INSTITVTIONVM

AD VNIVERSVM IVS PONTIFICIVM, SIVE CANONICVM, LIBRI QVATVOR,

Del Conv.to delos Remedios A: de Triana

IO. PAVLO LANCELOTTO
Perusino Iurisconsulto & Antecessore conscripti,

Nunc autem primùm annotatis in marginibus locis, atque fontibus, vnde sumpti & eruti sunt, illustrati per

LVDOVICVM ALFERIVM CORtonensem, I. V. Doctorem:

Quibus

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI libros IIII.

M. ANTONIO CVCCHO IVRISCONSVLTO authore, propter argumenti similitudinem adiecimus,

Vnà cum INDICIBVS *locupletissimis & fidelissimis.*

Mig.l Solano Saavedra

BASILEAE, M. D. LXVI.

LVDOVICVS AL-
FERIVS IVRIS VTRIVSQVE
DOCTOR, DOM. IOANNI FICHARDO
Iuriſconſulto, Patritio & Decu-
rioni Francofurtenſi,
S. D.

MARCUS Cicero ad Trebatium ſcribit, Ius Ciuile ex libris cognoſci non poſſe, ſed interprete opus eſſe, qui rebus obſcuris lumen afferat. Idem de Iure Pontificio dictum puta, ne genere coniuncta diſpertias. Quod cùm Io. Paulus Lancelottus probè meminiſſet, & iam cùm plures annos Anteceſſor primæ claſſis Peruſiæ doceat, has Inſtitutiones ad Ius Pontificium, quod idem Ius Canonicum appellare licet, princeps edidit: munus certè quidem omnibus Iuris candidatis tam nouitate ipſa iucundiſſimum, quàm neceßitate gratißimum. Vtrunq; profectò ſapienter, feliciterq; præſtitiſſe mihi videtur, qui non modò viuens voce illa ſenſuum animi beata interprete, & efficaci proſit, ſed mortuus etiam monumenta, quæ literis mandaſſet, Iuris ſtudioſis commodùm ſit relicturus. Atq; vt ille idem Cicero Topica, imitatione Ariſtotelis, qui vnus ex omnibus, qui ſtudio ſapientiæ dediti fuerunt, earum rerum, quarum ars nondum fuiſſet, artis effector ſummus fuiſſe putatur, ad Ius Ciuile notata Trebatio Iureconſulto miſit: ſic Lancelottus hanc methodum confecit, atq; hæc in iure Pontificio veſtigia impreſſit, quibus ſi Lector paulũ attentus inſiſtat, facilè per ſe omnia

consequetur, vt certè intelligat. Nam vt iuris omnis cõiectionem in personas, in res, in obligationes siue actiones, taceam, atque his tribus generibus ratione & arte distinguendis, partes omnes, quæ sui generis cõmunione tenerentur, formâ autem dissiderent, ritè descriptas, quorum iuris verborum iustæ, & (vt ita dicam) Logicæ definitiones, quas Græci horismos nominant, esse non poterant (Ius enim Romanum aliqua ex parte opinionibus, & institutis tenetur, nec id in iure solùm, quod propriè Ciuile appellatur, sed in reliquis etiam artibus vsitatum est, quarum fundamentum veritatem esse doctissimi homines audenter negant, vt aut nullas, aut certè paucas definitiones eruamus) eorum aut notationes, quas ijdem Græci etymologias vocant, aut demonstrationes, quas Græci modò typos, modò hypographas dicũt, adeò planas et ad captum tyronum factas, adeoq; iucundæ breuitatis tradidit ipse Lancelottus, vt quanvis solus compendio multa verba facere videatur, vulgo tamen tota vis, ac natura iuris & constituti & naturalis, vt Plautino verbo vtar, facilè dispalescat. Atq; vt paucis rem colligam, Pontificum fastos ita festos, & festiuos reddidit, vt eorum Responsa, Conciliorum Decreta, Extravagantes, Clementinas, Epistolas Decretales, vnoq; verbo Canones, nunc Lancelotti beneficio in aliquam artis speciem redactos non sine voluptate legamus. Atque ita vt sanos à scribendo deterreat, ineptis fortasse dux fuerit, qui viam ad ius Pontificium quanvis rectè munitam, opere tamen sectili & tessellato sternere affectent. At ducem secutus est Gaium. metui, ne Gallonium dicerent. Nam vt ille iuris, id est, artis boni & æqui, ac Ciuilis sapientiæ conditor, sic hic saporum atq; adeo iuris nigri condîtor longè sagacissimus fuit. Dij malè istorum linguæ procacitatem perdant, qui quod alijs

laudi

laudi tribuunt, in vno Lancelotto fastidiunt, & (si Dijs placet) cauillantur, quasi virtus & vitium nō in rebus insit, vt Hieronymus pro se scribit, sed cum authore mutetur. Quis enim in Theophilo & Dorotheo Antecessoribus, quis in Tribuniano ex questre Gaij imitationē vnquā reprobauit? quibus honores diuinos ob iuris, ac legum repetitam memoriam in omnibus (vt vocant) Academijs libenter habemus. Quis enim nostrum Iustineanea vnaquaque hebdomade cælitum cultu non celebrat, propter ipsam, quam manibus terimus, iuris compilationem? Ac quemadmodum Polycletus pictor Græciæ prædicatione eximius, solus artem pingendi, si Plinio credimus, artis opere fecit: sic hic noster non vmbraticus legum Doctor, iuris sapientiam multo vsu, atq; memoria partam, è foro in scholas meliorem & certiorem deduxit: ex quo illud veteris Poetæ,

Usus me genuit,

vt hæc (mea quidem sententia) sola ars sit, vel nulla sit alia, qua ius notari posit & tradi. Ille nimirum in munere Antecessorio Perusiæ, Patauij, ac propè vbiq; gentium iam triginta ab hinc annos præclarissimè versatur, vt Theophilus, ac Dorotheus & viri illustres, & Antecessores Berytensi gymnasio non maiori ornamento, ac vtilitati fuerint. Tanta porro auditorum nobilitate Perusiæ ius profitetur, vt minùs mirer ipse legens vnum quempiam ex Hispania Titi Liuij videndi gratia Romam petijsse, qui nobilissimos quoque Hispanos, Gallos, Germanos, & penitus toto diuisos orbe Britannos in Italiam ad hūc magistrum, vnde Pontificiam Ciuilemq; sapientiam discerent, frequentes ventitare videam. Ita quem virum ad Italiæ ornamentum magis fatalem suspicias, habes profectò neminem. Nam patriæ se non solùm egregium ciuem, sed etiam innumeros

sui similes omnibus propetenim gignere atque omnis sapientiæ, tanquam epulis alere, eccuius tandē ingenij & virtutis fuit? Ille idem sic fori interpretatione clarus, & charus consultoribus fuit, vt hoc quoque nomine Gaio consultissimo nihil concedere videatur. Atq; hîc vt aliqua Lancelotti maiore gloria æmulos feriam, qui tantùm animi gratia in omnes bonos convitia perquàm meditatè tenent, quiq;, vt Plautus ait, omnibus malo sunt, nulli bono vsui, veriùs fortasse, quàm tempestiuiùs dicam, hoc opus, si quis & res Põtificiæ notioni subiectas spectarit, & solertiā tandē easdē recte & ordine enucleantis, & discentiū compendium, pertrita maiorum via, multo rectiùs viderit, tanto excellentiùs iudicabit, quantò res diuinæ humanis præstant: tantoq; subtiliore artificio confectum, quātò rebus diuinis quàm humanis ritè explicandis ingenio maiore & industria opus est. In Gaij Institutionibus ius Ciuile & idem humanum consignatur, in his autem Pontificium idemq; diuinum. In his maiorem artis speciem, quàm in Gaij libris elucere, vel rerum ordo atque diuisionum & definitionum breues & acutæ rationes demonstrant. Ex quo Lancelottus sine controuersia certior dux iuris candidatorum, quàm Gaius habendus est, non quia Caio ingenium defuerit, sed ei non id fuit negotium, vt legibus Dialecticorum & tanquam religione obstrictus Ciuilia iura definiret. Deinde Lancelotto, quod posteritatis singulare est bonum, vt priorum exemplo sapere discant, nonnihil fortasse adiumento fuit. Nempe quæ non optima sunt, aliquo tamen modo emendari posse, non solùm, quæ bona sunt, arte etiam meliora sæpe fieri. Quid Lancelottum sic noto ingenio præditum, & iudicio elegantissimo hominem in aliorum inventis oscitasse putes? Vetus sanè verbum huius opere magis quàm sermone compro-

batum

batum video, Posteriora sapientiora esse. Iam verò si de dignitate vtriusq; Institutionum et authoritate quærimus, quis dubitet, Lancelotti monumenta Caij Institutionum libris & Codicibus anteponenda videri, vel de plano pronuntiare? nempe illi Pontifex Maximus Institutionum compilationem imperauit, authorq; fuit, quæ in Buleuterio Romano ab illustribus Criticis à Pontifice datis simul lectæ & probatæ sunt, imò etiam laudatæ: adeò clara Operis præstantia omnibus placuit: Tribuniano autem Iustinianus authoritatem accommodauit tantò Pontifice inferior, quantò ius in animos hominũ (quod Deus solis antistitibus, quos sibi legasset, dedit) sanctius est et augustius, quàm in corpora ciuium & fortunas imperium, quod populus in Cæsarem lege Regia transtulit. Huic magistro dum Iuris & iustitiæ studium consector, iam quatuor annos operam dedi: quo profectu non dico, asiduitate certè, quanta potui maxima, seni auscultasse me non inficior. Simul & ingenuè cõfiteor, quantulacunque facultate sum, & reis patrocinandi, & consultoribus cauendi, eam vnius Lancelotti voce & literis efflorhuisse. Illud verè dicunt, quòd & bonis viris, & illis acutis, qui officiorũ gradus sapientum trutina expendunt, cunctis inter se constare video, Parentes secundum deos cuiq; colendos esse, atque iisdem placere hos duplices esse, alteros corporum, alteros autem animorum. Reipublicæ tamen multò vtiliores & honestiores esse animorum parentes & virtutum. A natura quidem, vt eos, qui nos procrearunt, amemus, facilè ducimur: sed à virtute ad eos, qui nos erudierunt, diligẽdos impellimur. Nos patribus natura conciliat, sed virtus magistris, quæ potentior est ad pietatẽ impultrix. At spiritum & vitam à patribus habemus. quis negat? Fecerũt illi quidem, vt viuamus: sed, vt bene viuamus, magistri.

Deinde illa vita dubia, fluxa, caducaq́ per se est: virtutem autem, quæ ipsa per se sua sponte recta & laudabilis est, & sine qua nihil honestum ducimus, doctor in discipuli mente inserit, & ad summum perducit, ita vt ei faciliter nomen mutet, faciatq́ ex agresti ciuilem, ex infante eloquentem, & si fas est dicere, ex homine quendam Deum: si quidem verum est, homini cum Deo cognationem esse, ex quo Plato nos Deorum gentiles iure optimo appellat. Qui igitur homines ad diuini ac humani iuris scientiam informant, soli inter homines beati putandi sunt, & eò magis, quò cuiq́ ingenuè educto sui educatores, sui magistri atque doctores reliquis gratiores esse solent. Quin & ipse locus, quanvis mutus, in quo quis altus, aut doctus fuerit, eidem virtutis acceptæ memoria periucundus, pérque dulcis est. Iam vt filij hæreditates à patribus relictas cernant, discipuli certè à præceptorib. eruditionem capescunt, quæ orationis & rationis explicatio omni patrimonio præstantior est & tutior: quandoquidem in ipsa patrimonia violentia fortunæ ius habet maximum, at doctoris beneficia, quæ vera sunt, & sola animi bona, nobis à fortuna eripi non possunt. Hæc, inquam, sola nostra sunt, illa verò fortunæ munera vix est vt quisquam iure sua putet, quæ auferri possunt. Quamobrem præceptoribus, à quibus virtutem accepimus, vt Decij patriæ, sic nos totos devouere debemus. Siccine igitur mihi semper ingrato viuendum atque adeò moriendum? nihilne tandem adversus Lancelottum tanta eruditione, tanta morum suauitate magistrum pius ero, quem non multo secùs ac Deum, diligere & amare debeo? Si verò is non planè ingratus habetur, qui memor est, quiq́ licet beneficio vincere nequeat, aliquod tamen voluntatis egregiæ pignus amico opponat, vt se beneficio non indignum ostendat, à pietate (quæ virtutum

omnium

omnium est fundamentum) non planè nudi videmur. hoc enim vel docti mihi assentiuntur, ingratum esse, cui non tam potestas dandi beneficij, quàm voluntas desit. Ea gratia ipse, qui Gratijs otium nostrum probatum velim, ad præceptoris Institutiones Pontificias Notas scripsi, quibus fontes, vnde illas hausisset, tyronibus in iure Canonico indicarem, & ijsdem rebus, quas ab ore docentis excepissem, fidem eius scriptis facerem: vt qui in animo nostro tãquam agro seuisset, ei viuo fructus debitos metendi potestas esset. Cæterùm mihi æquè mœsto, vt quasi dies dicta sit (est enim in lectoris, vel potiùs iudicis manus cadendum) & eò diu multumq; reputãti, quem potißimùm Institutionibus, et ijs ad ipsas Notis patronum aut defensorem adoptarem, nemo te (mihi crede) neque ad opitulandum propensior, neque dignior est visus, cuius ingenio & fide aperti & simplices veritatis amatores, non modò sustententur, sed etiam ornẽtur, quòd iuris Ciuilis prudentiam, iurisq; Pontificij sapientiam apprimè doctus esses & expertus, quodq; Ciuitati Francofurtensi præ cæteris bene moratæ (nam Francones Germanorum humanißimos, optimeq; à natura constitutos esse perhibent) istius ingenij & disciplinæ bona fruenda dedisses, ita vt facilè nomen boni viri iustitia colenda invenires, & Decurionatus honorem suffragijs omnium consequerêre. Sed veritas, etsi magnam vim habeat, tamen nescio quo modo alicuius potentioris auspicijs probata, faciliùs in lucem emergit, ac suum decus tali præsidio obtinet. Atq; hoc munus tibi me sponte dedicantem, D. Io. Baptista Ziletus, propter quem vnum Venetiæ venustiores mihi videntur, ad hoc ipsum facilè impulit. Sed quid ego authorem Ziletũ dicam? quem quis non consulit? qui vir bonus & Iurisperitus omniũ sermone vsurpetur? Cuius peculiaris ingenij laudẽ si quæ-

rimus, ea in veterum Iurisconsultorum, & nostrorum iuris Romani interpretum senticosis, & spinosis monumentis repurgandis, quod adhuc noctes & dies molitur (clara res est) Iurecõsultorum ductu Germani tui, vt vides, & Galli, Hispani, Itali, populi denique omnes liberi, vel qui Romana arma nunquam senserunt, tamen æquis animis reguntur, an ea sine Zileto lucem vnquam vidissent? vt iam nihil ambigatur, quin cum illis ipsis, qui iura & leges condiderunt, tum præcipuè Zileto sacratæ vetustatis restauratori politiam (quæ anima est omnis publicæ rei & priuatæ) acceptam referre debeamus, vt vetera non interpollare, sed noua & quidem meliora facere videatur. Nam vt illi legibus vitam dederint, hic, me hercule, leges vetustate penè mortuas excitauit: quibus Aesculapij ritu in Virbij persona non vitam modò secundam dedit, sed etiam famam vbique gentium peperit. Enimverò quanta illis renatis dignitas & lepor, quàm illustris gratia vigilijs Zileti & laboribus accessit: vt nũc primùm libri Iuris Ciuilis & Pontificij delectatione mirifica lectorem invenerint. Cuius viri industriæ fruẽdæ gratia, vtinam Deus immortalis, qui animi ipsius vigor est planè viuidus, eundem & corporis perpetuò esse velit. Spes enim esset, nec ea fallax, veteris iuris authores breuì nitidiores & limatiores in hominum manus venturos. Hic ille est profectò, docte Ficharde, qui Operis tibi dicãdi summus author fuit: ac si te Institutionum præstantia ad suam defensionem minùs allicit, at Zileti tibi amicissimi fides, quam de te mihi dedit, & mea, quam Lãcelotto, pro tua humanitate præstanda est. quid pietas? ea ipsa nihil moueatur, cuius laudẽ in præceptore remunerãdo non invidiosam (vt opinor) te duce & auspice quærimus. quem cedo potiùs indoctis, à quibus tantùm metuimus, opponam, quàm doctum Fichardum?

chardum? Idcirco si homines gratos, si pios diligis & amas, hoc à te quæso et oro, vt nouitati Operis tibi destinati, omnem tuam curam, ac mentem destines, meq́ velut liberalis artis causa (quoniam æqui & boni notitiam profitemur) quàm primùm asseras. Unum hoc si de te exoro, vindicias secũdum me à iudice vel Lycurgeo dederis. Ad extremum mihi certum est, fortuna reflante, Pontificis maximi vnum mihi reliquum numen inuocare: cùm Cæsaris statuas vel impijs hominibus eius fidem implorãtibus saluti esse videamus, quid mihi pietatis viam ingresso Pontifex Maximus faciet? quid ne Lancelotto (cuius operis edundi suasor & author fuit) indulgebit? ius suum ille negliget? iuris sui illustratorem spernabitur? non puto. Imus igitur in lucem, imus pleni spei atque animi in certamen, tuis adeò auspicijs, Ficharde, & Pontificis, Lancelotti seruati decus aut ambobus commune, aut alteri totum debituri. Tu tamen ante omnia cogita, rebus nouis fauore nouo opus esse. Ac nisi te ob eam ipsam causam de domino Zileto intelligerem, quòd ea per se sua vi & honestate, nulla mercede proposita expectanda sit, aliàs defensionis nostri vtilitates & emolumenta more quidem magis, quàm mea sponte numerarem: sed beneficia, quæ in omnes confers, nec ponderas, vt modò dixi, nec fœneras. Sed quid tantopere de patroni honorario animum macero, qui virtutis fructum virtutem ipsam esse censetur? Ideoq́ Institutionum libros, & ad eos Notas, animi bona, isto mi Ficharde animo æquissimo, vt cõfido, accipies. Tuere nos, & vale.

Venetijs VII. idus Februarij, M. D. LXIIII.

PIO IIII. PONT. MAX.

IO. PAVLVS LANCELOTTVS IVRECONSVLTVS PERVSINVS, S.

PONTIFICII Iuris Inſtitutiones proximis annis ſuperiorum Pontificum iuſſu & nos conſcripſimus, & ſummi viri caſtigarunt, quę quidem optandum ſanè erat, vt ijs in lucem prodirẽt authoribus, quorum mandato & ſcriptæ & recognitæ fuiſſent, vel ea ſaltem ratione quòd authores ipſi munera nobis gratiora, ac pretioſiora facere conſueuerint, & ſæpe nõ tam quid, quàm à quibus accipiant, homines ſoleant perpendere. Sed quando id vel ratio temporum, vel alia quæcunque cauſa fieri non ſinit, illud certè nulla ratione committi debet, vt Iuris ſcilicet Pontificij Inſtitutiones ſub alterius, quàm ipſius Pontificis nomine appareant, à quo Pontificia omnia iura emanant: velut enim ab Oceano deducta flumina in ipſum tãdem refluunt, ita hoc, quicquid eſt operis, quod totum de Romanorum Pontificum conſtitutionibus deriuatũ eſt, ad ipſum Romanum Põtificem, quaſi ad fontem, proprium redibit. Ad te autem eo iuſtiùs, quòd magnis alijs animi dotibus, quibus ad Põtificatum tibi aditum paraſti, exactiſsimam adiunxiſti Iuris huius cognitionem. Vnde perbellè nunc accidit, vt quæ facultas optimum te meliorẽ reddidit, & ad moderandam difficillimis temporibus Chriſtianã Rem-

pub.

publ. instructiorem, eam nunc tu contrà, cùm Canonum conditor evaseris, beneficium reponens meliorem sis redditurus: cuius rei non dubia iam apparent indicia, cùm tam per te sanctissimas in vrbe Constitutiones quotidie edere non desistas, quàm Tridēti ad restituendos antiquos Christianorū mores, atque extirpandas hęreses Vniuersale cōcilium indixeris. Ex quo te præsidēte indies emanant Decreta nō minùs salubria, quàm ex his Synodis, quibus Innocentius, Alexander, Bonifacius, & Clemens pręfuisse leguntur: quę Iuris Pontificij, quod nunc tenemus, libros implent, ac quasi corpus quoddam constituunt. Ad illa autem Institutiones hæ nostræ gradum fortè rudioribus facere poterunt. Accipies igitur eas placido ac benigno animo: nam si ita contingere senserimus, ad alia promptiores reddemur, & alacriores. Deus opt. Max. te nobis diu incolumem, felicem'que seruet.

Perusia, Kal. Augusti, M. D. LXIII.

INDEX TITVLORVM, ET PRIMVM

PRIMI LIBRI,

j. De Iure Canonico.
ij. De Iure Diuino, Cõſuetudine, & Conſtitutionib.
iij. De Eccleſiaſticis Conſtitutionibus.
iiij. De iure Perſonarum.
v. De Epiſcopis, & ſummo Pontifice.
vj. De Electione.
vij. Qui eligere, eligiue poſſunt.
viij. De Poſtulatione.
ix. De Confirmatione Electionis.
x. De Conſecratione.
xj. De Receptione, & Authoritate Pallij.
xij. De Vita & honeſtate Prælatorum.
xiij. De Officio Archidiaconi.
xiiij. De Officio Archipresbyteri.
xv. De Officio Vicarij.
xvj. De Coadiutore.
xvij. De Corepiſcoporum vſu ſublato.
xviij. De Translatione.
xix. De Renunciatione.
xx. De Depoſitione, ſeu Degradatione.
xxj. De Sacerdotibus in inferiori gradu conſtitutis.
xxij. De Ijs, qui in ſacris ſunt conſtituti.
xxiij. De Ijs, qui ſunt in minoribus ordinib. conſtituti.
xxiiij. Cõmunia tam maiorum, quàm minorũ ordinũ.
xxv. Qui promoueri non poſſunt.
xxvj. De Præbendis, & alijs beneficijs.
xxvij. De Collationibus.
xxviij. De Inſtitutionibus, & Iure Patronatus.
xxix. De Clericis non reſidentibus.
xxx. De Regularibus, ac Monachis.

SECVNDI LIBRI,

j. De rerũ diuiſione, atq; illarum adminiſtratione.
ij. De Sacramentis.
iij. De Baptiſmo, & eius effectu.
iiij. De Sacramento Chriſmatis.
v. De Pœnitentijs, & Remiſſionibus.
vj. De Euchariſtia.
vij. De Extrema Vnctione.
viij. De Sacramento Ordinis.
ix. De Sacramẽto Matrimonij.
x. De Sponſalibus.
xj. De Nuptijs.
xij. Quæ Matrimonium impedire poſſunt.
xiij. De Triplici cognatione.
xiiij. De Clandeſtina deſponſatione.
xv. Qui matrimoniũ accuſare poſſunt, vel contra illud teſtificari.

De

xvj. De Divortijs.
xvij. De Rebus sacris, sanctis, & religiosis.
xviij. De construendis, consecrãdis, & reparandis Ecclesijs, & Altaribus.
xix. De Vnionibus Ecclesiarum.
xx. De Immunitate Ecclesiarum, & subiectione.
xxj. De Censibus, Exactionibus, & Procurationib.
xxij. De Capellis Monachorum.
xxiij. De Religiosis domibus.
xxiiij. De Sepulturis.
xxv. De Canonica portione.
xxvj. De Decimis.
xxvij. De Rebus Ecclesię alienãdis, vel non.
xxviij. De Peculio Clericorum, Relictis, & Succesßionibus eorum.

LIBRI TERTII,

j. De Iudicijs, & illorum diuisione.
ij. De Procuratoribus.
iij. De Pactis, & Transactionibus.
iiij. De Arbitris.
v. De In ius vocando.
vj. De Dolo, & Cõtumacia, & in Possessionem missione.
vij. De Libelli conceptione, & oblatione.
viij. De Exceptionibus, & Replicationibus.
ix. De Mutuis petitionibus.
x. De Restitutione spoliatorum.
xj. De Litis contestatione.
xij. De Iuramẽto calumniæ.
xiij. Vt lite pendente nihil innouetur.
xiiij. De Probationibus.
xv. De Sententijs, & Re iudicata.
xvj. De Executione rei Iudicatæ.
xvij. De Appellationibus.
xviij. De Restitutione in integrum.

LIBRI QVARTI,

j. De Accusationibus, Denunciationibus, & Inquisitionibus.
ij. De Duplici Purgatione.
iij. De Simonia.
iiij. De Hæreticis, & Schismaticis, & Apostatis.
v. De Sortilegis, Maledicis, & Sacrilegis.
vj. De Furtis.
vij. De Vsuris.
viij. De Adulterijs, & alijs cõiunctionibus illicitis.
ix. De Crimine falsi.
x. De Homicidio.
xj. De Iniurijs, & Damno dato.
xij. De Ecclesiasticis Censuris.
xiij. De Sententia Excommunicationis.
xiiij. De Ecclesiastico Interdicto.
xv. De Suspensione.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER PRIMVS INCIPIT.

Io. Paulus Lancelottus I.C. Perusinus, Iuris Pontificij Candidatis S.

PROOEMIVM.

LIbros Iuris Pontificij diligenter intuētib. facilè apparebit eos ad quandam imitationem illorũ, qui in iure Ciuili extant, fuisse conscriptos, atque digestos. Nam vt illi Romani Imperatoris, sic hi Romani Pontificis authoritate potisimũ nitũtur, ac velut illi Romanorum Imperatorum constitutionibus, Senatus, aliorumq; magistratuum placitis, & Iurisconsultorum responsis constant, sic in hos Pontificum itidem Romanorũ sanctiones, sacrorum conciliorum decreta, & sanctisimorum virorum haud disimili ordine congestæ sententiæ conspiciuntur: quæ omnia tam pari postmodũ studio posteritas amplexa est, et tam eodem stylo interpretata, vt inter bonas artes nullæ prorsus sint, quæ tanta similitudine sese inuicem contingant. Non parua hinc nos interdum cepit admiratio, quánam ratione contigerit, vt veluti Imperatorio nomine Cæsarei Iuris in certos libros redacta sunt elementa, nō ita etiam ad vsum studiosæ iuuentutis ad ius Canonicum ab ipsis Pontificibus compositę Institutiones reperiantur, cùm id, si, vt quidem nunc est, contemplemur, ædificij cuiusdam referat speciem ianuis atque omni propemodum aditu carentis, & vna hac tantùm disimilitudine à iure Ciuili seiũgatur. Accedit, quòd, cùm nemo sit mortalium qui gloriæ cupidine non tangatur, hoc non sine magna sua laude facturi videbantur. Sed Veteribus quidem facilè id ignosci poterit, in iaciendis & struēdis huius Iuris fundamentis videlicet occupatis, & quasi materiæ defectu impeditis: at Recentioribus, eius facultatis tractatibus ad iustum corpus excrescētibus, Institutiones inde elicere, & quasi de rudi marmore statuæ cuiusdam effigiem ducere non difficile fuisset: & quæ nostrorum est felicitas temporum, non modò in ea re illustrium vi

rorum opera vti, verùm etiã per se id præstare nonnulli potuissent. Sed & horum quidam vitæ breuitate, quidam multiplicium hęresium, bellorumq; tam ciuilium, quàm externorũ procellis facilè excusari possunt. Quis enim in sacri Apostolatus fastigio vniuersæ ecclesiæ præsidens, atq; orbem ipsum principum discordijs fluctuantẽ, bellorumq; incendijs æstuantẽ circumspiciens, ad ocium literariũ variè agitatum animum facilè posśit appellere? Sed hoc nos parũ aliquando perpendisse videri possumus. nam cùm in aula Romana difficillimis temporibus degeremus, de Institutionibus Iuris Canonici Pontificio nomine conscribendis, Iustiniani Imperatoris exẽplo, ipsi Romano Pontifici suggesśimus: & quamvis minùs fortè opportunè, de his tamen conscribendis ab eodem mandatũ accepimus, & quantum in nobis fuit, etiam expleuimus: siquidẽ intermisso superioribus annis prælegendi ac patrocinandi munere, impẽsè operam dedimus, vt per nos huiusmodi Institutiones cõponerentur, quæ, vt Pontificio nomine exirent, non indignæ iudicarentur: quod quidem ex sententia nobis cesśisse, ita locupletisśimum summorum virorum probauit testimonium, vt illæ iamiam de manu Pontificis in manus vestras venturę crederẽtur. Sed vsqueadeò postmodũ, cùm Romæ ob eam vnam rem diu fuissemus, supremæ manus impositio differebatur, vt qui grauisśimis, ac multiplicib. vndique ad sedem Apostolicã confluentibus negocijs admodum senem Pontificẽ, & natura ipsa (vt aiebant) valde cunctatorem distentũ fuisse ignorauerit, magnam illo tempore in curia rerum harum incuriam fuisse facilè suspicari potuerit. Itaque diutiùs substinere non valentes in patriam concesśimus, Pontifex paulò mox in fata. Sed hæc cõmentariolo sufficiat nos aliquãdo fuisse cõplexos. Ergo si cui fortè audentiores visi fuimus, qui tantam rem aggredi tam imbecilli ausi fuerimus, maximis authoribus, atque adeò mãdato ipso Pontificio hanc temeritatis culpam redimere possumus: vel certè id nõ impunè tulimus, qui ob eam rem magnos labores, & impẽsas, atq; inuidorum obtrectationes, nescio an dicã, frustrà subierimus, vtinam non amplius subituri. Sed hæc omnia æquisśimo feremus animo, si, quod vehementer semper optauimus, nostra hæc eiusmodi sit scriptio, quæ studijs vestris cõmoda videri posśit: quod sanè his temporibus futurum nõ desperamus, quibus vt nonnullos fortè sacrosancti Pontificij iuris ignoratione in errores aliquos, atq; hæreses faciliùs prolabi

labi potuiſſe, ita nunc expeditiore quadam eius tractatione nó tam facilè iuuenum hoc iure imbutos animos aberraturos veriſimiliter exiſtimare debemus. Vnde quamvis non iiſdem, quibus inchoatus fuit auſpicijs, liber hic noſter in lucé prodeat, in communi ſalté periculo non fuiſſe nos ocioſos, ſed quoquo modo tuliſſe opé, iuuabit. Accipite igitur priuati quidem hominis, Pontificio tamen mandato ad ius Canonicũ & ſcriptas, & caſtigatas Inſtitutiones: Cũq; eis nihil ſit cõprehenſum, quod (ni fallimur) ſacris Canonibus penitùs non conſentiat, ita exiſtimate, ſi de Põtificis manu eas accepiſſetis, fuiſſe id perinde futurum, ac ſi vobis vaſis aureis, ac longè ſplendidiſsimis mẽſis fuiſſent fercula ſubminiſtrata: nũc cùm de manu noſtra, ac ſi fictilibus illa quidem, atque exoticis: in ſapore tamen nullam fore differentiam.

DE IVRE CANONICO,

TITVLVS I.

Diuiditur in tres partes. In prima ponit, unde dicatur Ius Canonicum. In ſecunda, quid ſit. In tertia, ex quibus conſtet. Partes patent. h. d.

IVri Canonico daturũ operã noſſe oportet, vnde talis denominatio deſcendat. Et q̃dem Ius, generale eſt nomen: Canonicum verò, dicitur à verbo Græco Κανὼν[a], qđ Latinè idem ſignificat, quod regula: vnde Ius Canonicũ, Ius regulare non malè dixeris: quã denominationem ex eo accepit, quòd ex regulis priſcorum Patrum deductum fuerit. Eſt autem Ius Canonicum, quod ciuium actiones ad finem æternæ beatitudinis dirigit. Conſtat verò in primis id Ius diuinæ legis præceptis, conſuetudine, & conſtitutionibus: quæ ſingula qualia ſint, diligentiùs diſpiciamus.

[a] can. i. diſtin. iij.

DE IVRE DIVINO, conſuetudine, & conſtitutionibus,

TITVLVS II.

Ius diuinum, eſt quod continetur in lege, & Euangelio, & eſt immutabile. h. d.

IVs diuinum, eſt quod in lege continetur & Euangelio[b], atque immutabile ſemper permanet. Sunt[c] enim Legis & Euangelij præcepta, aut moralia, aut myſtica. Moralia præcepta nullam omninò mutabilitatem recipere poſſunt: Myſtica verò, etſi quantum ad ſuperficiẽ mu-

[b] diſtinct. 1. in ſum.

[c] can. fin. §. his itaq; diſtin. 6.

tata videantur, secundum moralem tamen intelligentiam nullam mutationem recepisse comperiuntur.

Quid sit consuetudo, & unde duxerit originem, & quam uim habeat. h. d.

Ius [a] consuetudinis, post naturalem legem sumpsit exordiũ, ex quo homines in vnum conuenientes cœperunt simul habitare: quod ex eo tempore factũ creditur, quo Cain ciuitatem ędificasse legitur. Est autẽ consuetudo [b], Ius quoddã moribus institutum, quod pro lege suscipitur: in ijs enim rebus, in quibus nihil certi diuina statuit scriptura [c], mos populi Dei, & instituta maiorum pro lege tenenda sunt: & sicut præuaricatores diuinarum legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum sunt coërcendi.

a can. fin. §. ius uerò cõsuetudinis. distin. 6.
b can. consuetudo. 1. dist.
c cano. in ijs rebus. 11. distin.

Praua consuetudo non ligat. h. d.

Hæc tamen de ea consuetudine intelligere nos oportet [d], quę neq; diuino Iuri, neq; Canonicis contradicit institutis: si quid autem contra fidem [e] Catholicã vsurpare dignoscitur, non tam consuetudo, quàm vetustas erroris est appellanda [f].

d can. consuetudinis. §. cũ uerò. & can. seq. di[illegible]. 11.
e can. consuetudinem. d. distin. 11.
f can. consuetudo. 8. distinct.

Quid sit constitutio, & quotuplex: &, ciuiles constitutiones, quæ non sunt contra Euangelium & Canones, sunt honorandæ, licet ipsis Ecclesia non ligetur.

Constitutio [g] est lex scripta. Constitutionum [h] autẽ aliæ Ciuiles, aliæ Ecclesiasticæ. Ciuiles sunt, quas Princeps, aut Magistratus, aut populi sibimetipsis sanciunt: quæ quidem si Euangelicis atque Canonicis decretis non sint contrariæ [i], sunt omni reuerentia dignæ, atq; eis Ecclesia sæpe contra hæreticos [k], contra tyrannos, & quoscunq; prauos vtitur: alioquin nullius sunt momẽti. quod vsqueadeò obtinet, vt etiãsi quid in eis statutum fuerit, quod Ecclesiarum respiciat cõmodum, nullius firmitatis existat, nisi ab Ecclesia fuerit comprobatum. Sed nos ad Ecclesiasticas constitutiones stylum vertamus, earum originem, species, & authoritatẽ breuiter referentes.

g can. constitutio. 2. distin.
h iij. distin. in sum.
i gloss. pen. can. cũm ad uerã. 96. distin.
k can. 1. in fi. & can. seq. distin. 10.

DE ECCLESIASTICIS constitutionibus, TITVLVS III.

Canones quibus constent, & quotuplicia sint Concilia, & quæ Concilia uniuersalia.

Canonum [l] quidem alij sunt statuta Conciliorũ, alij decreta Pontificum, aut dicta Sanctorum. Conciliorum verò alia sunt vniuersalia, alia prouincialia, alia verò Episcopalia. Vniuersalia sunt, quæ sancti Patres ex vniuerso orbe [m] in vnũ cõuenientes, iuxta fidẽ Euãgelicã & Apostolicam condiderunt.

l cano. 2. §. porrò. dist. 3.
m cano. 1. in princ. uers. sub hoc. distin. 15.

Initium uniuersalium Conciliorum celebrandorum post Apostolos cœpit temporibus Constantini: & ipsorum celebrandorum est apud sedem Apostolicam authoritas.

Quorum [n] celebrandorũ initium post sanctissimos Apostolos

n cano. 1. in prin. distin. 15.

los à temporibus Constantini Magni cœpit: ipse .n. primus, cùm feruente persecutione docendarum plebium commoditas minimè daretur, Christianis, vt liberè congregarentur, facultatẽ præstitit. Legitima [a] verò Conciliorum vniuersalium aggregandorum potestas, & authoritas est penes sedem Apolicam: * quæ, si Romanus Pontifex interesse impediatur, vnũ vel plures speciales ad hoc legatos constituere solet.

a distin. 17. in sum. in fin. et can. 1. & seq. d. dist.

* quibus, fortè

Quatuor sunt principalia Concilia: Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Calcedonense.

Inter [b] cætera autem Concilia quatuor sunt, quæ totã principaliter Christianã fidem complectuntur, quasi quatuor Euangelia: Nicæna Synodus scilicet, Constantinopolitana, Ephesina, & Calcedonensis: in quibus velut in quadrato lapide sanctę fidei structura consurgit.

b can. 1. §. inter cætera. & can. se. distin. 15.

Inter discordãtia Concilia proponitur sententia eius qui est maioris authoritatis.

Alia verò Concilia, quæ ductu sancti Spiritus congregata & celebrata fuerint, proximũ ab istis sibi locum vendicant. Quòd si quãdo inter ea discors sententia inueniatur, illius sententia magis est tenenda, cuius antiquior & maior est authoritas.

Prouincialia Concilia quæ sint, & quã authoritatem habeant.

Prouincialia [c] Concilia sunt, quę propter Ecclesiasticas causas & altercationũ sedationes per singulas prouincias, conuocante Metropolitano Episcopo omnes prouinciales Episcopos, & cathedralium Ecclesiarum capitula, celebrari placuit. Hęc autem neq; diffiniẽdi [d], neque generaliter cõstituẽdi vim aliquam habent: sed tantùm curandi, vt id seruetur quod aliàs statutum est, & quod generaliter, seu specialiter obseruari pręceptum est: licet interdum & quæ ab his rectè statuta sunt, etiam Catholica Ecclesia suscipiat.

c distin. 17. per totum, et can. propter. distin. 18.

d d. distinct. 18. in sum.

Quæ sint Episcopalia concilia, & qui ipsis ligentur.

Episcopalia cõcilia sunt, quę Episcopus in sua Diœcesi singulis annis [e] conuocat, dum inter suos Abbates, Presbyteros & Clericos cognoscit. In ijs, si quid ab Episcopo statutum fuerit, nec subditi extra Diœcesim constituti, neq; ignorantes (nisi sit ignorantia supina) ligantur. Quamobrẽ pastoralis officij cura postulat: vt, quæ in illis constituta fuerint, Episcopus suis plebibus nota facere nõ omittat.

e can. pen. in palea, 18. distin. & cap. sicut olim. extrà, de accus.

Decreta pontificum Romanorum æquipolent Decretis conciliorum.

Decreta [f] quoq; Pontificum Romanorum Canonibus Conciliorum pari potestate exequãtur. Nam si id demũ hodie probatur, quod sedes Apostolica probauit, & quod illa repulit,

f can. 1. per totum. distinct. 19.

reijcitur: multò magis quæ ipsa ꝑ Catholica fide, pro sacris dogmatibus diuerso tempore scripsit, debent ab omnibus reuerenter recipi.

Scripta Sanctorum non inserta Iuri communi, secūdum, post decreta Pontificum Romanorum, locum obtinent.

a *distinct. 20. per totum.* Alia [a] sanè est causa eorum, quæ sancti viri, vel sacræ paginæ interpretes scripta reliquerunt: nam quæ sacris canonib. interserta comperiūtur, parem cum eis obtinēt firmitatē, cætera verò post scita Pōtificum authoritatē tenent: nā licet diuinarum scripturarum interpretes scientia Pontificibus interdum pręcellant, quia tamen statuendi potestate destituuntur, in scripturis quidem exponendis, illis quandoque præponuntur: in causis verò diffiniendis, secundum post eos locum habere merentur. Aliud est [b] enim causis terminum imponere, aliud scripturas diligenter interpretari, cùm in negocijs diffiniendis non solùm necessaria sit scientia, verùm etiam potestas.

b *§. sed aliud. in sum. d. distinct. 20.*

Ius Canonicū uersatur circa personas, res, & iudicia.

Versatur autem Ius Canonicum circa tria: circa Personas, Res, & Iudicia. Verùm quia posteriora duo ad personas referūtur, videamus priùs de personis: parùm enim esset illa noscere, si personę ignorentur: quarū causa illa ipsa constituta sunt, & per quas ea omnia administrantur.

DE IVRE PERSONARUM,

TITVLVS IIII.

Christianorum quidam sunt laici, quidam clerici, & clericorum quidam sunt in sacerdotio constituti, quidā in sacris non in sacerdotio, quidam nec in sacerdotio nec in sacris.

Personarū [c] genera duo sunt: vnum laicorum, alterum verò clericorum. Laici, qui & populares dici possunt, sunt, quibus licet temporalia possidere, vxorē ducere, causas agere, inter virum & virum iudicare. Clerici sunt, qui diuinis officijs mācipati sunt, & quos ab omni strepitu cessare cōuenit. Videamus igitur de ijs, qui diuinis officijs sunt asscripti: nam si cognouerimus, quæ istę personę sunt, simul etiam & qui laici sint, intelligemus. Horum autem quidam sunt in sacerdotio, quidā in sacris, quidā nec in sacerdotio nec in sacris. Rursus, eorū qui in sacerdotio cōstituti sunt, quidā sunt in altiore gradu vel ordine positi, quidā verò in inferiore. Videamus igitur primùm de his Sacerdotib. qui in altiore gradu positi sunt, proximè de his qui in inferiore, ac subinde de his qui tātùm in sacris ordinib. cōstituti sunt, visuri & demū de his, qui nec in sacerdotio nec in sacris repe riuntur.

c *can. duo sūt genera. 12. q. 1.*

De

DE EPISCOPIS, ET summo Pontifice,

TITVLVS V.

Episcoporum ordo est tripertitus, et Patriarchæ primum post Papam locum tenent.

IN altiori gradu cõstituti sunt Episcopi. Est autem Episcoporum [a] ordo tripertitus: Alij enim sunt Patriarchæ, siue Primates: Alij Archiepiscopi: Alij simpliciter Episcopi. Patriarchę [b] sunt, qui primum post Romanum Pontificem tenent locum: quales Constantinopolitanus, Alexandrinus, Hierosolymitanus, Antiochenus. Appellantur autẽ Patriarchę, quia summo honore fungũtur, quasi Patrum principes: vnde ob dignitatis excellentiam, & crucem [c] ijs deferre, & ab Episcopis, & Archiepiscopis appellationes recipere iure permittitur.

a can. 1. uers. ordo. distin. 21.
b d. can. 1. §. Patriarcha.
c can. antiquæ patriarchalium. ext. de priuileg.

Archiepiscopi sunt præsules Episcoporum unius prouinciæ.

Archiepiscopi [d] sunt vnius prouinciæ Episcoporum Principes, & Præsules. Prouincię siquidem [e] longo ante aduẽtum Christi tẽpore, maxima ex parte diuisæ erãt: quę diuisio postmodum ab Apostolis & eorum successoribus renouata est. Itaque vbi dudũ Primates erant seculi, nostros Patriarchas vel Primates leges Ecclesiasticę poni iusserunt. In ciuitatibus autem Metropolitanis, quæ minores Iudices habebãt, illi hodie præsunt, qui Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum nomine designantur. Ad hos igitur inter suos suffraganeos cognoscere, pertinet: à quibus tamen, si duriùs illi habiti & accepti fuerint, ad Primates, aut sedem Apostolicam appellare poterunt.

d can. 1. disti. 21.
e can. 1. dist. 99.

Episcopi sunt, qui præsunt maioribus populis, et Latinè speculatores appellari possunt, et magna est ipsorum in Ecclesia authoritas.

Simpliciter autem Episcopi sunt [f], qui maioribus Populis, & frequentioribus ciuitatibus præsunt. Ij speculatores Latinè dici possunt: Episcopus enim, quasi Speculator in Ecclesia prępositus est: Mores enim & vitam populorum infra se positorum speculatur & perspicit. Horum autem non modica in Ecclesia est authoritas: nam pręter ligandi soluendiq; potestatem & visitandi diligentiam, soli sacrum chrisma conficiunt [g], soli Dei altaria & Ecclesias cõsecrant, & pollutas repurgant, Clericos ordinant, suspendunt & deponũt: ad hos pertinet excommunicatio, purgationis indictio, dispẽsatio, solennis pœnitentiæ impositio.

f can. 1. §. episcopus. dist. 21.
g can. 1. uers. ad episcop. dist[inct]. 25. can. q[...]uis. distin, 68. et 26. q. 6. per totum.

Quod inferiori conceditur, multò magis cõceditur et superiori.

Quod autem diximus prędicta solos Episcopos efficere posse, non eum habet intelle-

ctū, quasi Archiepiscopi & Primates nō eandem habeant potestatem: sed, quòd presbyteris & cæteris inferioribus illa non conceduntur. Ridiculum enim esset cogitare, Episcopis illa quidem permitti, Archiepiscopis & Primatibus, qui Episcopis præsunt, eadem denegari.

Papa est ordinarius omnium ordinariorū, et Ecclesiæ Romanæ omnes ecclesiæ subsunt.

Sicut autem [a] Petrus Apostolus primus fuit Apostolorum, ita & Ecclesia suo nomine consecrata, Domino instituēte, prima est & caput cæterarum: & qui illi præest, cæteros Episcopos antecellit: vnde ad eam, tāquam ad Matrem [b] atque apicem, omnes maiores Ecclesiæ & Episcopi recurrunt: à qua, quasi à quodā capite, dona, velut in corpus omne diffunduntur. Ipsa autem tāquàm omniū magistra, celsiore sede residens, à quoquam iudicari [c] non poterit. Quinimmò, velut tempore Noë omnes extra arcam positi, diluuij vastitate consumpti sunt: sic extra Petri nauiculam constituti, ęternę damnationis fluctibus obruentur.

a *disti. 21. per totum, & maximè ca. 2. & can. 11. dist. 22. per totum.*

b *cap. antiqua. extrà, de priuileg.*

c *can. nunc autem. §. prima sedes. d. distin. 21.*

DE ELECTIONE,

TITVLVS VI.

Duobus modis creantur Episcopi.

Promouentur autem tam Episcopi, quàm prælati: cęteri, aut per electionem, aut per postulationem.

Quid sit electio, & quòd ad unum Ius eligendi habentes citari debent, aliàs non ualet electio: &, non citatus potest habere ratam electionem.

Cæterùm, vt priùs de electione dicamus, Electio nihil aliud est [d], quàm hominis alicuius ad dignitatem, vel fraternam societatem Canonicè facta vocatio: nam cùm viduatę prouidēdum est Ecclesię, debent [e] cuncti, qui eligendi Ius habent, legitimè citari, vt electioni intersint. Quòd si vel in vnius persona fuerit id omissum, irritam reddit electionem talis omissio [f]. Sæpè etenim rescriptum est, magis hac in re vnius obesse contemptum, quàm multorum contradictionem [g]: planè, si is, qui citatus non fuerit, ratā adueniēs habere velit electionem, confirmanda erit electio [h].

Absens potest uni de capitulo uotum suum demandare. h.d.

Sed & si quis casu aliquo ad electionem accedere fuerit impeditus, votum [i] suum vni, vel pluribus de capitulo demandare minimè prohibēdus erit.

Procurator ad eligendum non potest unum procuratorio, alium proprio nomine eligere, nisi habeat mandatum de eligenda certa persona.

Et, [k] si tantùm vni votum suū quis demandauerit, & is vnum suo, alium mandantis nomine in scrutinio nominandum duxerit

d *Glo. in uer. uera postulatio. cap. 1. de postulat. prælat. in 6*

e *cap. coram dilect. extrà de elect. ca. quamuis super. in prin. uers. prout sunt, ubi Glo. in uer. euocandi. de offi. ordi. in 6.*

f *cap. bonæ memoriæ. l. 2. in fin. extra, de ele.*

g *cap. quod sicut. in fin. prin. d. titul. de elect.*

h *d cap. quod sicut. in fin. princip.*

i *ca. quia propter. § illud. extrà, de elect. infrà, tit. seq. §. bis quoque.*

k *cap. si quis iusto. §. porrò. de elect. in 6.*

xerit

xerit, nihil agit, nisi de certa eligenda persona mandatum acceperit: quo casu in illam mandantis, in aliam suo nomine iure consentire poterit.

Duobus procuratoribus ad eligẽdum datis in solidum, non possunt ambo eligere, sed erit melior conditio occupantis: &, si nõ appareat de prioritate in occupãdo, præponitur electus à capitulo, uel primò nominatus in procuratorio. h. d.

a cap. si quis iusto. in pri. de elect. in 6.

Quòd si pluribus [a] in solidũ vices suas quis commiserit, nõ quidem omnes reddere votum poterũt (quia vota dirigere possent in diuersos, sicq; res nõ haberet exitum) sed erit occupantis melior cõditio: &, si ita concurrãt, vt inter eos prior nõ appareat, is admittetur duntaxat, quem vel capitulum, vel pars maior elegerit: vel, si concordare nequeant, is, qui primus in instrumento, vel literis procurationis nominatus fuerit.

Non possunt plures deputari ad eligendũ in solidum. h. d.

b cap. si quis iusto. in fin. prin. uers. sin autẽ. de elect. in 6.

Sin autem [b] plures non in solidum cõstituti fuerint, eadem ratione nullus eorum admittẽdus erit, sibiq; mandans imputet, qui sic eos imprudenter cõstituerit.

Non potest uotum in electione reddi per literas.

c d. ca. si quis iusto. §. fin. de elect. in 6.

Sed [c] cùm absens reclamante capitulo extraneum constituere nequeat: videamus an, si nullus de Collegio velit esse procurator, saltem per literas votum suũ reddere valeat: & sanè, cùm non ante electionem, sed in ipsa electione secretè, & sigillatim duntaxat singulorum vota sint exprimenda, per literas reddi non poterunt.

Superiùs dicta non habent locum in electione Papæ, in qua multa sunt specialia. h. d.

Sed hæc quidem in aliorum Episcoporum, non in Romani Pontificis electione obtinent. In huius enim [d] nec vlla necessaria est citatio, nec alij quis absens votum suum demandare permittitur. Alia quoque in eo specialiter constituta sunt, quæ ex Decretalium libris [e] decentius est, quàm hîc, accipere.

d cap. ubi periculum. de elect. in 6.

e can. 1. distin. 23.

Electio celebratur tribus modis, & quomodo per inspirationem, & quòd Laici non per inspirationem, sed per conspirationem dicuntur eligere. h. d.

Celebratur autem electio tribus modis [f], per Inspirationẽ, per Scrutinium, & per Cõpromissum: per Inspirationem [g], vt cùm electores nullo pręcedẽte tractatu, quasi diuini Spiritus impulsu, simul omnes in vnum repentè consentiunt, & simul vnum nominant. quòd si fortè laici prece vel precio [h] corrupti aliquem concordibus clamoribus petant, is non tam per inspirationem, quàm per nefariam conspirationem nominatus, omni penitùs electionis fructu meritò carere debet.

f cap. perpetuo. ubi præsump. 8. Heliæ. de elect. in 6.

g ca. q[illegible] propter. in fin. prin. extra. de elect.

h can. si ergo. 8. q. 1. & cap. 2. de elect. extra.

Quomodo dicatur celebrari electio per

Scrutinium, et qui sint Scrutatores. h. d.

Per Scrutinium fieri dicitur electio, cùm presentibus [a] omnibus, qui debent, volunt & possunt cómodè interesse, tres de Collegio fide digni assumuntur, qui secretè & singulatim vota cunctorum diligenter exquirunt, & demum in scripturam redacta, publicant: Quo facto collatione habita, is demum cẽsetur electus, in quem, vel omnes, vel maior & sanior pars capituli statim consenserint.

[a] *d. cap. quia propter. in prin. extra. de electio.*

Pars minor eligentium ad infringendam maioris partis electionem potest opponere de propria authoritate, ac zelo, et de meritis electi. h. d.

Quòd [b] si eligẽtium vota ita se diuiserint, vt hinc quidem electorum pars numerosior consistat, inde minor, sed quæ non minùs ex authoritate eligentium, quàm ex meritis electi sanior appareat, ad infringẽdam partis numerosioris electionẽ facultas erit minori, & de authoritate ipsorum eligentium, & de meritis eorum qui electi fuerint, opponere.

[b] *cap. ecclesia uestra. extr. de electio.*

Cõtra electionem factam à duab. partibus non potest opponi, nisi de nullitate uoti alicuius earum dictarum partium. h. d.

Hoc tamen tunc obtinebit, cùm non magnus in altera parte cõtigerit excessus: ceterùm, si quando [c] duabus electionib. celebratis, pars altera eligentium, alia duplo maior numero deprehendatur, contra huiusmodi electores ad extenuationem meriti, vel authoritatis ipsorũ paucioribus, vel electo ab eis opponendi facultas non erit: quanquàm, si quid opponere voluerint, quod votũ illius, cui opponitur, nullum ipso iure redderet, id eis minimè cẽsetur interdictum. Vocantur autem viri tres de Collegio sumpti, Scrutatores, eò quòd singulorum vota diligẽter scrutẽtur.

[c] *ca. si quãdo cõtigerit. de elect. in 6.*

Quomodo per compromissum celebretur electio, et quòd arbitri non seruantes formam compromißi nulliter eligunt. h. d.

Per compromissum celebratur electio, cùm [d] plures idonei viri eligũtur, in quos omnium vice eligendi certo modo facultas & potestas transfunditur. qui arbitri, compromissi fines diligenter custodire debent, scituri, si quid non [e] secundum demandatam formam egerint, nullum habiturum esse Iuris effectum.

[d] *d. cap. quia propter. uel sic. uel falsi. exra. eodem tit.*

[e] *cap. si cui eligendi. eod. tit. in 6.*

Potestas Arbitrorum non expirat re non integra, etiam non secuta electione. h. d.

Quòd [f] si intra terminos constiterint, quod ab eis gestũ fuerit, vsq; adeò ratum habendum erit, vt etiam non secuta electione, re tamen non integra demãdata sibi potestas reuocari non posit. Ostendimus quib. modis electio celebretur, cõsequẽs nunc est vti videamus, & qui possunt eligere: &, in quos cadere posit electio.

[f] *cap. in causis. ext. eod. titul.*

Qui

QVI ELIGERE, ELIgive possunt,

TITVLVS VII.

Quibus ius eligendi competat. h. d.

IVs [a] igitur Prælatum eligendi ad Canonicos hodie, & ad viduatæ Ecclesiæ pertinet collegium. Sed & si qui consuetudine [b], vel præscriptione, pacto, vel priuilegio fuerint muniti, ab electione minimè sunt excludendi.

a ca. cùm ecclesia. extra. de caus. pos. & prop.
b Glo. in uer. spectat. in c. sciant cũcti. de elec. in 6.

Impuberes & non constituti in sacris non possunt eligere. h. d.

Sed [c] neq; in pupillari ætate constituti, neq; ij qui sacris ordinibus nõ sunt decorati, sunt admittendi. Absurdũ enim esset, si ad tanti ponderis res explicandas, ij quorum nullũ est animi iudicium, & ad sacra tractanda, ij qui nondum illa attigerunt, assumerentur.

c cap. ex eo quòd. de elect. in 6.

Excommunicatus minore excõmunicatione eligit, secus maiore.

Illud quæsitum est, an excõmunicati ad eligẽdum admitti possint? Et sanè, si minoris excommunicationis [d] vinculo tãtùm fuerint innodati, ab electione arcendi nõ sunt: Anathemate autem percussi, ab omni penitùs eligendi facultate repelluntur.

d ca. illa quotidiana. ext. de elect. & cap. perpetuò. in Glo. in uer. priuatio. eodẽ tit. in 6. infrà, §. seq.

Suspẽsus à Canone eligit, secùs ab homine.

In [e] suspenso quoq; non absimilis obtinet distinctio. Si .n. quis per solam Canonis dispositionem suspensus sit, electioni interesse minimè prohibetur: si verò per Iudicis sententiam [f], anathematizato similis habebitur.

e ca. fin. ext. de cler. excommun.
f Glos. in uer. à suspensis. ca. cùm dilectus. uersic. quia. ext. de consuetu.

Eligere à superiore prohibiti, absentes, hæretici non possunt eligere.

His quoq; & illi annumerari debent, quibus à superiore, ne eligant, interdictum est. Itẽ absentes: qui tamen si legitimis causis ad electionem accedere impeditos esse se docuerint, alijs de capitulo votũ suum demandare, secũdum ea, quæ proximè [g] exposuimus, minimè sunt prohibendi. Hæreticis autem, vel non catholicis, indistinctè Ius eligendi adimitur.

g suprà, titul. præced. §. sed etsi quis.

Ob non seruatam formã, & ob negligentiam eligentium, electio deuoluitur ad proximũ superiorem. h. d.

Interdum [h] tamen accidit, vt ij, quibus ab initio Ius eligendi competit, eo iure postmodum priuentur: vtputa, si qui aliter, quàm per præscriptas formas eligere tentauerint. Item, qui per tempus constitutionibus diffinitum in eligendo negligẽtes fuerint: quo casu ad proximum superiorem eligendi potestas deuoluitur.

h cap. quãquã in casu. de elect. in 6.

Electio facta de indigno, ius eligendi transfert ad Romanum Pontificem.

Alia sanè [i] causa eorum est, qui scientes indignum eligũt, aut postulant: nam licet & ij eli

i d. cap. quãquam. de elect. in 6.

gendi iure priuentur, id tamen non ad Primatem, aut Archiepiscopum, sed immediatè ad summum Pontificem deuoluitur.

Laici non possunt eligere. h. d.

Laicis[a] quoque, etiamsi Principes sint, nullo neque consuetudinis, neq; pręscriptionis, neque conuentionis iure ad electionẽ aspirare permittitur. Patroni tamẽ circa iam factam electionem, non indecenter postulatur assensus[b].

a cap. sacrosancta. cap. massana. extra. de elect. & 63. distinct. per totum.

b d. cap. sacrosancta. in fi. & ca. cùm terra. in fin. eodẽ tit. ca. nobis. extr. de iur. patr.

Qualem Episcopum esse oporteat. h. d.

Oportet autem eum, qui in Episcopum eligendus sit (cùm Ars sit artium, regimen animarum) ætate maturum esse, natalibus illæsum, corpore integrũ, fama candidum, literis instructum, religiosum, prudentem, temperatum, castum, hospitalem, mansuetum, irreprehensibilem, secundum ea quæ latiùs infrà[c] dicturi sumus: Si .n. ad seculares honores sine suffragatione meritorum indignum est perueniri, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adiuuãt: quàm diligens ac prudens habenda est dispensatio diuinorum munerum, & Ecclesiasticarum dignitatum?

c infrà, de uit. & honest. cleric.

Minor triginta annis, excommunicatus, suspensus, & non constitutus in sacris, & schismaticus non reconciliatus, non possunt eligi.

Igitur is, qui ad Episcopalem dignitatem promouẽdus est, annos natus esse debet non minus triginta[d]: nam ea ætate Dominum[e] & baptizatum esse, & concionatum fuisse legimus: alioqui si quis minor fuerit, eligi non poterit. Idem[f] Iuris est in ijs, qui aut excommunicationis, aut suspẽsionis vinculo sunt innodati. Sed nec ijs[g], qui in sacris ordinibus nõ sunt constituti, saltem sub diaconatu, neque schismatici eligi debent.

d cap. cùm in cũctis. extr. de electio.

e can. presbiter. dist. 78.

f suprà, codi tit. §. illud. & §. seq.

g can. de Syracusanæ. in fi. disti. 28. ca. à multis. de ætate et quali.

Eligentes indignum, per triennium eligi non poßunt. h. d.

Illi[h] quoque qui scienter indignum eligunt, non solùm eligendi potestate priuandi sunt: verùm etiam per triennium, vt ab alijs eligi posint, seipsos inhabiles reddunt.

h cap. cùm in cũctis. §. fi. et cap. cum Vintonens. & cap. pe. inquisitionẽ. extra de electione.

Neophytæ non possunt eligi. h. d.

Neophytæ[i] quoque in Episcopos ordinari prohibentur: indecens est enim, & valde præposterum, eum fieri Magistrum, qui nondum didicit esse discipulus. Appellantur autẽ Neophytæ[k], qui propositum sacræ Religionis nouiter assumpserunt.

i can. 1. dist. 48.

k can. 2. eadẽ distinct.

DE POSTVLATIONE, TITVLVS VIII.

Quid sit postulatio. h. d.

Postulatio[l] est eius, qui eligi non potest, in Prælatum concors capituli facta petitio.

l Glos. in uer. uera postulatio. cap. 1. de postulat. in 6.

Qui

Qui non animi, uel corporis uitio, sed aliàs non potest eligi, putà minor xxx. annis, uel spurius, potest postulari.

Sciendum est enim, quosdã esse qui quamvis eligi non possint, postulari tamen minimè ꝓhibentur. Quæ res ita videtur posse commodè diffiniri, vt quicunq; non animi, vel corporis vitio, sed ob alterius defectum qualitatis eligi impediũtur, ijdem tamẽ postulari possint. Ex hoc apparet [a] eum, qui trigesimum annum nondum compleuit, item in minoribus ordinibus constitutum, aut laicum, item natalibus læsum [b], licet eligi non possint, postulari tamen posse.

a glosſ. in cap. fin. extra de postula & cap. cupientes. §. denique. de electi. in 6.

b cap. innotuit. extra de elect.

Episcopus & electus debent postulari, nõ eligi: secus, Abbas, & alij inferiores. h. d.

Episcopus [c] quoq; cùm propriæ sit alligatus Ecclesiæ, ad aliam transitum facere non potest: ea propter non eligendus, sed postulandus erit. Non idẽ Iuris est [d] in Abbatibus, & cæteris Prælatis infra Episcopalem dignitatẽ constitutis: isti enim, licet propriæ Ecclesiæ videantur alligati, nihilo minùs eligi possunt: proprium tamen non deserunt Monasteriũ, nisi licentia legitimè impetrata.

c d. cap. fin. ubi glosſ. extra. eo. tit.

d cap. nullus religiosus. & cap. si abbatem. de elect. in 6.

DE CONFIRMATIONE electionis,

TITVLVS IX.

Electus debet intra mensem consentire electioni, alioqui alius poterit eligi. h. d.

Nvnc videndum est de confirmatione. Sciendum est itaq; in primis, Gregoriana constitutione [e] in Lugdunẽsi concilio cautum fuisse, vt electores, quàm primùm commodè possint, operam dent, vt electi consensum habeant: quem si infra mẽsem sine causa legibus cognita, electus accommodare distulerit, iure, si quod ei fuerat ex tali electione quæsitum, statim carere debere: Electoresq; ad aliam electionẽ liberè posse conuolare.

e cap. quã sit. de elect. in 6.

Electus post consensum electioni præstitũ, uel notitiam habitam, debet intra mensem ad sedem Apostolicam iter arripere, & quantò citiùs poterit, confirmationem obtinere.

Eadem constitutione [f] cauetur, electum infra tres menses post consensum electioni præstitum, si nullum iustum impedimentum obsistat, confirmationem à superiore Prælato petere debere: alioq trimestri spatio elapso electionem esse penitùs irritandam. Sed cùm interdum eueniat, vt aliquorum locorum vicinitas minus exigat, aliquorum distantia prolixius tempus exposcat, cõsultissimè Nicolaus [g] tertius sanxit: Vt electi, quorum electionum confirmationes ad sedis Apostolicæ examẽ deducit immediata subiectio, vel appellatio interiecta deuoluit, infra mens[illegible] post cõsensum, vel habita [illegible] de ipsorũ electione notitiã, ad sedẽ ipsam

f d. cap. quã sit. de elect. in 6.

g cap. cupientes. de elect. in 6.

Apostolicam iter arripiant, & quantò citiùs commodè poterunt, cum omnibus iuribus coram sede Apostolica personaliter comparêre nitātur, suarum electionum cōfirmationes petituri: aliaq; insuper adiecit, quibus Ecclesiarum periculosis vacationibus, ac malignantiū subterfugijs, electorumq; incōmodis facilè occurritur: quae non solùm in electionibus, verùm etiam in postulationibus obtinere voluit.

Non confirmatus non potest res Ecclesiæ administrare. h.d.

Quandiu [a] autem quis confirmatus non est, rerum Ecclesiasticarum administrator esse nō potest. Quòd si negotijs Ecclesiæ, ad quam vocatus est, sese temerè ingesserit, omni iure, qd' ei per electionē quæsitum fuerit, statim priuandus erit: nullo neq; œconomatus, nec procurationis prætextu excusandus.

[a] *cap. auaritiæ. de electi. in 6.*

Electo non est obediendum, nisi literis confirmationis ostensis. h.d.

Petet igitur is, qui confirmatus est, ab Apostolica sede literas, confirmationis suæ tenorē continentes, illisque ostendet, ad quos ea res pertinet, alioqui nulli eum absque dictarum literarum ostensione recipere tenebuntur. Quod & in promotione apud dictam sedem facta, & in consecrationis, vel benedictionis munere, locum sibi vendicat.

Confirmatio non conceditur, nisi cum causæ cognitione. h.d.

Is [b] autem, ad quem confirmatio pertinet, diligenter examinare debet, & electionis processum, & personā electi. est enim hoc generale, vt ad eum pertineat examinatio, ad quem manus impositio spectat. Et, cùm omnia ritè concurrūt, tunc munus ei confirmationis impendat. Quòd si secùs factū fuerit, non solùm deijciendus erit indignè promotus, verùm etiam indignè promouēs puniendus. Nihil est enim quod Ecclesiæ Dei magis officiat, quàm si indigni ad regimen assumantur animarum. Quod cùm in cunctis [c] sacris ordinibus sibi locum vendicet, in Episcopo tamen multò fortiùs: qui ad curam aliorū positus, in se ipso debet ostendere, quomodo cæteros in domo Dei oporteat conuersari. Quòd si fortè eligentium vota in duas se diuiserint partes, is confirmatoris iudicio alteri præferendus erit: qui maioribus iuuatur studijs & meritis.

[b] *cap. nihil est. in prin. extra. de elect.*

[c] *cap. cùm in cunctis. extra. de electi.*

Si unus sit postulatus, alius electus, proponitur electus æquè idoneus, nisi postulantium sit duplo maior numerus. Qui tamen si ignoranter indignum postulauerint, nec postulatio, nec electio ualet, sed si scienter, electio tenet. hoc dicit.

Et [d] si vacante Ecclesia, scisso in duas partes capitulo, alius quidē electus fuerit, alius verò postulatus, quæri potest, electióne con-

[d] *cap. scriptū est. extra. de elect.*

confirmanda, an verò postulatio sit admittenda? In qua specie si tam postulatus, quàm electus sint idonei, responsum est, Si postulantium numerus sit eligentium duplo maior, vtique postulationem esse admittendam: sin id minus, electionem confirmandam. Sed si postulantes indignum nescij postulauerunt, nec postulatio, nec electio rata habenda erit: si scientes & prudentes, erit electio confirmanda.

In confirmatione facienda citandi sunt, quorum interesse potest. Et calumniosè opponentes, puniuntur. h. d.

Illud [a] etiam confirmantem obseruare oportet, ne, dum nimia in confirmando celeritate vtitur, contra doctrinam Apostoli proprium affectum Iuri & æquitati præponat. Itaq;, si coëlectus aliquis, vel contradictor apparet, ante confirmationem nominatim vocandus est: alioqui si nemo apparet in foribus Ecclesiæ, in qua electio facta est, generaliter edicendum erit, vt si qui sint, qui confirmationi futuræ velint opponere, ad contradicendum in assignato peremptorio termino præsentes esse debeant. Quæ omnia locum habent, siue concorditer electio fuerit celebrata, siue non. Sciant tamē ij, qui cōtra electionem opponendū duxerint, se, si probationibus destituti fuerint, ab omni pœnitētiæ præsidio exclusos, legitimis pœnis esse subijciendos.

[a] *cap. fin. de elect. in 6.*

Potest dispensari cum electo schismatico, si nullum ordinem à schismaticis susceperit. hoc dicit.

De [b] illo dubitari contigit, an eius qui abiurato schismate ad vnitatem Ecclesiæ redijt, confirmanda sit electio, & responsum est, Si à schismaticis nullum susceperit ordinē, & eius electio canonicè celebrata deprehendatur, posse illam dispensatiuè confirmari.

[b] *cap. quia diligentia. extra. de electi.*

Confirmatus & nondum consecratus, exercet solùm, quæ sunt iurisdictionis, non quæ sunt ordinis. Et nemo dat, quod non habet. hoc dicit.

Igitur confirmatione secuta, inter electum & personas eligentium, hoc est, Ecclesiam, spirituale coniugium [c] contrahitur. Quapropter confirmatus liberam super illis statuendi nanciscitur facultatem. Hoc autem sic intelligi oportet [d], vt eorum quidē quæ iurisdictionis sunt, vtputà, corrigendi, excommunicandi, iusiurandum exigendi, conferendi, confirmandi, & ijs similium libera confirmato permissa sit tractatio: Ea verò, quæ non iurisdictionis, sed ordinis sunt [e], veluti Clericorum ordinationes, benedictiones virginum, depositiones, Ecclesiarum & Altarium consecrationes, ante propriam consecrationem peragere prohibetur. Neque enim ratio suadere

[c] *cap. 2. §. sicut autem. ext de trāsla. episc.*

[d] *gloss. finali, cap. transmissa. ext. de elect.*

[e] *cap. quod sicut. §. præterea. & d gloss. fin. extra. de electi.*

videtur, vt quis in alios id conferre poſsit, quo eundem indigere dignoſcitur. Quòd ſi conſecratus ſit, non ſolùm quæ iuriſdictionis, verùm etiam quæ ordinis ſunt, exequi poterit.

DE CONSECRAtione,

TITVLVS X.

Conſecratio expediri debet intra tres menſes poſt confirmationem. h. d.

DEbet igitur is qui canonicè electus, confirmatus & examinatus eſt, nouiſsimè conſecrari. Quod [a] quidem, ne Eccleſia Paſtoris quaſi deſtituta ſolatio, aliquod patiatur incommodum, intra tres menſes poſt electionem, niſi legitimũ ſubſit impedimentum, expediri debet: alioqui ſi Metropolitanus, aut ij ad quos ea res pertinet, negligentes fuerint, Eccleſiaſticis cõdemnationibus ſubijciendi erunt.

a cano. 2. diſtin. 75.

Conſecrationi intereſſe debent ad minus tres Epiſcopi, alioqui non ualet. h. d.

Ordinationi autem intereſſe debent, non ſolùm Metropolitanus, verùm etiam comprouinciales Epiſcopi, qui numerum conficiant trium [b]. Nam & beatus Iacobus, qui Iuſtus appellatus eſt [c], à Petro, Ioanne & altero Iacobo, Apoſtolis ordinatus eſt: ſucceſſorib. ſuis ſcilicet formam dantibus: vt non minus quoq; tribus Epiſcopis, cæteris quoque aſſenſum prębentibus, Epiſcopus ordinetur. Quòd ſi ab vno, vel duobus Epiſcopis ordinatio expedita fuerit, taliter ordinatis, vt Epiſcopi nominentur, à ſanctis Patribus interdicitur: ergo ſi nomen non habent, officiũ qualiter habebũt? Euocandi ſunt igitur à Metropolitano [d] ſuffraganei, qui ſi omnes concurrant, bene eſt: ſi aliqui conuenire nõ poſſunt, ſui præſentiam per epiſtolam facere debent.

b can. 1. diſt. 64. & per totũ. & diſtin. ſeq.

c can. fin. diſtin. 66.

d can. 1. & ſeq. diſtin. 64. & cano. 2. diſt. 65.

Archiepiſcopus impeditus, conſecrationem ſui ſuffraganei alteri committere poteſt. h. d.

Quòd ſi Metropolitanus, vel infirmitate [e], vel alia iuſta cauſa ita præpediatur, vt ſuorum ſuffraganeorum aliquem cõſecrare nõ valeat, alicui coëpiſcoporum vices ſuas demandare poterit, à quo conſecrandus munus conſecrationis recipere tenebitur.

e cap. quod ſidem. extra. de offi. ordi.

Deficientibus Epiſcopis comprouincialibus, aduocãdi ſunt Epiſcopi uicinæ prouinciæ.

Illud quæſitum eſt, ſi in prouincia in qua olim plures Epiſcopi fuerint, vnum tantùm remanere contigerit, quid fieri debeat, cùm & ſolus ordinare nõ poſsit, & nullos quos conuocet, habeat ꝓuinciales? De hoc in Sardicenſi concilio [f] ſtatutũ legitur, vt ſuperſtes Epiſcopus conuocet Epiſcopos vicinæ ꝓuinciæ, & cum eis cõprouinciales ſibimet Epiſcopos ordinet.

f can. fin. diſtin. 65.

Quo-

Quomodo sit explicanda consecratio .h.d.

a can. 1. dist. 75. Congregatis[a] igitur hora Dominicæ lucis tertia Episcopis, & Scrutinio cum precibus celebrato, duo supra caput ordinandi, Euangelij codicem tenẽtes, manus imponant, & vno super eodem benedictionem fundente, cæteri qui adsunt, manibus suis caput eius tangant, atq; illud vnà cũ manibus sacro chrismate deliniãt: quo demũ peracto, Ecclesię Romanæ, atq; eius Pontificibus fidelitas secundũ formam Gregoriani[b] rescripti iuranda erit.

b cap. ego N. extra. de iureiur.

DE RECEPTIONE ET authoritate Pallij,

TITVLVS XI.

Pallij receptio non est differenda: & uolens aliquid palliando obijcere, debet iurare de calumnia, & intra duos menses obiecta probare: alioqui tenetur ad pœnam talionis.

c can. 1. dist. 100. HOc[c] amplius Metropolitanum prospicere oportet, vt pallij petitionem, & receptionem non differat: Cùm sibi sine pallio Episcoporum cõsecrationem[d] minimè permissam scire debeat. Est autem pallium Metropolitanorum insigne ornamentum, quod de corpore beati Petri sumitur[e], Pastoralis officij plenitudinem[f] designans: Cuius receptio, vt citiùs explicetur, nouissimè constitutum est, ne per cuiusvis criminis obiectionem fortè palliando faciendam differri possit[g]: nisi obijcientes corporali iuramento præstito firment se, nec agere quicquam callidè, ac de obiectis promptam fidem, hoc est, intra bimestris tẽporis spatium afferant, ad talionis, vel extraordinariam pœnam se Pręsidis obligantes arbitrio, si obiecta minimè probauerint. Quòd si contradictores ista facere renuerint, eorum obiectionibus nequaquã obstantibus, ad ipsius traditionem pallij procedendum erit.

d cap. quod sicut. in fin. ex. de elect.
e cap. ad honorem. in gloss. 1. ext. de auth. & usu pal.
f cap. nisi. de auth. & usu pal. ex.
g extra. ua. cõ. unici. de autho. & usu pal.

Metropolitanus solùm in sua prouincia, & certis diebus pallio utitur, & pallium personam sequitur, & ideò commodari non potest.

Sed eo nec semper[h], nec vbique Metropolitanus vti poterit (id enim soli Romano Pontifici[i], dum Missarum celebrat solennia, permittitur) verùm in sua tantùm prouincia, ac certis duntaxat diebus: Et cùm personam pallium non transeat[k], nec alteri commodari poterit: & cum eo quisque sepeliendus erit.

h cap. 1. & cap. ex tuarum. cũ seq. ex. de auth. & usu pal.
i cap. ad honorem. eod. tit. extra.
k cap. 2. eod. tit.

Pleraque dicta de creatione Episcoporum, habent locum etiam in alijs Prælatis.

Hæc de creandis Episcopis dixisse sufficiat: Nunc de illorũ vita, ac qualis eorum debeat esse conuersatio, pleraque & de cæteris Sacerdotibus intellecturi, paucis expediamus.

DE VITA ET HONESTATE PRÆLATORUM,

TITVLVS XII.

Qui præcellit dignitate, debet & innocẽtia præcellere. h. d.

DEbet[a] igitur Episcopus esse sine crimine, & cũctum populum cui præest, conuersatione & innocentia præcellere. Qualis enim erit ædificatio discipuli, si se magistro intelligat esse præstantiorẽ? nam Episcopus instruere, & admonere omnes debet: nemo autẽ rectè monitoris personam suscipit, nisi qui moribus suis aliorũ errata condemnat. Quod non solùm de Episcopo, sed etiam de omnibus qui domui Dei deseruiũt, intelligi oportet: Quia vehementer Ecclesiam Dei destruit, meliores laicos esse, quã clericos: quæque in alijs membris Ecclesiæ vacant à culpa, sæpè in Sacerdotibus habentur illicita.

[a] can. unũ orariũ. uers. oportet episcopum. distin. 25.

Episcopus cauere debet ab improborũ commercio, & in corrigendo non minùs charitatem, quàm potestatem exercere debet. h. d.

Ab improborum quoq; commercijs abstinebit: Malorum enim consortia bonos corrumpunt. Habebit igitur secum honesti testimonij Clericos, qui possint irreprehensibiles inueniri: & siquãdo illos, siue etiam laicos inter se dissidere contigerit, ad pacem magis, quàm ad iudicium compellat: inque illis corrigendis plus agat beneuolentia[b], quàm seueritas: plus charitas, quàm potestas: neque dominari magis, quàm consulere subditis cupiat, ne quod ꝓuisum est ad concordiam, tendat ad dissidium.

[b] cano. licet plerunque. dist. 45.

Prælatus in corrigendo debet miscere seueritatem lenitati. h. d.

Cum lenitate tamen seueritas miscẽda est: Nam misericordiæ multum demitur, si seueritate animo sit destituta: ideoq; Rectorib. inesse debet iustè consulens misericordia, & piè sequiens disciplina: vt nec in disciplinæ rigore benignitatem mansuetudinis, nec rursus in mansuetudine districtionẽ deserant disciplinæ: quodque seueriùs castigare necesse est, non sæuientis plectatur animo, sed medentis.

Prælatus nõ debet tolerare peruersos. h. d.

Preterea cauendũ est, ne peruersè agentes conniuendo toleret. Culpam enim facientis habet, qui, quod potest, negligit emendare: & error, cui non resistitur, approbatur.

Episcopus orationi & prædicationi debet insistere. h. d.

In primis autem orationi & prædicationi insistat: Nam præconis officium suscipit, quisqs ad sacerdotiũ accedit: hinc est, quòd super Pastores primos in linguarum specie Spiritus Sanctus insedit. Populum itaq; prædicãdo doceat, sed illa doceat, quæ à Deo ipse didicerit, non

quæ

quæ illi caro, vel humanus sensus suaserit: Ea propter sacris libris iugiter insistere illum oportet [a]: nec enim sufficit Prælatis bona conuersatio, nisi addatur scientia doctrinæ.

a dist. 36 & seq.

Episcopus hospitalis esse debet & liberalis. h. d.

b distin. 42.

Sed [b] nec vtranque sibi sufficere credat: nam largam quoq; manum habere debet, & necessitatem patientibus subuenire, alienam inopiam suam credẽs. Res suas inter histriones, venatores, aut aucupes minimè dispenset: pauperes potiùs in hospitio recipiat, & faciliùs exemplo suo ad hospitalitatem subditos attrahat.

Prælatus debet sobrius esse, prudens & peritus, non solùm peritia literarum, uerum etiam negociorum.

c dist. 44. in sum. & per totum.
d distin. 45.

Sobrius sit, non vinolentus [c]: non sit percussor [d], & ad vindictam facilis: imò in omni genere rerum agendarum prudentiam secum habeat. si enim mancum, aut debilem sancta contingere nequaquã lex diuina permittit, quantò magis doni cælestis dispensatores esse nõ conuenit (id quod est deterius) mẽte debilitatos?

Episcopus non debet secularibus negocijs se implicare. h. d.

Sicut autem Episcopum nullo errore conuenit inuolui, ita nulla debet cupiditate corripi: & propterea lucri cupidus esse prohibetur, & alicui etiam honesto negocio [e], vt sibi victũ & necessaria quærat, operam dare. Nam & Dominus negociatores de templo verberatos expulit: &, Apostolo teste, nemo militans Deo, implicat se negotijs secularibus.

e can. 2. 21. q. 3. et per totum.

Pudicitiæ studiosus esse debet Episcopus. h. d.

Pudicus [f] quoq; debet esse, & moribus & verbis pudorẽ præ se ferre. Ea propter Maguntino concilio [g] statutum legitur, vt nullus sacerdos fœminas, de quibus suspicio potest esse, retineat: sed neque matrem, aut amitam, aut sororẽ retinebit: quia & in illis, instigante Diabolo, scelus perpetratum reperitur, aut in pedissequis earum. Itaq; domesticarum [h] quoque personarum immoderatam familiaritatem vitabit.

f in sum. dist. 43.
g cap. 1. ext. de cohabit. cleri. et muli.
h dist. 34. in sum. et per totum.

Qualis quis sit interius, debet per exteriora demonstrare. h. d.

Oportet [i] item Episcopum cæterosque Ecclesiasticis officijs mancipatos, per decentiam habitus extrinseci, morum intrinsecam honestatem indicare. & ideò, si præterquàm ex causa vrgenti, indumentis, pręter ordinis ac officij decorem, præsertim publicè, luxurientur, illorum impudentia varijs modis, non minùs recentioribus, quàm antiquis Pontificum decretis coërcetur. In summa, cùm pro populo Episcopi suffragatores ad Deum parentur, necesse est vt omni genere

i dist. 40. et clem. 2. eo. tit. de uit. et honest. prælat.

virtutum eius gratiam habere nitantur: quia cùm is, qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur.

DE OFFICIO ARchidiaconi,

TITVLVS XIII.

Archidiaconus est à Iure constitutus uicarius, & quasi oculus Episcopi, & inter clericos cognoscit, uisitat, & corrigenda emendat, & ardua ad Episcopum defert, de cuius licentia poterit etiam excommunicare. h. d.

QVoniam verò grauis & lata est Pastoralis officij cura, rectè cõstitutum est, vt aliqui in Ecclesia sint, qui vnà cum Episcopo onus ferant, & sui Prælati valeant subleuare solicitudinem. Talis est Archidiaconus [a], qui maior post Episcopũ, & eius vicarius reperitur. Cuius vigilãtia & solertia vsqueadeò in domo Dei excubare debet, vt oculus Episcopi non immeritò meruerit appellari. Ea propter debet is audire iurgia singulorum, & quæ corrigenda & emendanda viderit, corrigere & emendare. Quòdsi qua fuerint ita ardua, quæ per eum cõmodè nõ possint terminari, ad Episcopum suum terminanda deferet. Dispiciet quoque vt Primicerius, Sacrista, & Custos iniuncti sibi muneris solicitudinem diligenter exequãtur. Sed & tertio quoq; anno, si Episcopus non poterit, vniuersam Parrochiam circũire debet, & cuncta, quæ ordinatione vel emendatione indigere viderit, secundum Canonicas sanctiones corriget: &, si Episcopi authoritas accesserit, excommunicationis etiam sententiam feret.

a cap. 1. & cap. ad hæc nos ext. co. tit. & per totum. can. 1. uers. Archidiaconus, dist. 25

DE OFFICIO ARchipresbyteri,

TITVLVS XIIII.

Archipresbyter est uicarius Episcopi, circa diuina, & Archipresbyterorum duæ sunt species. h. d.

NOn absimiles Archidiaconis Archipresbyteri habẽtur: nam & ij Prælati sui circa spiritualia curam subleuẽt [b]. Horum autẽ duplex est species: alij enim vrbani sunt, alij autẽ exteri. Vrbani sunt [c], qui Præsulis sui absentis circa diuina in vrbe vicem substinent, aut præsentis curam minuunt: vt officium inchoando, celebrãdo, & benedicendo, & cunctis prouidendo, quæ sacerdotum ministerio perfici debent.

b can. 1. uers. archipresbyter. dist. 25.

c cap. officiũ archipresbyteri. ext. eod. tit.

Quæ sit potestas foraneorum Archipresbyterorum. h. d.

Exteri sunt [d], qui circa singulas plebes constituti, nõ solùm vulgi solicitudinem gerunt: verùm etiam presbyterorum, qui per minores titulos habitãt, vitam iugi circunspectione custodire debẽt: qui licet suis præsint plebibus, vt Episcopus Matrici præest Ecclesiæ: nihil tamen con-

d cap. fin. eo. tit.

contra sui Præsulis ordinare decretum audere debent.

Obtinentes aliquam præposituram, debēt etiam habere eius præposituræ ordinem. h.d.

a clem. 2. de ætat. & quali.

Admonendi [a] sunt autem ij, qui præposituræ alicuius administrationem canonicè volunt obtinere, vt non solùm nomē, verùm etiam ordinem habere studeant: Vnde [b] nisi qui Archidiaconatum tenent, Diaconi: aut, qui Archipresbyteratum, presbyteri infra annum fiant, amittent honorem, etiamsi iusta causa prohibente presbyteri, aut Diaconi esse non potuerint.

b can. 1. disti. 60.

DE OFFICIO vicarij,

TITVLVS XV.

Vicarius Episcopi non potest inquirere, punire, priuare beneficijs, uel eadem cōferre, nisi hæc specialiter sibi committantur. h.d.

PEr Vicarium quoq;, cùm Episcopus per se ipsum deseruire, & residere rationabili causa prohibetur: aut præsens, omnibus commodè par esse nō potest, Episcopalis repręsentatur authoritas. In quo tamen illud aduertendum est, quòd, licet per generalem officij commissionem Vicario factā [c], causarum cognitio trāsferatur: potestas tamen inquirendi, corrigendi, aut puniēdi aliquorum excessus, seu aliquos à suis beneficijs, vel administrationib. amouendi, vel beneficia conferendi (nisi specialiter concessa sit) non transfertur.

c ca. 2. et ca. seq. eod. tit. in 6.

Habens curam animarum in diuersis Ecclesiis, uel laicus, non potest constitui uicarius.

Debet autem Episcopus circunspectus esse, ne laicum Vicarium sibi constituat. Indecorum [d] est enim, laicum hominem viros Ecclesiasticos iudicare: nec in vno eodemq; officio debet dispar esse ꝓfessio. Quod etiam lege diuina prohibetur: dicente Moyse, *Non arabis in boue et asino.* Inde & Honoriana constitutione cauetur [e], Vt Episcopus eum, qui perpetuam Vicariam obtinet, per subtractionem prouentuum vel ipsius Vicarię ablationem cōpellat, vt se in presbyterum promoueri faciat.

d can. in nona actione. 16. q. 7.

e ca. fin. extr. eod. tit.

A Vicario, appellatur ad Archiepiscopū: ab Archidiacono, ad Episcopum. h.d.

Inter Vicarium autem, & Archidiaconū illud interest, ꝙ à Vicario, nō ad Episcopū, sed ad Archiepiscopū [f]: ab Archidiacono verò, nisi aliud Ecclesiarum inducat consuetudo, ad ipsum, cui immediatè subiacet, Episcopum erit appellandum.

f cap. Romana. de appel. in 6.

DE COADIVTORE,

TITVLVS XVI.

Ex causa datur Episcopo coadiutor, cuius datio ad sedem Apostolicam spectat. h.d.

ACcidit [g] etiam interdum, Vt Pastor senio aut corporis valetudine impeditus, aut sanę mentis consilio desti-

g cap. 1. de cleri. ægro. uel debili. in 6.

tutus, super suũ; gregem excubias ducere non posit: ea propter vir prouidus & honestus, illi in Coadiutorem adiungendus est: per quem tam Episcopo, quàm populo vtiliter consulatur. Cuius datio, cùm de causis maioribus esse constet, ad sedem Apostolicam, nulla obstante consuetudine, referēda est. Quod tamen sic intelligi oportet, si non in remotis partibus explicanda sit: cæterùm, si procul ab Apostolica sede Episcopus impeditus deget, tunc secundum Bonifacianę constitutionis tenorem prouidendum erit.

Etiam inferioribus ab Episcopis dandus est Coadiutor, & utrisque de facultatibus Ecclesiæ erit subueniendum. h. d.

a per totũ tit. extr. de cle. ægrot.

Nec [a] solùm Episcopis dandus erit Coadiutor, sed etiam si res exigat, inferioribus: vnde, si vel Ecclesiæ Rectorem, vel Archidiaconũ ita morbo aliquo cõtigerit impediri, vt Ecclesiasticis ministerijs, vel nullo pacto, vel non nisi cum scandalo interesse posint, eis quoq; Coadiutor adhibendus erit: & ita res temperanda [b], vt vtrique iuxta facultates Ecclesiæ vitę necessaria ministrentur.

b cap. 1. §. præsenti quoque. de cler. ægrot. in 6.

DE COREPISCOPORUM vsu sublato,

TITVLVS XVII.

Corepiscoporum usus sublatus est. h. d.

Erant olim & Corepiscopi, quibus circa plurima cum Episcopis ministeriorum communis erat dispēsatio: quorum tamē institutio tam in Romana sede, quàm in alijs totius orbis Ecclesijs, tãquam improba & superuacanea, est penitùs interdicta [c].

c can. Corepiscopi. et seq. distinct. 68.

Matrimonium spirituale dissoluitur translatione, renunciatione, & depositione. h. d.

Vidimus hucvsque de spiritualis fœdere coniugij, quod inter Episcopum & Ecclesiam cõtrahitur, quòd electione vel postulatione initiari, confirmatione ratificari, consecratione intelligitur consumari. Item de moribus, & Vicarijs, & adiutoribus Episcoporum: tractemus nunc, quibus modis Episcopus ab Ecclesia remouetur: & sic, quo modo tale cõiugium præter mortē dissoluitur. Contingit autem id tribus modis: Translatione, Renunciatione, & Depositione, seu degradatione: de quibus singulis videamus, ac primùm de Translatione.

DE TRANSLAtione,

TITVLVS XVIII.

Translatio inducta est ex utilitate, & ex necessitate: &, necessitate cessante, translatio irritatur. h. d.

Ranlationes, quæ & mutationes [d] nũcupari possunt, institutæ sunt vtilitatis, & ne-

d can. mutationes. 7. q. 1.

necessitatis gratia. Vtilitatis, cùm Episcopus ab ea ciuitate, cui præpositus est, in aliam trãsfertur, in qua magis proficere posse verisimiliter existimatur. Sic olim Princeps Apostolorũ de Antiochena ciuitate se Romam transtulit, vt scilicet ibidẽ copiosiùs proficere posset. Necessitate [a] verò nonnunquam Episcopalium sedium mutationes fieri solent, hostium vrgente metu. Sed hoc casu, si ciuitatem, de qua effugerit Episcopus, ab hostibus liberari [b], & ad priorem statum contigerit reuocari, ad eam expulsus reuertetur.

a canon. scias frater. & seq. d. 7. q. 1.

b can. pastoralis officij. d. 7. q. 1.

Episcopos transferre, ad solum Romanum Pontificem pertinet. h. d.

Sciendum est autem Episcoporum translationes, non etiã inferiorum, ad solum Apostolicæ sedis Antistitem certissima ratione pertinere [c], neque super matrimonijs quicquã præter eius assensum immutari debere, aut posse. Quod obtinet non solùm, si Episcopus est cõsecratus, verùm etiam si tãtùm canonicè fuit electus, & confirmatus: Cùm (vt suprà diximus) post electionem & confirmationem, inter personas eligentium & electi, coniugium sit spirituale contractum.

c cap. 2. et fi. extr. eodem tit. de translatio. episc.

Qui propria authoritate se ad aliam Ecclesiam contulerit, & habita carebit & ambita. h. d.

Ea propter [d] quicunque auaritia ducti, aut ambitione impulsi, Ecclesiæ suæ mediocritate despecta, ad maiorẽ sese plebem propria authoritate transtulerint, à cathedra repelli debent aliena, & carere propria: vt nec illis præsideant, quos per superbiam spreuerũt: nec illis, quos ob auaritiam vel ambitũ concupiuerunt. Sicut enim vir [e] non debet adulterare vxorem suam: ita nec Episcopus temerè Ecclesiam, ad quam electus fuit, relinquere, vt alteri sese cõiungat, etiamsi à populo fuerit attractus.

d ca. quando. ext. eod. tit.

e cano. sicut vir. 7. q. 1.

Quod constitutum est in Ecclesijs Episcopalib. trahitur etiã ad Ecclesias inferiores. h. d.

Non absimilis Iuris ratio obtinet in presbyteris [f], & cæteris infra Episcopalem dignitatem constitutis. Nam, si vel qualibet causa, ꝓpria quis authoritate [g] cum altero suum beneficium permutare voluerit, vterq; pro prij beneficij iacturam faciet. Beneficiorum enim & præbendarum permutationes generaliter fieri prohibentur [h]: præsertim pactione præmissa, quæ circa spiritualia, vel spiritualibus annexa, semper labem simoniæ cõtinet: licet possit Episcopus de vno loco ad alium aliquos transferre, vt qui vni loco minùs sunt vtiles, alibi se valeãt vtiliùs exercere.

f can. sicut alterius. in fi. d. 7. q. 1.

g cap. cùm olim magister. extr. de rerum permutat.

h cap. quæsitum. extra. de rerũ permutat.

Si permutatio beneficiorũ completa est ex una parte, et per alterã stat quò minùs impleatur, restituitur pars ad suum beneficium. h. d.

a ca. cùm vniuersorum. extra. de rerum permutat.

Subuentum [a] tamẽ est ei, qui de permutatione cum alio habito tractatu, prębendam suam cùm resignasset, ab alio qui cũ permutationis tractatum habuit, & qui postea suam resignare recusat, deceptus est: cùm. n. deceptis, & non decipientibus Iura subueniant, licet is qui renũciauerit, à se beneficium abdicasse videatur, tributa tamen est simplicitati venia, constitutumq́; vt ad resignatum beneficium reuerti possit.

Collatio de beneficijs causa permutationis uacantibus, facta alijs quàm permutãtibus, nõ tenet. h. d.

Et generaliter, ne concessione Iuris vtẽtibus, præsertim circa spiritualia, illudatur, si qua beneficia ex causa permutationis aliquibus resignata, alijs q̃ ipsis permutare volentibus cõferantur, nullius firmitatis erit ipsa collatio.

Non obstantibus expectationibus, beneficiorum permutatio fieri potest. h. d.

b cap. unico. de rerũ perm. in 6.

Quinimmò [b] si in diœcesi aliqua quidam fortè authoritate Apostolica beneficia proximè vacatura expectent, illi tamen, qui secũdum formam Iuris sua beneficia in eadem diœcesi ad ordinarij collationem spectantia, liberè ac sine fraude in manibus Episcopi resignauerint, non nisi ex causa permutationis resignaturi, ab huiusmodi expectãtib. circa faciendã pmutationem minimè impediẽtur.

DE RENVNCIATIONE, TITVLVS XIX.

Quid sit Renunciatio, & quibus ex causis possit renunciari. h. d.

PEr Renunciationem quoq; quis ab Ecclesia sua remouetur. Est autem Renunciatio, iuris proprij spontanea refutatio. Ea verò propter quæ Episcopus potest cedendi licentiã postulare, hæc fermè habẽtur [c]: conscientia criminis, debilitas corporis, defectus scientiæ, malitia plebis, graue scãdalum, & irregularitas personæ.

c ca. nisi cùm pridem. ext. eodem titul.

Quale debeat esse crimen, ob quod renunciari possit. h. d.

Propter [d] conscientiam criminis, cedendi potest licentia postulari, non cuiuslibet, sed duntaxat illius, propter quod ipsius officij executio post peractam pœnitentiam impeditur.

d d. ca. nisi. §. propter. extra. eodem titul.

Quæ debilitas corporis renunciandi causam præbeat. h. d.

Non absimilis [e] Iuris ratio in debilitate corporis obtinet: nã non quælibet, sed solùm illa legitimam renunciandi præstat causam, per quam quis ad exequendum officium Pastorale redditur impotens; cùm interdum non plus hortetur senilis debilitas aliquem cedere, quàm maturitas, quæ in senibus esse solet, quem in suo suadeat officio permanere.

e d. ca. nisi. §. alia uerò.

Magnus

Magnus defectus scientiæ, tribuit legitimā causam renunciandi.h.d.

a d.cap. nisi. §. pro defectu.

Propter [a] defectum quoque scientię plerunque potest quis petere cessionem: quia cùm illa circa spiritualem administrationem sit potissimùm necessaria, & circa curā temporalium opportuna, Præsul, qui in vtrisque commissam sibi debet Ecclesiam regere salubriter, ei renunciat, si quo modo ipsam regere debeat, ignoret. Quanquā autem desideranda sit eminens scientia in Pastore, in eo tamen mediocris tolerari potest: quia imperfectum scientiæ potest supplere perfectio charitatis.

Malitia plebis iustam tribuit renunciandi causam, item uitatio scandali.h.d.

b cap.nisi.§. propter malitiam.

Propter malitiam [b] quoque plebis cogitur interdum Prælatus ab ipsius regimine declinare: veluti, quando plebs tam duræ ceruicis existit, vt apud ipsam amplius proficere nō possit. Item pro graui scandalo [c] vitando, cùm aliter sedari non potest, licet Episcopo petere cessionem, ne plus temporalem honorem, quàm æternam videatur affectare salutem.

c d.ca.nisi.§. pro graui.

Ob irregularitatem potest renunciari.hoc dicit.

d d.cap.nisi. §.personæ.

Item [d] ob irregularitatē: puta, si sit bigamus. Quòd si fortè de legitimo matrimonio non sit natus, licet huiusmodi irregularitatem subticere non potuerit, si tamen & culpa latet, & causa, cum eo qui suum laudabiliter impleuit officium, iniuncta sibi competenti pœnitentia, poterit non minùs vtiliter, quàm misericorditer dispensari.

Gratia laboris fugiendi non potest renunciari.h.d.

e d.cap. nisi. §.uerum.

Cęterùm [e] ob alias causas renunciationem affectantes, audiendi non sunt: dum fortè aliqui laboris angustias declinantes, ad ocium aduersus gloriosi Pontificis exemplum, aspirare contendant.

Episcopus qui semel ad uitam Monachalē transiuit, non potest rursus ad Episcopalem dignitatem reuerti.h.d.

Accidit autem interdum, vt Episcopus humilitatis, & pœnitentiæ causa ab Ecclesia sua remoueatur. quod tunc contingit, cùm quis Apostolica concessione ab Episcopali sede ad Monachalem descendit subiectionem: Quo casu alius in locum eius subrogari poterit, ille verò resurgere, Constantipolitano [f] concilio vetante, nequaquam valebit.

f can. hoc nequaquam. 7.q.1.

Impeditus administrare Episcopatum, & propterea factus monachus, cessante impedimēto, potest reuerti ad Episcopalem dignitatem.

g ca post trāslationem.§. cæterùm. extr eod. tit. de renunt.

Cęterùm [g] speciales quidam casus inueniuntur, in quibus, prędicto concilio non obstāte, is qui vitam monachalem elegit, rursum licitè potest ad Epi-

ſcopatum aſſumi: Si enim quis, perſecutionis rabie ſæuiente, vel prępeditus aduerſa valetudine corporis, cùm proficere nequeat in regimine paſtorali, de ſuperioris authoritate ad monaſticam vitam deſcendat: perſequutionis vel ęgritudinis impedimento ceſſante, ad Epiſcopalem poterit reſurgere dignitatem. Idem Iuris eſt, ſiquis propter literaturę defectum, locum regiminis deſerens, authoritate Apoſtolica ad ocium ſe contulerit monachale: nam ſi per exercitium lectionis, ſcientiæ reperit margaritam, procul dubio denuò vocatus ad Cathedram Paſtoralem, redire poterit.

Aſſecutus Epiſcopatũ ſimoniacè, ſed ignoranter, ſi fiat poſtea regularis, licet ad primum reuerti non poſsit, alium tamen Epiſcopatum conſequi poteſt.

a *d. cap. poſt translationẽ. §. rurſus. eod. tit.*

Rurſus [a], ſi quis inſcius cupiditate parentum fuerit Epiſcopatum adeptus, & hoc comperto de licentia ſuperioris illum dimittens, obſeruantiam elegerit regularem, etſi ad Eccleſiam eandem redire nequeat, ad aliã tamen promoueri poterit, Conſtantinopolitani Concilij conſtitutione non obſtante: quam tunc obtinere oportet, cùm pœnitentiæ cauſa, quam Epiſcopatum retinens peragere non valebat, vitam quis elegerit monachalem.

Ad eum fieri debet renunciatio, ad quem ſpectat confirmatio. h. d.

Abbas [b] quoque, qui Romanę immediatè ſubditus eſt Eccleſię, niſi licentia à Romano Pontifice legitimè impetrata, ſui regiminis oneri renunciare minimè poterit: quòd ſi Epiſcopo ſubiectus ſit, cum eiuſdem permiſsione locum ſuum licito iure poterit relinquere. Et hoc generale eſt in præbendis, & cæteris minoribus beneficijs, vt apud eum fieri debeat renunciatio, ad quem pertinere dignoſcitur cõfirmatio: ex quo apparere poteſt, quòd reſignatio facta laico [c] nullã iuris obtinet firmitatem.

b *cap. fin. ubi Gloſ. extra. eod.*

c *cap. quid in dubijs. extr. eod. tit.*

Papa poteſt renunciare Papatui. h. d.

De Romano [d] Pontifice quęſitum eſt, an, quia nullum habet ſuperiorem cui renunciare poſſit, Pontificatui ex cauſa cedere valeat: & ſuper hoc Caleſtinus quintus hęſitationis cuiuslibet volens occaſionem amputare, ſtatuit & decreuit, Romanum Põtificẽ poſſe liberè reſignare.

d *capit. 1. de renunciatio. in 6.*

Per procuratorem renunciari poteſt, et quatenus ualeat renunciatio facta à procuratore reuocato. h. d.

Poteſt [e] autem quis nõ ſolùm per ſemetipſum reſignare, verùm etiam per procuratorem: qui, ſi ad cedendum Pontificali aut alij cuilibet dignitati, vel beneficio, ſponte ac liberè conſtitutus fuerit, ſi poſtmodum ignorans reuocatus fuerit, tenebit

e *clem. uni. eo dem tit.*

bit

bit cesſio per eum facta, antequam ad ipſius procuratoris, vel illius in cuius manibus ceſſio fuerat facienda, notitiam reuocatio huiuſmodi fuerit deducta: niſi fortè per ipſos, aut alios dolo malo factum fuerit, quò minùs ad eos, vel eorum alterũ ante ceſsionem reuocatio perueniret.

Qui impetrauit cedendi licentiam, compellitur renunciare. h. d.

Aliud iuris eſt, ſiqui cedendi licentia cum inſtantia poſtulata, atque ea obtẽta, leuitate fortè cedere prętermittant: eos .n. ad cedendum compellendos eſſe generali Concilio [a] ſtatuitur.

a cap. quidam cedẽdi. ext. eod. tit.

DE DEPOSITIONE, ſeu degradatione,

TITVLVS XX.

Spirituale coniugium diſſoluitur per degradationem. h. d.

Per degradationem quoque coniugium Eccleſiæ & Epiſcopi diſſoluitur. Nihil .n. eſt aliud degradare, quàm de gradu deijcere: quod inſtitutũ eſt ad ſimilitudinem [b] exauthorationis eius qui militiæ deſeruit armatæ: cui tam militaris ordo, quàm etiam inſignia ob delictum detrahuntur.

b cap. 2. §. actualis. de pœnis. in 6.

Duplex eſt degradatio, uerbalis & actualis. h. d.

Eſt autẽ degradatio duplex: verbalis ſcilicet & actualis. Verbalis [c] degradatio eſt, cùm ab eo, qui authoritatem habet, aſsiſtente certo Epiſcoporum numero depoſitionis fertur ſentẽtia. Actualis verò, ſiue ſolennis eſt, cùm non ſolùm fertur ſentẽtia, verùm etiam ab eo qui degradandus eſt, veſtes & ſingula inſignia ſui ordinis gradatim auferũtur. Cuius ordo ac series latiſsimè Bonifaciana conſtitutione [d] demonſtratur.

c d cap 2. §. uerbalis. de pœnis. in 6.

d d. cap. 2.

Proprius ſolùm Epiſcopus poteſt deponere conſtitutos in minoribus ordinibus, ſecùs in maioribus. h. d.

Quod [e] autem dictum eſt, Epiſcoporum numero aſsiſtẽte, ſic intelligi oportet, ſi de Epiſcopo, aut illo degradando agatur, qui ſit in maioribus ordinibus conſtitutus. Cęterùm, ſi de ijs agatur qui minoribus tantùm inſigniti ſint, proprij Epiſcopi ſententia, abſq; vllorum Epiſcoporum [f] interuentu, ſatis erit.

e can. ſi quis tumidus. 15. q. 7.

f can. ſi autẽ in fin. d. 15. q. 7.

In degradatione ſacerdotum ob cauſam hæreſis poteſt procedere ſolus Epiſcopus delinquentium cum ſuis minoribus prælatis. h. d.

Quinimmò interdum etiam ſi presbyter, vel in ſacris conſtitutus degradandus fuerit, plurium Epiſcoporum interuentus neceſſarius non erit: nam tales, ſi pro hæreſi [g] ſeculari curiæ tradendi, vel perpetuò immurandi ſint, quia Epiſcoporum numerus facilè conuenire non poteſt, ſolus Epi-

g ca. 1. de hæret. in 6.

ſcopus, conuocatis Abbatibus & alijs prælatis, virisq́; ſuæ diœceſis pietate ac bonis artibus inſtructis, degradare poterit.

Degradatus traditur curiæ ſeculari, et pro eo debet Eccleſia intercedere, & degradatus ſe miſcens ſacris, excommunicatur. h.d.

Clericus igitur ob graue flagitium degradatus, cùm ab Eccleſiaſtico foro fuerit proiectus, ſeculari curiæ traditur puniendus. Vnde celebranda[a] erit talis degradatio ſeculari præſente poteſtate, & cùm perfecta fuerit, pronunciandum vt ſecularis Iudex degradatum, tanquã clericali priuilegio exutũ, in forum ſuum recipiat puniẽdum: pro quo tamen Eccleſia debet intercedere, vt citra mortis periculum in eum ſententiã moderetur: & ſi impetrauerit, & degradatus pœnæ ſuperſtes fuerit, ab adminiſtratione ſui ordinis debet abſtinere. Quòd ſi cingulo militię cæleſtis exauthoratus, auſu temerario ſibi dudum commiſſum audebit in poſterum attractare miniſterium, etiam ab Eccleſia ex canone Apoſtolorum erit abſcindendus.

a *ca. nouimus. extr. de uer. ſignif.*

DE SACERDOTIBVS in inferiori gradu conſtitutis,

TITVLVS XXI.

Sacerdotes inferioris gradus, ſunt presbyteri, nec ſufficit aliquid obiter tractatum eſſe. h.d.

NVnc deſcendamus ad ſacerdotes in inferiore gradu cõſtitutos: ſubſequenter poſtea de ijs dicturi, q licet ſacerdotes non ſint, in ſacris tamen conſtituti reperiuntur: ac demum de his, qui circa humiliora in domo Dei neceſſarium miniſterium exhibent, qui in minoribus ordinibus dicuntur conſtituti: de quibus omnibus, ſi quid ſuperiùs locuti fuimus, obiter potiùs, quàm ex profeſſo loquuti fuimus. Inferiores ſacerdotes, ſunt presbyteri.

Sacerdotum in duas claſſes diuiſio, ſumpſit originem tam à teſtamento ueteri, quàm nouo. h.d.

Et[b] nõ inelegãter ſacerdotes in duos ordines diſtributi eſſe videntur: Hæc enim diſcretio, tam in veteri teſtamento à Deo per Moyſem ſumpſit exordium, qui ex præceptis Domini Aaron in ſummum Põtificem, filios verò eius invnxit in minores ſacerdotes: quàm etiam in nouo ab ipſo Chriſto, qui duodecim Apoſtolos, tanquam maiores ſacerdotes, ſeptuaginta duos quaſi in minores inſtituit: Petrum verò quaſi ſummum ſacerdotem elegit, dum ei præ omnibus, & pro omnibus claues regni cælorum tribuit.

b *diſtin. 21. in ſum. & pa totum.*

Preſ-

Presbyteri & Episcopi olim erant ijdem, sed in remedium schismatis de presbyteris, unus electus est qui Episcopus dicitur. h. d.

a can. 1. §. unde & apud. 21. distin.

Presbyterum [a] autem & Episcopum sunt qui eundem olim extitisse affirment, & aliud ætatis, aliud dignitatis fuisse nomen. Sed cùm multi in singulis Ecclesijs presbyteri constituti essent, in remedium schismatis [b] factum esse, vt per illos vnus eligeretur, qui cæteris esset præponendus: Electum autem Episcopi retinuisse nomen, eligentes presbyterorum: quorum erga Episcopos vsqueadeò creuit honor, vt illis tanquam filij cœperint obedire, nec iam pro sacerdotibus habeantur, qui sub nullius Episcopi disciplina & prouidentia gubernantur.

b cano. olim idẽ. dist. 95 & can. legimus. dist. 93.

Presbyter appellatur potiùs à prudentia, quàm ab annis. h. d.

c cano. quisquis. §. presbyteros. distin. 84.

Presbyteri [c] verò nomẽ, quãquam à senectute sit sumptum, magis tamen sapientiæ indicat maturitatem, quàm corporis canitiem.

Quæ sit presbyterorum potestas, & authoritas. h. d.

d can. quamuis. dist. 68

Episcopi [d] igitur ac presbyteri non penitùs est absimilis circa sacra ministeriorum dispensatio: Illorum enim, quæ gerere potest Episcopus, quędam presbyter suo iure, quædam illius permissione exequitur, quædã verò nullo pacto potest attingere. Proprio iure presbyter, Dominici corporis [e] ac sanguinis consecrationem, etiam Episcopo præsente celebrat, infantes baptizat [f], sanctificato oleo infantes invngit, benedicit, & de occultis peccatis pœnitentes, vel in extremis agentes ad gratiam reconciliationis admittendi potestatem habet. Episcopo permittente [g], aut vltima cogente necessitate, & baptizatos sacro linire chrismate, & virgines Deo dicare, presbyteris cõceditur. Ecclesias verò erigere, consecrare, reconciliare, sacrũ chrisma conficere, Clericos ordinare, excommunicare, pœnitentes publicè reconciliare, solis Episcopis reseruatur [h].

e d. can. quãuis. et can. 1. §. ad presbyt. 25. distin.

f can. constat baptisma. de cõsecrat. dist. 4.

g can. 1. & seq. 26. q. 6. & can. presbyteris seu. de consecra. distin. 4.

h d. can. quãuis dist. 68 & cano. 1. uers. ad episcopum. 25 dist.

DE IIS, QVI IN SAcris sunt constituti, TITVLVS XXII.

In sacris constituti sunt Diaconi, & Subdiaconi; & Diaconi debent Episcopum custodire, sacerdotibus celebrantibus aßistere, nouum testamentum prædicare, Eucharistiam uerò præsente Episcopo uel presbytero, populo erogare non poßunt. h. d.

Sicut autẽ Episcopis presbyteri: ita etiam [i] vtrisque debent obedientiam Diaconi: ad quos Episcopum prædicantem ab insidijs custodire, pertinet, ne aut ipse quoquo modo lędatur, aut diuina verba per detractores polluantur. Sacerdotibus quoque celebrantibus [k] in omnibus assistẽt, Euangelium ad populum prædicabunt. Sed

i can. diaconi septẽ. §. ut igitur. distin. 93. et can. seq.

k can. 1. uer. ad diaconũ. dist. 25.

a can. constat baptisma. de cõsecrat. dist. 4.

nec baptizare [a] præsente Episcopo, aut presbytero, nec Dominici corporis Eucharistiam populo erogare audere debēt, nisi prædictis omnibus longiùs fortasse constitutis, necessitas ad id extrema eos compellat.

Primitiua Ecclesia non habuit Subdiaconos, & apud antiquos Subdiaconatus non reponebatur inter sacros ordines, sed postea & is ordo inter sacros cœptus est haberi, & Subdiaconus potest eligi in Episcopum. h. d.

b cap. à multis. extr. de ætate & quali.

Subdiaconos [b] licet & Ecclesia primitiua legatur habuisse, talis tamē ordo apud antiquos inter sacros non annumerabatur: paulatim tamen post aliquot temporum curricula cœptus est & subdiaconatus inter sacros ordines reponi. Eisque ad similitudinem tam presbyterorum, quàm diaconorum continentia [c] fuit imperata. Cúmque à multis, an in Episcopum subdiaconus eligi valeret, hæsitaretur: nouissimè [d] post Vrbanum Innocentij processit cõstitutio, quæ, vt is quoq; in Episcopum liberè eligi valeat, declarauit ac statuit.

c can. 1. dist. 28.

d d. capit. à multis. ext. de ætate et quali.

Circa quæ uersetur officium Subdiaconi. hoc dicit.

e can. 1. uers. ad subdiaconũ. dist. 25.

Diaconum [e] igitur subdiaconus subsequitur: ad quem calicem & patinam ad altare deferre pertinet, & Leuitis tradere, eisque ministrare. Vrceolum quoque, & aquam, manile, & manutergium tenere, Episcopo, presbyteris, & Leuitis pro lauandis ante altare manibus aquam præbere.

Subdiaconus potest quis ordinari in decimo octauo anno, Diaconus in uigesimo, Presbyter in uigesimoquinto. h. d.

Sicut autem subdiacono minus creditur, quàm diacono: & diacono minus, quàm presbytero committitur: ita ad subdiaconatum minor ætas, quàm ad diaconatum: & ad diaconatum minor, quàm ad presbyteratum suffragatur. Poterit igitur hodie [f] quis, nisi aliud Canonicum obsistat impedimentũ, decimo octauo natus anno ad primum sacrum ordinem, vigesimo ad secundum, ad presbyteratum vigesimoquinto, promoueri.

f clem. fin. de ætate & quali.

Propriè sacerdotes appellantur qui Eucharistiam conficiunt, impropriè etiam diaconus & subdiaconus.

Diximus autem diaconum & subdiaconum non esse sacerdotes, proprietatem sermonis attendentes: Propriè [g] enim sacerdos is est appellandus, cui sacrificium corporis & sanguinis Dominici in altari conficere pmittitur. Ceterùm & ipsi interdum sacerdotes appellãtur, sed per abusionem. Vidimus hactenus de ijs, qui in maioribus sunt ordinibus constituti: nunc videamus de ijs, qui in Ecclesia Dei minoribus sunt ordinibus insigniti.

g can. 1. uers. Sacerdos. dist. 21.

DE IIS, QVI SVNT in minoribus ordinibus constituti,

TITVLVS XXIII.

Minores ordines sunt acolytatus, exorcistatus, lectoratus, et ostiariatus. h. d.

SVnt igitur in Ecclesia alij minores ordines, qui sine sacramentali vnctione, sola Episcopi benedictione, cum quadã vasorum, vel indumentorum distributione, præstantur: vt sunt, Acolytus, Exorcista, Lector, Ostiarius. Acolytus [a] est is, ad quẽ præparatio luminum, & qui cereum (à quo nomen quoq; ducit) deferre debet, quique suggesta pro Eucharistia subdiaconis præparat. Exorcista [b] is est, qui exorcismos memoriter retinere debet, manusque super energumenos, & catechumenos in exorcizando imponere. Lector [c] autem is appellatur, qui lectiones debet pronunciare, & ea, quæ Prophetæ vaticinati sunt, populis prædicare. Ad Ostiarium [d] pertinet claues Ecclesiæ, vt claudat & aperiat templum Dei, & omnia quæ sunt intùs extraque, custodiat, fideles recipiat, excommunicatos & infideles prouido iudicio repellat.

a can. 1. §. ad acolytum. distin. 25.

b d. can. 1. §. ad exorcistam.

c d. can. 1. §. ad lectorẽ.

d d. can. 1. §. ad ostiariũ.

Psalmistatus est minor ordo, et potest conferri à solo presbytero. h. d.

Est & Psalmista, id est, Cantor, qui absq; sciẽtia Episcopi [e], presbytero solùm iubente, officium suscipit cantandi; qui & ipse, licet apud antiquos dubitatũ fuerit, inter minores ordines cœptus est annumerari. [f]

e can. Psalmista, dist. 23.

f glo. in uer. Psalmista. can. 1. 21. distin. et can. 1. uers. ad Psalmistã. 25. dist.

Constituti in maioribus ordinibus nullo pacto matrimonium contrahere possunt, sed constituti in minoribus possunt: sed si contrahant, priuantur beneficijs et dignitatibus Ecclesiasticis. h. d.

Horum autem & sacrorum valde dispar est conditio: siquidem illis ita est continentia imperata [g], vt nunquàm ad matrimonium aspirare valeãt: his autem, si ad superiores ordines prouehi noluerint, matrimonium contrahere minimè interdicitur: sed eo casu non solùm ad sacros ordines, & Ecclesiasticas dignitates, & administrationes admittendi nõ sunt: sed etiam [h] beneficijs, quæcunque fortè habuerint, priuandi erũt: nam nec ea sine prauo exemplo possunt & graui scandalo retinere [i]: & tales bona Ecclesiastica dilapidare solent. Hucusque singulariter tam de maioribus ordinibus, quàm de minoribus breuiter tractatũ fuit: exponamus nunc aliqua, quę tam maiorum ordinũm, quàm minorum, sunt communia.

g dist. 26. et 32. per totum.

h cap. 1. cap. quod ad. et cap. diuersis. extra. de cleri. coniuga.

i cap. cum decorem. ext. de cleri. coniuga.

COMMVNIA TAM MAiorum, quàm minorum ordinum,

TITVLVS XXIIII.

Minores debent maioribus exhibere reuerentiam, maiores uerò minoribus amorem & charitatem, h. d.

IN primis admonendi sunt ij, qui minori sub ordine constituti sunt & officio, vt ijs, qui aut ordine præcellunt, aut officio, reuerentiam, & obedientiam [a] exhibeāt: nec per temeritatem alter alterius partes sibi vindicet. Maiores quoque meminerint, se maiores esse, non dominos: & ob id inferioribus non tanquam subditis dominentur, sed quasi clericos honorent, & diligant: & tales sint, qui non solùm præsint, verùm etiam prosint.

a *can. à subdiacono. distinct. 93. glos. 2. cap. ad aures. extrà. de tēp. ordina.*

Ordinatores debent instruere ordinandos in diuinis. h. d.

Item sub grauis vltionis comminatione ex ordinatione generalis consilij debent Episcopi promouendos in sacerdotes per se ipsos, vel alios idoneos viros super diuinis officijs, Ecclesiasticisq; sacramentis diligenter instruere, & informare. *Sanctius* [b] *enim* (inquit) *est paucos bonos, quàm multos malos habere ministros: quia, si cæcus cæcum ducet, ambo in foueā dilabētur.*

b *cano. tales. dist. 23.*

Ordinationem præcedere debet diligens scrutinium. h. d.

Præcedet autem ordinationem diligens scrutinium [c], nec nisi qui [d] tam verbo fidei, quàm rectæ conuersationis exemplo, Episcoporum vel populari testimonio probantur, ad ordines admittendi erunt. Ordinaturus [e] itaque accipiat secum diuinæ legis peritos sacerdotes, & in Ecclesiasticis sanctionib. exercitatos, qui ordinandorū genus, patriam, ætatem, locum vbi ordinati sunt, si literas callēt, si instructi in lege Dei, & ante omnia diligenter inuestigent, si fidem Catholicam diligēter teneant.

c *ext. de scrutinio in ordi. facien.*
d *can. 2. & can. episcopi. dist. 24*
e *can. quādo episcopus. d. dist. 24.*

Examen debet præcedere collationem beneficiorum. h. d.

Quod [f] & in beneficiorū collationibus obseruandum erit: q enim beneficijs Ecclesiasticis præficiendi fuerint, à suo priùs archidiacono examinari debēt, & per ipsum postmodùm Episcopo præsentari.

f *cap. ad nos. ut hoc idē. de offi. ebid.*

Tam simoniacè ordinatus, quàm ordinans, sunt puniendi. h. d.

Ipsi [g] verò quibus talis cura committitur, cauere debent, ne aut cuiusquā gratia, aut cuiuscunque muneris cupiditate illecti, à vero deuiēt, vt indignum, & minùs idoneum, aut non examinatum ad sacros gradus suscipiendos Episcopo præsentent. Quod si aliter fecerint: &, qui indignè accesserit, ab altari remouebitur, & qui donum Sancti Spiritus vēdere conati sunt, coram Deo iam cōdemnati, Ecclesiastica dignitate carebunt.

g *can. quādo episcopus. §. ipsi. distin. 24*

Quæ tempora in ordinationibus seruari debent. h. d.

Igitur [h] per tres cōtinuos dies diligenter examinētur, & demùm sabbato, qui probati sunt, Episcopo præsententur: Qui tamen

h *d. can. quādo episcopus. §. igitur.*

men secundum diuersitatem ordinum, temporis quoque seruabit diuersitatem: non enim[a] omnes ordines quibuslibet tēporibus conferri possunt: nam Dominicis & alijs festiuis diebus vnum, aut duos ad minores licebit promouere, sed ad subdiaconatum, nisi in quatuor temporibus, & vna & altera statuta die, nulli Episcoporum, preterquàm Romano Pontifici, licet aliquos ordinare, nec alicuius loci cōtraria est admittenda cōsuetudo. Quòd si[b] fortè secus factum fuerit, ordinans quidem potestate priuandus est ordinādi: & ordinatus cùm characterem[c] minimè dubitetur recepisse, pœnitentia præuia in susceptis ordinibus ministrare substinendus erit.

a cap. 1. 2. et 3. ext. de tēpo. ordi.

b cap. dilectus filius. ex. de temp. ordi.

c cap. pen. eod. tit.

Nec uno, nec duobus diebus continuato ieiunio duo sacri ordines conferri possunt. h. d.

Sed[d] nec vno die, nec duobus cōtinuato ieiunio ad duos quis potest sacros ordines promoueri, arbitrariè ordināti suspensionis imminente pœna.

d cap. literas. ext. de tēp. ordi.

Minores ordines omnes simul conferri possunt. h. d.

Diuersum[e] statuitur de minoribus, qui omnes vel vnica die conferri possnnt.

e cap. de eo. ext. de tem. ordi.

Cum promoto per saltum, potest, prætermisso ordine repetito, dispensari. h. d.

Per[f] saltum verò si promotus fuerit quis, solenniter ordine prætermisso repetito, ex misericordia ministrare permittēdus erit.

f can. 1. dist. 52. & cap. uni. de cleri. per sal. prom.

Promotus ad sacros ordines furtiuè contra prohibitionem prælati, non potest fieri sacerdos, nisi prius fuerit monasterium ingressus: secus, si non contra prohibitionem, quia tunc potest Episcopus pro arbitrio dispensare: & qui non ordinatus se miscuit diuinis, nunquam poterit ordinari. h. d.

Quòd si[g] furtiuè ad sacros ordines quis irrepserit, dispiciendum erit, an prælati sub anathemate præcesserit interminatio: tunc enim nulla ratione ad sacerdotalem poterit ordinē promoueri, nisi regulari habitu suscepto laudabilem aliquandiu duxerit vitam: quo casu secum misericorditer dispensari poterit: alioquin nulla præcedente inhibitione, condigna satisfactione imposita, pro suo arbitrio cum illo poterit Episcopus dispensare. Quòd si is, qui nullum adhuc penitùs attigit ordinem[h], diuinum aliquod officiū exercuerit, & ab Ecclesia erit abijciendus, & nunquam ordinandus.

g cap. 1. & seq. extr. de eo qui fur. ordi. susce.

h cap. 1. & seq. extr. de cleri. non ordi. ministrā.

Qui nondum baptizatus ordinatus est, debet baptizari & rursus ordinari. h. d.

De[i] eo qui non baptizatus ordines susceperit, valde dubitatum est: de quo post multam tādem discussionem obtētum & constitutum fuit, vt baptizetur, atque iterum ordinetur: & meritò: cùm enim baptismus[k] omnium sacramentorum ianua sit

i cap. 1. ext. de presbyt. non bapti.

k gloss. 2. d. cap. 1.

& fundamentum, superædificari non potuit, vbi fundamentũ defuit.

Sacros ordines tantùm Episcopus confert, minores interdum & alij, & Episcopus qui loco, non dignitati renunciauit, sacros ordines conferre potest. secus, si etiam dignitati, quia tunc solùm minores confert. h. d.

Illud postremò omittendum non est, quòd inter minores & sacros ordines illa est differentia: quia maiores ab Episcopis, minores verò etiã ab alijs quandoque conferuntur. Vnde de eo quæsitum est [a], qui Episcopatui renunciasset, an & quales ordines cõferre posset? in qua specie obtinuit distinctio, vt si quidem loco tantùm quis renunciasset, eos quos ante renunciationem poterat, rogatus conferre posit. Quòd si non solùm loco, verùm etiam dignitati renũciauit, minores tantùm quis ab eo recipere, & in illis deseruire, & ad maiores, si reperiatur idoneus, poterit promoueri. Sanè si ab eodem sacros ordines scienter quis receperit, quia indignum se fecit, officij non habebit executionem: vbi autem non sciẽter (nisi crassa & supina fuerit ignorantia) discretus Põtifex dispensare poterit.

a cap. 1. ext. de ordi. ab episcopo.

QVI PROMOVERI non possunt,

TITVLVS XXV.

Ponit quatuor causas siue respectus, ob quos prohibentur homines ordinari. h. d.

Qvoniam verò precaueri debet, quod vel infirmari, vel vituperari potest: sciendũ est, quosdam esse qui non sunt ad Ecclesiasticos ordines admittendi, quod fieri contingit quatuor ex causis: aut enim quis ꝓmoueri impeditur ratione subiectionis, aut ratione delicti iã patrati, aut suspicione futuri lapsus, aut ob corporis læsionem.

Seruus & libertus non possunt ordinari, & seruus ordinatus sciente domino fit ex hoc liber & ingenuus. h. d.

Ratione subiectionis [b] promoueri impediuntur serui: eos enim, nisi à dominis libertatem cõsecuti fuerint, nullo debet ordine Episcopus insignire: liber enim esse debet, qui diuinæ aggregandus est militiæ. Quaꝓpter nõ solùm serui, sed nec, qui retẽto obseqo, manumissi sunt, cùm adhuc seruitutem quandã seruire videantur, sunt ad clericatus ordinem promouendi. q̃ si contrà factum fuerit, tam ordinantis, quàm eius qui sacro præcinctus est cingulo, Canonicis pœnis coërcenda est audacia. Si tamen seruus, sciente Domino, fuerit ordinatus, ex hoc liber erit & ingenuus.

b cap. 1. & seq. extr. de seruis nõ ordi.

Manumissus ab Ecclesia, ut eidem seruiat in diuinis, non potest se transferre ad aliam Ecclesiam: secus, si simpliciter fuerit manumissus. hoc dicit.

Quòd si [c] quis Ecclesiæ seruili conditione obnoxius, ab eadem

c cap. eo libertis. ext. de ser. nõ ordi.

dem manumittatur, vt insignitus ordine clericali in ea perpetuò seruiat in diuinis, liber factus & ordinatus, ad aliam se transferre non poterit: sed, si absolutè manumissus fuerit, ad aliam transeundi non erit licentia deneganda.

Monachi non ordinantur, nisi de licentia Abbatis.

Monachi [a] quoque, nisi de sui fuerint Abbatis voluntate præpositi, ad Ecclesiastica non sunt officia promouendi.

a can. 1. dist. 58. cap. ad aures. extr. de temp. ordinan.

Licentia concessa à superiore religioso, ut possit consentire prouisioni de se factæ, nō ualet. h. d.

Strictiùs [b] adhuc agitur cum religiosis, non solùm circa ordines, sed etiam circa electionē, vel prouisionem quamlibet: sicui enim à superiore suo licentia concedatur, vt electioni, vel prouisioni, si quam de ipso fieri contigerit, suum accommodare posit consensum, quia ambitionis vitio viam parat talis licentia, nullius firmitatis existet.

b clem. fin. de elect.

Non potest quis ab extraneo Episcopo ordinari, nisi de licentia sui ordinarij, quam concedere poterit etiam Vicarius & capitulum, si sedes uacet, uel qui administrat. h. d.

Pari [c] ratione constitutum est, ne quis alienæ diœcesis virum præter proprij superioris licentiam ordinare audeat, quam tamen Episcopo in remotis agente, dare poterit ipsius in spiritualibus Vicarius generalis, vel sede vacante Capitulum, seu is ad quem tunc temporis administratio spiritualium noscitur pertinere.

c cap. 2. & seq. de tempo. ordi. in 6.

Itali Episcopi non debent ordinare Vltramontanum, nisi de licentia Papæ, uel sui ordinarij. h. d.

Et [d] hoc quidem non solùm obtinet Italis ordinari flagitantibus, verùm etiam exteris. Etenim illos nullus Italicus Episcopus ordinare debet, nisi vel à summo Pontifice specialem habeat licētiam: vel ab Episcopo, de cuius diœcesi traxerit originem ordinandus: vel in cuius diœcesi beneficiatus existit, per eius patentes literas causam rationabilem continentes, quare ipsum nolit vel nequeat ordinare. & ij qui contrauenerint, censuris canonicis coërcentur, vt latiùs ex Clementis IIII. constitutione apparet.

d cap. 1. de tempor. ordi. in

Homicida uoluntarius non potest promoueri, & promotus est deponendus, secus de necessario. h. d.

Patrati delicti ratione quis ordinari prohibetur, vt cùm homicidium, aut aliud capitale crimen [e] facto, aut præcepto, aut consilio perpetrauerit: & per surreptionem promotus, deijciendus erit, dicente Domino, *Si quis per industriam* [f], *aut per insidias hominem occiderit, ab altari meo euelles eum.* De eo itaque homicida intelligendum est, qui voluntate committit homicidium. Cæ-

e can. si quis uiduā. 50. dist. & per totum. & ext. de homic.

f cap. 1. ext. de homic.

terùm si qui necessitate maxima arctati, effugere nullo pacto valentes, homicidium admiserint, nullam ex hoc irregularitatem incurrunt.

Fortuitum homicidium commissum, dum dabatur opera rei illicitæ, impedit quem promoueri. h.d.

Quòd si neq; voluntariũ fuerit, neque necessarium, sed fortuitum, distinguendum est, nũ is cuius occasione perpetratum fuerit, illicitæ rei daret operam, an licitæ. Si illicitæ [a] rei dans operam, vt putà, vetito ludo incũbens, casu homicidium perpetrauerit, vel bello etiam contra infideles sese immiscens, volẽs Christiani nominis hostem interfecerit, nec [b] ad sacros ordines promouendus est, & promotus non solùm ad superiores ascendere prohibendus est, verùm etiam in suo ministrare: planè [c] ex dispensatione in inferiore ministrare substinendus erit.

a *cap. continebatur. extra. de homi.*

b *can. clericũ qui. et can. seq. dist. 50*

c *d. cap. continebatur. in fi.*

Si dans operam rei licitæ, ex negligentia homicidium cõmisit; irregularitatem incurrit: secus, si non ex negligentia, sed mero casu. h.d.

Sed [d] & si licitæ rei opera dabatur, nec tamen debitam quis operi suo adhibuit diligentiã, ex quo homicidium sequutum est, ab omni ministerio altaris excludendus erit: quod in eo responsum est, qui puerum [e] intuitu disciplinæ ita percussit, vt ex percussione expirauerit, vel ex ea in aliam infirmitatem incidit, ex qua compertum fuit expirasse. Præceptoris enim nimia sæuitia culpæ assignatur. Diuersum statuitur, si nulla culpa subsit, vt in eo accidit, quo campanas [f] pulsante, vt signo dato conueniret populus ad diuina, tintinabulum cadẽs, ita subiectum puerum percussit, vt ex vulnere decesserit: nam cùm is culpę penitùs expers fuerit, nullam incurrisse noscitur irregularitatem, etiamsi de homicidio veniam postulauerit. Bonarum enim mentium est ibi etiam culpas agnoscere, vbi culpa nõ est.

d *cap. continebatur. extra. de homi.*

e *cap presbyterum. ext. de homi.*

f *cap. Ioãnes sacerdos. d. tit. de homi.*

Infantes, furiosi, dormientes, ex commisso homicidio non incurrunt irregularitatem: hoc dicit.

Idem [g] constitutum est de infantibus, furiosis, & de dormientibus, qui si hominem mutilent, vel occidant, nullam ex hoc irregularitatem contrahũt.

g *clem. 1. de homi.*

Clerici facientes querelam de suis malefactoribus, non fiunt irregulares, etiam si Iudex mortem illis inferat. h.d.

Idem & de clericis [h], qui de iniurijs sibi illatis apud Iudicem conqueruntur, protestantes q̃ ad vindictam, seu sanguinis pœnam non intendunt. Nam si Iudex Iustitia exigente mortem delinquẽtibus inferat, accusatoribus imputari non debet: alioqui si propter huiusmodi metum, quia scilicet Iudex ad pœnam sanguinis posset procedere, sic conqueri non auderẽt, daretur

h *cap. 2. de homi. in 6.*

retur plerisque materia trucidãdi eos, & ipsorum bona passim inuadendi.

Publicè pœnitentes non possunt promoueri, possunt tamen ex necessitate deputari in aliquo minorum ordinum. h. d.

Pœnitentes[a] quoque tam ad sacros ordines, quàm etiam infimos promoueri non debent: quod vtique non de omni pœnitente intelligendum est, sed de eo tantùm quem publicè, ac solenniter pœnituit: quæ pœnitentia semel tantùm in Ecclesia conceditur[b]. Placuit tamen Toletano Concilio[c], si necessitas aut vsus exegerit, inter ostiarios, vel lectores huiusmodi pœnitentes posse collocari.

a can. canones apud. distin. 50.

b can. si quis post. §. potest. d. dist. 50.

c can. placuit. d. distin. 50.

Qui exercuerunt officia secularia, si honesti sunt, post reddita ratiocinia possunt ordinari, secus est de usurarijs. h. d.

Iis[d] illi similes sunt qui negotijs & officijs secularibus seruiunt: quorum tamẽ vita si post deposita onera, & reddita ratiocinia deprehensa fuerit inculpata, omnibus possunt munerib. honestari. Quòd si quis vsuras[e], dum negotiaretur, exercuisse compertus fuerit, non solùm ordinandus non est, verùm etiam ordinatus deponendus[f]. Mens enim auida, nec abstinere nouit vetitis, nec gaudere cõcessis[g].

d cap. uni. ex. de oblig. ad ratio. ordi. uel non.

e can. 2. dist. 33.

f cano. si quis clericorum. dist. 47.

g can. uirũ. in fi. d. distin. 47.

Simoniaci, seditiosi, & iniuriarum ultores ordinari non possunt. h. d.

Idem statuendum est de eo, qui quasi dona Dei empturus, pecuniam ad imitationem Simonis[h] obtulerit. Idem & de seditiosis[i], & his qui propriarũ iniuriarum pertinaces fuerint vltores.

h can. 2. in fi. dist. 33. & 1. q. 1. per totum.

i can. seditionarios. dist. 46.

Fur occultus potest post restitutionem, & pœnitentiam ad sacros ordines promoueri. hoc dicit.

De[k] fure, an ad sacros ordines promoueri possit, quæri potest. & si quidem spontè furtum confessus, damnum passo satisfecerit, & pœnitentiam peregerit, si alioqui idoneus fuerit, nec super furto manifesta respersus sit infamia, ad sacros ordines proculdubio promoueri poterit.

k cap. ex literis. extr. de furt.

Baptizatus in ægritudine non debet ordinari regulariter, & rebaptizati nunquam ordinantur. h. d.

Sed etsi nullum quis delictũ perpetrasse deprehendatur, q̃d illum à sacris excludere valeat ministerijs, adhuc tamen, si vel de fide eius, vel continentia suspicio sit, promouendus non erit. Vt ecce, siquis in ægritudine[l] constitutus, baptizatus fuerit, quia fides eius non ex voluntate, sed ex necessitate videtur esse, presbyter ordinari non debet: nisi fortè postea ipsius studium & fides emicuerit, aut hominum raritas hoc exegerit. Scienter autem rebaptizatis[m], vt ad clericatus gradum promoueantur, permittendum non erit.

l cano. 1. & seq. dist. 57

m can. confirmandũ est. in fi. distin. 50.

Filij presbyterorum non possunt ordinari, nisi fiãt regulares, uel monachi, uel nisi sint nati ex legitimo matrimonio, uel sint ualde morati. h. d.

a can. 1. disti. 56. & ca. 1. extr. de filijs presbyt. Presbyterorum[a] quoque filij à sacris ministerijs arcendi sunt, nisi aut monachi fiant, vel in cõgregatiõe Canonica regulariter viuentes, religiosè probati fuerint conuersari. Sed hoc[b] de ijs intelligere nos oportet, ad quos adulterio natos paterna flagitia hæreditaria succesſione descendunt: vnde si vel ex legitimo nati sunt matrimonio[c], vel morum honestas eos commendabiles fecerit exemplis & authoritatibus, non solùm sacerdotes fieri possunt, sed etiam summi sacerdotes.

b d. can. 1. §. sed hoc. dist. 56.

c cap. adhæc ex. extr. de filijs pres.

Bigamus, & qui uxorem duxit uiduam, eiectam, uel meretricem, ordinari nõ possunt. h. d.

Item[d] repellendi sunt, bigamus, & qui viduam, vel eiectã, vel meretricẽ, vel ancillam vxorem duxerit. Vidua est, cuius cognitæ maritus mortuus est: Vnde[e] is, qui ab alio quidẽ ductam, sed minimè cognitam duxit vxorem, propter hoc impediri non debet, quin posſit ad sacerdotium promoueri, cùm neuter carnem suam diuiserit in plures. Eiecta est, quę viuẽte marito eijcitur. Meretrix, quæ multorum libidini patet, & cuius turpitudo publicè venalis est. Quod nõ de ijs intelligendum est, qui tales adhuc vxores retinent (nam in ijs alia ratio est: quia scilicet coniugati non possunt in sacris esse constituti) sed de ijs, quorum vxores defunctiæ sunt.

d can. ex pœnitentibus. & seq. & can. si quis uiduã. dist. 50. can. 2. di. 33. cap. 1. & 3. per totum titul. extra. de bigamis.

e cap. debitũ. extra. de bigamis. in fi.

Bigamus est, qui duas duxit uxores, & qui secundas nuptias tantùm de facto contraxit, reputatur bigamus. Item, si cum uidua de facto contraxerit. h. d.

Est autem bigamus[f], qui duas habuit vxores, siue baptizatus ambas, siue etiam ante baptismum alteram. Si[g] quis tamen laicus primam duxerit, in sacris cõstitutus alteram, an sit inter bigamos reputandus, hęsitatum est. Ex facto autem responsum est, hunc quidem nec bigamum esse, nec maritum viduæ: quia tamen, quantum in ipso fuit, secundas nuptias contraxit, & viduam duxit, tanquã de bigamo, fore constituendum.

f Glos. pen. can. pen. distin. 26.

g cap. nuper. & cap. fi. extr. de biga.

Fornicatus cum pluribus concubinis, non incurrit irregularitatem bigamiæ. h. d.

Aliud Iuris est de cõcubinis[h], quas si plures quis habuerit, irregularitatem bigamiæ non incurrit, sed cum eo tanquam simpliciter fornicatus sit, quoad executionem sacerdotalis officij, dispensari poterit.

h ca. pen. ext. de bigamis.

Corpore uitiatus, nisi modica sit læsio, ordinari non potest. h. d.

Cauenda sunt autem ijs, qui Ecclesiasticis mancipandi sunt officijs, non solùm animi, verùm etiam corporis vitia. Vnde

a distin. 55. in sum. & per totum. de aliqua parte corporis [a] læsi, ad sacerdotium ascendere non valent. Hoc tamen tunc obtinet, cùm euidens & notabilis est lęsio: cęterùm, si modica sit [b], b cap. 1. & fin. extra. de corp uitia. vtputa, qui exiguam partem digiti, vel vnguem nolentes amiserint, ita vt sine scãdalo possint celebrare, à sacerdotio repellendi non erunt.

Abscisi ex necessitate promoueri possunt, secus si ex uoluntate. h. d.

c can. si quis à medicis. cum duob. seq. distin. 55. ca. 3 & 5. ext. de corp. uiti. Idem iuris est [c] de eo, cui vel vi, vel in cunabulis, vel de medicorum consilio metu imminentis periculi virilia fuerint amputata: quòd si volentes, & carnali vitio repugnare fortè cupientes, se ipsos absciderint, quia sui homicidæ sunt, ad clerum peruenire non possunt [d]. d can. si quis absciderit. d. distin. 55. Corpore. n. vitiati, nõ casu, sed propria voluntate sunt intelligendi [e]: & sicut in illis veniam casus impetrat, ita vindictam in ijs voluntas postulat. e can. pœnitentis. §. corpor. d. disti. 55.

Oculo priuatus indistinctè promoueri non potest, licet retineat ordines, si postea talis priuatio contingat.

Hæc autem distinctio non in omnibus membris sibi locum vendicat. Cui enim oculum [f] abstulit casus, licet voluntas desit, sacerdotium tamẽ consequi non potest. f can. fin. distin. 55. Cæterùm si sacerdotali in ordine constituto tale quid acciderit, quod olim integer acceperit, non amittet.

Olim furiosus, uel aliter uexatus, non potest ordinari. Clerici qui aliquando fuerunt demoniaci, non possunt ad ulteriores ordines promoueri. h. d.

Is [g] quoque, qui in furorem aliquando versus insaniuit, aut quolibet modo vexationis incursibus effertur, aut, quod propè furorem accedit, in scena luserit, vel afflictione diabolica vexatus fuerit, ordinari non poterit. g can. 2 et 3. distin. 33. Clerici etiam [h], qui in adolescentia à dæmonibus cognoscuntur obsessi, ad superiorem gradum ascendere non possunt. h can. clerici. d. distin. 33.

DE PRAEBENDIS, & alijs beneficijs,

TITVLVS XXVI.

Connexa & dependentia sunt simul tractanda. h. d.

Post hæc videamus de præbendis, & illarum concessione: quæ pars Iuris extra propositam quidem materiam fortasse videri poterit: loquimur enim in præsenti de iure personarum. Sed cùm suprà de dignitatibus Ecclesiasticis, quibus præbendæ videntur annexæ, locuti fuerimus, non sine causa, sequenti loco potest hęc Iuris materia tractari.

Qui in altari laborat, de altari debet & uiuere. h. d.

Præbenda nihil est aliud, quàm Ius percipiendi prouentus Ecclesiasticos, tanquam

vni de collegio competens, & ex canonia procedens. Cùm enim, vt lex diuina pręcipit[a], qui altari seruit, de altari debeat & viuere: dignum est, vt qui diuinis asscribuntur obsequijs, Ecclesiæ substententur stipēdijs. Et ideò institutū olim fuerat[b], vt ordinationes eorum, qui sine certo titulo ordinati essent, in iniuriam ordinantium inanes essent. Paulatim tamen benigniùs agi cœptum. Constitutum est enim[c], vt, si Episcopus aliquem sine certo titulo, vnde vitæ necessaria percipiat, ordinauerit, tamdiu ipse aut eius successor, ordinato necessaria subministret, donec ei in aliqua Ecclesia conuenientia clericalis militiæ stipendia assignentur.

a cap. cùm secundum. extra. eodem tit.

b can. 1. disti. 70.

c cap. episcopus. extra. eod. tit.

Mandatū suscipiēs de ordinibus conferendis certis personis, nō tenetur eisdē prouidere de beneficio, sed mandans: secùs, si sit mandatū generale, uel ordinandi licentiam concedens.

Quòd si Episcopus[d] mandato alterius in aliena diœcesi ordines celebret, distinguendum est, an de certis personis mandatum susceperit, an generale & expresso nemine. Primo enim casu mādans, secundo mādatum suscipiens, inopi ordinato vitę tenebitur necessaria ministrare: eis autē, quibus à diœcesano datur licentia, vt à quo voluerint Episcopo, ad sacros ordines promoueri posſint, ad premissa non qui ordinant, sed qui licentiam tradunt, obligantur, nisi[e] tamen ordinatus de paterna hæreditate vitę posſit habere subsidium.

d ca. si episcopus. cod. tit. in 6.

e cap. episcopus. in fin. extra. cod. tit.

Præbendæ conceduntur per collationem, & per institutionē, & singulis rebus singula sunt imponenda nomina. h. d.

Conceduntur autem Pręben dæ, vel beneficia duobus modis: per Collationem, & per Institutionem. Collatio[f] est libera quędam præbendę cōcesſio. Institutio est prębēdalis iuris ad præsentationem patroni facta translatio: quæ licet & ipsa collatio posſit appellari, cōmodius tamen est in præsenti singulas causas singulis appellationibus distingui.

f ca. 1. de reg. iur. in 6.

DE COLLATIONIBUS,

TITVLVS XXVII.

Ex tribus capitibus conferuntur præbendæ, & ordinarium Collatorem facit lex uel consuetudo. h. d.

Conferuntur autem prębēdæ, vel beneficia, aut ab ordinario, aut ex mandato legati sedis Apostolicæ, aut Pontificio rescripto. Ordinarius collator is est, quem aut consuetudo approbauit, aut Iuris desi gnauit authoritas: vt, Episcopus, capitulum.

Si Episcopus & capitulum habeant potestatem conferendi coniunctim, non potest unus sine altero, nisi in uno subsit impedimentum,

con-

conferre, & si Episcopus poßit cõferre, tamẽ de consilio capituli, etiam quò d sit impeditus, capitulum non potest se in collatione intromittere, nisi Episcopus sit negligens in remouendo impedimentum, & mortuo uel absente eo, cuius consilio interueniente est conferendum, non est ob id differenda collatio. h.d.

Quam conferendi potestatẽ Episcopus & capitulum interdum habent communiter, interdum disiunctum: si communiter [a], alter sine altero illam exercere nõ poterit, nisi vel mortis, vel suspẽsionis, vel maioris excommunicationis impedimentum in altero adesse contigerit. Cùm [b] verò ad solum Episcopum cum consilio sui capituli, vel assensu, prębẽdarum spectat collatio, eo defuncto, vel suspenso, nisi Episcopus in petenda relaxatione suspensionis sit in mora, capitulum se nõ potest intromittere. Vbi verò [c] collatio ad aliquem cum consilio Episcopi pertinet, si quid illi humanitùs contigerit, non erit ob hoc vacãtis beneficij collatio differenda. Idem Iuris est Episcopo adeò in remotis agente, vt breuì non poßit illius haberi pręsentia: quia in petendi, vel expectandi mora vacanti beneficio posset imminere periculum.

a ca. 1. in prin. de sede uacan. in 6.

b d. cap. 1. §. cùm uerò.

c d. cap. 1. §. ubi uerò.

Si Ecclesia steterit uacans per sex menses, ad capitulum beneficium deuoluitur. h.d.

Eadem ratione, vbi ad solum Episcopum spectat collatio, si per sex menses [d] conferre distulerit, ad capitulum deuoluitur. Ex contrario, si ad solum capitulum pertinuerit, & infra pręscriptum terminum hoc non fecerit, Episcopus cum religiosorum virorũ cõsilio exequetur: quòd si omnes fortè neglexerint, Metropolitanus absq; contradictione disponet.

d cap. 2. in fi. extr. de conces. praeb.

Regularibus prælatis non conferentibus intra sex menses, fit deuolutio ad ordinarium. h.d.

Idẽ statuitur in regularibus pręlatis: si enim quævis beneficia ad illorum dispositionem spectantia intra constitutum tẽpus conferre negligant, locorũ diœcesani in non exemptis propria, in exemptis verò Apostolica authoritate eorundem negligentiam iuxta pręscriptum in Viennensi Concilio modum supplebunt.

Tempus deuolutionis currit solùm non impeditis, & à die notitiæ. h.d.

Tempus [e] autem sex mensiũ, nec currit legitimè impeditis, & à die notitię, non à tempore vacationis erit computandum.

e cap. quia diuersitate et Glos. in ca. 2. extra. de conces. praeben. & ca. licet. extra. de suplen. negli. prael.

Deuolutio non habet locum in Ecclesia nõ numerata, uel quando dignitas est suppressa. h.d.

Hęc [f] autem ita demum obtinent, si in Ecclesia erat distinctio præbendarũ, & certus Canonicorum numerus. Cęte-

f cap. ex parte. extra de conces. praeben.

rùm, si neque distinctæ præbendę, nec certus sit Canonicorum numerus, Lateranensi concilio de beneficijs vltra sex menses vacantibus locus non erit. Idem etiam obtinet, si per capitulum vacans dignitas legitimè fuerit sublata.

Sede uacante capitulum non fungitur uice Episcopi in conferendo, & cessante causa cessat et effectus. h. d.

Licet autem ob negligētiam Episcopi, conferēdi potestas ad capitulum deuoluatur, sede tamen vacante [a] in collationibus præbendarū Episcopi vice non fungitur: cùm eo casu nullius superioris possit argui negligentia.

[a] *ca. 2. ext. ne sede uacante.*

Circa collationem factā post deuolutionem, dispensari potest. h. d.

Is [b] quoque, qui nimium cessando conferendi Ius amiserit, si post Ius collationis deuolutum, nihilominus viris idoneis de beneficio prouidere voluerit, quanquam ob temporis lapsum collatio mero Iure nō teneat, ex dispensatione tamen & benignitate tolerari poterit.

[b] *cap. literas, extr. de supplen. negli. prælat.*

Legati missi uel nati uigore suæ legationis, non conferunt nisi sibi specialiter concedatur: secus est in legatis de latere qui conferunt, & sine mandato speciali, etiā inuito patrono Ecclesiastico. h. d.

Ex [c] legationis quoque munere conferēdi competit facultas, quod tamen non indistinctè obtinet: nam siue missi fuerint, siue suarum prætextu Ecclesiarum aliqui legationis sibi vendicant authoritatem, ex ipsa legatione nullam habēt cōferendi potestatem, nisi hoc alicui specialiter indultum fuerit. His autem quos Romani Pontificis latus & comitatus illustrat, legatione fungētibus, sine speciali concessione, etiam Ecclesiastico patrono inuito, cōferendi facultas competit. Sicut enim honoris prærogatiua lætantur, sic eos authoritate fungi congruit ampliori.

[c] *cap. 1. de offi. leg. in 6.*

Legatus de latere nō confert cathedrales Ecclesias, nec regulares, nec dignitates post Pōtificalem maiores, nec potest eodem tempore in eadē Ecclesia plures reseruatioues facere. h. d.

Sed tamen nec cathedrales [d], nec regulares, aut collegiatas Ecclesias, nec Ecclesiarum cathedralium dignitates, ad quas per electionem promoti, primum post Episcopum obtinēt locum, veluti Archidiaconatū, suæ dispensationi, aut prouisioni reseruare possunt. Nec plures beneficiorum reseruationes [e] eodem tempore, in eadē cathedrali, vel collegiata Ecclesia, vel ad eiusdem collationem pertinentium faciet.

[d] *cap. deliberatione. de officio leg. in 6.*

[e] *ca. præsenti. §. cæterùm. de offici. leg. in 6.*

Reseruationes legatorum expirant finita legatione. h. d.

Illæ quoque [f], quas iure fecerint, dum modò ad beneficiorum iam vacantium collationē nō sit processum, eo ipso, quòd illo-

[f] *d. cap. præsenti. de offi. leg. in 6*

illorum finitur legatio, penitùs euanescent, nec executores dati amplius ea conferre poterunt.

Taciturnitas habiti beneficij inualidat prouisionem legati non ordinarij.h.d.

a cap.fin. de offi. leg. in 6. Sed [a] nec aliter beneficium obtinenti ab Apostolicę sedis legato facta collatio valebit, q̈ si de eo, quod tunc prouisus obtinet, mentio facta sit specialis, licet id in aliorum ordinariorũ collationibus minimè requiratur.

Licet ante acceptionem beneficij quis nullum habeat in eo Ius, tamen collator de eo alteri, primo non consentiente, prouidere non potest, tamen primo prouiso præfigi terminus ad acceptandum, quo lapso poterit beneficium alteri conferri, nisi primus etiam lapso termino acceptauerit.h.d.

Illud autem tam in ordinario, quàm etiam in legato statutum est, quòd sicui beneficium b cap.si tibi. de præben. in 6. contulerint, licet is [b], donec collationem ratam non habuerit, nullum ius in eo acquisiuerit, in persona tamen alterius, primo non consentiente, de beneficio non libero ab ipsis facta prouisio nõ subsistet: planè notificata collatione, & ad consentiendum termino competẽti præstito, si primus non consenserit, eo lapso beneficium liberè, cui viderint expedire, conferre poterunt. Antequam tamen ipsum alij contulerint, nõ obstante lapsu termini, suum primus collationi poterit accommodare consensum.

Per rescriptum Apostolicum præbenda cõfertur purè in diem, & sub conditione, & pura collatio est, cùm alicui simpliciter de beneficio prouidetur.h.d.

Per rescriptum Apostolicum mandatur fieri collatio, aut purè, aut adiecto die, aut sub conditione. Purè, vt cùm mandatur simpliciter, vt alicui de beneficio, aut præbenda prouideatur.

Collatio Apostolici in diem facta accedente decreto irritante ligat manus ordinarij.h.d.

Dies adijcitur collationi, vt cùm præbenda confertur, quã quis intra mensem [c], aut alio tempore à vacationis notitia duxerit acceptandam: quo casu, cùm temporis appositio fauorem afferat impetranti, si decretum irritans fuerit appositum, collatio per ordinarium alteri facta, intra præfixũ tempus nullius obtinebit roboris firmitatem. Decreti enim appositio, reseruatio, executoris inhibitio, & lis mota, beneficiũ affectum reddunt. c clem.uni. §. secùs. de cõcess.præb.

Publicè notum, præsumitur notum etiam priuatis.h.d.

Interpretamur autem quem prædictę vacationis habere notitiam [d], ex quo ipsa vacatio in loco, vel Ecclesia huiusmodi beneficij publicè nota erit. Imputet enim sibi, si hoc casu, quo de ipsius cõmodo agitur, id quod per se, vel per alium scire potuerit, ignorauerit. d d.clem.uni. in fin.de cõces. præb.

Collatio conditionalis, & concurrente decreto non impletis conditionibus, non ligat manus ordinarij. h. d.

Sub conditione mandatur fieri collatio, vt [a] cùm alicui si per exequutoris inquisitionem repertus fuerit vitæ laudabilis, vel si consensus accesserit Capituli, vel alia adiecta cōditione, de beneficio prouideri committitur: & eo casu etiam apposito irritante decreto, non impletis adhuc conditionibus, vacans beneficium per ordinarium, aut per executorem ad prouidendum de tali beneficio datum, liberè conferri poterit.

a d. clem uni. in prin. de conces. præben.

Obstat taciturnitas obtenti beueficij etiam modici, nisi prouisio sit facta motu proprio. h. d.

Sed multũ interest, motúne proprio, an ad alterius petitionem de beneficio prouideri mandetur. Si enim proprio motu [b], longè pinguius erit mādatum: nam etiã de beneficijs, quæ impetrans obtinet, nulla habita mentione, erit huiusmodi prouisio valida, qualiacunque fuerint beneficia, & in numero quantocunque quæ habebat impetrans, cùm sibi prouisio facta fuerit. Quòd si ad petitionem gratia huiusmodi facta sit, quantumcunque modicum beneficium scienter taceatur, veluti surreptitia non valebit.

b cap si motu proprio. de præb. in 6.

Collatio facta motu proprio, pluribus beneficijs in eadem Ecclesia simul uacantibus, intelligitur facta de pinguiori: si beneficia sint æqualia, ad eum spectat electio cui gratia est concessa. Collatio uerò facta ad petitionem alterius, ad minus beneficium restringitur: si sint æqualia, eligit, qui aliàs conferebat: & motu proprio tunc censetur gratia fieri, cùm id exprimitur. h. d.

Item si pluribus [c] in aliqua Ecclesia vacantibus dignitatibus, vel prębendis, Rom. Pontifex de hac vacatione incertus, dignitatē vel præbendā, si qua nulli debita in ipsa vacat Ecclesia, cuiquam motu proprio conferat, fiet interpretatio plenissima, & ad illam dignitatem, seu præbendam erit habenda relatio, quæ inter illas maioris censeatur esse valoris: quòd si forsan æquales sint, ad eam, quam is, cui confertur, infra decē dies post habitā de dicta vacatione notitiam, duxerit eligendam: si verò ad petitionē alterius gratia huiusmodi facta fuerit, ad illam erit habenda relatio, quę minoris valoris extitit: & si sit æqualitas, ad eam, quam is, ad quem ipsarum spectat collatio, infra dictum tempus elegerit, postquam sibi huiusmodi gratia erit nota. Motu [d] autem proprio tunc solùm gratia fieri censetur, cùm hoc expresè cautum fuerit.

c cap. si plurib. de præben. in 6.

d cap. si motu. in fin. eodem tit. in 6.

Solus Papa tribuit ius in beneficijs uacaturis. h d.

Prouisio autē [e] p Apostolicū re-

e cap. 2. ubi Glo. de præben. in 6.

rescriptum facienda ceteris lõgè præstat. Nam cùm ex Lateranensi Concilio, ministeria & beneficia Ecclesiæ tribui, aut promitti non debeant, antequàm vacent, Romanus Pontifex etiam in ipsis ius potest tribuere vacaturis.

Ponit gradus quosdam circa potestatē conferendi inter ordinarium, legatum & summū Pontificem. h. d.

Est ergo inter ordinarium Legatum, ac summum Pōtificem circa collationis potestatē, quasi per gradus ascensus quidam. Nam ad Episcopum [a] omnium quidem basilicarum, quæ in eius territorio positæ sunt, collatio regulariter pertinet: vacaturam tamen præbendam suæ dispositioni reseruare nō potest, & longè minùs in eadem alicui ius tribuere. Legatus autē nō modò vacantes intra suæ legationis terminos Ecclesias conferre, verùm etiā vacaturas (iuxta ea quæ suprà diximus) reseruare poterit, licet eidem in vacaturis alicui ius tribuendi nulla sit facultas. At Apostolicus & vbique vacantes donare, & vacaturas suæ prouisioni reseruare [b], & in vacaturis ius tribuere potest, cùm in ipso plenitudo resideat potestatis.

a can. omnes basilicæ. 16 q. 7.

b cap. 2. in glo. de præben. in 6.

Si clericus, cùm mandatur prouideri ei de beneficio uacaturo, negligat petere præbendam, non poterit postea aliam petere, nisi fuerit in Canonicum receptus. h. d.

c cap. si clericus. de præben. in 6.

Quo [c] tamen casu summus Pontifex de vacatura præbenda alicui prouideri mandat, si is, in cuius gratiam mandatum obtentum est, præbendā, quando vacat, negligenter omittit, non poterit postmodum prætextu dicti mandati, nisi antea in Canonicum fuerit receptus, aliam in ipsa Ecclesia vacaturam petere.

Habens expectatiuam, potest acceptare beneficium uacaturum primum, uel secundum, uel alterius, certum tamen acceptare non potest. h. d.

Poterit [d] tamen is, cui certis super hoc executoribus deputatis ab Apostolica sede huiusmodi gratia concessa fuerit, non solùm primum in genere vacaturum beneficium, vel prębendā: verùm etiam, si rationabilis causa subsit, secundum & vlterius acceptare: certum tamen & expressum, priusquàm vacet, acceptare non poterit, ne captandę alienæ mortis occasio ex benignitate gratiarum, sedi Apostolicæ tribuatur. quòd si de certo acceptatio secuta fuerit, nullā obtinebit roboris firmitatem: vt Bonifacianæ constitutionis tenore latiùs continetur.

d cap. ne captandæ. de concessio. præbē. in 6.

Rescripto Apostolico dispensatur super pluralitate beneficiorum, maximè circa literatas personas. h. d.

Inde [e] etiam licet beneficiatę personæ de alio beneficio, nisi primò illud, quod obtinet, omninò dimittat, prouideri non posſit, nisi aut Cardinales sint,

e cap. de multi. extra. de præbē. extraua. Ioānis uni. eod. tit. & extrau. com. execrabilis.

aut Regum filij: per tale tamen rescriptum, maximè circa literatas personas, super hac pluralitate dispensari poterit.

Vbi de prioritate beneficij pluribus collati nō constat, primò possessor, deinde maior praerogatiua praefertur. h.d.

a cap. si à sede. de praeben. in 6.

Item si à sede [a] Apostolica, aut legato, & ab ordinario eodem die idem beneficium conferatur, & quae fuerit primò facta collatio, non appareat, nemine possidente is erit caeteris praeferendus, cuius cōferens ampliore gaudet praerogatiua. Hac [b] ratione & ij, qui in aliqua Ecclesia in Canonicos sunt recepti, debent in praebendarum assecutione ceteris, siue legatorum, siue aliorum quorumcunque authoritate antea fuerint admissi, anteferri.

b cap. hi qui. d. tit. in 6.

Qui dicatur receptus authoritate Apostolica. h.d.

c cap. hi qui. de praeben. in 6.

Authoritate [c] autem Apostolica receptus & is intelligitur, qui legati, vel alterius mandato, cui specialiter in ea re authoritas Apostolica cōcessa fuerit, recipitur. Sed & si mandatum [d] legati ratum habeat Rom. Pontifex, atque id authoritate sua muniat, ex eo receptus non legati, sed Apostolica intelligitur authoritate receptus: atq; ideò est in assecutione praebendae omnibus post eū receptis in Ecclesia dicta praeferendus.

d cap. si eum super. d. tit. in 6.

Expreßio eius, quod tacitè ineſt, nihil operatur, nisi per alium modum, quàm quo tacitè inest, fuerit facta expreßio. h.d.

Aliud Iuris est, si ijs, ad quos aliàs pertinebit Canonicorū receptio, facultas concedatur ab Apostolico, vt aliquem recipiāt in Canonicum eiusdem Ecclesiae, ordinationibus fortè certū numerū Canonicorū praefigentibus nō obstantibus: hoc enim casu non Apostolica, sed recipientium censetur authoritate receptus, nisi quòd eum authoritate Apostolica recipiant, in literis caueatur expressé. Quòd si ad eos aliàs talis receptio nō pertinebat, Apostolica dicetur authoritate receptus. Aliàs verò, si literae impetratae certi numeri Canonicorum nullam fecerint mentionem, quod illarū occasione factum fuerit, nullā obtinebit firmitatem.

Papa non onerat aliquem pluribus prouisionibus, nisi id exprimat. h.d.

Illud etiam omittendum nō est, non solere Apostolicum eundem collatorem pluribus onerare prouisionibus, nisi id velle se suis literis expressè fuerit complexus.

Mandati Apostolici fines sunt diligēter custodiendi, nec extenduntur, nisi ad casus expressos, etiam de consensu, & in praeiudicium prouisi. h.d.

Sunt [e] autem Apostolici mandati fines diligenter custodiendi, ideoq; non debent ad casus alios, quàm expressos, extendi. Vnde cùm iniungitur, vt alicui de

e cap. cū de nō sacerdotali. §. idē. de praeben. in 6.

de præbenda certi valoris prouideatur, in præbenda minoris valoris, etiam impetrante volente, mandatum impleri non poterit.

Mandatum faciens mentionem de collatione, non potest trahi ad præsentationem, uel institutionem. h. d.

a cap. cũ in illis. §. cũ aũt. de præben. in 6.

Idem[a] obseruari oportet, sicui de beneficio, quod ad alicuius collationem spectat, prouideri mandatur: hoc enim casu de eo quod ad eiusdem præsentationem, vel institutionẽ pertinet, prouideri minimè poterit, nec etiam è conuerso.

Casus resignationis non includitur, nec uerificatur in casu mortis. h. d.

b cap. susceptũ. de rescript. in 6.

Eodem spectat[b], si quis ab Apostolica sede mandatum suscipiat, vt ab aliquo beneficij resignatione recepta, idem beneficium alteri conferat. Si enim is, qui resignaturus erat, rebus eximatur humanis, mandato locus non erit, cùm non per resignationem vacauerit, sed per mortem.

Casus futuræ uacationis non uerificatur in casu nouæ creationis. h. d.

Idem obtinet, si literæ Apostolicæ super conferendo beneficio proximè vacaturo fuerint impetratæ. Nam ad illud, quod post illarum impetrationẽ fuerit creatum, non extenditur.

Appellatione beneficij nõ uenit pẽsio. h. d.

c cap. quàuis. de præben. in 6.

Et[c] si quis literas super obtinẽdis beneficijs vsq; ad certam summam impetrauerit, eidem non in pensione, sed in beneficijs Ecclesiasticis erit prouidendum, nisi de pensione in literis mentio habeatur.

Dispositio regulariter restringitur ad tempus præsens, & mentio potentiæ intelligitur de præsenti. h. d.

d clem. si de beneficio de præben.

Eodem etiam spectat, quòd si de conferendo[d] alicui beneficio ad Episcopi collationem spectante rescribatur, illud ei cõferri non poterit, cuius collatio ex negligentia ipsius Episcopi ad eiusdem Capitulum deuoluta fuit: quanquam ex contrario de eo cuius ad Episcopũ ex Capituli, vel alterius cuiuscunq;, siue ad sedem Apostolicã ex ipsius Episcopi, vel aliorũ in hoc eidẽ succedentium negligentia collatio fuerit deuoluta, hoc casu prouideri poterit.

Mandatum Apostolicum restrictionem recipit ex persona prouisi. h. d.

e cap. ei cui. de præben. in 6.

Interdum tamen, licet mandatum generale sit, ex persona impetrãtis recipit restrictionẽ: vt, sicui[e] de præbenda proximè vacatura simpliciter prouideri mandatur: nam si talis nondũ in ea ætate existat, vt ad sacerdotium promoueri possit, sacerdotalis sibi præbenda conferri non poterit.

Ex loco sumitur rescripti interpretatio. h. d.

f cap. quàuis. §. quãquã. d. titu. in 6. de præben.

Ex loci quoque expressione rescripti sumitur declaratio, & ideo[f], quanq̃ sub nomine Ecclesiarum Ciuitatis etiam Eccle-

ſia Cathedralis comprehendatur, cùm tamen alicui de beneficio mandatur in aliqua Eccleſiarum ciuitatis, vel diœceſis prouideri, ad Cathedralem Eccleſiam mandatum huiuſmodi nõ extenditur: ſecùs eſt, ſi in aliqua Eccleſiarum prouinciæ prouideri mandatur: tũc enim & Metropolitana, & cæteræ Cathedrales Eccleſiæ tali mandato includuntur.

Ordo ſcripturæ declarat mandatum. h.d.

Ex ordine [a] quoque ſcripturę reſcripti interpretatio ſumitur, veluti cùm Ioanni de beneficio ad collationem ſuam, vel Pauli, pertinente, vt alicui prouideat, mãdatur. Nam ſi plura ſimul beneficia vacare contigerit ad vtriuſque collationem ſeparatim ſpectantia, tunc ordo ſcripturæ ſeruandus eſt, & de illo beneficio prouidendum erit, quod ad Ioannem noſcitur pertinere.

a *cap. mandato. de præben. in 6.*

Cum mandatur prouideri de beneficio ſpectante ad prouiſionem plurium, intelligitur cõiunctim. h.d.

Si verò [b] de beneficio ad aliquorum collationem, vel præſentationem ſpectante, non adiecto communiter vel diuiſim, prouiſio iniungitur facienda in beneficio quod ad collationẽ vel præſentationẽ alterius tantùm pertinet, adimpleri non poterit.

b *cap. cũ in illis. § fin. de præben. in 6.*

Ex inſertione cauſæ elicitur interpretatio reſcripti. h. d.

Item inſertio cauſæ declarat reſcriptum: ſicut accidit [c], cũ clerico nullum beneficium obtinẽti ob paupertatem per Epiſcopum de beneficio prouideri mãdatur. Nam ſi antequam ei prouiſum ſit, beneficium fuerit aſſecutus, ceſſante cauſa mandati, prouidere ſibi Epiſcopus in poſterum non tenetur.

c *cap. ſi p̃r. de p̃ben. in*

Ex ſimplici mandato de prouidendo, non poteſt prouideri obtinenti aliud beneficium, niſi fuerit id expreſſum: quo caſu ſolùm unicum & non curatum beneficium obtinenti prouideri poterit: &, pluralis locutio reſtringitur ad duo. h. d.

Nam [d] & is, cui conceditur vt idoneo poſsit in ſua vel aliena Eccleſia prouidere beneficium, aliud obtinenti prouidere non poteſt, niſi vel primò ille beneficium quod obtinet, omninò dimittat, vel in conceſsione huiuſmodi ſit expreſſum, quòd etiam beneficiatæ valeat prouidere perſonæ: quo caſu vnicum duntaxat beneficium, atque illud non curatum obtinenti, prouideri poterit. Sed ſi conceſſum fuerit, vt prouidere illi valeat, q & alia beneficia noſcitur obtinere, huiuſmodi pluralitas debet ſolùm ad duo beneficia nõ curata reſtringi.

d *cap. is cui. de præb. in 6.*

Mandatum ſimplex de prouidendo, non extenditur ad beneficium curatum, uel electiuum. h. d.

Ex natura quoque & benefi-

cij qualitate Apostolicũ rescriptum restrictionem recipit: nã [a] si de quibuscunque beneficijs prouideri mandatum fuerit, de animarum cura mentione non habita, de ijs prouidendum nõ erit, quibus huiusmodi cura no scitur imminere. Illis quoque, pro quibus scribitur vt de personatibus & dignitatib. ad collationem, prouisionem, præsentationem, vel dispositionẽ pertinentibus quorumcunq; prouideatur, de ijs prouideri nõ poterit, ad quos per electionẽ præficiendi assumuntur.

a cap. cùm in illis. in principi. & §. 11. de præben. in 6.

Gratia alicui concessa, ut prouidere poßit personis idoneis in certa Ecclesia, personis nõ expreßis, non expirat re integra per obitum concedẽtis: secus, si personæ essent expressæ. hoc dicit.

Illud quoque omittendũ nõ est, Quòd, si cui [b] nulla facta personarum expressione sit gratiosè concessa facultas, vt authoritate Apostolica aliquibus personis idoneis in certa Ecclesia prouidere possit, vel beneficia, quorum collatio est ad sedem Apostolicam legitimè deuoluta, conferre: huiusmodi concessio etiam re integra, per obitum concedentis nõ expirat: secùs, si super prouisione certæ personæ facienda eidem sit data potestas, nõ ob suam, sed eius, cui prouidetur, gratiam vel fauorẽ. Illa enim expirat omninò, si cõcedens re integra moriatur.

b capit. si cui nulla. de præbẽ. in 6

Mandatarius, cuius nõ est electa industria, potest alteri mandare. h. d.

Illud etiam interest, Vtrùm, cui ab Apostolica sede prouisio de beneficio in certa Ecclesia, diœcesi, vel prouincia certæ personæ facienda committatur, an de certa Ecclesia incertę tamen personæ? Primo enim casu licitè quis vices suas alteri cõmittere poterit: secundo verò, cùm in eligenda persona mandatarij electa videatur industria, prouisionem sibi commissam alteri demandare non poterit, nisi forma commissionis id habeat, vt per se, vel per alium hoc expedire valeat.

Beneficia Ecclesiastica debent sine diminutione conferri. h. d.

Postremò illud sciendum est, tam Turonensi [c] Concilio cautum esse, ne præbẽdæ aliquam sectionem patiantur: quàm ex Lateranensi, ne quis conferens beneficium Ecclesiasticum, partem prouentuum suis vsibus retinere audeat, cùm sine vlla debeant diminutione conferri.

c cap. maioribus. ext. de præben.

DE INSTITVTIONIbus, & iure patronatus,

TITVLVS XXVIII.

Quando dicatur prouideri per Institutionem, quid sit Ius patronatus & quibus modis constituatur. h. d.

ACcidit autem interdum, vt prælati liberam de vacantibus beneficijs disponendi facultatem non habeant: quod

tunc euenit, cùm ea vacare contigerit, in quibus aliquis Ius obtinet patronatus: tunc enim strictè sumpto vocabulo, non conferre, sed instituere dicétur eos, quibus præsentãte patrono ꝓuidendum erit. Est igitur [a] ius patronatus, potestas præsentãdi instituendum ad beneficium vacans. Constituitur autẽ tale Ius varijs modis: veluti, Ecclesiæ ædificatione, dotatione, & similibus.

a glosſ.1.can. piæ mẽtis. 16.q.7.

Aedificans ritè, uel dotans, acquirit ius patronatus: & , cum sequi debent commoda, quẽ sequuntur incommoda. h. d.

Ædificatione [b] acquiritur ius patronatus, cùm quis Ecclesiã de consensu diœcesani, Iuris ordine seruato, construxit. Dotatione acquiritur, vt cùm is, qui non fundauit, Ecclesię pro dote certa bona assignauit. Sicut enim in carnali matrimonio ad onera substinenda dos assignari debet, ita etiam concedenda sunt Ecclesiæ, quæ ad luminaria, & ad custodiam, & ad stipendia custodũ, & ad cætera sacræ domui necessaria, sufficiant. Institutum est igitur, vt quasi cuiusdã loco remunerationis ad præsentationem patronorũ in fundatis, vel dotatis Ecclesijs sacerdotes instituantur, nullo ꝓfessionis vel sexus habito discrimine.

b d. glo. 1. can. piæ mẽtis. & can. filijs. ead causa. & cap. nobis fuit. extr. de iur. patro.

Ecclesiasticus patronus habet ad præsentandũ menses sex, laicus quatuor. Ecclesiasticus non potest uariare, laicus potest. h. d.

Sunt tamen inter Ecclesiasticos & laicos patronos, pleræq; differentiæ. Nam [c] Ecclesiastico ad præsentandum sex mensium conceditur spatium, Laico quadrimestre tempus datur. Et videtur optima ratione inductum, vt longius præfigatur tempus Ecclesiasticis, quippe [d] quibus semel facta præsentatione, amplius variare minimè licet: quod in laicis diuersum statuitur.

c cap. unic. [...]. de iur. pa tro. in 6

d cap. pastoralis. ext. [...] titu. & [...] cap. uni. [...] gloss.

Episcopus qui instituit secundo loco præsentatum, in pœnam tenetur prouidere etiam primo præsentato. h. d.

Sed [e] si laicus, cui plures pręsentandi tributa est facultas, primo Ioannem instituendum offerat, secundo loco Paulum, vtrũq; idoneum, Ordinarius autem secundo loco præsentatũ instituat: videamus, an primus appellare valeat? & statutum est de secundo factam institutionẽ infringi non posse: Episcopum tamen, qui primo loco præsentatum dolo recusauit admittere, recusato, vt in competẽti beneficio prouideat, compellendum: vt in eo puniatur, in quo eum deliquisse constat.

e cap. pastoralis offic. extr. de iur. patro.

Legatus de latere potest derogare iuri patronatus Ecclesiasticorum, non laicorum. Ecclesiastico patrono reddenda ratio prouentuum patronatæ Ecclesiæ, secus laico. h. d.

Legatus [f] etiam beneficium in præiudicium Ecclesiastici patroni, vt suprà tetigimus, cõferre potest: cũ in laicis diuersum acci-

f cap. cùm [...] lectus. ext. de iur. pat.

accidat. Item Ecclesiastico patrono de tẽporalibus rebus ratio debet exhiberi, quod in laico minimè obtinet.

Patronus laicus potest deferre ad superiores clericos, qui dilapidant bona Ecclesiæ cuius est patronus. h.d.

a cano. filijs uel. 16. q. 7

Licebit[a] tamen patrono laico, si sacerdotem ex collatis in Ecclesiá rebus fraudare cognouerit, aut honesta illum conuentione compescere, aut Episcopo vel competenti Iudici corrigenda denunciare: quòdsi talia agere tentet & Episcopus, Metropolitano eius hæc insinuabit: sin autem & Metropolitanus talia gerat, Principis hęc auribus (si aliter Ecclesiæ consuli non possit) intimare non differet.

Ius patronatus transmittitur ad quoscũque hæredes: & plures succedentes uni, habẽt uocem unius, nec hæres patroni institutum mutare potest h.d.

b glo. in uer. hærede. clem. 2. de iur. patro. c d. clem. 2.

Successione quoq; Ius patronatus acquiritur: quod quidem procedit, siue sui, siue extranei[b], siue ex testamento, siue ab intestato sint hęredes. Plures[c] tamẽ ab vno ex patronis Ecclesiæ relicti hæredes, vocem duntaxat vnius habebũt in præsentatione Rectoris, nec iam institutos mutare poterunt.

Si patroni in præsentatione non sint concordes, attenditur maior & melior pars. h.d.

d cap. quoniam in. ext. de iur. pat.

Et si[d] fortè in plures partes patronorum se vota in præsentando diuiserint, ille præficiendus est Ecclesiæ, qui maioribus iuuatur meritis, & plurium approbatur consensu.

Si Ecclesia ob patronorum discordiam detrimentum patiatur, potest Episcopus interdicere diuinis. h.d.

e cap. 1 extr. eod. t.

Quòdsi[e] ita simultates inter eos ortę fuerint, vt sacerdos suo ibi officio canonicè fungi non possit, si aliter prouideri nõ poterit, præcipere debet Episcopus, vt ibi missarũ solennia non celebrentur, donec patroni ad concordiam redeant: quod si intra quatuor[f] menses factum nõ fuerit, tunc ordinet Antistes Ecclesiam, sicut meliùs eam secundum Deum iudicauerit ordinandam.

f cap. quoniam. capit. si uerò. et ca. cũ propter. extr. de iur. pat.

Episcopus potest ex causa Ecclesiam patronatam secundum certam formam commendare. h.d.

Quòdsi necessarium aut expediens esse duxerit, poterit etiam interim Ecclesiam alicui commendare[g], ita tamen, vt si parochialis sit Ecclesia, nemini commendetur, qui non sit in sacerdotio constitutus: nec huiusmodi commendatio vltra semestris temporis spacium vires suas porriget: nec in vnius persona, nisi vnica fieri poterit.

g cap. nemo deinceps. de electi. in 6.

Episcopus in Ecclesia iuris patronatus laicorum ex causa potest ponere œconomos, qui colligant fructus erogandos in utilitatem laicorum h.d.

a *cap. cũ uos. ext. de offi. ordi.*

Erit[a] etiam Episcopo facultas in Ecclesijs, in quibus Ecclesiastica persona præsentationẽ non habet, si vel minùs idonei præsententur, vel alia de causa aliquos in eis instituere non valeat, œconomos ponere, qui fructus percipere debeãt in Ecclesiarum vtilitatem erogãdos, aut his qui quandoq; instituentur, fideliter reseruandos.

Patroni possunt conuenire de præsentando alternis uicibus, & plures simul possunt præsentari, ut de ipsis Episcopus eligat instituendum. h. d.

b *clem. 2. uer. & ut. de iur. pat.*

Sed vt[b] faciliùs prouideatur Ecclesijs, non inconueniens visum fuit, patronos ipsos inter se posse liberè conuenire de Rectore ab eis alternis vicibus pręsentando. quibus etiam ex eadem causa permittitur, vt plures ad vacantem Ecclesiam præsentare valeant, ita vt vnus ex eis eligi possit per Episcopum & admitti.

Ius patronatus donari potest, sed ob donationem non præiudicatur iuribus Episcopalibus uendi autem non potest, nisi cum uniuersitate. h d.

c *capit. 1. de iur. patro. in 6.*

Donatione[c] quoque Ius patronatus acquiritur. Vt cũ Ius, quod quis in Ecclesijs habet, in aliquem liberaliter cõfert: quæ si fiat Ecclesiæ, aut loco religioso, quamvis absque assensu Episcopi facta fuerit, efficax est censenda, sed per eam Episcopalibus Iuribus in aliquo non derogatur. Sed si quis dato precio[d], huiusmodi sibi Ius comparare ausus fuerit, talis contractus irritus erit & inanis, nisi tale Ius cum vniuersitate rerum temporalium transferretur.

d *capit. quia clerici. & seq. extr. de iur. pat.*

Episcopus nõ potest spernere patroni præsentationem. Patronus non potest quem propria authoritate instituere, sub pœna excommunicationis. h. d.

Quemadmodum autem ad præsentationem patroni, debet Episcopus clericos instituere, & quod spretis fundatoribus de vacanti Ecclesia disposuerit, erit irritum: ita etiam patronus authoritatem Episcopi negligere non debet. Quòd si laici[e] ausu temerario propria authoritate ad institutionem processerint, tam ipsi anathemate feriendi, quàm etiam perperàm instituti clerici communione sunt priuandi: qui si etiam adhuc perstiterint, à ministerio Ecclesiastico & ordine deponendi erunt.

e *cap. præterea. extra d. tit.*

Patroni putatiui præsentatio tenet. h. d.

Interdum[f] accidit, vt eius qui patronus non est, præsentatio tamen rata sit habenda. Vt cùm ordinarius ad eius præsentationem clericum instituit, qui & Iuris patronatus erat possessor, & patronus credebatur: nam si postea Ius patronatus alius in iudicio euicerit, institutus non debet propter hoc ab Ecclesia remoueri.

f *cap. consultationis. extra. d. tit.*

Nemo potest seipsum præsentare. h. d.

Licet

a cap. per noſtras. extra. d. titu.

Licet[a] autem patronus alios præſentet, ſeipſum tamen, quã-quã clericus ſit, præſentare non poteſt, quantumvis idoneus ſit, & quibuſcunque ſtudijs iuuetur & meritis: cùm nullus Eccleſiaſticis ſeſe officijs vltrò immiſcere debeat.

Nemo ſibi beneficium confert; ueluti nemo ſe præſentat, nec uacaturi beneficij tenet collatio, aut præſentationis promiſsio. h. d.

Sunt autem inſtitutiones collationibus in quibuſdam ſimiles, in quibuſdam verò diſsimiles. Similes ſunt, quia quemadmodum is, qui ſe ipſum præſentat, inſtituendus non eſt: ita etiã is, ad quem pertinet collatio[b], ſe ipſum non poteſt inſtituere, cùm inter dantem & accipientem diſtinctio debeat eſſe perſonalis. Item quemadmodum vacaturæ præbendæ non tenet regulariter collatio: ita etiam promiſsiones de nõ vacantibus beneficijs Eccleſiarum, in quibus qs Ius obtinet patronatus, nullo iure ſubſiſtunt.

b cap. fi. ext. de inſtitu.

Capitulum ſede uacante poteſt inſtituere præſentatos, idem poteſt uicarius ſine ſpeciali mandato Epiſcopi. h. d.

Diſsimiles ſunt, qa etſi Capitulum ſede vacante[c] beneficia, quæ ad collationem Epiſcopi pertinent, conferre non poſsit: præſentatos tamen à patronis poteſt, ſi idonei ſint, admittere & inſtituere. Idem obtinet in vicario: quia licet ſine ſpeciali conceſsione conferre[d] nõ poſſit, præſentatos tamen inſtituere[e] minimè prohibetur.

c cap. 2. ext. ne ſede uacante.

d cap. fin. de offic. uicar. in 6.

e cap. ex frequẽtib. ext. de inſtit.

In Rectorem parochialis Eccleſiæ poteſt præſentari etiam non in ſacris conſtitutus, licet ſecus in libera collatione, in qua tamen poteſt diſpenſari cum eo, qui eſt conſtitutus in minoribus. h. d.

Sunt etiam in eo diſsimiles, q, in Rectorem parochialis Eccleſiæ, & non in ſacris conſtitutus præſentari poteſt, dum modò aliàs ſit idoneus, & infra tẽpus à Iure conſtitutum ad ordinẽs, quos ipſius Eccleſiæ cura requirit, promoueri valeat. Collatio autem fieri non poteſt, niſi in perſona eius, qui ſaltem ſit in ſubdiaconatu conſtitutus: cũ his tamẽ, qui in minoribus ſunt ordinib. conſtituti, ſi tales ſint, qui infra breue tempus poſsint in presbyteros ordinari, diſpenſari poterit.

Patronis defertur circa honorem, & uitæ neceſſaria ſubminiſtranda. h. d.

Defertur autem patronis nõ ſolùm circa pręſentationem, verùm etiam circa honorem proceſsionis[f], & circa neceſſarium vitæ ſubſidium. Nam ſi aut ipſi, aut illorum filij ad inopiam redacti fuerint, illis erit modeſtè ab Eccleſia ſuccurrendum[g].

f cap. nobis fuit. in fin. extr. de iure patro.

g can. quicunque fideliũ. 16. q. 7.

Ius patronatus tollitur ceſsione, Collegij cõſtitutione, Eccleſiæ deſtructione, delicti perpetratione. h. d.

Tollitur Ius patronatus ceſſione: vt putà, cùm quis id Eccleſiæ, in qua ius habet huiuſmodi, conferendũ duxerit. Itẽ,

siquis Ecclesiam sine sui reseruatione Iuris collegiatam fieri patiatur. Eò amplius constat, si ædes sacræ incendio consumptę fuerint, vel etiam terręmotu, vel vitio suo corruerint, extingui ius patronatus necesse est. Sed & si patronus ausu nefando Rectorem vel clericū ipsius Ecclesię per se, vel per alios occidere, vel mutilare ausus fuerit, tā alias pœnas, quàm Iuris patronatus amissionē sub stinere debet. Idem iuris est, si patronus efficiatur hæreticus: cùm enim bona hæreticorum vniuersa sint confiscanda[a], meritò cum ista vniuersitate etiam Ius patronatus interibit.

a cap. uergentis. extra. de hæreticis.

DE CLERICIS non residentibus,

TITVLVS XXIX.

Si conferatur beneficium non idoneo ad residendum, & prouisus priuādus est beneficio, & collator conferendi potestate. h. d.

DEbent[b] autē hi, quibus Ecclesiastica ministeria sunt committēda, tales deligi, qui & residere in Ecclesia, & curam demandati sibi officij per se ipsos valeant exercere: quòd si aliter actum fuerit, & qui receptus fuerit, quod contra sacros canones acceperit, amittet: &, qui dederit, largiendi potestate priuabitur.

b cap. quia nō nulli. §. cùm igitur. extr. eod. tit.

Qui sine causa non residet, post monitionē priuandus erit &, quæ sint iustæ causæ non residendi. h. d.

Si tamen ab initio idonei ad residēdum reputati, postea Ecclesias, vel præbendas sibi concessas, sine iusta & necessaria causa deserant, si moniti & congruo tempore expectati non redierint, eis priuari poterūt[c]. Iustæ nō residēdi causæ sunt: veluti, siquis aut Romano[d] Pontifici, aut proprio Episcopo obsequium exhibeat[e]. Item, si iura, & negotia Ecclesiæ[f] suę fideliter prosequatur, aut si, vt studiorum causa abesse possit[g], est alicui specialiter indultum, & si quæ sunt aliæ similes.

Ad memoriam iuuandam conducit repetitio. h. d.

Hæc de præbendis, & dignitatibus, atque illarum prouisionibus dixisse nos sufficiat. Verùm, quia in hoc tractatu diffusè immorati sumus, vt sequentia præcedentibus meliùs contexamus, quædam in memoriā reducemus. Personarum ergo quidam laici sunt, quidam clerici. Rursus clericorum quidam sunt in sacerdotio constituti, quidam in sacris licet non in sacerdotio, quidam nec in sacris nec in sacerdotio. Eorum rursus, qui in sacerdotio constituti sunt, quidam sunt in celsiore gradu, vt Episcopi: quidam in inferiore, vt presbyteri. In sacris verò dicuntur constituti

c cap fin. ext. eod. tit. & cap. relatū. & cap. ex parte. & seq. d tit.
d cap. cùm dilectus. extr. eod. tit.
e cap. de cætero. eodem tit. extra.
f cap. ex parte. eodem tit.
g cap. relatū. d. tit.

Diaconi & subdiaconi. Qui verò nec in sacerdotio nec in sacris reperiũtur, ij sunt qui sunt in minorib. ordinibus cõstituti. Cęterùm, quoniã adhuc quidam in Ecclesia sunt, qui nõ minùs in laicatu, q̃ in clericatu cõstituti domino deseruiunt, vt sunt regulares ac monachi: restat, vt & de his pauca subijciamus.

DE REGVLARIBUS, ac monachis,

TITVLVS XXX.

Regulariter ualet argumentũ à regulari ad monachum, & contrà h.d.

QVoniam verò, siue de regularibus agendum sit, siue de monachis, eadem ferè Iura seruantur, ne verbosa fiat euagatio, dirigamus sermonẽ in personas monachorũ: idem etiam intellecturi de regularibus cæteris. Nam si quid in ijs propriè seruetur, separatim ostendemus.

Ex triplici capite quis fit monachus, et impubes à patre traditus monasterio, post annum pubertatis potest redire ad seculum, si uelit. h.d.

Monchi [a] fiunt, aut ex paterna deuotione, aut ex propria professione, aut ex voti emissione. Ex paterna deuotione [b] monachus quis efficitur, cùm pater filios impuberes monasterio offert. Quo casu, si impuberes sacram tonsuram vel velamina susceperint, quinto decimo ætatis anno moneri debent & inquiri, vtrùm in ipso habitu permanere cupiant: si permansuros se professi fuerint, vel professionẽ à se priùs factã ratam habuerint, vlteriùs pœnitẽdi locũ non habebunt: si verò ad secularem habitũ reuerti maluerint, redeundi licentia concedenda erit, quia satis inutile est, vt coacta seruitia Domino præstentur. Qua etiam ratione cõstitutum est, ne quis inuitus ordinari debeat.

[a] can. monachum. 20. q. 1.

[b] can. illud autẽ. 20. q. 1.

Si impubes præter parentum uoluntatem monasterium fuerit ingressus, possunt parentes intra annum reclamare: secus, si sit pubes. h.d.

Quòd si [c] impubes pręter parentum voluntatem tonsuram accepit monachalem, parentes id factum irritare valent: sed si intra annum ad proprium Episcopum, vel alium competentẽ iudicem non reclamauerint, reuocare amplius non poterunt. Si verò in grandiori ætate adolescẽtes seruire Deo elegerint, non est potestas parentibus prohibendi.

[c] cap. 2. extr. de regular.

Professio est duplex, tacita & expressa, et potest fieri etiam ante annum. h.d.

Propria professione monachus efficitur quis, aut expressè, aut tacitè. Expressè, vt si quis post annum probationis habitum suscipiẽs monachalem, regulis monasterij obstringi se velle p̃fitetur. Si tamen ante

tempus probationis regulariter præfinitum [a], is qui conuerti desiderat, habitum recipit, & professionem emittit, Abbate per se vel per aliũ professionem recipiente, regulari obseruantia obligatur, & verè monachus est censendus.

a cap. ad Apostolicam. extr. eod. tit.

Ex causa post annum potest professio differri, ut si ingressus monasteriũ sit incognitus. Et seruus triennio in monasterio commoratus, per monachationem fit liber. h. d.

Quemadmodum autem discretus Abbas ex causa ante probationis tempus professionẽ recipere potest, ita ex causa interdum proferre. Vnde [b] si quis incognitus monasterium ingredi voluerit, ante trienniũ monachalis habitus concedendus non erit: ne, si fortè post annum statim præstetur, postea seruus, aut aliàs inhabilis ad monasterium deprehendatur. Quòdsi seruus per triennium in monasterio cõmoratus, postea monachus effectus fuerit, ex hoc liber etiam efficietur.

b can. si seruus. di. 54.

Ordinatus ignorante domino, si fiat monachus fit, liber: aliàs dominus potest intra annũ recipere seruum. h. d.

Quinimmò [c] si priùs ignorãte domino ad sacra ministeria ordinatus, monachus fieri elegerit, iugum seruitutis euadet: aliàs intra vnius anni spacium domino & seruilem fortunam probare, & seruum suum recipere licebit.

c can. si seruus. ubi Glo. dist. 54.

Prædicatores, Minores, & Mendicantes, non possunt profiteri ante lapsum anni, & recipientes professionem puniuntur. h. d.

Quod [d] tamen de facultate recipiendi ante annum professionis dicitur, non est perpetuum. Prædicatores enim & Minores, aliique mendicantium ordines ante annum probationis elapsum, quenquam ad sui ordinis professionem, vel seculi renunciationem faciendam, recipere non possunt. quòdsi fortè contrà fecerint, & is qui sic receptus fuerit, eorundem ordini minimè alligabitur, & receptores à receptione ad professionẽ quorumlibet suspensi, tam excommunicationi, q̃ aliis pœnis, quæ huiusmodi regularibus ꝑ culpis infligi solent, grauioribus subiiciendi erunt.

d cap. constitutionem eodem t. in 6.

Delatio habitus tacitam ostendit professionem, & unusquisque debet se conformare cum habitu quem gerit. h. d.

Tacitè profitetur quis, cùm idoneis coniecturis apparet [e], quòd perpetuò vult domino in religione seruire, & vitam ducere monachalem: vtputà, habitum post annum retinendo, vbi is nouitiis & professis communis & indistinctus est [f]: vel professorum habitum suscipiẽdo, vbi is distinctus habetur. Vnde & Toletano Concilio inductum est, vt clerici, qui se fingunt habitu & nomine monachos,

e cap. statimus. extr. eod. tit.

f cap. 1. §. 1. eod. tit. in 6. cap. ex parte. extr. eod. tit.

chos, & non sunt, corrigantur, & veri monachi fiant.

Ponit differentiam inter expressam & tacitam professionem.h.d.

Vtrùm autem quis expressè professus fuerit, an tacitè, interdum multum interest. Expressa enim professio, etiam seculari habitu non mutato [a], illi religioni præcisè obligat quam quis professus fuerit. Tacitè [b] verò facta infra probationis annum, per habitus, qui profitentibus tantùm datur, susceptionem, non illi specialiter, cuius est susceptus habitus, sed generaliter religioni recipientẽ obligat, dum tamen legitimę sit ætatis, ac sciens & prudẽs triduò in eius habitus delatione perseueret.

[a] cap.non solùm. §. sed expressè. de regularibus. in 6.

[b] d. cap. non solùm. §. facile.

Beneficium non uacat per religionis ingressum ante professionem, nisi de consensu ingressi.h.d.

Et si contigerit eum, qui religionem ingreditur, beneficium retinere [c], intra probationis annum non erit alicui conferendũ: sed interim per aliũ assignata sibi congrua de prouentibus portione, beneficio inseruiendum erit. Si tamen ingressi ad id accedat assensus, aut quòd vitam mutare voluerit, liquidò appareat, aut legitimam professionem emiserit, beneficium alteri liberè conferri poterit.

[c] cap.beneficiũ. eod. tit. in 6.

Qui uitam regularem uouit, monasterium ingredi debet, non obstante quòd fuerit prælaturam consecutus.h.d.

Is quoque, qui votum de ingressu religionis compos mentis emisit, vt monachus fiat, cogendus erit. Vsque adeò enim Deo voti ligat emissio, vt etiã si quis post votum prælaturam fuerit consecutus, Domino tamen promissa reddere sit compellendus.

Per uotum solenne derogatur simplici.h.d.

Illud quæri potest, Si qs post votũ [d] de certa religione intranda emissum, aliam religionem etiam laxiorem ingrediatur, & in eadem profiteatur, ibidémne possit, voto non obstante priore, licitè remanere? in qua specie, cùm per secundum solẽne votum priori simplici derogari potuerit, respõsum est, posse monachum in ea religione, in qua professus est, remanere: eidem tamen pro voto non cõpleto, pœnitentiam imponendam. Est autem in proposito votum simplex, quod non est aliqua professione munitum. Solenne verò est, quod quis per professionem tacitam, vel expressam comprobauit.

[d] cap.pen.eodẽ tit. in 6.

Semel factus monachus, cogitur remanere in monasterio.h.d.

Is igitur, qui legitima in ætate constitutus, habitum semel induit spontè, religiosum ꝓpositum vltrò susceptum deserere nõ poterit, sed proprio Abbati

obediẽs, in castitate in proprio deget monasterio.

Monachus nõ potest aliquid proprium habere, nec contra hoc potest Papa dispensare. h.d.

a cap. cùm ad monasteriũ. extra. de statu monach.

Sed [a] nec aliquid proprium posſidere debet: &, si quid habet, totum in continenti resignabit. Nam abdicatio proprietatis adeò est annexa regulæ monachali, vt contra eam nec summus Pontifex posſit licentiam indulgere. Et si proprietas apud quenquam inuenta fuerit in morte, is est Christiana sepultura priuandus, & sepultus exhumandus: prout etiã beatus Gregorius, se fecisse narrat.

Potest monachus transire solùm in arctiorem religionem & si dubitetur, an sit arctior, in quam monachus uult migrare, statur iudicio Abbatis. h.d.

b cap. Ioãnes. ext. eod. tit.

c cap. licet quibusdam. ext. eod. tit.

Sed nec temerè monachus de monasterio [b] in monasteriũ migrare permittendus est, nisi monasterium, ad quod transitũ facere cupit, districtius existat. Quo [c] casu, nullo obstante priuilegio, prçlatus monacho sine difficultate debet transeundi licentiam indulgere, ne videatur propositũ impedire diuinitùs inspiratũ. Quòd si fortè probabiliter dubitetur, vtrùm quis velit ad ordinem arctiorem trãsire, an ad laxiorem, ex charitate, an ex temeritate, superioris est iudicium requirendum, ne fortè angelus Sathanę in lucis Angelum se transformet.

Mendicantes solùm in ordinẽ Carthusiensium migrare possunt. h.d.

d clem. 1. tit. de reg. lar.

Mendicantibus [d] verò approbatis, qui prętextu arctioris ducendæ vitæ ad monasteriũ confugiunt, etiamsi authoritate Apostolica fuerint muniti, Clemens quintus, sacro approbante Concilio, interdixit ne vocẽ aut locũ in Capitulo talis monasterij haberent, néve ad prioratus administrationes, aut quę cunque officia assumi possent. Sed nouisſimè [e] Martinus quartus omnino vetuit, Mendicantes ad aliquem monasticum ordinem, excepto ordine Carthusiensium, sine speciali sedis Apostolicę concesſione transire: tam recipientibus, quàm receptis, ipso facto excommunicationis pœnam incursuris.

e extr. 1. com muni. de regular.

Abbates debent perquirere fugitiuos, & monachi non possunt præesse Ecclesijs parochialibus, licet secus sit in regularibus. h.d.

f cap. fin. eo. eod. tit.

Fugitiuus [f] verò debent Abbates solicitè perquirere, & vt ad monasterium & frugem melioris vitæ reuertantur, oportunis remedijs ꝓuidere, nec ordinarios qui eorum suppleant negligentiam, expectare. Singuli quoque monachi per villas [g], & oppida non debent discurrere, nec per quascunque parochiales Ecclesias disponi: quod in regularibus, cùm regulæ inserui-

g cap. 1. eod. de statu monacho.

seruiant laxiori, specialiter cautum non inuenitur. Ideóque [a] illis cum minori difficultate parochialibus Ecclesijs præesse permittitur.

a ca. quod Dei. de stat. monach. extra.

Quomodo & qualis sit eligendus in Abbatem. h. d.

Vt auté inuiolabiliter monastica disciplina custodiatur, de congregatione monachorum Abbas eligendus est [b], quem ordo vitæ & meritum magis poposcerit ordinari, vt vni tãtùm præsit monasterio, qui cautus sit in regimine, humilis, & discretus, & cui monachi cum omni obedientia & deuotione subiaceant.

b can. Abbatem. cum duobus seq. 18. q. 2.

Non professus non potest eligi in Abbatẽ, sed bene in Episcopum. h. d.

Et propterea cùm in magistrum [c] assumi non debeat, qui formam discipuli non assumpsit, nec sit præficiendus, qui subesse non nouit: Religiosus, qui regularem ordinem antè non fuerit expresśe professus [d], in Abbatem, vel ad aliam regularium prælaturam eligi non poterit: quãquam ad Episcopalem dignitatem, talis in secularibus vel regularibus Ecclesijs eligi minimè prohibeatur.

c cap. cùm in magistrum. extr. de elect.

d cap. nullus religiosus. de elect. in 6.

Visitatores creandi, & quid agere debeãt. h. d.

Visitatores quoque in capitulo creandi sunt secundum formam generalis Concilij [e], qui visitationis officium exequantur, & omnia, quæ Viennensi concilio [f] constituta sunt, fideliter obseruari faciãt, & de statu monasteriorum, & obseruãtijs regularibus diligenter inquirãt: & tã in spiritualibus, quàm in temporalibus corrigãt & reforment, quę viderint corrigenda, & omnia secundum Honorianæ constitutionis tenorem prosequantur.

e cap. in singulis & ca. seq extr. de stat. monac.

f clem. 1. eod. tit. de stat. monach.

Non debet quis inuenire, vel fundare nouã religionem. h. d.

Nouissimè [g] sciendum est, generali concilio semel atque iterum cautum esse, nequis in posterũ nouam religionem inueniat: sed quòd, quicunque ad religionem conuerti voluerit, vnam de probatis assumat. Similiter etiam de ijs, qui religiosam domum de nouo fundare voluerint, cautum est, vt regulã & institutionem de probatis assumant.

g cap. fin. ext. de religios. dom.

FINIS LIBRI primi.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER SECVNDVS.

DE RERVM DIVISIONE, atq; illarum administratione,

TITVLVS I.

Res Ecclesiasticæ, sunt aut spirituales, aut temporales. h. d.

SVperiore libro de Iure personarum exposui mus, modò videamus de rebus Ecclesiasticis, illarumq́; tractatione, & administratione. Summa rerum Ecclesiasticarum diuisio in duos articulos deducitur: nam aut spirituales sunt, aut temporales. Spirituales sunt, quæ spiritui deseruiũt, atque animæ causa sunt institutæ: vt, Sacramenta Ecclesiæ, altaria, & his similia. Temporales sunt, quę non tam spiritus, quàm corporis gratia ꝓ Ecclesiasticis ministerijs, sacrorumque ministrorum vsu sunt comparatæ: vt sunt, prædia, domus, & fructus decimales.

Res spirituales, sunt aut incorporales, aut corporales & corporales diuiduntur in Sacramenta, in res sacras, sanctas & religiosas. h. d.

Rursus spiritualium quędam sunt incorporales, quædam verò corporales. Incorporales sunt, quæ neq; tangi, neq; sensu corporeo percipi possunt: quales sunt, virtutes, & dona Dei, aut quę in iure cõsistunt. Corporales sunt, quæ tangi & humanis sensib. percipi possunt. Harum autem quædam sunt Sacramenta, quædam sacræ sunt, & sanctæ, quædam religiosæ. Videamus igitur nunc de spiritualibus: & quidem incorporales, cùm de his tã suprà opportunis locis loquuti fuerimus, q̃ etiam infrà suo tempore dicturi simus, specialem tractatũ minimè exigunt: itaq; tractemus iã de corporalibus, ac primùm de Sacramentis, de sacris, sanctis, & religiosis, consequenter etiam loquuturi: ac demùm de rebus temporalibus, atq; illarũ administratione.

DE SACRAMENTIS,

TITVLVS II.

Quid sit Sacramentum. h. d.

SAcramentum[a], est inuisibilis gratiæ visibilis forma, ita q̃ eius similitudinem gerẽs & causa existat.

a *can. sacrificium de consecra. dist.*

Sacramentorum quædam necessaria sunt, quædam uoluntaria. h. d.

Sacramentorum summa diui sio

sio hæc est [a], quòd aut sunt necessaria, aut voluntaria. Necessaria sunt, quæ sine interitu salutis æternæ prætermitti, & contemni non possunt: vt sunt, Baptismus, Confirmatio, Pœnitentia, Eucharistia, extrema Vnctio: quæ omnia ad particularẽ cuiusque profectum sunt principaliter instituta. Voluntaria sunt, quæ sine salutis dispẽdio, pro cuiusq; arbitrio recipi possunt, & refutari: qualia sunt, ordo Sacer, & Matrimonium: & hæc ad totius Ecclesiæ profectum, & subsidium principaliter pertinent.

[a] can. immissionẽ. §. sed notandũ. 1. q. 1. gloss. 1. cap. ueniẽs. ext. de trãsact.

Necessariorum Sacramentorum quædã deseruiunt ad ingressum Ecclesiæ, quædam ad progressum in Ecclesia, quædam ad egressum ab Ecclesia. h. d.

Et rursus necessariorum quædam ad ingressum Ecclesię sunt comparata, vt Baptismus: quædam ad progressum in Ecclesia, vt Confirmatio, Pœnitentia, Eucharistia: quædam ad egressum ab Ecclesia, vt postrema Vnctio.

Secunda distinctio Sacramentorum, quòd quædam characterem imprimunt quæ iterari non possunt, quædam non imprimunt quæ iterationem admittunt. h. d.

Rursus Sacramentorum quę dam characterem imprimunt, quædam verò non. Quæ characterem imprimunt, iterari nõ possunt: vt, Baptismus, Confirmatio, Ordo sacer. Cætera verò, quæ characterem nullum imprimunt, iterari minimè prohibentur: vt, Eucharistia, Vnctio, Pœnitentia, Matrimonium.

Sacramenta constant elemento & uerbo. hoc dicit.

Constant autem Sacramenta elemento & verbo. Elementũ hîc accipimus, quicquid sub visibili natura, inuisibilem gratiã designat & continet. Verba sunt, quæ formæ visibilis efficaciam exprimunt: ergo accedente verbo ad elementum, sacramentum fiet.

Non Ecclesia, sed Christus instituit Sacramenta, quæ tamen dicuntur Ecclesiæ, quia illa per ea sanctificatur, & illa ministrat. h. d.

Illud quoque scire nos oportet, quòd non Ecclesia, sed ipso Domino instituente Sacramentis vtimur: sed tamẽ ideò Ecclesiæ Sacramenta nuncupamus, tum quòd per ea sanctificata, & cælesti sponso matrimonij fœdere coniuncta sit: tum, quòd illorum dispensatio eius credita sit ministerio.

Etiam malus minister, & hæreticus potest ministrare sacramenta. h. d.

Ergo [b] qui baptizat, qui absoluit, & in singulis Sacramẽtis diuinitùs operatur, Dominus est: ministri verò Ecclesiæ in conficiendis sacris mysterijs, vel dispensandis, præter nudum ministerium nihil sibi vendicare valent, cùm non propriam, sed eius qui sacramenta instituit, pꝛsonam referant, nec vlla ex ipsis sanctificandi virtus emanet. Vn

[b] cano. aliud est. & can. seq de consecrat. dist. 4.

de, quanq̃ eos inculpatos esse deceat, si tamen mali sint, vel à Catholica cōmunione seiuncti, nihilo minùs & cōficere sacraméta, & dispensare poterūt: veluti enim per lapideos canales ad areolas aqua trāsfunditur, & solis radij per loca fœtidissima transeuntes, nulla cōtactus maculatione cōtaminātur, sic multò magis Sacramenta nulla ministri fœditate cōmaculantur.

Spiritualis potestas exerceri sine fide potest, sed non sine intentione Ecclesiæ. h. d.

Hoc tamen sic intelligi oportet, si tales ministri intētionem Ecclesiæ concordē habeant. Cęterùm si aliud agere intendant, putà sacris illudere mysterijs, vel aliud, quod Ecclesiæ nō cōsentiat, nihil agitur: sine fide enim spiritualis potestas exerceri quidē potest, sine Ecclesię intētione nō potest. His circa Sacramenta generaliter cognitis, exordiamur nūc de singulis etiam specialiter dicere: & quia Baptismus fundamentū [a] est & ianua cæterorum, meritò ab eo principium sumamus.

a cap. ueniēs. ext. de presbyt. non baptiz.

DE BAPTISMO, ET eius effectu,

TITVLVS III.

Baptismus operatur animæ ablutionem, et in locum circuncisionis est institutus. h. d.

Baptismus [b] est ablutio corporis exterior: quæ, adhibita certa verborum forma, interiorē animę ablutionē designat & operatur. Veluti enim circuncisio in populo [c] Dei, in fidei iustitięq; signaculum instituta, ad significationē purgationis originalis veterisq; peccati paruulis valebat: sic & baptismus ad hominis innouationem valere cœpit.

b gloss. 1. in sum. de consecr. dist. 4.

c can. ex quo. d. distin. de cons.

Licet in baptismo plena cōtingat peccatorū remißio, nō tamē contingit plena nouitas. h. d.

Non tamen ex quo quisq; baptizatur, statim etiam in eo omnis vetus infirmitas absumitur, sed renouatio ad remissionem peccatorum incipit, & ad intelligentiam & operationem spiritualiū: cætera verò sunt in spe, donec recompleantur, quod erit in resurrectionis tempore. Quāvis ergo in baptismate plena fiat peccatorū remissio, non propterea plena nouitas & mutatio contingit.

Cura baptizandi ad solos sacerdotes spectat, sed ex causa necessitatis quilibet potest baptizare. h. d.

Baptizandi [d] autem cura ad solos sacerdotes pertinet, eiúsque ministerium nec ipsis diaconis explere permittitur, absque Episcopo vel presbytero: nisi his procul absentibus, vltima languoris cogat necessitas: quo casu & laicis fidelibus, atq; ipsis mulieribus [e] baptizare permittitur. Presbyter verò, cuius negligentia cōmissum est, vt q̃s sine baptismate ex humanis excesserit, deponendus erit [f].

d can. cōstat. de consecr. distin. 4.

e can. mulier. d. distin. 4. de consecr.

f can. qui in que. d. dist. 4.

Ba-

Baptizatus ab hæreticis, schismaticis, paganis uel aliàs facinorosis, non sunt denuò rebaptizandi. h. d.

Sed & si quis ab hæreticis [a], siue schismaticis, vel etiam paganis, aut aliàs facinorosis baptizati fuerint, quasi baptizati nõ fuerint, iterum baptizari nõ debent. Antiqua [b] tamen patrum induxit institutio, vt qui ab his in Trinitatis nomine baptizati fuerint, cùm ad sanctam Ecclesiã redierint, aut vnctione chrismatis, aut impositione manus, aut sola professione fidei, ad sinũ matris Ecclesiæ reuocentur.

a can. siue ab hæreticis. & can. seq. de consecr. dist. 4.

b can. ab antiqua. d. distin. 4.

Nemo seipsum baptizare potest. h. d.

Sed [c] quanquã baptismus ab hæreticis, schismaticis, vel paganis susceptus valeat, ipsum tamẽ se baptizare nemo poterit: sicut enim in carnali generatione, qua proles ex viro & fœmina nascitur, alius est qui carnaliter gignit, alius qui gignitur: sic in sacramentali generatione, qua soboles ex aqua & Spiritu sancto renascitur, alius debet esse qui spiritualiter generet, alius qui generetur. Vnde de Iudæo, qui in mortis articulo constitutus, in aquam se ipsum immergendo dixerat, *Ego me baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, responsum est, denuo ab alio illum baptizandum esse, vt ostendatur, quòd alius est qui baptizatur, alius qui baptizat: quamvis si talis continuò decessisset, protinus ad patriam euolasset, non propter fidei sacramentũ, sed propter sacramenti fidem.

c cap. debitũ. extra. eod.

Baptismus alius fluminis, alius flaminis, alius sanguinis. h. d.

Quod quidem & de illo rectè creditur, qui visibiliter non baptizatus martyrij subijt sacramentum. Baptismus enim inuisibiliter ministratur, quem nõ contemptus religionis, sed terminus necessitatis excludit. Vnde scitè [d] scriptum à quibusdam reperitur, baptismum aliũ esse fluminis, alium flaminis, alium verò sanguinis: cùm baptismi virtus & efficacia, non tam ablutione [e] corporis, quàm fide cordis contineatur: & aliud sit per ministerium baptizare [f], quod sacerdos exequitur: aliud per potestatem, quam Dominus non vsqueadeò sacramentis adiunxit, vt sine illis eorundem gratiam tribuere non possit.

d glo. 1. in sũ. de consecr. dist. 4.

e cano. uerus baptismus. d. dist. 4.

f cano. aliud est. d. dist. 4

Paruuli baptizantur in fide parentum, & Ecclesiæ & non debet minor esse uirtus baptismi, quàm circuncisionis. h. d.

Non tamen, quia fide cordis baptismatis virtus continetur, ideò minùs paruulos [g], qui credere ob ætatẽ nõ possunt, vnda salutaris abluit, cùm & ij nõ per vsum, sed per habitũ fidei, quẽ suscipiũt in baptismate, credere nõ malè credantur, & in fide parentũ [h] & Ecclesiæ, alio profitẽte, baptizati, ob fidei sacramẽtũ rectè fideles dici possunt: &

g cap. maiores. in fine prin. extra. cod.

h can. illud. et can. seq. uer. paruuli. de consecr. distin. 4.

a cap. maiores. §. cum ergo. extra. eod.

cùm circuncisio [a] tam adultis, quàm paruulis ex præcepto Domini conferretur, ne baptismus, qui succedit in locum ipsius, & generalior tamen existit, cùm tam viri, quàm fœminæ baptizētur, minoris videatur effectus, tam adultis, quàm paruulis est conferendus.

Tam mater, quàm filius, in ipso articulo parturiendi, possunt separatim baptizari, nec ob id creditur baptismus iteratus. h. d.

b cano. si ad matris. & can. seq. de consecra. distin. 4.

Is [b] quoque, cuius mater vel prægnans, vel in ipsa hora qua parturit, mortis vrgente periculo, baptismatis gratiam perceperit, baptizari poterit, nec propterea bis baptizatus reputabitur: cùm vtique ad maternum corpus, cùm esset in vtero, pertineret: nec ibi regeneratio reperiri possit, vbi generatio nõ præcesserit, nec in hoc infanti, qui nascitur, aliquid mater participat, cùm vniuscuiusq; propria voluntas in confessione sit attendenda.

Muti, surdi, & ægrotantes baptizari possunt. h. d.

c can. paruuli alio. et cano. seq. d. distinct. 4. de consecra.

Muti quoque [c], & surdi, item ægrotantes, qui pro se respondere non possunt, alijs pro se proferentibus, rectè baptizari poterunt.

Dormiens & amens, si ante somnum & amentiam habuerunt propositum baptizandi, baptizari possunt. h d.

d cap. maiores. in fi. extra. eod.

De dormientibus [d] & amentibus quæsitum est, & planè si prius quàm dormirent, aut amẽtiam incurrerent, non baptizandi propositum haberent, quia in eis eadem perdurare volũtas intelligitur, si sic immersi fuerint, characterẽ sacramẽti non suscipiunt: secus autem, si priùs catechumeni extitissent, & baptizandi propositũ habuissent: tales enim in necessitatis articulo baptizare consueuit Ecclesia. Tunc ergo characterẽ sacramentalis imprimit operatio, cũ obicem voluntatis cõtrariæ nõ inuenit obsistentem.

Inuitus baptizatus characterem suscipit, et cogendus est ad obseruantiam fidei, secus si penitus sit coactus. h. d.

Sed & si quis nõ spontè, dum tamen non omnino coactus baptismatis susceperit sacramentum, Christianitatis characterẽ suscipit: vtputà, cùm quis terroribus, atque supplicijs ad vndã salutarem trahitur, & ob id tanquam conditionaliter volens, licet absolutè non velit, est ad fidei Christianæ cogendus obseruantiam. Ille verò, qui nunquã consentit, sed penitùs contradicit, nec rem, nec characterem sacramenti suscipit. Plus est enim expressè cõtradicere, quàm minimè consentire.

Is de quo non est præsumptio quòd sit baptizatus, debet sine metu iterationis baptizari. h. d.

e can. si nulla extãt. de consecra. distin. 4.

Illud [e] in dubium venire non debet, quoties nulla extãt indicia

cia inter propinquos & familiares, quibus aliquos baptizatos esse doceri possit, eosdẽ baptizari minimè prohibendos esse. Quod enim factum esse nescitur, nulla ratio sinit, vt iteratum videatur: nec temeritas interuenit præsumptionis, vbi est diligentia pietatis. De eo tamen, qui Christianis parentibus natus, inter Christianos est fideliter cõuersatus, tã violenter presumitur quòd baptizatus fuerit, vt hæc præsumptio pro veritate sit habenda, donec euidentissimis argumentis contrariũ probatum fuerit.

Iterum scienter baptizatus debet seuerissimè puniri, ignoranter uerò bis baptizatus non potest ordinari, nisi ex necessitate. h. d.

a can. qui bis. de consecr. dist. 4.

Quòd si [a] quis sciẽs & prudẽs iterum baptizari sustinuerit, artissimæ pœnitentiæ subijciendus erit: quòd si ignoranter, nulla quidem imponenda erit pœnitẽtia, sed nisi magna cogat necessitas, ordinari non poterit.

Iterantes Baptismũ sunt deponendi ab officio, & beneficijs. h. d.

Illi quoq;, qui ausu temerario in homine iam baptizato cæleste lauacrum iterare ausi fuerint, excõmunicationis mucrone percussi, ab omni officio & beneficio Ecclesiastico deponentur.

Multa sunt in baptismo, quæ non sunt de eius substantia. h. d.

Postremò sciendum est, quòd licet verbo tantùm [b] & elemento, baptismatis substantia contineatur & forma, multa tamen à sanctis patribus ad eius decorẽ fuerunt solenniter constituta, vt immersionis numerus, exorcismi, clericorũ exufflationes, salis benedicti exhibitio, saliuæ contactus, inunctio: quæ si ex neglectu pretermissa fuerint, omissio culpæ reos arguet.

b cap. nõ ut. extr. cod.

Baptismus non debet conferri in priuatis domibus, nisi ex necessitate, uel ob magnã nobilitatem. h. d.

Illud etiam nouissimè [c] Viennensi concilio constitutum est, nequis in priuatis domibus, sed duntaxat in Ecclesijs, in quibus sunt ad hoc fontes specialiter deputati, aliquos audeat baptizare: nisi Regũ vel Principum liberi baptizandi fuerint, vel talis necessitas emerserit, ꝑpter quam ad Ecclesiam absq; periculo accessus haberi nequeat.

c clem. uni. cod. tit.

DE SACRAMENTO Chrismatis,

TITVLVS IIII.

Fideles post receptum baptismum debent chrismari. h. d.

QVamvis aũt continuò trãsituris regenerationis sufficiat beneficium, victuris tamen etiam confirmationis auxilium est necessariũ. Ita enim cõiuncta sunt hæc duo sacramẽta, vt vnum ab altero, nisi morte preueniẽte, separari nõ debeat.

Chrismatis sacramentum operatur augmentum gratiæ, & soli Episcopi chrismant. h.d.

Igitur omnes fideles post baptismum paracletum [a] per manus impositionem accipere debent, vt perfectè Christiani inueniãtur. Spiritus [b] Sanctus enim, qui super aquas baptismi salutifero descendit lapsu, in fonte plenitudinẽ tribuit ad innocentiam, in confirmatione robur et augmentũ præstat ad gratiam. Vnde [c] cùm cæteras vnctiones simplex sacerdos vel presbyter valeat exhibere, hanc non nisi summus sacerdos, hoc est, Episcopus conferre debet: alioqui nulla excusante consuetudine chrismatio irrita habebitur & vacua, nec inter Ecclesiastica sacramenta reputabitur, cùm manum imposuisse præter Apostolos, quorũ hodie vicem substinẽt Episcopi, nulli alij legãtur.

a can. nouissimè. de consecr. dist. 5.

b can. 1. de cõsecr. dist. 5.

c cap. uni. §. per frontis. ext. de sacr. unct. et can. manus quoque de consecr. dist. 5.

Ieiunis & à ieiuno debet dari chrisma, nisi necessitas aliud cogat. h.d.

Accedent igitur, qui legitimę sunt ætatis, ad confirmationem ieiuni [d], vt à ieiunis Episcopis sacro chrismate in fronte deliniti per manus impositionem paracletum recipiant. Planè infirmis, & morte periclitantibus, vel qualibet causa impeditis, nulla de ieiunio habita ratione, manus imponi poterit.

d can. ut ieiuni. & can. seq. de consecr. dist. 5.

In Baptismo, Confirmatione, & Catechismo debent patrini interuenire. h.d.

Illud [e] commune est tam his qui baptizandi sunt, quàm etiã illis qui confirmationis munus recipere debent, vt aliquẽ in patrinum habeant, qui eosdem in religione Christiana & fide Dominica instituat, & qui pro eis apud Deum, quasi fideiussor existat: quod & in catechismo obseruandum erit.

e can. uos ante omnia. de conse. distin. 4.

Patrini non debent esse plures, uel non baptizati, uel confirmandi. h.d.

Admonendi tamen sumus, q̃ nec plures quenquam in baptismo, aut in confirmatione suscipere debent, sed vnus [f] tantùm, siue vir, siue mulier: nec quenq̃ quispiam tenere, vel leuare poterit, qui ipse baptizatus non sit, vel confirmatus.

f can. nõ plures. de consecr. distin. 4. & can. seq.

Parentes non possunt esse patrini propriorum filiorum, nec Abbates, uel monachi alienorum. h.d.

Parentes quoq; proprios filios, vel Abbates [g], vel monachi alienos de sacro fonte suscipere, aut in confirmatione tenere non debent.

g can. non licet. de consecr. dist. 4.

Nec baptismus, nec chrisma possunt iterari, & utrunque conferri potest tempore interdicti. h.d.

Commune etiam illud est vtrisq;, q̃ & neutrũ (vt paulo antè diximus) iterari potest, quippe q̃ ambo characterẽ imprimũt, & quòd interdicti tẽpore ob imminens ex dilatione periculum vtrunq; conferri, & pro vtroq; chrisma confici poterit, vt infrà suo loco latiùs exponemus.

DE

DE POENITENTIIS, & remissionibus,

TITVLVS V.

Quid sit pœnitentia, & effectus pœnitentiæ. h. d.

POenitentia, est Sacramentum, quod contritione, confessione, & satisfactione cõcurrentibus, peccatorum operatur remissionem. Multiplex enim Dei misericordia ita lapsibus humanis subuenit, vt nõ solùm per baptismi & confirmationis gratiam, sed etiã per pœnitentiæ medicinam spes æternæ vitę reparari velit. Vnde qui dona regenerationis violauerint, proprio se iudicio condemnantes, per sacramentũ pœnitentiæ ad criminũ remissionẽ, quasi ex naufragio arrepta tabula ad portum peruenient.

Tres sunt species pœnitentiæ, & pœnitentia solennis iterari non potest, & pœnitentes ad sacros ordines reddit inhabiles. h. d.

Sunt autem pœnitentiæ tres species: quædam enim est solennis, quædam publica, quædam priuata. Solennis est, quã propter maiora scelera Episcopus in capite ieiunij, seruata certa rerum serie, delinquentibus solet imponere: quæ quidem ne Ecclesię vilescat authoritas, iterari non debet: & tales pœnitentes ad sacros ordines (vt suprà exposuimus[a]) inhabiles reddit, quippe quæ nec aliter potest sacerdotib. imponi, quàm si priùs cælestis militiæ cingulo exuti fuerint.

[a] tit. qui promo nõ poss. §. pœnitentes.

Publica delicta & publica pœnitentia lui debent. h. d.

Publica pœnitentia est, quæ publicè, nulla seruata iuris solẽnitate, peragenda iniungitur: qualis est, peregrinatio, certi habitus delatio, & his similia. Cũ enim manifesta peccata nõ sint occulta correctione purganda, rectè constitutum est, vt qui publicè peccando proximo suo scandalum præbuerint, publicã etiam pœnitentiam à proprijs sibi sacerdotibus impositã, peragere debeant. Apparet itaq; ex his, quòd licet omnis solennis pœnitentia publica sit, non tamẽ omnis publica est solẽnis.

Vnusquisque semel in anno debet confiteri, & Eucharistiam sumere, nisi de consilio sacerdotis abstineat. h. d.

Priuata, aut secreta pœnitentia est, quæ in occulto Deo fit et sacerdoti. Statutum est enim generali Concilio[b], vt omnis fidelis, quàm primùm sapere cœperit, omnia sua peccata proprio sacerdoti confiteatur, & iniunctam sibi pœnitentiam proprijs viribus adimplere studeat, suscipiens reuerẽter ad minus singulis annis in Paschate Eucharistiæ sacramentum, nisi fortè de sacerdotis consilio, ex causa duxerit abstinendũ: alioqui & viuens ab ingressu Ecclesiæ arcebitur, & moriens Christiana carebit sepultura.

[b] cap. omnis utriusque. extra. eod.

Pœnitentia constat contritione, confeßione, & satisfactione. h. d.

Constat igitur pœnitentiæ sacramentum tribus partibus: cõtritione cordis, confesſione oris, & operis satisfactione. Cõtritio nihil aliud est, quàm dolor pro peccatis voluntariè assumptus cũ proposito confitendi, & satisfaciendi. Confesſio (vt Augustino placet) est, ꝑ quã morbus latens spe veniæ aperitur: vel, Confesſio, est Canonica peccatorum coram proprio sacerdote facta declaratio.

Tribus casibus potest quis confiteri nõ proprio sacerdoti, si obtineat licentiam ab eodem, uel ab Episcopo, uel si confiteatur fratribus habentibus generalem potestatem audiendi confeßiones. h. d.

Quod autem dicitur *coram proprio sacerdote*, ita demum obtinet, si nulla legitima causa subsit eius declinandi iudicium. Cæterùm siquis vel proprij sacerdotis imperitiam [a] vereatur, vel aliàs eius vitam & mores suspectos habeat, & propterea alieno sacerdoti [b] confiteri voluerit, licentiam priùs postulet, & obtineat à proprio: cùm aliter illum alienus, quacunq; suffragante consuetudine, nõ posſit absoluere, vel ligare. Si quis tamen regularibus generalem audiendi confesſiones potestatẽ habentibus, & locorum ordinarijs præsentatis, & ab ijsdem approbatis, confessus fuerit, Parisiensis Doctoris reiecta sententia, nõ magis eadẽ peccata tenebitur iterũ cõfiteri, q̃ si ea ꝓprio sacerdoti iuxta generalis cõcilij dispositionẽ cõfessus fuisset.

a can. fin. de pœniten. distin. 6.

b cap. omnis utriusque. §. si quis autem. extra. eod.

Episcopus potest suo subdito concedere licentiam eligendi confessorem. h. d.

Episcopus quoq; subdito suo, vt quemvis idoneum sibi deligat confessorem, facultatem cõcedere poterit: cùm non minoris esse debeat efficaciæ ab Episcopo obtenta licentia, quàm à Parochiali sacerdote.

Neceßitas facit affectum reputari pro effectu. h. d.

Sed & si pœnitendi vrgeat necesſitas, nec desideranti locus, aut tẽpus propriũ sacerdotẽ offerat, & si is, cui quis confitetur, soluendi nullã potestatẽ habeat, tanta tamen est vis confesſionis, vt dignus fiat venia ex desiderio sacerdotis, qui proximo suo criminis turpitudinem confiteri non refugit. Votũ enim ꝓ opere reputatur, cùm operis ꝑficiendi facultas deest.

In perpetuum est in monasterium detrudendus, qui reuelat confeßionem. h. d.

Sed [c] siue proprius sacerdos, siue alius pœnitentiam audiat, cauebit omninò, ne aut verbo, aut alio quovis modo confitentem prodat: quoniam qui peccatũ in pœnitentiali iudicio sibi detectũ reuelare ausus fuerit, nõ solũ à sacerdotali officio deponẽdus erit, verùm etiã ad agẽdã ꝑpetuò pœnitentiã in arctũ monasterium detrudendus.

c cap. omnis utriusq;. §. caueat. extra eod.

Sacer-

Sacerdos non debet quem absoluere de casibus reseruatis Papæ, uel Episcopo. h. d.

Illud etiam animaduertere sacerdotem oportet, nequem scilicet ab his criminibus absoluendo liberare tentet, quorum absolutio, aut Apostolico[a], aut proprio ordinario est reseruata: vtputà, si pœnités clericum enormiter læserit, Ecclesiam cóbusserit, vel fregerit, falsum cómiserit, Cardinalem vel Episcopum insecutus fuerit, cum moniali rem habuerit, & in alijs casibus.

a *clem. 1. §. quibus. uer. nec etiam. de priuileg.*

In generali cócessione non ueniunt ea, quæ quis non esset uerisimiliter in specie concessurus. h. d.

De[b] eo tamen quæsitum est, si Episcopus subdito suo concesserit, vt sibi posit idoneum eligere confessorem, an tunc ille, quem is elegerit, in casibus, qui eidé Episcopo specialiter reseruantur, absoluendi habeat facultatem: & cùm in generali concessione illa minimè veniant, quæ non esset quis verisimiliter in specie cócessurus, responsum est, electum hunc huiusmodi non habere potestatem.

b *ca. 2. de pœniten. in 6.*

Contritio, & confessio sine satisfactione parum proficiunt. h. d.

Sed nec contritio multũ proficiet, nec confessio, nisi ambabus adiuncta fuerit satisfactio: Quę nihil aliud est, quàm quædam iniuriæ illatæ compensatio: nullus enim delictorum accipit veniam, nisi (si nulla necessitate fuerit impeditus) qualécunque, etsi longè minoré, quàm debeat, pœnam soluerit. Nec sufficit mores in melius commutare, & à pręteritis malis recedere, nisi etiam de his, quę facta sunt, Deo satisfiat per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleëmosynis, orationibus, & ieiunijs.

Medici, qui ægrotos ad pœnitentiam non inducunt, sunt ab Ecclesiæ ingressu arcendi. h. d.

Medicos[c] etiam admonere oportet, vt cùm eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant, & inducant, vt medicos vocent animarum: vt, postquã fuerit ægrotãti de spirituali salute ꝓuisum, ad corporalis medicinæ remedium salubriùs procedatur. Si quis autem medicorum secùs fecerit, ab Ecclesiæ ingressu arcebitur, donec pro transgressione huiusmodi satisfecerit.

c *cap. cùm infirmitas. extra. eod.*

Qui habuit propositum confitendi, potest absolui, si sæuitia morbi non posset confiteri. h. d.

Si quis autem in infirmitate constitutus, pœnitentiam petierit, & dum ad eum inuitatus sacerdos properat, morbo oppressus obmutuerit, vel in phrenesin conuersus fuerit, & pœnitentiam moriturus, & per ma-

nus impositionem reconciliationem accipere poterit.

Deputatis ultimo supplicio sacramentum pœnitentiæ & Eucharistiæ non negatur. h.d.

Nec infirmis solùm, sed etiã vltore gladio morituris in hac parte iura subueniunt, cùm vltimo damnatis supplicio [a] pœnitentiæ sacramentũ, si petant, non solùm negari non debeat, verùm etiam sint censura Ecclesiastica ab ordinarijs locorum coërcendi, quicunque aduersarentur, quo minùs id consequãtur. Quod ipsum & de Eucharistia quoque intelligẽdum erit· cùm quibuscunque pœnitentia non negetur, viaticum quoque, quod verè pœnitentibus exhibetur, intelligatur esse concessum.

a *clem.1. de pœnitent.*

DE EVCHARISTIA, TITVLVS VI.

Maximum est Eucharistiæ sacramentum, & saltem semel in anno debet assumi. h.d.

Est autem inter cætera, Eucharistiæ sacramentum maximum[b], & oblationes omnes lõgè antecellit. Vnde, sicut præstantius est cęteris, ita etiã diligentiùs excoli debet. Et quidem circa prima fidei cunabula frequentissima erat apud fideles sanctissimi viatici susceptio, sed cùm postea paulatim tepescente charitate rariùs homines communicarent, constitutum fuit [c], vt nisi quis maioribus fortasse criminibus impediretur, tribus saltem vicibus in anno communicare deberet: donec refrigescente penitùs religionis ardore, eò tandẽ ventum est, vt semel saltem singulis annis [d], vnusquisque cælestis mensę debeat esse particeps.

b *can. nihil in sacrificijs. de consecra. distin.2.*

c *can. etsi nõ. de consec. distinct. 2.*

d *cap. omnis de pœniten.*

Quotidie sacerdotes hodie pro populo sacrificare debent, sed semel tantùm, non pluries, nisi ex magna causa, uel in natiuitate Domini. h.d.

Inualuit tamẽ, vt Deo quotidie sacerdotes pro populo hãc oblationem facerent. Quoniam enim quotidie labimur, ideo etiam Christus quotidie mysticè pro nobis immolatur: in quo tamen illud cauendum est, ne sacerdos, quacunq; pręfulgeat dignitate [e], amplius quàm semel in die celebret, nisi aut aliter faciendum Domini natiuitas [f] suadeat, aut vrgens cogat necessitas. Satis enim felix est, qui semel dignè celebrat.

e *cap. te referente. extr. de celebrat. missa.*

f *cap. consuluisti extra. de celeb. missa.*

Presbyter tantùm debet exhibere Eucharistiam, non inferior, nisi subsit necessitas. h.d.

Sed nec ab omnibus, nec passim omnibus, tantum sacramẽtum exhiberi debet: nam veluti solus sacerdos illud conficit, ita etiam nemo præter eum exhibere poterit. Quòd si presbyter aliter, quàm p semetipsum infirmum, vel alium cõmunicet

cet, ex Rhemensis[a] concilij dispositione, sui gradus periculo subiacebit. Permisit tamen Laodicense concilium[b], si necessitas vrgeret, vt diaconus præsente presbytero Eucharistiam iussus erogare posset.

a can. peruenit. de consecra. dist. 2.

b can. præsente. disti. 93.

Sacerdos cõstitutus in peccato mortali, quo ad seipsum, est suspensus, non quo ad alios. h.d.

Imo & sacerdotes, si qua criminali macula[c] sese infectos esse sentiant, ab huiusmodi exhibitione abstinere debent. Quãquam si peccato mortali[d], vel minori excommunicatione illigatus celebret, & sacramenta conferat, licet grauiter peccet, nullam tamen irregularitatis notam incurrit, & sacramenta ab eo collata, virtutis effectu non carent: cùm non à collatione, sed à participatione, quæ in sola perceptione consistit, videatur esse remotus.

c can. sacerdotes qui. 1. q. 1. in fin.

d cap. fin. ext. de cler. excom.

Scenicis & histrionibus non est danda Eucharistia: pro cæteris autem, maximè infirmis, semper debet esse parata. h.d.

Item quamvis regulariter nullus, etiamsi quem sacerdoti peccatorẽ & impœnitentem esse liqueat, ab altari sit arcẽdus: Scenicis[e] tamen, atque histrionibus, cæterisq; personis huiusmodi, quandiu tam detestandas artes exercuerint, sacra communio deneganda erit. Nec .n. Euangelicæ disciplinę congruit, vt pudor, & honor Ecclesiæ tam turpi & infami contagione fœdetur. In cæteris prospiciet presbyter, vt siquis infirmatus fuerit, ita Eucharistiam paratam habeat[f], vt nemo sine communione moriatur.

e can. pen. de consecra. distin. 2.

f can. presbyter Eucharistiam. de cõ secr. dist. 2.

Sacramentum Eucharistiæ constat uisibili forma, ueritate corporis, & spirituali uirtute. Et in calice poni debet uinum aqua mixtum. h.d.

Constat[g] aũt Eucharistiæ sacramentum visibili forma, veritate corporis & virtute spirituali. Forma visibilis est panis, & vini[h]: vinum verò hoc loco intelligimus aqua permixtum: nec enim in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri debet, cùm vtrunque ex latere illius profluxisse legatur. Illud etiam rationabilis consuetudo generalis habet Ecclesiæ, vt plus in eo vini, quàm aquæ sit ponendum[i].

g glos. in sum. de consec. distinct. 2.

h sum. d. dist. 2.

i cap. perniciosus. extr. de celebrat. missa.

In sacramento altaris panis & uinum fiũt uera caro & sanguis Domini. h.d.

Veritas[k] est carnis, & sanguinis: sicut enim ante cõsecrationẽ panis est & vinum, quod natura formauit: ita etiam post cõsecrationem vera Christi est caro & sanguis, quem benedictio consecrauit[l].

k cap. cum Marthæ. distinguẽ... dum. extra. de celebra. missa. extr. d. glos.

l can. nos autem. de consecr. dist. 2.

Virtus sacramenti est charitas, & unitas. h.d.

Virtus est charitatis, & vnitatis[m]: nam veluti ex multis granis vnus fit panis, & ex mul-

m uide in præced. §§.

tis racemis vnum vinum, ita & nos per hoc charitatis sacramẽtum Christo incorporati, vnũ euadimus.

Ponit, quomodo & quando tria, quibus cõstat sacramentum Altaris, sint sacramenta. h.d.

His igitur repetitis apparet[a], primum quidem sacramentum esse non rem, secundum & rem esse simul & sacramentum, tertium verò rem esse sed non sacramentum. Sed primũ quidem sacramentum est geminæ rei, secundum est sacramentum vnius & alterius res, tertium verò res est gemini sacramenti.

[a] *cap. cùm Marthæ §. distinguẽdum. extra. de celebra. missa.*

DE EXTREMA vnctione,

TITVLVS VII.

Extrema unctio solet exhiberi ijs, de quorũ morte dubitatur, & duplex unctio, exterior & interior & interiorem exterior designat. h.d.

HActenus loquuti fuimus de his sacramentis, quæ ad ingressum, & ad progressum in Ecclesia comparata sunt: consequẽs nunc est, vt de ijs videamus, quæ ꝓpter egressum ab Ecclesia sunt constituta. Sciendum est igitur grauiter ægrotantibus, & de quorũ morte probabiliter timeri potest, certas corporis partes sanctificato oleo à presbyteris ex institutione diuina invngi debere: quæ quidem inunctio, nõ minùs interiùs animæ, quàm exteriùs corporis sanitatem operatur. Sunt [b] enim vnctionis duæ species, Exterior quæ materialis & visibilis, & interior quæ spiritualis est & inuisibilis. Exteriore visibiliter inungitur corpus, Interiore inuisibiliter cor inungitur. Hæc, quòd in extremitate vitæ constitutis exhiberi consueuit, meritò extremæ vnctionis nomen est sortita.

[b] *cap. 1. §. [...]re te. e[...] de sacr[...]ction.*

Magis dignum trahit ad se minùs dignum. h.d.

Sanctificatum autem oleum hoc loco accipimus, non modò, quod ipsum totum consecratum est, sed etiam quod est consecrato admixtum [c]. Postquam hucusque de ijs sacramẽtis, q̃ quoquo modo necessitatis sunt, tractatum habuimus: reliquum nunc est, vt de ijs loquamur, quæ dignitatis sunt & voluntatis.

[c] *gloss. fi. cap. quod in du[...]bijs. extr. de consecrat. Ecclesi.*

DE SACRAMENTO ordinis,

TITVLVS VIII.

Quid sit ordo. h.d.

VOluntatis sacramẽta sunt (vt paulò antè exposuimus) Ordo sacer, & Matrimonium. Est autem ordo, nihil aliud, q̃ signaculũ quoddam Ecclesiæ, per quod spiritualis pote-

potestas, traditur ordinato: de cuius speciebus, differentijs, & gradibus, satis videtur superiore libro dictum esse. Vnde solùm nunc restat, vt ad matrimonij materiam orationem vertamus.

DE SACRAMENTO matrimonij, TITVLVS IX.

Quid sit matrimonium. h. d

MAtrimonium [a] est viri & mulieris coniunctio, indiuiduam vitæ consuetudinem continens, cum diuini & humani iuris communicatione.

[a] in sum. 27. q. 2. §. sanè. cap. illud. extra. de præsump.

Matrimonium præcedit alia sacramenta, ratione loci in quo institutũ est, tẽporis, amplitudinis, & mysterij. h. d.

Et meritò inter alia sacramẽta Matrimonium quoque annumerari meruit, cùm cæteris loci, temporis, amplitudinis, & mysterij ratione etiam præcellat. Siquidem ab orbis primordio in Paradiso à Deo ipso institutum est, vt esset omnibus etiam infidelibus commune, quod in alijs minimè cõtingit. His illud quoq; accedit [b], quòd animorũ consensus & corporũ commixtio, quæ in matrimonio intercedunt, primum quidem charitatem significat, quæ consistit in spiritu inter Deum & iustam animam, vel Ecclesiã: alterum verò sacrosanctum cõiugium designat, quod inter Christum & Ecclesiam per incarnationis mysterium est contractum.

[b] cap. debitum. extra. de bigamis.

Bona matrimonij sunt sacramentum, fides, proles, & fornicationis remedium. h. d.

Consequũtur & inde pręter sacramentum, & alia bona: vtputà [c], fides, & proles, & quòd humana infirmitas in ruinam turpitudinis prona, honestate excepta coniugij, minimè lęditur. Initiatur autem matrimonium sponsione, consensu ratificatur, & copula consumatur: de quibus singulis distinctiùs dispiciamus.

[c] can. omne. 27. q. 2.

DE SPONSALIBVS, TITVLVS X.

Quid sint sponsalia, & unde dicãtur. h. d.

SPonsalia [d] sunt futurarũ nuptiarum mentio, & repromissio: & dicta sunt à spondendo, quòd per ea sibi inuicẽ se futuros coniuges viri & mulieres spondent.

[d] can. nostrates. 30. q. 5. glos. 1. cap. licet. extra. de trans. episcop.

Sponsalia contrahuntur re, uerbis, literis, et consensu. h. d.

Contrahuntur autem sponsalia varijs modis: vtputà, re, verbis, literis, & consensu. Re cõtrahuntur per nudã subarrhationem, vel anuli immissionem. Verbis, vt si inter virum & mulierem ꝓmissio super futuro matrimonio intercesserit, veluti altero alteri vice mutua dicẽte: *Ego* [e] *te accipiam in meum maritũ: &, ego te in meam uxorem*, siue in hunc sensum verba similia protule-

[e] cap. pen. extra. eod.

rint. Literis, vt cū absentes inter se de futuris nuptijs per epistolā paciscuntur: quod ipsum & per nuncium, vel procuratorem fieri poterit.

Procurator ad contrahendum matrimoniū, non potest substituere, nisi hoc habeat in mandatis. h. d.

[a] cap. fin. de procur. in 6.

Procurator [a] tamē ad hoc specialiter constitutus, ob magnū, quod ex facto tam arduo posset periculū imminere, aliū substituere nō poterit, nisi hoc ei specialiter commissum fuerit.

Si duo impuberes, quorum prudētia nō supplet ætatem, & qui pubertati non sint proximi, uel etiam alter tantùm sit impubes, per uerba de præsenti matrimonium contraxerint: talis contractus resoluitur in sponsalia de futuro: & ex eo inducitur iustitia publicæ honestatis. h. d.

[b] cap. 1. §. idem. de desponsat. impub. in 6.

Consensu [b] contrahūtur sponsalia: vt cùm pubes & impubes, vel duo impuberes, nō proximi pubertati, & in quibus ætatem prudentia nō supplet, matrimonium per verba cōtraxerint de præsenti. Licet enim verba in præsens matrimonium sonent, iuris tamen interpretatione in sponsalia de futuro resoluūtur. Quo casu dicta sponsalia, licet contrahentes matrimonium celebrare intenderent, coniugiū, quod ab initio ætate impediente, vt matrimonium nō tenuit, per aduentum pubertatis minimè conualescit, nisi per carnis copulam subsequutam, vel aliū modum cōtrahentes cum eiusdem perseuerantia voluntatis, ad pubertatis tempora peruenisse euidenter constiterit: per dictum tamen contractum, qui valuit vt potuit, non sicuti agebatur, publicæ honestatis iustitia censetur inducta.

In re denominanda potiùs effectum attendimus, quàm modum. h. d.

Et ideo hoc casu consensu cōtracta spōsalitia dicimus: quia, si verba spectes, non sponsalia, sed ipsum matrimonium cōtractum videri poterit. Censuerūt autem iura eos, qui, cùm nō possent, coniugiū de facto contraxerunt, voluisse etiā in casu quo possent, contrahere: ideoq; saltem, vt sponsalia, valere conuētionem.

Sponsalia contrahuntur tripliciter, purè, in diem, & sub conditione: & qui contraxerunt sponsalia purè, compellendi sunt etiam matrimonium contrahere: & consanguinei contrahentium non debent cum ipsis contrahentibus contrahere. h. d.

Rursus contrahuntur sponsalia, aut purè, aut adiecta die, aut sub conditione. Purè [c], vt cùm vir & mulier se inuicem futuros coniuges pollicentur. Et hoc casu nullus consanguineorum aliquo pacto alterum ex cōtrahentibus matrimonio sibi copulare poterit: imò qui cōtraxerūt, vt se inuicē recipiant, & mutua cōiugali affectione pertractent, moneri, & nisi rationabilis causa obsistet, Ecclesiastica censura compelli poterunt.

[c] cap. 2. & cap. ex literis. cl 2. eod. tit.

Si

Si per contrahentem sponsalia in diem, non stetit quò minùs matrimonium contraheret intra terminum, cum alia postmodum matrimonium contrahere poterit. h. d.

Dies adijcitur sponsalibus, cùm quis intra certũ temporis spatium aliquam se ducturum in vxorem conuenit: in qua specie, si per eum non steterit, quò minùs intra præfixum terminũ cum eadem matrimonium con traheret, liberè ad nuptias alterius transire poterit.

Sponsalia contracta sub conditione, euanescunt conditione deficiente, nisi ab ea recessum fuerit. h. d.

Sub conditione celebrantur sponsalia, cùm quis, si quid fiet vel contigerit, nuptias se cõtracturum pollicetur: veluti si dictum fuerit, *Ego[a] te in uxorem accipiam, si centum mihi dederis, aut, si pater meus consenserit,* quibus cõditionibus deficientibus, ad matrimonium quis compelli non poterit, nisi consensus de præsenti, aut carnalis sit inter eos commixtio subsequuta, cùm his casib. à cõditionibus recessum videatur.

a cap. de illis. & cap per tuas. extra. de conditio. appo.

Turpes conditiones adiectæ sponsalibus uel matrimonio non uitiant, sed uitiantur: nisi sint contra substantiam & naturam coniugij. h. d.

Hoc tamen de his conditionibus intelligere nos oportet, quæ honestę sunt, & Canonicis institutis non contrariæ: nam si turpes sint, aut impossibiles, ob fauorẽ matrimonij debent pro non adiectis censeri; si tamẽ nõ solùm turpes sint, sed etiam cõtra substantiam, vel naturã coniugij: putà, si alter dicat alteri:[b] *Tecum contraho si generationem prolis euitaueris, uel donec aliam honore uel facultatib. digniorem inueniam, aut si pro quæstu adulterandam te tradideris*: matrimonialis cõtractus, quantumcunque sit fauorabilis, omni carebit effectu.

b c si. extr. de conditio. appo.

Minores septennio non possunt sponsalia contrahere, & contracta lapsu temporis non conualescunt, nisi noua uoluntas accesserit, aut nixus copulæ interuenerit. h. d.

Non tamen omnibus, cuiuscunq; sint ætatis, licet sponsalia contrahere: nam inter minores septennio [c] celebrata, nullius roboris efficaciam sortiuntur: ideoq; si infantes, vel vnus maior septennio [d], alter minor, spõsalia contraxerint ipsi, vel parẽtes pro eis, nisi per cohabitationem eorum mutuam, siue aliàs verbo, vel facto eosdem in eadẽ voluntate factos maiores perdurare liquidò appareat, sponsalia huiusmodi, quæ ab initio nulla erant, per lapsum dicti tẽporis minimè conualescunt: & ideò cùm sint nulla, ratione defectus consensus, publicæ honestatis iustitiam non inducunt. Si tamen cum ea, quam nondũ septennem domum quis traduxerit, copulæ nixus intercesserit, aliud statuendum erit.

c cap. accessit. extra. de despo. imp.

d ca. 1. in pri. de despon. sat. impub. in 6.

Qui contraxerunt sponsalia, debent compelli ad matrimonium, nisi aliquid triste timeatur. h. d.

Initiatum igitur sponsalibus matrimonium fide consensus ratificari debet. Quòdsi qui de contrahendo matrimonio fidē sibi dederunt[a], se inuicē admittere omnino noluerint: instar eorum, qui societatem interpositione fidei contrahunt, & postea eandem sibi remittunt, dissolutio tolerari poterit: cùm coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere.

a cap. 2. ext. eod.

Non sunt audiendi impuberes uolentes dissoluere sponsalia, sed expectandum tempus pubertatis. h. d.

De[b] illis, qui infra annos aptos matrimonio sponsalia cōtrahunt, quæri poterit: & sanè, siue vterq;, siue alter reclamet, & antequā ad annos matrimonijs aptos peruenerint, separari postulent, non sunt audiendi: si verò alteruter istorū ad pubertatis annos peruenerit, infra eosdem annos altero existente, cùm sponsalia contraherentur, si is, q minoris est ætatis, ad pubertatis annos perueniens reclamauerit, nec in alterum consentire voluerit, iudicio Ecclesiæ separari poterunt.

b cap. de illis. extr. de despōsa. impub.

Mulier uiripotens contrahens cum impubere, non potest resilire, sed impubes factus pubes potest. h. d.

Mulier[c] quoque, quę nubiles annos attingēs, ei qui nondum matrimonio erat aptus, nupsit, cùm in eum semel consenserit, amplius dissentire non poterit, nisi ipse, cui nupsit, postquā ad legitimam ætatem peruenerit, in eam suum negauerit præstare consensum.

c cap. de illis. §. mulier. extr. de desponsa. impub.

Contrahens sponsalia cum impubere coactè, non tenetur expectare impuberem. h. d.

Hæc tamen de his dicta intelliguntur, quę spontè cum minoribus sponsalia contraxerint. Si qua enim non tam sponte sua, quàm à parentibus coacta, cum impubere contraxerit, & domū traducta fuerit, licet aliquando ibi inuita permanserit, si puerū vsq; ad annum decimumquartum minimè expectandum duxerit, ei alium sibi virum accipiendi libera concedenda facultas erit.

Sponsalia contracta à parentibus, non tenent, nisi filij assentiant & ratificent. h. d.

Non absimile est[d], quod de sponsalibus, quæ parentes pro filijs puberibus frequenter contrahunt, statuitur: nam si quidē ipsi filij expressè consenserint, vel tacitè, vt si præsentes fuerint, nec contradixerint, obligātur: & ex eis oritur publicæ honestatis iustitia. Idem etiā obtinet, si filij tempore sponsaliorum absentes, & etiam ignorantes eadem sponsalia pòst scientes, & prudentes ratificauerunt tacitè, vel expressè: aliàs ex spōsalibus contractis à parentibus pro filijs, nec ipsi obligātur, nec publicæ honestatis iustitia inde exoritur.

d cap. 1. §. si de desponsa. impub. in 6.

Sponsalia dissoluuntur ipso iure, quando nō habetur ratio uoluntatis contrahentium. h. d.

Dis-

Diſſoluuntur ſponſalia, aut ipſo iure, aut facto hominis. Ipſo iure tunc dicuntur ſponſalia diſſolui, vt cùm nulla habita ratione voluntatis & conſenſus partium, ex certa ſuperueniente cauſa diſtrahuntur: vt ex contractu matrimonij, ſacrorũ ordinum ſuſceptione, religionis ingreſſu, cognationis interuentu.

Matrimonium per uerba de præſenti contractum, tollit ſponſalia præcedentia, & iuramento firmata: ſed matrimonium contractum per uerba de præſenti, non irritatur etiam ſequuta copula. h. d.

Si quis igitur eã, quæ tibi deſponſata fuerat, per verba ſibi iunxerit de pręſenti, etiamſi inter te & ipſam ſpõſalia iuramẽto firmata extitiſſent, dum tamen copula non interuenerit, nihilo minùs per ſecundũ matrimonium, etiam te inuito, tolluntur: licet fidem frangentib. ſalutaris ſit iniungenda pœnitentia: quanquam, ſi priùs per verba contraxiſſes de præſenti, ita firmum maneret matrimonium, vt per ſecundum, etiam ſecuta copula, tolli non poſsit. Nec enim vt pactionis fidem interdum frangi iura ſuſtinent, ita etiam fidem conſenſus aboleri permittunt.

Per ſuſceptionem ſacrorum ordinum, & ingreſſum monaſterij diſſoluuntur ſponſalia. hoc dicit.

Item ex contrario, Si quis ſacris ordinibus fuerit inſignitus, aut religionẽ fuerit ingreſſus, pari ratione ſoluuntur ſponſalia. Conſultiùs[a] tamen egerit, q certam mulierem ſe ducturum in vxorem fortè iureiurando firmauerit, ſi anteà contrahendo iuſiurandum ſeruauerit, poſteáque nulla ſubſequente carnali copula religionẽ ingrediatur.

Affinitas ſuperueniens dirimit ſponſalia de futuro. h. d.

Item ſi inter ſponſum & ſpõſam affinitas ſuperueniat: vtputà, ſi ſponſum[b] propinquã ſponſæ cognouiſſe, aut manifeſtum ſit, aut de hoc ſit publicè diffamatus, aut ſpiritualis inter eos cognatio interceſſerit: diſſoluentur inter eos ſponſalia, nec ad matrimonium perueniri poterit.

Ponit, quomodo facto hominis ſponſalia diſſoluantur. h. d.

Facto hominis diſſoluuntur ſponſalia, vel contrario vtriuſq; contrahentis cõſenſu, vel cùm legitima emergente cauſa, diſſolutio alterius tantùm voluntati permittitur: veluti, ex fornicatione[c], abſentia, membrorum amiſsione, incurabilis morbi interuentu.

Sponſalia diſſoluuntur contrario conſenſu, nec pœnæ appoſitio ſponſalibus appoſita, aliquid operatur. h. d.

Si contrahẽtes igitur, vel ſeſe inuicem liberent, vel impubes contrahens adueniente puber-

[a] *cap. 2. ext. de cõuer. cõiuga.*

[b] *cap. 2. ext. de conſang. & affini.*

[c] *can. 2. 32. q. 1. can. apoſtolus. et can. omnes. 32 q. 7. capit. diſcretionem. ext. de eo qui cagno. cõſang.*

tate, ratum nolit habere matrimonium, dissoluentur sponsalia: nec aliquid proderit, quòd sub certa pœna contracta fuerint: cùm enim libera matrimonia [a] esse deceat, pœnarum inanis omnis est adiectio.

a ca. hemina. §. cùm itaque. extra. eod. tit.

Ob fornicationem post sponsalia etiam iuramento firmata commissa, potest quis licitè resilire & id quod coniunctos disiungit, multò magis impedit coniungendos. h. d.

Vnius quoq; tantùm dissensu etiam iurati soluuntur interdũ sponsalia, veluti [b] siquis aliquã se in vxorem ducturum iurauerit, & ea postmodum fornicata fuerit: nam licet eidem fornicationem non possit opponere præcedentem, ob subsequentẽ tamen poterit eãdem in coniugem non ducere: quia illi iuramento talis inest conditio, si illa contra regulam desponsationis non venerit: alioqui si post huiusmodi iuramentum publica meretrix fieret, teneretur eã in vxorẽ ducere: quod est prorsus absurdum. Nam si post contractum coniugium, vir propter fornicationem licitè potest à sua cohabitatione recedere: longè fortiùs ante coniugium celebratum sponsus sponsam poterit non admittere.

b cap. quemadmodum. extra. de iureiuran.

Carnalis, & spiritualis fornicatio æquiparantur. h. d.

Idem erit, si sponsus, vel sponsa idololatrando, vel hæresim sequendo in spiritualem fornicationem inciderit.

Si sponsi conferant se ad remotas regiones, sponsæ possũt se ad aliorum nuptias conferre, recepta, si peierauerint, pœnitentia. h. d.

Sed [c] & si qui præstito iuramẽto promittant aliquas se mulieres ducturos, posteaq; illis non cognitis, procul recedentes, ad alias partes se transferant, liberum erit mulieribus ad alia migrare vota: recepta tamen de periurio, si fortè iuramentum præstiterint, pœnitentia, si per eas steterit, quò minùs fuerit matrimonium consumatum.

c cap. de. extra.

Lepra, uel similis morbus spõsalia dirimit, licet non dirimat matrimonium. h. d.

Item si sponsus, aut sponsa, leprosus fiat [d], vel leprosa: paralyticus, vel paralytica: aut nasum, vel oculos amittat: aut quid sibi turpius eueniat: ad consumãdam maritalem copulam compelli non debent: licet iam contractum matrimonium superueniens lepra, vel alius morbus non dirimat.

d ca. 1. & 2. extra. de coniugio leproso.

DE NVPTIIS, TITVLVS XI.

Ponit subordinationem præsentis Tituli ad præcedentia, & sequentia. h. d.

EXposuimus hactenus, quid esset matrimonium, quáve ratione inter sacramenta reponatur, admonentes illud initiari sponsalibus, consensu ratificari, & copula consumari. Sed cùm proximè de sponsalibus, tan-

tanquàm de principio tractatũ habuerimus: reliquũ nunc est, vt de consensu & copula, quib. substantia & perfectio matrimonij continetur, disseramus: quid impediat nuptias contrahi, vel contractas dirimat, cum cæteris quæ tractatui adiacent, recensentes.

Nuptiæ consensu partium contrahuntur, nec sufficit consensus parentum. h. d.

Nuptias igitur, siue matrimoniũ inter se contrahunt, viri puberes, & mulieres viripotentes, simulatq; in se inuicẽ consenserũt. Vbi .n. non est vtriusq; consensus, non potest esse matrimonium: ideoque, si ex altera parte pater puellæ tantùm consenserit, ex altera, qui se cupit maritum fieri, nihil agitur: quanquam honestè faciant filij, si paternæ voluntati minimè reluctentur.

Pubertas extimatur non tam annis, quàm corporis habitu: & minores quatuordecim annis non poßunt contrahere matrimonium, nisi pro bono pacis, & ex neceßitate. h. d.

Sed qui sint puberes, videamus: & quidam [a] ex annis tantùm pubertatem iudicandam asserunt, eũ esse puberẽ rati, qui quatuordecim annos impleuerit: & viripotentem, quæ duodecim, quamvis tardißimè pubescant. Præualuit tamen opinio existimantium ex habitu corporis pubertatem debere cẽseri, atq; eos qui generare possint, etiamsi minores annis sint, in proposito puberes reputari. Itaq;, si malitia ætatem suppleat, etiam minores ea ætate coniungi possunt. Idem, si fortè vrgentißima neceßitas [b] interueniat: vtpote quòd pro bono pacis talium coniunctio sit tolerãda.

a cap. puberes. extr. de despon. impub.

b cap. 2. in fi. extra. de despon. impuber.

Quantum ad Ecclesiam, etiam uerba sunt necessaria ad contrahendum matrimonium, ac muti & surdi signis nuptias possunt contrahere. h. d.

Licet [c] autem per solum legitimum viri & mulieris consensum matrimonium contrahatur, attamen quantum ad Ecclesiam, verba præsentem consensum exprimentia sunt necessaria, si contrahentes loqui poterunt. Muti verò & surdi [d], qui loqui non possunt & exaudire, si cõtrahere velint, & quod verbis ostẽdere nequiuerint, signis declarauerint, procul dubio legitimas nuptias contrahent.

c cap. tuæ fraternitatis. extr. de spon.

d cap. cum apud. extr. de spon.

Ponit quasdã uerborum conceptiones aptas ad matrimonium contrahendum. h. d.

Verba autẽ ad hoc apta sunt: verbi gratia [e], *Ego te in meam uxorem accipio: &, ego te accipio in meum maritum:* vel, *promitto quòd te ab hoc tempore pro coniuge tenebo, & tibi sicuti uxori meæ fidem seruabo:* & contrà, *Promitto me te pro marito habituram, & tibi tãquam uiro proprio fidem seruaturam:* vel similia consensum de præsenti exprimentia.

e cap. ex parte. extra. de spon.

Verba prolata in contrahendo matrimonio sunt accipienda secundum communem intelligentiam. h. d.

Inde quæritur, si alter coniugũ ita loquutus fuerit[a], vt, quod propositum est, altera pars non intellexisse se affirmet, quid agendum sit, si tali prætextu causæ dissidij quærãtur? in qua specie, si matrimonium contracturi iudicio & ætate sint idonei, si alter, quod alter proposuit, non intellexerit, statutum est, ad cõmunem verbi intelligentiã esse recurrendum, cogendiq; erunt ambo verba prolata in eum sensum accipere, quem solent rectè intelligentibus generare.

a cap. ex literis. el 1. extra. de spons.

Serui possunt etiam inuitis dominis cõtrahere matrimonium, dum tamen dominos non fraudent debitis obsequijs. h. d.

Illud quoque explorati iuris est, quòd matrimonia inter se contrahunt, nõ solùm liberi homines, verùm etiam serui[b]. Sicut enim neque liber, neque seruus est ab alijs sacramentis Ecclesiæ remouendus, ita nec inter seruos matrimonia prohiberi debent: ideoq;, quanquã contradicentibus dominis & inuitis contracta fuerint, nulla ratione propterea sunt dissoluenda. Serui tamen, qui contraxerint, proprios dominos debitis & consuetis obsequijs minimè fraudare debent.

b cap. 1. ext. de coniug. seruo.

Si unus coniugum comperiatur post cõtractum matrimonium seruilis conditionis, potest dissolui matrimonium, nisi post talem cognitionem fuerit renouatus consensus, uel sequuta copula. Et, liberi sunt ex libero uentre nati, nisi aliud inducat lex, & mos regionis. h. d.

Si quis tamen[c], vel si qua insciens eum, vel eam sumpserit in coniugem, quẽ vel quam posteà seruilis compertum sit esse conditionis, nec post diem veræ cognitionis habitę se inuicẽ cognouerint, aut aliter facto inuicem in se consenserint, ita separari poterunt, vt vtrique libera cum alijs contrahendi facultas non denegetur. Liberi autem sunt, qui sunt ex libero ventre nati, nisi quis patris cõditionem secundum leges & consuetudinem prouinciæ, sequatur.

c cap. 2. & fin. extr. de cõiug. ser.

Error in persona impedit matrimonium. hoc dicit.

Multò magis matrimonium inualidatur, cùm quis in persona errauerit: vtputà, si existimãs se cum Gemma cõtrahere, cum Berta contrahat.

Si alter contrahentium utitur uerbis dubijs animo decipiendi mulierem, & eam postmodũ carnaliter cognoscit, iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali, secus in pœnitentiali. h. d.

De eo quæsitum est, qui cùm non aliter mulierem, vt sibi carnaliter commisceretur, perducere posset, quàm si eandem desponsasset, proprium mentitus nomen, illam per hęc verba desponsauit[d]: *Te Ioannes desponsat*, an quia vir illo nomine non vocaretur, nec vllum nubendi haberet propositum, sed copulã tantùm carnalem exequendi, inter prædictos matrimonium sit celebratum, cùm tamen mulier in virum

d capit. tua nos. ex. de spons.

virum consenserit? Et responsum est, nō debere ex isto facto coniugium iudicari, cùm in eo nec substantia coniugalis contractus, nec forma contrahendi cōiugium inueniri valeat: quoniam ex altera parte solummodò dolus adfuit, consensus omninò defuit: sine quo cætera fœdus coniugale perficere nequeunt. Sed donec expresè non appareat, quòd is, qui mulierē desponsauit in propria persona, sub nomine tamen alieno, quo vocari tunc se finxit, dissensit, interim erit pro matrimonio præsumendum.

QVÆ MATRIMONIVM impedire possunt,

TITVLVS XII.

Error personæ, & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis & fortunæ. hoc dicit.

ERgo nō omnis error matrimonium impedit: nam si qs corruptam in vxorem accipit, quam virginem arbitratur: vel, qui accipit meretricē, quā putat esse castam: vterque quidem errat, neutro tamen casu ob errorem matrimonium infringitur.

Ei qui scienter ducit in uxorem publicā meretricem, peccata remittuntur. h. d.

Quin potiùs qui scientes & prudētes, mulieres publicas de lupanari extraxerint[a], & in vxores duxerint, quod agent, in remissionē proficiet peccatorū: cùm inter opera charitatis non minimum sit, errantem ab erroris semita reuocare.

a capit. inter opera. ext. de sponsal.

Qualis sit error personæ, conditionis, fortunæ, & qualitatis. h. d.

Solùm igitur personæ, & cōditionis error obstat matrimonio: qualitatis verò, & fortunæ non obstat. Est autem error personæ, cùm hic, qui est Ioannes, Paulus putatur. Conditionis, cùm is, qui seruus est, liber creditur. Fortunæ, vt cùm is, qui pauper est, diues existimatur, vel contrá. Qualitatis, cùm is reputatur bonus, qui tamen est malus. Sunt & alij plures modi, quibus matrimonia impediuntur: vtputà, cōditio apposita & nō impleta, secundū ea, quæ suprà diximus de sponsalibus.

Sacer ordo, & uotū solenne impediūt matrimonium contrahendum, & contractū dirimunt: uotum autem simplex solùm impedit cōtrahendum, & pro uoto simplici fracto imponenda est pœnitentia. h. d.

Item voti[b] solennis emisio, & sacri ordinis susceptio, tā matrimonium impedit contrahendum, quàm postea contractū dirimit. Secus verò statuitur in voto simplici: quanquam enim contrahendum impediat, non tamen cōtractum dissoluit. Sic & religionis habitus sine professione susceptus, ne contrahātur, impedit, sed iam contractas nuptias nequaquā tollit. Huic

b cap. 1. et 2. & per totū tit. extra. qui clcri. uel uoue. matri. cōtra. poss.

tamen, qui nubēdo votum simplex fecit irritum, quando illud manifestiùs emiserit, tanto propter plurium scādalum erit durior imponenda pœnitentia.

Christiani non debent nubere infidelibus & si nubant, sunt excommunicandi. h. d.

Cultus quoq; disparitas matrimonium, & contrahendum impedit, & contractum interdū dirimit: siquis [a] enim Iudeæ coniugali societate iūgi voluerit, siue Christiana Iudæo, vel aliàs infideli: siue Iudea, vel aliàs infidelis Christiano carnali consortio misceatur, quicunq; eorū id commisisse deprehenditur, à Christiano cœtu & Ecclesiæ cōmunione protinus segregandus erit.

a can. si quis Iudaicæ. 28. q. 1.

Si unus infidelium coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit sibi cohabitare, uel non sine peccato mortali, soluitur coniugium, & conuersus cum alia contrahere poterit, & proles communis conuerso assignabitur. h. d.

Item [b] si alter infidelium coniugum ad fidem Catholicā conuertatur, & alter, q in infidelitate remansit, vel nullo pacto, vel non sine blasphemia diuini nominis, vel vt Catholicum ad mortale peccatum protrahat, ei cohabitare voluerit, conuersus, quasi priore matrimonio dissoluto, licitè ad secunda vota conuolare poterit, & cōmunis proles ipsi conuerso assignabitur.

b ca. quanto. §. si enim alter. extr. de diuort.

Si alter infidelium coniugum conuertatur & antequā alij legitimè cōiunctus fuerit, alius quoq; cōuertatur, debēt se inuicē recipere. h. d.

Quòd si conuersum [c] ad fidē & vxor cōuersa sequatur, antequam propter causas prædictas legitimam maritus ducat vxorem, eam recipere compelletur: nec quicquam conuerso ꝑderit, quòd iam secundum [d] ritū suū eandem repudiauerit, cùm repudium ipsum veritas Euangelica repudiauerit: sed nec fornicationē dimissor dimissæ poterit obijcere, propterea quòd alij post repudium nupserit, nisi aliàs fornicata fuerit.

c cap. gaudemus. §. quòd si conuersum. de diuor.

d d. cap. gaudemus. §. qui autem. de diuor.

Si paganus priùs plures uxores habeat, post fidem susceptam adhærebit primæ. h. d.

Quia verò [e] pagani in plures simul fœminas affectum coniugalem diuidunt, vtrùm post cōuersionem omnes, vel quam ex omnibus conuersus retinere valeat, non immeritò dubitari poterit. Et cùm nulli vnquam licuerit plures habere simul vxores, nisi cui diuina fuit reuelatione cōcessum, nec cuiquam vxore etiam ob fornicationem dimissa, aliā liceat superinducere, euidēter apparet, pluralitatem in vtroq; sexu (cùm inter coniuges seruanda sit æqualitas) circa matrimonium reprobādam, & de pluribus primam tantùm retinendam.

e d. cap. gaudemus. §. quia verò. extra. de diuort.

Matrimonium non soluitur altero coniugū fidelium in hæresim lapso. h. d.

Alia sanè causa est eorum cōiugum [f], quorum alter, vel in heresim labitur, vel ad infidelium tran-

f cap. quanto. §. si verò. de diuort.

transit errorem: neq; enim hoc casu, qui relinquitur, ad secundas nuptias descẽdere poterit. Nam etsi matrimonium verum inter infideles sit, non tamẽ est ratum: inter fideles autem, & verum & ratum existit, quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit coniugij sacramentum, vt ipsum in coniugibus, ipso durante, perduret.

Per dationem instantiæ soluitur argumentum. h. d.

a d. cap. quanto. §. nec obstat. ext. de diuort.

Nec [a] refert, quod à quibusdã forsan obijci posset, quòd fidelis relictus non debeat iure suo sine culpa priuari, cùm idẽ multis casibus contingat, vt si alter coniugum incidatur. Ex hoc quoque quorundam malitię occurritur, qui odio coniugum simularent hęresim, vt postmodũ nubentibus coniugibus ab ipsa resilirent. Quinimmò, qui in fide permãserit, ad eum, qui ab hæresi vel infidelitate ad Ecclesiam reuertitur, vel inuitus redire cogendus erit, nisi ad religionem transire maluerit.

Coniugiorum aliud est legitimum & non ratum, aliud legitimum & ratum, aliud ratum & non legitimum. h. h.

b can fin. §. item illud. 28. q. 1.

Ex his apparet coniugium [b] aliud esse legitimum, & non ratum: aliud legitimum, & ratũ: quoddam verò, quod ratũ quidem est, sed non legitimũ. Legitimum, & non ratum coniugium est, quod legali institutione, vel prouinciæ moribus contrahitur: hoc inter infideles ratum non est, quia dissolui potest dato libello repudij, lege fori, & non lege poli, quam non sequuntur. Inter fideles verò semper ratum est coniugium, cùm coniugia semel inter eos contracta nunquam solui possint. Horum verò quędam sunt etiam legitima, veluti cùm seruatis nuptialibus ritibus, vxor sponso traditur. Illorum verò coniugia, qui contemptis legitimis solennitatibus, solo affectu aliquam sibi deligunt in coniugem, non legitima, sed rata tantummodò esse creduntur: quanquam enim spretis ritibus Ecclesiæ, matrimonium contrahi non debeat, non tamẽ ob id solum sacramentũ coniugij dissolui debet. Quin potiùs si tale matrimoniũ fuerit ab Ecclesia postmodum comprobatum, filij generati, & legitimi iudicãdi erunt, & hæredes: aliqua tamen illis erit imponenda pœnitentia, qui contemptis Ecclesiæ præceptionibus matrimonium contraxerunt.

Iustus metus, nisi purgatus fuerit, impedit matrimonium. h. d.

Coactio quoq; & iustus violẽtiæ metus matrimonium impediunt. Cùm [c] enim solo cõsensu coniugium contrahatur, plena debet ille securitate gau-

c cap. cùm locum. ext. de sponsal.

dere, cuius est animus indagandus, ne metu impulsus dicat sibi placere quod odit. Planè[a] quæ inuita probat se sponsalia cōtraxisse, si comperiatur postmodū spontè cognita, ad matrimonij dissolutioné proclamare & metū causari non poterit.

a ca. insuper. ext. qui matrim. accus. poss.

Furor impedit matrimonium contrahendū, sed non dirimit contractum. h. d.

Furor[b] quoq;, quia consensum impedit, nuptias contrahi prohibet: contractas autem nō dirimit[c].

b capit. dilectus filius. ext. de spōs.

c cano. neque furiosus. 32 q. 7.

Frigiditas & coeundi impotentia matrimonium impediunt. h. d.

Item frigiditas[d], & coëundi impotentia legitimū matrimonijs impedimentum afferunt. Sicut enim puer[e], qui debitum reddere nō potest, nō est aptus coniugio: sic, qui ita sunt naturâ impotētes, vt[f] nec ope medicorum sine mortis periculo iuuari possint, apti ad contrahenda matrimonia minimè putantur. Ea igitur, quæ adeò est arcta[g], vt mulier fieri & alteri carnaliter commisceri non possit, nisi per incisioné, ad matrimonium contrahendum non debet idonea iudicari.

d ext. per totū tit. de frigi. & malef.

e cap. 2. ext. de frigi. & malef.

f cap. ex literis. extr de frigi. et malefic.

g cap. fraternitatis. ext. d. tit.

Leprosi possunt matrimonium contrahere. h. d.

Alia est causa leprosorū[h]: nam si mulierem inuenerint, quæ sibi velit nubere, vel mulier leprosa virum, liberū erit illis cōiugali vinculo colligari.

h cap. 2. ext. de cōiug. leprof.

Publicæ honestatis iustitia impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. h. d.

Publicæ[i] quoque honestatis Iustitia, tam matrimonium contrahendum impedit, quàm contractum irritat. Est autem publicæ honestatis Iustitia, quæ ex legitimis sponsalibus oritur mulieris, quæ illi coniuncta est, cum qua nunc vir matrimoniū contrahere desiderat: vt, ecce cum Berta sponsalia contraxi, volo nunc cum Gemma, quæ Bertæ cognationis vinculo est coniuncta, matrimonium contrahere: publica honestate impedior. Inhonestū enim ac turpissimi visum est exempli, vt ei quis nubere valeat, cuius coniūctam sponsalia frangendo deceperit, ne in eandem eius nubendo coniunctæ, quasi iniuriam cumulet.

i cap. ref[...] te. ext. [...] lij sin[...] ti. cap. [...] nis. & [...] ext. de sp[...] sali.

Sponsalia pura, & certa ex consensu ualida, licet aliàs nulla, inducunt publicæ honestatis iustitiam, quæ sequentia sponsalia dirimit, non præterita. h. d.

Vsqueadeò autem ex puris et certis sponsalibus[k] impedimētum iustitiæ publicę honestatis exoritur, vt etiāsi illa consanguinitatis, affinitatis, frigiditatis, religionis, aut alia quavis ratione nulla sint, dum tamē nō sint nulla ex defectu cōsensus, nihilominus & impedire, & dirimere sequētia sponsalia, vel matrimonia dignoscātur, licet ꝑcedētia

k cap. 1. de spōsa. in 6

tia dissoluere non valeant. Quare, qui sponsalia purè, ac determinatè cum aliqua muliere cõtraxit, & postmodum cum secunda prioris consanguinea idem fecit, ex priorũ sponsaliorum vigore ad matrimonium contrahendum, cum prima remanet obligatus.

Filij nati ex matrimonio, cui obsistit publicæ honestatis iustitia, non succedunt patri sciẽter contrahenti. h. d.

Filij quoq; nati ex matrimonio, quod publicæ honestatis Iusticia [a] impediente contractũ fuit, cùm nec Ecclesiæ permissionem, nec patris allegare post sint ignorantiam, ad successionem bonorum paternorum minimè admittentur.

a *cap. referente. extra. qui filij sint legitimi.*

DE TRIPLICI cognatione,

TITVLVS XIII.

Cognatio est triplex, spiritualis, legalis, & naturalis: & spiritualis cognatio impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. h. d.

MVltò magis cognatio matrimonio interdum est impedimento. Est autẽ cognatio triplex, spiritualis, legalis, & naturalis. Spiritualis [b] cognatio est, attinentia quædã proueniens ex sacramenti collatione, vel ad sacramentum detentione. Non solùm igitur [c] inter baptizantem, & illum qui eum de baptismo suscepit, itẽ inter baptizatum & suscipientis filios, & vxorem ante susceptionem à suscipiente carnaliter cognitam: verùm etiam inter suscipientem, parentesq; baptizati, cognatio spiritualis cõtrahitur, quę & contrahendum matrimonium impedit, & dirimit postea contractum. Et quæ de suscipiente dicta sunt, eadem etiã de baptizante sunt intelligenda.

b *glos. in uer. spiritualis. cap. 1. de cogna. spiri. in 6.*

c *d. cap. 1. de cognat. spir. in 6.*

Excepto baptismate, & confirmatione, nõ oritur ex sacramentis cognatio impeditiua matrimonij. h. d.

Eisdem modis ex confirmatione [d] spiritualis cognatio cõtrahitur, matrimonia similiter impediens contrahenda, & postea contracta dirimens. Ex datione verò aliorum sacramẽtorum cognatio spiritualis nequaquam oritur, quæ matrimonium impediat, vel dissoluat.

d *cap. 1. §. fin. de cognat. spirit. in 6.*

Cognatio spiritualis per Catechismum cõtracta, impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum. h. d.

Per Catechismum [e] an spiritualis cognatio contrahatur, dubitatum est: & constitutum est, contrahi quidem illam, sed non tantam: licet enim ex ea cõtrahendum matrimonium impediatur, post eam tamen contractum minimè dissoluetur.

e *cap. 2. de cognat. spirit. in 6.*

Spiritualis cognatio non dirimit matrimonium antea contractum. h. d.

Diximus autem huiusmodi cognationem matrimonia contracta dirimere, non simpliciter, sed postea contracta. nam [a] si vir, vel mulier ex ignorantia, vel dolo proprium filium de sacro fonte susceperit, propter hoc separari non debent, nec alter alteri debitum subtrahere, nisi ad continentiam seruandā posint induci: quia, si ex ignorantia id factum est, eos ignorātia excusare videtur: si ex malitia, eis proprius dolus patrocinari nō debet. Quinimmò pro tali ausu, matrimonio sua firmitate durante, pœnitentia imponenda erit.

a cap. 2. ext. de cognati. spirit.

Filij, per quorum neutrum uentum est ad cōpaternitatem, copulari possunt, nisi mos regionis aliud inducat. h. d.

De [b] filijs quoque, per quorū neutrum ad cōpaternitatem vētū est, an copulari posint, quæsitum est: & sanè, nisi cōsuetudo Ecclesiæ, vbi de contrahendis nuptijs agitur, vel aliarum vicinarum aliter se habeat, tali coniugio minimè obsistendum erit.

b cap. super eo. extr. de cognat. spiritua.

Licet plures nō debeant esse patrini, si plures tamen fuerint, cum omnibus spiritualis cognatio contrahitur.

De eo quoq; admonendi sumus, quòd, licet [c] non plures, q̄ vnus vir, vel vna mulier ad suscipiendum de sacro fonte infantem accedere debeant: si tamen plures accesserint, spiritualis cognatio æquè, quo ad omnes, inde cōtrahitur, tam matrimonia contrahenda impediens, q̄ etiā postea cōtracta dissoluens. Circa quod idē statuitur, & de confirmatione.

c cap. final. de cognat spirit. in 6.

Legalis cognatio modò affert temporale impedimentum matrimonijs, modò perpetuum. h. d.

Legalis cognatio, est [d] proximitas per adoptionem prouueniens. Eius autem duæ sunt species: vna, quæ temporalem impediēdi matrimonij causam continet: alia, quæ perpetuam. Temporalem causam impedimenti continet ea [e], quæ inter te & eam, quæ tibi per adoptionem soror esse cœperit, intercedit. Nam p adoptionem [f] quęsita fraternitas, eovsque nuptias impedit, donec manet. Perpetuam prohibitionis causam cōtinet, vtputà, quæ inter adoptātem & adoptatum, item inter adoptantem vxoremq; adoptati, & inter adoptatū vxoremq; adoptantis, intercedit. Nam & per emancipationē, dissoluta adoptione, matrimonium impeditur.

d gloss. xtra. gnat.

e c. d. unica de cog. lega.

f can. per adoptio. 30. q. 3.

Quid sit naturalis cognatio, quid cōsanguinitas, quid affinitas. h. d.

Naturalis cognatio est, quæ medio consanguinitatis, vel affinitatis contracta reperitur. Est autem consanguinitas [g], attinentia personarum ex eo prouueniens, quòd vna descendit ab

g Addi. ad Arbo. cōsang. in 6. in de clar.

ab altera, vel ambo ab eadem: vel, Consanguinitas, est vinculum personarum ab eodem stipite descendentium, carnali propagatione contractum. Et dicitur Consanguinitas, quasi sanguinis vnitas, quia scilicet consanguinei de communi sanguine descendunt. Affinitas[a] est, quædam personarum proximitas ex coitu proueniens: ex eo dicta, quasi duorum sit ad vnum finem vnitas. Cùm enim duæ cognationes diuersæ per aliquorum copulam coniungũtur, alter ad alterius cognationis, quasi quosdam fines accedere videtur.

a *in declarat. arbo. affin.*

Affinitas & consanguinitas contrahitur etiam ex damnato coitu. h.d.

Nec[b] intererit, quòd ad consanguinitatem, vel affinitatem contrahẽdam, ex iustis nuptijs aliqui, an ex damnato coitu inuicem copulati fuerint.

b *in d. declaratione arbor. affi. in 6.*

Hodie matrimonia usque ad quartum gradum inclusiuè sunt prohibita, & de facto contracta temporis cursu non ualidantur. h.d.

Constitutum igitur erat olim, vt quicunque vel septimo consanguinitatis, siue affinitatis gradu sese inuicem contingerent, legitimas nuptias contrahere non possent: quod ipsum non solùm in primo, verùm etiam in secundo & tertio affinitatis genere sibi locum vẽdicabat: nec soboles ex secundo matrimonio suscepta, cognationi præmortui viri copulari poterat. Sed cùm huiusmodi prohibitiones difficultatem frequenter inducerent, & aliquando periculum párerent animarum, euidenti vtilitate suadente, huiusmodi constitutiones abrogatæ fuerunt[c], sancitumque, vt prohibitio copulę coniugalis quartum consanguinitatis gradum primi duntaxat generis non excedat. Vir[d] igitur, qui à stipite quarto gradu, & mulier, quę ex alio latere distat quinto, licitè cõiungi poterunt. Aliàs si propiore gradu sese inuicem contingant, temerè contractum matrimonium adeò erit irritum, quòd nullo poterit annorum numero defendi.

c *cap. non debet. ext. de consan. & affin.*

d *cap. si. ext. de consan. & affin.*

Infideles intra quartum gradum coniuncti si conuertantur, non sunt separandi, & eorũ proles est legitima. h.d.

Si tamen infideles[e], qui secũdum veteris, vel propriæ legis instituta, circa gradus consanguinitatis, vel affinitatis à Canonibus notatos, cõiuncti sunt, Domino inspirante cõuersi fuerint, matrimonium antea contractum non erit post baptismi lauacrum irritandum: cùm per sacramentum baptismi non soluantur coniugia, sed crimina dimittantur. Vnde & proles inde nata legitima censebitur.

e *cap. de infi delib. extr. de consan. & affin.*

Propinquitas uiri reputatur uxoris, & propinquitas uxoris reputatur uiri. h.d.

Admonendi etiã sumus, per-

inde virum à cõsanguineis & propinquis vxoris abstinere debere, & vxorem à propinquis viri, atq; à proprijs. Huius autẽ rei manifesta ratio illa est, quia, si secundũ diuinam sententiam ego & vxor mea vna caro sumus [a], profectò mihi & illi mea suaque cognatio vna propinquitas efficitur. Quocirca ego & soror meæ vxoris in vno & primo gradu erimus, filius verò eius in secundo gradu erit à me, nepos tertio, & sic deinceps. Vxorem verò propinqui, cuiuscunque gradus sit, ita me oportet attendere, quẽadmodũ si eiusdem gradus fœmina propriæ propinquitatis existat: quod nimirum & vxori meæ de propinquitate mea, in cunctis cognationis gradibus, conuenit obseruare.

a cap. fin. in medio, extr. de bigamis.

Coniuncti uxoris non impediuntur matrimonium contrahere cum coniunctis uiri. h. d.

Quanquam autem omnes consanguinei viri [b], vxoris sint affines, inter consanguineos tamen vxoris & viri nulla intelligitur esse affinitas contracta, propter quam inter eos matrimonium debeat impediri. Pater igitur & filius cum matre & filia, itẽ duo cognati cum duobus cognatis, licitè contrahere poterunt.

b cap. quod super. extr de consang. & affin.

Qui cognouit consanguineam uxoris suæ, non potest debitum petere, licet reddere teneatur: & uxori superstes, carebit spe coniugij. h. d.

Si [c] quis autem contracto matrimonio, consanguineam vxoris suæ cognouerit: vtputà, si vitricus priuignam, vel maritus sororem propriæ vxoris adulterauerit, matrimonium quidẽ antea contractum non dirimitur: sed qui se ita contra leges alteri commiscuit, à coniuge nunquam debitum petere poterit, nec cum aliqua legitimas vnquam nuptias contrahere, licet propriæ vxori superuixerit.

c cap. ... missi... de ... gno.

Vxor, cuius consanguinea à proprio uiro cognita est, monenda est, non cogenda, ad continentiam. h. d.

Vxor quoque, cuius consanguinea à proprio marito fuit cognita, diligenter est commonenda, vt à commixtione viri abstineat [d], & in continentia maneat, donec vir viam vniuersæ carnis ingressus fuerit. Quòd si fortè monitionibus parêre recusans, talis fuerit, vt de lapsu ipsius probabiliter timeri possit, vir eius & poterit & debebit debitum sibi soluere coniugale: cùm [e] affinitas post matrimonium iniquè contracta, illi nocere non debeat, quę iniquitatis particeps non existit.

d cap. pen. & fin. extr. de eo qui cog. consang.

e cap. discretionem. in fin. & cap. pen. extr. de ...

Subsequens affinitas non dirimit matrimonium, sed præcedens legitimè probata. h. d.

Ergo præcedens affinitas nõ subsequens dirimit matrimonium.

nium. Sed nec id quidem indistinctè obtinet. nam[a] etsi vtriusque coniugum constet assertione, acclamante etiam vicinia, quod coniugatus ante contractũ matrimonium vxoris suæ consanguineam cognouerit, propterea coniuges separari nõ debẽt: nec enim talis confessio momẽtum habere debet, cùm alioqui facilè fieri possit, vt quicunque inter se contra matrimonium velint colludere, ad confessionem incestus facilè prosiliant, si suæ assertioni Ecclesiæ iudicium accessurum credant. Rumor autem viciniæ nõ est adeò iudicandus validus, vt, nisi fide dignæ probationes accedant, possit ritè cõtractum matrimonium irritare.

a cap. super eo. extra. de eo qui cogno. cõsan.

DE CLANDESTINA desponsatione,

TITVLVS XIIII.

Prohibentur matrimonia contrahi clandestinè, ne posteà oporteat illa dissoluere. h. d.

NE[b] tamen post secutã copulam & susceptam prolem, detectis quibusdã impedimentis, nõ sine graui scandalo contracta matrimonia retractari oporteat, néve, si alter coniugum qui clàm contraxèrint, coniugium negauerit legitimis probationibus deficientibus, Iudicis sententia ritè fuerit absolutus, vterque alijs nubendo reatũ incurrat adulterij, consultissimè constitutum est[c], vt nullus fidelium occultè nuptias cõtrahat. Sed cùm matrimonia contrahenda fuerint[d], per presbyterum proponantur publicè, cõpetenti termino præfinito, intra quem qui voluerit, & valuerit, legitimum impedimentũ opponat, & vt ipse quoque presbyter per se inuestiget, vtrũ aliquod futuro matrimonio obsistat impedimentum.

b glo. in sum. 30. q. 5. & cano. si quis diuinis. §. his itaque. d. 30. q. 5.

c can. 2. 30. q. 5.

d cap. cùm inhibitio. in prin. extra. eod. tit.

Suspenditur contractus matrimonij, donec extat præsumptio, quòd non possit contrahi. h. d.

Cuius[e] si apparuerit probabilis coniectura, contractus expressè interdicetur, donec quid fieri debeat, manifestis constiterit documentis.

e d. cap. cùm inhibitio. §. cùm autem. ext. eod. tit.

Nati ex clandestinis & interdictis matrimonijs nõ sunt legitimi, licet nati ex matrimonio contracto in faciem Ecclesiæ ante sententiam diuortij sint legitimi, nisi uterq; coniugũ nouerit impedimentum. h. d.

Quicunque[f] verò huiusmodi clandestina & interdicta cõiugia inire ausus fuerit, etiam ignoranter, proles ex huiusmodi coniunctione suscepta, prorsus illegitima cẽsebitur, nec de parentum ignorantia vllum est habitura subsidium: cùm sic cõtrahentes, vel non expertes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantiæ videãtur, licet alioqui, si ignorantes in faciem Ecclesiæ contraxerint, ante latam sententiam diuortij nati, & le-

f d. cap. cùm inhibitio. § si quis. ext. eod. tit.

gitimi habeantur, & in bona paterna hæreditario Iure succedant. Idem iuris erit, si in conspectu quidem Ecclesiæ cōtraxerint, sed impedimentum ambo nouerint.

Sacerdos contemnens constitutiones Ecclesiæ punitur pro qualitate culpæ, & clandestina matrimonia, si publicentur, recipit Ecclesia. h.d.

a d. cap. cùm inhibitio. §. fin. extr. eo. tit.

Sanè [a] si parochialis sacerdos tales coniunctiones prohibere contempserit, per triennium ab officio suspendēdus erit: grauiùs etiam puniendus, si culpæ qualitas postulauerit. Verùm (vt suprà indicauimus) si cōtrahētes clandestina matrimonia publicare voluerint, nisi alia causa impediat, ab Ecclesia recipienda sunt, tanquam à principio in Ecclesiæ conspectu cō tracta.

QVI MATRIMONIVM accusare possunt, vel contra illud testificari,

TITVLVS XV.

Non admittitur ad accusandum matrimonium, qui tempore denunciationis siluit, nisi iuret de calumnia, & quòd post denunciationē cognouit, quæ obiecturus est, & negligentia authoris mei non intelligitur esse mea. h.d.

b [illegible] cùm in tua. §. alioquin. c. tra. eod. tit.

NOn tamen quandocunq;, aut indistinctè omnes ad matrimonium impugnandum admittendi erunt. Nam si quis tempore factæ à sacerdote denunciationis [b] in ipsa diœcesi constitutus, nihil contra matrimonium dixerit, eidem mox coniunctos impetere minimè cōcedendum erit, nisi proprio firmauerit iuramento, quòd ea, quæ obiecturus est, posteà didicerit, quodque ad accusandum dolo non prosiliat: quo casu etiam si, quod obiecturus est, ab illis didicisset, qui denunciationis tēpore siluerunt, claudi nō debet ei accusandi aditus: quoniam, etsi ab impetitione huiusmodi, culpa ex tali silentio contracta, authores excludat, iste tamen, qui culpa caret, amoueri non debet.

Ex causa etiam post denūciationem potest quis matrimonium accusare. h.d.

c cap. cùm tua. §. fin. quo. cum eod. tit.

Idem iuris erit [c], si tēpore denunciationis, vel extra diœcesim commorabatur, vel aliàs denunciatio ad eius notitiam peruenire non potuit: vtputà, si nimiæ infirmitatis feruore laborans, mentis non erat compos, vel in annis tam teneris constitutus erat, vt ad talium rerum perceptionem eius ætas sufficere nō valeret, siue alia legitima causa fuerit impeditus.

Ad accusandum matrimonium, non ex causa delicti, soli coniuges admittuntur. h.d.

Sed nec omnes ad accusationem, testimoniúmve dicendū admitti debēt: nam si de tali impedimento agendū sit, quòd neque coniugū in se delictum cōtineat, nec ob id matrimonium dissol-

dissolui cuiusquam intersit, prę terquam ipsorum coniugũ (vtputà, si erratum in conditione status fuerit, vel si mulier ita sit arcta, vt cognosci non possit, vel vir ita frigidus, vt coire nequeat) soli ipsi coniuges admittentur.

Ad accusandum matrimonium ex causa delicti, omnes admittuntur, sed potissimùm cõiunctiores, antiquiores, & honestiores. h. d.

Quòd si delictum contineat, vt, quia aliqui in gradu vetito, vel contraxisse, vel contrahere velle dicantur, tunc quilibet q̃dem ad accusandum recipitur: sed omnium maximè parẽtes[a], &, si ij desint, proximiores, id est, soror, frater, patruus, auunculus, amita, matertera, eorúmque descendentes. Quòd si ꝓgenies tota defecerit[b], ab antiquioribus, & honestioribus, q̃bus eadem propinquitas nota verisimiliter esse debeat, accusatio, testimoniúmve recipi poterit. Ideò autem omnium maximè parentes, & coniunctiores admittuntur, quoniã vnusquisque suam genealogiam cũ testibus & chartis, tum verò ex recitatione maiorum scire laborat. Nulli igitur decentiùs admitti debent, quàm qui meliùs sciũt.

a capit. uidetur. ext. eo. tit.

b can. 1. tum palea sequ. 35. q. 6.

Speciale est in causa matrimonij, quòd pater admittitur in causa filij, & è contrà. Et testimonium parentum interdum non debet admitti, ubi est disparitas inter coniuges. h. d.

c capit. uidetur. §. quod uerò. extra. eo. tit.

Quod[c] autem legitur, pater non recipiatur in causa filij, nec filius in causa patris, in criminalibus causis & contractibus sibi locum vẽdicat. In matrimonio verò coniungendò & impediendo, ex ipsius coniugij prærogatiua, &, quia fauorabilis res est, congruè admittũtur. Vbi tamen[d] alter coniugum diuitijs, honore, nobilitate, & potentia superior esset, testimonium illius, qui parens esset inferioris, adeò suspectum redditur, vt illud nullo modo sit admittẽdũ: cùm parentes filiorũ incrementum, & honorem affectare proculdubio comperiantur.

d capit. super eo. extr. de testib.

Quales esse, & qualiter iurare debent testes super consanguinitate. h. d.

Quoties[e] ergo aliqui propter cognationẽ propinquitatis separari petuntur, duobus vel tribus eiusdem consanguinitatis testibus adhibitis, vel totidem senioribus & melioribus eiusdem loci, id debet legitimè cõprobari. Testium autem examinatio in hac causa duplicis interuentu iuramenti fieri debet: vt iurent scilicet, & se non priuato odio, neque amicitia, nec alicuius proprij commodi intuitu, ad hoc iurandum inductos: &, sicut ipsi dicunt, rei veritatem à maioribus accepisse, & se credere ita esse.

e cap. quoties. extra. de testib.

Probatio matrimonialis impedimenti non potest reprobari. h. d.

Præstitis[f] autem iuramentis, & impedimento matrimo-

f capit. iurauit. extr. de probat.

nij legitimè probato, si quis contra præcedentem probationem partibus publicatam, qua si matrimonium impediri iure non valeat, probare velit, audiendus non erit, sed priori standum erit probationi.

DE DIVORTIIS,

TITVLVS XVI.

Diuortium est dissolutio matrimonij. Et separatio thori potest appellari diuortium. hoc dicit.

a cano. 1. in gloss. 32. q. 7. & glos. 2. in can. omne. 27. q. 2

Diuortiũ[a] est dissolutio matrimonij, quæ vtroque viuente coniuge contingit. Sed & simplicem thori separationem diuortium nõ malè appellamus.

Matrimonium regulariter dissolui non potest, & nisi sequuta sit copula, soluitur per ingressum monasterij, ita ut remanens in seculo possit alteri liberè nubere. h. d.

b cap. ex parte. §. nos autẽ. extra de conuers. cõiuga.

Sciendum est igitur legitimè contractum matrimonium dissolui non posse, quippe à Deo coniuncti ab homine separari nec debent, nec valent: si tamẽ alter coniugum[b], qui per verba contraxit de præsenti, copula non secuta, sese ad obseruantiã regularem voluerit astringere, poterit id altero etiam incõsulto efficere: & ei, qui in seculo remanere voluerit, alteri se iungere permittẽdum erit. nec cauſari poterit religionem ingressus, se falsa ad id causa inductũ, putà quòd coniugem lepra percussam crediderit, & ob id eius abominatus complexus fuerit, cùm & sine causa id ipsum facere potuerit.

Dicenti se uelle ingredi religionem, est certum tempus præfigendum, intra quod uel ingrediatur, uel ad uxorem redeat. h. d.

c cap. ex publico. ext. de conuers. coniuga.

Ei[c] autem qui se ad religionem transire velle dictitat, certum est præfigendum tempus, intra quod legitimè caueat, quòd aut ad religionem se trãsferet, vel redibit ad coniugem.

Reddit rationem cur non secuta copula per religionis ingressum matrimonium dissoluitur. h. d.

d cap. 2. ext. de conuers. coniuga.

Neque mirum videri debet, quòd post legitimũ de præsenti præstitum consensum, carnis non secuta commistione[d], alter coniugum etiam altero inuito ad vitam regularem transitum facere valeat: quia cùm nondũ vna caro effecti sint, satis probabiliter, vno ad Deum transeunte, alter in seculo remanere poterit.

Per sacri ordinis susceptionem non dissoluitur matrimonium, etiam non consumatum. hoc dicit.

Diuersum statuitur, si quis posthabito Canonico religionis ingressu, post aliquam per verba de præsenti desponsatã, sacros ordines susceperit: quanquam enim votum per sacri susceptionem ordinis firmatum, ad impediendum matrimoniũ futurum, ac dirimendum posteà

ſteà contractum habeatur efficax, ad diſſoluendum tamē priùs contractum etiam non conſumatum, inualidum cenſetur. Ideoque talium ordinum non obſtante ſuſceptione, ſi ad profitendam probatam religionem induci non valeat, & ſponſa eius inſtiterit cōtractum matrimonium conſumare, per cenſuram Eccleſiaſticam compellendus erit.

Cultus diſparitas, & creatoris contumelia ſunt iuſta cauſa dirimendi: &, quod facit Papa, Deus cenſetur facere. h. d.

Sed & ſi inter infideles matrimonio contracto ſequuta copula fuerit, ſi alter qui in infidelitate permanſerit [a], velit à fideli diſiungi, aut non niſi cum contumelia creatoris, cū altero cōmorari, licebit Chriſtiano non modò matrimonium diſſoluere, ſed etiā (vt ſuprà diximus [b]) alteri ſe matrimonio iungere. Quibus caſibus cùm authoritate ſedis Apoſtolicæ, & Romani Pontificis matrimonium diſtrahatur, non iam humana, ſed potiùs diuina poteſtate coniugiū diſſolutum intelligitur.

a cap. quanto. extra. de diuort.

b ſuprà titul. quæ matri. impe. poſſ. §. item. & §. ſeq.

Ob ueram coeundi impotentiam, nō ob putatiuam diſſoluitur matrimonium. h. d.

ſuprà titu. quæ matri. impe. poſſ. §. itē frigiditas. et 33. q. 1. & 2. per totū. et extra. de frigi. & mal.

Item [c] ſi quis ignarus virginē in vxorem duxerit, quę adeò arcta ſit, vt mulier fieri nō poſsit, vel ſimile vitium à natura contraxerit, vt ope medicorum nō poſsit adiuuari: Aut mulier virum acceperit, qui adeò frigidę ſit naturæ, vt eidem carnaliter cōmiſceri non poſsit, poterunt inuicem ſeparari: & qui matrimonio aptus erit, ad ſecundas nuptias liberè tranſitum facere. Si quis tamē coëundi impotentiam cauſatus, poſt ſeparationem aliam acceperit: aut ea [d] quæ arcta putabatur, aliquē inuenerit, qui ſibi ſeras reſeraret, vtroq; caſu poſt peractam pœnitentiam, ad priora coniugia redire compellendi erunt.

d cap. fraternitatis. in fi. extr. de frigi. & mal.

Quam quis duxit uel retinuit ſciens copulæ non idoneam, habebit ut ſororem, ſi nō poteſt habere uelut uxorem. h. d.

Planè ſi ſcienter [e] quis cū ea, quæ maribus impotens eſt cōmiſceri, matrimonium contraxerit, vel alterius cōperta poſtmodum impotentia, ſimul morari conſenſerint, his caſibus Eccleſia iudicare cōſueuit, vt quas viri tanquam vxores habere nō poſſunt, habeant vt ſorores.

e cap. conſultationi. ext. de frigi. & malefi.

Ob fornicationem carnalem, uel ſpiritualē non ſoluitur matrimoniū, ſed fit ſeparatio thori. h. d.

Sæpiùs tamen accidit, vt matrimonij remanente ſacramento, thori tantùm fiat ſeparatio: vtputà, ſi alter coniugum carnaliter, vel ſpiritualiter fornicatus fuerit: quibus caſibus matrimonium minimè abol[illegible], ſed ſibi ſunt inuicem coniuges, etiam ſeparati.

Pendente iudicio ſuper adulterio, nō habet

locum separatio thori.h.d.

Sed & separatio non, instituta statim de crimine accusatione, facienda erit: sed probata[a] et peracta. Interim enim pendente iudicio, coniugum alteruter, Iure, quod habet in altero, priuari non poterit.

a *cap.2.ext. ut lite penden.*

Facta separatione thori ob fornicationem carnalem, post emendationem non compelluntur coniuges se resumere: secus, si ob spiritualem, nisi alter uelit monasterium ingredi. h.d.

Multum autẽ interest, vtrùm ob carnalem, an verò ob spiritualem fornicationem thori sit facta separatio. Primo enim casu maritus adulteram vxorem etiam emendatam, nisi & ipse simili fornicatione [b] pollutus fuerit, recipere non compellitur, sed fornicatrix in claustris cũ religiosis mulieribus ad perpetuam agendam pœnitẽtiam erit collocanda [c]. Secundo verò, si fornicatus spiritualiter, ab infidelitate reuertatur, cogetur quæ in fide remansit, illum resumere, nisi & ipsa ad religionẽ transitum facere voluerit: quod etiam nolente viro ad fidem reuerso, exequi liberè poterit.

b *cap pen. et fin. extr. de adult.*

c *cap. gaudemus. extra. de conuer. coniuga.*

Regulariter uxor & uir nõ poßunt disiungi, ut alter sumat sacros ordines, aut monasterium ingrediatur: fallit hoc in casibus præcedentibus & sequentibus. h.d.

His exceptis casibus alter cõiugum, altero in seculo remanẽte, nec ad sacros ordines, nec ad regularem suscipiendus est obseruantiam, nisi fortè remanens eius sit ætatis [d], vt sine suspicione incontinentiæ valeat in seculo remanere, aut ipsam continentiam vouere voluerit. Alioqui quãquam de vxoris licentia [e] monasterium quis ingressus fuerit, & professionem fecerit, non vxor ad continentiam cogi, sed vir ad vxoris thorum euocari poterit, nisi post coniugis ingressum fornicata fuerit, aut se inuicem continentiam promittẽdo absoluerint.

d *cap. cũ. in fin. ad Ap... licã ... gnific. capit. in fin. de conuer. coniug.*

e *cap. 1. de conuers. coniu.*

Qui inuita uxore ingressus est monasteriũ & ab eadem uxore redire coactus, ea mortua, non cogitur rursus in monasterium reuerti, sed non poterit amplius uxorem ducere. Quòd si uxore non contradicente fuerit ingressus, illa mortua non poterit exire, præsertim si fuerit professus consentiente uxore. h.d.

Quæsitum tamen est, si quis vxore inuita [f] monasterium intrauerit, & repetitus ad eam redire coactus fuerit, an eadẽ mortua, cogendus sit ad monasterium reuerti, an verò aliam possit in vxorem ducere? Et in hac specie responsum est, votũ quidem non tenuisse, & propterea ad monasterium redire minimè illum teneri: sed cùm ingrediendo monasterium, debitum se non exacturum, promisisse videatur, vlteriùs vxorem ducere non poterit: cùm id vouere in sua positum voluntate fuerit. Quòd si quis sciente [g] vxore, nec contradicente, vitam professus fuerit monachalẽ, vxore post-

f *cap. quidi. extra. de conuers. coniu.*

g *cap. consuluit nos. extra. d. tit.*

postmodum defuncta, nec habitum quem semel assumpsit, abijcere, nec aliquam sibi matrimonio copulare poterit. Matrimonium quoque temere [a] contractum dirimendum erit: quod in eo, qui consentiente vxore professus fuerit, multò magis obtinebit, quanquam monasterium nunquam ingressus fuerit.

[a] *cap. ex parte. ext. d. titu.*

Quæ credens uirum esse mortuum, religionem est ingressa, à uiro educta, si uir moriatur, non cogitur reuerti ad monasterium, licet id sibi expediat. h. d.

Quid statuemus de ea quæ credēs maritum mortuum[b], habitum religionis assumpsit, an si eo reuerso, de monasterio educta fuerit, post obitum viri sit ad regularem obseruantiam compellenda? Et quidē huic consultius ad salutem fuerit, si ad monasterium redeat, sed si ad hoc perduci non poterit, cogenda non erit.

[b] *cap. placet nobis extr. de conuers. coniuga.*

Etiam altero coniugum inuito potest quis uouere peregrinationem. h. d.

Licet autem alter coniugum altero inuito religionis votum non possit assumere, viri tamen etiam præter vxorum assensum peregrinationis ad terram sanctam propositum vouere, & implere liberè valent.

Vxor non plenè certificata de morte uiri, contrahere non potest quamuis continere nequeat. h. d.

Et [c] quamvis illi diutissimè in peregrinatione cōmorentur, vel etiam ab hostibus capti nuncientur, donec certum nūcium de virorum morte vxores non receperint, ad aliorū coniugiū conuolare nō poterunt, quamvis vt certiorarentur, magnam adhibuerint diligētiam, & eius ætatis sint & fragilitatis, vt continere nequeant.

[c] *cap. in prouincia nostra. extra. de sponsal.*

Agenti petitorio ad coniugem, obstat cōsanguinitatis exceptio, secus si possessorio: quia antequam de exceptione cognoscatur, plenaria restitutio est facienda, nisi conuentus excipiens iuret de malitia, et probationes habeat in promptu, quo casu fiet restitutio quo ad alia, non quo ad copulam. h. d.

Ergo nisi legitima subsit exceptio, coniugibus temerè disiunctis, alterum alterius repetendi semper integrū Ius manet. Erit autem legitima exceptio, cùm aliquis cōsanguinitatis gradus obijcitur[d]: quo quidē casu, licet si petitorio iudicio actum sit, anteà de ipsa exceptione cognosci debeat: si tamē possessorio quis experiatur, antequàm de cōsanguinitate discutiatur, plenaria erit faciēda restitutio, nisi is qui conuenitur, & de malitia iuret, & super exceptione promptas probationes offerat. Quo casu excepta carnali commixtione, tantùm quo ad reliqua, restitutio facienda erit.

[d] *cap. literas. extra. de restit. spoli.*

Si mulier restituenda timeat sæuitiam uiri, debet ab eo præstari cautio, & si ea non pu

tetur sufficiens, dum causa plenè cognoscitur, uxor est deponenda in loco honesto & tuto. h. d.

Prçstanda tamen erit idonea cautio[a], quòd nullam restitutæ violentiam vir inferet: quòdsi tanta sit viri sæuitia, aut odio tã capitali vxorem prosequatur, vt trepidanti mulieri sufficiens securitas ꝓuideri nequeat, vsq; ad causæ decisionem alicui ꝓbæ & honestæ mulieri studiosiùs custodienda committetur, in loco vbi vir, vel eius coniuncti, mulieri nullam possint iniuriam inferre[b].

a cap. literas. in fi. ext. de resti. spo.

b cap. ex trãsmissa. extr. d. tit.

Ob solam traductionem mulieris ad domũ, nullum ius oritur impeditiuum sequentis matrimonij h. d.

Et hæc quidem obtinent, secuto inter viros & mulieres matrimonio. Cæterùm[c] si nullis prçcedentibus sponsalibus, vel legitimo consensu mulier ad viri domum iam traducta, posteà abscedens alij fortè nubere voluerit, nulla facienda erit restitutio.

c cap. ex parte. ext. de restit. spol.

Qui uiuente uxore etiam ab eo separata quo ad thorum secundam consciam duxit uxorem, etiam prima mortua separabitur à secunda, sed cum alia contrahere poterit. h. d.

Fornicationis[d] quoque repetenti obstat exceptio, thorique ob eam causam sequuta separatione, separata viuente, aliã vsque adeo superinducere quis ꝓhibetur, vt si de facto duxerit, exque ea filios susceperit, etiã mortua adultera eandem retinere non possit: quod ipsum & priore vxore minimè cognita sibi locum vendicat, licet aliam ducere minimè prohibeatur.

d cap. ex literarũ ext. de eo qui dux. in matri.

Si mulier matrimonium contraxerit cum eo quem ignorabat coniugatum, uxore prima mortua erit in eius potestate uirum retinere. hoc dicit.

Hoc[e] tamẽ de ea intelligi oportet, quam quis nõ ignaram aliam viuere, & fortè aliquid in mortem alterius machinatam, in vxorem duxit. nam si qua ꝑcedentis matrimonij penitùs inscia alicui nupserit, priore mortua, nisi mulier diuortium petat, ad petitionem viri non sunt separandi. Nec enim substinendum est, vt vir qui scienter in legem commisit, de proprio dolo commodum reportet.

e cap. 1. extr. de eo qui duxit in matri.

Cum ea, quam quis uxore uiuente cognouit non sub specie matrimonij, defuncta uxore potest quis contrahere, si neuter ipsorum machinatus est in mortem prædefunctæ uxoris. hoc dicit.

Cum ea autem, quam quis vxore viuente non prætextu matrimonij cognouit, si nihil in perniciem olim viuentis vxoris vir, aut mulier cognita, machinati fuerint, nec fidem de cõtrahendo sibi inuicẽ dederint, contractæ posteà nuptiæ legitimæ reputandæ erunt. Sed etsi fidem quidem sibi inuicem dederint, vel etiam de facto contraxe-

a cap. fi. ext. de eo qui duxit in matri.

traxerint[a], si nec antè, nec pòst, legitima cõiuge superstite, carnalis intercessit copula, quamuis vterque grauiter deliquerit, & propterea etiam sit imponẽda pœnitentia, matrimonium tamen contractum post vxoris obitum, minimè dissoluetur.

Bonum aliquod subsecutum præcedens delictum, & eius pœnam non abolet. h. d.

b cap. 1. ext. de conuersi. infideli.

Vsqueadeò[b] autem machinatio in alterius coniugum obitũ adhibita, inter superstites machinatores matrimonij spẽ excludit, vt si infidelis cum Christiana communicato consilio eiusdem maritum de medio sustulerit, licet postea per studiũ superstitis vxoris ad fidẽ Christianam translatus fuerit, non tamen propterea magis cum ea nuptias legitimas contrahere, aut contractas retinere poterit. Nec enim huiusmodi lucro, tã detestandum damnum Ecclesia resarciri patitur.

Animus & propositum distinguunt maleficia. h. d.

c cap. 1. extr. de conuers. infid.

Diuersa[c] ratio est eorum, qui ad fidem conuersi, illorum sibi matrimonio iunxerũt vxores, quos in belli certamine occiderunt: eorumque qui conuersas duxerunr, quarum infideles maritos simili modo interfecerũt. nam cùm tales virorum defunctorũ interitum specialiter nõ quæsiuerint, & matrimonium inter huiusmodi personas licitè potest contrahi, & sic coniuncti diuortium postulare nequeunt.

Punitur affectus, licet non sequatur effectus. h. d.

Sed etsi machinationem adhibitam in necem coniugis effectus consequutus non fuerit, si insidiator alteri superuixerit, spe coniugij[d] perpetuò destitutus, ad secundas nuptias nunquam aspirare poterit: sicut & in ijs accidit, qui incestum admiserunt, sacerdotem interfecerunt, & alijs pluribus casibus.

d cap. 1. ext. de diuortijs.

Secundæ nuptiæ absq; timore infamiæ intra annum luctus possunt celebrari, sed non debent benedici, quocunq; tempore contrahantur. h. d.

Illud quoque admonendi sumus, quibus casibus secundarũ nuptiarum permissa est celebratio, minimè verendum esse nupturis, ne si intra annum luctus ad secunda vota transeant, aliqua notentur infamia[e]. Cùm enim secundum Apostolũ mulier viro mortuo sit ab eius lege soluta, eiusdem sententia, & authoritate, omnis legalis infamia cẽsetur abolita: cùm in his præsertim seculares leges non dedignẽtur sacros Canones imitari. Vir[f] tñ & mulier ad bigamiã transiẽs, nõ deb[illegible] tero benedici: qa cùm semel benedicti fuerint, huiusmodi benedictio iterari non debet.

e cap. pen. et fin. extr. de secun. nup.

f cap. vir[illegible] [illegible] ext. de secun. nup.

DE REBVS SACRIS, sanctis, & religiosis,

TITVLVS XVII.

Titulus sequens solùm subordinat sequẽtia ad præcedentia.h.d.

SAcramẽtorum breuiter explicato tractatu, illorumque sectione, ac natura cognitis, transeamus iam ad res sacras & sanctas, quales sunt Ecclesię, Altaria, Sanctorum in his conditæ reliquiæ, vasa, vestes, & similia ad diuinum cultum principaliter comparata. Paulò mox & de religiosis dicturi, vt sunt, religiosæ domus, xenodochia, cœmeteria, & sepulturæ.

DE CONSTRVENDIS, consecrandis, & reparandis Ecclesijs, & Altaribus,

TITVLVS XVIII.

Non licet celebrare, nisi in templis consecratis, nisi ex priuilegio, uel ex causa necessitatis.h.d.

ECclesiam [a] hoc loco accipimus non tam Christianorũ multitudinem, fideliumq; congregationem, quàm manufactum ipsum templum Dei, & orationis domum, ab eo quod continetur eius quod continet sumpta denominatione. Sicut ergo nõ alij [b], quàm sacrati Deo sacerdotes, sacramẽta ministrare debent: sic non in alijs, quàm in Domino cõsecratis locis, cũ suis altaribus, vasis, vestibus, & reliquis ad diuinũ cultum explendum vtensilibus, itidẽ cõsecratis, sacrificia offerre licet: nisi quis super hoc speciali sit priuilegio munitus, vel summa coëgerit necessitas: vtpote [c], qa combusta sit Ecclesia: quo casu, donec illa restauretur, in capellis cũ sacrata tabula celebrari poterit.

a can. ecclesia. de cõse. distin. 1.

b can. sicut nõ [illegible] et [illegible] 1. ibi, ca quæ de consecr. dist. 1.

c can. consti mus. de consec. distin. 1.

Cõstitutis in itinere, licet celebrare sub Dio, & celebrans in priuatis domibus est deponendus.h.d.

In itinere [d] quoq; cõstitutis, Ecclesia non reperta, sub Dio, siue in tentorijs, si tabula altaris, cæteraque sacra ministeria adfuerint, missarũ solennia celebrari permittendum erit: alioqui si quis in oratorijs [e] intra priuatas domos cõstitutis, sine cõsensu Episcopi hoc facere ausus fuerit, deponendus erit.

d can. concedimus. uers. in itinere. de consecr. distinct. 1.

e câ. clericos. de consecr. distin. 1.

Episcopus excrescentibus fidelibus, nouam ecclesiam construere potest, & unam in plures diuidere.h.d.

Construuntur autem Ecclesiæ, vel ob incremẽtum populi, vel ob commoditatem plebiũ, vel certæ vniuersitatis intuitu, aut in pastoralis dignitatis priuilegium. Ob incrementũ populi tunc noua cõstituenda est Ecclesia, cùm certis in regionibus adeò multitudo fideliũ excreuit, vt illorum curæ vnica sit impar Ecclesia. Sicut [f] enim ea ratione vnus Episcopatus in duos

f can. præcipimus. §. sicut, 16. q. 1.

duos, Antistitis accedēte volūtate, diuidi potest: sic etiā Episcopus de baptismalibus, & parochialibus Ecclesijs, Rectorū accedente cōsensu, facere potest: quod cùm factū fuerit, illa pars populi, quæ nouis ecclesijs supponitur, à iure prioris Ecclesiæ absoluetur.

Plures baptismales Ecclesiæ non debent fieri sub una terminatione, & terminationis controuersia dirimenda est indicio plebium, ue sorte. h. d.

a *can. plures baptismales. 16. q. 1.*

Plures [a] tamen baptismales Ecclesias in vna terminatione facere non poterit. Quòd si de terminatione duarū matricum Ecclesiarum contentio fuerit, plebes vtrarumque discernent: quòd si non cōuenerint, Dei iudicio controuersia discernetur.

Non est periurus Episcopus fabricans Ecclesiam, licet iurauerit non alienare Ecclesiastica. h. d.

b *cap. fi. ext. de eccles. ædific.*

Nec [b] quicquā Episcopo obstiterit, quòd de rebus Ecclesiæ non alienandis iurauerit: nam & tali non obstante iuramēto, populo indigēti super basilicarum institutione salubriter prouidere poterit, & debebit.

Ob commoditatem plebium noua Ecclesia ædificari potest, quæ tamen matrici honorem exhibere debet. h. d.

c *cap. ad audientiam. el 1. extr. de eccl ædific.*

Plebium [c] commoditas tunc nouam ædificare suadet Ecclesiam, cùm parochianorū pars adeò distat à veteri, vt certis temporibus non sine magna difficultate, & periculo illam adire, & ibi congruis temporibus diuinis interesse, & sacramēta percipere possint: quo quidem casu maximè si ministro commodè pro substētatione sua prouideri possit, noua quidē erit Ecclesia construenda, sed à filiali matrici Ecclesiæ pro facultate loci competēs honor exhibendus erit.

Vniuersitatis intuitu potest noua Ecclesia ædificari, utputà pro leprosis. h. d.

Vniuersitatis intuitu noua Ecclesia ædificari permittitur: veluti cùm plures simul leprosi [d] sub cōmuni vita congregati fuerint. Ijs enim, quòd Ecclesia cum cœmeterio, & quòd proprio gaudere valeāt priuilegio, permittendum erit. Cauebūt tamē hi, vt iniuriosi veteribus Ecclesijs de Iure parochiali nequaquam existant. Nec enim quod eis ob pietatē indulgetur, ad aliorum iniuriam flecti cōuenit.

d *cap. 2. extr. de eccle. ædific.*

Episcopo cōceditur pro sepultura propria Ecclesiam ædificare, aut nouum monasterium construere. h. d.

Episcopo [e] quoque in sua parochia nouam Ecclesiam ædificare permittitur. Sed multū intererit, Ecclesiam monasticis informandā regulis construat, an verò ex alia causa, [illegible] ꝓprijs erigere velit sepulturis: cùm primo casu eandem ex rebus Ecclesiæ, cui præsidet, vsq;

e *can. bonæ rei pen. 12. q 2. et cap. pen. ext. de donatio.*

ad quinquagesimã tantùm partem dotare debeat: secundo verò non amplius, quàm centesimam conferre licebit, ea quoq; adhibita cautela, vt vnam tantummodò ex his duabus remunerationem eligat.

Quæ seruari debent in construenda ecclesia, uel consecranda, & quòd ecclesia indotata consecrari non debet. h. d.

Quacunque tamen ex causa noua extruenda sit Ecclesia, obseruandum est in primis, vt ciuitatis Episcopus [a], sine cuius assensu id inchoari non debet, ad locum veniat, in quo crucẽ ipse figet, & publicè atrium designabit, nec illam antea patietur ædificari, aut munus impendet consecrationis, quàm dotẽ basilicæ, & obsequium ipsius per donationem chartula confirmatam accipiat, quæ ad luminaria, & ad custodiam, & custodum stipendia, sufficere valeat.

a *cano. nemo ecclesiã. de consecr. distin. 1.*

Construenti nouam Ecclesiam, potest nouum opus nunciari. h. d.

Sed [b] si quis, dum noua construitur Ecclesia, aut proprium Ius imminui, aut sibi quoquo modo noceri existimet, noui operis nunciatione consulere sibi poterit: post quam si legitimè non sit impetrata remissio, quicquid ædificatum fuerit, siue illud Iure, siue iniuria, omninò ædificantium impensis destruendum erit, negociumque ipsum secundum legum & canonum statuta terminabitur.

b *cap. 1. & seq. extr. de noui oper. nunciat.*

Qui præter Episcopi consensum Ecclesiam construit, facit iacturam iuris patronatus. h. d.

Diuersum statuetur in ea, quę præter Episcopi consensum cõstructa fuerit: hæc enim si nemini nocet, destruenda quidem non erit, sed ob superioris neglectum excluso Iure patronatus cum dotibus suis Episcopalibus Iuribus applicabitur.

Ecclesia debet, quanto potest citiùs, consecrari. h. d.

Basilica igitur legitimè extructa non antè sacris est deputanda * mysterijs, quàm munus cõsecrationis acceperit: quod, ne qua diuino cultui offeratur mora, quanto poterit citiùs [c], conficiendum erit.

* ministerijs, forté.

c *cap. fi. ext. de consecr. eccle.*

Ecclesia consecranda est ab episcopo, qui priùs baptizauit incolas regionis, ubi constructa est. h. d.

Et [d] si dubitetur à quo dedicanda sit, illud exquiri oportebit, cuius ciuitatis Episcopus, antequam fundaretur, incolas baptizauerit, & ad cuius consignationem sub annua deuotione concurrerint: atque is etiam ad consecrationem vocandus erit.

d *cap. 1. extr. de relig. do.*

Ecclesia semel consecrata, nõ debet amplius consecrari: nec dicitur iteratum, quod ignoratur semel factum. h. d.

Ec-

a *can. ecclesiis semel. de cõ secra. dist. 1*

Ecclesiæ [a] autem, vel altari semel Deo consecratis, nõ debet iterum consecratio adhiberi: quia velut infans à sacerdote ritè baptizatus non debet iterũ baptizari, ita nec locus semel Deo dicatus, iterum consecrari. Planè [b] si de Ecclesiarum, vel altarium consecratione dubitetur, nec de ea, aut scriptura appareat, aut testes existant, sine vlla dubitatione erũt consecrãda. Nec talis trepidatio iterationem facit: quia iteratum dici non potest, quod semel esse factum, ignoratur.

b *can. solennitates. §. de ecclesiarũ. & can. ecclesiæ uel. de consecr. dist. 1.*

Ecclesia polluta debet reconciliari. h. d.

c *can. ecclesiis semel. uers. nisi. de consecra. dist. 1 cap. proposuisti. cap. consuluisti. & cap. fin. ext. de consecr. ecclesi.*

Sed si Ecclesia, aut [c] ab igne exusta, aut fusione sanguinis, vel seminis, vel excommunicati humatione polluta fuerit, etiamsi semel antea consecrata appareat, nihilo minùs diligentissimè expurgata, iteratò consecranda, vel reconcilianda erit.

Propter detrimentum altaris, ipsum altare, non Ecclesia est iterum consecranda. h. d.

d *cap. 1. ext. de conse. eccle. uel alt.*

De eo dubitari contigit, si altare motum fuerit [d], aut lapis superpositus, qui sigillum continet, confractus, aut diminutus, an Ecclesia debeat iterum consecrari? Et responsum est, ob id Ecclesiæ non esse consecrationem iterandam, sed ipsum solũ altare denuò consecrandum.

Quibuscunque diebus potest Ecclesia consecrari, sed solũ ab episcopis, qui ea quæ sunt iurisdictionis, possunt demandare inferioribus, secus quæ sunt ordinis. h. d.

Confici [e] autem poterit Ecclesiarum, Altariumque consecratio quibuscunque diebus, tã Dominicis, quàm priuatis, sed non à quocunque. Licet [f] enim aqua per Episcopum benedicta, per alium Episcopum, qui aquæ benedictionem non impenderit, Ecclesia reconciliari posit, idem tamen per sacerdotes simplices fieri non poterit: quia ea quidem quæ iurisdictionis sunt, etiam inferioribus Episcopus demãdare potest: sed quæ ordinis sunt, inferioris gradus clericis committere non potest.

e *cap. 2. extr. d. tit.*

f *capit. aqua per. cap. 9. extr. de consecra. eccle.*

Non debet consecrari ecclesia, ubi sepulta sunt corpora infidelium, nisi seruata forma huius §. h. d.

Illud etiam animaduertere consecrantem oportebit, ne basilicam [g], in qua infidelium sepulta sunt cadauera, sanctificet. Sed si consecrationi apta videbitur, euulsis inde corporibus, & rasis parietibus & tignis, cõsecrari poterit.

g *can. ecclesiã in qua. & can. seq. de consecra. distin. 1.*

Festa dedicationum ecclesiarum debent celebrari. h. d.

Solennitates [h] quoque dedicationum ipsarum Ecclesiarum per singulos annos erunt celebrandę, ipso Domino exemplũ dante, qui dum ad festum de-

h *can. solennitates de [illegible] secr. [illegible] 1.*

dicationis templi celebrãdum cum reliquis populis accessit, omnibus idem faciẽdi formam tribuit.

Reparatio Ecclesiæ pertinet ad possessorem beneficij, & Episcopus debet de sua tertia contribuere. h. d.

Hæc de ædificandis & consecrandis Ecclesijs, vel altaribus delibasse sufficiat: nam si reparãdæ sint, vel emendãdę [a], id oneris procul dubio ad eũ, qui Ecclesiasticũ possidet beneficiũ, pertinebit. Sed & Episcopus tertiam partem sibi obtingentẽ impendere debebit. Nunc de Ecclesiarum vnionibus, paucis despiciamus.

a *cap. 1. et ca. de his. extr. de eccle. ædifican.*

DE VNIONIBVS Ecclesiarum,

TITVLVS XIX.

Quid sit unio, & quotuplex. h. d.

Vnio nihil aliud est, quàm duarum pluriúmve Ecclesiarum facta connexio: dicta ab vniendo, ex eo quòd plures Ecclesię in vnũ coniungantur. Vnionum autem duę sunt species: aut enim ꝑpetuæ sunt, aut tẽporales. Perpetuæ sunt, quæ fiunt, vt sine præfinitione tẽporis perdurẽt. Temporales sunt, quę ad certum tempus, putà, ad alicuius vitã, instituũtur.

Causæ uniendi sunt, necessitas, & utilitas. h. d.

Velut ergo ex causa vna Ecclesia, vel Episcopatus in plures diuidi permittitur, sic etiam rebus suadẽtibus plures Ecclesiæ in vnam cõiungi possunt. Causæ verò vnionum sunt, aut [b] vrgens necessitas, aut euidens vtilitas. Necessitas, veluti cùm duæ Ecclesiæ adeò sunt pauperes [c], vt impossibile sit earũ prouentus ad victum duorũ sacerdotum sufficere: aut, si altera hostiũ [d] immanitate desolata sit. Vtilitas [e], vt cùm locorum opportunitas id exposcit, vel tẽporis qualitas: putà, quia in loco nũc Christianorum dicatur imminutus numerus: aut, quia ob fructuum tenuitatem non perindę idonei sacerdotes ad beneficiũ procurandum inueniãtur. His igitur casibus, ne quid detrimenti diuinus cultus & animarum cura patiatur, debẽt plura beneficia, vel Ecclesiæ in vnum coniungi.

b *cap. exposuisti. § si euidẽs. ext. de præben.*

c *cap. eam te. ext. de ætat. & qual. in fin. et cano. unio. 10. q. 3.*

d *can. postquam hostilis. 16. q. 1.*

e *can. et tẽporis. 16. q. 1.*

Sicut unire Episcopatus pertinet ad Romanum Pontificem, sic minores Ecclesias ad Episcopũ cui subsunt, inferiores uerò non possunt unire. h. d.

Non tamen omnibus passim quascunq; Ecclesias vniẽdi potestas indistinctè permittitur, sed certis duntaxat seruatis regulis. Et quidẽ [f], sicut vnire Episcopatus, atque potestati alienæ subijcere ad summũ Pontificẽ pertinere noscitur, sic ad Episcopum spectat Ecclesiarũ suæ diœcesis vnio atque subiectio. Ab Episcopo itaque inferiores

f *cap. sicut unire. extra. de exces. præl.*

vniendi

vniendi potestatẽ minimè sibi vendicare poterunt. Ideoque si Prior, vel Abbas monasterium monasterio subiecerit, vel vnierit, Episcopi consensu minimè requisito, quod inconsulto prȩsule fecerit, nõ subsistet, nec subiectionem, vel vnionem Metropolitani consensus, vel confirmatio substinebit, cùm is in diœcesi sui suffraganei absque ipsius assensu nõ debeat aliquid contra constitutiones Canonicas attentare.

Episcopus unire potest Ecclesiam alteri, uel loco religioso donare, etiam non uocato Rectore, uel defensoribus, sed propriæ mensæ non potest. h. d.

Vsqueadeò autem Episcopo in propria diœcesi facultas vniendi competit, vt si per eũdem consentiente capitulo, Ecclesia Ecclesiȩ, dignitati, vel præbẽdȩ vniatur, aut religioso loco donetur, ex eo quòd Rector ipsius ad hoc vocatus, vel si vacabat, defensor ei super hoc datus nõ extitit, nequaquam impugnari valeat. Aliud tamen obtinet, si quam is Ecclesiã mensȩ suæ, vel capitulo vniendam duxerit: id enim (etsi capituli consensus accesserit, & loci consuetudo suffragetur) irritum penitus erit: cùm vnientium vtilitas probabilem non rectè factæ vnionis suspicionem ingerat.

In unione facienda requiritur cõsensus non solùm capituli, sed etiam eorum qui lædi possent. h. d.

Nec solùm capituli vnientis Episcopi in vnione consensus exigitur, sed etiam illorũ, qui ex vnione lædi possent. Vnde si aut collegiata, aut patronata, aut alicuius suffraganei Ecclesia sit vniẽda, collegij, patroni, & suffraganei assensum interuenire oportebit.

Quis sit unionis effectus. h. d.

Secuta verò vnione Canonica, statim is, cuius ecclesiæ alia per vnionẽ est applicata, eandem in vnitam nanciscitur potestatem, & Ius, quod in eam olim habebat, cui ab initio præfuit: statimq; vnitȩ Ecclesiæ eadem priuilegia competũt, quæ principali Ecclesiæ competere comperiuntur.

Per unionem non præiudicatur Iuribus Episcopalibus. h. d.

Sed qu{e}ri poterit [a], si per Apostolicum Ecclesia in certa diœcesi cõstituta, putà in Perusina, Ecclesiȩ alterius diœcesis, veluti Tiphernatis, vnita fuerit, an Ecclesia per vnionẽ alteri connexa, per hoc à iurisdictione præsulis Perusini censeatur exempta, & Tiphernati subiecta? Et responsum est, à iurisdictione prioris Episcopi vnitam Ecclesiam non eximi, cùm Rom. Pontifex in huiusmodi vnionibus singulis Episcopis iura sua inuiolata seruari velit.

[a] cap. 2. extr. de religio. dom.

Vnio dissoluitur temporis lapsu, & causæ cessatione, & ab his qui habẽt ius uniẽdi. h. d.

Dissoluetur autem vnio, si tẽporalis sit, tẽporis lapsu: quòd si sit perpetua, cessantibus eisdem causis, ex quibus facta fuerit, ab ijs itidem dissolui poterit, quorum consensu & authoritate olim fuerit instituta: nihil est enim tam rationi consonum, quàm vt is destruendi habeat potestatem, cui construendi facultas conceditur.

Licet uacans ecclesia poßit uniri, unio tamen ecclesiarum uacantium dissolui nõ potest. hoc dicit.

Illud inter instituendam, & dissoluendam vnionem interest, quòd licet etiam vacans Ecclesia alteri possit vniri, si tamẽ Ecclesias per vnionem connexas vacare contigerit, vnio interim vacantium Ecclesiarũ dissolui minimè poterit.

DE IMMVNITATE Ecclesiarum, & subiectione,

TITVLVS XX.

Immunitas in hoc titulo largè assumitur, & quid sit immunitas. h. d.

Immunitas, est à muneribus indulta exemptio. Sed hoc loco immunitatem largè accipimus, pro quolibet Ecclesiarum fauore, indulgentia, rigoris remissione, & priuilegio.

Triplex est species immunitatis ecclesiarũ, localis, personalis & realis &, quòd immunitas localis est, per quam profana in ecclesiis, et non consecratis, uel oratorijs exerceri prohibẽtur. h. d.

Est autem Ecclesiarũ immunitas triplex: localis, personalis, & realis. Localis immunitas est, quæ sacris ipsis domibus, aut aliquibus sacrarum ædium intuitu conceditur. Cùm enim Ecclesia [a] secundum Euãgelicam veritatem domus esse debeat orationis, meritò à profanis vsibus esse conuenit alienam.

[a] cap. cũ ecclesia. ext. eo. tit.

Processus facti & sententiæ latæ in ecclesiis, uel cœmiterijs, sunt nulli. h. d.

Seculares [b] igitur iudices causas, præcipuè vbi de sanguinis agitur effusione, & de pœna corporali tractatur, in Ecclesijs, vel earum cœmiterijs agere sub anathematis interminatione ꝓhibẽtur. Absurdum est enim ibi iudicium sanguinis exerceri, vbi est tutela constituta refugij. Processus quoque [c], quos ibi legitima contempta prohibitione, & spreta vltione diuina faciendos duxerint, ac specialiter prolatæ sententiæ, omni firmitatis robore carebunt.

[b] cap. cũm ecclesia. §. seculares. ext. eod. tit.

[c] cap. 2. §. fi. eo. tit. in 6.

Consilia publica, nũdinæ & negocia secularia non debent tractari in ecclesiis. h. d.

Publicæ quoque [d] quarumlibet societatum, & vniuersitatũ conciones, & consilia, nundinarum, aliorumque seculariũ tractationes negociorum, confabulationes, & profana colloqa ab his penitùs amoueri debẽt,

[d] cap. 2. §. cessent. eo. tit. in 6.

Con-

Conuiuia non debent fieri in Ecclesijs, nisi ex necessitate & quod dicitur de Ecclesijs, intelligitur etiam de non consecratis, & oratorijs.h.d.

a can. non oportet. & can.seq.42. distinct.

Sed [a] & cõuiuia, & hospitia, licet illa despicere non oporteat, in sacris domibus celebrari, vel exerceri à laicis non poterunt, nec etiã à clericis, nisi fortè transeuntes ob hospitiorum necessitatem illic reficiantur: quod & in oratorijs [b] obseruari conueniet, vt nomini opera iugiter impensa concordet: & ne, vbi peccatorũ est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio. Idem statuitur & de Ecclesia [c], in qua diuina mysteria celebrantur, licet adhuc consecrata non fuerit, quia cùm obsequijs diuinis sit dedicata, nullius temerarijs ausibus est profananda.

b can.fin.dist.42.

c ca.pen.extr.eod.tit.

Qui inuitum abstrahit à sacris locis, excommunicatur, & quasi sacrilegus punitur.

d can. diffiniuit.17.q.4.

Sacrorum [d] locorum intuitu illis cõceditur immunitas, qui ad ipsam ecclesiam cõfugiunt: nam si eos qui ad statuam Principis se proripiũt, ab omni violentia leges seculares vindicãt, quantò magis conuenit ad tẽplum Domini confugiẽtes, loci sancti reuerentia, & authoritate defendi? Quicunq; igitur inde hominem reluctantem, reclamantemq; violenter abstraxerit, tam alijs pœnis pro sacrilegio, quod admisit, quàm Ecclesiasticæ subiacebit excommunicationi.

Non potest quis inuitus abstrahi à domo Episcopi, uel ab Ecclesiæ circuitu, intra triginta passus.h.d.

Nec [e] ab atrijs tantùm Ecclesiæ quenquam inuitum abstrahere non licebit, verùm etiam nec à domo Episcopi, & ab Ecclesię circuitu intra triginta passus ab ostio: quod spacium Ecclesiæ reuerentia defendi sacri Canones voluerunt.

e can.id constituimus.17.q.4.

Liber homo non debet ab Ecclesia uiolenter abstrahi, nisi impetrata uita, & membrorum incolumitate.h.d.

Hæc tamen securitas non omnibus æquè & indistinctè solet indulgeri, sed status habetur ratio & causarum, quibus quis fugiendum ad Ecclesiam duxerit. Si liber [f] igitur quis sit, quantũvis grauia perpetrauerit, non est violenter ab Ecclesia extrahendus, nec inde ad mortem damnari debet, sed Ecclesiarum Rectores vitam & membra debent fugientibus obtinere: alijs tamẽ pœnis de eo, quod iniquè egerint, puniendi erunt.

f cap. inter alia.§.si liber. extra.eod.

Publici latrones, & qui in sacris locis immunitatis spe ducti delinquunt, priuilegijs sacrorum locorum non gaudent.h.d.

Hoc autem [g] de publicis latronibus, vel nocturnis agrorũ populatoribus, viarumq; obsessoribus intelligi non oportet. Hi enim secundum Canonicas

g d.cap. inter alia.§.sunt [illegible]

sanctiones nulla impunitate præstita violenter, & egreßionis adhibitis insidijs, ab Ecclesia extrahi poterunt. Idem [a] & de his statuendum erit, qui impunitatem suorum excessuum obtinere sperantes, homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesijs, vel ipsarum cœmeterijs committere non verētur, quæ nisi per Ecclesiam crederent se defendi, nullo pacto cōmissuri fuerant: tales enim, cùm in eo, in quo quis deliquit, puniri debeat, & frustra legis inuocet auxilium, qui in ipsam legem committit, immunitatis priuilegio, quo se fecerunt indignos, minimè gaudebunt.

a cap. [illegible] t. eod.

Dominus præstito iuramento de impunitate, potest seruum suum etiam inuitum ab Ecclesia abducere. h. d.

Quòd si seruus fit [b], qui ad Ecclesiam cōfugerit, postquam de impunitate Dominus clericis iuramentū pręstiterit, ad seruitium Domini sui redire cōpelletur: alioqui si redire nolit, à dño occupari poterit: famuli enim [c], qui dominos metuūt, si ad Ecclesiæ septa confugerint, intercesionem debent quærere, non latebras: nec quenquam religionis reuerētia proprio iure fraudari convenit.

b cap. inter alia. §. fin. ext. eod.

c cano. metuētes. 17. q. 4

d cap. nō minus. ext. eo. [illegible] cap. clericis. eo. tit. in 6. & §. realis.

[illegible] achi deseruientes Ecclesiæ, sunt exempti à muneribus personalibus. h. d.

Personalis [d] immunitas est, quæ personis Ecclesiasticis indulgetur. Cùm enim in clericorum ministerio constituti, non nisi altari & sacrificijs deseruire debeant, rectißimè cōstitutum est, vt Deo dicati ab omnibus psonalibus muneribus reddantur immunes. Personalia autem munera sunt, quæ cum corporis labore, & animi solicitudine, ac vigilantia principaliter substinentur. Generaliter igitur Episcopi, presbyteri, diaconi, subdiaconi, monachi, immunitate omnis tutelæ, & curæ ipso iure gaudebunt.

Miserabilium personarum tutelam debent clerici suscipere. h. d.

Viduarum [e] autem & orphanorum curam suscipere non solùm non prohibētur clerici, sed etiam iubentur, cùm ipsis cupiditatis negotia, non pietatis interdicantur.

e distin. 81. in sum. & distin. 88. in sum.

Ad murorum custodiam etiam clerici tenētur, tempore neceßitatis. h. d.

Excipitur [f] etiam ab his muneribus murorū custodia: à qua si magna immineat necessitas, neminem excusari constitutū est, vt cunctis vigilantibus meliùs valeat ciuitas custodiri.

f cap. 2. eth eod. tit

Personæ Ecclesiasticæ non possunt à secularibus potestatibus collectari. h. d.

Realis immunitas est, [g] per quam res Ecclesiasticæ à censu, vel collectis potestatum secularium liberæ redduntur. Si quidem

dem[a] tã profanis legibus, quàm sacris Canonibus sub excommunicationis & interdicti pœna constitutum est, ne quis eorum qui iurisdictionem temporalem obtinent, posʃit tributa, collectas, seu quascunque exactiones, sub quovis titulo, vel colore, imponere Ecclesijs, vel personis Ecclesiasticis, pro domibus, prædijs, vel quibuscunque possessionibus legitimè acquisitis, etiamsi ipsæ Ecclesiæ, vel personę, vel res sint intra illorum territorium constitutæ.

a cap. 1. §. nolentes. eo. tit. in 6. & §. personalis. d. tit.

Ob magnam necessitatem, uel utilitatẽ, consulto Pontifice, possunt clerici, sine tamen coactione, laicis subuenire.

Si tanta[b] tamen sit in Republica necessitas, aut vtilitas, vt Episcopus cũ clero suo laicorum non suppetentibus facultatibus, communes vtilitates per subsidia Ecclesiastica subleuandas ducant, Romano priùs consulto Pontifice, omni penitùs cessante coactione, poterũt aliquid in commune conferre, & laici humiliter, ac deuotè cum gratiarum actione suscipere.

b cap. aduersus. §. uerùm. extra. eod. tit.

Ecclesiæ Episcopo omnimodam subiectionem debent. h. d.

Quemadmodum autem sacrosanctis domibus secularium potestatum intuitu omnimoda debetur immunitas, tam locorum ratione, quàm personarũ, & rerũ: sic eisdẽ rationibus ab illis ꝓprio Episcopo omnimoda subiectio debetur[c]. Nam quantum ad ipsa loca pertinet (vt paulo antè diximus) nemo Ecclesiam in diœcesi ædificare poterit, aut consecrare, præter sui præsulis conscientiam. Quo ad personas Ecclesiasticas, ipsi debetur Canonica obediẽtia[d], subiectio, reuerentia: ad eundẽ spectat institutio, destitutio, correctio, reformatio, causarũ omnium ad forum Ecclesiasticum de iure spectantiũ iurisdictio, Ecclesiasticarũ cẽsurarum ꝓmulgatio, Sacramentorũ exhibitio. Si res Ecclesiasticas spectes, ipsi census debetur, ipsi cathedraticum, siue synodaticum, ipsi procuratio annua, ipsi mortuariorum & decimarum quarta.

c cap. de xenodochijs. extra. de religios. domibus.

d cap. conquerente. §. nos. extra. de offic. ordin.

Ad Episcopum quædam pertinent Iure ordinationis, quædam lege iurisdictionis, quædam lege Diœcesana. h. d.

Sed hæc omnis pastoralis potestas in tria principalia mẽbra contrahitur: quædam enim ad Episcopum spectant iure ordinis, vt clericorũ ordinatio, virginum benedictio, altariũ & Ecclesiæ consecratio: quædam lege iurisdictionis, vt corrigendi, conferendi, excommunicandi, & instituendi potestas: quædã lege Diœcesana, vt ius census & cathedraticum exigendi, decimam percipiendi, ius hospitij indicendi, & his similia. Sed cùm tã de locali, quàm de personali subiectione, deque

his, quæ ad Episcopos tam iure ordinis, quàm lege iurisdictionis pertinent, suprà locis cõgruis loquuti fuerimus: trãseamus nunc ad eam subiectionem, quæ cognoscitur ex solutione census, & rerum quę lege Diœcesana ad ordinarium pertinent.

DE CENSIBVS, exactionibus, & Procurationibus,

TITVLVS XXI.

Census generaliter sumptus continet omnẽ pensionem, specialiter uerò tantùm cathedraticum. h. d.

CEnsus appellatio generalis est, sumiturque pro omni pensione, quæ prælatis de Ecclesiasticis prouentib. singulis annis in signum subiectionis, vel alterius iuris penditur. Speciali tamen nomine cẽsus, qui Episcopo ab Ecclesijs in argumentũ subiectionis tribuitur, *Cathedraticum* appellatur: eo quòd ob honorem cathedrę persoluatur.

Quibus temporibus, & quibus causis potest census constitui in Ecclesijs. h. d.

Constituitur autem census, aut fundationis tempore, aut cõsecrationis, aut donationis, aut tempore immunitatis indultæ. Fundationis, aut consecrationis tẽpore census imponitur, quia veluti præter Ordinarij cõsensum, nec fũdari, nec dedicari potest Ecclesia: ita eodem tempore certum censum Episcopus, in subiectionis signum constituere poterit. Sed nec illud insolitum, aut nouum haberi debet, vt cùm Episcopi Ecclesias pijs locis ritè cõcesserint, aut exẽptas fecerint, aliquid sibi in eis pensionis nomine reseruent. Sedes quoque Apostolica cùm libertatis priuilegium, vel etiam quibusdam Ecclesijs protectionis indulget præsidium, censum gratis oblatum suscipit, & in literis Apostolicis, ad futurorum Pontif. memoriam quãtitas census exprimitur. Sed[a] & patrono fundationis tempore poterit Episcopus moderatos sumptus cõstituere.

Simplices sacerdotes non possunt proprias Ecclesias facere censuales, & qui de facto id fecerit, ab Ecclesia ipsa remouebitur. h. d.

Simplices autem sacerdotes, vel clerici non possunt Ecclesias, quibus pręsunt, propria authoritate, præsertim post eorũ decessum, censuales efficere. Ideoq;[b] qui ab eisdem quadam collusione pensionem annuam de Ecclesijs receperint, illis defunctis super pẽsionis receptione audiendi non erunt, si Rom. Pontificis, aut alterius, qui de iure id facere potuerit, authoritatem super hoc nõ interuenisse constiterit. Quin potiùs si qui per collusionem[c] talia facere cõperti fuerint, ab ipsis Eccle-

sijs

a cap. præterea. in fi. ext. de iu. patr.

b cap. præterea. ext. eod. tit.

c cap. cùm clerici. extra. eod. tit.

ſijs remouendi erunt.

Epiſcopus non poteſt nouum cenſum impo nere, uel ueterem augere, præter cathedraticum. h. d.

a cap. prohibemus. extra. eod. tit.

Sed [a] nec Epiſcopus ipſe, aut quilibet alius Eccleſijs nouos cenſus imponere, aut veterem augere, aut partem prouētuum ſuis vſibus vendicare poterit: idq; adeò obtinet, vt etiam ſi iuramentum [b] de nouo cenſu per ſoluendo quis ſuſceperit, non propterea ſoluere, ſed abſolui ab illicito iureiurando debeat. Nec quicquam profuerit, quòd Epiſcopus, vel quilibet de nouo [c] illas de manibus laicorum eripuerit: nã nec eo caſu præter cathedraticum, & quæ cæteris imponuntur, aliquid exigi poterit.

b cap. ſignificauit. d. tit.

c cap. eccleſijs. extrau. eod. tit.

Ex cauſa & non in propriam utilitatem poteſt Epiſcopus nouum cenſum conſtituere, uel augere ueterem, accedente conſenſu capituli. h. d.

Quod autem diximus, Epiſcopũ nec nouũ poſſe cenſum imponere, nec augere veterem, ita intelligi oportet, ſi in propriam velit vtilitatem conuertere. Cæterùm ſi non in ſuum, ſed in alterius ſibi ſubiectæ Eccleſię commodum, ex iuſta cauſa, vel nouum cenſum conſtituere, vel veterem augere, vel etiam minuere velit, Capituli accedente conſenſu, id ſibi minimè interdicitur.

Prouinciæ et Eccleſiæ de nouo conuerſæ, in perſoluendis cenſibus ſeruabunt conſuetudinem uicinarum. h. d.

Sed quis erit modus obſequiorum Metropolitano exhibendorum, ſi qua de nouo [d] cóuerſa prouincia, ad alicuius Eccleſiæ iuriſdictionẽ acceſſerit? Et ex facto reſpóſum eſt, id obſeruari debere, quod in vicinis prouincijs obſeruatum reperitur.

d cap. super [illegible] extra. eod. tit.

Epiſcopis uiſitantibus debetur procuratio. hoc dicit.

Vlteriùs prælatis diœceſim viſitantibus [e], etiam procuratio debetur. Eſt autem procuratio neceſſariorum ſumptuum exhibitio. Nam cùm Apoſtolico teſtimonio ſuffragante congruum ſit, vt à quibus ſpiritualia recipimus, eiſdem etiam temporalia noſtra communicemus: rectiſsimè cóſtitutum eſt, vt cùm prælati diœceſim peragrando diuina nobis exhibent, illis etiam à nobis temporalia exhibeantur.

e extra. conſuaſ. eodem tit. & cap. cùm apoſtolus. extrau. eod. tit. & per totũ tit. & in 6.

Epiſcopus remittens Eccleſiæ ſeruitia, nõ cenſetur remittere procurationẽ, ſed illam dare detrectantes poteſt excommunicare, et procurationi non præſcribitur. h. d.

Et adeo viſitationi annexa eſt procuratio, vt ſi Epiſcopus [f] alicui Eccleſiæ omnia ſeruitia remiſerit, eidem viſitãti nihilo minùs moderata debeatur procuratio: quam ſi viſitati exhibere negauerint [g], ſi quam in contumaces ritè tule[illegible] erit inuiolabiliter obſeruanda, cùm nec vllam aduerſus procurationem, quæ ratione viſitatio

f cap. cùm uenerabilis. ext. eod.

g cap. cùm nu[illegible] extra.

nis competit, præscriptionem currere dignoscatur [a].

a cap. attendentes extr. de præscript.

Qui uisitare possint, & quòd Archiepiscopus potest uisitare prouinciam, etiam cùm suffraganei non sint negligentes.h.d.

Visitandi [b] verò solicitudo nō modò incumbit Episcopis, verùm etiam Archiepiscopis, Patriarchis, sedis Apostolicæ legatis, nuncijs, archidiaconis, & decanis: qui quidem ne non tam diuina, quàm propria quæsiuisse videri possint, cautè prospicient, vt ea, quæ tam generali [c], quàm Lateranensi Concilio [d] continentur, & quæ Innocentiana [e] constitutione, atq; alijs Canonibus salubriter constituta comperiūtur, inuiolabiliter obseruent. Quod autem diximus, Archiepiscopis visitare licere prouinciam, ac procurationes à locis recipere visitatis, tūc etiam sibi locum vendicat, cùm eius suffraganei argui negligentiæ nomine non possunt: nec enim propterea minùs suam liberè visitare prouinciam poterunt.

b cap. felicis. eo. tit. in 6. & clē. 1. d. tit. et cap. sopitæ. & cap. cum instantia. ext. eod. tit.

c cap. 2. eod. tit. in 6.

d cap. cùm apostolus. extr. eod.

e cap. 1. eod. tit. in 6.

Ob oratorium non est exigenda procuratio, & ob urgentem necessitatem potest Episcopus exigere charitatiuum subsidium.h.d.

Postremò [f] admonēdi sumus, propter priuatum oratorium, in quo quis interdum celebrat, procurationes, quę visitationis ratione debentur, à quoquam exigi, vel extorqueri non posse: sed nec alijs exactionibus subditos suos Episcopi grauare debent [g], nisi quandoque eisdem multæ superueniant necessitates: quibus casibus, si manifesta ac probabilis causa extiterit, cū charitate moderatum ab eis postulare subsidium substinendi erunt.

f cap. fi. ext. eod. tit.

g cap. cùm apostolus. §. prohibemus. ext. eod. tit.

DE CAPELLIS Monachorum,

TITVLVS XXII.

Omnes Ecclesiæ positæ in diœcesi subsunt Episcopo, etiam monasteria, & monachorum capellæ, nisi defendantur priuilegio, uel præscriptione.h.d.

Vsqueadeo autē omnes basilicæ [h] per diuersa loca cō structæ in Episcopi, in cuius territorio positæ sunt, potestate consistunt, vt si Ecclesia [i], vbi monachi habitant, populi curam habeat, cùm per monachum plebs regi nō debeat, Capellanus ad consilium monachorū ab Episcopo sit instituendus: ita vt cōsuetudine, aut quouis statuto cōtrario non obstante ex solius Episcopi arbitrio, tam ordinatio eius, quàm depositio, & totius vitæ pendeat conuersatio. Nec id mirum videri debet, cùm [k] monasteria ipsa, & monachorum disciplina, si nec priuilegio, nec legitima præscriptione doceantur exempta, ad eum pertineant Episcopum, in cuius sunt territorio constituta.

h can. omnes basilicæ. 16. q. 7.

i cap. 1. extr. eod. et cap. 1. eod. tit. in 6.

k cap. pen. extra. de religi. domi. & cap. 2. ext. cod. tit.

De

DE RELIGIOSIS domibus,

TITVLVS XXIII.

Xenodochia, Orphanotrophia, & loca similia Episcopis subsunt, qui prouidere debent, ne illorum res dissipentur. h.d.

XEnodochia quoq;, Orphanotrophia, Brephotrophia, Nosocomia, Gerótocomia, aliaq; similia loca, ad Episcoporũ [a], in quorũ sunt diœcesi, solicitudinem pertinent, per eosdemque ad eas vtilitates, quibus constituta sunt, ordinanda, ac dirigenda erunt: nec postquam huiusmodi loca ad hospitalitatis vsum [b], & pauperum provisionem, Pontificis ordinatione deputata fuerint, ad profanos vsus conuerti poterunt: cùm ea, quæ ad certum vsum largitione fidelium sunt destinata, ad alium, salua sedis Apostolicæ authoritate, cõuerti non valeant.

a cap. de xenodochijs. ext. eod. tit.

b cap. ad hæc. extr. eod.

Ordinarij loca pia & religiosa possunt reformare authoritate Apostolica, si opus sit reformatione. h.d.

Quinimò [c] si talium locorum Rectores exempti sint, si tamen illorum cura postposita, bona & iura ipsorum ab vsurpatorũ manibus vendicare negligant, aut quoquo modo res illorum collabi sinant, poterunt ordinarij authoritate Apostolica sibi ex Viennensi Concilio præstita, loca ipsa salubriter reformare, & occupata, alienata, deperdita, vt in statum pristinũ redigantur, procurare: cõtradictoresq; quoscunq; per censuram Ecclesiasticã, & alijs iuris remedijs cõpescere, licet nullum per hoc exemptionibus, seu priuilegijs, quò ad alia, pręiudicium generari debeat.

c clem. 2. in prin. eod. tit.

Xenodochia, & loca similia non possunt in beneficium conferri, nisi certis casibus. h.d.

Eodem cauetur Cõcilio [d], vt nullus ex huiusmodi locis secularibus clericis in beneficium conferatur, etiam si consuetudine id fuerit aliàs obseruatũ, nisi in illorum fundatione aliter cõstitutũ fuerit, siue per electionẽ sit de Rectore huiusmodi locis prouidẽdum: sed quòd eorum gubernatio viris ꝓuidis, ac boni testimonij cõmittatur, quos bona prædicta in alios vsus cõuertere, pręsumptio verisimilis non existat.

d clem. 2. §. ut autem. eod. tit.

Administratores hospitalium æquiparantur tutoribus. h.d.

Vt autem [e] hi demandatæ sibi curæ diligentiùs insistant, instar tutorum & curatorum debent iuramentum præstare, ac de bonis inuentaria conficere: & ordinarijs, seu alijs, quibus loca huiusmodi subsũt, vel deputandis ab eis, singulis annis de administratione sua rationem reddere: quòdsi secus à quoquam fu[illegible] prouisio, seu ordinatio minimè valebit.

e d. clem. 2. §. 1. uers. illi etiam, eo. tit.

Suprà dicta non habent locum in hospitalibus militarium ordinum, aut religiosorum. hoc dicit.

a clem. 2. §. pra... eod. tit. Prædicta [a] verò ad hospitalia militarium ordinū, vel aliorum religiosorum minimè extenduntur. Hi enim suorum ordinum institutiones, & consuetudines obseruare cogendi erunt.

Hospitalibus circa sacramentorum exhibitionem seruanda est antiqua consuetudo. h.d.

b clem. 2. §. fi. eod. tit. Sed [b] & si qua sint hospitalia, altaria & cœmeterium ab antiquo habētia, & presbyteros celebrantes, & sacramenta Ecclesiastica pauperibus ministrantes, quo ad exercenda, & ministranda spiritualia prædicta, antiquā consuetudinem Viennense Concilium obseruari voluit.

DE SEPVLTVRIS, TITVLVS XXIIII.

Cur in Ecclesijs & locis sacris sepulturæ constituantur. h.d.

TRactemus nunc de sepulturis, quæ quidem per fideles non, nisi in sacris & religiosis locis, ideo constituuntur: & quòd minùs ibi spiritib. vexantur immundis, & quòd sanctorū illorū commēdantur patrocinijs, quorū nomini Ecclesia, in qua corpora conquiescunt, est consecrata. Accedit [c], c can. cùm ... 13. q. 2. quòd ... proximi ad sacra loca venietes, sepulturāq; conspicientes, suorum recordantur, & pro eis pias preces fundunt. Vnde [d] mortuorum sepultura, & cœmeteria apud illas Ecclesias, & monasteria ex antiquo disposita esse comperiūtur, in quibus religiosorum conuentus sunt constituti, vbi orationes, & missarum solennia, tam pro viuis, quàm pro defunctis, frequentiùs celebrantur. d cap. fraternitatem. in prin. extra eod. tit.

Vnusquisque habet liberā facultatem sepulturam eligendi, & si quis non eligat, in parochiali Ecclesia, aut maiorum sepulchris est sepeliendus. h.d.

Regulariter igitur in parochiali Ecclesia, aut ibi quis sepeliendus erit, vbi maiorum [e] e cap. 1. et cap. fraternitati. extr. eod. tit. suorum sepulchra constituta reperiuntur: nulli [f] tamē propterea propriam, si contemptus absit, negatur eligere sepulturam: f cap. in nostra. extra. eod. tit. quod vsqueadeo obtinet [g], vt g cap. 2. §. 1. eod. tit. in 6. antiqua dimissa, nouam possit quis etiam in loco minùs religioso sibi deligere: nec ꝓpterea poterit hodie electio talis impugnari, licet antiqua iura sup hoc diuersa esse videantur.

Vxor non tenetur sequi sepulturam uiri, si uelit aliam eligere. h.d.

Nec [h] vlla sup hoc inter virū h cap. de uxore uerò. ext. eod. tit. & mulierem facienda est distinctio, quasi vxor capitis sui sequi iudicium & sepulturam sit cōpellenda: sed vtrique æqualis erit eligendi facultas, cùm huiusmodi electio ad eum statum pertineat, quo mulier à lege viri soluitur.

Si

Si uxor sepulturam non eligat, tenetur sequi sepulturam ultimi uiri, si plures habuerit. h. d.

Si tamen ipsa sibi sepulturã non eligat, & plures fortè viros habuerit [a], cum viro vltimo, cuius domicilium retinet, tumulanda erit.

a cap. is qui. §. 1. eod. tit. in 6.

Filiusfamiliâs licet non poßit aliquid relinquere pro anima, si careat castrensi peculio, uel quasi, tamẽ potest sibi eligere sepulturam, nisi sit impubes: quo casu poterit pater sepelire illum, ubi uoluerit, nisi sit consuetudo in contrarium. h. d.

De filiofamiliâs, an sibi sepulturam eligere valeat, dubitari poterit, & multum interest, an eius ætas intra pubertatis annos contineatur, an verò pubertatem excesserit: primo enim casu sepulturam eligere non poterit: permittendum [b] tamen erit patri, si id loci cõsuetudo patiatur, vbicunq; voluerit, illum sepelire: quòd si cõsuetudo id nõ habeat [c], cũ suis maioribus, vel in parochiali Ecclesia tumulandus erit. Secũdo verò casu, cùm pubertatem attigit, liberè absq; patris assensu sibi sepulturã eligere poterit, quãquam pro anima sua præter patris assensum aliquid iudicare non posfit, nisi [d] castrense, vel quasi castrense peculium habuerit.

b cap. de uxore. §. fin. ext. eod. tit.

c cap. pen. eodẽ tit. in 6.

d d. cap. pen. in fin. in 6.

Religiosi non possunt sibi sepulturam eligere. h. d.

Impuberi similes religiosi habentur: hi enim, cùm propriæ voluntatis libertatem [e] non habeant, eligere sibi sepulturam nequeũt, sed apud propria monasteria tumulandi sunt, nisi adeo fortè sint remoti, quòd ad ea, cùm moriuntur, cõmodè exportari nequeant.

e cap. fin. eod. tit. in 6.

Non potest quis etiam iureiurando à seipso abdicare liberam eligendæ sepulturæ potestatem. h. d.

Aliàs autem sepulturæ vsque adeò libera esse debet electio, vt Bonifaciana [f] cõstitutione cautum sit, ne qui ad vouendum, iurandum, vel fide interposita, vel aliàs promittendum aliquos inducant, vt apud eorum Ecclesias sepulturam eligant, vel iam electam vlteriùs non immutet, & secus factum omninò infringit.

f cap. 1. in princ. eod. tit. in 6.

Mortuus ruri, qui sepulturam non elegit, si sine periculo poßit exportari, uel in parochiali Ecclesia, uel in maiorum sepultura debet sepeliri. h. d.

Illud [g] tamen in dubium venire potest, si quẽ, dum animi, vel agri colẽdi causa rusticatur, ruri inopino forsitan interitu, nec electa sepultura contingat occumbere, an in Ecclesia ruri constituta, an potiùs in alia sepeliri debeat? & responsum est, si absq; periculo defunctus inde valeat exportari, non in Ecclesia ruri posita, sed in sua parochiali, vel in qu[...] maiorum ipsius ab antiquo sepultura extitit, sepeliendum fore.

g cap. is qui. in prin. eodẽ tit. in 6.

Quibus non communicamus uiuis, nec mortuis communicamus. h. d.

Non tamen omnes, qui fato functi fuerint, Ecclesiasticæ tradendi sunt sepulturæ: quibus [a] enim non communicamus viuis, nec defunctis communicare debemus. Vnde carebunt Ecclesiastica sepultura, qui priùs erant ab Ecclesiastica vnitate præcisi. Igitur nec Paganus, nec Iudæus, nec hęreticus [b], nec qui vsuras exercuit [c], nec qui sibi mortem consciuerunt, aut qui personis [d] Ecclesiasticis violentas manus iniecerunt, nec homicidæ, nec incendiarij, aut Ecclesiarum violatores, nec incestuosi, nec blasphemi, nec vllus qui pro manifestis condemnatus est excessibus, Ecclesiasticæ sepulturæ tradi poterit.

a cap. sacris. in prin. ext. eod. tit.

b cap. 2. in pri. de hæretic in 6.

c cap. 2. de usur. in 6. in prin.

d cap. fin. extra. eo. tit.

Tumulati contra canones, sunt exhumandi, si illorum corpora possint discerni à corporibus fidelium. h. d.

Et si contigerit aliquãdo horum corpora in cœmeterio Ecclesiastico tumulari [e], si ab aliorum corporibus discerni poterũt, exhumari debent, & ab Ecclesiastica sepultura procul iactari. Quòd si discerni non poterunt, cum excommunicatorum ossibus corpora fidelium extumulanda non erunt, cùm licet non obsit iustis sepultura nulla vel vilis, celebris tñ, vel speciosa non prosit improbis.

e cap. sacris est. extra. eod. tit.

Qui contemptis clauibus non humandos in locis sacris humauerit, excommunicationem incurrit, à qua non est absoluendus ante quàm arbitrio Episcopi satisfecerit. h. d.

Si quis autem [f] contemptis Ecclesiæ clauibus huiusmodi personas, aut interdicti tẽpore quoslibet, in Ecclesijs vel cœmeterijs sepelire ausus fuerit, ipso facto, excommunicationis sententiam incurret: à qua, nisi priùs ad arbitriũ diœcesani Episcopi eis, quibus iniuria irrogata fuerit, satisfactionem competentem exhibuerit, absolui non poterit, nec vllũ circa præmissa contrà facientibus priuilegium suffragabitur.

f clem. uod. tit.

Reconciliati, licet alioqui Ecclesiasticæ sepulturæ non essent tradendi, post reconciliationem tradi poterunt. h. d.

Sed hæc de illis intelligenda sunt, qui impœnitentes decesserint, nec in articulo saltem mortis, Ecclesiæ reconciliati fuerint. Nam [g] si, dum forsitan in extremis agerent, legitimè absoluti fuerint, Cœmeterium his & alia Ecclesiastica suffragia denegari non debent: hæredes tamen & propinqui, ad quos ipsorum bona peruenerint, vt pro eisdem satisfaciant, si casus exigat, Ecclesiastica sunt censura compellendi.

g cap. fin. ext. eod. tit.

Cadauera punitorum pœnitentium sunt tradenda sepulturæ Ecclesiasticæ. h. d.

Ex his apparet, eorũ cadauera, qui post cõfessionẽ Deo per actam, pro sceleribus suis in patibulis suspendũtur [h], ad Ecclesiã esse deferẽda, & oblationes

h can. quæsitũ est. 13. q. 2.

pro

pro eis offerendas. Cùm enim pro peccatis suis pœnã extremã soluerint, & dignè pœnituerint, non iudicat Deus bis idipsum.

Deprehensi in scelere & uulnerati, si cõfessi ex uulneribus mortui fuerint, item improuiso casu oppressi, non priuantur Ecclesiastica sepultura. h. d.

a cano. fures. el pen. 13. q. 2.

Quin etiam [a] si, dum in scelere comprehenduntur, vulnerati fuerint, & sacerdoti postmodũ confessi, ex vulneribus accepti decesserint, communio eis minimè denegabitur: quanquã si, dum seipsos defendũt, interfecti fuerint, aliud sit statuendũ. Is autem, quẽ casus improuisus opprimit [b], si nihil aliud obsistat, Ecclesiastica sepultura non arcebitur.

b cap. ex parte parentũ. ext. eod. tit.

Pro sepultura nõ possunt clerici aliquid exigere, nec consuetudo in contrarium ualet, possunt tamen sponte oblatum accipere. h. d.

Illud etiam atq; etiam admonendi sumus, sacris Canonibus penitùs interdici [c], ne quis terrã pro sepulchro vendere, aut pro hominibus sepeliẽdis quoquo modo munera [d] exigere audeat, nisi fortè sepeliẽdus Ecclesię in cuius atrio [e] sepelitur, aliqd viuens tradi iusserit, aut post mortem ipsius parentes, proximi, vel hæredes pro luminaribus, vel eleëmosyna aliquid vltrò dare voluerint: quo casu spótè oblatum licitè recipi poterit: peti [f] verò, vel aliquid exigi est omnino vetitum, ne aut venalis dicatur Ecclesia, aut clerici hominũ interitu gaudere videantur, si ex illorum cadauerib. studeant habere compẽdium, nec obtẽtu cuiusquã cõsuetudinis, nisi pia & laudabilis fuerit, reatum suũ quis excusare poterit.

c cap. pen. ext. eod.

d cano. questa est. §. unde. 13. q. 2.

e cano. præcipiendum. d. 13. q. 2.

f d. cano. questa. §. peti.

DE CANONICA portione,

TITVLVS XXV.

Quid sit Canonica portio, & quòd est duplex, parochialis & Episcopalis, & quòd parochialis debetur curato de relictis factis Ecclesiæ, in qua quis posthabita propria Ecclesia elegit sepeliri. h. d.

Canonica portio est, quæ de relictis, & prouentibus Ecclesijs obuenientibus detrahitur, & prelatis debetur. Est autẽ duplex, Parochialis & Episcopalis. Parochialis est, quæ Parochiali Ecclesiæ, vel ipsius Curato, & Rectori debetur. Sciendũ est enim, si quis in alia Ecclesia, quàm in ea, in qua diuina audit officia, & Ecclesiastica sacramenta percipit, sepulturam sibi elegerit (quod quibus casibus fieri possit, proximè exposuimus) ne parochialium Ecclesiarum Rectores, quibus cura incumbit animarũ, debitis fraudẽtur subsidijs, constitutum esse [g], vt Curatus de his rebus, quas defunctus ꝓ anima sua in vltima dispositione relig[illegible] in qua sepeliri elegit, quartã partẽ percipiat, aut aliam, quã legitima consuetudo præfixerit.

g cap. cùm super. et cap. seq. ext. de sep[illegible]

De his, quæ quis uiuens, & ſanus contulit alicui Eccleſiæ, Curato non debetur Canonica portio: ſecus, ſi infirmus, & ex eadem infirmitate decedens. h. d.

Sed etſi nihil quidem teſtamento quis reliquerit, ſed in ægritudine [a] cōſtitutus cū bonis ſuis ad loca religioſa ſe trāſtulerit, Eccleſiæ parochiali Canonica portio debetur, ſi modò ille de eadē ægritudine deceſſerit. Quòd ſi ſanus ad ea loca ſe tranſtulerit, de his, quę locis ipſis cōtulit, cogi nō poterit aliquid Eccleſię, à qua diſceſsit, impertiri: quia liberum eſt eis tunc bona ſua nō ſolùm religioſis, ſed etiā quibuslibet priuatis conferre.

[a] *cap. de iis. ext. de ſepu.*

Canonica portio ſoluitur Eccleſiæ, in qua quis diuina percipit: & ſi duo quis habeat domicilia, diuidetur inter Eccleſias duorum domiciliorum. h. d.

Dubitari tamen poteſt, ſi cuius [b] maiores antiquitùs in aliqua Eccleſia ſepeliri conſueuerant, ea dimiſſa alibi ſepulturā elegerit, num dimiſſæ Canonica portio debeatur, an parochiali? Et ſtatutum eſt, illi perſoluēdam, in qua quis audire diuina, vel ſacramenta recipere debet. Quòd ſi is, qui duo habet domicilia, ſeq; in vtroq; collocat æqualiter, in loco tertio ſepulchrum eligat, domiciliorum Eccleſię inter ſe Canonicam portionem [illegible].

[b] *cap. 2. de ſepul. in 6.*

Ponit, de quibus rebus parochialis non detrahatur. h. d.

Sunt [c] tamē quædam relicta, ex quibus Canonica portio detrahi non debet, vtputà ſi quid pro fabrica, pro luminarijs, pro anniuerſario, pro equis [d], vel armis contra infideles exercēdis, vel aliàs ad perpetuum cultum diuinum, vel particulari perſonæ legantur: de quib. omnibus, niſi ea machinatione facta fuerint, vt parochialis Eccleſia fraudetur, huiuſmodi portio detrahenda non erit.

[c] *cap. fin. ext. de teſtam.*

[d] *cap. in noſtra. ext. de ſepultu.*

Minores, & Prædicatores indiſtinctè de omnibus obuentionibus parochialem portionē ſoluere tenentur. h. d.

Sed iſtud [e] quidem ita demū obtinet, ſi neq; in Minorū, neq; Prædicatorū quis Eccleſijs ſepulturā ſibi elegerit: hoc enim caſu dictorum ordinū fratres de omnibus obuētionibus, tam funeralibus, quàm quibuſcunq;, & quomodocunq; relictis, diſtinctè, vel indiſtinctè, ad quoſcunq; certos, vel determinatos vſus, etiam de quibus Canonica portio dari, ſiue exigi non cōſueuit, vel de iure nō debet, nec non de datis, vel qualitercunq; donatis in morte, ſeu mortis articulo, in infirmitate donantis, vel dātis, de qua deceſſerit, quo modocūque, directè, vel indirectè, quartam partem parochialibus ſacerdotibus, & Eccleſiarum rectoribus integrè largiri tenentur.

[e] *clem. 2. §. uerùm. & per totū tit. de ſepultu.*

Canonica Epiſcopalis eſt, quā detrahit Epi

ſcopus

scopus de relictis pro anima, quam testator pro hibere non potest, & ubi eadem ratio, eadem debet esse iuris dispositio. h. d.

Canonica portio Episcopalis est, quæ de relictis alicui Ecclesiæ pro anima ab Episcopo deducitur. Nam veluti parochialis Ecclesia pro labore, & cura, quam gessit animarum, certam portionem detrahit de relictis alteri Ecclesię, in qua quis sepulturam elegerit: sic etiam licebit ipsi Episcopo [a], nisi sibi quadragenaria [b] obstet præscriptio, curæ pastoralis intuitu, quam diœcesi superintendens suscipit de relictis, & pro anima cuiuslibet Ecclesiæ oblatis Canonicam sumere portionem: etiam si testator expresserit, quòd nō Episcopi velit esse relictū, sed tantùm Ecclesiæ, cùm priuata testatoris dispositio generalem Canonis constitutionem immutare nequeat [c].

a *cap. requisisti. in prin. ext. de testa*

b *cap. de quarta. ext. de præscrip.*

c *d. cap. requisisti. uers. secus autem.*

Ecclesiæ debetur Canonica portio de relictis Episcopo, quam tamē potest testator pro hibere. h. d.

Item [d] ex contrario, quemadmodū Episcopo sua portio cōpetit, si quid Ecclesiæ relinquatur: ita si quid Episcopo relictū fuerit, Ecclesia de illo Canonicā petere portionem poterit. Sed hoc casu, si testator exprimat, quod velit illud Episcopi tātùm esse, non Ecclesiæ, testatoris erit seruanda dispositio.

d *cap. requisisti. §. si ab extraneo. ext. de test.*

Si quid simpliciter Episcopo à coniuncto fuerit relictum, in dubio non debetur Ecclesiæ Canonica portio, secus si ab extraneo. h. d.

Sed [e] in hac specie multum intererit, qua legandi formula testator vsus fuerit. Nam si simpliciter dixerit, *Rem talem relinquo*, distinguendum est, Episcopi propinquus leget, an extraneus. Primo enim casu, cùm nō Ecclesiæ relictum præsumatur intuitu, nisi fortè id probetur, sed personæ, de relicto in vita Episcopi Ecclesia petere nihil poterit. Contraria obtinet præsumptio, & dispositio, si ab extraneo quid Episcopo relictum fuerit.

e *d. cap. requisisti. §. si uero.*

Si quid coniunctim legetur Episcopo, & Ecclesiæ, fit inter ipsos diuisio, etiam si testator hoc reliquerit Episcopo, illud Ecclesiæ nisi stare uelint testatoris uoluntati, quod ob fauorem ultimæ uoluntatis conceditur. h. d.

Quòd si [f] coniunctim dictum fuerit, *Relinquo rem Episcopo, & Ecclesiæ*, de ea inter ipsos Canonica diuisio facienda erit. Si verò istud Episcopo, & illud Ecclesię relinquatur, relicta inter Episcopum, & cathedralem Ecclesiam ad Canonicā diuisionem sunt redigenda: nisi ambo testatoris velint esse dispositione contenti, quam propter vltimę voluntatis fauorem obseruare est satis cōdecens, vbi neq; fraus interuenit, nec altervter nimiùm debita portione fr[illegible]

f *d. cap. requisisti. §. quid si. & seq. ext. de test.*

Cum Ecclesiis inferioribus Episcopus non diuidit sibi relictum, sed bene detrahit quartam de relictis dictis Ecclesijs. h. d.

a d. cap. requisisti. §. secus autem. ext. de testa.

Secùs [a] autem est, si quid legetur Episcopo, & capellis, vel monasterijs, aut alijs pijs locis: nã hoc casu, quod Episcopo legatur, eius præcipuum est: cum Ecclesia cathedrali, & de illis quæ alijs locis legantur, portionem Canonicam nihilo minùs obtinebit. Et hæc ideo tã variè, quia non tanta inter monasteria aut capellas est communio, quanta inter Ecclesiam cathedralem & Episcopum, qui cathedrali spirituali copulatus est coniugio: vnde & quæ acquirit Episcopus, non illis, sed isti tantùm acquirit.

Si testator aliquid Episcopo, aliquid Ecclesijs reliquit, & iussit Episcopum esse contentũ suo relicto, posthabita detractione quartæ, seruanda est testatoris uoluntas, nisi sit facta in fraudem. h.d.

Hoc autem tunc obtinere oportet, si simpliciter Episcopo legatũ factũ fuerit: cęterùm si eam adiecerit conditionẽ testator, vt Episcopus suo sit legato contentus [b], & ipse legatũ agnouit, quia per hoc alijs renunciasse videtur, de cæteris portionẽ exigere non poterit. Sed si constiterit, quòd eadem adiecta cõditione in fraudem modicum constituit mortuarium, vt Episcopus portione debita fraudetur in cæteris, quia dolus cuiquam patrocinari nõ debet, poterit is etiam ex alijs relictis exigere portionẽ à Canone constitutam, saluis tamen indulgentijs, quæ à Roman. Põtifice quibusdam regularibus sunt concessæ.

b cap. officij. & infrà. ext. de testam.

Relictum ei, qui potest proprium possidere non habenti prælationem, uel administrationẽ, à quocunq; præsumitur relictum intuitu propriæ personæ, non Ecclesiæ. h.d.

Illud [c] etiam generaliter obseruandum est circa eũ, qui propriũ possidere potest, prælationem, vel administrationem Ecclesiæ non habentem, quòd si ei aliquid relinquatur specialiter, non solùm à propinquo, verùm etiam ab extraneo, non intuitu Ecclesiæ, sed personæ esse relictum intelligitur, nisi probatio in contrariũ appareret: & idcirco de illo, nec Episcopus, nec Ecclesia potest in vita eius sibi aliquid vendicare.

c cap. requisisti. §. illud. ext. de testam.

Episcopalis & parochialis pari passu ambulant. h.d.

Item de quibus relictis parochialis portio non detrahitur, nec Episcopalis detrahẽda erit.

DE DECIMIS, TITVLVS XXVI.

Ponit subordinationem tituli ad præcedentia, & sequentia h.d.

EXplicito tractatu rerum, quę spiritualitate quadam cõtinentur & cẽsentur, superest nũc, vt de rebus Ecclesiasticis quidẽ, sed temporalibus, illarumque administratione di-

ca-

camus. Sed cùm decimæ mediam quãdam inter spirituales res & temporales naturam obtineant, quippe quòd ipsum decimãdi ius spirituale sit, fructus verò ipsi decimarum temporales & profani, meritò de his qua si in confinio quodam, tractatus habendus erit, & tam præcedẽtibus, quàm subsequentibus annectendus. Quod eo etiam congruentiùs posse fieri videtur, ꝙ & proximè de ijs, quæ sacerdotibus, & Ecclesijs parochialib. debentur, & similẽ naturã habere videntur, loquuti fuimus, & ipsarum quoq; decimarũ ad parochiales Ecclesias iure communi spectat perceptio.

Quid sit decima. h. d.

Decima est quota bonorum mobiliũ pro Deo, tam diuina, quàm humana cõstitutione debita[a].

a cap. parochianos. ext. eod.

Decimarum aliæ personales, aliæ prædiales. h. d.

Decimarum duæ sunt species: personales, & prædiales. Personales sunt, quæ ex ijs prouẽtibus deducuntur, qui ex propria cuiq; solertia & industria obueniunt, vtputà de negotiatione, artificio, & militia. Prędiales sunt, quæ ex fructib. prędiorum soluuntur, vt de vino, tritico, & his similibus, quas in signũ vniuersalis sibi retẽti dominij reddi Deus pręcipere voluit[b].

b cap. tua nobis. uers. nimis. ext. eo.

Personales præbendæ debẽtur Ecclesiæ, in qua quis sacramenta percipit: prædiales uerò Ecclesiæ, in cuius finibus sunt constituta prædia, nisi aliud inducat consuetudo. h. d.

Inter personales autẽ & prędiales decimas hoc interest, ꝙ psonales illi solũm parochię debẽtur[c], in qua quis Ecclesiastica sacramẽta pcipit, tametsi lucrũ alibi cõtigerit: prędiales verò[d], si ex prędijs in aliena parochia constitutis fructus collecti fuerint, ei debẽtur Ecclesię regulariter, in cuius territorio prædia sunt cõstituta: quanquã si cõsuetudo aliud introduxerit, seruanda erit[e].

c ad apostolicæ. §. noueris. ext. eod. tit.

d cap. fi. ext. de paroc. et cap. cùm in tua. in fin. ext. eod.

e d. cap. ad apostolicæ. in fin.

Personales decimæ, quæ soluũtur ex reb. uẽditis et paratis pecunia decimata, soluũtur deductis impẽdijs, secus uerò prædiales, et fructus nõ, nisi cũ onere decimarũ, alienari poßũt. h. d.

Item si personales, quę de rebus acquisitis, vel factis ex pecunia decimata, si vẽdantur, soluẽdę sint[f], vtputà si vendatur domus, ager, vinea, molendinum, grex, aut merces, quęlibet expẽsę priùs, quas qs in reb. parãdis fecerit, deduci debẽt, & de residuo, quasi de lucro, decimę præstabũtur. Expẽsæ verò etiã seminis, quę fiunt pro percipiendis fructibus, ex illis, de quibus fructus pueniunt, etiã si decimatæ fuerint, nõ deducẽtur: quoniã, salua decima, fructus efficiũtur eorũ, qui expẽsas [illegible] faciunt: sed nec fructus ipsi, nisi cũ onere decimarum, alienari poterunt.

f cap. pastoralis officij. ext. eod. tit.

Non deducuntur impensæ factæ pro instaurandis rebus, de quibus soluendæ sunt decimæ, tam personales, quàm reales. h. d.

Illud commune tamen est tã personalibus, quàm prædialibus, quòd expẽsę, quę factæ fuerint pro restaurando [a] detrimento rerum, ex quibus decimę persoluuntur, vt si pars aliqua moriatur armenti, vinea fiat deterior, mercis depereat portio, de prouentibus decimandis minimè deduci debent. Cuius rei illa est ratio, quòd penes Dominum res instauratæ remanent.

a *cap. pastoralis. § . nec pro. eod. tit. ext.*

Cẽsus & tributa de fructibus, de quibus decimæ soluendæ sunt, non debent deduci. h. d.

Sed [b] nec census, nec tributa de fructibus, de quibus decimæ persoluendæ fuerint primitùs deduci poterunt. Cùm [c] enim in signum vniuersalis dominij, quasi quodam speciali titulo decimas sibi Dominus reseruauerit, consequẽs est, vt in prȩrogatiuam dicti generalis dominij decimarum solutio, cẽsuum & tributorum præcedat exactionem: vel saltem hi, ad quos census, vel tributa peruenerint, quoniam res cum suo transit onere, decimas soluere per censuram Ecclesiasticam compellantur.

b *cap. cùm nõ. ext. eod.*

c *cap. tua nobis. circa medi. eod. tit. ext.*

De omnibus prouentibus decimæ solui debent. h. d.

Eadem [d] ratione constitutũ est, vt non solùm de vino & grano, fructibus arborum, & hortorum decimæ persolui debeant, sed etiam de pecoribus, de venationibus, negotiationibus, de ipsa etiam militia, & deniq; de omnibus bonis, & prouentibus omnibus, ita vt qui de his eas cum integritate soluere neglexerint, Ecclesiastica districtione percelli debeant.

d *cap. ex parte. & cap. seq. ext. eodem. tit.*

Omnes tenentur soluere decimas, tam Christiani, quàm Iudæi. Iudæi tamen tantùm prædiales tenentur soluere, Christiani & prædiales, & personales. h. d.

Illud etiam nullã recipit dubitationẽ, ad solutionem earũ quemlibet teneri, nisi quis speciali priuilegio ab ipsarum præstatione doceatur exẽptus. Vnde non solùm Christiani, sed etiam Iudæi tenebuntur. Inter eos tamen illa est differentia, quòd fideles ad personales & prædiales præstandas indistinctè tenẽtur: Iudæi verò [e] ad prædiales tantùm, quas si recusent soluere, ad ipsas possessiones renũciandas compellendi erunt, ne fortè hac occasione Ecclesię suo iure fraudari valeant.

e *cap. de terris. ext. eod. tit. & cap. pen. in fin. ext. de usur.*

Monachi, regulares, & clerici communiter uiuentes soluunt prædiales decimas, & quòd nouale, est ager de nouo redactus ad culturam. h. d.

De monachis & regularibus, seu clericis communiter viuentibus videamus, & sanè nulla sinit ratio, vt ab his de laborib. [f] ac nutrimentis proprijs decimæ

f *cano. decimas à pop. lo. 16. q. 1.*

mæ extorqueantur: ad prædiales tamen etiam de noualibus, de quibus antea decimæ soluebantur, tenebuntur. Est autem nouale [a], ager nũc primùm proscissus, & nuper ad culturam redactus: de quo, quòd aliquãdo cultus fuerit, memoria non extat.

a cap. quid per nouale. ext. de uer. sign.

Decimas soluere tenentur monachi, & alij communiter uiuentes etiam de prædijs de nouo acquisitis, & proprijs manibus excultis, nisi obstet aliquod priuilegium. h.d.

Sed & si ijsdem possessiones pia fidelium deuotione collatę fuerint, aut pro monasterijs de nouo fundãdis comparatę, vel quoquo modo recenter acquisitæ, etiamsi eas proprijs manibus aut sumptibus excolant, nihilo minùs decimas persoluẽt Ecclesijs, quibus ratione taliũ prędiorum antea soluebantur, nisi [b] super hoc speciali iure, vel priuilegio muniti esse probentur.

b cap. 2. §. ceterùm. eod. tit. in 6.

Priuilegium tollitur re præiudicata et præscriptione. h.d.

Sed [c] nec semper eis priuilegium suffragabitur: nam si res iudicata obsistat, vel priuilegio muniti decimas per quadraginta annorum spacium soluerint, cùm liberum sit vnicuique iuri proprio renunciare, præstatione tanti temporis proprio priuilegio detrahere voluisse præsumuntur, & ea propter ad decimarum præstationem compelli poterunt.

c cap. si de terra. extra. de priuile.

Priuilegia sunt interpretanda, ut nemini indebitè damnum inferant. h.d.

Item si post initam inter aliquos super decimis conuentionem certi tenoris priuilegia obtenta fuerint, nisi cõuentioni per ea derogetur expressè, illis nõ obstantibus, erit inuiolabiliter obseruanda: ita enim huiusmodi priuilegia sunt accipienda, vt nemini læsionem, præcipuè enormem, inferre debeant. Vnde [d] si per huiusmodi concessiones parochiales Ecclesias adeo grauari contingat, vt Rectores de reditibus earũ congruè substentari, & Episcopo debita persoluere non possint, per locorum Ordinarios ita prouidendum erit, vt eisdem Rectoribus tantum relinquatur, quòd & cõpetentem substentationem habere, aliaque onera debita supportare valeant.

d cap. 2. § ubi autem. eod. tit. in 6.

Priuilegiati super decimis, tenẽtur illas soluere de prædijs conductis: & priuilegiatus super laboribus proprijs soluet decimas super prædijs locatis. h.d.

Super decimis quoque non soluendis priuilegiati, si aliena prædia conduxerint [e], priuilegio minimè obstante, de conductis prædijs solitas decimas parochijs suis integras persoluẽt. Idemq; erit de lo[...]tis prædijs, si priuilegiatus sup laboribus, quos proprijs vel manibus, vel

e cap. dilecti filij. & cap ex parte. extra. eod. & [...] 14.

ſumptibus excoleret, terras ſuas alijs locauerit.

Laici, & etiam Imperator non poſſunt concedere priuilegium ſuper decimis non ſoluendis.h.d.

Generaliter autem, niſi huiuſmodi immunitatum priuilegia ab Apoſtolica poteſtate obtenta fuerint, nullam habebunt efficaciam, ideoque [a] etiam Imperialis conceſsio quantumcunque concepta generaliter, cùm nulla ſit laicis de ſpiritualibus diſponendi facultas, à ſolutione decimarum neminem poterit eximere: imò ſacrilegij [b] crimen incurrit, qui de manu laicorum rem Eccleſiaſticam recipiet.

a cap.tua.el 1. extra. eod. tit.

b cap.dudum. §. cùm ſacrilegij. extra. eod.

Laicus etiam de manu clericorum non poteſt decimas recipere ſub pœna excommunicationis, & priuationis ſepulturæ, & clericus concedens deponetur.h.d.

Ex contrario quoque laicus etiam à clericali poteſtate decimas recipere, & in alium, velut hæreditario iure, tranſmittere non poterit: & ſi ſecus actũ fuerit, & qui cõceſſerit, à ſtatu ſuo deijcietur [c], & qui receperit, & Eccleſiæ non reddiderit, & uiuens excommunicationis vinculo [d] innodabitur, & mortuus Eccleſiaſtica ſepultura carebit [e].

c cap. quàuis ſit. in fin. extr.eod.

d capitu. ad hæc. eo.tit. extra.

e cap.prohibemus. extra.

Reditus decimarum locari poſſunt, dum mo[illegible] alienationem.h.d.

Si [f] quis tamen, cùm Eccleſię ſuę conditionem meliorem facere poſsit, decimarum ſuarũ prouentus alicui locare velit, dum modò huiuſmodi locatio ad feudum, vel alienationẽ non videatur extendi, id facere minimè impedietur.

f cap.2.extr. locati.

Epiſcopo debetur à Rectoribus quarta decimarum, quas exigunt, niſi præſcripta fuerit.h.d.

Poſtremò ſciendum eſt, quòd veluti parochialibus Eccleſijs (ſecundum ea, quę proximè expoſuimus) decimæ debentur, ita etiam decimarum ipſarum quarta Epiſcopo à Rectoribus Eccleſiarum, niſi legitima obſtet præſcriptio [g], perſoluenda erit.

g cap.de quarta.extra. de præſcrip.

DE REBVS ECCLEſiæ alienandis, vel non.

TITVLVS XXVII.

Regulariter Epiſcopus non poteſt aliquid agere ſine conſenſu, vel conſilio capituli. hoc dicit.

TRactemus nunc de rebus temporalibus Eccleſiarũ, illarumque adminiſtratione & alienatione, ſine quibus ſpiritualium dignitas haud facilè conſiſtere poteſt. Et quidẽ illud in primis firmare nos oportet, nihil Epiſcopum regulariter ſine conſenſu ſui Capituli, vel conſilio poſſe ſuper his ſtatuere: cùm velut caput ad membra, ita ſeſe prælatus habeat ad Capitulum. In eo autem to-

tius

tius videtur esse consensus Capituli, cui & maior & sanior fratrum accesserit sententia.

Alienatio rei Ecclesiasticæ facta sine utilitate Ecclesiæ, & clericorum consensu, non ualet, & quid contineat Alienationis uerbum, hoc dicit.

Ex his consequens est, vt rerum Ecclesiasticarum absq; clericorum subscriptione [a], & Ecclesiæ vtilitate, & Romano inconsulto Pontifice [b], ab Episcopo facta donatio, vel alienatio, vel suppositio non teneat, nisi eam postmodum ratam habeant [c]. Prælatus enim Ecclesiasticarum rerũ procurator est, non dominus: & conditionem Ecclesiæ meliorem quidem facere potest, deteriorẽ verò nõ potest. Quòd si [d] secùs factũ fuerit, nec quod gestum est, vires vllas sortietur, & Canonum temeratores tam seculariũ, quàm Ecclesiasticarum legum pœnis subiacebunt. Alienationis [e] autem verbum continet hoc loco venditionem, permutationem, hypothecam, donationem, conductionem, emphyteusim, & omnem conuentionem, per quã dominium transfertur.

a *can. placuit. & can. seq. 12. q. 2. & cap. si quis. et cap. præcedere. ext. eod.*
b *capit. 2. in prin. eod. tit. in 6.*
c *cap. 3. in fi. extra. de ijs, quæ fiunt à prælat.*
d *extra. commu. uni. eo. tit.*
e *cap nulli. §. alienationis. eod. tit. extra.*

Ecclesiam suam nõ potest quis grauare pro alienis debitis, & debita necessaria facta à prædecessore luenda sunt. Idem si clericus de mandato fideiusserit, aut in rem ipsius Ecclesiæ mutuum uerterit. h. d.

Sed [f] nec commissam sibi Ecclesiam pro alienis grauare debitis, aut literas alicui, vel sigilla concedere, quibus Ecclesia possit obligari, aliquis audere debet: alioqui nec Ecclesia ad talium debitorum solutionem tenebitur, & qui id ausus fuerit, à spiritualium & temporalium administratione suspensus erit. Debita [g] tamen à prædecessore suo pro Ecclesiæ necessitate contracta, soluere proculdubio tenebitur. Idem, si clericus de mandato fideiusserit [h], aut si non de mandato, in rem tamen Ecclesiæ, mutuum verterit.

f *cap. 2. extr. de fideiuss.*
g *cap. 1. extr. de solution.*
h *cap pen. extra. de fideiuss.*

Potest prælatus rem non magni ualoris in aliquem bene meritum transferre, & terram gratia fabricandæ Ecclesiæ alicui concedere, hoc dicit.

Excipiuntur tamen nonnulli casus, in quibus donandi, permutandi, locandi, libertatem, feudum, & emphyteusim dandi, aut aliter alienãdi iure licentia conceditur. Nam [i] si quid prælatus non magni valoris alicui fortè ob bene merita donauerit, præsertim suadente cõsuetudine, iure substinebitur donatio. Multò magis idem erit statuendum, si quid fortè soli ad Ecclesiæ fabricam erigendam concessum fuerit: quo casu tantum donare licet, quantum Ecclesiæ parietes concludere possunt.

i *capit. cæterùm. extra. de donat.*

Prouentus Ecclesiastici [illegible] ad modicum tempus, & [illegible] precariam concedi, quæ renouandæ erunt de quinquennio in quinquennio. h. d.

Idem iuris erit & de redituum fructuumque venditionibus ad tempus modicum faciẽdis, & de precarijs, quæ quandoque de Ecclesiarum possessionibus fieri solent, quæ ne temporis longinquitate iuris Ecclesiastici pereat memoria, de quinquennio [a] in quinquennio renouandæ erunt.

a cap. 1. extr. de precar.

Precarium soluitur ad beneplacitum concedentis, secus precaria, nisi sit irrationabilis. hoc dicit.

Distat autem precariũ à precaria: quia Precarium [b] tandiu conceditur, quoad is, qui concessit, patitur: Precariæ verò nõ sunt pro voluntate concedentium reuocandæ, nisi sint irrationabiles: quo casu poterit successor à prædecessore cõcessam precariam rescindere & reuocare.

b cap. fin. ext. de precar.

Ruinæ, prædia inculta, & syluæ extirpatæ, possunt sub annuo censu concedi in emphyteusim, & si per bienniũ in solutione census cessatum fuerit, potest emphyteuta expelli. hoc dicit.

Ruinæ quoque, quas Ecclesia reficere non valet, & inculta prædia, aut extirpatæ syluæ in emphyteusim sub annuo cẽsu his concedi poterunt, à quibus, vel suo, vel parentum [c] suorum labore constiterit extirpatas, nisi fortè possint alijs ad maiorem Ecclesiæ vtilitatem cum eodẽ onere conferri. Qui [d] tamen si per biennium in solutione Canonis cessauerint, nisi celeri satisfactione postmodũ sibi consulere studuerint, iure expelli poterunt: nec quicquã eis proderit, quòd vt Canonem soluerent, sibi nunciatum non fuit, cùm hoc casu præfixus dies pro domino interpellet.

c cap. ad aures. ext. eo.

d cap fin. ext. loca.

Terrulas incommodas, & minùs utiles, itẽ seruos fugitiuos potest prælatus alienare. hoc dicit.

Terrulas [e] quoque aut vineolas exiguas, & Ecclesiæ minùs vtiles, aut longè positas, vel domos, quæ Ecclesiæ plus incommodi, quàm vtilitatis afferunt, si necessitas fuerit, distrahendi potestatem Episcopus habebit. Simili ratione fugitiuos seruos, & qui de fuga reuocati, retineri non possunt, si voluerint, aut illi ex alio meruerint, Episcopis distrahendi potestas erit.

e can. terrulas. 12. q. 2.

Feudum à uasallo alienatum, & difficilis recuperationis, potest Episcopus alteri sub cõditione recuperandi concedere. h. d.

Sed & in feudum [f] certis casibus, & iureiurãdo de non alienando minimè obstante res Ecclesiasticas concedere poterit, veluti si feudum per vasallum alienatum fuerit, & per Episcopum id facilè recuperari non valeat: poterit enim per Episcopum illud alicui concedi, qui & ipsum recuperet, & in feudũ ab Ecclesia recognoscat.

f cap. 2. extr. de feud.

Feudum

Feudum deuolutum potest per Episcopum alteri concedi. h. d.

Quinimò [a] etiam si talis necessitas non immineat, nihilo minùs alienantis filium, vel cõsanguineum, vel eiusdem feudi consortem poterit Episcopus inuestire. Idem erit, si per obitum vasalli feudum ad Ecclesiam remeauerit: nam & eo casu inuestire prelatus alium liberè poterit, si Ecclesiæ viderit expedire.

a cap. fin. ext. de feud.

Qui aliquid contulerunt, uel acquisiuerunt ecclesijs, possunt pro modo collati, uel acquisiti manumittere, dum tamen manumissus cum posteritate & peculio remaneat in patrocinio ecclesiæ. h. d.

Illud etiam Toletano Concilio [b] diffinitum reperitur, quòd si sacerdotes aliquid Ecclesiæ suæ relinquunt, vel nihil habentes, aliqua prædia, vel familias Ecclesijs suis acquirunt, liceat eisdem aliquos iuxta collatæ modum rei de familia eiusdem Ecclesiæ manumittere, ita vt manumissi cum peculio & posteritate sua sub Ecclesiæ remaneant patrocinio. Quòd si qui nihil de proprio [c] Ecclesiæ contulerunt, libertati seruos Ecclesiæ donare ausi fuerint, ex eodem Concilio Episcopus successor ad Ecclesiæ ius reuocare poterit. Impium est enim, vt qui lucrum de rebus suis Ecclesiæ non contulit, damnum inferre valeat.

b cap. consensus. ext. eo.

c cap. episcopi. ext. eod. tit.

Princeps potest rem suam æqualem, uel maiorem cum Ecclesiastica permutare, & serui Ecclesiastici, si frugi sint, præterquàm ad libertatem, commutari non possunt. h. d.

Sed & Princeps [d], si causa probabilis id poposcerit, cum re Ecclesiastica & immobili, rem suam maiorem, vel æqualem permutare poterit, pragmatica super hoc præcedente forma. Ecclesiastica tamen mãcipia [e], quæ frugi fuerint, præterquàm ad libertatem, commutari non poterunt.

d cap. 1. extr. de rer. permutat.

e cap. mancipia. ext. de rer. permu.

Episcopus potest permutare terras duarum Ecclesiarum suæ diœcesis, illarum accedente cõsensu: & de temporalibus ad spiritualia non potest fieri permutatio. h. d.

Episcopus quoq; duarũ suæ diœcesis Ecclesiarum terras, inuicem ambarum [f] partium accedente consensu, permutare poterit, & si alterius partis prædium valore præponderet, ad æqualitatem inducendam ab altera parte pecuniam refundi iubebit [g]. De temporalibus aũt ad spiritualia permutatio iure consistere non potest [h].

f cap. 1. ext. eod. tit.

g cap. ad quæstiones. ext. de rer. permutat.

h cap. fin. de rer. perm.

Res Ecclesiastica potest propter præscriptionem legitimam ab ecclesia abduci, & detrahi. h. d.

Præterea & si quis per tempora sacris Canonibus definita rem Ecclesiasticam iusto titulo & bona fide ita possederit, vt nullo temp[illegible] tiam habeat alienæ, completa præscriptione, res possessa à iu-

ribus Ecclesiæ dubio procul intelligetur esse auocata.

Decimæ, & oblationes præscribi non possunt. h.d.

Prouentus tamen primitiarum & decimationum præscriptione tolli non poterunt, etiã si à Romano Pōtifice laicus quilibet super his rescriptum impetrauerit.

DE PECVLIO CLEricorum, relictis, & successionibus eorum,

TITVLVS XXVIII.

Ecclesiasticæ reputantur etiã res illæ, quas sacerdos acquisiuit, cùm tempore suæ promotionis nihil haberet, qui sub pœnis hic contentis curabit, ut de rebus à se emptis ad nomen Ecclesiæ scripturam conficiat. h.d.

ERgo res Ecclesiasticas ab Ecclesiæ iuribus abdicare non licet. Ecclesiasticas autem res intelligimus, nō modò quas Ecclesiæ rationibus sacerdos comperit asscriptas, sed etiam eas, quas is emerit, cùm tempore suæ promotionis nihil haberet. Cùm igitur & hæc, tanquam de bonis Ecclesiæ quæsita eiusdem esse intelligãtur, ne quando ius Ecclesiasticum imminuatur, curabit sacerdos, vt de his, quæ superemerit, & ad ipsius Ecclesiæ nomen scripturam [a] conficiat, & Ecclesiæ relinquat, alioqui ab eius ordinatione discedet. Qui verò prætextu proprij [b], vel alieni nominis fraudem facere voluerit, sacrilegij crimen incurret.

a cap. 2. ext. eod.

b cap. pen. ext. eod.

Relictum sacerdoti pro anima censetur relictum Ecclesiæ: secus est, si quid ei sit relictum sub onere fideicommissi. h.d.

Sed & si nō emerit, sed ꝑ anima quispiam intuitu Ecclesię sacerdoti reliquerit, adhuc idem statuēdum erit. Cōgruit enim, vt quemadmodum sacerdos habet, quod ecclesię dimissum est, ita & Ecclesia id habeat, quod relinquetur sacerdoti. Si quid tamen per fideicommissum, aut sacerdoti, aut Ecclesiæ relictum fuerit, alteri postmodum profuturum, id inter Ecclesiasticas facultates computandũ nō erit.

Bona quæsita sacerdotibus intuitu Ecclesiæ, debent remanere apud Ecclesiam, nec de his potest quis testari, & quid contineatur nomine Ecclesiæ. h.d.

Generaliter [c] igitur bona quęlibet ob ecclesiam acquisita sacerdotibus, siue mobilia, siue immobilia, post illorum obitũ debent apud eandem remanere, nec super his vllum de iure testamentum fieri poterit. Nomine autem ecclesiæ, vbi clericorum est collegium, non Episcopus, vel morientis clerici successor, sed congregatio communis intelligitur, quæ rerum illarum curam & Canonicam debet habere distributionem. Vbi autem in locum defuncti vnus

c cap. relatũ. el 2 ext. de testam.

nus tantùm substituendus erit, is ea bona, velut & alia, dispensabit.

Clerici possunt maximè accedente iusta causa de bonis Ecclesiasticis facere eleemosynam. h.d.

Licet [a] autem clerici, nec de mobilibus ipsis testamentũ cõficere posint, consuetudinis tamen est non improbatæ, vt de his pauperibus, & religiosis locis, & his qui viuẽti seruiuerint, siue sint consanguinei, siue extranei, aliqua iuxta seruitij meritum conferantur, non testamenti ratione, sed eleëmosynæ duntaxat intuitu [b].

[a] d. cap. relatum. el 2. §. licet. ext. de testam.

[b] cap. ad hæc. ext. de testam.

Potest quis tantum legare de bonis Ecclesiasticis, quantum contulerit Ecclesiæ. h.d.

Item si tantũdem de proprij Iuris facultate contulerit Ecclesiæ, quantum de Ecclesiasticis bonis legauerit, legatum substinebitur.

Clerici possunt testari de his, quæ acquisiuerunt non intuitu Ecclesiæ. h.d.

De his verò [c], quę aut paternę succesionis, vel cognationis intuitu, seu cõsanguineorum, vel amicorum munere, respectu nõ habito ad ecclesiam, ad clericos peruenerint, liberè testari poterunt.

[c] cap. quia nos. ext. de testam.

Clerico ingenuo deficientibus successoribus ab intestato succedit in totum Ecclesia. h.d.

Quòd si decesserint intestati [d], nec aliqui fuerint inuenti, qui iure cognationis ipsis succedere valeant, si ingenuis gaudeant natalibus, in integrum tunc Ecclesia succedet, nec cuiquam ex rebus eorum aliquid præsumere licebit.

[d] cap. 1. ubi etiã gl. ext. de success. ab intest.

Bona serui promoti ad sacros ordines ab intestato decedentis diuiduntur in quatuor partes, ut hic. h. d.

Si verò seruus [e] ad sacros ordines promotus, libertatem nactus fuerit, idemque postea decesserit intestatus, nihil olim dominus de bonis eius vendicare poterit, sed eius peculiũ in quatuor partes diuidetur, quarum vna Episcopo, altera Ecclesiæ, tertia pauperibus asignabitur, quarta parentibus: & si nõ sint capaces parentes, Episcopus eam recipiet, & in vsum Ecclesię diligenter distribuet.

[e] cap. 2. ext. de success. ab intest.

FINIS LIBRI SECVNDI.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER TERTIVS.

DE IVDICIIS, & illorum diuisione,

TITVLVS I.

Quid sit Iudicium, & quid causa. h. d.

RESTAT, vt videamus de iudicijs. Potest autẽ Iudicium ita describi, IVDICIVM est discussio causæ, quæ ritè fit in foro corã iudice: CAVSA verò est origo negotij, & materia iudicij.

Quæ sint iudicia secularia, & quæ Ecclesiastica. h. d.

Summa diuisio iudiciorum hæc est, quòd aut sunt secularia, aut Ecclesiastica. Iudicia secularia sunt, quę coram iudice laico inter personas seculares exercentur. Ecclesiastica verò sunt, quæ coram iudice Ecclesiastico inter personas Ecclesiasticas agitantur. Duo enim sunt, quibus principaliter orbis regitur [a]: Authoritas sacra Pontificum, & Imperialis ac regia potestas. Vnde sicut ciuilium legũ, non [illegible] esse debet executor: ita etiam Ecclesiasticarum Ecclesiasticus Iudex est administrator.

[a] cap. solicitè. ext. de maiori. et obe.

Laicus à laico coram seculari iudice conueniri debet, nisi causa sit spiritualis, uel similis: & literæ impetratæ ad iudicem Ecclesiasticũ non tenent. h. d.

Laicus [b] ergo à laico coram iudice seculari, non autem Ecclesiastico conueniendus erit: quod vsqueadeò obtinet, vt etiam si alteruter litigantium ab Apostolica sede literas ad Ecclesiasticum iudicem impetrauerit, irritæ sint & inanes. Si tamen causa sit huiusmodi, quę ad Ecclesiasticum forum pertineat, qualis [c] est matrimonij, vsurarũ, periurij, & similes, licet inter laicos disceptatio sit, Iudex Ecclesiasticus adeundus erit. Idem [d] iuris est, si vel à seculari iudice iustitia impetrari non potest, vel consuetudo loci, vel miserabilitas personarum Ecclesiasticum iudicem compellandum suadeat.

[b] cap. licet. et cap. seq. ext. de foro compet.

[c] clem. 2. eod tit.

[d] cap. ex tenore. ext. de foro comp.

Clerici habent priuilegium, ne coram iudice laico conueniri ualeant, cui non potest ullo pacto renunciari. In iudicem tamen Ecclesiasticum non suum possunt consentire, accedente consensu diœcesani. h. d.

Pari [e] ratione tam Mileuitanensi, quàm Carthaginensi Cõcilio constitutum est, ne clerici clericos relicto suo Põtifice, ad publica iudicia sub pœna depositionis & amissionis propriorum

[e] cap. si diligenti. ext. de foro cõpet.

rum

rum iurium pertrahant: cui beneficio, cùm non sit personale, sed collegio Ecclesiastico indultum, pactionibus priuatorum, aut iuramento illicito derogari non potest. In iudicem tamẽ non suum, si is persona sit Ecclesiastica, & Episcopi dioecesani consensus accesserit, clerici consentire poterunt.

Actor sequi debet forum rei. h. d.

Quòd si inter clericum & laicum contentio sit, vt cognoscamus, vtrùm Ecclesiasticus, an secularis iudex causam dirimere debeat, dispiciendum erit, quis rei cõuenti partes substinet. Nã si clericus, apud Ecclesiasticum forum: si laicus, apud secularem erit agitanda causa: cùm [a] generale sit, vt actor forum rei sequatur. Cauendum [b] erit igitur laico iudici, ne quoquo modo clericum condemnet: quod si fecerit, ab Ecclesia, cui iniuriam irrogare noscitur, tandiu sequestrandus erit, quovsque reatum suum cognoscens, emendet.

a cap. cùm sit. ext. de foro compet.

b cap. conquestus. d. tit.

Si delinquens captus praetendatur clericus, utrùm ita sit, debet cognoscere iudex clericus uocato iudice seculari. h. d.

Dubitari tamẽ contigit, si iudex laicus [c] delinquentem captum detineat, & is se clericũ asserens, ad curiam Ecclesiasticam remitti postulet, vel illũ curia ipsa Ecclesiastica tanquã clericum repetat, si iudex laicus illũ esse clericum inficiatur, & propterea minimè remittendũ contendat, quis sit huius dubitationis legitimus futurus iudex? Et cùm de re Ecclesiastica & spirituali sit controuersia, ad iudicem Ecclesiasticum huiusmodi cognitio pertinebit. Iudex tamen secularis, vel alius, cuius intersit, dum res huiusmodi cognoscitur, vocandus erit.

c cap. si iudex. de sent. excom. in 6.

Delinquens captus habitus pro clerico, statim debet restitui iudici Ecclesiastico. h. d.

Sed si notorium fuerit [d], vel fama publica extiterit, reum captum talem esse clericum, qui huiusmodi priuilegio gaudere debeat, aut ipse pro clerico cõmuniter habeatur, statim ante vllam de clericatu cognitionẽ Ecclesiasticae curiae restituendus erit.

d cap. si iudex. uers. et si notoriũ. de sent. excom in 6.

Talis quis praesumitur, in quali habitu reperitur aliquandiu conuersatus & captus. h. d.

Idem [e] dicendum erit, si ante deprehẽsionem pro clerico publicè se gerens, tonsuram & clericales vestes deferens deprehẽsus fuerit: donec enim contrarium non constiterit, talis, qualẽ eum demonstrat habitus, praesumendus erit.

e d. cap. si iudex. §. idẽ. de sent. exc. in 6.

Ex actu momentaneo non tollitur praesumptio orta ex actu habente tractum temporis. h. d.

Aliud [f] obseruandum, si antequàm deprehenderetur, publi-

f d. cap. si iudex. §. non sic. de sent. exc. in 6.

cè se pro laico gerebat, & quasi laicus communiter habebatur: nam, quanquam deprehensionis tempore in habitu clericali repertus fuerit, ob præsumptionem, quæ aduersus captum ex præcedenti laicalis habitus delatione orta est, non antea restituendus erit, quàm de clericali titulo fidem fecerit: interim tamen quivis processus Iudicis penitùs conquiescet.

Secunda Iudiciorum diuisio, quòd quædam sunt ordinaria, et quædam extraordinaria. Et, quis sit iudex Ordinarius. h. d.

Est & alia diuisio iudiciorum: nam Ecclesiasticorum quædam sunt ordinaria, quædam verò extraordinaria, siue delegata. Iudicium ordinariũ est, quod coram iudicibus ordinarijs exercetur. Ordinarius iudex est, qui suo iure, vel superioris beneficio, vniuersalem iurisdictionẽ exercere potest, vt Episcopus, Archiepiscopus, Legatus, & similes. Constituitur autem à lege, vel Principe, Consuetudine, vel Vniuersitate. Igitur cùm Episcopus in tota sua diœcesi iurisdictionem ordinariam [a] noscatur habere, poterit in quolibet loco suæ diœcesis non exempto, per se, vel per alium, pro tribunali sedere, & ea, quæ ad ipsius spectant officium, liberè exercere, & cùm opus fuerit, auxilium publicum implorare [b].

[a] cap. cùm Episcopus. de offic. ordin. in 6.

[b] cap 1. in fin. ext. de offi. ordin.

Quid sit Iudicium extraordinarium, & quid Iudex delegatus. h. d.

Extraordinarium [c], siue delegatum iudicium est, quod coram iudice delegato exercetur. Iudex delegatus est is, cui ab eo, qui demãdare potest, causa committitur.

Non solùm Princeps, sed etiam alij Ordinarij possunt delegare, licet delegatus à Principe sit magis priuilegiatus. h. d.

Possunt autem iurisdictionẽ mandare, non solùm Princeps, verùm etiam alij ordinarij. Is tamen, cui à Principe mandatur, cæteris longè præstat: nam & alteri ex causa subdelegare, nisi illius electa fuerit industria [d], renitentemq; compellere, & propriam sententiam exequi [e], & contra ipsum ordinarium procedere potest: quę in cęteris delegatis non obtinent.

Delegatus à Principe regulariter non potest quem citare, ut compareat personaliter hoc dicit.

Non [f] tamen in ciuili iudicio altervtri parti, vt corã se personaliter compareat, iubere poterit, nisi vel mandatum ad hoc speciale receperit, vel nisi pro veritate dicenda, vel pro iuramento calumniæ exhibẽdo, vel alia iuris necessitas partes coràm exigat specialiter præsentari.

Delegatus à Papa non subdelegat, nisi personis hîc enumeratis. h. d.

[c] glos. 2. cap. quoniam contra. ext. de probatio.

[d] cap. fin. §. pen. ext. de offi. deleg.

[e] cap signifi. casti. ext. de tit.

[f] cap. 1. de iud. in 6.

Sed

Sed nec omnibus promiscuè vices suas demandare poterit [a], sed illis duntaxat, quib. authoritate literarũ sedis Apostolicæ, vel legatorũ eiusdem causæ cõmittuntur, hoc est, non nisi dignitate præditis, aut personatũ obtinentibus, vel Ecclesiarum cathedralium Canonicis.

a cap. statutũ. de rescri. in 6.

Potest una causa etiã pluribus delegari, & si in rescripto nõ fuerit adiecta clausula, Quòd si omnes non ualebit processus, nisi simul procedãt: secus si talis clausula fuerit adiecta, quo casu procedere poterunt, si constet aliquos non posse, uel nolle interesse. h. d.

Item [b] mandari potest iurisdictio, tam vni, quàm pluribus, certis tamen: sed si pluribus mandata sit, non adiecto eo, *Quòd si omnes interesse nequiuerint, uel noluerint, reliqui exequantur,* nisi simul omnes coniunctim processerint, quidquid aliqui fecerint, nullã iuris habebit efficaciam. Planè si is, qui interesse non potest, vel Coniudici suo, vel alij vices suas commiserit, perinde res accipienda est, atque si omnes simul procedant. Aliud iuris est, si illud adiectum sit. Nam nec impeditorum collegarum subdelegatos admittere cogẽdi erunt, & quod pars illorum fecerit, ratum habendum erit. Hoc tamen ita demum obtinebit, si reliquis procedere volentibus, quosdam vel interesse non posse, vel omnino nolle legitimè constiterit: alioqui procedẽtes nihil agent.

b cap. sciscitatus. ext. de rescript. & cap. prudentiam. ext. de offi. deleg.

Si unus ex pluribus delegatis negotium inchoauerit, alij non possunt se intromittere, nisi ex causa. h. d.

Porro [c] vno illorum commissum negotium inchoante, alij vlteriùs se intromittere non poterunt, nisi aut infirmitate, vel alia iusta causa illum, qui causam tractare inceperit, contigerit impediri, aut idẽ nollet, vel dolo malo in eo procedere recusaret.

c cap. cùm plures. §. porrò. de offic. deleg. in 6.

Iurisdictio perpetuata per unum, intelligitur perpetuata, quoad omnes. h. d.

Iurisdictione [d] verò per vnũ viuo mãdatore perpetuata, quo ad omnes condelegatos iudices perpetuata intelligitur.

d cap. cùm plures. in fi. de offic. deleg. in 6.

Delegatus debet diligenter seruare fines mandati: & cùm quid committitur, censentur omnia commissa, per quæ peruenitur ad illud. h. d.

Sed siue vni, siue pluribus, siue à Principe, siue ab alio mandata fuerit iurisdictio, mandati forma diligenter custodienda erit: nec aliquid contra quàm sibi mandatum fuerit, delegatus tentare audebit. Planè iurisdictionem impedientes, vel in iudicium venire detrectantes, delegatus à principe Ecclesiastica districtione, etiamsi literæ commissionis id non contineant, coërcere poterit, vel pro delicti & causæ qualitate secundum arbitri[...] suum, si certa pœna à Canonibus [e] non exprimatur, mulctare: quia ex eo,

e cap. [...] sis. in fi. ext. de offi. delegat.

quòd alicui causa committitur super omnibus[a], quę ad causam ipsam spectare noscuntur, plenam recipit potestatem.

a cap. præterea. in fin. ext. d. tit.

Rationabiles exceptiones admittet delegatus, nisi uerba rescripti sonent in contrarium. hoc dicit.

Rationabiles[b] quoque & honestas exceptiones, & à iuris ęquitate non abhorrentes, licet id expressè mandato non comprehẽdatur, admittet: nisi, quòd nullę debeant exceptiones admitti, literis expressum fuerit.

b cap. ex parte. el 2. ext. de offi. delegat.

Delegatus habet iurisdictionem etiam in eum, in quem fuit facta alienatio post impetratum rescriptum, licet rescriptum de eo non faciat mentionem. h. d.

Sed[c] etsi literas aduersus Titium ab Apostolico impetraueris, & is, vt mandatum eludat, ante quàm literę ad iudicem datum perueniant, vel etiam postea ante quàm citetur, de possessione, de qua cõtrouersia vertitur, commutationem fecerit, eum, qui in possessionem sese ingesserit, poterit delegatus cogere, vt coram se iuris pareat æquitati: nec, quòd rescriptum contra Titium impetratum fuerit, opponi poterit. Generaliter enim omnis venditio, cessio, & alienatio iudicij mutandi causa facta, vtroque iure prohibetur: aliàs delegata iurisdictio ad personas rescripti non comprehẽsas, etiam ipsis volentibus, prorogari[d] non potest.

c cap. 1. & 2. ext. de alie. iud. mut.

d cap porrò. in fin. ext. de offi. delegat.

Mandatum Apostolicum ex causa potest executioni mandari, etiam in alio loco ab expresso in mandato. h. d.

Simili ratione statutum[e] est, vt si is, per quẽ ab Apostolica sede certo loco inquisitio, vel qd aliud expediri mandatur, ob illius potentiam, vel malitiam, contra quem inquiri, vel procedi mandatur, vel fautorum eius eo loco securè mandatum executioni mandari nequeat, ad id exequendum locum securum & idoneum eligere valeat, ne quis scilicet ex proprio dolo, vel fraude commodum reportet. Quinimò idem faciet, si alia probabilis causa subsit, propter quam in loco decreto perfici commodè nequeat, quod mãdatur: ne tali prætexu impediri contingat mandatum Apostolicum, vel differri.

e cap. statuimus. de off. deleg. in 6.

Delegatio soluitur reuocatione iurisdictionis re integra h. d.

Soluitur aũt delegatio multis modis: putà, reuocatione, morte, impotẽtia delegati, executione sentẽtiæ, propria ꝓnũtiatione, temporis fluxu, recusatione. Reuocatione, cùm is,[f] qui mandauit iurisdictionẽ, ante quàm is, cui mandata fuerit, ea vti cœperit, mandatum reuocat: cùm eo casu iurisdictio in eum efficaciter transisse non censeatur.

f cap. quamuis. de offi. deleg. in 6.

Morte tam delegantium, quàm delegatorum soluitur delegatio: & si unus ex pluribus delega-

d elegatis moriatur, adhuc soluitur delegatio, nisi aliud expressum sit in rescripto, uel sub nomine dignitatis facta sit delegatio. h. d.

a cap. licet undique. el 1. de offic. delegati.

Morte[a] extinguitur delegatio, tã eius qui mãdauit, si re integra decesserit, quàm etiam eorum qui delegationem suscepe runt: quod quidem adeo obtinet, vt si pluribus[b] iudicibus datis vnus rebus eximatur humanis, delegatio etiam quo ad superstites expiret: nisi aliud in delegatione cõprehensum fuerit, aut sub dignitatis[c] nomine non proprio facta fuerit.

b cap. uno delegatorũ. ext. de offic. delegat.

c cap. quoniã. extra. d. tit.

Mors & absentia æquiparantur re non integra h. d.

Quæsitum est, si ab Apostolica sede datus iudex, quoties eũ abesse[d] cõtigerit, vices tibi suas cõmiserit, an si is rebus eximatur humanis, commissum tibi negotium liberè valeas diffinire? & cùm tunc quoque censeatur abesse, rescriptum est, si illo viuente iurisdictione vti cœperis, posse te non secus, ac si is viueret, & abesset, in negotio procedere. Idem iuris est, si tibi vices sub ea forma committat, donec eas reuocandas duxerit.

d cap. si delegatus. de offic. deleg. in 6.

Delegatio perimitur impedimento delegati, tam iuris, quàm facti. h. d.

Sed etsi delegatus mortuus quidem non fuerit, ita tamen impediatur, vt omnino delegationis negotio interesse nõ possit, extinguitur delegatio. Impedimentum autem intelligitur, tam iuris, quàm facti. Iuris, vt[e] si infamis factus, aut alio legitimo impedimento detentus fuerit. Facti, vt si inevitabili necessitatis articulo, putà infirmitate, præpediatur.

e cap. sciscitatus. extr. de rescript.

Iurisdictio delegati à Principe expirat per executionem sententiæ. h. d.

Idem iuris est[f], si delegatus à principe per se, vel per aliũ sententiam executioni mandauit, vel mandari præcepit. Tunc enim eius iurisdictio cessat, quia semel est officio suo functus.

f cap. in literis. extra. de offic. deleg.

Si iudex delegatus pronunciat se iudicem incompetentem, expirat iurisdictio. h. d.

Itẽ[g] si iudex delegatus interloquẽdo pronunciauerit se super aliqua causa procedere nõ debere, vsqueadeo iurisdictionem amittit, vt etiam ex litigatorũ consensu illam reassumere non possit.

g cap. significantibus. extra. de offi. deleg.

Si in rescripto tempus apponatur, transacto termino expirat iurisdictio. h. d.

Sed[h] & cùm causa intra certum terminum decidenda committitur, termino transacto mãdatum expirat, nisi tempus cõmuni partium consensu prorogatum fuerit. Terminus autẽ tunc incipit currere, cùm iudices literas recepisse contigerit.

h cap. de causis. ext. de offi. delegat.

Potest quis conueniri [illegible] literarum posteriorum, etiam no[illegible]cientium mentionem anteriorum, quas aduersarius impetrauit, sed per annum non fuit usus. h. d.

Non absimili ratione constitutum est [a], vt si quis Apostolicas literas impetrans infra annum, postquam iudicum copiã habuerit, dolo, vel negligentia eis vti distulerit, authoritate posteriorum literarum, quas postea forsan eius aduersarius impetrauerit, conueniri valeat, licet in posterioribus nulla mẽtio de prioribus habeatur.

a cap. si autẽ. & cap. plerunque. ext. de rescrip.

Recusatione extinguitur delegatio, cùm iudex datus suspectus postulatur, & pronunciatur. h. d.

Recusatione quoque extinguitur delegatio: quod eo casu áccidit, quo iudex datus altero litigatorum petente, ob probabilem aliquam suspicionis causam ab iudicio remouẽdus pronunciatur: vtputà [b], si iudex datus dicatur dominus litigantium, aut consanguineus, aut aduocatus, aut cum altero immodicam contraxisse familiaritatem, aut ab eodem in alia causa partem appellasse, aut nondum iudicem ad legitimam ætatem peruenisse.

b cap. causam quæ. et cap. insinuante. extr. de offi. deleg.

Qualiter cognoscatur & expediatur causa suspicionis. h. d.

Recusationis autem causa variè cognoscitur [c]: nam si contra vnum ex duobus ab Apostolica sede delegatis suspicionis causa proponatur, si quidem illa clausula apposita sit, *Quòd si ambo interesse nõ posśũt, alter in causa procedat*: coram non recusato coniudice expedienda erit. Vbi verò non est dicta clausula in rescripto, debet super hoc ad arbitros recursus haberi, provt Gregoriana constitutione latiùs continetur. Cùm autem delegatus Episcopi recusatur, recusationis causa coram Episcopo probanda erit, licet coram ipso, qui recusatur, sit alleganda.

c cap. si contra. de offi. deleg. in 6.

Iudicium summarium est, in quo subtili ordinis iudiciarij obseruatione prætermissa proceditur. Ordinarium & solenne est, in quo series iudiciariæ telæ obseruatur. h. d.

Rursus iudiciorum tertia diuisio hęc est, quòd quędam sunt summaria, quædam ordinaria & solẽnia. Summaria sunt, in quibus subtili & solenni ordinis iudiciarij obseruatione prætermissa ꝓceditur: vt sunt [d] causæ electionũ, prouisionum, matrimonij, vsurarum, & similes, in quibus nec solennis libelli porrectio, nec litis contestatio est necessaria, sed simpliciter de plano sine strepitu ac figura iudiciali proceditur. Itaque de his iudex, etiam tempore feriarum ob hominum necesśitates indultarum cognoscet, & litem, dilationes amputando, exceptiones, & appellationes dilatorias, & frustratorias repellendo, quãto poterit, faciet breuiorem, provt hæc duabus Clementis luculentisśimis constitutionibus latiùs continentur. Iudiciũ ordinariũ & solẽne est, in

d clem. 2. de iudic. & clẽ. sæpè. de uerb. signi.

in quo exquisito & solẽni iuris ordine seruato proceditur: vt putà, libellum porrigendo, litẽ contestando, & alia faciẽdo, de quibus ĩ. latiùs visuri sumus.

DE PROCVRATORIBUS,

TITVLVS II.

Iudicia exercemus per nosmetipsos, & per procuratores, uel syndicos: & quot procuratorum species. h. d.

EXpositis generibus iudiciorum, consequens nunc est, vt videamus, per quas personas illa exerceri posint. Exercemus igitur iudicia non solùm per nosmetipsos, verùm etiam per procuratores nostros, aut syndicos. Procurator est, qui aliena negotia mãdato domini, vel quasi domini administrat. Syndicus [a] est vniuersitatis defensor, & procurator. Porrò procuratorum duę sunt species: alij enim dantur ad iudicia, alij ad negotia extra iudicium explicanda.

a *extra. de syndico.*

Procurator constitui potest paterfamiliâs, & filiusfamiliâs & ad negotia potest procurator constitui, qui natus est annos xvij. ad iudicia solùm natus uigintiquinque: h. d.

Potest autem ad iudicia non solùm paterfamiliâs, verùm etiam filiusfamiliâs [b], nullo intercedente patris consensu, fieri procurator, si legitimam ætatem compleuerit. Licet enim quis post xvij. annum procurator ad negotia licitè constituatur, ad iudicia tamẽ, nisi maior xxv. annis fuerit, constitui non poterit.

b *cap. qui generaliter. §. 1. & seq. eo. tit. in 6.*

Natus annos xiiij. potest esse in iudicio super causis spiritualibus per se, & per procuratorem, non obstante patria potestate. h. d.

Aliud [c] tamẽ iuris est in principali: nam si is ad quartumdecimum ætatis annum peruenerit, in causis beneficialibus, & alijs spiritualibus, necnon ab ijsdem dependentibus, ad agẽdum, defendendumque per se, vel procuratorem, perinde admittendus erit, atque si vigesimum quintum ætatis annum natus esset, nec [d] vlla patriæ potestatis, vel voluntatis erit habenda ratio: quanquam aliàs regulariter filiusfamiliâs sine patris assensu in iudicio esse non posit.

c *cap. fin. de iudi. in 6.*

d *cap. fi. §. in huiusmodi. de iud. in 6.*

Quomodo sit agendum, si minor quatuordecim annis in causis spiritualibus in iudicio esse uelit. h. d.

Quòd si [e] quartumdecimũ annum natus non fuerit, in huiusmodi causis, nec agere, nec defendere per se poterit, sed vel p Episcopũ, vel eiusdem officialem ad has lites curator sibi dãdus erit, vel si maior infante fuerit, cum authoritate alterius eorundem procuratorem constituere poterit.

e *cap. fin. §. si uerò. de iud. in 6.*

Delegatus sedis Apostolicæ in causis, quæ agitantur coram se [illegible] minori quatuordecim annorum, potest eidem curatorem dare, uel authoritatem constituendi procuratorem. Eo-

mnis,qui non prohibetur, potest esse pro curator.h.d.

a cap. fin. §. delegatus. de iud. in 6. Quinetiam[a] Apostolicæ sedis delegatus, & ab eodẽ subdelegatus ad eas duntaxat causas, quæ coram ipsis ventilandæ fuerint, vel curatorem dare, vel procuratoris constituendi authoritatem præstare poterunt. Constitui autem poterit non solùm clericus, verùm etiam laicus. Regulariter[b] enim omnis, qui non prohibetur, ad procuratoris officium idoneus habetur.

b cap. 1. eod. tit. in 6.

Si duo dati sint procuratores in solidum, occupantis erit melior conditio, nisi in mandato sit comprehensum contrarium: quo casu solùm altero nõ ualente, uel nolente prosequi, poterit inchoatum negotium suscipere, nisi is, qui non prosequitur, alium substituerit. Si non sint dati in solidum, unus sine alio procedere non poterit. h. d.

Et tã vnus, quàm plures possunt in vna causa constitui procuratores. Si tamen[c] duo simul, non adiecto, quòd in solidum sint procuratores, constituantur, vnus sine altero non admittetur: secùs, si sint in solidum constituti: tunc enim illius melior erit conditio, qui per litis contestationem negotium primus occupauerit. Et dominus litis factus alterum excludet, nisi constituens dixerit, quòd occupantis conditio melior esse non deberet. Tunc enim si eum, qui occupauit, aut legitimè impediri contingat, aut prosequi fortè nolit, poterit alter negotium ab alió inchoatum suscipere ac perficere, dum tamen ab alio alius nõ fuerit substitutus.

c cap. si duo. eo. tit. in 6.

Procurator constitutus etiam ad ea, quæ speciale mandatum exigunt, non potest explicare ea, quæ exigunt mandatum speciale, nisi in procuratorio sit facta expresio aliquorum articulorum speciale mandatum exigentium: quo casu etiam non expressos articulos poterit exequi procurator. h. d.

Sed siue vnus sit procurator, siue plures, fines mandati diligenter custodiendi erũt, vsqueadeo vt si generaliter[d] quis ad omnia, etiam speciale mandatum exigentia constitutus procurator fuerit, ex vi generalitatis huiusmodi ad aliquẽ articulũ, in quo mandatũ speciale exigitur, admitti non debeat, nisi clausulã generalẽ quorundam articulorũ speciale mandatum exigentium subsequatur expresio: putà, transactionis, & iusiurandum deferendi. Tunc enim & non expressos casus mandatum complectetur.

d cap. qui ad agẽdum. eo. tit. in 6.

Mandatum nõ complectitur maiora, quàm sint in procuratorio expressa. h. d.

Crimina[e] tamen, vel defectus in personam electi, siue eius, cuius fauore, vel facienda, vel iam facta est prouisio, nec huiusmodi generalitatis, vel expresionis obtentu, opponendi facultas cõpetit, nisi super hoc aliud in

e clem. 2. eod. tit.

in mandatis habeat. Nam huiusmodi generale mandatum grauiora, vel maiora, quàm in ipso procuratorio sint expressa, non complectitur.

Procuratori ad negotia liberum est quandocunque substituere. Procuratori uerò ad iudicia substituitur solùm in casibus hîc expressis. h. d.

Sed & illud non est omittendum, quòd licet procuratori ad negotia [a] liberum sit aliũ quandocunque constituere, Iudiciario tamen [b] minimè id concedi, nisi aut lis fuerit contestata, vel in rem suam datus sit, vel à domino substituendi fuerit concessa potestas: quo casu etiã nõ expressam personam poterit in procuratorem eligere.

[a] *cap. 1. § fin. eo. tit. in 6.*

[b] *d. cap. 1. § licet. d. tit. in 6.*

Regulariter in causis criminalibus non potest interuenire procurator. h. d.

Non tamen in omni iudicio procurator interuenire potest. In criminalibus [c] enim causis neque accusator, neq; accusatus, nisi per se ipsos impetere, vel defendere permittuntur, nisi [d] vel ab illustri ꝓpulsanda sit iniuria, aut rei contumacia sit excusanda, vel contra accusatorẽ sit excipiendum, aut de leui crimine tractetur, aut si de graui agendum sit, ciuiliter agatur.

[c] *can. in criminalib. 5. q. 3. glos. 1. in cap. ueniẽs. extrau. de accusat.*

[d] *can. absens. § uis. 3. q. 9.*

Clerici & monachi non possunt esse procuratores, nisi propriæ Ecclesiæ, urgente necessitate & superioris iussu. h. d.

Sed nec omnes ad procuratoris officium temerè admitti debent. Ideoq; Episcopus & vniuersi sacerdotes, cùm ad solam Dei laudem, piorumq; operum actiones sint constituti, ab huiusmodi ministerio excludẽdi erũt. Idem quoq; obtinet in monachis [e]: nam & illos, cùm solitariã vitã degere profiteantur, à forensi strepitu, ac litigijs summoueri conuenit. Planè monasterij exigente vtilitate [f], vel necessitate, & Abbatis accedente imperio, ad procurationis [g] officiũ accedere minimè prohibentur.

[e] *extra. ne clericis, uel monach.*

[f] *can. monachi. 16. q. 1.*

[g] *clem. 3. eod. tit.*

Clerici regulariter coram secularibus iudicibus postulare non possunt. h. d.

Postulandi [h] quoque officiũ clericis, qui stipendijs sustentantur Ecclesiasticis, coram seculari iudice in secularibus negotijs interdicitur, nisi propriã causam, vel Ecclesię suæ prosequuti fuerint, vel [i] nisi vrgente necessitate pro coniunctis, aut miserabilibus personis postulare velint.

[h] *cap. 1. extr. de postulã.*

[i] *cap. fin ext. de postulã.*

Excommunicati nec proprio nomine, nec alieno possunt esse in iudicio, nisi ad defensionem. h. d.

Hi verò, qui excommunicationis vinculo innodati sunt [k], non solùm procuratorio nomine iudicio interesse nõ possunt, verùm etiam nec proprio: actore tamen impugnante, excommunicato reo legitimæ defensionis copia non est adimenda.

[k] *capit. intelleximus. extr. de iudicijs.*

Procurator uniuersitatis, in qua sunt excõmunicati, non potest à iudicio repelli, nisi tribus casibus. h. d.

Sed bellè dubitari contigit, an vniuersitatis [a] alicuius procurator ex eo repelli debeat, quòd maiores & iurati, p quos eadem vniuersitas regitur, tempore, quo iniunctum fuit procurationis officium, erant excommunicationis sententia innodati, quasi & ille repelli debeat, cuius non recipiuntur authores? Et responsum est, huiusmodi procuratorem non repellendum, nisi vel illi ipsi excommunicati in literis procurationis essent expresi, vel aliàs eorum authoritate procurationis institutio facta fuisset, aut ipsa vniuersitas excommunicationis conscia simul cum eis eundem procuratorem constituisset.

a cap. fin. eod. tit. extra.

Procurator reuocari potest expresè, & tacitè & tacitè, putà si dominus per se incipiat causam tractare. h. d.

Tandiu autẽ durát quis procurator, quandiu is, qui eum constituit, reuocet, siue expresè, siue etiam tacité. Vnde [b] si tu Titium simpliciter procuratorem constitueris, isq; in iudicio procuratorio nomine esse cœperit, deinde tu, siue ante litem contestatã, siue post, ad causam ipsã venias nõ vt ipsis asistas, sed vt causam eãdẽ tractes, tractando causam Titium procuratorem reuocare censeris: nisi quòd non animo reuocandi facias, vel expresè professus fueris, vel ex aliquibus appareat coniecturis.

b cap si quem. §. secus. eo. tit. in 6.

Actus præcedens subsequentem limitat, et interpretatur. h. d.

Sed si eundem Titium sub ea forma [c], quoties te abesse contigerit, procuratorem constitueris: & postmodum per te ipsum causam tractes, non propterea tamen procuratorem reuocare videris. Quinimò Titius, quãdocunque abesse te contigerit, procuratoris assumet officium.

c cap. si quem. in prin. eod. tit. in 6.

Procurator qui substituit, non potest substitutum reuocare, nisi & reuocandi habeat potestatem. Et procurator, qui substituit in una causa, non prohibetur in alijs se intromittere. hoc dicit.

Hæc autem de reuocatione domini sunt intelligẽda. Nam si à procuratore tuo [d] alius procurator legitimè substituatur, post mãdatum susceptum, etiã si eo substitutus vsus nõ fuerit, ab illo reuocari, nisi etiam potestas reuocãdi fuerit eidẽ concessa, non potest. Sed si, cùm ad plures, vel ad omnes causas Titium generaliter procuratorem constituisses, is in vna, vel in altera substituerit, in reliquis procuratoris officium exercere minimè prohibetur.

d cap. is qui de procurat. in 6.

Acta cum procuratore reuocato, donec ignoratur reuocatio, tenent. h. d.

Ad

Ad hæc etiam admonendi sumus, quòd si ignorante iudice, vel aduersario [a], post contestatã litem mandatum reuocatum fuerit, ratum esse debet iudiciũ, in quo quis post ignoratam reuocationem quasi procurator versatus fuerit.

a capit. mandato. extra eod. tit.

Matrimonium contractum per procuratorem reuocatum non tenet, licet reuocatio non uenerit ad notitiam partium. h. d.

Non sic tamen in matrimonio statuitur [b]: nam si procurator ad contrahendum specialiter constitutus, ante quàm cõtrahat, à domino reuocatus fuerit, cõtractum postmodum matrimonium, licet tam procurator, quàm ea, cum qua contraxit, reuocationem huiusmodi penitùs ignorauerint, nullius momenti penitùs existet: cùm illius consensus defecerit, sine quo firmitatem habere non potuit.

b cap. fin. §. fin. de procur. in 6.

Acta iudicij post reuocationem procuratoris non ignoratam, non tenent. h. d.

Quòd si scientibus iudice [c] & parte mãdatum reuocatũ fuit, & nihilo minùs est in iudicio processum per procuratorem reuocatum, tam alia acta, quàm ipsa sententia nullũ afferet domino præiudicium: cùm falsi procuratoris exceptio [d] non solùm ante sententiam, verùm etiam postea possit obijci: qua probata iudicium prorsus nullum redditur.

c cap. insinuatione. & seq. extrau. eod. tit.

d capit. in nostra. extr. de procurat. in 6.

Refutatio mandati non impedit refutantẽ acceptare, si mandans perduret in uoluntate mandandi. h. d.

Non [e] idem iuris statuetur in eo, qui absens procurator constitutus præsentatum sibi mandatum suscipere nolle dixerit. Is enim refutatione huiusmodi nequaquam obstante, quandiu constituens in eadem voluntate perstiterit, ad libitum mãdatum acceptare poterit.

e capi. licet is. eod. titulo, in 6.

Receptio instrumenti, & cautio domini operantur, quibus procurator nõ possit renũciare mandato, sed teneatur defendere.

At [f] literis, vel instrumento, quibus te aliquis in causis suis procuratorem constituens, pro te debito modo cauit, simpliciter nulla facta protestatione, à te scienter receptis, non potes postea recusare illius defensionem: imò cogi poteris illum defendere in omnibus causis, & negotijs, ad quę prędicta instrumenta, seu literæ se extendunt: cùm per hoc ad omnia tuum præstitisse videaris assensum.

f clem. 1. eod. tit.

Morte constituentis expirat mãdatum, interdum etiam re non integra. h. d.

Morte quoque constituentis desinit quis esse ꝓcurator, quod interdum obtinet etiam re non integra. Nam [g] si prælatus, vel rector te pro beneficio suo, vel Ecclesia procuratorem constituat, & tu viuente illo litem cõtestatus fueris, aut negotium aliter attigeris, post mortẽ tamẽ

g clem. fin. eod. tit.

illius, etiam quo ad cœpta, procurator esse desinis.

DE PACTIS, ET Transactionibus,

TITVLVS III.

Metu iudiciorum interdum deuenitur ad pacta, ad transactiones, & ad compromissa. hoc dicit.

Consequens nunc est, vt videamus de serie, & actis ipsorum iudiciorum. Sed quia interdum accidit, vt iudiciorum metu litigaturi ad pacta & transactiones veniant, aut ad arbitros declinent, ideo priùs paucis de his dispiciamus.

Pacta sunt seruanda, & per ea etiam indultis Apostolicis derogari potest. h.d.

Et quidem pacta inter quoscunque, quacunque de re inita, regulariter suam habere debet firmitatem: neque enim quisquam, vt diuinum monet oraculũ, ea quæ de labijs suis procedũt, irrita facere debet. Quod quidem vsqueadeo obtinet, vt Apostolicis etiam indultis pactum deroget. Inde [a] cùm monasterio ab Apostolica sede libera sepultura concessa esset, pactumque esset cum Rectore parochialis Ecclesiæ, ne parochiani ipsius ad sepulturam reciperentur, responsum est, in dicto monasterio sepeliri eligentes, obstante conuentione, voti sui fieri non posse compotes.

[a] cap. 1. de pact. in 6.

Pactum, per quod filia dotata renũciat hæreditati paternæ, iuramento uallatum, tenet. hoc dicit.

Eodem etiam spectat [b], quòd pactum à filia, dum nuptui traditur, cum patre factum, vt dote contenta, ad bona paterna nullum habeat regressum, si iuramento vallatum sit, licet lege Ciuili improbetur, seruari debet: cùm tale pactum non vergat in æternæ salutis dispendium.

[b] cap. 2. de pact. in 6.

Pactum quod tendit ad periculum animæ, non ligat. h.d.

Quod si seruatum in animæ tendat detrimentum [c], quia fortè sit pactum de re turpi, veluti quòd post mortem Titij clerici Seius in beneficio succedat: vel aliter de iure, vel de facto sit impossibile, nullam inducet obligationem.

[c] cap. fin. ext. de pact.

Transactiones, quæ non sunt iuri contrariæ, seruari debent, & partium iuribus derogant. h.d.

Transactiones [d] quoq; similem iuris firmitatem obtinent, vsqueadeo vt iurib. omnibus, quæ partibus, aut obtentu præscriptionis, aut priuilegij, seu quocũq; modo suffragari poterãt, vires adimãt. Sed & hoc de illis transactionibus intelligere nos oportet, quę nõ sunt iuri contrariæ. Alioqui si aut super re sacra [e], & litigiosa, aut in causa matrimonij interpositæ sint, nullum robur obtinent.

[d] cap. 1. ext. de trans.

[e] cap. constitutus. & cap. fin. ext. de trans.

De

DE ARBITRIS,

TITVLVS IIII.

Qui sint propriè Arbitri.h. d.

ARbitri [a] dicũtur propriè, qui nullam potestatem habentes, consensu litigã tium in iudices eliguntur, in quos cõpromittitur, vt eorum sententiæ stetur.

a can. à iudicibus. §. arbitrarij. 2. q. 6.

Tam in iudicem ordinarium, quàm delegatum potest compromitti. h. d.

Sed etsi qui legitimam in partes potestatem habeant, ab eisdem tamen in arbitros eligi poterunt. Quòd non solùm de eis intelligendum est [b], qui ordinariam exercent iurisdictionem, verùm etiam de his, qui delegatam tantùm obtinent.

b cap. cùm olim. ext eo. gl. pen. can. à iudicibus. 2. q. 6.

Ponit personas, in quas non potest compromitti. h. d.

Sed neque serui [c], nec, qui serui similes sunt, monachi & regulares, arbitrium in se recipere possunt. Ad hos enim quies, oratio, & manuum labor, non autem causarum spectat cognitio. Hæretici quoque, apostatæ, schismatici, infideles, & excommunicationis vinculo ob delictum proprium innodati, Arbitrorum in se officium assumere non poterunt.

c can. 2. §. serui. 7. q. 7.

In laicum de re spirituali non potest compromitti, nisi sit clerico adiunctus, uel in eum sit compromissum authoritate Apostolica. hoc dicit.

Sed nec in eum, cuius licet ex delicto aliquo non sit læsa existimatio, laicus [d] tamen est, de re spirituali compromissum fieri potest. Si tamen [e] is, aut clerico sit adiunctus, aut Apostolica authoritate compromissum susceperit, Arbitri partes exequi minimè prohibebitur.

d cap. contingit. ext. eo.

e cap. per tuas. in fin. ext. eod.

In fœminas non potest compromitti, nisi id permittat regionis consuetudo, & ordinis. Qui non prohibetur, potest recipere compromissum. h. d.

Fœminæ [f] quoque, licet illæ summæ opinionis existant, ab omni iudiciali examine vsqueadeo sunt separandæ, vt ex illarum sententijs nulla pœna aduersus illius contemptores, nullaque pacti exceptio oriatur, nisi regionis probata consuetudo talium munerũ participes illas redderet. Cæteri verò, quos neque sacrorum Canonum, nec secularium legum statuta specialiter arcent, omnes ad tractanda arbitria admittendi erunt.

f cap. dilecti filij. ext. eod.

Reperiuntur quidam, qui non possunt compromittere. h. d.

Sicvti autem ij, quos suprà recẽsuimus, arbitria exercere ꝓhibentur, ita etiam illorum quidam compromittere non permittuntur, qui tam ex libris Põtificij, quàm Cæsarei iuris commodiùs cogn[illegible]ci poterunt.

Ponit causas, super quibus non potest com-

promitti. Et quòd super matrimonio spirituali potest compromitti, secus super carnali. h. d.

Pleræq; etiam causæ arbitrorum notionem effugiunt: nam [a] liberales, matrimoniorum, filiationum, monachationum, conuersionum, in integrum restitutionum: itē [b] criminales, & quæ maiores iudices exigunt, per arbitros cognosci non possunt. Quod autem diximus de matrimonijs compromitti non posse, de carnalibus intelligendum est: nam quòd de spirituali matrimonio compromitti possit, secundū ea, quę suprà diximus, nulla est dubitatio.

a cap. pen. in fin. ext. de restit. in integ.

b d. cap. pen. in initio.

Arbiter super pluribus, si super uno tantùm pronuntiet, non expirat compromissum, nisi habuerit à partibus facultatem ita pronuntiandi. h. d.

Finiuntur autem arbitria pluribus modis: vtputà, sententiæ prolatione, & temporis lapsu. Sententiæ prolatione finiuntur arbitria, cùm de omnibus, de quibus compromissum fuerit, arbiter pronuntiauit. Nam si de quibusdam tantùm sententiam tulerit, nisi talem pronuntiandi potestatē à partibus habuerit, compromissum non expirat.

Termini lapsu compromissum expirat. h. d.

Lapsu temporis expirat arbitrium, cùm terminus compromisso comprehensus re infecta labitur.

Morte tam arbitrorum, quàm compromittentium expirat compromissum, nisi specialiter sit dictum de hæredibus compromittentium. h. d.

Mortis [c] quoq; interuentu cōpromissa irritantur, tam arbitrorum, quàm etiam litigatorum. Compromissum [d] enim in compromittentis hęredes non extēditur, nisi de his quoq; specialiter caueatur. Sunt & alij modi, quibus compromissa finiuntur: quos tamen, vt ad cœptum iudiciarij ordinis propositum festinemus, ex alijs iuris libris cognoscendos relinquimus.

c cap. pen. ext. de offic. deleg. cap. in parte. in fi. ext. eod.

d cap. fin. ext. eod.

DE IN IVS VOCANDO,

TITVLVS V.

Iudex debet habere notarium, uel duos uiros idoneos, qui scribant acta iudicij. h. d.

Ergo si partes neque pactionibus, neq; trāsactionibus, neq; compromissis concordes reddi poterunt, ad iudicem deueniendum erit. Illud autē imprimis ꝓspicere iudicē oportebit, ne scilicet debitæ solennitates in iudicio prætermittātur: adhibebitq; [e] publicam personam, aut duos viros idoneos, qui vniuersa acta iudicij conscribant, vt Innocentiana constitutione, in generali concilio edita, latiùs continetur.

e cap. quoniam contra. ext. de probat.

Initium iudiciorum est citatio, sine qua omnes actus regulariter sunt nulli. h. d.

Omni-

Omnium [a] autem iudiciorũ instituendorum principium & fundamentum sunt citationes, sine quibus omnia, quæ aduersus absentes in omni negotio, aut loco aguntur, viribus carẽt. Nam neq; naturalis, neque ciuilis ratio quẽquam indefensum iudicari permittit. Quicunque igitur cum altero iudicio contẽdere voluerit, ante omnia curare debet, aduersarium ita moneri, vt sese coram iudice exhibere teneatur.

a gl. pen. cap. ecclesia sanctæ Mariæ. ext. de constit.

Ex quatuor capitibus elusoria redditur citatio: & citatus à non suo iudice non tenetur cõparêre. h. d.

Fit tamen interdum pluribus modis [b], vt quis vocationi de se factæ parêre non compellatur, vtputà ex personæ qualitate, loci conditione, temporis ratione, & forma citationis. Personæ qualitas inefficacem reddit citationem tam ius dicentis, quàm etiam in ius vocati. Nam si te is in ius vocet, quem tibi iudicem non esse competentem manifestum sit, dubio procul ad comparendum vocatio talis te minimè coarctabit.

b glos. 2. can. pen. 3. q. 2.

Qui legitimè citatus mutauit iudicem, non propterea potest declinare iudicẽ, cùm sit præuentus. h. d.

Si tamẽ [c] contigerit eum, qui legitimè citatus fuerit, alterius postmodum fieri iurisdictionis, quasi præuentus, ius reuocandi forum non habebit.

c cap pe. ext. de foro competent.

Citatus ad instantiam spoliatoris non tenetur comparêre. h. d.

Idem iuris est, si iudex quidẽ tuus sit [d], ex eo tamen te mandet vocari, vt in iudicio cũ spoliatore tuo stare cõpellaris: nec enim antea comparêre cogeris, quàm ad omnia Canonicè restitutus fueris [e].

d glos. 2. can. pen. 3. q. 2.

e can. si. in fi. 5. q. 2.

Ex qualitate loci citatio non arctat ad comparendum. h. d.

Locus [f] quoq;, ad quem vocatus fueris, tunc inualidam reddit citationem, cùm aut incertus est, aut citantis nõ subest iurisdictioni. Idem etiã dici poterit, si citãdus extra iudicis territorium moram trahere cõperiatur. Tunc enim ius dicẽti impunè non paretur. Quẽadmodum &, si locus citatione designatus pestilẽs sit, aut aliàs pro citato malè tutus [g].

f glos. 2. cap. pen. 3. q. 2.

g cap. ex parte tua. ext. de appell.

Diebus feriatis in honorem Dei etiã ex cõsensu partium non potest procedi. Et angustia temporis ad comparendum dati, uitiat citationem. h. d.

Sed & si te iudex iusserit adesse, aut inter angusta nimis tempora, aut quę venerãda sint diuini cultus gratia, nullas vires habebit talis iussio [h]. Quãvis enim nõ prorogare, sed expedire deceat quæstiones, vsqueadeo tamẽ his diebus iudiciorũ strepitus debet conquiescere, vt nisi vel necessitas cogat, vel pietas suadeat, cõsentiẽtibus etiã parti

h cap. fin. ext. de ferijs.

bus, processus habitus non teneat.

Ferijs indultis hominum causa renuntiari potest. h. d.

Aliud [a] tamen obtinet, si ob hominū necessitates feriæ indultæ fuerint. Tunc enim acta cuncta tenent, si de partium processerint voluntate.

[a] cap. fin. in fin. ext. de ferijs.

Delegatus debet in citatione inserere tenorem suæ commissionis, & designare auditorium. Secùs est in Ordinario. h. d.

Iam verò multum interest, delegatúsne citet, an Ordinarius. Ille enim, cùm aliena vtatur iurisdictione, longè remotos, non nisi literis commissionis [b] suæ tenorem continentibus, & intra certa spacia quem vocare poterit. Et cùm proprium non habeat auditorium, certum huiusmodi literis locum, vbi se citatus exhibere valeat, designare illum oportebit: cùm in Ordinario nulla subsit huiusmodi necessitas.

[b] cap. 2. ext. de dilat gl. 2. can. pen. 3. q. 2.

Ponit, quid agendum sit delegato, si iurisdictio eius expirat in peremptorio. h. d.

Item in delegato quæri potest, si peremptoriè [c] partes is citauerit, & earum altera, die data, sese absentat contumaciter, an saltem circa vltimã diei partem sit in negotio procedendum? & vtrùm, si duxerit expectandum, sit iterum citandus contumax? Et in hac specie multum interest, duret iurisdictio post peremptorium terminum, an expiret. Primo enim casu, in diem alteram æquitate suadente iudex expectare poterit, nec propterea peremptorio elapso, pars contumax citanda erit, nisi gratiã eidem fecerit benignitas iudicantis: posteriore verò, ne frustra iudicialis instantia euanescat, si partes, cùm id nouerint, sese iudici non præsentauerint, hora, qua congruè procedi possit ad exequẽdum, propter quod eis legitimè terminum peremptorium assignauerit, ad executionem liberè procedere poterit. Discretus tamen iudex in assignatione peremptorij, non debet iurisdictionem suam, nisi necessitas vrgeat, adeò coarctare.

[c] cap. consuluit nos. ext. de offi. de lega.

Citatus potest ex legitimo impedimẽto nõ comparere: quo tamen cessante debet se iudici præsentare. h. d.

Adhuc, tametsi omnia solenniter peracta fuerint, nec vocatus accedat ad iudicem, quibusdam casibus excusandus erit: vt putà si facto aduersarij impeditus, aut ad maius tribunal vocatus, vel vinculis, aut infirmitate detentus, aut alijs [d] similibus causis implicatus non accesserit. Debet tamen cessante impedimento, quanto potuerit citiùs, iudici sui copiam facere [e].

[d] cap. querid. § si aut. de [illegible]

[e] [illegible]

DE

DE DOLO ET CONTUMACIA, & in possessionem missione,

TITVLVS VI.

Quis dicatur contumax, & quid sit contumacia, & quibus pœnis puniatur. h. d.

Ergo iuridicè vocatus, & nulla legitima causa impeditus, si se iudici præsentare neglexerit, aduersario accusante, contumaciæ crimen incurrit. Est enim contumacia, erga iudicem, vel prelatum cōmissa inobedientia. Hæc autē variè iuribus coërcetur: nunc enim litis damno, nūc mulcta, nunc expensarum refectione [a], & rei sequestratione, vel Ecclesiasticæ sententiæ [b] innodatione ob contumaciam suam conuentus afficitur.

a cap. cùm dilecti. in fin. extra. eod.

b cap. tuæ fraternitatis. extra. ut lite non contestata.

Actor mittitur in possessionem rerum rei contumacis, & post annum efficitur uerus possessor, reseruata quæstione super proprietate. h. d.

Illud quoque videtur ordinarium, vt contumace aduersario tuo existente, in possessionem earum rerum, de quibus quæstio vertitur, vel [c] quę aliàs sunt in patrimonio rei, ꝓ modo debiti, si personalis instituatur actio, custodiæ causa inducaris, vt tædio affectus reus veniat aliquando responsurus. Quòd [d] si adhuc per annum in sua contumacia perseuerauerit, iudice decernente verus possessor efficieris, super proprietate duntaxat aduersæ parti defensione reseruata. Sed si missus in possessionem [e] fructus dilapides, sequestrandi erunt, & quod distractum est, in pristinum statū erit reuocandum.

c cap. fin. §. in alio is. extra. ut lite nō contest.

d cap. 1. extra. de eo qui mit. in poss.

e cap. 2. extr. de sequestr. poss.

Si ob potentiam aduersarij contumacis non possit actor possessionem ingredi, uel illam amiserit, nihilo minùs efficitur uerus possessor lapso anno. h. d.

Si tamen propter rei potentiam [f], siue dolum, contigerit, vt intra annum rem custodiendā nancisci non possis, vel etiam acquisitam amittas, ne contumax melioris, quàm obediens, conditionis existat, de Canonica ęquitate sancitum est, vt hoc etiam casu verus, elapso anno, possessor actor constituatur.

f cap. cōtingit. extr. eod. tit.

Si reus contumax dederit cautionem de stādo iuri, nec mulctandus est, quòd aduersarium non fuerit passus esse in possessione. Et missionem passus restituetur. h. d.

Hoc tamen [g] tunc obtinet, cùm reus nullam cautionem præstitit: nam si de stando iuri cauerit, nec mulctandus, quòd in possessione actorem esse passus non fuerit, & missionē passus ilico restituendus erit.

g cap. 1. eod. tit. extra.

Actor anno lapso non reputatur possessor, si per eum steterit, quo minùs intrauerit possessionem. h. d.

Idem [h] iuris [illegible], si annus lapsus esse prop[illegible]atur, per reum tamen non steterit, quo minùs

h cap. 2. in fin. extrau. de eo qui mit. in poss.

ante terminum, & possessionem receperit, & cautionem dederit.

Excommunicatus à delegato Principis etiã delegato mortuo non potest ab Ordinario absolui, uel alio, præter quàm in mortis articulo, uel de mandato Papæ. h. d.

a cap pastoralis officij. §. præterea. extra. de offic. ordin.

Quæri [a] cõtigit, si delegatus, qui reum propter cõtumaciam manifestam excommunicationis vinculo innodauit, vel petitorem causa rei seruãdæ in possessionẽ induxit, rebus eximatur humanis, an eidem iuri parêre volenti, & idoneam cautionem offerenti ordinarius absolutionis beneficiũ impertiri, & possessionẽ restituere valeat? Et responsum est, quòd cùm delegatus, quo ad hoc, sit Ordinario maior, excommunicatus ab eo non potest per alium, præter quàm in mortis articulo, sine mandato summi Pontificis absolutionis gratiam obtinere, vel possessionẽ recuperare, nisi alius ei in onere successerit, & honore.

Passus missionẽ, si mortuo delegato præstet infra annum cautionem de parendo iuri, etiam post annum recuperabit possessionem. hoc dicit.

b cap. pastoralis officij. § præterea. uers. ueruntamen. extra de offic. ordin.

Sed [b] ne missus in possessionẽ verus efficiatur post annũ possessor, missionem passus coram Ordinario, vel, si eius copiam habere nequiuerit, coram publicis & hone[...]s viris, vt quasi præscriptionẽ interrumpat annalem, offerre, ac præstare poterit de parendo iuri cautionem, vt sic etiam post annum per Apostolicam sedem possessionẽ recuperare mereatur.

In causis beneficialibus non habet locum missio in possessionem, sed in locum eius poterit procedi lite non contestata. h. d.

c capit. uni. de eo qui mitt. in possess. in 6.

Sed [c] ista quidem tunc procedent, cùm de profanis rebus erit disceptatio: nam qui super dignitate, personatu, vel beneficio Ecclesiastico obtinendis cũ aliquo litigat possessore, ob partis aduersæ contumaciam in possessionem mittendus nõ erit, ne per hoc ad ea ingressus vitiosus pateat. Licebit tamen iudici hoc casu etiam lite non cõtestata diligẽter examinato negotio, ipsum fine debito terminare contumaciam absentis diuina replente præsentia.

Contra reum contumacem, si de causa liqueat, potest ferri sententia etiam in causa profana lite contestata: contra actorem uerò etiam lite non contestata. h. d.

d cap. causam quæ. & cap. sequen. extr. eod.

Quod interdum etiã in profanis obtinebit: vtputà [d], si contestata lite reus contumax fuerit, & de causa liqueat, vel actor ipse contumaciæ crimen incurrat: quo casu etiam lite non cõtestata instante reo iudex, & testes recipere, & sententiam ferre debebit.

Si actor non uenerit in termino, ad quem reum citari fecerit, debet reo reficere expẽsas, & cauere de in posterum comparendo: aliàs non

non admittitur ad aliam citationem. h. d.

a capit. 1. eod. tit. in 6.

Idem [a] quoque actor, si ad terminum, ad quem aduersarium citari fecerit, venire contempserit, venienti reo in expensis propter hoc factis legitimè condemnabitur: & ad aliã citationẽ minimè admittendus erit, nisi de fideliter in posterum comparendo idoneam cautionem dederit.

Iudex debet esse cõtẽtus una pœna ex pluribus, quæ aduersus contumacem competunt & excrescente contumacia potest etiam ad alias procedere. h. d.

Quod autem diximus, iuribus variè contumaciam coërcere, non est ita accipiẽdum, quasi omnes simul pœnas ius dicẽs infligere cõtumaci debeat, sed quòd variarum pœnarum sibi datur optio: vnde altervtra, quę magis timeri debeat, iudex à principio cõtentus erit, ad aliã nihilo minùs processurus, si hoc meruerit proteruitas contumacis.

DE LIBELLI CONceptione, & oblatione,

TITVLVS VII.

Actor reo comparente debet clarum iudici libellum offerre. Et quid sit libellus. h. d.

b can. induciæ. §. offeratur. 3. q. 3.

IN primis igitur reo in assignato termino comparente iudici libellum actor offeret [b], & illum ita clarum & planum, vt ex eius inspectione deliberare reus valeat, vtrùm cedere velit, an contendere: atque vt, si contendendum sit, dispicere valeat iudex, quemadmodum à se concipienda sit sententia. Nihil enim aliud est libellus [c], quàm breuis scriptura claram actoris intentionem continens, & contra aduersarium necessariò concludens.

c cap. 1. in gl. 1. extr. de libel. oblatio.

Libellorum alij sunt accusatorij, alij conuentionales. h. d.

Porrò libellorum duæ sunt species [d]: alij. n. sunt accusatorij, alij conventionales. Accusatorij sunt [e], quibus quis aliquos apud iudicem alicuius criminis reos defert: de quibus quidem in præsenti nobis non est institutus sermo, sed infrà suo loco & ordine dicetur. Conventionales sunt [f], quibus in ciuilibus disceptationibus vtimur, dum rem nostram, aut quã nobis deberi putamus, in iudicio petimus.

d gloss. 1. cap. 1. extra. eo. tit.

e can. perscripta sit. §. libellorũ. 8. q. 8.

f d. gloss. 1. cap. 1. eod. tit. extra.

Quæ debeat continere libellus, & quòd ineptus, uel obscurus libellus non obligat ad respondendum & , quòd iudex illum potest lacerare. h. d.

Exprimet igitur oblatus libellus, nõ solùm agentis, & cõventi nomen, sed & ius dicẽtis, & petitæ rei [g], & actionis qualitatem. Et si personali [h] experiendũ sit actione, petendi quoque causa exprimẽda erit: alioqui nec conventus respondere tenebitur, & iudex libellum

g cap. 2. extr. eod. tit.

h cap. fi. ext. eod. tit.

non legitimæ cōventionis formam continentem concerpere ac destruere poterit.

Plures dantur casus, in quibus solennis libelli porrectio non est necessaria. h.d.

Sunt tamen casus, in quibus solennis hæc libelli oblatio minimè est necessaria [a]: veluti in quibus de plano ac sine strepitu & figura iudicij procedendū erit, & in quibus etiam non cōtestata lite testes recipi possunt, & alij plures.

a *clem. sæpè. de uerb. signific.*

Bene faciet iudex, si rem terminare quæret sine tela iudiciaria. h.d.

In his quoque casibus, in quibus libelli est necessaria porrectio, probè iudex fecerit, si principales personas, vel in subsidium etiam aduocatos factum ipsum proponere iusserit, & sine tela iudiciaria controuersiā terminare tentauerit.

Oblato libello debent reo dari dilationes ad excipiendum, & ad euitandam obscuritatem una materia est uno in loco tractanda. hoc dicit.

Oblato tamen secundum iuris ordinem libello, certæ reo convento indulgendæ sunt induciæ [b], quibus deliberet, cedēdum sibi sit, an contēdendum: acceptandus, an recusandus iudex: deniq;, vt proponat, si quas habet, exceptiones. Quę propterea comparatæ sunt, vt ij, aduersos quos instituuntur actiones, defendātur. Harū verò quędam ante litis contestationem opponendæ erunt, quædam verò etiam post contestatam litē. Sed ne, si qui inter has alieni tractatus medij fuerint interiecti, huiusmodi sectio obscuritatem pariat, videamus nunc generaliter de exceptionibus.

b *can. induciæ. §. offeratur. 3. q. 3.*

DE EXCEPTIONIbus, & replicationibus,

TITVLVS VIII.

Quid sit exceptio, & quotuplex eius est species dilatoria, & peremptoria. Et quòd dilatoriarum quædam respiciunt iudicē, quædam actorem, quædam reum, quædā causam. hoc dicit.

Exceptio est [c] actionis, vel intētionis exclusio. Exceptionum summa diuisio in duo genera deducitur [d]: aut enim sunt dilatoriæ, aut peremptoriæ. Dilatoriæ sunt, quę rē & iudicium differunt. Harum quædam iudicis personam respiciunt, quædam agentis, quædam rei conventi, quædam verò actionis & causæ qualitatem. Personam iudicis respiciunt, vel quæ illius incompetētiam arguunt, vel de ipso suspicionem ingerunt, secūdum ea, quæ suprà suo loco latiùs exposuimus. Et hæ declinatoriæ quoque poterunt appellari. Actoris partem illæ spectānt, quę illum non legitimam in iudicio standi personam habere demonstrant: quales sunt, procuratoriæ: vtputà, si quis per mona-

c *gloss. in uers. irritari. cap. dudum. elij. extra. de elect. gloss. fi. cap. ex parte. extra. de foro competent.*

d *gloss. 1. cap. exceptionū. extra. eod. de except.*

nachum, aut regularem, aut clericum agere velit. Item si quis vt tutor, vel curator, vel procurator, vel syndicus cõpareat, & illum tutorem, vel curatorem, vel procuratorẽ, vel syndicũ esse negetur, vel sua nõ interesse, vel audiri non debere proteste tur, & si quę sunt his similes. Ex persona rei deducũtur: veluti si quis ab eo, qui alienam litem defendit, de iudicato soluendo cautionem postulet, aut si ab actore se spoliatum esse reus conuentus coram iudice queratur, & propterea restitutionis beneficium imploret, vel si actorẽ ex legitima causa domum reuocet. Actionem & causam respiciũt, vt cùm proponitur de ineptitudine, aut incertitudine libelli, aut de litis pendentia, aut cùm nondum diem solutionis venisse prætenditur.

Declinatoriæ exceptiones proponi debent ante omnem exceptionem, alioqui amplius opponi non poterunt. h. d.

Hæ verò regulariter omnes ante litis contestationem proponi debent: sed quas declinatorias appellauimus, non modò ante litem contestatam, verùm etiam ante omnem dilatoriam exceptionem opponere reum oportebit: alioqui si aliã primò ꝓposuerit, cùm per hoc in iurisdictionem eius, coram quo proposuit, consensisse videatur, eiusdem iurisdictionem verò declinare conabitur.

Dilatoriæ exceptiones, non declinatoriæ regulariter proponũtur ante litem contestatam, quandoque tamen etiam post. h. d.

Ergo in initio litis declinatoriæ opponi debent, & probari: cæteræ post oblatum libellũ ante litẽ contestatã intra terminũ à iudice assignatum, quandocũque opponi, & probari poterunt. Sed & lite contestata quãdoque eas opponere licebit, veluti [a] si qua nuper reo cõpetens exorta fuerit, vel is, qui eam opponere voluerit, postmodum ad suam notitiam peruenisse iureiurando fidem faciat, vel esset huiusmodi, quæ retroactum processum nullum redderet, vt est ea, quæ vel mandati, vel iurisdictionis defectum arguit.

[a] *cap. pastoralis. in fi. extra. eod. tit.*

Et ex loco, & ex tempore, & ex alijs fontibus ducuntur exceptiones. h. d.

Ducuntur autem huiusmodi exceptiones non solùm ex suprà positis causis, sed etiam ex loco, ex tempore, & ex alijs pluribus, vt tam Pontificij, quàm Cæsarei iuris libris facile est legentibus cognoscere.

Exceptio excommunicationis licet sit dilatoria, tamen potest opponi & ante, & post litem comtestatam h. d.

His annumeranda est etiam

a cap. exceptionem excōmunicationis.e. (a) excōmunicationis [a] exceptio, quæ licet & ipsa dilatoria sit, à cæteris tamen dissimilem naturam sortita esse deprehenditur: nec enim post oblatum tantùm libellum ante cōtestatam litem, velut cæteræ, sed in qualibet parte litis opponi poterit [b], peremptorio termino ad proponendū exceptiones declinatorias & dilatorias præfixo minimè obstante. Quod est in hac exceptione specialiter obseruandum, ne quisquam in periculum animæ suæ excommunicato communicare compellatur: quòd si eam reus omiserit, vt actor sumptibus & laboribus fatigetur, in expensis legitimis condemnandus erit.

b clem. 1. eod. tit.

In opponenda exceptione excommunicationis, seruanda est certa forma. h.d.

Sed cùm per malitiam hæc exceptio in iudicijs opponeretur frequentiùs, Innocentiana constitutione cōsultissimè cautum est [c], vt certa in ea proponēda forma seruari debeat, vti ex ipsius constitutionis tenore facilè apparere potest.

c cap. 1. eo. tit. in 6.

Exceptio excommunicationis potest actori opponi in prima tantùm instantia, non in secūda. Idem de cæteris dilatorijs. h.d.

Hæc [d] tamē in prima tantùm instantia sibi locum vendicant: quòd si succūbens actor appellauerit prætextu excōmunicationis oppositę, à psequutione appellationis minimè excludēdus erit: quod & in cæteris dilatorijs multò magis locum obtinet.

d cap. significauit. extra. eod.

Reus excōmunicatus licet reconuenire non possit, admittitur tamen ad proponendas suas legitimas defensiones. h.d.

Reus [e] autem nullo obstante excommunicationis vinculo, velut rectè cōuenitur, ita ad legitimas defensiones semper admittitur. Satis enim absurdum esset, si actore impugnāte defensionis copia reo denegaretur: quia sic multoties condemnaretur absoluendus. Recōuentionis tamen potestas eidē minimè permittitur.

e cap. cùm inter. extr. eo. tit.

Superiùs dicta de excommunicatione, intelliguntur de maiori. h.d.

Cæterùm [f] quæ suprà de excommunicatione diximus, nō de quacunque excommunicatione sunt intelligenda, sed de ea tantùm, quæ à perceptione sacramentorum, & à fidelium communione separat, vt etiam ipsa Innocentianę constitutionis verba demonstrant.

f cap. 1. eod. tit. in 6.

Peremptoriæ exceptiones sunt, quæ ius actoris perimunt, et semper agentibus obstant. hoc dicit.

Peremptoriæ, seu elisoriæ exceptiones sunt, quæ in totū ius agentis perimunt [g], & semper agentibus obstant: qualis est, doli mali, metus, pacti conventi, solutionis, iurisiurandi, præscriptionis [h], transactionis, &

g cap. 1. de litis contesta. in 6.

h can. 2. in fi. 3. q. 6.

& rei iudicatę, & si quid contra leges factum esse dicatur.

Exceptiones peremptoriæ litis finitæ sunt, quæ impediunt litis ingressum. h. d.

Harum quædam dicuntur peremptoriæ litis finitæ, quædam simpliciter peremptoriæ. Peremptoriæ litis finitæ sunt, quę litis impediunt ingressum, & aduersus agentem omni tempore opponi possunt [a]: qualis est exceptio transactionis, iurisiurandi, & rei iudicatæ, quę vel in ipso limine iudicij proponi poterunt [b]. Cùm enim super negotijs, transactione, iureiurãdo, & sententia decisis, aliàs lis inchoata terminata fuerit, valde absonum visum fuit, super eisdem nouum assumi debere iudicium, & quasi in infinitum forensia iurgia protrahere. Inde quoque litis finitæ exceptiones appellãtur, quòd, vt aliquis esset finis litium, institutæ fuerint. Idem iuris est in alijs etiã peremptorijs exceptionibus, quæ vulgò manifestæ sunt, & notoriæ habentur.

a *cap. 1. de litis contesta. in 6.*

b *can. 2. 3. q. 6.*

Exceptiones perẽptoriæ proponuntur post litem contestatam ante sententiam. h. d.

Cæterę verò litis cõtestationem minimè impediunt, atque ante sententiam erunt regulariter proponendæ, quas quidem si dolo malo suo tẽpore in prima instantia reus proponere distulerit, etiam in causa appellationis opponendi sibi facultas denegabitur.

Præiudiciales exceptiones sunt, quæ alteri causæ præiudicium afferunt: putà, exceptio cõsanguinitatis, causæ restitutionis uiri exceptio natalium, petitioni hæreditatis. h. d.

Sunt etiam quædam exceptiones, quæ præiudiciales appellari possunt, ex eo quòd alteri cognitioni præiudicium afferunt: vtpotè, si qua mulier Titium in virum petat, qui ad mulieris intentionem elidendam consanguinitatis obijciat exceptionem [c]: qua probata, cùm quæstio principalis perimatur, de ipsa est cognoscendum ante quàm ad diffinitionis articulũ procedatur. Idem [d] si petenti hæreditatem natalium obiecta sit exceptio. Cùm enim successionis causa à causa nataliũ dependeat, posteriore quoque loco cognoscenda erit.

c *cap. literas tuas. extra. de restitut. spoliat.*

d *cap. penul. extra. de ordin. cog.*

Spoliatus opponens de spolio in modum exceptionis, non cogitur respõdere ante quàm sit restitutus. h. d.

Sed [e] etsi quęstio spolij in modum exceptionis petentibus obiecta fuerit, probationes super spolio primitùs erunt audiendę: eóque legitimè probato reus non cogetur respondere* positionibus, donec integrè restitutus fuerit.

e *cap. fin. ex. de ordine cognit.*

* petitionibus, meliús.

Non debet iudex in causa supersedere obtentu exceptionis spolij, nisi dicatur factum ab actore, & hoc in ciuilibus: in criminalibus uerò potest etiam obijci de spolio à tertio facto, si quis dicatur, uel tota sua substantia, uel maiori parte spoliatus ... agenti super rebus Ec-

clesiasticis potest opponi exceptio spolij rerũ priuatarum, uel contrà. h. d.

Sed qa huiusmodi exceptionẽ nõnunquã in iudicijs calumniosè ꝓpositã causas Ecclesiasticas contingebat impedire, & per interpositas appellationes principalis causæ cognitionẽ perimere, consultissimè Innocentiana [a] constitutione decretum fuit, vt in ciuilibus negotijs spoliationis obiectu ab alio, quàm ab actore factæ, iudex in causa principali procedere non postponat. In criminalibus verò etiam, si à tertio spoliatus fuerit, dum tamen, vel tota sua substantia, vel maiori parte ipsius se per violentiam priuatum affirmet, obiecta exceptio processum differet, pœnis statutis, si eandem intra certa tempora non probauerit obijciens: eo quoque salubriter adiecto [b], vt rerum priuatarum spoliatio, agẽti super Ecclesiasticis, vel ex contrario, non opponatur.

a cap. 1. de restitut. spoliat. in 6.

b d. cap. 1. §. fin.

Accusato excipienti de spolio à tertio facto, debet indulgeri tempus, intra quod restitutionem petat, & causam, si potest, finiat: quo elapso, non obstante tali exceptione, accusari poterit. h. d.

Inter scholares [c] olim dubitari contigit, si spoliatus à tertio contra suum accusatorem de spolio excipiat, an ei tẽpus indulgeri debeat, infra quod restitutionem imploret, ne fortè sic existens omnem accusationem eludat: & id æquitati & iuri satis consonum visum fuit. Vnde si infra tempus indultum restitutionem non petierit, & causam, cùm posset, ad finẽ non perduxerit, non obstante exceptione spolij, deinceps accusari poterit.

c cap. 1. §. solet autem. de restitut. spoli. in 6.

Exceptiones contra testes, peremptoriarũ naturam sapiunt, ideo ante sententiam proponendæ. h. d.

Sunt & aliæ exceptiones, quas propriè neque dilatorias, neque peremptorias appellaueris: cuiusmodi sunt, quæ aduersus productos testes opponuntur: vtputà [d], si quis Mæuiũ examinatum, infamem, excommunicatum, vel aliàs criminosum esse dicat. Quę tamẽ cùm ad peremptoriarum naturam accedere videantur, ipsæ quoque ante sententiam proponẽdæ erunt.

d cap. præsentiũ. ubi glos. extra, de testi.

Ponit differentiam, utrùm testi obijciatur crimen, de quo nunquam aliàs fuerit conuictus, uel obijciatur crimen, de quo aliàs quis confessus & conuictus fuit. h. d.

Multum tamen interest, an per exceptionem tantùm testibus opponantur crimina, de quibus nunquam accusati fuerint: an verò ea, de quibus aliàs conuicti, vel confessi fuerunt. Primo enim casu [e] obiectorum criminum probatio antea exhibenda erit, quàm causa per sententiam terminetur, & si cõuicti vel confessi fuerint, ordinaria

e cap. 1. extr. eod. tit.

naria cessante pœna, sufficiet, quòd à perhibendo testimonio repellantur, præsertim cùm obiectum crimen minimè causam contingat. Posteriore verò, cùm non sit cuiquam contra alios credendum, nisi se priùs probauerit innocentem, à ferẽdo testimonio penitùs repelli poterunt.

Opponens exceptionem, quæ aduersus opponentem opponi potest, nihil agit & hoc, si proprio nomine excipiat secus, si nomine suæ Ecclesiæ. h. d.

Cauebit autem reus, ne quã contra aduersarium suum exceptionem porrigat, cuius ipse nexibus implicetur: cùm scire debeat, nullum hanc esse iuris effectum habituram: velvti [a] si plura beneficia possidẽs de eadem pluralitate aduersus aliũ excipiat: vel si periurium [b], aut excommunicationem is obijciat, qui peierauit, vel Ecclesiastica sententia innodatus fuerit. Hoc tamen ita accipiendum est, cùm proprio nomine conventus excipit [c]: cæterùm si suam defendens Ecclesiam, tales exceptiones opposuerit, audiendus erit, nec quòd opponens eisdem sit obnoxius, replicari poterit.

a *cap. cùm ecclesiæ. extr. eod. tit.*

b *gloss. in cap. præsentiũ. et cap. testimonium. extr. de testib.*

c *cap. dilecti filij. extr. eod. de except.*

Qui excipit, non confitetur agentis intentionem, & potest quis plures etiã contrarias exceptiones opponere, & si iudex non admittat, potest appellari, & iudex puniri. hoc dicit.

Postremò sciendum est, eum, qui excipit [d], non propterea agentis intentionem confiteri illum videri, cùm eidem non solùm vnam, sed etiam plures, quanquam contrarias, proponere liceat: quæ si legitimæ fuerint, & iudex nõ admiserit, reo quidem per appellationis remedium succurretur, & iudex ipse meritis pœnis coërcendus erit.

d *cap. cũ venerabilis. ext. eod. cap. exceptionem. de reg. iur. in 6.*

Aduersus exceptiones dantur replicationes. h. d.

Dantur aduersus exceptiones replicationes: de quibus multis agere supervacuum esset, cùm institutæ sint ad similitudinem exceptionum, quæ aduersus actiones opponuntur: de quibus si quis pleniùs velit intelligere, ex his, quę superiùs diffusè de exceptionibus posuimus, mutuari poterit.

DE MVTVIS PEtitionibus, TITVLVS IX.

Si reus conuentus nolit, uel non possit excipere, si habeat, unde actorem reconueniat, poterit illum reconuenire. h. d.

IGitur oblato ab actore libello, si reus conventus nulla sit exceptione munitus, quæ vel iudicium differat, vel litis ingressum impediat, mutuis petitionibus aduersarium suum fatigare poterit, & agentem corã eodem iudice, antequam litem

contestetur, reum constituere. Cuius enim quis [a] in agendo obseruat arbitrium, eundem habere contra se iudicem in eodẽ negotio dedignari non debet. Proposita ergo actoris intentione, & responsione facta super quæstionib. rei monitione præmissa, incontinenti actor respõdere compellẽdus erit, vt vicissim postea rationes partium iudex audiens, concordia, vel iudicio vtriusque negotium terminet.

a can. 1. §. cuius. 3. q. 8.

Etiam coram iudice delegato potest reus actorem reconuenire. h. d.

Nec solùm coram Ordinario reconuentio talis sibi locum vẽdicat, verùm [b] etiam coram delegato: vnde nisi reus literas impetrare maluerit, actorem sibi obnoxium eodem durante iudicio coram datis iudicibus reconvenire poterit.

b cap. dispendia. de rescrip. in 6.

Actoris & rei conuenientis æqualis debet esse conditio in iudicio. h. d.

Vtriusq; autem, tam actoris, quàm rei reconvenientis æqua debet esse conditio: vnde [c] cùm causa appellatione remota cõmittitur, si reus actorem reconvenerit, vno eodemq; iure circa appellationis remedium vterq; censendus erit.

c cap. fin. ext. eod. de mut. pet.

Coram arbitris non habet locum reconuentio. h. d.

De arbitris dubitari poterit, an corã eis reconvẽtioni locus esse posit [d]? & cùm arbitri iudicare non possint, nisi de his tantùm, super quibus in eos cõpromissum fuit, responsum est, coram eis reconuentionem locum habere non posse.

d cap. cùm dilectus. extr. de arbitris.

Reus conuentus coram iudice laico, non potest reconuenire actorem super causa spirituali. hoc dicit.

Interdum etiã accidit, vt nec coram Ordinario, nec coram delegato iudice reo actorem reconvenire sit potestas, vtputà si coram iudice laico conventus actorem super causa iuris patronatus, decimarum, matrimonij, aut alia spirituali reconvenire velit.

Excommunicatus non potest reconuenire. hoc dicit.

Idem [e] iuris est, si conventus excõmunicationis vinculo innodatus existat. Huic enim licet alioqui excipiendi facultas minimè sit interdicta, actorem tamen reconvenire non conceditur, ne quod (vt suprà diximus) in defensionis remedium sustinetur, ad impugnationis materiam extendatur.

e cap. cùm inter. in fin. extr. de exception.

Super causa criminali non remittitur reconuentio. idem in causa depositi. h. d.

Illis quoque, qui coram iudice criminaliter conventi fuerint [f], vel super deposito, nisi se priùs innocentes probauerint, & depositum restituerint, alios criminandi, vel conveniendi licentia non conceditur.

f can. 1. & 2. 3. q. 11.

De

DE RESTITVTIONE spoliatorum,

TITVLVS X.

Intentans spolia non potest recōueniri, nisi super causa spolij.h.d.

IS quoq;, qui se quibusdam rebus, aut iuribus spoliatum cō queritur, ab aduersario suo reconveniri non poterit: nam super spoliatione conuentus, aduersus restitutionem petētem nō est, nisi super quęstione spolij, audiendus. Restitutionis enim petitio in hoc priuilegiata esse noscitur, vt ipsam intentās, non cogatur ante restitutionē spoliatoribus respondere. Vnde[a] cùm quis se de beneficij possessione violēter eiectum apud iudicem conqueritur, si aduersarius eundem non Canonicè dicat institutum, de violenta priùs eiectione, quàm de Canonica institutione cognoscendū erit.

a cap. in literis tuis. extra. eod. tit.

Spoliatus est ante omnia, et quo ad omnia, restituendus.h.d.

Sed etsi spoliatus non primus coram iudice super spolio sibi illato consistat, sed criminali iudicio ab aduersario lacessitus spoliationis causam proponat, ita demum super petitione iudex ꝓcedere poterit, si priùs restitui spoliatum sua sententia iusserit: omnes enim leges, tam Ecclesiasticæ, quàm seculares ante omnia cuncta spoliatis, vel eiectis redintegranda[b], & damna sarciēda esse pręcipiunt: fructus[c] quoq; non tātùm à violento possessore perceptos, sed etiam qui à veteri possessore percipi verisimiliter potuissent, restituendi erunt, nec restitutionis solùm sententia sufficiet, nisi re ipsa omnia iudicis officio restituantur, ita vt eiectus, vel spoliatus etiam naturalem possesionem recipiat, cunctáque, quæ sibi oblata fuerint, eódem, vnde surrepta fuerunt, reuocentur.

b cap. redintegranda. 3. q. 1.

c cap. grauis. eod. tit.

Quæstio spolij per modum reconuentionis proposita, non impedit processum super alia causa ciuiliter institutum. h.d.

Quòd si ciuiliter conventus aduersario spolij quæstionem regerat, cùm mutuæ tunc intelligantur petitiones in idem iudicium deductæ, vicissimq; tractatæ, vnica simul erunt sententia terminandæ.

Cùm spolium proponitur in modum exceptionis, nulla fertur restitutionis sententia: sed quandiu non fuerit reus restitutus, non est cogendus actori respondere. h.d.

Sed hæc quidem obtinent, cùm in modum actionis spolij quęstio proponitur: sed si citra litis contestationem de spolio quis excipiendum duxerit, super ipsa quidē exceptione probationes primitùs recipiēdę erunt: ea tñ legitimè ꝓbata, nulla restitutionis erit ferenda sentētia, sed tandem spoliatori super petitionibus suis respondere

a cap. [illegible]ext. de ordin. cognit.

cogẽdus non erit[a], donec ab ipso restitutus fuerit. Quemadmodum enim, si in modum exceptionis aliquod crimen testi obijcitur[b], vt à testimonio repellatur, & si crimẽ contra eum ciuiliter probatum fuerit, sibi pœna non infligitur ordinaria, sed eius dũtaxat testimonio nõ creditur: sic spoliatione in modũ exceptionis tãtùm probata, restitutionis sententia minimè ferenda erit.

b cap. [illegible] xt. de except.

Tribus casibus priuatus à iudice dicitur spoliatus, si non seruauit iuris ordinem, si nulliter pronuntiauit, si erat iudex incompetens. h. d.

Spoliatus autem non solùm is intelligitur, qui à priuato quocunque homine rerum quarundam possessione indebitè priuatus fuit: sed etiã[c] ille, quẽ iudex ipse iuris ordine prætermisso, beneficio, vel alijs rebus carere coëgit: vel is, qui licet iuris quidem ordinem seruauerit, spoliati tamen, & de facta damnati iudex erat incompetens: vel, si iudex sit competens, circa priuationẽ tamen nulliter pronuntiauit.

c cap. conquerente. extr. eod. tit.

Spoliasse & is intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spolium suo nomine factum ratum habuit, uel spoliatori successit in uitium. hoc dicit.

Is quoque spoliasse intelligitur, q licet ipse non spoliauerit, per alium tamen spoliari mandauerit[d], aut spolium suo patratum nomine ratum habuerit: vnde & is restitutioni obligabitur, quemadmodum[e] & ille, qui rem indebitè occupatã, scienter recipiendo spoliatori succedit in id vitium. Licet enim is non spoliauerit, cùm tamen, quo ad periculum animæ, non multum intersit, vtrùm quis iniustè detineat, an alienum invaserit, cõtra huiusmodi possessorem spoliato per restitutionis beneficium, non obstante iuris ciuilis rigore, succurritur.

d can. notum. ubi gloss. 2. q. 1. & cap. cùm ad secundum. in fi. ubi gloss. extra. eo.

e cap. sæpe contingit. extr. eod.

Renunciatio facta post spolium non impedit spoliati restitutionem, secùs si antè fuerit renunciatum, & testes super spontanea renuntiatione nõ sunt admittẽdi ante restitutionem. hoc dicit.

Illud quæsitũ[f] est, si post spolium Ecclesiæ renunciasse quis dicatur, an ob huiusmodi renũciationem spoliato sit deneganda restitutio, & cùm non sit verisimile, quòd spontè proprio iuri renunciauerit, qui renunciat, spoliatus huiusmodi non obstante renunciatione, restituendus erit. Testes etiam partis alterius de iuramento, & renunciatione spontè facta, non antè admittendi erunt, quàm spoliatus plenariè fuerit restitutus. Quòd si ante[g] spolium Ecclesiam spontè abiurasse reperiatur, perpetuum ei super negotio silentium imponendum erit.

f capit. 2. ext. eod. tit.

g cap. accepta. ext. eo. tit.

Ponit aliquos casus exceptos ab illa regu-

la

la, Spoliatus ante omnia est restituendus. h. d.

Sunt & alij casus, quib. iure denegabitur spoliatis restitutio: vtputà, cùm agēti per modū exceptionis de alia spoliatione opponitur, aut tā super proprietate, quàm super spolio eodem tempore disceptari spoliatus ipse consenserit, aut ante restitutionis postulationem petitoria actione iudicium expertus succubuerit.

Probatio spolij, absentia spoliatoris, & lapsus temporis, non operantur restitutionem, si spoliator non absit per contumaciam, uel dolum. h. d.

Item si spoliatore non per cōtumaciam, vel per dolū absente, ab Apostolica sede ad iudices spoliatus literas obtinuerit, vt si eum spoliatum iudicibus constiterit, intra certum tēporis spaciū restituatur, si reus intra præfixum terminum sese iudici exhibere non posśit, quā quam temporis lapsus immineat, & actor sit suam possessionem & deiectionem probare paratus, nihilo minùs restituēdus non erit.

Si contra agentem spolio opponatur exceptio, per quam concludatur actorem non possedisse, spoliatus ante omnia non restituitur. h. d.

Sed & si talis opponatur exceptio, quæ agentem minimè possedisse concludat, tandiu substinenda erit restitutio, donec super tali exceptione cognitum fuerit: vt ecce, nec laici spiritualia possidere, nec sacerdotes vxores habere possunt. Vnde si vel illi se beneficijs spoliatos, vel hi ab vxoribus se destitutos coram iudice conquerantur, & ab aduersarijs de secularitate, vel de sacerdotio agentibus opponatur, procul dubio differenda erit restitutio.

Cùm pro spoliatore militat iuris præsumptio, spoliatus nō est ante omnia restituendus. hoc dicit.

Quinimò & cùm sola iuris præsumptio pro spoliatore cōtra spoliatum militat, impediēda erit restitutio: ex quo apparet [a], eum, qui (exempli gratia) restitui postulat ad decimas, quas intra alienæ parochiæ limites possedisse asserit, nequaquam restituendum esse, nisi euidenter docuerit, quòd earum possessionem legitimè assequutus fuerit: qa eas occupasse iniustè verisimiliter præsumitur, cùm ex prædijs perveniāt intra alienam parochiam constitutis, manifestumq; sit, eas iure cōmuni ad eādem Ecclesiam pertinere, nisi aliud ostensum fuerit.

[a] *cap. fin. eod. tit. in 6.*

Hæreticus non restituitur ante omnia: idē si in restitutione timetur de periculo animæ, uel scandalo, quia differtur restitutio. h. d.

Plures præterea sunt casus, quibus spoliatus ilico non restituitur: velvti, cùm hæresis labe pollutus deprehenditur, vel facta restitutione animæ peri-

culum immineret, vel scandalũ timeri possit: & alij, qui nõ minùs secularibus, quàm Pontificijs legibus continentur.

Spoliatus potest suspenso petitorio ante cõclusionem in causa, intentare possessorium: secus si sit conclusum, nisi tamen aliter iudici uideatur. h. d.

Postremò sciendũ est, in spoliantis odium cõstitutum esse[a], si spoliatus proprietatis litẽ ingressus fuerit, nullam de illata sibi violentia mentionem faciens, ante quàm renunciatũ sit, aut conclusum in proprietatis iudicio, vt idem debeat super possessorio, etiam petitorio suspenso, audiri. Quòd si renunciatum fuerit, vel cõclusum, vt iam possit causa ꝓprietatis sentẽtia terminari, ne lites litibus inculcentur, & via possit fraudibus aperiri, causa non decísa, possessorio non erit vtendum: nisi iudex, qui de causa cognoscit, hoc ipsum ex iusta causa viderit expedire: putà, cùm ex ꝑspicuis indicijs iniquitas inuasoris facilè arguitur, & spoliato casu, siue dolo spoliatoris dominium probandi facultas subtracta fuerit.

a *cap. pastoralis. ext. de causa poss. et propriet.*

DE LITIS CONtestatione,

TITVLVS XI.

Litis contestatio est fundamentum iudicij, quo deficiente frustra superædificabitur. Et, quando dicatur lis contestata. h. d.

HActenus ea complexi fuimus, quæ plerunque ante causarum discussionẽ vertuntur, quę non tam iudicij partes habentur, quàm iudiciorum pręparatoria: perueniamus nũc ad ea, quibus ipsum iudiciũ cõstituitur. Est autem iudiciorũ quasi fundamẽtum quoddam, litis cõtestatio: nam[b] si illa à partibus prætermissa fuerit, procul dubio omnia, quæ sequuta fuerint, corruent, seq; ipsos litigatores inanib. laboribus, & sumptibus vexabunt: vnde nec testes recipi, nec ad sententiam per iudicem procedi poterit. Ea[c] verò fit per petitionem in iure propositam, & congruam respõsionem sequutam, animo contestandi litem factam, cùm iudex per narrationem negocij causam audire cœperit: vnde si quis positionibus simpliciter respondeat, aut peremptoriam exceptionem proponat, nequaquam per hoc esse facta contestatio litis intelligitur.

b *cap. 1. ext. eod. tit.*

c *cap. dudum el 2. §. licet. extr. de election.*

Procurator, tutor, & similes, possunt litem contestari. h. d.

Fit autẽ litis contestatio non solùm per principales, sed etiã per procuratorem[d], tutorem, & personas similes.

d *cap. 1. ext. eod.*

Aduocati responsio nisi sit statim reuocata, facit litis contestationem. h. d.

An aduocati responsio litis contestationem faciat? dubitari potest, & ex facto respon-

sum

sum est, nisi statim reuocata fuerit, illius quoq; responsione cõtestationem fieri.

Cùm officium iudicis pro actione instituitur, est necessaria litis contestatio. h. d.

Nec solùm, cùm per actionẽ iudicium instituitur, erit litis contestatio necessaria: sed etiã vbicunq; iudicis officium pro ipsa proponitur actione: velùti, cùm restitutio in integrum nõ incidẽter, sed principaliter postulatur.

Qui effectus sequantur ex litis contestatione. h. d.

Igitur sequuta contestatione reus & iudici subijcitur, & actori obligatur, dilatorijs exceptionibus via pręcluditur, actiones perpetuantur, pręscriptio interrumpitur, alij quoque effectus emanãt, vt tam Ciuilibus, quàm Ecclesiasticis constitutionibus suis locis traditur.

Cùm ciuiliter agitur, & probabiliter de morte testium, uel diuturna absentia timetur, possunt examinari testes etiam lite non contestata h. d.

Admonendi tamen sumus, quod traditum est, lite non contestata non posse testes recipi [a], aut ad sententiã perueniri, non esse perpetuum. Nam si fortè de morte testium timeatur, vel absentia diuturna, cùm Ciuiliter est agendum, ne veritas occultetur, & probationis copia fortuitis casibus subtrahatur, senes, & valetudinarij, & alij testes, de quibus ex probabili causa timetur, etiam lite non contestata sunt admittendi, seu pars conuenta sit contumax, seu sine dolo sit absens, vt conveniri non possit.

[a] extr ut lite nõ contest. per totũ. et cap. 1. eod tit. extra.

Qui testes examinauit ad perpetuam rei memoriam, debet intra annum, uel conuenire aduersarium, uel examen denunciare. h. d.

Debet [b] tamen actor intra annum, ex quo facultas sibi data fuerit, aduersarium conuenire, aut saltem huiusmodi testium receptionem eidem denunciare: alioqui attestationes sic receptæ non valebunt, ne fortè hoc procuretur in fraudem, vt scilicet processu temporis exceptiones legitimæ ad repellendum testes, vel aliæ, locum habere non possint.

[b] cap. fin. §. sed si. extr. ut litẽ non contest.

Nota ex isto §. bonam regulam ad cognoscendum, quando non est necessaria litis contestatio. h. d.

Sunt [c] & alij casus, in quibus absque litis contestatione legitimè possunt testes produci, & lis sententia terminari: quos tã ex his, quæ suprà de contumacia diximus, quàm etiam ex alijs locis cognoscere licebit. Et generaliter, vbicunque libellus non exigitur, aut ius agendi cõtra certam personam non dirigitur, lis cõtestatio nõ [illegible]t necessaria.

[c] d. cap. fin. §. sunt et alij. ut lit. nõ contest.

DE IVRAMENTO calumniæ,

TITVLVS XII.

Actor recusans subire iuramentum calumniæ cadit ab actione, reus habetur pro confesso. h.d.

SEd, vt veritate prævia iudicia expediantur, institutum est, vt litigatores in exordio litis de calumnia vitanda iurare debeant. Quod iuramentũ si quis præstare recusauerit [a], actor quidem ab instituta cadet actione, & pro confesso reus habendus erit.

a cap. fin. §. fin. extrau. eod. tit.

In causa suæ Ecclesiæ clericus non cogitur iurare de calumnia, secus in propria: quo casu iurat propositis tantùm scripturis, non tactis. hoc dicit.

In hac tamen parte quibusdam casibus clericis iura pepercerunt. Vetuerunt [b] enim, ne dũ propriç Ecclesiæ causa peragitur, inconsultis illorum prælatis, huiusmodi subire iusiurandum cogãtur: licet in proprijs causis huiusmodi priuilegio minimè gaudere noscantur. Sed & quo casu hoc iuramentum subire, vel permittuntur prælati, vel iubentur, non tactis [c], sed tantùm propositis scripturis id implebitur.

b cap. 1. & seq. ext. eo.

c cap. fi. ext. eod.

Hodie etiam in causis spiritualibus iuratur de calumnia. h.d.

In causis spiritualibus olim de calũnia minimè iurabatur: sed quia & in illis litigatores frequenter calumniari comperuntum est, nouissimè sancitũ est [d], vt in eis id, quod in cęteris constitutum est, obseruari debeat.

d cap. 1. §. fi. eo. tit. in 6.

Etiam procuratores iurare de calumnia tenentur, quandocunque iudici uidebitur. hoc dicit.

Et non tantùm principales, verùm etiam procuratores [e], & syndici [f], huiusmodi iuramentũ suscipere compellẽdi erunt, etiam si quid ponere, aut respondere debeant, à dominis instructi fuerint, aut post hoc pręstitũ iuramentum deputati fuerint: nec enim illud intra certa iudicij tempora coarctatum reperitur, sed [g] poterit iudex exigere, quoties expedire viderit.

e capit. 2. §. procuratores. eod. tit. in 6.

f cap. pen. et fin. extra. cod. tit.

g cap. 2. in fi. eo. tit. in 6.

De calumnia iuratur etiam in causa appellationis. h. d.

Præterea [h] quanquam in prima instantia partes iurauerint, non tamen propterea in causa appellationis huiusmodi iuramentum declinare poterũt, cũ rursus, & de calumnia vitanda, & dicenda veritate iurare partes sint compellendæ.

h capit. 2. in prin. eod. tit. in 6.

Iuramenti de calumnia omissio non uitiat processum. h. d.

Illud postremò admonendi sumus, quòd propter omissum [i] tacitè in tota causa calumniæ iuramentum, iudicialis processus aliàs factus legitimè, nec est nullus, nec ob eam causam venit annullandus: cùm huiusmodi iuramenta præstari de substãtia ordinis iudiciarij nõ existat.

i capit. 1. in prin. et §. 1. eod. tit. in 6.

Vt

VT LITE PENDENTE NIHIL INNOUETUR,

TITVLVS XIII.

Lite pendente nihil innouandũ, & lis tunc pendere dicitur, cùm citatio legitima peruenit ad partem citatam, aut per eam factũ est, quo minus perueniret. h. d.

INstituta ergo lite, & solennibus præstitis satisdationibus & calumniæ iuramento exhibito, ad probationes, & merita causæ descendendum erit: & interim pendente lite nihil innouari poterit. Lis [a] autem pendêre hoc respectu tunc dicetur, non modò cùm lis contestata fuerit, verùm etiam postquam à iudice competenti citatio emanarit, & ad partem citatam peruenerit, vel per eam factum est, quo minùs ad eius notitiam perueniret, dum tamen in citatione ea sint expressa, per quæ posſit quis instrui, super quibus in iudicio conuenitur.

[a] clem. 2. eo. tit.

Ob dilapidationem etiam lite pendente fit sequestratio.

Planè [b] ab eo, qui postquam à sententia prouocauit, possessionis fructus dissipat, etiam lite pendente sequestrari poterunt.

[b] cap. fi. ext. de sequestr. possess.

Litis pendentia non inualidat matrimoniũ contractum. h. d.

Sic etiam [c] si dum super matrimonio lis pendet, secundum quis matrimonium ritè contraxerit, si primum nõ tenuisse declaratum fuerit, pendentis litis obtentu secundum irritari non poterit. Ei tamen qui in contẽptum contraxerit, cõpetens pœnitentia imponenda erit.

[c] cap. cùm in apostolica. ext. de sponsali.

DE PROBATIONIBUS,

TITVLVS XIIII.

Quid sit probatio, & quibus modis fiat. hoc dicit.

PRobatio igitur est, idoneis argumentis & legitimis medijs facta demõstratio. Contingit autẽ quid probari varijs modis: vtputà, confesſione partium, depositione testium, instrumentorum exhibitione, iurisiurandi religione, inspectione iudicis, notorietate rei, suspicione vehementi, fama, atq; alijs adminiculis.

Quomodo nascatur probatio ex confesſione, & quæ sint positiones. h. d.

Partium cõfesſione tunc cõstat probatio, cùm reus positionibus respõdendo, vel aliàs in iudicio de intentione confitetur actoris. Sunt autem positiones, breues quædam narrationes facti seriem continentes, ad eliciendam veritatẽ conceptæ, super quibus quis petit ab aduersario responderi, quas ad faciliorem [d] expeditionem litium propter partium confesſiones, & probationum defectum vsus longæuus in causis

[d] clem. fin. de uerb. signi.

admisit, & iuris probauit authoritas.

Recusans respondere positionibus, habetur pro confesso. h. d.

a cap. 1. de cōfess. in 6.

Si [a] quis igitur positionibus sibi factis respōdere requisitus recusauerit, vel, ne respōderet, se per contumaciam subtraxerit, pro confesso habendus erit. Hoc tamē ita demum obtinet, si à iudice respondere iussus, illum absentem fieri contigerit: sed si ante quàm iuberetur, contumaciter abscesserit, tunc pro confesso minimè reputabitur, sed contra euadem, tanquā contumacem, procedendum erit, prout iuris ratio dictauerit.

Confessus, & probationibus conuictus, æquiparatur: & confessio erronea, si statim reuocatur, non affert præiudicium. h. d.

Redditis igitur circa exhibitas positiones responsionibus, diligenter ab actore dispiciendum erit, an à reo super controuersia legitimam cōfessionem extorserit: quo quidem casu & ipse probationū oneribus releuabitur, & iudicis in cognoscēdo partibus cessantibus statim super tali confessione pronunciandum erit. Planè [b] si per errorem facti huiusmodi confessionem emanasse doceatur, confitenti, sed tamen cōfessionem suam statim reuocanti nullum præiudicium generabitur: alioqui, quod sua quisque voce dilucidè testatus est, proprie non valebit amplius testimonio infirmare.

b capit. fin in glos. ext. de confess.

Reus non tenetur edere actori, nisi instrumenta communia. h. d.

Non tamen [c], quia positionibus reus respondere compellitur, documēta quoque, quæ ad causam pertinentia penes se detinet, nisi sibi cum actore sint cōmunia [d], exhibere compellendus erit: nam graue nimis esset, illum ad eorum exhibitionem vrgeri, per quæ sibi postea præiudicium fieret. Sed actor ipse, inficiante reo, sumptis cōgiuis dilationum temporibus, intentionis suæ proprias probationes afferet, vel testes inducēdo, vel instrumenta, & alias scripturas producendo.

c cap. 1. ... tot. ext. ...

d cap. si perpetuus. extra. de fide instrument.

Reus citandus est ad uidendum iurare, & deponere testes, & testi iniurato nō creditur, nisi fuerit remissum iuramentum à parte. h. d.

Debet autem in primis, si ex dictis testium rei sit eruenda veritas, admoneri aduersarius, q, auditurus iuramētum veniat [e], ne, si prætermissum id fuerit, quod contra leges actum deprehenditur, nullam habeat firmitatem. Sed & testium depositiones nō aliter recipiet iudex, quàm priùs iurisiurandi religione firmauerint [f], quòd tantùm, quæ vera nouerint, professione suæ testificationis aperient: nullius [g] enim testimonio, quantūcunq; religiosus existat, nisi iuratus deposuerit, in præiudiciū credi

e cap. 2. ext. de testib.

f can. pen. 3. q. 9.

g cap. nuper nobis ext. de testib.

credi debet alterius, nisi fortè iuramētum ab aduersa parte remittatur[a].

a capit. tuis quæstionib. ext. de testibus.

Testes recusantes iurare, sunt sub pœna excommunicationis cogendi, & iuramentum de non deponendo non tenet. h. d.

Quòd[b] si testes à iudice moniti sese, vel odio, vel gratia, vel timore à ferendo testimonio subtraxerint, per censuras Ecclesiasticas testificari compellēdi erunt, nec audientur, quòd sese, quo minùs deponant, proprij iuramenti vinculo innodatos asserant[c].

b cap. 1. & seq. extr. de testi. cogendis.

c cap. intimauit. extr. de testib.

Diligens debet esse iudex in examinando super omnibus qualitatibus totius causæ. h. d.

Interrogabit[d] ergo iudex testes in qualibet causa ad minus duos (nulla enim causa est regulariter, quæ vnius testimonio quantumvis legitimo terminetur) eosq́; diligenter examinabit[e] de singulis circunstantijs diligenter inquirens, de causis videlicet, de personis, loco, tempore, visu, auditu, scientia, credulitate, fama, & certitudine, cęterisq́;, quæ ad rem facere, & negotio convenire existimabit. Illud quoque subtiliter animaduertere nō omittet, quo vultu, qua constantia, quáve animi trepidatione testes deponāt, cùm interdum ex his, vel ipsis invitis testibus, magis quàm ex verborum serie rerum veritas elucescat.

d cap. licet uniuersis. ex. de testi.

e cap. cū causam. ext. de testib.

Ex causa delegabit iudex examē testiū. h. d.

Si qui tamē eorum, qui interrogandi sunt, valetudinarij[f], vel senes, vel debilitate confecti habeantur, vel etiam ita paupertate depressi, vt ad præsentiam iudicis venire non possint, idoneum deliget iudex, quem ad suscipiendas illorum attestationes dirigat.

f capit si qu testiū exit.

Testes considerantur conditione, natura & uita. h. d.

Testes verò non omnes recipiēdi sunt, sed fideles dūtaxat, & idonei. Censentur autem testes conditione, natura, & vita. Conditione, si liber testis sit, non seruus: seruus enim sæpè metu dominantis veritatis testimonium supprimit. Natura, si vir sit, non fœmina: nam varium, & mutabile semper fœmina.

Mulieres non sunt in forum trahendæ gratia testimonij ferendi, sed ad eas est mittendus tabellio. h. d.

Cuius tamen testimonium, si quando necessariū fuerit[g], cùm mulieres honestas ipsa, ac naturalis pudor virorū cœtibus immisceri prohibeat, quacunque authoritate testimonij ferendi causa, vel alia, quæ iure non exprimatur, in iudicium personaliter euocari, vel trahi non poterit, sed ad eam mittendus tabellio, & iuxta Bonifacianæ cōstitutionis tenorem procedendum erit.

g capit. 2. de iudi. in 6.

Testis malæ uitæ caret fide. h. d.

Vita censetur testis, si innocens sit, & integer: nam si vita bona defuerit, fide carebit.

Clerici possunt testificari pro Ecclesia, & singulares personæ pro uniuersitate sua, nisi tamen aliqua causa probabilis impediat. h. d.

In summa, quicũque iure minimè prohibentur, ad testimonium perhibendũ sunt admittendi. Clerici [a] ergo à ferendo testimonio super negotio propriæ Ecclesiæ, vel aliæ singulares personæ, in causa suę vniuersitatis arcendi non erunt, nisi ad agendum, respondendúmve fuerint instituti, vel ipsos alia causa probabilis impedierit.

[a] *cap. cũ nuncius. ext. de testi.*

Monachi de consensu Abbatis, possunt testimonium dicere h. d.

Monachi quoque, & quicunque sub alterius obedientia cõstituti sunt, de sui præsulis licentia rectè testimonium dicent.

Christianorum testimonia aduersus infideles admittuntur, sed non contrà. h. d.

Christianorum [b] quoque testimonia aduersus Iudæos in omnibus causis recipienda erunt, nullis sibi contra hoc principũ priuilegijs suffragantibus. Sed contra Christianum, nec Iudæus, nec Paganus, nec Hæreticus, aut aliter infidelis, neque excommunicatus, aut aliter criminosus rectè testimonium dicent.

[b] *cap Iudæi. ext de testi. & clem. 1. eod. tit.*

Criminosus perseuerans in crimine non potest testificari, emẽdatus uerò in causa ciuili potest, nisi fuerit reus periurij, uel nisi sit affectus infamia: in causa uerò criminali, licet emendatus, difficiliùs admittitur. h. d.

Planè quod de criminoso diximus, distinctionẽ recipit: nã si is, cui ab aduersa parte opponitur [c], adhuc in ipso crimine ꝑseuerat, tam in ciuili, quàm in criminali causa ab omni prorsus testificandi officio excludẽdus erit: si verò sit de crimine emendatus, nec eum comitetur infamia, non est in causa ciuili, vel etiam cùm de crimine ciuiliter agitur, præterquam ꝓ reatu periurij, repellẽdus. In criminali aũt quæstione, si in alio iudicio contra ipsum accusatione de crimine instituta confessus, vel conuictus fuit, vel si tũc per exceptionem conuincatur, aut eius grauata sit opinio, ex eo quòd quandoq; fuit tali modo repulsus, quamvis hoc casu nõ excluderetur in causa ciuili, potest à testimonio, licet egerit pœnitentiam, remoueri.

[c] *cap. testimonium extr. de testi.*

Validum ab initio tractu temporis non infirmatur, etiam noua superueniente causa. h. d.

Illud in dubiũ nõ venit, eius testimonium, qui integer deposuit, infringi, debilitaríve minimè posse, quanquã illũ post depositionem factum esse contigerit criminosum. Nec enim quod rectè semel factum est, ex huiusmodi euẽtu postea debet infir-

infirmari, cùm culpandus non sit, qui idoneum nũc in testem producit, si aliquando eundem futurũ malum nõ diuinauerit.

Domestici & similem habentes causam, nõ possunt esse testes. h. d.

a cap. in literis. extra. de testi.

b cap. personas extr. de testi.

Domestici quoq; [a], & qui similem habentes causam consimili quoque morbo [b] verisimiliter laborare existimandi sunt, si certum id sit, aut super eo legitimè conuinci possint, si ab altervtra partium testes adducti fuerint, ad testimonium admittendi non erũt.

Non potest quis esse testis in causa, in qua fuit aduocatus, uel procurator h. d.

c can. 2. §. testes. uers. patroni. 4. q. 3.

Is quoque [c], qui in prima instantia alicuius causæ aduocationem & patrocinium susceperit, licet aduocatus & procurator esse desierit, quia tñ adhuc affectus causæ presumitur, in iudicio appellationis in testem recipiendus non erit.

Ad testes examinandos etiam tres dilationes dari possunt, & ex causa etiam quarta, sub certo tamen iureiurando h. d.

Dabunt autem iudices tam in Ecclesiasticis, quàm in ciuilibus causis ad exhibẽdos testes, non solùm vnam, sed ex causa secundam etiam & tertiam dilationem: quartam [d] verò disceptantibus non largientur, nisi præstito ab eo, qui postulat, iuramento, quòd non per calliditatem aliquam quartam productionem postulet, sed quia illorum, quos instat nunc de nouo producere, priùs notitiam habere nequiuerit, quodque neq; per se, neque per alium testificata subtraxerit, vel didicerit: quo casu quartam quoque dilationem accommodabit iudex, maximè si productioni testium non fuerit à partibus renunciatum [e].

d cap. pen. extr. de testi.

e cap. constitutis. in fin. extr. de de testib.

Multa conceduntur, ne probationes intereant, quæ aliàs non concederentur quod probatur hîc tribus exemplis. h. d.

f cap. dilecto filio. extra. de testib.

g cap. significauit. extra. de testib.

Siquidẽ ne probationes depereant, multa permittuntur, quæ alioqui non concederentur, vt ecce [f], si is in causa iudex datus fuerit, quẽ in testem produci sit necessarium, remouendus, & alius in eius locum substituendus erit. Sic & aliàs citato aduersario [g] recipiuntur, & publicãtur testes, quos reus inducendos duxerit. Sic & Ecclesia necessariæ probationis omissione læsa, etiam aduersus Ecclesiam restituenda erit.

Publicato processu nõ possunt testes examinari super eisdem, nec in prima, nec in secũda instantia secùs super emergentibus de nouo hoc dicit.

h clem. 2. de testib.

Elapsis igitur tribus dilationibus, postquam renunciatum est probationibus, & publicata dicta testium, regulariter producendi testes rursus non erit danda copia, sicut [h] non licet super eisdem, vel directò con-

trarijs articulis, alios, vel eosdem testes in principali causa producere: sic non debet in causa appellationis licere, cùm nõ minùs in ea, quàm in principali testium sit timenda subornatio. Quòd si [a] noua contingat emergere capitula, sup quibus partes testes nouos velint inducere, recepto solenni iuramento testium, non obstante publicatione super veteribus facta, nec in primo, nec in secundo iudicio reijciendi erunt.

a cap. cùm causam. extr. de testib.

Qualiter, & quando possit in testes obijci. hoc dicit.

Sed interdum áccidit, vt eos, qui iure in testes recipi non debuerant, admissos tamen esse ab aliqua partium prætendatur: in qua specie statutum est [b], vt si quid in eos habet, ante publicationem debeant obijcere, postea verò tunc demum id licebit, cùm iuramento partes firmauerint, quòd nõ dolo velint ad opponendum descendere. Sed & si ostendere quis paratus fuerit post publicationẽ didicisse se, quod in personas vult obijcere, tunc quoque opponẽdi patêre debet aditus. Idem iuris est, si fortè quis ante publicationem id fuerit protestatus. Cęterùm cùm quis protestatus fuerit, velle se post publicationem depositionem personas testium repellere, si quid in fauorem protestantis dixerit, nõ de facili fides adhibebitur.

b cap. præsentium. ext. de testib.

Testes probatorios, & reprobatorios probatoriorum reprobare licet, sed reprobatorios reprobatoriorum non licet. h. d.

Illud [c] etiam admonendi sumus, quòd non solùm testes super principali negotio deponẽtes alijs testibus licebit repellere, sed etiam contra secundos primorum reprobatorios probationes proferre licebit. Et nõ admittente iudice, appellationis remedium licitum erit interponere. Vlteriùs autẽ partibus ad reprobationem testiũ aspirare minimè licebit, ne si producendi quartos contra tertios, & sic deinceps partibus licentia tribuatur, negotium contingat in infinitum protelari.

c capit. licet ad 3. extra. de testib.

Qualiter iudex pensare debet dicta testiũ, & quòd potest illos repetere, & interrogare, usque ad sententiam. h. d.

Publicatis igitur attestationibus, non solùm [d] ad multitudinem testium respicere iudicem oportet, sed etiam ad qualitatẽ illorum: item depositiones rimari, & diligenter inspicere debet, & ex his, quibus potiùs veritatis lucem assistere iudicabit, animi sui motum informabit, quòd si circa alicuius testis dictum iudicis hæsitet intellectus, eundem rursus ad examen reuocare poterit. Et generaliter iudex vsq; ad prolationem sententiæ interrogare sub facto poterit,

d cap. in nostra. et cap. cum causam. ext. de testi.

terit, vbicunque aliquid dubitationis [a] inciderit.

a cap. cum clamor. extra. de testib.

Testi statim seipsum corrigenti, non adimitur ob id fides, & potest iudex testem repetere super omißis h.d.

Eum quoque, qui nõ studiosè, sed linguę lubrico errauerit, & sese confestim correxerit, reprobare iudex non debet: secùs autem, si correctioni suæ tẽpus interposuerit. Repetere autem non solùm obscurè [b] deponentem poterit, sed etiam [c] si à principio super certis capitulis eundem interrogare postulante aduersario, vel negligentia, vel calliditate prætermiserit.

b suprà §. præcedere. in fin.

c cap. per tuas. extra. de testib.

Probationes fiunt non solùm testibus, sed & instrumentis & instrumentorum appellatione non largè sumpta continentur solùm scripturæ, quæ in iudicio exhibentur. h.d.

At si partes viuæ vocis adminiculo in probando destitutæ fuerint, ad instrumẽtorum productiones decurrere eas oportebit: & licet instrumentorum adeò latè pateat appellatio, vt hoc nomine etiam testes contineantur, quippe & ipsi causam instruunt, nos tamen in præsenti pro scripturis in iudicio exhibendis magis vtimur, quæ quidem in litibus exercendis eandem cum depositione testium vim obtinent.

Instrumenta possunt exhiberi usque ad conclusionem in causa h.d.

Exhiberi autem [d] in iure poterunt instrumenta, non solùm ante attestationũ publicationẽ, sed & postea vsq; ad diffinitiuũ sententię calculũ: antea tamen, quàm in causa conclusum fuerit. In causa [e] autem cõclusum esse tunc dicimus, cùm à partibus omnibus probationibus renunciatum fuerit.

d cap. cum dilectus. extr. de fide inst.

e gloss. in d. cap. cum dilectus.

Scriptura solùm publica in iudicio fidem facit, & quæ sit scriptura publica. h.d.

Non tamen omnis scriptura in iudicio producta fidem faciet, sed ita demum [f], si per manum publicam scripta fuerit, ita vt appareat publica, aut authentico sigillo muniatur: alioqui nullius roboris firmitatem obtinebit.

f cap. 2. extr. de fide instrum.

Exempla solenniter sumpta, fidem faciunt. hoc dicit.

Idem [g] & de exemplis dicendum erit, quæ tamen, si solenniter sumpta fuerint, eandem cũ originalibus habitura sunt authoritatem. Solenniter autem tunc dicentur sumpta [h], cùm coram Ordinario iudice, vel ad hoc ab ipso specialiter delegato præsentata fuerint, atque is diligenter inspecta, dum nulla parte sui vitiata comperit, per publicam personam exempla sumi præcipit.

g gloss. 2. cap. 1. extrau. de fide instru.

h cap. fin. ext. de fide instrum.

Redacta in publicam formam post mortem tabellionis, faciunt fidem. h. d.

Eandem etiam authoritatẽ & ea obtinebunt, quæ ad petitionem eorum [i], ad quos pertinẽt, ꝑmissu iudicis ordinarij in pu-

i cap. pẽ. ext. de fide instrum.

blicã formam redacta fuerint, si tabellio morte præuentus ea non perfecerit, sed in notas tantùm redacta moriens reliquerit.

Instrumentis non uitiatis, & de uitio non suspectis creditur, & error unius literæ, & rasio in loco non suspecto, non uitiat instrumẽtum. h. d.

a cap. inter dilectos. extr. de fide instrum.

Exhibebũtur[a] ergo instrumẽta publica non cancellata, neq; abolita, nec vlla parte sui vitiata, aut aliquo pacto de falsitate suspecta, quãquam si exceptor literã[b] imprudẽs omiserit, aut documentum in loco nõ suspecto[c] interleuerit, non propterea veri fides, & instrumenti authoritas vacillabit.

b cap. ex parte. ext. d. tit.

c cap. ex literis. d. tit. extra.

Ad supplendum probationem potest iusiurandum deferri. h. d.

d cap. fin. de iureiurando.

Quòd[d] si nec testibus, nec instrumentis intentionem suam actor legitimè deduxerit, permittente iudice non plenè probationes iurisiurandi religione suppleri, & causa terminari poterit. Nec enim aliud est iuramentum, quàm veritatis confirmatio, cùm aliquid Deo teste asseritur.

Iuramentum aliud uoluntarium, aliud necessarium: & necessarium, nisi ex causa, recusari non potest. h. d.

e gloss. 1. cap. fin. extr. de iureiuran.

Sed cùm sit iuramentũ multiplex, duplex tantùm in proposito considerari poterit[e]: aut enim est necessarium, aut volũtarium. Necessarium est, quod ad supplendas probationes à iudice parti defertur: quod propterea necessarium nuncupatur, & quòd à iudice illud omnino deferri partibus oportet, & quòd ritè delatum ab eisdẽ, nisi ex iustis causis recusari non poterit.

Quæ sint iustæ causæ recusandi iuramentum. h. d.

Sunt autem iustæ recusandi causæ, vtputà si actor plenè probauerit, aut si sibi non plenè cognitam rem ipsam asserat: &, si quæ sunt huiusmodi.

Si pro reo sunt præsumptiones, sibi deferendum est iuramentum, nisi aliter iudex arbitretur. h. d.

Sed etsi[f] pro reo pręsumptiones fuerint, eidem hoc sacramẽtum iudex deferet ad suam tuendam innocentiam, nisi inspectis personarũ & causę qualitatibus, illud actori deferendum censeat.

f cap. fin. § fi. extra. de iureiuran.

Voluntarium iuramentũ est, quod defertur à parte parti, quod deferenti potest referri, nisi simus in famosis actionibus. h. d.

Voluntarium[g] est, quod à parte parti in iudicio defertur: qđ quia litem terminat, decisoriũ quoque nuncupari poterit. Et appellatur voluntarium, quia pars, non nisi volens deferet, & ab eo, cui defertur, licitè recusari ac referri poterit. Planè[h] si reus famosis actionibus conuentus

g d. cap. fin. in gloss. 1. de iureiuran.

h capit. fin. in prin. ext. de iureiuran.

uētus fuerit, huiusmodi iusiurā dū agenti referri minimè pmittetur, cùm non actor, sed ipse, qui conuenitur, facti proprij cōscius esse debeat.

Ponit exempla plura, in quibus probationes respiciunt personam iudicis. h. d.

Iudicis inspectione consistūt probationes: vtputà, cùm pro terminandis finalibus quęstionibus proprijs oculis loca iudex subijcit, aut ex aspectu corporis ætatem colligit, aut cùm ex literis Ordinarij, vel Apostolicis excommunicatus, aut dignitatibus honestatus quis deprehēditur, vel cùm ad probādam virginitatem ab honestis, & prudentibus matronis, vice sua iudex inspici mulierem iubet.

Notorium probatione non indiget. h. d.

Sed & si quid notorium fuerit[a], testium depositionibus, vel instrumentorum exhibitione amplius declarari non debet, cùm talia probationem, vel ordinem iudiciarium non requirant.

a *can. de manifesta. 2. q. 1. capit. tua nos. extr. de cohabit. cle. & muli.*

Iudex debet aduertere, ne dubium recipiat pro notorio. h. d.

Sed cùm multa dicantur notoria[b], quæ non sunt, prospicere debet iudex, ne quod dubiū est, pro notorio recipiat.

b *cap. consuluit nos. extra. de appellat.*

Vehemens suspicio interdum habet uim notorij. h. d.

Ad notorium propè accedit vehemens suspicio: nam si (exēpli gratia) de[c] carnali copula quęratur, & sint, qui solum cum sola, nudum cum nuda, in eodē lecto iacentem, locis secretis, & ad hoc cōmodis, & horis electis se vidisse deponant, procul dubio ex suspicionibus tā vehementibus sequutam copulam pronuntiari poterit. Planè si de graui crimine actum fuerit, propter solam suspicionem[d], quanquam vehemētem, nemo condemnabitur.

c *capit. literis fraternitatis ... praesumpti.*

d *cap. literas uestras. ext. de præsumption.*

Fama præstat adminiculum cæteris probationibus. Et iudex ex uarijs debet animum suū instruere. h. d.

Fama quoque si de aliquo facto invulgata fuerit, cęteris pręsumptionibus non leue, præsertim in quibusdam, præstabit adminiculum. Demum circumspectus iudex motum animi sui non ex vna tantùm re, sed ex varijs argumentis, & testimonijs, quæ rei aptiora esse compererit, confirmabit. Iudicaturum enim oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquisitione discutere, nec sententiam priùs ferre, quàm peractis omnibus nihil habeat in quæstione, quod proponat.

DE SENTENTIIS, & re iudicata,

TITVLVS XV.

Duæ sunt species s[illegible]ētiarum, interlocutoria, & diffinitiua [illegible] interlocutoria potest reuocari ante diffinitiuam. h. d.

VIdeamus nūc de sentētijs, & re iudicata. Est aūt sententia nihil aliud, quàm cōtrouersiæ propositæ à iudice ritè facta diffinitio. Sententiarū duæ sunt species: aut enim interlocutoriæ sunt, aut diffinitiuæ. Interloquutoria est illa, quæ inter principium, & finem causæ fertur super his, quæ incidunt, vel emergunt: qualis cùm iudex dandam, vel negandam dilationem ad examinandos testes, vel exhibenda instrumenta interloquitur, vel super aliquibus exceptionibus pronunciat: quam nec in scriptis ferri oportet, & ante diffinitiuā sententiam quandocunque iudex reuocare poterit.

Diffinitiua sententia est, quæ condemnādo, uel absoluendo liti finem imponit, nec requiritur de necessitate in ea uerbum, condemno, uel absoluo, sed sufficit æquipollens. h. d.

Diffinitiua verò sententia est diffinitio iudicialis, quæ condemnando, vel absoluēdo principali controuersiæ finem imponit. Diffinitiua [a] enim, quę nec condemnationem, nec absolutionem continet, pro nulla habetur: hanc simul ac tulerit, retractandi copia iudici denegabitur. Non tamen vt sententia valeat, condemnandi, vel absoluendi verbum necessariò cōtinere debebit, sed satis erit, q; verbum ęquivalens contineat. Vnde rescriptum est eius diffinitionem, qui ita se statuere, & præcipere pronunciasset, legitimæ sententiæ obtinere firmitatem.

[a] can. ei qui appellat. §. diffinitiua, 2. q. 6.

Sententia debet ferri sedendo, et de scripti recitatione, aliàs non ualet: & Episcopus facere potest, quòd alius pro se recitet. h. d.

Vocatis igitur partibus, loco & tempore cōgruis iudex ipse sedens [b] sententiam de scripti recitatione proferet: aliàs si nō iudex, sed alius legerit, vel scriptam litigatoribus tantùm ediderit, vel stando, non sedendo tulerit, nullius penitùs momēti erit, vt ab ea nec appellare sit necesse. Episcópo tamen, quē tantæ dignitatis apex attollit, instar personarum illustrium, sententiam per alium recitare permittitur.

[b] cap. fin. eo. tit. in 6.

Ex pluribus iudicibus sufficit, quòd unus recitet sententiam usus plurali numero, secus in actu electionis. h. d.

Sed [c] & si plures iudices sint, vel arbitri, si cæteris præsentibus, ac mandantibus per vnum tantùm sententia recitetur, si plurali numero perlegendo vsus fuerit, perinde habebitur, ac si ab omnibus recitata fuerit, licet aliud in electione seruetur.

[c] cap. pen. eo. tit. in 6.

Si duo iudices ordinarij sententias diuersas ferant, tenet sententia lata pro reo, nisi actoris causa sit fauorabilis: si uerò delegati, sententia pendet ex uoluntate delegantis: si uerò arbitri,

bitri,

bitri, neutra tenet: si verò unus tantùm ex pluribus pronunciauerit, nulla erit sententia. hoc dicit.

a cap. fin. extr. eod. tit.

Ex facto[a] dubitatũ fuit, duobus iudicibus diuersas proferẽtibus sententias, vtra sit habenda potior: in qua specie responsum est, quòd si ex iurisdictione ordinaria processerunt, tenet pro reo, non pro actore lata sententia, nisi agentis causa sit fauorabilis: vtputà, libertatis, dotis, matrimonij. Si verò ex delegata, vtraque ex delegantis pendebit arbitrio. Quòd si ex compromisso, vtraque firmitatis robore destituetur. Quòd si pluribus[b] iudicibus datis vnus tantùm ex eis pronũciasse proponatur, adeo nullas sententia vires obtinebit, vt nec prouocationis remedium necessarium sit futurum.

b can. ei qui. §. si verò. uers. si plures, 2. q. 6.

Iudicare secundum leges, & consuetudinẽ, debet quilibet iudex, & summus Pontifex, qui tamen ex causa potest ab illis recedere. hoc dicit.

Sed siue Ordinarius sit, siue delegatus iudex, inprimis illud obseruare debet, ne contra id iudicet, qđ legibus, aut Canonibus ꝓditũ sit, alioqui ipso iure sentẽtia nõ subsistet[c]. In causis quoque, quę summi Pontificis[d] iudicio deciduntur, cùm in similibus causis cæteri teneantur iudicare, similiter iuris ordo, & vigor æquitatis subtiliter obseruãdus erit, nisi cùm ille aliquid causa necessitatis, & vtilitatis dispensatiuè duxerit statuendum.

c cap. 1. extra. eod. tit.

d eod. in causis. extr. eo. titul.

Licet sententia lata contra ius constitutionis sit nulla, secus tamen est in sententia lata contra ius litigatoris. Et quando dicatur lata contra ius constitutionis, uel contra ius litigatoris. h. d.

Si tamen sententia non contra ius constitutionis expressè à iudice lata fuerit, sed contra ius litigatoris[e], cùm iure quidẽ teneat, legitimis medijs retractanda erit. Dicitur autem iudex contra ius constitutionis pronunciasse, veluti[f] cùm defunctus, & minor quatuordecim annis fuisse asseritur, & testamentum iure fecisse pronunciatur. Contra ius verò litigatoris[g], veluti cùm minor quatuordecim annis, annum quartumdecimũ impleuisse, ac per hoc testamentum iure fecisse asseritur.

e cap. causam quæ. extra. eod. tit.

f can. ei qui. §. itẽ si sententia. 2. q. 3.

g d. can. ei qui. §. si uerò. 2. q. 3.

Qui contra leges, & conscientiam, corruptus iudicat, uariè punitur. h. d.

Is autẽ[h], qui in grauamen partis alterius in iudicio aliquid iniustè fecerit per gratiam, vel per sordes, siue ordinarius, siue delegatus sit, ab executione officij per annum suspendendus erit, & ad æstimationem litis parti, quam læserit, nihilo minùs condemnabitur, & si suspẽsione durãte diuinis sese ingesserit, irregularitatis quoq; laqueo innodabitur, qua non, nisi per summũ Pontificem, liberari po-

h cap. 1. eod. tit. in 6.

terit, alijs quoq; legum animaduersionibus coërcebitur, cùm dignum sit, vt qui in multis audet offendere, pœnę etiam multiplici subdatur.

Sententia lata, postquam per decem dies nõ fuit appellatum, regulariter retractari non potest. hoc dicit.

Lata tamẽ sententia, nisi per appellationẽ intra terminum lege constitutum suspensa fuerit, amplius reuocari non poterit. Cùm [a] enim post decem dierũ spacium sententia in authoritatem rei iudicatę trãseat, qui ad prouocationis subsidiũ intra id temporis spacium non recurrit, ideo appellandi sibi aditum præcludit, quia per hoc videtur interpretatione iuris velle latæ sententiæ obtemperare. Excipiuntur tamen multi casus, in quibus sententiæ etiam post decem dies rei iudicatæ firmitatem sibi vendicare non valent, veluti cùm de matrimonio [b] est quæstio, aut seruata sententia salus animæ in discrimen adducitur, & alij plures.

a cap. quod ad consultationẽ. §. taliter. ext. eod. tit.

b cap. lator. ext. cod tit.

Res inter alios acta alijs præiudicium regulariter non adfert. h. d.

De eo quoq; admonendi sumus, quòd & si sententia transierit in rem iudicatam, præter eos, inter quos dicta fuerit, regulariter neminẽ lædet: si quis tamen [c], cùm sibi primùm de ea re actio, vel defensio competeret, sustinuit sequentem agere, aut passus est eum, à quo causam habuit, experiri, ipse quoq; sentiet ex re iudicata præiudicium.

c cap. pen. extra. eo. tit.

DE EXECVTIONE rei iudicatæ,

TITVLVS XVI.

Sententia lata in reali actione mandatur executioni statim, in personali uerò post quatuor menses, qui terminus potest breuiari, & prorogari. h.

Si igitur sententiæ latæ legitima appellatio non occurrerit, intra statuta tempora executioni mandanda erit. Sed multùm intererit, vtrùm super reali, an verò super personali actione sententia lata fuerit. Primo enim casu, statim: secundo nõ, nisi post emensa quatuor mensium spacia executioni mãdabitur. Licet autem quadrimestre [d] tempus in personali actione sit regulariter statutum, ex causa tamẽ nonnunquam & arctari, & prorogari potest. Sed qui ab initio terminum recipit sponte breuiorem, sibi id imputare debebit, cùm ex voluntate propria iuris beneficiũ contẽpsisse videatur. Vnde postea nõ audietur appellans, nisi fortè aduersus eũ modus executionis Canonicus excedatur, siue ab ordinario, siue à iudice delegato, siue etiã ab arbitro res iudicata fuerit.

d cap. quod ad consultationem. §. sed nec. extr. de sent. & re iudic.

Delegatus à Principe potest propriam sententiam intra annum exequi. h. d.

Sed

a cap. signifi casti nobis. ext. de offi. deleg.

Sed[a] si ordinarius ad mandatum iudicis à Principe delegati nolit, aut quibusdam obsistentibus sentẽtiam ab eo latam suo effectui mancipare nequeat, datus ipse iudex illam executioni mandare poterit, & resistentes Ecclesiastica sententia coërcere, & non solùm vsque ad quadrimestre tempus, quod ad soluendum debitum à lege reo cõceditur, sed vsque ad annum integrum ad exequendam sententiam, iurisdictionem exercere poterit.

Iudex deputatus super executione sententiæ, admittit exceptionem fraudis, seu nullitatis, non ut super ea pronunciet, sed ut negocium ad superiorem, qui iudicauit, transmittat. hoc dicit.

b cap. de cætero. extra. de sent. & re iudicat.

Quòd[b] si Princeps propriam sententiam per aliquem executioni mandari iubeat, & circa negotium fraus interuenisse dicatur, executori de toto negotio cognoscendi facultas non erit, sed ad superiorem quæstiones, si quæ inciderint, deferri oportebit.

Iudex ordinarius tenetur exequi sententiã delegati à Principe etiam iniustam. h. d.

c cap. pastoralis officij. §. quia uerò. extr. de offi. deleg.

Cùm igitur regulariter contingat, quòd executio sentẽtiæ Ordinario demandetur, quæri poterit, an si ipsam iniustã esse cognouerit, executioni eã mandare debeat, an sit ei subsistendũ potius? in qua specie responsum est[c], quòd cùm Ordinarius Delegato teneatur obsequi, licet sententiam non esse iustam nouerit, exequi nihilo minùs tenebitur, cùm sibi non cognitio, sed executio tantùm fuerit demandata, nisi à dato iudice impetrare valeat, vt ab hoc onere ipsum liberet: nec enim debet iudicis delegati mandato violẽter resistere[d], sed & apud eundem instare poterit, vt executionem tandiu differri patiatur, donec Principi rei veritas innotescat.

d cap. si quãdo. extr. de offic. deleg.

Si Papa scienter commisit appellationẽ interpositam à suo delegato dato cũ clausula, appellatiõe remota. iurisdictio primi delegati est suspensa, quò ad executionem. h. d.

Sed quid si cùm à sententia lata authoritate literarum Apostolicarum, in quibus inhibita fuerat appellatio, prouocatum fuerit, & literæ post appellationem ad alios iudices emanauerint, an ad mandatum posteriorum iudicum executio sententiæ à prioribus delegata retardari debeat? & quidem cùm Apostolicus alijs iudicib. appellationis causam ex certa scientia committit, & appellationẽ videtur recipere, & simul priorum iudicum reuocare iurisdictionem. Vsq; eò igitur sententiæ suspendetur executio, donec appellationis merita pleniùs discussa fuerint.

Postulatio restitu[illegible]nis in integrum differt executionem. h. d.

Dantur & casus alij, in quibus licet sententia in rem trāsierit iudicatam, differenda nihilo minùs erit executio: vtputà, si nō protelandi causa in integrū restitutio [a] petita fuerit, & alij plures.

[a] cap. suscitata. ext. de in integ. resti.

DE APPELLAtionibus,

TITVLVS XVII.

Quid sit appellatio, & quare inuenta hoc dicit.

APpellādi vsus præcipuè iudicantium iniquitatē corrigit, & imperitiam detegit. Est autem appellatio iurisdictionis prioris iudicis per superioris inuocationem legitimè facta suspensio: vel, Appellatio est prouocatio ad maiorem iudicem ratione grauaminis illati, vel inferendi.

Appellatio alia extraiudicialis, alia iudicialis. Et de iure Canonico etiam extra iudiciū appellatur, quæ appellatio prouocatio dicitur.

Appellationum duę sunt species. Aut enim extra iudicium appellatur, aut in iudicio. Extra iudicium appellatur, cùm quis ante litis ingressum [b] ab aliquo grauamine appellat, vtputà [c] ab electionibus, postulationibus, ꝓuisionibus, & quibuslibet extraiudicialibus actibus, ex quibus se grauatū putet. Licet enim seculares leges [d] non, nisi in casibus, a[...]e sententiam appellationem a[...]mittant; sacri tamen Canones etiam extra iudicium passim appellare permittunt: nec solent huiusmodi dici propriè appellationes, sed prouocationes [e].

[b] cap. cū sit. §. si uerò. extra eo.

[c] cap. concertationi. eo. tit. in 6.

[d] cap. super eo. el 2. ext. eod.

[e] d. cap. cū sit. ext. eod.

Appellatio iudicialis diuiditur in duas species. h. d.

Rursus in iudicio appellatur, aut ante diffinitiuam sententiam, aut postea. Antea appellatur, vt cū ab interlocutoria, vel alio grauamine ꝓuocatur. Postea, vt cùm ab ipsa diffinitiua sententia appellatur.

Appellans ab interlocutoria, debet in scriptis appellare, & intra triginta dies apostolos petere, et exhibere cōtinētes causam appellationis, aliàs causa censebitur deserta. h. d.

Multum autem interest, ab interlocutoria quis prouocet, vel alio grauamine, an à diffinitiua: nam [f] primo casu, & causam appellationis in scriptis assignare, & à iudice infra triginta dies instanter petere debet literas dimissorias, & eidem intra dictum temporis spacium debēt ab eodem iudice exhiberi, cōtinētes & appellationis causam, & cur appellatio nō sit admissa, vel si appellationi forsan ex superioris reuerentia sit delatum. Alioqui [g] si eos intra idē tempus appellans petere prætermittat, appellationi suæ renunciasse putabitur, etiam si vadat, aut mittat ad appellationē huiusmodi prosequendam.

[f] cap. 1. eod. tit. in 6.

[g] cap. ab eo. eo. tit. in 6.

Ponit

Ponit tres casus, in quibus ob non petitos apostolos causa deseritur. h. d.

Idem iuris[a] est, si iudex, à quo appellatur, certum terminũ appellanti ad recipiendos apostolos assignauerit, & appellans in assignato sibi termino non compareat, nec eos sibi tradi petat: idem & si iudex appellanti responderit intra iuris terminũ se daturum, nec intra dictũ spacium congruo loco & tempore instanter & sæpiùs saltem vno contextu petierit, vel sibi oblatos appellans recipere recusauerit.

a clem. 2. eo. tit. in prin.

Taciti & expreßi eadem est uirtus. h. d.

Quòd si iudex[b] in termino per eum præfixo ipsos petenti non dederit, aut si dum peterentur, vel intra iuris terminũ, vel nullo certo termino præfixo, se daturum asseruërit, postea per appellantem congruo loco, & tẽpore, sæpiùs, & instanter vnico etiam contextu requisitus eos exhibere non curauerit, perinde propriam appellationẽ prosequi appellans poterit, ac si ei expresse fuissent apostoli denegati. Alia quoque agenda erũt, provt ex tenore tam Innocentianæ[c], quàm aliarum constitutionum luculenter apparet.

b clem. 2. §. fin. eod. tit.

c cap. 1. eod. tit. in 6.

In appellatione à diffinitiua non est necesse causam inserere. h. d.

In appellationibus autem[d] à sententia diffinitiua interponẽdis nec causam reddere tenetur appellans, nec etiam suprà dicta diligens obseruatio per omnia sibi locum vendicat.

d cap. 1. uers. is qui. ubi glos. eo. tit. in 6.

In appellatione ab interlocutoria debet talis causa allegari, quæ si esset uera, reputaretur legitima. h. d.

Cùm autem ex probabili causa ab interlocutoria quis duxerit appellandum, talem tenetur proponere, quæ si probata fuisset, deberet legitima reputari, de quo postea superior cognoscet: nec enim sufficit[e] appellanti probare, quòd ex causa huiusmodi appellauit, si eam non doceat esse veram, nisi hoc se offerens probaturum non fuisset admissus.

e cap. interposita. in princip. ext. eo.

Is qui minùs rationabiliter appellauit, condemnatus in expensis ad inferiorem iudicem remittetur, nec potest quis alias causas prosequi, quàm expressas. h. d.

Quòd[f] si iudex minùs probabiliter appellatum esse comperit, appellantem ad inferiorẽ iudicem remittet, & in expensis alteri parti condemnabit, alioqui ipse procedet, nec licebit appellanti alias causas prosequi, quàm quas in appellatione sua nominatim expresserit.

f cap. cùm appellationib. eo. tit. in 6.

Si dicitur ex iniusta causa appellatũ, iudex ad quem, inhibere non potest, nisi priùs recepta appellatione, ut probabili, incipiat cognoscere de causæ ueritate. h. d.

Quòd si obijciatur[g], nõ ex legitima causa ante sententiam appellationem interpositam,

g cap. Romana. §. quòd si obijciatur. eod. tit. in 6.

& propterea non admittendā esse, nisi priùs appellatione recepta, velut emissa ex causa probabili, iudex superior cognoscere incipiat, ne procedatur, inferiori prohibere non poterit.

Cessante causa cessat effectus. h. d.

Sed & si iudex sano vsus consilio [a] ab eius executione destiterit, quod comminando, vel interloquendo in grauamen partis protulit, non obstante, quòd ab huiusmodi comminatione, vel interlocutione prouocatū fuerit, ne processus negotij friuolis occasionibus retardetur, in causæ cognitione liberè procedere poterit.

a cap. cū cessante. extr. eod. tit.

Iudex à quo, compellere non potest appellantem à grauamine ipsius ueritatem probare, licet citare possit ad ipsius reuocationem audiendam, qua facta in causa procedere poterit eius contumacia non obstante, ac si nunquam appellasset. h. d.

Sed [b] videamus, an ius dicenti obtemperare tenearis, à quo propter grauamen, quod tibi illatum asseris, appellaueris, si tibi is ad docendum de grauamine, & si de ipso liquerit, ad eiusdem reuocationem audiēdam terminū præfixerit: & sanè cùm id ipsum à iudice perspiciendū sit, nec coram eo de grauamine docere, nec etiam tanquam coram iudice (cùm per appellationē eius suspensa sit iurisdictio) comparêre teneberis. Quòd si tantùm, vt reuocationem audias, te vocandum duxerit, licet non compareas, ipse tamen in termino grauamen reuocauerit, perinde in causa procedere poterit, ac si appellatio nunquam fuisset interposita.

b cap. si à iudice. eo. tit. in 6.

Potest appellantem ab interlocutoria pœnitere, & facere, ut prior iudex cognoscat, sed appellato sunt reficiendæ expensæ, quas is fecit ob appellationem. h. d.

Ac veluti in potestate iudicis grauamen reuocantis positum est, non obstante appellatione causam resumere, sic contrà, si is, qui vocem appellationis emisit [c], cuius adhuc nemini est demandata cognitio, petierit, vt ad iudicem, à quo prouocauit, rursus causa remittatur, id ei alterius partis contradictione minimè obstante indulgendum erit. Sed hoc ita, vt in legitimis expensis aduersario, quas eum propter hoc fecisse constiterit, condemnetur.

c cap. interposita. §. ille. ext. eod. tit.

Ponit quàm plures casus, in quibus appellationi non est deferendum.

Non omnis ergo appellatio indistinctè recipienda erit: nam sive adeò sit vaga, & generalis [d], vt incertitudinem afferat, sive quòd omisso medio sit interposita, à parte opponatur, causa nō deuoluetur. Idem iuris est, si super notorio crimine [e], vel de quo quis in iure confessus fuit, prouocetur: nec enim ad defensionem iniquitatis, sed ad præsidium innocentiæ est appel-

d cap. 2. & cap. consuluit. el 2. extr. eod.

e cap. cū sit. §. fina. & cap. peruenit. & cap. seq. ext. eo. tit. cap. Romana. §. si aūt. eod. tit. in 6.

appellationis remedium institutum.

Regulares non appellant à correctione sui prælati. Nec à iudice seculari sedi Apostolicæ non subdito appellatur ad Papam. Et qui non defert legitimæ appellationi, punitur. h. d.

Et ideo nec regulares [a], cùm pro aliquo excessu corrigendi fuerint, contra regularem prælati sui, vel capituli disciplinam appellabunt, sed quòd sibi pro salute iniungitur, humiliter suscipient: sed nec tunc appellationi deferendum erit [b], cùm à seculari iudice, qui temporali sedis Apostolicæ iurisdictioni non subijcitur, ad Apostolicum appellatum fuerit: & alijs quibusdam casibus. Alioqui is, qui legitimę appellationi etiam de minima causa [c] interpositæ nõ detulit, Canonicis pœnis coërcendus erit [d].

a cap. ad nostrã. et cap. reprehensibilis. extra. eod. tit.

b cap. si duobus. §. fin. ext. eod. tit.

c cap. de appellationib. ext cod tit.

d cap. de priore. ubi glo. ext. d. tit.

Appellans ab Ordinario potest coram eodem super alia causa conueniri. h. d.

Licet autẽ prouocatione Canonicè à partibus interiecta, iudicis, à quo appellatum fuit, officium in illa quidem causa penitùs conquiescat, si [e] tamen is, qui ab Ordinario appellauit, super alia causa coram eodem cõueniatur, præsertim pro graui, & manifesto crimine, appellationis obtentu, quo minùs Canonica censura puniatur, effugere non potest.

e cap. ad hæc. ext cod & cap. præterea. el 1. eo. tit.

Innouata per iudicem post diffinitiuã sententiam, à qua appellatũ fuit, reuocantur statim per iudicem Apostolicum, etiam si ante appellationem fuerint innouata. h. d.

Interposita ergo à diffinitiua sententia appellatione, non solùm post eam innouata [f] debẽt per iudicem appellationis penitùs & ante omnia reuocari: (exceptis tamen casibus, in quibus iura post sententiam prohibent appellare) sed etiam ea omnia, quę medio tempore inter sententiam, & appellationẽ contigerit innouari, perinde ac si post appellationem innouata fuissent.

f cap. non solùm. eo. tit. in 6.

Attentata post appellationem ante diffinitiuam non reuocantur, nisi primò de ueritate constiterit, uel nisi post inhibitionem debito modo factam attentata fuerint. h. d.

Illa [g] verò, quæ post appellationem interpositam ante diffinitiuam sententiam innouantur, donec appellationis causam veram esse constiterit, reuocari non debent, nisi iudex appellationis, postquam sibi constiterit, per appellationẽ emissam ex causa probabili fore ad se negotium deuolutum, inhibeat Canonicè iudici, à quo appellatum fuit, ne procedat: tũc enim, quidquid post inhibitionem huiusmodi fuerit innouatum, est per appellationis iudicem ante omnia in statum pristinum reducendum, licet eandem causam non esse veram cõtingat.

g d. cap. non solùm. §. illa. eod. tit. in 6.

Non refert, quid ex æquipollentibus fiat,

& facta plus operantur, quàm uerba.h.d.

Appellasse autem dicetur nõ solùm is, qui vocem appellationis emisit, sed etiam qui aliquo indubitato facto prouocandi ꝓpositum declarauerit. Vnde rescriptum [a] est, eum, in quẽ post iter ad sedem Apostolicam arreptum excommunicationis sententia ab ordinario promulgata fuerit, excommunicationis vinculo non teneri, quasi appellatione pendente lata fuerit, cũ plus sit facto, quàm verbo prouocare. Idem & in eo responsum est [b], qui licet ex simplicitate fortè verbum appellationis non expresserit, se tamen & Ecclesiam suam, cùm molestaretur, Romani Pontificis protectioni subiecit.

a cap. dilecti filij. el 2. extra. eod. tit.

b cap. ad audiẽtiã. ext. eod. tit.

Iustus metus excusat adeò, quòd non appellans habetur pro appellante, si fuerit protestatus, & causas appellationis expresserit. h.d.

Is quoq; [c], quem quo minùs appellaret, iustus metus impedierit, ad appellationis beneficium conuolasse reputabitur, dum modò infra tempus, quo licitè prouocatur coram iudice, à quo appellasse vellet, vel si ipsius copiam habere nequiuerit, coram probatis viris contestatione super hoc ꝓposita causas appellationis expresserit.

c cap. fin. ext. eod.

Sufficit appellare coram maiori parte iudicum. Et omnium actorũ intimatio parti appellatæ est facienda. h.d.

Quòd [d] si à pluribus iudicibus appellãdum fuerit, quia nõ semper facilè eorum præsentia simul haberi posset, coram maiori parte ipsorum appellare, & apostolos separatim petere licebit, valebitq; hæc appellatio ꝑinde, atque si coram omnibus interposita fuisset: omnium tamen subsecutorum appellato ignorãti intimatio legitimè facienda erit.

d clem. 1. eo. tit.

Si unus ex pluribus appellet, & obtineat in causa appellationis, prodest uictoria consortibus, si sit idem negotium, & causa. h.d.

Idem ex contrario [e], si plures vna sententia condemnati fuerint, & vnus solus ad appellationis beneficium conuolauerit, istius victoria cæteris quoque suffragabitur, si communi iure iuuentur, idemq; negotiũ & eadem causa defensionis existat.

e cap. pen. extra. eo. tit.

Si per rescriptum committantur plures articuli connexi, & in uno remoueatur appellatio, intelligitur remota etiam in alijs. h.d.

Iam dubitari poterit, si ex pluribus articulis [f] vnis precibus comprehensis in vno tantùm contingat appellationem vetari, vtrùm appellatio teneat, si super alijs prouocatum fuerit: & cùm delegantis hæc sit intentio, vt de omnibus articulis, qui in precibus ponuntur, iustitia suum consequatur effectum, in omnibus appellatio interdicta intelligetur. Vnde nihil intererit, vtrùm appellatio inhibeatur in primo, an in secundo: in me-

f cap. secũdo requiris. ext. eod. tit.

medio, an in fine. Sed hoc ita intelligi oportet, si capitula connexa fuerint: cæterùm [a] quoties clausula, per quã appellationis remedium tollitur, in medio literarũ ponitur, si sunt plura negotia se minimè cõtingentia, tantùm præmissa complectitur, nisi fortè & in fine literarũ prædicta clausula iteretur.

a cap. inquisitioni tuæ. ext. eo. tit.

Appellari potest, si locus non tutus partibus aßignatur, uel sententia contineat manifestam iniquitatem, etiam si sit rescriptum appellatione remota. h. d.

Interdum etiam non obstante prohibitione appellari poterit, vt decretum est [b] in eo, qui per delegatos iudices in iudicium ad locum non tutum vocatus fuerit: nisi enim locũ idoneum iudices assignent, non erit propterea appellationis remedium interclusum, quòd appellatione remota procedi debere mandatum fuerit. Idem etiam obtinet, cùm sentẽtia fertur iniqua: licet enim causa appellatione remota cõmissa fuerit, sententiæ tamen stari nõ debet, si iniquitatem cõtineat manifestam.

b cap. ex parte tua. el 1. ext. eod. tit.

Lapso anno, & ex causa biennio, appellatio est deserta. h. d.

Illud tam iudiciali appellationi, quàm ei, quæ extra iudicium interponitur, commune est, quòd [c] huiusmodi appellantibus annus, & ex iusta causa biennium à die appellationis interpositæ indulgetur: quo temporis spacio & prosequi, & finire appellationis causam compellendi erunt: alioqui si per negligentiam [d] appellantis hoc tẽporis spaciũ fluxerit, adeò causa deserta censebitur, vt etiamsi appellans ipse cum appellato, aut appellatus etiam per se, & principaliter prosequatur, non propterea minùs in rem iudicatam censebitur transisse sententia, à qua fuerit appellatum.

c cap. cùm sit Romana. ext. eod tit. can. ei qui. 2. q. 6.

d clem. pen. de appella.

Ponit casus, quibus tempus ad prosequendũ non currit. h. d.

Quamdiu [e] tamen per compromissum, vel aliàs de partiũ expresso consensu differtur ꝓsecutio, tempus ad prosequendam appellationem ab homine, vel à iure præfixum minimè currit appellãti, nisi fortè iudex ex dilatione periculum imminere videns, in illa procedi præciperet.

e clem. quamdiu. eod. tit.

Tempus datum à iure ad prosequendã appellationem, potest breuiari per iudicem ex causa. h. d.

Et licet anni, vel biennij spacium appellantibus indulgeatur, poterit tamen iudex à quo, secũdum locorum distantiam [f], personarũq; & negotij qualitatem breuius tempus moderari, intra quod si is, qui appellauit, causam appellationis non fuerit prosecutus, tenebit sententia. Coget ergo iudex partes

f cap. cùm sit Romana. extra. eo. tit.

a [cap.] ad hæc... 3. e. xtra. eod.

appellatione non admissa [a], vt vel appellationem interpositā prosequantur, vel coram eo iuris pareant æquitati.

Quando periculum est in mora, debet iudex breuiare terminum prosequendæ appellationis. h. d.

b cap. oblatæ. §. superior. ext. co.

Superior [b] quoque iudex si ex dilatione viderit imminere periculum, potest & debet neutro appellationem prosequente, vt periculum euitetur, occurrere: putà si à sententia lata super confirmatione alicuius electi prouocatum fuerit, & vtraq; pars velit etiam ad annum appellationis prosecutionem differre, potest vtique, imò debet is, ad quem appellatum fuit, prouidè terminū moderari, ne diu gregi dominico cura pastoris desit.

Interdum ad prosequendam appellationem datur plus, quàm biennium. h. d.

Accidit tamen aliquando, vt non per annum, vel biennium, sed etiam vlteriùs causam appellationis alicui prosequi concedatur, vtputà si quem per impotentiam [c] prosecutionem omisisse constiterit, vel cùm iudici ex proprio officio super causa electionis etiam lapso biennio cognoscere conceditur.

c cap. ex ratione. extr. eod.

Pars potest sibi terminū prosequendæ appellationis breuiare, non prorogare. h. d.

Pars quoq; interdū sibi prosequendę appellationis terminum præfigit. Sed cùm hoc gratia litium citiùs expediendarū indultum fuerit, iuris terminus à parte præueniri, non prorogari poterit, sicut nec in vna causa tertiò prouocari licebit.

Confirmatio in forma communi non præiudicat appellationi, nec laudum inualidum roborat, aut processum impedit, sed obtenta super re ab aliquo pacificè possessa, facit ut quis non possit conueniri absque mandato sedis Apostolicæ. h. d.

Postremò sciēdum est, quòd si sententiam appellatione suspensam, ante quàm ipsius appellationis causa commissa fuerit, vel laudum contra iuris, vel compromissi formam latū Apostolico rescripto in forma communi confirmari obtentum fuerit, talis confirmatio nec appellationi pręiudicium afferet, nec inualidum laudum vllo firmitatis robore muniet. Nam etiā si ante latam sententiam litigiosæ rei confirmationem ab Apostolica sede quis impetrauerit, non propterea minùs de causa poterit iudex cognoscere, & eā fine debito terminare. Quanquam si rem pacificè quis possedisset, cùm inde confirmationē obtinuit, non erit licitum iudici de quæstione postmodū exorta absque mandato sedis Apostolicæ decernere: nisi certū sit, quòd per falsi suggestionem fuerit elicita.

DE

DE RESTITVTIONE in integrum,

TITVLVS XVIII.

Minor & Ecclesia restituuntur aduersus sententiam, etiam à sede Apostolica latam. hoc dicit.

ADhuc autem ijs, qui appellationis remedio destituti sunt, auxilio restitutionis in integrũ succurritur, sed nec omnibus, nec semper, nec ab omnibus. Minor igitur & Ecclesia [a], si se prolatione sententiæ grauiter læsos conquerantur, & appellandi tempora iam fluxerint, restitutionem in integrũ implorare poterunt. Quod quidem adeò obtinet, vt etiam si ab Apostolico [b] sententia lata fuerit, non ꝓpterea magis in integrũ restitutionis petitio impediatur. Nec enim negatur [c] Romanæ sedis sententiã in melius posse commutari, cùm aut surreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione ætatum, & temporum, seu grauium necessitatum aliquid ordinauit.

a cap. 1. cap. ex literis. et capit. sequ. extr. eod.

b cap. tum ex literis. eod. tit. extra.

c d. cap. tum. §. nos uers. præsertim.

Restituitur Ecclesia aduersus quamlibet læsionem, etiam aduersus aliam Ecclesiam. hoc dicit.

Sed & si nõ sententia, sed vel contractu [d], vel confessione [e], vel probationis omissione, vel temporis fluxu [f] Ecclesia læsa fuerit, restitutio indulgenda erit: nec solùm contra priuatos homines, sed etiam aduersus aliam Ecclesiam [g].

d cap. 1. extr. eod.

e cap. 2. eod. tit. in 6.

f clem. uni. eo. titul.

g cap. auditis. extr.

Beneficium restitutionis in integrum non indulgetur, nisi intra quatuor annos, si non subsit aliqua rationabilis causa, ut dictum spaciũ prorogetur. h. d.

Sed [h] siue sententia, siue contractu, vel aliter se læsam prætẽdat Ecclesia, & propterea se ad beneficium restitutionis in integrũ admitti postulet, si quadriennij spacium à die læsionis lapsum fuerit, amplius restituẽda non erit, nisi præuaricationis, vel manifestæ fraudis probetur super hoc interuenisse cõmentum, aut alia causa subsit, quæ iudicem ad hoc beneficiũ concedendum mouere debeat. Et [i] si tempore lęsa asseratur, nõ fiet restitutio, nisi ad tantũ temporis, in quantum se læsam esse, legitimè probauerit.

h cap. 1. eod. tit. in 6.

i clem. uni. eo. titul.

Restitutio in integrum semel negata non cõceditur amplius, etiam in alio iudicio, nisi duobus casibus hîc contentis. h. d.

Quòd si semel [k] restitutio in integrum in alio iudicio denegata fuerit, præter quàm ad appellationem omissam, non erit eidem amplius concedenda, nisi nouis defensionibus ad huiusmodi beneficium admittenda fuerit.

k cap. fin. eo. tit. extr.

Ponit, qui & quando possunt de restitutione in integrum cognoscere. h. d.

Huiusmodi [l] verò restitutionum causa solùm coram iudi-

l cap. pen. ext. eod. tit.

cibus ordinarijs administrationem habentibus, vel delegatis ab eis tractari poterunt, & terminari: siue hoc ipsis delegatis specialiter demandatũ fuerit, siue commisso eis negotio, huiusmodi quæstionem incidere contingat. Delegati verò ab Ordinarijs, qui administrationem non habent, sed tantummodò iudicandi facultatem, siue arbitri de his causis cognoscere nequeunt, nisi coram eis incidenter motæ fuerint.

Per querelam & supplicationem retractatur sentẽtia. Et sub qua forma supplicatio porrigatur. h.d.

Per supplicationem [a] quoque Principi porrectam, aut per querelam appellationis remedio destitutis subueniri solet. Erit autem supplicatio intra decem dies post sententiam offerenda: quo subsecuto sententia non aliter executioni mandabitur, quàm si victrix pars idoneam fideiussionem præbuerit, tantum restituendi cum legitimis augmentis, quãtum fuerit in condemnatione, si legitima retractatione sententia resoluatur. Et nisi sub hac forma supplicatio porrigatur, executio sententiæ sine fideiusione procedet, retractationis iure illi seruando, qui se grauatum putauerit, vt intra biennium supplicare valeat.

[a] gloss. in uer. supplicauit. cap. ex literis. extrau. eod. tit.

FINIS LIBRI TERTII.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER QVARTVS.

DE ACCVSATIONIBUS, denuntiationibus, & Inquisitionibus,

TITVLVS I.

Criminalia Iudicia non habent aliquid simile cum Ciuilibus. Et, instituuntur per Accusationem, Denuntiationem, & Inquisitionem. Et, Accusationem inscriptio, denũtiationẽ charitatiua monitio præcedere debet. h.d.

CRiminalia Iudicia nihil fermè simile habent cum cęteris Iudicijs, de quibus proximè locuti sumus: magnaque diuersitas eorũ est, & in instituendis, & in exercendis. Instituuntur aũt aut per Accusationem, aut per Denuntiationem, aut per Inquisitionem. Per Accusationem, cùm solenni præcedente inscriptione [a] per Accusatorem Rei crimen ad Iudicem defertur. Per Denunciationem, vt cùm nulla præcedente inscriptione, sed tantùm charitatiua monitione ad Iudicis notitiam crimen deducitur. Ideo autem, cùm in modũ Accusationis, crimen obijcitur, est inscriptio necessaria, non cùm in modum Denũciationis: quoniam ad depositionem instituitur accusatio, sed ad correctionem est denunciatio facienda.

a can. qui crimen. 2. q. 8. & cap. super bis. in prin. extra. eod.

Accusator non probans obiectum crimen tenetur ad pœnam talionis, nisi suam innocentiam purgauerit, & interim dum purgat, est suspendendus. h. d.

Accusator igitur, si legitimis destitutus sit probationibus, eã pœnam [b] debet incurrere, quam si probasset, reus subtinere debebat. Denuncians verò licet ad talionem non teneatur, si tamen [c] in probatione deficiat, donec suam purgauerit innocentiam, ab officio & beneficio suspendendus erit: vt cæteri simili pœna perterriti, ad aliorum infamiam facilè non prosiliant.

b can. qui non probare. 2. q. 3. et can. qui crimen. 2. q. 8.

c cap. 2. extr. de calumn.

Ponit, quando procedendum sit per inquisitionem. h. d.

Per Inquisitionem Criminale Iudiciũ instituitur, cùm præcedente diffamatione [d], ac quasi denunciante fama, de crimine Iudex inquirit. Constitutũ est enim, ne criminum facilis nimis sit obiectio: vt sicut ad accusationem legitima præcedere debet inscriptio: & [e] denunciationẽ charitatiua monitio: ita & inquisitionem clamorosa insinuatio [f] præcedere debeat.

d cap. qualiter, & quãdo. el 2. extra. eod.

e cap. 2. extr. eod.

f cap. inquisitionis. § tertiæ uers. ad hæc. ext. eo.

Confessus crimina coram inquisitore, non poterit confessionem suam eo prætextu reuocare, quòd non præcesserit fama inquisitionẽ. hoc dicit.

a cap.1.eo.tit. in 6.

Si quis [a] tamen, postquam coram eo, qui contra ipsum super certis criminibus inquisitor deputatus fuerat, eadem crimina cõfessus fuerit, frustra postmodum eo prætextu confessionem suam impugnare contendet, quòd super eisdem criminibus non fuerit antea diffamatus.

Si iudex processerit non excipiente inquisito de non diffamatione, processus tenebit. hoc dicit.

b cap. fin. eo. tit. in 6.

Idem etiam erit [b], si is, cui cõtra te commissa super certis criminibus fuerit inquisitio, te pręsente, nec quicquam super hoc excipiente, infamiæ inquisitione omissa, ad veritatem eorundem criminum inquirendam processerit. Nec enim processum huiusmodi, eo quòd non fuit de infamia primitùs inquisitum, vlteriùs impugnare poteris.

Si crimen opponatur excipiendo, non est necessaria inscriptio. h. d.

c capit. super his. §. cùm autem. extr. eod. tit.

Accidit autem interdum, vt alicui nec accusando, nec denũciando, nec inquirẽdo, sed excipiẽdo crimen opponatur, vtputà [c], cùm quid obijcitur, vt quis ab accusatione, vel testificatione repellatur: quo casu non erit inscriptio necessaria.

Non est necessaria inscriptio, si crimẽ obijciatur, ut quis ab officij, uel beneficij assecutione excludatur: quo tamen casu si post confirmationem opponatur, deficiens in probatione punitur pœna extraordinaria. h. d.

d d. cap. super his. §. cùm autem. extr. eod. tit.

Sed [d] an, si propterea crimen opponatur, vt quis à promotione officij, vel beneficij assecutione excludatur, necessaria tunc sit inscriptio? Et proditum est, si ante confirmationem obijciatur, non cogi quenquam inscribere: quia crimen hoc modo ꝓbatum promouẽdum quidem impedit, non tamen iam promotum deijcit. Post confirmationem verò, cùm scilicet ordinãdus fuerit aliquis, aut etiam consecrandus, quia & ab obtinendo repellit, & ab obtento deijcit, ad extraordinariam pœnam secundum arbitrium iudicis citra vinculum inscriptionis, si defecerit in probando, est excipiens astringendus.

DE DVPLICI purgatione,

TITVLVS II.

Quid sit purgatio, & quotuplex. Et quòd uulgaris purgatio est penitùs improbata. hoc dicit.

Contingit etiam interdum, vt licet aduersus criminosum, nec accusator consistat, neque testibus, aut propria sit

ſit confeſsione conuictus, ita tamen alicuius criminis, vel maculæ publica laborat infamia, quòd ſuper manifeſta ferè nota eidem purgatio ſit indicenda. Eſt autem purgatio, demonſtratio innocentiæ ſuper obiecto crimine. Purgationis duę ſunt ſpecies [a], Vulgaris ſcilicet, & Canonica. Vulgaris purgatio eſt, quam vulgus, vel invenit, vel ſequitur: vt, cùm aquæ frigidæ, vel candentis ferri [b], vel ſingularis certaminis quis ſubit iudicium: quæ, cùm Deus in ea tentari videatur, meritò iuſſa eſt ſacris Canonibus exulare: licet enim quoſdam ſingulare certamen iniuiſſe [c] diuina prodat hiſtoria, nunquam tamen vt id pro lege teneatur diuina ſanxit authoritas.

a *gloſſa rub. ext. de pur. uulgari.*

b *can. mennà. 2 q. 4. & per tot. tit. de purgat. uulg.*

c *can. monomachiam. 2. q. 4.*

Quæ ſit Canonica purgatio. Et, quales eſſe debent compurgatores. h. d.

Canonica purgatio dicitur, quæ ſacris Canonibus eſt comprobata; vt cùm [d] de crimine infamatus, iurat ſe non eſſe tali crimine, vel macula inquinatū, & certa compurgatorū manus eundem à crimine immunem, & verum credere illum iuraſſe, ipſa quoq; iureiurãdo firmat [e]. Erunt autem compurgatores [f] huiuſmodi honeſtatis & opinionis, vt veriſimile ſit, eos amore, vel odio, vel obtentu pecuniæ non deierare: neceſſe etiam eſt, vt eius, quem purgare intendunt, vitam & mores notos habeant.

d *cap. quotiens. extr. de purg. can. & d. can. mennam.*

e *cap. de teſtibus. extra. de purgat. Canon.*

f *cap. cùm lex. ext de pur. Canon.*

Deficiens in purgatione habetur pro conuicto. Et ſuper notorio non eſt indicenda purgatio. h. d.

Quicunq; [g] verò in Canonica purgatione defecerint, perinde puniendi ſunt, atque ſi de crimine, de quo diffamati fuerint, legitimè convicti, vel confeſsi fuiſſent: niſi tamen aliud iudicantis æquitas ſtatuendum duxerit. Planè ſuper notorio [h] nulli erit indicenda purgatio, ſed tantũ condemnationis promulganda ſententia: cùm patrati ſceleris euidentia, neque accuſatoris clamore indigeat.

g *d. cap. cùm lex. ubi glo. & cap. inter ſolicitudines. extra de purgat. Canon.*

h *cap. pen. extr. d. tit.*

Criminum quædam ſolum Deum lædunt, quædam etiam homines. h. d.

Criminum autem quædam diuinæ maieſtatis læſionẽ continent: quædam verò & hominibus damnum irrogant. Quæ Deum principaliter lędunt, hęc fermè habentur, ſimonia, hæreſis, ſchiſma, apoſtaſia, ſortilegium, maledicentia, ſacrilegium. Hominibus verò læſionem inferunt, homicidiũ, adulterium, ſtuprum, rapina, furtum, vſura, falſum, iniuriæ: de quibus diſtinctiùs, ſed tamen breuiter videamus.

DE SIMONIA,

TITVLVS III.

Quid ſit ſim[...]a, & unde dicta. h. d.

A

a glossa in sum. 1. q. 1.

SImonia [a] nihil aliud est, q; studiosa voluntas, siue cupiditas emendi, vel vendendi spiritualia, vel spiritualibus annexa. Vel, simonia est rei spiritualis, vel spiritualibus annexæ, cum aliquo temporali facta commutatio. Appellata est autem à Simone mago, qui primus huius detestandi sceleris author fuit.

Simonia aut est simplex conuentionalis, aut realis. Et realis subdiuiditur in realem conuentionalem, & realem mentalem. h. d.

Simoniæ duplex est species. Nam aut est conuētionalis, aut mentalis. Conuentionalis est, cùm aut aliquid datum est, vel de dando in posterum tractatus intercesserit, & cōuentio. Mentalis est, cùm nullum quidem intercessit factum [b], sed sola praua dantis, aut recipientis mens & intentio concurrit: & propterea rudi, sed congruenti vocabulo mentalis appellatur.

b extra. com. 2. eod. tit.

Cuiuscunque muneris receptione simonia contrahitur. Et appellatione pecuniæ continetur, quidquid homines habent in terra. h. d.

c gloss. 1. in sum. 1. q. 1.

Contrahitur [c] autem simonia, nō modò cùm pecunia ipsa pro re sacra datur, aut recipitur, vel de danda & recipienda tacitè, vel expressè conuentum fuerit: verùm etiam cùm dans à lingua, vel obsequio recipientis munus exigit. Cùm enim spiritualia tribuens, manus ab omni munere excutere debeat, id tunc facere intelligitur, cùm pro diuinis rebus non solū pecuniam nullam, sed nec humanum obsequium, aut gratiam aliquam requirit. Et sicut pro manus impositione non debet Episcopus [d], ita nec minister, nec notarius, in ordinatione, pro voce, vel calamo, pecuniam recipere. Pecuniam verò hoc loco accipiemus, quidquid homines habent: hoc enim nomine ideò omnia continētur, quia antiqui, quidquid fermè habebant, in pecoribus habebant. Contrahitur ergo simonia, cùm quis sacra quodā modo in commercium deducit.

d cap. 1. extra eod. tit.

Ponit plura capita, ex quibus committitur simonia. h. d.

Sed [e] & tunc quoq; simonia committi dicitur, cùm quid pro personis Ecclesiasticis deducēdis in sedem, vel sacerdotibus instituēdis, aut sepeliendis mortuis, seu pro nubentium benedictionibus, accipitur. Is quoque, qui pro electione præmia largitur, quia per electionem peruenitur ad consecrationem, perinde simoniacus habebitur, ac si pro consecratione munera dedisset.

e cap. nō satis. et cap. seq. extr. eo. tit.

Simoniacè dicitur quis electus, etiamsi quid ignorante eo datum fuerit, uel promissum. h. d.

Nec distinguemus [f], sciente, an ignorante eo, qui promissionis, vel dationis alicuius interuentu

f cap. nobis fuit. ex. eo. tit.

uentu postmodum electus fuit, promissum quid, vel datum fuerit: quamvis enim electus tempore dationis, vel promissionis conscius non fuerit, non propterea minùs electio rei probanda erit.

Episcopus non potest dispensare cum electo simoniacè, licet ignoranter, sed bene super asseruatione beneficij simplicis, præuia tamen resignatione. h. d.

Sed videamus, an post reprobatam electionem cum eo super prælatione, ad quam quis sic electus fuerit, possit episcopus dispensare, & constitutum est, non posse: quamvis [a] circa eum, qui per simoniacam prauitatem simplex beneficium recipit, post liberam resignationē Episcopi dispensatio toleretur.

[a] cap. pen. ex. de electio.

Datum in dispendium eligendi, uel illo etiam reclamante, non facit electionem simoniacam. h. d.

Planè si constet eos, qui quid dederint, vel promiserint [b], q. per fraudem in dispendium eligendi dolo malo id fecerint, aut electo ipso non modò ignorante, sed etiam reclamante, nec aliquando ratum habente, secuta electio minimè reprobanda erit: alioquin contingeret, quòd factum insidias inimico parantis innocenti damnosum existeret, et vir malus de fraude sua commodum reportaret.

[b] cap. nobis fuit. extr. eod. titul.

Simoniacè ordinans cum suo ordinato & Clerico mediatore est deponendus, laicus uerò mediator excommunicatur. h. d.

Ac veluti varijs modis simoniaca labes committitur, sic etiam varijs pœnis simoniacos percelli, admonēdi sumus. Nā si quis, vt ordinetur, pecuniam Episcopo obtulerit [c], & qui turpissimi lucri commodo sancti Spiritus gratiam vendere [d] tentauerit, amissionis proprij gradus periculo subiacebit: & qui ordinatus est, à dignitate, quam pecunijs acquisiuit, erit prorsus alienus. Si quis verò [e] tam turpibus & nefandis datis, vel acceptis mediator extiterit, siquidē Clericus, erit à proprio gradu deijciendus: si verò Laicus, anathematizandus erit.

[c] can. si quis. 1. q. 1.

[d] can. quando Episcopus. §. quòd si aliter. 24. distinctio.

[e] cano. si quis episcopus. 1. q. 1.

Ordinatus à simoniaco non simoniacè, & simoniacè non simoniacus ordinem conferens, non sunt deponendi. h. d.

Hæc tamen de illis intelligere nos oportet, quos nec ignorantia, nec attractionis excusat violentia, sed simoniaci simoniacè ordinati, vel ordinatores existunt. Cæterùm si quis à simoniaco quidem, non tamen simoniacè, ordinem susceperit, aut simoniacè non simoniacus ordinem contulerit, misericorditer in Ecclesia substinendi erūt: hos enim facit simoniacos, non reatus criminis, sed ordinatio, vel susceptio simoniaci.

Beneficium consecutus simoniacè per accusationem conuictus priuatur beneficio, & deponitur: per inquisitionem uerò priuatur quidem beneficio, sed post peractam pœnitentiam in suo ordine permittitur ministrare. h. d.

a cap. dilectus. ubi etiã glo. in uer. amotos. eod. tit. extra.

Quòd [a] si non ordinem quis, sed beneficium Ecclesiasticum data pecunia cõsecutus fuerit, multum interest, per accusationem, an per inquisitionem quis conuictus fuerit. Primo enim casu non solùm Ecclesia priuandus, verùm etiam honore sacerdotij presbyter spoliandus erit: posteriore verò, postquam ab Ecclesia, quam sibi per pecuniam comparauerat, amotus fuerit, & iniunctam pœnitentiam egerit, in susceptis ordinibus ministrare permittendus erit.

Cum paruulis, qui cupiditate parentum Ecclesias sunt consecuti, post liberam resignationem potest dispensari. h. d.

b c. 1. sicut tuis. §. quamuis. extra. eod.

Quinimmo [b] qui paruuli parentũ cupiditate Ecclesias per pecuniam sunt consecuti, ob paternum factum non modò à sacris ordinibus non sunt remouendi: verùm etiam postquam eas omnino dimiserint, si Canonicè in eisdem viuere voluerint, pro magna misericordia substineri poterunt.

Idem iuris est de accessorio, quod de principali. h. d.

Nec obijciat quis, non consecrationes emisse se, sed quæ ex consecratione proueniant. Nam sicut anima sine corpore corporaliter viuere non potest, sic corporalis ecclesia, vel dignitas, & ordo Ecclesiasticus sine rebus corporalibus parum proficiet. Quisquis igitur eorũ alterum vendit, sine quo alterum haberi non contingit, neutrum invenditum reliquisse intelligitur.

Quilibet admittitur ad accusandum simoniacum. Et solus simoniacus inter peccatores missam non celebrat. h. d.

Huius autem criminis tanta est labes [c], vt etiam serui aduersus dominos, & quilibet criminosi admittantur ad accusationem. Item omnis peccator missam celebrare potest, prẹter quàm simoniacus: quem adeo quilibet, vt ab ordine malè accepto remoueatur, accusare potest, vt nec meretrix excludatur.

c cap. tanta. ext. eod. tit.

Oblatum sponte, uel datum gratia redimendæ molestiæ super iure quæsito indebitè illatæ non inducit simoniam. h. d.

Sciendum tamen est, non datione qualibet, aut receptione simoniam contrahi: nam siquid sponte, purè [d], sine pacto, & conuentione, & taxatione qualibet fuerit gratis oblatũ, id sine scrupulo simoniacæ prauitatis recipi poterit. Idem obtinet ex contrario, siquid non sponte quis dederit, sed vt indebitè illatam molestationem super quæsito iure redimat, dare coactus fuerit.

d cap. tua nos. §. si uerò. ext. eod. tit.

Puniuntur

Puniuntur prælati committentes uices suas sub annuo censu. h. d.

Demum sciendum est tam Lateranensi, quàm Turonensi Concilio statuente Canonicæ districtioni prælatos eos subiacere, qui vices suas [a], vel Ecclesias sub annuo censu concedũt: quia dum sacerdotium sub huiusmodi mercede venale disponitur, ad æternæ retributionis præmium consideratio non habetur.

a *cap. 1. 2. & seq. extr. ne præla. uic. suas.*

Puniuntur aliquid recipientes pro concedenda docendi licentia. h.d.

Pro docendi [b] quoque licentia concedenda nullus cuiuscũque consuetudinis obtentu aliquid exigere debet, et qui secùs fecerit, ab Ecclesiastico beneficio fiet alienus: dignum enim videtur, vt in Ecclesia fructus sui laboris non habeat, qui cupiditate animi, dum vendit docendi licentiam, Ecclesiasticum profectum nititur impedire.

b *cap. 1. 2. & per totum titul. extr. de magis.*

DE HÆRETICIS, ET Schismaticis, & apostatis,

TITVLVS IIII.

Qui sint hæretici, & qui schismatici, & quomodo differant. h. d.

HÆretici sunt, qui vanę gloriæ principatúsq; sui causa falsas opiniones gignunt, vel sequuntur. Schismatici sunt, qui se ab vnitate Ecclesiæ per inobedientiam separant. Licet autem inter hos à principio quædam videatur esse diuersitas, nullum tamẽ est schisma, quod sibi aliquam tandem hæresim non confingat, vt ab Ecclesia rectè recessisse videatur.

Schismatici excommunicatione, depositione, bonorum confiscatione, & à se gestorum annullatione puniuntur. h.d.

Vtrumque [c] verò crimen atrocissimis pœnis Ecclesiastica disciplina prosequitur: nam schismaticos excommunicationis sententia Canones insectantur: & si nec sic resipuerint, ab omni ministerio Ecclesiastico deponentur, adhibito etiã, si necesse fuerit, brachij secularis auxilio, ad illorum insolentiam coërcendam, cum omnium etiam bonorum confiscatione. Ordinationes quoq; ab his factas, & dignitatum siue beneficiorũ concessiones, alienationes rerum Ecclesiasticarũ, omni penitùs firmitate carere voluẽrunt.

c *cap. 1. et per totum titul. de schism. in 6.*

Hæretici, nisi hæresim abiurauerint, omni Ecclesiastica prærogatiua nudati, traduntur seculari curiæ puniendi. h.d.

In hæresi [d] autẽ deprehensi, pręter perpetui vinculum anathematis, si clerici sint, vel religiosi, totius ordinis Ecclesiastici pręrogatiua spoliandi erunt, & omni officio, & beneficio nudati, secularis relinquentur ar-

d *cap. ad abolendam. & cap. excommunicamus. §. 1. ext. eo. tit. de hære.*

bitrio potestatis, animaduersione debita puniendi, nisi continuò post deprehensionem erroris ad fidei Catholicę vnitatē recurrere, & errorem suum publicè abiurare, & congruam satisfactionē exhibere consenserint. Laici verò, nisi (prout dictum est) abiurata hæresi, & satisfactione exhibita, ad fidem redierint orthodoxam, secularis iudicis arbitrio relinquentur, debitam pro qualitate facinoris vltionem recepturi.

Bona hæreticorum post latam sententiam confiscantur. h.d.

a cap. cùm secundum. eo. tit. in 6.

Bona quoque [a] damnatorum propter hæresim ipso iure, & omni spe potiundæ hæreditatis filijs adempta, confiscata intelligentur: aut si Clerici fuerint, Ecclesijs, à quibus stipendia receperunt, applicabuntur. Confiscationis tamen huiusmodi executio, vel bonorum occupatio facienda nō erit, ante quàm super crimine sententia fuerit promulgata.

Ob hæresim maritorum dotes uxorum non sunt confiscandæ, nisi scienter contraxerint matrimonium cum hæreticis. h.d.

Sed & cùm alteri per alterū iniqua conditio inferri non debeat, propter hæresim maritorum, vxorum Catholicarū dotes [b] confiscari non debent, nisi fortè cū viris matrimonia contraxerint, quos hæreticos esse sciebant.

b cap. decreuit. de hær. in 6.

Etiam post mortem bona hæreticorum confiscantur. h.d.

Post mortem [c] quoq; ob sceleris immanitatem hæreticos pœna prosequitur: ideóque & si criminoso viuente nihil fuerit super bonorum confiscatione declaratum, nihilo minùs ad eam etiam ipso mortuo procedendum erit.

c cap. accusatus. § pen. eo. tit. in 6.

Hæretici non possunt tradi Ecclesiasticæ sepulturæ. Et tumulantes eos excommunicantur, nec antè absoluuntur, quàm proprijs manibus exhumauerint. h.d.

Ecclesiastica [d] quoque sepultura vsqueadeo carere debent, vt siqui eosdem credentes aut fautores eorum scienter Ecclesiasticæ sepulturæ tradere ausi fuerint, excōmunicationis sententiæ subiacere debeant, nec antea absolutionis mereantur beneficium, quàm proprijs manibus huiusmodi corpora extumulent & proijciant: locus autem ille perpetuò carebit sepultura.

d cap. 2. in pr. eo. tit. in 6.

Descendentes ab hæretico usque ad secundum gradum, ab hæretica usque ad primū non possunt habere beneficium Ecclesiasticum, nisi pater aut mater decesserint emendati. h.d.

Sed [e] & eorundem filij ad beneficia Ecclesiastica, seu publica officia admittendi nō erunt: quod quidem per paternam lineam vsque ad secundum gradum, per maternam verò vsque ad primum tantùm extenditur. Cùm enim secūdum legitimas sanctiones reis læsæ maiestatis

e cap. statutū. eo. tit. in 6.

capite

capite punitis, & bonis confiscatis eorum filijs vita solummodò ex misericordia conseruetur, quantò magis, qui aberrantes in fide Deum offendunt, muneribus, bonis, honoribus debent spoliari? cùm longè sit grauius, æternam, quàm temporalem lædere Maiestatem. Hoc [a] tamen intelligendum est de filijs & posteris eorum, qui tales esse, vel etiam decessisse probantur: non autem illorum, quos emendatos & Ecclesiæ vnitati reincorporatos esse constiterit.

[a] d. cap statutum. §. hoc.

Qui receperunt pœnitentiam Ecclesiæ, uel recipere sunt parati, sunt reincorporandi: post abiurationem uerò relapsi non sunt amplius reincorporandi, sed traduntur Curiæ seculari: eis tamen non negatur Sacramentum pœnitentiæ. h. d.

Sèd videamus, qui, & quando incorporari debeant: & constat eos, qui pro culpa huiusmodi ad mandatum Ecclesiæ pœnitentiam acceptauerint, eámque vel perfecerint, vel humiliter prosecutioni eius insistant, recipiendos esse. Idē iuris est, si pœnitētia nec peracta sit, nec imposita, dum tamen criminī obnoxij ad eam recipiendam parati fuerint. Quòd si qui post [b] abiurationem erroris, vel postquam se proprij Antistitis examinatione purgauerint, in abiuratam hæresim reincidisse deprehensi fuerint, seculari iudicio sine vlla penitùs audiētia relinquendi erunt, licet si postmodum pœniteant, & pœnitententiæ signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sint relapsis humiliter petita Sacramenta pœnitentiæ et Eucharistiæ deneganda.

[b] cap. super eo. eod. tit. in 6.

Quando quis dicatur relapsus. h. d.

Relapsi autem intelligendi sunt, non solùm ij, quorum ante abiurationem crimen plenè probatum fuerit, verùm etiam [c] ij, qui postquam accusati, vel vehementer suspecti semel hæresim in iudicio abiurauerint, & postmodum in eandem iterum reincidunt. Planè si ex modica & leui suspicione semel quis abiurauerit, reincidens, quanquam ex hoc sit grauiùs puniendus, non tamen debet in hæresim relapsorum pœna puniri.

[c] cap. accusatus, in prin. eo. tit. in 6.

Qui abiurauerit in uno articulo, si pòst fit hæreticus in alio, dicitur relapsus. h. d.

Is verò [d], qui in vna hæresis specie, vel secta commisit, aut in vno fidei articulo, seu Ecclesię Sacramento errauit, & postmodum hęresim simpliciter vel generaliter abiurauit, si deinde in aliam etiam hęresis speciem, siue sectam, aut alio articulo seu sacramento committat, vt relapsus in hæresim, iudicandus erit.

[d] d. cap. accusatus. §. 1. eo. tit. in 6.

Suspecti de hæresi, nisi se purgent, sunt excommunicandi, & excommunicati si in excommunicatione insorduerint, condemnantur tanquam hæretici. h. d.

a cap. [illegible] contumacia. eod. tit.

Qui [a] verò inuēti fuerint sola suspicione notabiles, ob eam quantumvis vehementem de tam graui crimine condemnandi non erunt, sed nisi iuxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio sese feriendos exponunt, & vsque ad satisfactionem ab omnibus evitabuntur, & si per annum in excommunicatione perstiterint, velut hęretici condemnabuntur.

Plura specialiter inducta sunt in causa hæreticorum, & processu contra eos. h.d.

b in 6. & Clem.

Plura [b] quoque ad hoc atrocissimum crimē vindicandum specialiter & pręter ordinarias Iuris regulas inducta sunt, tam circa iudicium & processum instituendum, & testium depositiones, & carcerum custodiam, et immurationis pœnam: quàm etiam contra fautores, receptatores & defensores eorum, vt clarè ex lectione sacrarum constitutionum apparere potest.

Apostatæ qui sint, & quotuplex apostasia, & qua pœna puniantur apostatæ. h.d.

Et hæc est tertia pars principalis huius Tituli.

c glos. 1. ca. 1. extra de aposta.

Apostatæ sunt, qui à statu fidei, obedientiæ, vel religionis, quam se tenere professi sunt, temerariè recedūt. Apostasiæ [c] triplex est species: alia enim est perfidiæ, alia inobedientiæ, alia irregularitatis. Apostasia perfidiæ est, cùm qui à fide recedunt: vtputà, cùm Christiani effecti in Christi fide præuaricātur [d], et ad Iudaicos, vel alios detestabiles ritus se cōuertunt. Apostasia inobedientiæ est [e], cùm quis præceptum superioris sui sponte transgreditur, siue patrum regulis, vel constitutionibus non obtemperat. Irregularitatis Apostasia est, cùm quis ab ordine suo [f], siue assumptæ religionis recedit. Apostatas autē sacri Canones tam inter infames [g] deputāt, quàm etiam excommunicationis & aliarum pœnarum vinculis innodandos esse præcipiunt.

d can. non potest. 2. q. 7.

e cap. 2. et ca. illud. extra. de maior. et obedi.

f can. fin. dist. 50. & cap. 1. extra. de aposta.

g can. infames. 6. q. 1. gloss. in cap. 1. de tempo. ordi. in 6.

DE SORTILEGIS, maledicis, & sacrilegis,

TITVLVS V.

Inquisitor hæreticæ prauitatis non potest procedere contra sortilegos, nisi sortilegium expressè contineat hæresim. h.d.

Sciendum est hæreticę pestis Inquisitores de diuinationibus & sortilegijs, nisi hæresim saperent manifestè, sese intromittere non debere, nec talia exercentes posse punire, sed eos suis debere iudicibus puniendos relinquere, cùm negotium fidei, quod summè priuilegiatum esse conuenit, per occupationes alias non debeat impediri.

Qui

Qui sint sortilegi & quòd ab Ecclesia sunt omninò eijciendi. h.d.

a can. 1. 26. q. 1.

Sunt autem [a] sortilegi, qui prætextu religionis per quasdã sortes diuinationis scientiam profitentur, aut quarumcunq; scripturarum inspectione facta, futura promittunt. Ariolorũ [b] igitur, aruspicum, Incantatorũ, & omnium sortilegorum artes, cùm sint ex quadam pestifera societate dæmonum atque hominum quasi pacta infidelis & dolosæ amicitiæ constituta, penitùs sunt ab Ecclesia eliminãdæ, & superstitiosi artifices, nisi per pœnitentiam resipiscant, perpetuo anathemate feriendi: &, si Clerici sint, degradandi.

b ext. de sortileg. & 26. q. 1. 2. 3. 4. & 5.

Si blasphemus iniunctam sibi pœnitentiam peragere recuset, & uiuens ab ingressu Ecclesiæ arcebitur, & mortuus Ecclesiastica carebit sepultura. h.d.

Diuersa est pœna maledicorum [c]: nam si quis in Deum, vel aliquem sanctorum linguam in blasphemiam publicè relaxare ausus fuerit, pœnæ, iuxta Gregorianæ constitutionis tenorẽ, subdendus erit: quam si recipere, & pœnitentiam peragere recusauerit, & Ecclesię eidem interdicetur ingressus, & in obitu Ecclesiastica carebit sepultura.

c cap. 2. extr. de maledic.

Sacrilegi uarijs pœnis puniuntur. h.d.

Similibus, interdumque acrioribus vrgentur pœnis, qui in sacrilegij crimen incidũt, & Ecclesias incendere & violare minimè verentur: nam pro modo sceleris admissi, facinorisq; perpetrati, nisi plenè satisfecerint, aut de satisfaciendo plenã securitatem exhibuerint, nunc pœnitentiæ beneficium sacrilego penitùs denegatur, nunc anathemate vincîtur, nunc perpetua damnatus infamia carceri traditur, aut exilio perpetuæ deportationis, & depositionis animaduersione coërcetur: aliquando etiam pecuniaria pœna mulctabitur.

Consentientes sacrilegis, & sacerdotes ipsis pœnitentiam dantes, uel sepulturæ eorum interuenientes, uel ab eis eleëmosynas recipientes, pari pœna cum eis puniuntur. h.d.

Nec solùm talibus pœnis illi plectendi erunt, qui sacrilegium admiserint, sed etiam cõsentientes eis. Presbyteri quoque, vel Clerici, qui in vita, vel mortè sacrilegis pœnitentias dare, aut sepulturæ interesse, vel eorum eleëmosynas accipere ausi fuerint, siue rapinæ participes inuẽti fuerint, Ecclesiastico beneficio priuati ordinis sui damnum irrecuperabiliter patientur.

Sacrilegium cõmittitur tam intuitu rerum, quàm personarum. Et, qualiter intuitu rerum.

Sacrilegium autem admitti dicitur tam ratione rerum, quàm personarum. Rerum [d],

d can. quisquis. §. sacrilegium. 17. q. 4.

vt cùm quis sacrũ de sacro, vel sacrum de non sacro, vel non sacrum de sacro aufert. Sed & si non de sacro aliquid ablatum fuerit, sed intra certos passus, qui in circuitu Ecclesiæ sunt, adhuc sacrilegium committi dicitur.

Ratione personarum committitur sacrilegium, cùm quis Clericum percutit: uel cum Moniali rem habet. h. d.

Personarum ratione sacrilegium perpetratur, cùm quis in Clericum, vel Monachũ violentas & impias manus [a] inijcit: vel cùm personæ Deo dicatæ per coitum appetuntur: de quibus infrà suo loco latiùs dicturi sumus.

[a] can. si quis contumax. §. sacrilegium. 17. q. 4.

DE FVRTIS, TITVLVS VI.

Furti nomine omnis illicita usurpatio continetur, & fures promoueri non possunt, imo promoti deponuntur, & si sint incorrigibiles, debent excommunicari, & si occîsi fuerint in furto, non est pro eis orandum, nisi ante mortẽ sint confessi. h. d.

Furti quidem nomine omnis illicita vsurpatio alienę rei concluditur: sed nunc de ijs tantùm agimus, quæ speciali nomine destituta generali furti appellatione cõtinentur. Fures autem non solùm seculares leges, verùm etiam Canones acriter insectãtur: nam nec ad sacros ordines promoueri, nisi secundum ea, quæ suprà primo libro diximus, & promoti ab ijsdem deijci, & si depositi incorrigibiles fuerint, excommunicari, & demum potestati seculari tradi debent. Et si [b], dũ furtum committitur, occîsi fuerint, pro eis minimè orandum erit: quanquam si comprehensi, aut vulnerati confessi fuerint, communio eis non sit deneganda.

[b] cap. 2. eod.

Furtum committentes ob necessitatem mitiùs puniuntur, & pœna furum puniuntur partientes cum eis, & qui furtorum sunt conscij.

Sed hæc de illis intelligere nos oportet, q nulla necessitate adacti furtũ cõmiserunt. Ceterùm si quis propter necessitatem [c], cibaria, vestem, vel pecus furatus fuerit, lõgè mitiori pœna puniendus erit. Nec fures solùm suprà dictis pœnis tenentur, sed ij quoq; [d], qui aut cum furibus partiuntur, aut qui furtorum conscij fures quærentibus possessoribus non indicant.

[c] cap. si quis propter. extra. eod.

[d] cap. qui cum fure. eod. tit. extra.

DE VSVRIS, TITVLVS VII.

Vsura quid sit, & unde dicta, & habens possessionem in pignus, recepta propria pecunia, si recuset fructus in sortem computare, usuras committit. h. d.

Vsura est, quicquid vltra sortem mutuatã percipitur: dicta ab vsu, quia scilicet pro vsu pecuniæ recipitur. Vnde [e] & si quis pignoris obtentu rei alicuius nactus fuerit possessionem, si fortẽ suam deductis expen-

[e] cap. 1. 2. & cap. conquestus. extra. eod. tit.

expẽsis de fructibus iam pcepe rit, si eandẽ debitori restituere recuset, & perceptos fructus in sortẽ cõputare, procul dubio v-surarum committitur crimen.

Pœnæ usurariorum sunt, Infamia, excom municatio, beneficiorum & officiorum & Ecclesiasticæ sepulturæ amissio. h. d.

Multiplicibus autem pœnis sacri Canones vsurarios insequuntur: nam præter invstam infamiam, nec ad * Christianã, nec ad communionem [a] admittuntur altaris, nec quisquam de manu eorum oblationes accipiet. Et si Clerici fuerint [b], tam officij, quàm beneficij Ecclesiastici periculum patientur. Nullus quoque sub pœnis Gregoriana [c] constitutione comprehẽsis, manifestis Vsurarijs, aut locabit domus, aut conductas habere permittet: sed & si in hoc scelere decesserint, Ecclesiastica carebunt sepultura.

a cap. quia in. extra. eod.

b cap. præter ea. eod. tit. extra.

c cap. 1. & seq. eod. tit. in 6.

Licet quis de usuris satisfieri mandet per hæredem, non tamen est tradendus Ecclesiasticæ sepulturæ, donec fuerit satisfactum, et contrà faciens incurrit pœnas eorundem, & testamenta usurariorum non ualent. h. d.

Et id adeo obtinet, vt [d] etiam si morituri in vltima volũtate de vsuris satisfieri expressa quantitate, vel indistinctè mandauerint, donec secundum Gregorianæ constitutionis tenorẽ satisfactum fuerit, Ecclesiastica sepultura carêre debeãt. Quicunque verò manifestos Vsurarios contra prędictæ sanctionis formam tumulare ausi fuerint, pœna Lateranensis concilij cõtra vsurarios promulgatæ subijciendi erũt. Testamẽta [e] quoq; ab eisdem facta, aliter quàm secundum dictæ Constitutionis formam non valebunt, sed ipso Iure erunt irrita.

d cap. 2. eod. tit. in 6.

e ... fin.

Non debemus facere malum, ut postea faciamus bonum, & si non sint, quibus restitui possint usuræ, erogandæ sunt in pauperes, & paupertas excusat à restitutione. h. d.

Nec quicquam [f] proficiet, q̀ quis pro captiuis redimendis, vel eleëmosynis dãdis sese vsuras exercuisse alleget: nec enim propterea magis cum vsurario dispensari poterit, cùm pro vita alterius nec mentiri [g] quidem, nedum rapere liceat. Planè [h] si nec ij, à quibus quis vsuras extorserit, nec illorum sint hæredes superstites, non solùm pauperibus vsurarum nomine acceptum erogare poterit, verùm etiam compellendus erit: nisi eum nota paupertas euidenter excuset.

f ca. super eo. ubi gloss. extra. eod.

g can. ne quis. 22. q. 2.

h cap. cùm tu. extra. eod. tit.

Non solùm fœneratores, sed etiam illorum hæredes debent usuras restituere, nulla obstãte appellatione. h. d.

Nec is tantùm Ecclesiastica districtione extortas vsuras restituere cogendus erit, q̀ fœneratus est, verùm etiam [i] filij, & quicunque extranei hæredes, qui omnes super vsuris conuẽti nullius appellationis remedio restitutionem subterfuge-

i cap. tua nos. extr. eo. tit.

re permittendi erunt.

Iudex fœneratori potest præcipere sub pœna excommunicatinois, tam ne usuras exigat, quàm ut exactas restituat, non obstante iuramento præstito de non repetendis usuris. hoc dicit.

Sed & si quis sub vsuris pecuniam acceperit, & de eis nunquam repetendis fœneratori iurauerit[a], adhuc Iudex vsurarios per cẽsuram Ecclesiasticam cõpellere poterit, tam vt ab earum desistant exactione, & iuramentum remittant, quàm etiam, vt exactas restituant, ne de dolo & fraude quenquam contingat commodum reportare.

a cap. tua dudum. extra. eod.

Iudæi satisfacere debent de immoderato grauamine Christianis, aliàs excommunicantur modo quo possunt. h. d.

Iudæi[b] quoque, si à Christianis quocunque prætextu graues immoderatásve vsuras extorserint, & per seculares principes & potestates illas remittere sunt compellendi: & donec de immoderato grauamine competenter satisfecerint, ab vniuersis Christi fidelibus tã in mercimonijs, quàm in alijs per excommunicationis sentẽtiam eis omnimoda cõmunio denegabitur.

b cap. post miserabilem. cũ seq. extr. eod. tit.

Ponuntur plures casus, quibus quis fructus in sortem computare non tenetur. h. d.

Sunt tamen casus, in quibus aliquid vltra sortem absque vitio vsurarũ licitè recipitur: vtputà, si Clericus Ecclesiasticum beneficium aliter redimere nõ valens, prætextu pignoris de manu laici illud acceperit: nec enim hîc in sortem fructus tenebitur computare. Idem, si terra non sit beneficij alicuius Ecclesiastici, sed ad accipientem in pignus Iure dominij directi pertinere noscatur. Idem[c], si possessiones pro non numerata dote genero à socero pignori obligatæ fuerint: cùm enim frequenter dotis fructus nõ sufficiant ad onera matrimonij supportãda, pignoratarũ possessionum fructus in sortem computandi non erunt.

c cap. salubriter. extr. eo.

Non est usurarius rem emens minùs iusto pretio, si tunc uerisimiliter dubitetur, an tempore solutionis plus uel minus est res ualitura, uel aliter dubius euẽtus usurarum suspicionem remouet. h. d.

Ille[d] quoque, qui dat decem solidos, vt alio tempore totidẽ sibi grani, vini, vel olei mensuræ reddantur, ex hoc vsurarius censeri nõ debet: quia licet tũc plus valeant, vtrùm plus vel minus solutionis tempore fuerint valituræ, verisimiliter dubitatur.

d cap. si. §. ille. extr. eod. tit.

Vsurarius est, qui à debitore recipit aliquid ultra sortem, etiam si suscipiat in se periculum. hoc dicit.

Aliud tamen Iuris est, si quis nauiganti[e], vel ad nũdinas eunti certã pecuniæ quantitatẽ mutuatur,

e cap. fin. in prin. extra. eod.

tuatur, & ex eo, quòd in se mutuans periculũ suscipit, aliquid vltra sortem vt recipiat, conuenit: nam hic vsurarius reputandus erit.

DE ADVLTERIIS, & alijs coniunctionibus illicitis,

TITVLVS VIII.

Adulterij appellatio est generalis: propriè tamen in nuptam committitur, & quæ sit adulterij pœna. h. d.

ADulterij generalis est appellatio: cõtinet enim non modò alieni thori [a] violationem, sed omnem propè illicitam fornicationem. Propriè tamen adulterium in nuptam committitur. Pœna [b] in laico, excommunicatio: in Clerico, depositio: vel in vtroque, certæ pœnitentiæ impositio.

a can. 2. §. adulterij. 36 q. 1.

b cap. clerici. extr. de excess. præla.

Arbitraria est pœna incestus, Sodomiæ, et rei habitæ cum brutis. h. d.

Eadem vel etiam pro Iudicis arbitrio maior, aut minor, eos manet pœna, qui incestum cõmiserunt: vtputà, cùm qui contra naturam humanæ societatis parentibus, vel liberis, vel alijs eiusmodi personis impudicè adhærent: aut si cum illa, quã quis de sacro fonte susceperit, aut quam ante Episcopum tenuerit, cùm sacro Chrismate invngeretur, fornicationis scelus perpetrauerit; aut cùm relicto naturali vsu contra naturã [c] more Sodomitico fornicabitur: aut humani generis naturam transgressus, sese brutis commiscuërit.

c cap. clerici. extr. de excess. præla.

Quæ pœna sit stuprantis mulierem & honestè uiuentem, & uirginem deflorantis. hoc dicit.

Quòd si quis stuprum admiserit, multum intererit, vtrùm cum muliere honestè viuente rem habuerit, an virginem deflorauerit. Primo enim casu stuprator pœnitentiæ subditus, pecuniaria etiam pœna coërcendus erit: posteriore verò [d] dotata virgine eandem patre cõsentiente habebit vxorem: si verò pater virginis dare noluerit, aut stuprator eam vxorem habere legibus impediatur, reddet pecuniam iuxta modũ dotis, quã virgines accipere consueuerũt. Quòd si consentiente patre stuprator ipse corruptam virginẽ in vxorem ducere renuërit, corporaliter castigatus excommunicatusq́;, in monasterium ad agendam pœnitẽtiam retrudatur, de quo nulla erit ei egrediendi sine iudicis permissione licentia.

d cap. 1. & seq. ext. eo. tit.

Raptorum pœna excommunicatio, depositio, & seruitus, cum facultate tamen seipsum redimendi. h. d.

Maior [e] legum seueritas raptores cohibet: nam præter secularium sanctionũ pœnas, anathemate cum suis adiutoribus

e can. 1. 36. q. 2.

feriri, aut si Clerici sint, proprij ordinis & honoris amissionem substinere debent.

In propria sponsa non cadit raptus, & raptus per consensum purgari potest. h. d.

a cap. pen. et fin. extr. de raptor.

Raptus[a] autem tunc committi dicitur, cùm illa, de cuius nuptijs nihil actum fuerit antea, abducitur. Vnde qui sibi despõsatam, vel parentibus reclamantibus, abduxerit, in crimen raptus, & in pœnas minimè incidit. Rapta quoque puella legitimè cum raptore matrimonium contrahet, si prior dissensio in consensum transeat. Raptor enim & rapta nomina sunt vitiorum, non personarum: vitia autem cùm purgata fuerint, eorum etiam nomina abolentur.

Raptus Monialis purgari non potest. h. d.

Sed hæc de illis intelligenda sunt, qui mulierum laicarũ consensum habuerunt: nam si quis Deo dicatas virgines[b], vel rapuerit, vel volẽtes matrimonio sibi sociare tentauerit, tanquã sacrilegium admittens, pro tã nephandi criminis atrocitate plectendus erit, nulla[c] prorsus voluntatis sacrarum virginum habita ratione.

b can. 2. 36. q. 2. cũ seq.

c gloss. 1. d. can. 2.

Pœna simplicis fornicationis est arbitraria. h. d.

Demum si quis cum muliere soluta & impudica simpliciter fornicatus fuerit, tam pœnitentię modus, quàm etiam alia pœna in Iudicis potissimùm reponetur arbitrio, qui ex qualitatibus varijs minorem, vel maiorem pœnam statuet.

DE CRIMINE FALSI,

TITVLVS IX.

Qui per se, uel per alios literas Papæ falsant, excommunicati sunt cum suis fautoribus, & Clerici officijs & beneficijs priuantur, et degradati traduntur Curiæ seculari. h. d.

ADuersus eos quoque, qui falsi crimen commiserunt, variè statutum reperitur: illos tamen cæteris acriùs Canones insectantur, qui literis Apostolicis falsis vsi fuerint. Taliũ enim literarum falsarij[d] cũ fautoribus & defensoribus suis, anathemate feriuntur: &, si Clerici fuerint, omnibus officijs & beneficijs Ecclesiasticis perpetuò priuabuntur, ita, vt qui per se falsitatis vitium exercuerint, postquam per Ecclesiasticũ Iudicem degradati fuerint, seculari potestati tradendi sint secundum legitimas constitutiones puniendi: per quam & laici, qui fuerint de falsitate conuicti, legitimè punientur.

d cap. ad falsariorum. extra. eo. tit.

Qui falsis literis utitur, si Clericus est, officijs & beneficijs priuatur: si laicus, excommunicatur. h. d.

Mitiùs[e] cum illis agitur, qui licet his vtantur, tamen ipsi nõ falsificauerunt: si enim Clerici fuerint, officijs & beneficijs Ecclesiasticis spoliandi erũt: si laici,

e d. capit. ad falsariorũ. §. qui uero. ext. eod. tit.

ei, tamdiu excommunicationi subijcientur, quamdiu competenter satisfecerint. In vtrisque tamē malitia grauiùs, quàm negligentia punietur: quod & de his, qui falsas literas impetrāt, obseruabitur.

DE HOMICIDIO,

TITVLVS X.

Assasinium, sicuti omnium homicidiorum est atrocissimum, ita etiam atrocissimè punitur. h. d.

CVm non ad opera tantùm sit respiciendum, sed tempus, causa, voluntas, personarum differētia, & omnia quæ operibus accidunt, sint peruestiganda, sequitur, vt non sit omniū homicidiorum eadē conditio. Cunctorum verò illud atrocissimum [a] videtur, quod *Assasinium* vulgò nuncupant. Vnde non solùm assasini ipsi, sed etiam receptatores, occultatores, consultores & defensores eorum, & qui per eosdem quēquam interfici fecerit, aut mandauerit, dignitatibus, honoribus, officijs, beneficijs, omnibusq; bonis nudatus, excommunicationis & depositionis incurret ipso iure sententiam, & tanquam Christianæ religionis hostis à toto Christiano populo perpetuò diffidatus erit.

a cap. 1. eod. tit. in 6.

Interficiens per industriam similis est Assasino. h. d.

Non [b] absimilis eū tenet pœna, qui licet nō per assasinium, per insidias tamen & industriā hominem interfecerit.

b cap. 1. ext. eod. tit.

Interficiens latronem nō ex necessitate, punitur: secus, si ex necessitate. h. d.

Quòd si [c] quis latronē, vel furem peremerit, videamus, an sit puniendus: & si quidem furem absque occisione comprehendere potuit, certa aduersus eum statuta pœnitentia reperitur: quod si non potuit, nulla occisori erit ex necessitate iniungenda pœna.

c cap. 2. ext. eod. tit.

Non punitur homicidium fortuitum, si nulla culpa casum præcessit. h. d.

Idem etiam obtinebit, si casu perpetratum fuerit homicidiū, vtputà, si quis [d] necessario insistens operi, arborem inciderit, & aliquis subtùs transiens opprimatur: nam si neque voluntate, nec vlla incidentis culpa factum fuerit, vt pertransiens opprimeretur, arborē incîdens homicidij pœnis obnoxius nō erit.

d can. sæpè cōtingit. 50. distin.

Pœnitentiā certorum annorum est iniungēda parentibus opprimentibus filios. h. d.

Alia [e] ratio est eorum, qui proprios filios oppressisse reperiūtur. Cùm enim hos grauiter deliquisse non sit dubium, certorum annorum erit illis iniungēda pœnitentia.

e cap. fi. extr. de his qui fili. distraxe.

Filius à patre, uel ab alio, patre sciente, expositus, liberatur à patria potestate: & expositum suscipiens nullum in eo habet ius. h. d.

a cap. uni. extra de infan. langu. & exposi.

Quòdsi[a] filius à patre, vel ab alio, patre sciente, fuerit expositus, aut eidem alimenta denegata fuerint, hoc ipso à potestate patria liberabitur. Nec tamẽ propterea, qui expositos susceperit, aliquod in eis ius vendicare poterit.

Impediens conceptionem, uel abortũ procurans, punitur ut homicida: secus, si id casu fieri contingat. h. d.

b cap. si aliquis. ext. eodem tit.

Is[b] quoque, qui vel causa explendæ libidinis, vel odij meditatione viro aut mulieri aliq͠d fecerit, vel potandum dederit, quo minùs possit generare, vel concipere, vel nasci soboles, vt homicida puniẽdus erit. Quanquam aliàs, si conceptus nondum viuificatus fuerit, nec vt abigeretur, quisquam dolo malo fecerit, qui abortui[c] occasionem tradidit, puniendus non erit.

c cap. sicut ex literarũ. extra. eo.

Qui sibi mortem inferunt, habentur similes illis qui impœnitentes moriuntur. h. d.

Nouissimè sciendum est pro his, qui quocunque prætextu voluntariè ferro, vel veneno, vel suspendio, vel quolibet modo sibi mortem inferunt, nullam in oblatione faciẽdam esse commemorationem, & ecclesiastica eos debere carere sepultura, non aliter atque illos, qui pro suis sceleribus impœnitentes moriuntur.

DE INIVRIIS, ET damno dato,

TITVLVS XI.

Inferens iniuriam & damnum, debet damnum passo satisfacere, nec illum excusat ignorantia. h. d.

Mitiùs[d] cum his agitur, qui in pugna, vel rixa aliquẽ lapide, vel pugno percusserint. Si enim ille mortuus nõ fuerit, sed in lecto iacuerit, vel operas exercere fuerit impeditus, qui percusserit, & opera eius, & impensas *immodicas restituet. Et generaliter, si culpa[e] tua datum est damnum, vel iniuria irrogata, vel alijs irrogantibus opem tulisti, aut hæc imperitia tua, siue negligentia euenerunt, iure te super his satisfacere oportebit: nec te excusabit ignorantia, si scire debuisti ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere, vel iacturam.

d cap. 1. ex. eod. tit.

* in medicos, meliús.

e cap. fin. extra. eo. tit.

Si tuum animal damnum dabit, potes liberari illud dedẽdo, nisi sit ferum animal & nocere solitum, & non fuerit adhibita debita diligentia. h. d.

Quòdsi[f] animalia tua nocuisse proponantur, nihilo minùs ad satisfactionem teneberis, nisi ea pro noxa dando damnum passis, te ipsum velis liberari: quod tamẽ ad liberationem nõ sufficit, si fera fuissent animalia, & quæ nocere consueuerant, & quam debueras, diligentiã non adhibuisti. Diuersum statuitur in

f cap. fin. §. quod. extr. eod. tit.

in eo, qui vt damnum non contingeret, nihil omisit.

Iniuriæ inferūtur re, uerbis, literis, & pœna est arbitraria. h.d.

Inferuntur[a] autem iniurię tribus modis: Re, Verbis, & literis. Re, vt cùm manus inferuntur. Verbis, vt cùm conuicium dicitur. Literis, vt cùm in alterius vituperationē carmen, aut famosus libellus conscribitur: quibus omnibus casibus ꝓ qualitatibus admissi & atrocitate, prudens iudex pœnas irrogabit.

[a] *glos. in uer. iniuria. cap. fin. ext. eo.*

Conficiens famosum libellum, & manifestans, pari pœna puniuntur. h.d.

Eo amplius si quis famosum libellum inuenerit, & non statim corruperit, vel combusserit, sed eius tenorem dolosè manifestauerit, quasi author, plectendus erit.

DE ECCLESIASTICIS Censuris,

TITVLVS XII.

Ponit cōtinuationem præcedentiū, & subsequentium. h.d.

POstquam tam primo libro personarū, quàm secundo rerum Ecclesiasticarū tractatū cum his, quę annexa sunt, summatim complexi fuimus, subinde ad reliquos venientes, iudiciorū tam Ciuilium, quàm Criminalium materiam & seriē explanauimus, delictorum & naturā & pœnas breuiter perstringentes: cùm tam ratione contumaciæ, quàm etiam aliorū excessuum Ecclesiasticis censuris interdum aliquos innodari varijs locis admonuerimus, superest nunc, vt operi finem imponentes, de ipsis cēsuris fusiùs & distinctiùs disseramus.

Quid ueniat appellatione censuræ Ecclesiasticæ, quid sit excommunicatio, quid interdictum, quid suspensio. h.d.

Ecclesiasticæ censuræ nuncupatio tria regulariter complectitur: scilicet, Excommunicationis, interdicti, & suspensionis sententiam. Excommunicatio, est à communione exclusio. Interdictum Ecclesiasticū, est à certis sacramentis, & omnibus diuinis officijs & sepultura Ecclesiastica facta prohibitio. Suspensio, est inhabilitas quædam ordinum, vel officiorum executionem impediens.

Sed ne de omnibus simul tractantes, legentibus difficultatē ingeramus, distinctè de singulis disseramus, ac primùm de Excōmunicatione.

DE SENTENTIA excommunicationis,

TITVLVS XIII.

Minor excommunicatio à perceptione sacramentorum, Maior etiam à fidelium communione separat. h.d.

EXcommunicationum duæ sunt species, minor scilicet, & maior. Minor est, per quã quis à sacramentorum participatione conscientia, vel sententia arcetur. Maior est, per quã quis non solùm à sacramentorũ excluditur perceptione, verùm etiam à communione fidelium, quæ ab omni actu legitimo separat ac diuidit: & hæc alio nomine [a] *Anathema* appellatur.

a can. fi. 3. q. 4.

Excommunicationum aliæ sunt latæ sententiæ, aliæ ferendæ. Et latæ sententiæ est, cùm quis sine facto iudicis à iure excommunicatur.

Rursus excõmunicationũ alia Canonis, alia Iudicis. Canonis est, qua qs ab ipso solùm Canone absque iudicis ministerio innodatur, q̃ etiã alio vocabulo *latæ sententiæ excommunicatio nuncupatur.* Sciendum est enim, complures esse casus, in quibus adeo quis delinquere existimatur, vt nulla expectata iudicis pronunciatione ipso iure excommunicationis vinculis innodetur: qđ quidem, quanquam innumerabilibus propè exemplis declarari posit, vnius tamen tantùm prosecutione contenti erimus.

Qui Deo dicatos homines corporaliter offendunt, incidunt in excommunicationem latæ sententiæ, à qua non possunt absolui, nisi per Papam. h. d.

Si quis igitur [b] in clericos, regulares, monachos, professos, vel nouitios, vel conuersos violentas & impias manus iniecerit, ipso iure Canonis incurret sententiam, à qua præter quàm à Romano Põtifice, vel eius de latere legato [c], à quo quam absolui non poterit.

b cap. nõ dubiũ. ext. eo.

c cap. ad eminentiam. extra. eod.

Complices inferentiũ manus uiolentas clericis, pari pœna cum inferentibus puniuntur. hoc dicit.

Sed & si manus quis violentas non iniecerit, inferenti tamen, vel author [d], vel fautor, vel adiutor fuerit, aut factum ratũ habuerit, pari pœna illum plectendum Catholica sanxit authoritas, eos etiam delinquentibus fauere interpretata, qui cũ possunt, manifesto sceleri desinunt obuiare.

d cap. mulieris. in fi. extra. eod. et cap. quãtæ præscriptionis. d. titu.

Detinens, uel ducens clericos in uincula, incurrit excommunicationem latæ sentẽtiæ, nisi faciat de uoluntate suorum prælatorum. h. d.

Interdum etiam si nullã corporis læsionem clericis quis intulerit, excommunicationis tamen pœnam non euadet: vtputa [e], si laicus in publica, vel priuata custodia illos detinuerit, vel in vincula coniecerit, nisi tamen id de mandato faciat prælatorum, quorum illi sunt iurisdictioni subiecti: tunc enim citra excommunicationis metũ, & capere clericos, & ad iudiciũ violenter ducere laici poterũt: cùm hoc non ipsi, sed illi, quorum authoritate hoc faciunt, agere videantur, dum tamen nõ am-

e cap. nuper à nobis. extra. eod. tit.

amplius eorum se extendat violentia, quàm defensio clericorũ exigit.

Si Abbas imperet laico, ut monachum etiã causa disciplinæ uerberet, uterq; incidit in excommunicationem: secus autem, si imperet clerico ex causa necessitatis. h. d.

Quod autem diximus, nõ facientes, sed eos, quorum fit authoritate, quid facere videri, absolutè non procedit. Nam[a] si laicus, qui in Abbatis ipsius seruitio commoratur, eiusdem iussu in clericum, vel conuersum, vel monachũ etiam subsistente causa manus iniecerit, tam qui tales verberari præcipit, quàm q mandato verberat alterius, excommunicationis sententiam non euadent. Nam si disciplinę regularis gratia id faciendũ sit, vel Abbas id per se ipsum faciet, vel si necessitas vrgeat, per clericum, vel monachum id fieri iubebit.

a cap. uniuersitatis. ext. eod. tit.

Tam percutiens uolentem clericum, quàm clericus consentiens, sunt excommunicati. h. d.

Volentem[b] quoq; clericum si quis percusserit, nihilo minùs excommunicationis censuram incurret: vt responsum est de eo clerico, qui cùm laico iniuriam intulisset, volens secundum cõsuetudinem patriæ pro iniuria illata offenso satisfacere, sponte sua fustiũ se subiecit percussionibus. Quanquam enim hęc manuum iniectio non sit violẽta, tamen iniuriosa videtur: & Canon respexit non tam fauorem clerici ordinati, quàm clericalis ordinis: vnde hoc casu tã percutiens, quàm seipsum percussionibus sponte subijciens excommunicationis sententia innodabitur.

b cap. contingit interdũ. extr. eo. tit.

Ponit tres casus, in quibus percutiens clericos in Canonem latæ sententiæ non incidit. hoc dicit.

Ex contrario áccidit interdũ, vt etiam pro violenta manuum iniectione excommunicationi quis non subijciatur: veluti[c] si clericum sibi manus inferentẽ ita quis incontinenti vi repellat, vt læsionem inferat, aut in eum, quẽ cum vxore, matre, sorore, vel filia turpiter se gerentem inuenerit, manus violentas iniecerit. Idem statuitur[d] & de eo, qui illum percusserit, quem probabiliter ignorabat esse clericum.

c cap. si uerò. el 1. §. si uerò. extra. eod.

d cap. si uerò. el 2. extra. eod. tit.

Interficientes clericos qui posthabito habitu cõmittunt enormitates, non sunt excommunicati. h. d.

Quinimò[e] etsi occiderit quis clericos, vel presbyteros, qui contempto clericali habitu scęleribus sese immiscuerint, in odium clericalis excessus Canone latæ sententiæ minimè coërcebitur: frustrà enim Ecclesiæ implorat auxilium, qui in ecclesiam ipsam committit[f].

e cap. cũ non ab homine. §. in articulo. ext. eod. tit.

f cap. in audientia. §. ad hæc. extra. eod. tit.

Qui ratione officij, uel intuitu disciplinæ clericos percutiũt, non sunt excõmunicati. h. d.

Item si qui ratione[g] officij,

g cap. cum uolũtate. §. si. ext. eod.

quod obtinent in Ecclesia, aut si clerici seniores, pueros, vel adolescentes in minoribus ordinibus constitutos diuinum turbâtes officium, vel etiam si qui magisterij, vel prælationis obtentu subditos & scholares correctionis causa percusserint, excommunicationis sententiam non incurrent. Quod & de his intelligendum est, qui aliquos de familia sua, vel propinquos inferiorum graduum simili modo, vt ab excessibus prohibeantur, & sciētia bonisq; moribus informentur, corrigendos duxerint, & alijs casibus compluribus.

Ex causa potest quis absolui ab alio, quàm ab Apostolico. h d.

a cap. quàuis incidēs. ext. eod. tit.

Quod[a] autem suprà diximus, ab hac excommunicatione, ab alio quàm ab Apostolico, aut eius legato absolui neminē posse, non est perpetuum. Nam si quis excommunicationis latæ sententiæ vinculis innodatus, in mortis articulo constitutus reperiatur, aut capitales habeat inimicitias, aut alias iustas excusationes, ita vt sine periculo Apostolico se nequeat cōspectui præsentare, licebit Diœcesano Episcopo, iuramēto secundū morē Ecclesiæ recepto, sibi absolutionis gratiā impertiri.

Cessante causa cessat effectus. h. d.

b capit. eos qui. eod. tit. in 6.

Periculo[b] tamen & impedimento cessantibus, quàm citò cōmodè poterunt, ad sedē Apostolicam se præsentabūt, mādatū illius super negotijs, pro quibus excommunicati fuerāt, humiliter recepturi, & provt iustitia suadebit, satisfacturi: alioq; si id facere cōtempserint, ne temere & impune censuræ Ecclesiasticæ illudatur, ipso iure in eandem sententiam recident: quod generaliter constitutum est, quotiescunq; legitima subsistēte causa, ab alio quis, quàm ab eo, à quo aliàs de iure absoluendus fuerat, absolutionis beneficium consecutus fuerit: & quibusdam casibus similibus.

Si modica sit illata iniuria clerico, uel qui intulit non prouectæ sit ætatis, potest Ordinarius absoluere eum, qui incidit in Canonem latæ sententiæ h d.

Item[c] si nō enormis, sed modica & leuis iniuria fuerit clericis irrogata, inferēs per Episcopum absolui poterit. Itē ætatis intuitu Iuris rigor mansuetudine tēperatur. Vnde[d] si in pueritia constitutus in Canonem inciderit sententiæ promulgatæ, siue ante, siue post pubertatem sese absolui postulet, diœcesanus[e] Episcopus absolutionis beneficium impertiri poterit.

c cap. peruenit. ext. eod. tit.

d cap fin. d. tit.

e cap. quamuis ante pen. extra. d. tit.

Monachi, uel Moniales se inuicem, uel conuersos percutientes, sunt ab Abbate, uel Episcopo absoluendi. h. d.

Monachi quoque, & alij Regulares quomodocūq; [f] in claustro sese inuicem percusserint,

f cap. canonica ext. eod. tit.

non

non ad Apostolicam sedem remittendi, sed secundum prouidentiam proprij Abbatis coërcendi erunt: quòd si Abbas non sufficit, Episcopus adhibendus erit. Simile statuitur de monialibus [a]: nã si vel in se inuicẽ, vel conuersos, aut conuersas suas, aut etiam in clericos violentas manus iniecerint, ne cõtra muliebris sexus verecundiam, & regularis obseruantiæ decoré peregrinari compellantur, per Episcopũ, in cuius diœcesi monasteria fuerint, absolutionem consequentur. Sunt & alij casus, quibus ab alio quis, quàm ab Apostolico ab hac excommunicatione absolui poterit, vt ex ipsis Decretaliũ libris facilè apparere potest.

[a] *cap. de monialibus. ext. eod. tit.*

Ex causa certis casibus absolutio potest delegari. h. d.

His autem [b], quibus id certis casibus ex officio competit, nõ solùm per seipsos absoluere, verùm etiam alijs, cùm expedire viderint, huiusmodi absolutionem committere poterunt.

[b] *cap. fin. ext. de offi. ord.*

Excommunicatio iudicialis est, quam infert iudex, & cui causa committitur, omnia quæ causam contingunt, censentur permissa. h. d.

Iudicis, siue iudicialis excõmunicatio est, quę iudicis ministerio infertur. Iudicẽ autẽ hoc loco intelligimus, nõ solùm ordinarium, verùm etiam delegatum. Nam si cui [c] per Apostolicum causa etiam simpliciter delegetur, nec literæ cõmissionis de excõmunicatione quicquam contineant, poterit nihilo minùs delegatus concessę sibi authoritatis ratione contumaces, vt suprà diximus, Ecclesiastica seueritate coërcere.

[c] *cap. pastoralis. §. præterea. extra. de off. ordi.*

Excommunicationis sententiam debet præcedere monitio: & debet ferri in scriptis, ita ut causam contineat. h. d.

Quoties autẽ causa suberit, vt iudex subditum suum Ecclesiastica districtione coërceat (cùm medicinalis [d], nõ lethalis excommunicatio esse debeat) non aliter, quàm competentibus præmissis monitionibus [e] ad huiusmodi sententiam descendet: quam etiam de scripti recitatione proferet, ita vt causam, ob quam profertur, expressè contineat, aliáque obseruabit, quæ tam generali, quàm Lugdunensi concilio editis cõstitutionibus sunt comprehensa, earundem pœnis, si contrà fecerit, subijciendus.

[d] *cap. 1. eod. tit. in 6.*

[e] *cap. sacro approbãte. extr. eo. ti.*

Iudex aliquem excommunicans, in dubio censetur inferre maiorem excommunicationẽ. h. d.

Sed quæri poterit [f], si iudex illa verborum formula vsus fuerit, *Illum excommunico*, vel simili, qua de maiori, vel minori excõmunicatione quicquam nõ expresserit, vtra magis quis excõmunicatus censeatur? Et respõsum est, non tantùm minorem,

[f] *capit. pen. extra, eod.*

ſed etiam maiorem cenſeri per Iudicem illatam: quã non modò à ſacramentis, & fidelium participatione excluſio, ſed alij præterea multi conſequuntur effectus.

Communicans excommunicatis incidit in excommunicationem: & iudices curare debẽt, quòd excommunicati ab actis legitimis, & cõmercio aliorum abſtineant. h. d.

Quorum ille prætereundus non eſt, quòd quandiu de excõmunicatorum abſolutione legitimè non conſtat, qui cum ipſis cõmunicauerint, ipſi quoque nullo obſtante priuilegio, ipſo iure excommunicationẽ incurrunt, decretumque eſt [a] propterea, vt ab Eccleſiaſticis iudicibus ſeculares iudices Canonica pręmiſſa monitione Eccleſiaſtica cenſura compellantur, vt excommunicatos ab agẽdo, patrocinando, & teſtificando in ſuis curijs & iudicijs repellant.

a cap. decernimus. eo. tit. in 6.

Defectu, qui obuenit mihi ex te, non potes uti contra me ad tuum commodum. h. d.

Dubitatum [b] tamen fuit, num is, qui excommunicato in locutione, vel oratione ſcienter communicat, excommunicatũ ipſum à iudicio contra ſe inſtituẽdo ſummouere poſsit: cùm ille communionem huiuſmodi contra eum replicet: & cùm is, qui impetitur, à ſacramentorũ perceptione ſit remotus, alius verò etiam à fidelium communione, replicatione minimè ſuffragãte iudiciũ procedere non poterit.

b cap. 2. extr. de exceptio.

Excommunicato communicari non poteſt ante abſolutionem, etiamſi dederit cautionem iuratoriam de parendo mandatis Eccleſiæ, & Epiſcopus ei communionem reddiderit, etiam ſi morte præuentus non potuerit abſolui. h. d.

Nec [c] ideo magis agere volẽti communicari poterit, quòd ipſe ex conſuetudine de parendo mandatis Eccleſiæ iuratoriã dederit cautionem, eíque communionem Epiſcopus reddiderit, aut quòd eos, cum quibus participauit, poſtmodum impugnauit: nã niſi poſt iuramentum præſtitum ſecundum formam Eccleſię abſolutus fuerit, nec cautio, nec perperam reſtituta communio quicquam proderit. Quod ipſum obtinet [d] etiam, ſi pòſt prædicta morte quis præuentus, abſolutionis beneficium obtinere non potuerit: nec enim is, cui viuo non communicamus, defuncto cõmunicabimus.

c cap. cùm de ſideras. & cap. à nobis. el 2. extra. eod. tit.

d d. cap. à nobis.

Excommunicatus ſi ante mortem oſtenderit ſigna pœnitentiæ, etiam mortuus poteſt abſolui. h. d.

Planè [e] ſi de mortui pœnitentia per euidentia ſigna, dum viueret, conſtiterit, defuncto quoque abſolutionis beneficium à ꝓprio iudice impendendũ erit, hęredéſq; eius, vt ꝑ ipſo ſatisfaciant, ſi ſpõte nolint, Eccleſiaſtica cenſura compelli poterunt.

e cap. à nobis el 2. uer. poteſt. extra. eod. tit. ct in fin.

Diff[illegible]

Diffamato de excõmunicatione non possumus communicare, nisi se purget, uel ad cautelam se faciat absolui: & toleratus ab Ecclesia non debet uitari, nisi in occulto. h. d.

Sed [a] etsi qui ꝑ sacrilega manuum iniectione in edictum excommunicationis incidit, denunciatus quidem non sit, sed de patrato scelere publica laboret infamia, nemo sibi pari ratione communicare debet, nisi vel ad arbitriũ Episcopi de hoc se purgauerit, vel ad cautelam absolutionis beneficium consequatur, nisi fortè [b] soli tibi de facinore cõstet: hoc enim casu, quandiu toleratur ab Ecclesia, priuatim tantummodò à te vitandus erit, vt saltem verecundiæ rubore suffusus, pro latenti excessu satisfacere cõpellatur.

a cap. cùm desideras. §. secundum. extr. eo. tit.

b cap. cùm nõ ab homine. extr. eo. tit.

Participatio criminosa cum excõmunicatis implicat participantem eadem excommunicatione. h. d.

Sed multùm interest, qualiter excommunicato communicatur: nam si quidem crimini & criminoso communicarit quis cõsilium, putà auxilium, vel fauorem impendendo, vel fortè cum clericis ab Apostolico excommunicatis scienter [c] & spõtè participauerit, & ipsos in officijs receperit, eadem excommunicationis sententia inuoluetur, qua illi ipsi sunt obstricti: quibus cùm ita ab eo communicatum fuit, cumq; ratione damnati criminis [d] in eum, qui damnauit, delinquere videatur, meritò ab eo, vel si videtur, eius superiore iuramento præstito, delicti tunc erit absolutio requirenda. Et idem statuetur, si qui cum participibus suis excõmunicati fuerint.

c cap. significauit nobis. extr. eo. tit.

d cap. nuper à nobis. §. in primo. extra. cod.

Participatio cum excommunicato non criminosa, illigat participantem minori excommunicatione, à qua per Ordinarium absolui potest. h. d.

Quòd si aliter, putà [e] in choro, in mensa, in osculo, aut sermone excommunicato communicatum fuerit, tunc minor tantùm incurritur, & nulla interueniente iuratoria cautione à proprio sacerdote, vel Episcopo, absolutionis beneficiũ obtineri poterit: quamvis enim & tunc non iudicis, sed iuris sententia excommunicato cõmunicans sit illigatus, quia tamen conditor Canonis eius absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso relaxandi facultatem alijs concessisse videtur.

e cap. nuper à nobis. § . in secundo. extra. cod. tit.

Communicans excommunicato in contemptum, incidit in maiorem excommunicationem. hoc dicit.

Hoc [f] tamen tunc obtinet, cùm non in contemptũ Ecclesiasticæ disciplinæ cũ excõmunicatis quis commerciũ habuẽrit: nam qui contra prohibitionem sui pręsulis excommunicatorũ communioni sese ingesserit, anathemate feriendus erit.

f cap. fin. extr. de cleri. excommuni.

Si excommunicatus minori induresçat, in ea poterit excommunicari maiori. h. d.

Quòd si ex locutione & alijs similibus minori excommunicatione irretitus fortiùs induret, poterit iudex post Canonicam monitionem [a] etiam maiori excommunicatione, & cõsimili participantem illigare. Quod & in suspensionis, & interdicti sententijs obseruandum erit.

a cap. constitutionem. eo. tit. in 6.

Quæ sit monitio Canonica. h. d.

Tunc [b] autem Canonica censebitur esse monitio, si competentibus interuallis, atque alijs ritè obseruatis, eos, qui monentur, exprimat nominatim.

b d. cap. constitutionẽ. eod. tit. in 6.

Ignorantia excusat participantem cum excommunicato. h. d.

Interdum [c] tamen excommunicato communicans neutrius excõmunicationis vinculo obstringitur, vt áccidit in eo, qui cum illo cõuersatus fuerit, quẽ excommunicatum probabiliter ignorabat.

c can. excellentissimus. & seq. 11. q. 3.

Episcopi debent propalare nomina excommunicatorum. h. d.

Vnde vt excusationis causa omnibus auferatur, prouidere debent Episcopi [d], vt excommunicatorum omnium nomina tam suis parochianis, quàm vicinis Episcopis pariter indicent, eaque in celebri loco posita pro foribus Ecclesiæ cunctis conuenientibus inculcent, vt huiusmodi adhibita diligentia excõmunicatis Ecclesiasticus aditus adimatur.

d can. curæ sit. 11. q. 3.

Omnes qui ante prolationem sententiæ tenebantur excommunicato communicare, tenentur etiam post. h. d.

Vxores [e] quoque excommunicatorum, filij, serui, ancillæ, rustici, seruientes, & omnes qui ante sentẽtiæ prolationẽ excõmunicati obsequio tenebantur familiariter adhærere, non solùm à communione excusantur: verùm etiam (prẹter quàm [f] in criminibus) communicare tenentur, cùm sine illa debita præstare nequeant obsequia.

e can. quoniam multos. 11. q. 3. et cap. inter alia. eo. tit. extr.

f cap. si concubinæ. eod. tit.

Necessitas, uel simplicitas excusat à cõmunione cum hæreticis. h. d.

Mercatores [g] autem, & viatores, nisi aut creditores sint excommunicatorum, aut necessitatis immineat articulus, abstinere debent: sed si in terram [h] excommunicatorum deuenerint, vbi vel nõ possint ab alijs emere, vel vnde emant, non habeant, ab eisdem accipere poterunt: nec illos excommunicationis metus impediet. Prædicatores [i] quoque, præsertim qui aliàs substentari non possunt, ab excommunicatis, & alienorum bonorum detentoribus eleëmosynam licitè recipere possunt. Idem iuris est de ijs, qui adeo sunt rudes, vt eorũ cõsilio verisimiliter scelera perpetrari

g can. quoniam multos. §. quicunque. 11. q. 3.

h cap. si uere. §. est autem. ext. eod. tit.

i cap. cum uoluntate. §. pen. ext. eo.

petrari non possint: aut q cũ ijs cõmunicant, qui cõmunicant excommunicatis.

Omnino coactus excommunicatis communicans non cadit in excommunicationem: secus, si quis solùm metu communicet. h. d.

a *cap. sacris est canonibus. extra. de ijs quæ fiu. ui, met. ue. cau.* Sed an inuitus[a] excommunicatis communicans excommunicationis labe inquinetur, videamus: & si quidem sit per coactionem astrictus, cùm magis hoc casu pati, quàm agere videatur, excommunicatione non tenebitur. Aliud statuendũ erit, si quis per metum sit inductus: licet enim metus culpam minuat, quia tamẽ eam nõ prorsus excludit, cùm nullius metus obtentu mortale peccatum quis incurrere debeat, excommunicationis pœnã nõ euadet.

Communicans excommunicato in conuertendo, non est excommunicatus. h. d.

b *cap. cum uoluntate. ext. eod. tit.* Item cùm voluntate[b] & proposito maleficia distinguantur, excommunicationis sententiã non incurrit is, qui excommunicato in his, quæ ad absolutionem, vel aliàs ad salutem eius pertinent, in locutione participat, licet & alia verba incidenter, vt apud eum magis proficiat, interponat.

Absolutio ab excõmunicatione ad cautelam peti potest. h. d.

c *cap. 2. eod. tit. in 6.* Si quis tamẽ[c] ex his dubitet, vel ex alijs, ne non iudicis, vel Canonis sententia sit innodatus, sese per competentem iudicem, iuxta Innocentianarũ constitutionum tenorem ad cautelam absolui postulare poterit: quod & is, qui minori innodatus est excommunicationi, exequi poterit.

Excommunicationis absolutio nõ debet peti omisso medio, nisi in contrarium sit consuetudo. hoc dicit.

Sed hoc casu aduertendum erit, ne omisso medio[d] ab eo, qui tuus iudex non sit, absolutionis beneficium postules. Pone enim, quòd suffraganei cuiusdã subditus, putà, Archidiaconus, excommunicationis in te tulit sententiam, non iam à Metropolitano, cùm nec excõmunicantis iudex sit, nec excõmunicati, sed ab ipso suffraganeo absolutio petenda erit, nisi consuetudo[e] contrarium induxerit. — d *cap. dilecti. el 3. extra. de appella. & cap. Romana. eod. tit. in 6.* — e *gloss. 2. cap. referente. extr. de præben.*

Sede uacante is absoluit, qui habet Episcopalem iurisdictionem. h. d.

Episcopali verò sede vacante[f], capitulum, seu is, ad quem Episcopalis iurisdictio tunc tẽporis pertinere noscitur, his, quibus posset Episcopus, si viueret, ab excommunicationis sententia, siue iuris, siue hominis fuerit, absolutionis beneficiũ impertiri poterit: nisi ei fuerit ab Apostolica sede specialiter interdicta potestas. — f *cap. uni. de maior. & obedi. in 6.*

Superior de excommunicatione cognoscẽs, uidens illam iustam, debet excommunicatum ad inferiorem remittere, nisi is malitiosè differat

absoluere: secus autem, si comperiat illam iniustam: sed si dubitetur, honestè faciet, si remittet. h. d.

Vbi verò superiori competit de excommunicatione cognoscere, si eam iustam esse constiterit, veluti [a] cùm propter manifestum excessum est in aliquem promulgata, superior iudex, nisi sit in mora periculum, excommunicatũ ad excommunicatorem prorsus remittere debet: nec eum absoluet, nisi excommunicator requisitus dolo illi absolutionis beneficium exhibere deneget. Si verò huiusmodi sententiam iniustam esse cõstet, excommunicatus ad suum excommunicatorẽ nequaquã remittendus erit, sed sine difficultate debet absolui. Quòd si dubitetur, vtrùm iusta sit, vel iniusta, superior illam tollere poterit: quanquam hoc casu honestiùs & conuenientiùs egerit, si excommunicatori deferat.

a cap. uenerabilibus. §. sanè. eod. tit. in 6.

Vbi manifestum est delictum, non conceditur absolutio, nisi præuia cautione: aliàs, secus.

Manifestũ [b] autem excessum illum esse intelligemus, qui vel per confessionem, vel probationem iuridicè notus fuerit, vel si sit adeo res euidens, vt nulla possit tergiuersatione celari. Quo casu [c] non antè concedenda erit absolutio, quàm idonea ꝓ delicto præstetur satisfactio: cæterùm si de admisso dubitetur, vt sententia relaxetur, sufficiet, si de parendo mandatis Ecclesiæ legitimè cautum fuerit: quanquam si pro simplici contumacia excommunicatus, solam de stando iuri cautionem exhibuerit, absoluendus erit.

b cap. cùm olim. extra. au. de uerb. sig.

c cap. ex parte. in fin. de uerb. signif. extra.

Si pars se dicat post appellationẽ, uel aliàs nulliter fuisse excommunicatã, sunt super hoc partium admittẽdæ probationes, ut appareat, an quis indigeat absolutione. h. d.

Multum etiã intererit, vtrùm absolutionis beneficium postulans, se post appellationem ad Rom. Pontificem legitimè interpositã, vel aliàs nulliter excommunicatione innodatum conqueratur: an verò simpliciter iniustè se proponat excommunicatum. In prima [d] enim specie, si Episcopus sit probare paratus, se in illum, ante quàm vocem appellationis emitteret, sententiam protulisse, antequàm decernatur aliqd, vtriusque partis super hoc probationes sunt admittendæ: per quas denique apparebit, an absolutione indigeat conquerens, vel potiùs non ligatus sit denuntiandus.

d cap. cùm contingat. §. ad quod extra. de offic. deleg.

Si quis dicat se iniustè excommunicatum, priùs est absoluendus, ante quàm sint admittẽdæ probationes super iustitia excommunicationis. h. d.

Aliud [e] iuris erit, cùm iniustè se quis excommunicatum asserit: tunc enim si Episcopus, vt ostendat quòd iustè excommunicauerit, probationes suas admitti

e d. cap. cùm contingat. §. uerùm extra de offi. deleg.

mitti postulet, audiendus non erit: nam etsi constaret excommunicationis sententiam iustè promulgatam, nihilo minùs humiliter postulanti esset absolutio impendenda: ideóque hoc casu protinus iuxta formã Ecclesiæ congruentem absoluendus erit, vt demum probationibus vtriusque partis admissis, vtrùm iustè, vel iniustè quis ligatus fuerit, decernatur.

Innodatus pluribus non potest ab una tantùm excommunicatione absolui. Et, absolutio surreptitia non tenet. h. d.

Quòdsi quis pluribus innodatus[a] excommunicationibus, etiam ex eodem facto descendentibus, de vna tantùm causa velit satisfacere, communioni ob id restituendus non erit, nec ꝑ veritatis suppressionẽ extorta absolutio sibi quicquam proderit[b].

a *cap. cùm pro causa. extr. eod. tit.*

b *cap. officij. in fin. extr. d. tit.*

Si Ordinarius sciat per surreptionem impetratam ab Apostolica sede absolutionem, debet remittere perperam absolutum ad sedem Apostolicam: si uerò hoc sibi non constet, sed suspicetur, debet absolutum cogere ad purgationem. h. d.

Quinimò si constiterit[c], excommunicatum occultatis excessibus, ꝓ quibus in eum sententia lata fuerit, excommunicationis suę causam aliam prætendentem, ab Apostolica sede absolutionis beneficium impetrasse, eundem debet Ordinarius Ecclesiastica censura compellere, vt cum literis suis rei veritatem continentibus ad sedẽ Apostolicã redeat: si verò illud liquidò non constiterit, eum tamen Ordinarius, quòd veritatẽ confessus nõ fuerit, suspectum habeat, ad purgationem præstãdam, quòd verum fassus fuerit, compellet.

c *cap. ex parte tua extr. de offi. ordi.*

Absolutus ui, uel metu, duplici excommunicatione innodatur. h. d.

Illud etiam admonendi sumus, quòd licet vi, vel metu facta regulariter mero iure teneant: si quis tamen ab excommunicationis, suspensionis, vel interdicti sentẽtia, absolutionis, aut reuocationis cuiuscunque beneficium per vim, vel metũ extorserit, viribus omninò cariturum: quin potiùs ne sine vindicta violentię crescat audacia, qui absolutionem, vel reuocationem vi, vel metu extorserit, quasi propria cõfossus sagitta, iteratè excõmunicationis sententiæ subiacebit.

Excommunicatus, cũ Papa communicat, non propterea censetur absolutus, nisi Papa id exprimat. hoc dicit.

Nouissimè[d] sciendum est, quòd si Apostolicus etiam sciẽter excommunicato participet literis fortè cũ salutationis alloquio destinatis verbis[e], osculo, seu alio quovis mõ, ipsũ ꝑ hoc absoluere nulla ratione censetur, nisi forsitan exprimat, vel-

d *clem. fin. eo. tit.*

e *cap. si aliquãdo extr. eo. tit.*

... illum ex hoc pro absoluto haberi. HÆC de excõmunicationis sententia delibasse sufficiat: nunc de interdicto Ecclesiastico & suspẽsione paucis dispiciamus.

DE ECCLESIAstico interdicto,

TITVLVS XIIII.

Interdictum aliud iuris, aliud iudicis: quæ distinctio exemplis declaratur. h. d.

HAbent Ecclesiastica interdicta cum excommunicatione multa communia: nam & illorum alia ipso iure inducuntur, alia Iudicis sentẽtia. Iuris ipsius dispositione interdictũ inducitur, veluti cùm ciuitas, vel vniuersitas in electione [a] Romani Pontificis seruanda nõ seruauerit, aut in necem Cardinalis [b] aliquid machinata fuerit, siue ab Ecclesijs, vel personis Ecclesiasticis aliquid extorserit, aut vsurarijs [c] domos commodauerit. Item cùm in Ecclesia [d] sanguinis, vel humani seminis effusione polluta, aut simoniacè consecrata, celebrari iure vetatur.

a cap. ubi periculũ. §. præterea. de elect. in 6.
b cap. felicis. de pœnis. in 6.
c cap. 1. & seq. de usuris. in 6.
d cap is qui de senten. excom. in 6.

Celebrans in Ecclesia polluta, uel simoniacè consecrata, non incurrit irregularitatem: secus, si alia ratione uiolat interdictum. h. d.

Est [e] autem inter hæc differẽtia non modica: nam si quis in ea Ecclesia celebret, quę vel polluta sit, vel simoniacè consecrata, licet hoc temerariè faciat, nullũ tamen ob id irregularitatis laqueum incurrit: is verò [f], qui scienter celebrat in locis alia ratione interdicto suppositis, irregularitatem incurrit, à qua per alium, quàm per Romanum Pontificem, liberari non poterit: nisi aliqui super hoc priuilegio, vel iure muniti fuerint.

e cap. is qui. de senten. excom. in 6.
f d. cap. is qui. §. fin.

Quid sit iudiciale interdictum. h. d.

Iudicis sententiâ tunc inducitur interdictum, cùm competens iudex ex aliqua causa terram, vel homines à diuinis arcendos pronunciat ac præcipit.

Interdictorum quædam generalia, quædam specialia. h. d.

Rursus interdictum, quod prolatione iudicis inducitur, aliud est generale, aliud speciale. Generale interdictum est, non solùm cùm Regno & prouinciæ, sed etiam cùm castro & villæ diuinis interdicitur. Speciale est, cùm inter plures Ecclesias paucæ, vel vna interdicitur.

Interdicto loco principali censetur interdictus accessorius uicinus & contiguus: &, dispositio iudicis non debet posse reddi elusoria. hoc dicit.

Et si quidẽ ciuitas, castrũ, aut villa [g] generali subijciatur interdicto, non solùm quę murorum continentur ambitu, censentur interdicto supposita, sed etiam

g cap. si ciuitas. de senten. excom. in 6.

etiam illorum suburbia & ædificia *cōtinentia: alioquin si in illis locis posset licitè celebrari, Ecclesiastica cēsura facilè cōtemni posset. Eadem quoque ratione si specialiter Ecclesia sit interdicto supposita, nec in Capella eius celebrari, nec in Cœmeterio eidem Ecclesiæ contiguis sepeliri poterit.

* cōtigua, forté.

Respectu personarum interdictum Ecclesiasticum est strictè interpretandum, & unus non potest pro delicto alterius excommunicari. h. d.

At non, sicuti in locis, ita & in personis lata sit interpretatio: ideoq;[a], si sententia interdicti proferatur in populum, clerus interdictus nō intelligitur: nec econuerso: vnde interdicto altervtro ad diuina licitè alter admittitur. Sed & si propter delictum domini, (nam pro pecuniaria causa sine speciali sedis Apostolicæ, & per patentes literas expressa licentia, interdicti sententia ferri non poterit) vel rectoris ciuitas sit interdicta, ciues, qui culpabiles non existūt, alibi diuinis licitè interesse poterunt, nisi ciues quoque ꝓpter dominum, vel rectorem puniēdum interdicti fuerint. Quod quidem in excommunicationis sententia contingere nō poterit: neq; enim pro peccato vnius alius, putà ipsius familia, excommunicari poterit.

a cap. si sentētia. de sententen. excom. in 6.

Interdicta uniuersitate & singuli de uniuersitate censentur interdicti, ne interdictum reddatur elusorium. h. d.

Item[b] cùm loci alicuius populus Ecclesiastico supponitur interdicto, singulares ex eo personæ, quas interdictas esse cōstat, ne sententia effectu careat, non debent alicubi, casibus expressis à iure duntaxat exceptis, audire diuina, vel Ecclesiastica recipere sacramenta: cùm diuinorum auditio, & sacramētorum perceptio populo, vt vniuersis, non competat.

b cap. [illegible] tentia. §. cū uerò. de sentent. excom. in 6.

Regulariter tempore interdicti potest quis baptizari, chrismari, & uerbum diuinum audire. h. d.

Excepti[c] verò casus sunt: si q ad baptismi, chrismatis, & pœnitentiæ sacramentum, vel ad verbum diuinum audiendum admitti velint, tā si infirmi sint, quàm si sint in bona valetudine constituti. Quod tamen in his, qui interdicto causam dederūt, non obtinet indistinctè: sed in eis Bonifacianę[d] constitutionis forma obseruanda erit. Quæ & alia quædam interdicti tempore fieri benignè indulget, vt ex ipsius constitutionis perpenso tenore facilè apparere poterit.

c cap. responso nostro. extra. de senten. excom.

d cap. fin. de sentent. excom. in 6.

Tempore interdicti potest confici sacrum Chrisma, sed Vnctio extrema, Ecclesiastica sepultura, & diuinorum celebratio sunt prohibita, nisi concessa quibusdam sint ex priuilegio: & uiolantes interdictū incurrunt excommunicationem non obstantibus priuilegijs. h. d.

Velut[e] igitur interdicti tempore iure Chrismatis vtimur vn

e cap. quoniam in. de sentent. excom. in 6.

ctione, sic licet regio sit interdicto supposita, Chrisma die cœnæ Domini posse confici dubiũ esse non debet. Vnctio autẽ extrema, & Ecclesiastica sepultura, & diuinorum officiorum celebratio tempore generalis interdicti omnibus denegatur, nisi quibusdam, quibus id ex gratia certa seruata forma conceditur: cæteri autem, siue clerici, siue laici, qui interdictum violando neruum Ecclesiasticæ disciplinæ conantur infringere, quibuscunq; priuilegijs non obstãtibus, sententiæ excommunicationis subijcientur: à qua per sedem duntaxat Apostolicã absolui poterunt.

Appellationis prætextus uiolatoribus interdicti minimè suffragatur. h. d.

Nec aliquid violatoribus ꝓderit, quòd appellasse, atq; ideo se interdicti sententia minimè teneri contendant: sicut enim post appellationem excommunicari non possunt, sic interdictum, cui ante appellationem eos constat esse suppositos, declinare nequeunt.

DE SVSPENSIONE,

TITVLVS XV.

Suspensio est duplex, ut excommunicatio, & interdictum. h. d.

SVspensio quoque alia est Canonis, alia iudicis, sicuti excommunicatio, & interdictum. Canonis est, veluti cùm quis ob simoniam, vel ob notoriam fornicationem, vel aliud crimẽ ipso iure à sui executione ordinis, vel officij arcetur.

Ob mortale peccatum non notorium est quis suspensus, quò ad seipsum, non quò ad alios. h. d.

At si [a] crimen per sentẽtiam, vel per confessionem factam in iure, aut per rei ipsius euidẽtiam notorium nõ sit: & si quilibet pro mortali peccato, quò ad seipsum, sit suspẽsus, quò ad alios tamen pro suspenso non habetur: ideoque in officijs Ecclesiasticis vitandus non erit.

[a] cap. fi. ext. de cohabit. cleric. & mulier.

Quæ sit suspensio iudicis. h. d.

Iudicis suspensio est, vt cùm sententia quis ab eadem executione ex causa remouetur.

Suspensio solùm ordinem & statum Ecclesiasticum respicit: & priuatio præsupponit habitum. h. d.

Est autem suspẽsio (velut Ecclesiastica censura considerata) respectu quodam, aliquanto q̃ excommunicatio, vel interdictum, strictior: quippe quòd & excommunicatio, & interdictũ non solùm clericos, verùm etiã laicos innectere possunt: at suspensio cũ nihil aliud sit, quàm inhabilitas quædam ad exequẽdos ordines, & officia Ecclesiastica, nullos præter quàm ipsos clericos attingere potest. Nec enim vlli eius ordinis, vel offi-

cij,

cij, cuius est penitùs expers, administratio vetari & interdici potest.

Ingerens se diuinis, incurrit irregularitatē. Et quid sit irregularitas. h. d.

Cauebunt[a] igitur clerici, iudices, & Ecclesiarum Prælati, ne pœnam hāc suspensionis incurrant, sciturì, quòd si ea durāte sese diuinis ingesserint (secūdum Canonicarum sanctionū tenorem & distinctionem) irregularitatis laqueo sese inuoluent, à quo interdum non, nisi per summum Pontificem liberari poterunt. Est autem irregularitas, nota quædam, seu Canonicum impedimētum, ex facto seu defectu proveniēs, quo quis tam ad Ecclesiasticos ordines promoueri, quàm promotus in ijsdem ministrare prohibetur: quod qualiter accidat, tā suprà ex primo libro, quàm etiam ex varijs Decretalium locis facile est legentibus cognoscere.

[a] cap. 1. in fi. & cap. is cui. de senten. excom. in 6.

Episcopi & superiores nunquam incurrūt sententiam interdicti, uel suspensionis, ipso iure, nisi de ipsis expressa mentio habeatur. h. d.

Ea propter optima ratione Innocētiana[b] cōstitutione cautum est, ne Episcopi eorumque superiores, vllius constitutionis, sententiæ, siue mandati occasione, interdicti, vel suspensionis sententiam (nisi in ipsis de Episcopis expressa mentio habeatur) ipso iure incurrant: esset enim hoc nimis periculosum, ob Pōtificalis officij, quod frequenter exercere compelluntur, executionem.

[b] cap. quia periculosum. de sentent. excō. in 6.

Explicit liber quartus, & vltimus INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI, in quibus, si quid diuersum Lector inveneris ab his, quæ in Commentario iampridem edito delineata inveniuntur, scito ea authorem, cùm vltimam Operi limam adhiberet, meliora secutum immutasse.

INDEX LOCVPLETISSIMVS OMNIVM RERVM, QVAE IN QVATVOR libris INSTITVTIONVM Iuris Canonici IO. PAVLI LANCELOTTI, continentur, in studiosorum gratiam editus,

Per LVDOVICVM ALFERIVM I. V. D. Cortonensem.

ABBAS quomodo & qualis sit eligendus, columna 117, §. ut autem

Abbas si imperet laico, ut monachum etiam causa disciplinæ uerberet, uterq; incidit in excommunicationem: secùs autem, si imperet clerico ex causa necessitatis 405, §. quod autem

In Abbatẽ non potest eligi, qui non est professus, sed bene in Episcopum 117, §. & propterea. Cætera uide infrà in uer. Episcopus.

abbates debent perquirere fugitiuos. Et monachi non possunt præesse ecclesijs parochialibus, licet secùs sit in regularibus 116, §. fugitiuus uerò

Abortum procurans punitur, ut homicida, secùs si id casu fieri contingat 399, §. is quoque.

Abscisi ex necessitate promoueri possunt, secus si ex uoluntate 77, §. idem iuris

Absens potest uni de capitulo uotum suum demandare 16, §. sed etsi

Absentia & mors æquiparãtur rẽ non integra 265, §. quæsitum est. Cætera uide infrà in uer. Probatio spolij

Absolui quis potest ex causa, ab alio, quàm ab Apostolico 407, §. quod autem

Absolutio potest delegari ex causa certis casibus 409, §. his autem

absolutio ab excommunicatione ad cautelam peti potest 417, §. si quis tamen

absolutio non conceditur, ubi manifestum est delictũ, nisi præuia cautione, aliàs secus 419, §. manifestum

absolutio surreptitia non tenet, & innodatus pluribus non potest ab una tantùm excommunicatione absolui 421, §. quòd si quis.

Absolutus ui, uel metu, duplici excommunicatione innodatur 422, §. illud autem

Abstrahens inuitum à sacris locis, excommunicatur: & quasi sacrilegus punitur 209, §. sacrorum locorum

Abstrahi non potest quis inuitus à domo Episcopi, uel ab Ecclesiæ circuitu intra triginta passus 210, §. nec ab atrijs

abstrahi non debet liber homo uiolenter ab ecclesia, nisi impetrata uita & membrorum incolumitate, ead. §. hæc tamen securitas.

Accessorij idem iuris est, quod de principali 375, §. nec obijciat

Accusare matrimonium nõ permittitur, qui tempore denuntiationis siluit, nisi iuret de calumnia, et quòd post denuntiationem nouit, quæ obiecturus est, & negligentia authoris mei non intelligitur esse mea 179, §. non tamen

accusare potest quis matrimonium etiam post denunciationem ex causa 180, §. idem iuris erit

accusare matrimonium non ex causa delicti soli coniuges admittuntur ead. §. sed nec omnes

accusare matrimonium ex causa delicti omnes admittuntur: sed potissimum coniunctiores, antiquiores & honestiores 181, §. quòd si delictum

Accusator non probans obiectum crimẽ, tenetur

ad pœnam talionis, nisi suam innocentiam purgauerit, & interim dum purgat, est suspendendus 366, §. accusator igitur
Accusato excipienti de spolio à tertio facto, debet indulgeri tempus, intra quod restitutionem petat, & causam si potest, finiat: quo elapso non obstante tali exceptione accusari poterit 303, §. inter scholares
Acolytatus, est de minoribus ordinibus 61, §. sunt igitur
Acta cum procuratore reuocato, donec ignoratur reuocatio, tenent 277, §. ad hæc etiam
acta iudicij post reuocationem procuratoris nō ignoratam non tenent, eadem, §. quòd si scientibus
actorum omnium intimatio parti appellatæ est facienda: &, Appellare sufficit coram maiori parte iudicum 355, §. quòd si à pluribus
Actor sequi debet forum rei 257, §. quòd si inter
actor mittitur in possessionem rerum rei contumacis, & post annum efficitur uerus possessor, reseruata quæstione super proprietate 289, §. illud quoque uidetur
actor, si ob potentiam aduersarij contumacis nō posit possessionem ingredi, uel illam amiserit, nihilo minùs efficitur uerus possessor elapso anno 290, §. si tamen propter
actor anno elapso non reputatur possessor, si pe. cum steterit, quo minus intrauerit possessionem 290, §. idem iuris est
actor si non uenerit in termino, ad quem reum citari fecerit, debet reo reficere expensas, et cauere de in posterum comparendo, aliàs nō admittitur ad aliam citationē 293, §. idem quoque actor
actor reo comparente debet clarum iudici libellum offerre, & quid sit libellus 293, §. in primis igitur
actor recusans subire iuramentum calumniæ cadit ab actione, & reus habetur pro confesso 319, §. sed, ut ueritate
Actoris & rei conuenientis æqualis debet esse conditio in iudicio 307, §. utriusque autem
Actus præcedens subsequentem limitat & interpretatur 276, §. sed si eundem.
Administratores hospitalium æquiparantur tutoribus 222, §. ut autem hi.
Suprà dicta non habent locum in hospitalibus militarium ordinum, aut religiosorum 223, §. prædicta uerò ad
Adulterij appellatio est generalis, propriè tamen in nuptam cōmittitur, & quæ sit adulterij pœna 393, §. adulterij generalis est
Aduocatus non potest esse testis in causa, in qua aduocauit 329, §. is quoque qui
aduocati responsio nisi sit statim reuocata, facit litis contestationem 316, §. an aduocati
Aedificans ritè, uel dotans acquirit ius patronatus, eumque debent sequi commoda, quem sequuntur incommoda 99, §. ædificatione acquiritur
Aegrotantes, muti, & surdi baptizari possunt 127, §. muti quoque, &
Aequipollentium non refert quid fiat 355, §. appellasse autem
Affectus punitur, licet non sequatur effectus 194, §. sed etsi
Affinitas superueniens dirimit sponsalia de futuro 154, §. item si inter
affinitas quid sit 172, §. naturalis cognatio
affinitas & consanguinitas contrahitur etiam ex damnato coitu 173, §. nec intererit
affinitas subsequens nō dirimit matrimonium, sed præcedens legitimè probata 176, §. ergo præcedens
Agenti petitorio ad coniugem obstat consanguinitatis exceptio, secus si possessorio: quia ante quàm de exceptione cognoscatur, plenaria restitutio est facienda, nisi conuentus excipiens iuret de malitia, & probationes habeat in promptu: quo casu fiet restitutio quoad alia, non quoad copulam 190, §. ergo nisi
Alienatio rei Ecclesiasticæ facta sine utilitate

Ecclesiæ,

Ecclesiæ & clericorum consensu, non ualet: & quid contineat Alienationis uerbum 245, §. ex his consequens
propter Altaris detrimentum, ipsum altare, nō Ecclesia, est iterum consecrandum 201, §. de eo dubitari
in Altari qui laborat, de altari debet & uiuere 78, §. præbenda nihil
Amens si ante amentiam habuit propositum baptizandi, baptizari potest 127, §. de dormientibus, &
Animal tuum si damnum dabit, potes liberari illud dedendo, nisi sit ferum animal, & nocere solitum, & non fuerit adhibita debita diligentia 400, §. quòd si animalia
Animus & propositum distinguunt maleficia 193, §. diuersa ratione
Apostatæ qui sint, & quotuplex apostasia, et qua pœna puniantur apostatæ 383, §. apostatæ sunt
Appellans ab interlocutoria debet in scriptis appellare: & intra triginta dies apostolos petere, & exhibere continentes causam appellationis, aliàs causa censebitur deserta 348, §. multum autem interest
appellans minus rationabiliter condemnatus in expensis ad inferiorem iudicem remittetur: nec potest quis alias causas prosequi, quàm expressas 350, §. quòd si iudex
appellans ab ordinario potest coram eodem super alia causa conueniri 353, paragr. licet autem
appellans unus ex pluribus, si obtineat in causa appellationis, prodest uictoria consortibus, si sit idem negotium & causa 356, §. idem ex contrario
appellantem potest ab interlocutoria pœnitere, & facere, ut prior iudex cognoscat, sed appelato sunt reficiendæ expensæ, quas is fecit ob appellationem 352, §. ac ueluti in
Appellare sufficit coram maiori parte iudicum 355, §. quod si à pluribus
appellatur à uicario ad Archiepiscopum, ab Archidiacono ad Episcopum 42, §. interuicarium autem
Appellari non potest ad Papam à iudice seculari sedi Apostolicæ non subdito 353, §. & ideo nec
appellari potest, si locus nō tutus parti assignatur, uel sententia contineat manifestam iniquitatem, etiam si sit rescriptum appellatione remota 357, §. interdum etiam
Appellatio quid sit, & quare inuenta 347, §. appellandi usus
appellatio alia extraiudicialis, alia iudicialis, et de iure Canonico etiam extra iudiciū appellatur, quæ appellatio Prouocatio dicitur, eadem, §. appellationum duæ
appellatio Iudicialis diuiditur in duas species 348, §. rursus in iudicio
appellatio est deserta lapso anno, & ex causa biennio 357, §. illud tam iudiciali
appellationis prætextus uiolatoribus interdicti minimè suffragatur 427, §. nec aliquid uiolatoribus
appellationi in quibus casibus non est deferendum 352, §. non omnis ergo
appellationi legitimæ qui non defert, punitur 353, §. & ideo nec
ad Appellationem prosequendam interdum datur plus, quàm biennium 359, §. accidit tamen aliquando
in Appellatione à diffinitiua non est necesse causam inserere 349, §. in appellationib.
in Appellatione ab interlocutoria debet talis causa allegari, quæ si esset uera, reputaretur legitima 350, §. cum autem ex. Reliqua uide infrà in uer. Regulares
Arbiter super pluribus si super uno tātum pronuntiet, non expirat compromissum, nisi habuerit à partibus facultatem ita pronuntiandi 283, §. pleræq; etiam
arbitri qui propriè sint 281, parag. arbitri dicūtur. Cætera uide infrà in uerb Electio.
Arbitrorum potestas non expirat re non integra, etiam non sequuta electione 20, §. quòd si intra
Archidiaconus est à iure constitutus uicarius,

est quasi oculus Episcopi, & inter clericos cognoscit, uisitat, & corrigenda emendat, & ardua ad Episcopum defert, de cuius licentia poterit etiam excommunicare 39, §. quoniam uero grauis

Archiepiscopus impeditus, consecrationem sui suffraganei alteri committere potest 32, §. quod si Metropolitanus

archiepiscopus potest uisitare prouinciam, etiã quando suffraganei non sint negligentes 219, §. uisitandi uerò

archiepiscopi sunt præsules episcoporum unius prouinciæ 13, §. archiepiscopi sunt

Archipresbyter est uicarius Episcopi, circa diuina, & archipresbyterorum duæ sunt species 40, §. non absimiles

archipresbyterorum foraneorum quæ sit potestas, ead. §. exteri sunt, qui

Argumentum à regulari ad monachum, regulariter ualet, & econtra 109, §. quoniam uerò

argumentum per dationem instantiæ soluitur 165, §. nec refert, quod

Articuli plures connexi si per rescriptum plures committantur, & in uno remoueatur appellatio, intelligitur remota etiam in alijs 356, §. iam dubitari poterit

Assaßinium sicuti omnium homicidiorum est atrocissimum, ita etiam atrocissimè punitur 397, §. cum non ad

Assecutus Episcopatum simoniacè, sed ignoranter, si fiat posteà regularis, licet ad primum reuerti non posit, alium tamen Episcopatum consequi potest 51, §. rursus, si quis

Attentata post appellationem ante diffinitiuã non reuocantur, nisi primò de ueritate constiterit, uel nisi post inhibitionem debito modo factam attentata fuerint 354, §. illa uerò quæ

B

BAptismus operatur animæ ablutionem, & in locũ circumcisionis est institutus 123, §. baptismus est ablutio

Baptismus alius fluminis, alius flaminis, alius sanguinis 126, §. quod quidem, &

Baptismus non debet conferri in priuatis domibus, nisi ex necessitate, uel ob magnam nobilitatem 130, §. illud etiam nouissime

baptismus, nec chrisma possunt iterari, & utrũque conferri potest tempore interdicti 132, §. commune etiam

baptismum iterantes sunt deponẽdi ab officio, & beneficijs 129, §. ille quoq;, qui

in Baptismo multa fiunt, quæ non sunt de eius substantia, ead. §. postremò sciendum est

in Baptismo, confirmatione, & catechismo debent patrini interuenire 131, §. illud commune est

in Baptismo licet plena contingat peccatorum remissio, non tamẽ contingit plena nouitas 124, §. non tamen ex

Baptizare seipsum nemo potest 125, § sed quãquam

baptizandi cura ad solos sacerdotes spectat, sed ex causa necessitatis quilibet potest baptizare 124, §. baptizandi autem cura

baptizantur paruuli in fide parentũ, & Ecclesiæ, & non debet minor esse uirtus baptismi, quàm circumcisionis 126, §. non tamen, quia

baptizari possunt separatim tam mater, quàm filius in ipso articulo parturiendi, nec ob id creditur baptismus iteratus 127, §. is quoque, cuius

baptizari possunt muti, surdi, & ægrotantes 127, §. muti quoq;, &

baptizari possunt dormiens & amens, si ante somnum et amẽtiam habuerunt propositum baptizandi 127, §. de dormientibus, &

baptizari sine metu iterationis is, de quo non est præsumptio, quòd sit baptizatus, potest 128, §. illud in dubium

baptizatus in ægritudine non debet ordinari regulariter, & rebaptizati nunquam ordinãtur 74, §. sed etsi nullum

baptizatus ab hæreticis, schismaticis, paganis, uel aliàs facinorosis, non sunt denuo rebaptizandi 125, §. sed etsi quis

Bapti-

Baptizatus inuitus characterem suscipit, & cogendus est ad obseruantiam fidei, secus si penitus sit coactus 128, §. sed etsi quis
baptizatus iterum sciẽter debet seuerissimè puniri, ignoranter uerò bis baptizatus non potest ordinari, nisi ex necessitate 129. para. quòd si quis sciens
Beneficium
Ex simplici mandato de prouidendo non potest prouideri obtinẽti aliud beneficium, nisi fuerit id expressum, quo casu solum unicum & non curatum beneficium obtinenti prouideri poterit: et pluralis locutio restringitur ad duo 96, par. nam & is, cui
beneficium nemo sibi confert, ueluti nemo se præsentat, nec uacaturi beneficij tenet collatio, aut præsentationis promissio 105, §. sunt autem institutiones
beneficium si conferatur non idoneo ad residẽdum, & prouisus priuandus est beneficio, & collator conferendi potestate 107, §. debent autem hi
beneficium non uacat per religionis ingressum ante professionem, nisi de consensu ingressi 113, par. etsi contigerit eum
beneficium restitutionis in integrum non indulgetur, nisi intra quatuor annos, si non subsit aliqua rationabilis causa, ut dictum spacium prorogetur 362. par. sed siue sententia
beneficium consecutus simoniacè per accusationem conuictus, priuatur beneficio, & deponitur, per inquisitionem uerò priuatur quidem beneficio, sed post peractam pœnitentiam in suo ordine permittitur ministrare 375, §. quod si non ordinem
beneficij collati pluribus ubi de prioritate non constat, primò possessor, deinde maior prærogatiua præfertur 91, paragra. item si à sede
beneficij appellatione non uenit pensio 93, §. & si quis literas
beneficij spectantis ad prouisionẽ plurium, cui mandatur prouideri, intelligitur coniunctim 95, §. si uero de beneficio
beneficia Ecclesiastica debent sine diminutione conferri 98, paragr. postremo illud sciendum est
beneficiorum permutatio si completa est ex una parte, & per alteram stat quo minus impleatur, restituitur pars ad suum beneficium 47. par. subuentum est
super Beneficiorum pluralitate rescripto Apostolico dispensatur, maximè circa literatas personas 90, §. inde etiam licet
Bigamus, et qui uxorem duxit uiduam, eiectam, uel meretricem, ordinari non possunt 75, §. item repellendi sunt
bigamus est, qui duas duxit uxores, & qui secundas nuptias tantum de facto contraxit, reputatur bigamus: idem si cum uidua de facto contraxerit 76, paragr. est autem bigamus
Blasphemus si iniunctam sibi pœnitentiam peragere recuset, & uiuens ab ingressu Ecclesiæ arcebitur, & mortuus Ecclesiastica carebit sepultura 385, para. diuersa est pœna
Bonum aliquod subsecutum, præcedens delictum, & eius pœnam non abolet 193, §. usqueadeo autem
bona quæsita sacerdotibus intuitu Ecclesiæ, debent remanere apud Ecclesiam, nec de his potest quis testari, & quid cõtineatur nomine Ecclesiæ 252, §. generaliter igitur
bona serui promoti ad sacros ordines ab intestato decedentis diuiduntur in quatuor partes 254, §. si uero seruus
bona hæreticorum post latam sententiam confiscantur 379, para. bona quoque damnatorum
bona hæreticorum etiam post mortem confiscãtur 380, §. post mortem quoq;

C

CAdauera punitorum pœnitentium sunt tradenda sepulturæ Ecclesiasticæ 228, §. ex his apparet
Canones quibus constent, & quotuplicia sunt Concilia, & quæ Concilia uniuersalia 8.

§. Canonum quidem alij
Canonica portio quid sit, & quòd est duplex, parochialis & Episcopalis, & quòd parochialis debetur curato de relictis factis Ecclesiæ, in qua quis posthabita propria Ecclesia elegit sepeliri 230, parag. Canonica portio
canonica portio, de his quæ quis uiuens & sanus contulit alicui Ecclesiæ, curato non debetur: secus si infirmus, & ex eadem infirmitate decedens 231, §. sed etsi nihil
canonica portio soluitur Ecclesiæ, in qua quis diuina percipit, & si duo quis habeat domicilia, diuidetur inter Ecclesias duorum domiciliorum 231, §. dubitari tamen potest
canonica portio de quibus relictis non detrahatur 232, §. sunt tamen quædam
canonica episcopalis est, quam detrahit Episcopus de relictis pro anima, quam testator prohibere non potest, & ubi eadem ratio, eadē debet esse iuris dispositio 233, §. Canonica portio
canonica portio Ecclesiæ debetur de relictis Episcopo, quam tamen potest testator prohibere 233, §. item ex contrario
canonica portio, si quid simpliciter Episcopo à coniuncto fuerit relictum, in dubio non debetur Ecclesiæ, secus si ab extraneo 234, §. sed in hac specie
Canonica purgatio quæ sit: &, quales esse debent purgatores 369, §. Canonica purgatio
Capitulum sede uacante potest instituere præsentatos. Idem potest uicarius sine speciali mandato Episcopi 105, §. dissimilis sunt
capitulum sede uacante non fungitur uice Episcopi in conferendo 83, §. licet autem
Casus, in quibus solennis libelli porrectio nō est necessaria 295, §. sunt tamen casus
casus excepti ab illa regula, spoliatus ante omnia est restituendus 313, §. sunt & alij
casus resignationis non includitur, nec uerificatur in casu mortis 93, §. eodem spectat
casus futuræ uacationis non uerificatur in casu nouæ creationis 93, §. idem obtinet
Causa quid sit, & quid iudicium 255, §. restat
causa suspicionis qualiter cognoscatur & expediatur 267, §. recusationis autem
causa describitur in tribus casibus ob non petitos apostolos 349, §. idem iuris est
causa cessante cessat effectus 83, §. licet autem ob 351, §. sed etsi iudex, & 407, §. periculo tamen
causæ uniēdi sunt, necessitas, & utilitas 203, §. uelut ergo ex
Cautio, uide infrà in uer. Receptio.
Celebrare non licet, nisi in templis consecratis, nisi ex priuilegio, uel ex causa necessitatis 195, §. Ecclesiam quoq;
celebrare licet sub dio constitutis in itinere, & celebrans in priuatis domibus est deponendus 196, §. in itinere quoq;
Celebrans in Ecclesia polluta, uel simoniacè cōsecrata, non incurrit irregularitatem, secus si alia ratione uiolat interdictum 423, §. est autem inter hæc
Censuræ Ecclesiasticæ appellatione quid ueniat, quid sit excommunicatio, quid interdictum, quid suspensio 402, §. Ecclesiasticæ censuræ
Census & tributa de fructib. de quibus decimæ soluendæ sunt, non debent deduci 239, §. sed nec casus
census generaliter sumptus continet omnem pēsionem, specialiter uerò tantum cathedraticū 215, §. census appellatio
census quibus temporibus, & quibus causis potest constitui in ecclesijs 215, §. constituitur
Chrisma ieiunis età ieiuno dari debet, nisi necessitas aliud cogat 131, §. accedent igitur
chrisma non potest iterari, & conferri potest tempore interdicti 131, §. commune etiam
chrismatis sacramentum operatur augmentum gratiæ, & soli Episcopi chrismant 131, §. igitur omnes fideles
Christiani non debent nubere infidelibus, & si illis nubant, sunt excōmunicandi 163, §. cultus quoque disparitas

christia

Christianorũ quidam sunt laici, quidam clerici: & clericorum quidam sunt in sacerdotio cõstituti, quidã in sacris non in sacerdotio, quidam nec in sacerdotio nec in sacris 11, §. personarum genera
christianorum testimonia aduersus infideles admittuntur, sed non contrà 327, §. Christianorum quoq;
Citandi sunt in confirmatione faciẽda, quorum interesse potest: & calumniose opponentes puniuntur 29, §. illud etiam
Citatio est initium iudiciorum, sine qua omnes actus regulariter sunt nulli 285, §. omnium autem iudiciorum
citatio ex quatuor capitibus elusoria redditur 285, §. fit tamen interdum
citatio ex qualitate loci non arctat ad comparẽdum 286, §. locus quoque, ad Cætera vide infrà in uer. Diebus.
Citatus à non suo iudice nõ tenetur comparere 285, §. fit tamen interdum
citatus legitimè qui mutauit iudicem, non propterea potest declinare iudicem, cũ sit præuentus 285, §. si tamen contigerit
citatus ad instantiã spoliatoris non tenetur comparere 286, §. idem iuris est, si
citatus potest ex legitimo impedimẽto non cõparere, quo tamen cessante debet se iudici præsentare 288, §. adhuc, tametsi Reliqua uide infrà in uer. Electio.
Clericus si, cùm mandatur ei prouideri de beneficio uacaturo, negligat petere præbendam, nõ poterit posteà aliam petere, nisi fuerit in Canonicum receptus 89, §. quo tamen casu
clericus in causa suæ Ecclesiæ non cogitur iurare de calumnia, secus in propria, quo casu iurat propositis tantum scripturis, non tactis 319, §. in hac tamen parte
clerico ingenuo, deficiẽtibus successoribus ab intestato, succedit in totũ Ecclesia 254, §. quòd si decesserint
clerico si modica sit lata iniuria, uel qui intulit, non prouectæ sit ætatis, potest ordinarius absoluere eum, qui incidit in canonem latæ sententiæ 408, §. item si non enormis
Clerici qui aliquando fuerunt dæmoniaci, non possũt ad ulteriores ordines promoueri 78, §. is quoque, qui
clericum uolentem percutiens, & clericus consentiens, sunt excommunicati 406, § quin imo etsi occiderit
clerici facientes querelam de suis malefactorib. non fiunt irregulares, etiam si iudex mortem illis inferat 72, §. idem & de clericis
clerici pro sepultura non possunt aliquid exigere, nec consuetudo in contrarium ualet, possunt tamen sponte oblatum accipere 229, §. illud etiam atq; etiam
clerici communiter uiuentes soluunt prædiales decimas 240, § de monachis & reg.
clerici possunt, maximè accedente iusta causa, de bonis ecclesiasticis facere eleemosynam 253. §. licet autem clerici
clerici possunt testari de his, quæ acquisiuerunt non intuitu ecclesiæ 253, §. de his uerò,
clerici habent priuilegium, ne coram iudice laico conueniri ualeant, cui non potest ullo pacto renuntiari: in iudicem tamen Ecclesiasticum non suum possunt consentire accedente consensu diœcesani 256, §. pari ratione tam
clerici & monachi non possunt esse procuratores, nisi propriæ Ecclesiæ urgente necessitate, & superioris iussu 273. §. sed nec
clerici regulariter coram secularibus iudicibus postulare non possunt 274, §. postulandi quoque
clerici possunt testificari pro Ecclesia, & singulares personæ pro uniuersitate sua, nisi tamen aliqua causa probabilis impediat 327, §. in summa, quæcunque
clerici & monachi deseruientes Ecclesiæ, sunt exempti à muneribus personalibus 211, §. personalis immunitas
clerici miserabilium personarum tutelam debẽt suscipere 212, §. uiduarum autem
clerici tenentur ad murorum custodiam tempore necessitatis 212, §. excipitur etiam

Clerici ob magnam necessitatem, uel utilitatem, consulto Pontifice possunt, sine tamen coactione, laicis subuenire 213, §. si tanta tamen sit

clericos detinens, uel ducens in uincula incurrit excommunicationem latæ sententiæ, nisi faciat de uolūtate suorum Prælatorum 404, §. interdum etiam si nullam

clericos qui ratione officij, uel intuitu disciplinæ percutiunt, non sunt excommunicati 406, §. item si qui ratione Reliqua uide suprà in uer. Christianorum, & infrà in uer. Laicus

Coactus omnino excommunicatis communicās, non cadit in excommunicationem, secus si quis solo metu communicet 417, §. sed an inuitus

Coadiutor ex causa datur episcopo, cuius datio ad sedem Apostolicam pertinet 42, para. accidit etiam

coadiutor etiam inferioribus ab Episcopis dandus est, & utrisque de facultatibus Ecclesiæ erit subueniendum 43, §. nec solùm Episcopis

Coeundi impotentia & frigiditas matrimonium impediunt 167, parag. item frigiditas

Cognatio est triplex, spiritualis, legalis & naturalis, & spiritualis cognatio impedit matrimonium contrahendum 169, §. multo magis cognatio

cognatio impeditiua matrimonij non oritur ex sacramentis, exceptis baptismate & confirmatione 170, paragr. eisdem modis ex

cognatio spiritualis per Catechismum contracta impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum 170, §. per Catechismum

cognatio spiritualis non dirimit matrimonium anteà contractum 171, parag. diximus autem

cognatio, licet plures non debeant esse patrini, si plures tamen fuerint, cum omnibus spiritualis contrahitur 171, §. de eo quoque admonendi

Cognatio legalis modo affert temporale impedimentum matrimonij, modò perpetuum 172, §. legalis cognatio

cognatio naturalis quid sit 172. par. naturalis cognatio

Collatio de beneficijs causa permutationis uacātibus, facta alijs quàm permutantibus, non tenet 47, §. & generaliter

collatio per rescriptum Apostolicum mandatur fieri, cum alicui simpliciter de beneficio prouidetur, & pura est 86. §. per rescriptum Apost.

collatio Apostolici in diem facta accedente decreto irritante ligat manus ordinarij 86, §. dies adijcitur

collatio conditionalis, & concurrente decreto non impletis conditionibus, non ligat manus ordinarij 87, para. sub conditione mandatur

collatio facta motu proprio pluribus beneficijs in eadem Ecclesia simul uacantibus, intelligitur facta de pinguiori, si beneficia sint æqualia, ad eum spectat electio, cui gratia est concessa: collatio uero facta ad petitionem alterius, ad minus beneficium restringitur, si sint æqualia, eligit qui aliàs conferebat & motu proprio tunc censetur gratia fieri cum id exprimitur 88, §. item si pluribus

circa Collationem factā post deuolutionem dispensari potest 83, §. is quoque qui

Collator

Licet ante acceptionem beneficij quis nullum habeat in eo ius, tamen collator de eo alteri primo non consentiente, prouidere non potest: tamen primo prouiso præfigitur terminus ad acceptandum, quo lapso poterit beneficium alteri conferri, nisi primus etiam lapso termino acceptauerit 85, §. illud autem tam

Commissum

Cum quid committitur, cēsentur omnia commissa, per quæ peruenitur ad illud 262, §. sed

§. sed siue uni, siue

Commoda eum sequi debent, quem sequuntur incommoda 99, §. ædificatione acquiritur

Communicans excommunicatis incidit in excommunicationem, & iudices curare debēt, quòd excommunicati ab actis legitimis & cōmercio aliorum abstineant 411, §. quorū ille prætereundus

communicans excommunicato in contemptum, incidit in maiorem excommunicationem 414, par. hoc tamen tunc

communicans excommunicato in conuertendo non est excommunicatus 417, §. itē cùm uoluntate

Complices inferentium manus uiolentas clericis, pari pœna cum inferentibus puniuntur 404, par. sed etsi manus

Compromissum termini lapsu expirat 283, §. lapsu termini

compromissum morte tam arbitrorum, quàm cōpromittentium expirat, nisi specialiter sit dictum de hæredibus compromittētium 284, par mortis quoque interuentu

compromissum recipere potest, qui non prohibetur 282, §. fœminæ quoque

Compromittere qui nō possunt, reperiuntur quidam, & qui illi sint 282, §. sicuti autem ij, quos

compromitti potest tam in iudicem ordinarium, quàm delegatum 281. par. sed etsi qui

compromitti in quibus personis nō possit 281, §. sed neq; serui

compromitti non potest in laicum de re spirituali, nisi sit clerico adiunctus, uel in eum sit cōpromissum authoritate Apostolica 282, §. sed nec in eum

compromitti non potest in fœminas, nisi id permittat regionis consuetudo et ordinis 282, §. fœminæ quoque

compromitti in quibus causis non possit: &, quòd super matrimonio spirituali potest cōpromitti secus super carnali 283, §. pleræque etiam causæ

Concessum inferiori multò magis conceditur superiori 14, paragr. quod autem diximus

Concessio generalis non comprehendit ea, quæ quis non esset uerisimiliter in specie concessurus 137, §. de eo tamen

Concilia quotuplicia sint, & quæ concilia uniuersalia 8, §. Canonum quidem alij

concilia principalia quatuor sunt, Nicenum, Cōstantinopolitanum, Ephesinum & Chalcedonense 9, §. in cætera autem

inter Concilia discordantia proponitur sententia eius, qui est maioris authoritatis 9, §. alia uerò Concilia

concilia prouincialia quæ sint, & quam authoritatem habeant 9, §. Prouincialia Concilia

concilia episcopalia quæ sint, & qui ipsis ligentur 10, §. Episcopalia Concilia

conciliorū uniuersalium celebrandorum initium post Apostoles cœpit temporibus Constantini: & ipsorum celebrandorum est apud sedem Apostolicam authoritas 8, §. quorū celebrandorum

Conditiones turpes adiectæ sponsalibus uel matrimonio, non uitiant, sed uitiantur, nisi sint contra substantiam & naturam coniugij 149, par. hoc tamen de his

Conferre

Gradus quidam circa potestatem conferendi inter ordinarium, legatum & summum Pontificem 80, parag. est ergo inter

Conferens se propria authoritate ad aliam Ecclesiam, & habita carebit & ambita 45. §. ea propter quicunque

Conficiens famosum libellum, & manifestans, pari pœna puniuntur 401, par. inferūtur autem iniuriæ

Confirmatio non conceditur nisi cum causæ cognitione 28, §. is autem, ad quem

confirmatio in forma communi non præiudicat appellationi, nec laudum inualidum roborat, aut processum impedit, sed obtenta super re ab aliquo pacificè possessa, facit ut

quis non posit conueniri sedi Apostolicæ 360,§.postremò sciendum est.
in Confirmatione facienda citandi sunt, quorum interesse potest 29,par. illud etiam cõfirmantem
Confirmatus qui non est, non potest res Ecclesiæ administrare 27, parag. quandiu autem
confirmatus, & nondum consecratus, exercet solùm quæ sunt iurisdictionis, & non quæ sunt ordinis: &, nemo dat, quod non habet 30,§.igitur confirmatione. Reliqua habes suprà in uer. Citandi
Confiteri debet unusquisque semel in anno, & Eucharistiam sumere, nisi de consilio sacerdotis abstineat 134, parag. priuata, aut secreta
confiteri non proprio sacerdoti tribus casibus quis potest: si obtineat licentiam ab eodem, uel ab Episcopo, uel si confiteatur fratribus habentibus generalem potestatem audiendi confessiones 135, par. quod autem dicitur
confitendi qui habuit propositum, potest absolui, si sæuitia morbi non posset confiteri 138,§.si quis autem
Confessio, & contritio sine satisfactione parum proficiunt 137, para. sed nec contritio
confessionem qui reuelat, in perpetuum est in monasterium detrudendus 136,par. sed siue proprius
Confessorem eligendi licentiam potest Episcopus suo subdito concedere 136,§.Episcopus quoque
Confessus & probationibus conuictus æquiparantur: & confessio erronea si statim reuocatur, non affert præiudicium 323,par. redditis igitur
confessus crimina coram inquisitore, non poterit confessionem suam eo prætextu reuocare, quòd non præcesserit fama inquisitionẽ 367,§.si quis tamen
Coniuges facta separatione thori ob fornicationem carnalem post emendationem non compelluntur se resumere, secùs si ob spiritualem, nisi alter uelit monasterium ingredi 187,par. multum autem interest
Cõiugum altero inuito, potest quis uouere peregrinationem 189, parag. licet autem alter
coniugum infidelium unus si conuertatur ad fidem, & alter nolit sibi cohabitare, uel nõ sine peccato mortali, soluitur coniugium, et conuersus cum alia contrahere poterit, & proles cõmunis conuerso assignabitur 163, §.item si alter
coniugum infidelium si alter conuertatur, & ante quàm alij legitimè coniunctus fuerit, alius quoque conuertatur, debent se inuicem recipere 164,§.quòd si conuersum
Coniugium spirituale dissoluitur per degradationem 53,§.per degradationem
coniugiorum aliud est legitimum, & non ratũ, aliud legitimum & ratum, aliud ratum & non legitimum 165,para. ex his apparet
Coniuncti uxoris non impediuntur matrimoniũ contrahere cum coniunctis uiri 175, para. quanquam autem omnes
Connexa & dependentia sunt simul tractanda 78,par. posthæc uideamus
Consanguineam uxoris suæ qui cognouit, non potest debitum petere, licet reddere teneatur: & uxori superstes carebit spe coniugij 176,§.si quis autem
Consanguinitas quid sit 172, §.naturalis cognatio
consanguinitas contrahitur etiam ex damnato coitu 173, nec intererit, quòd
Consecratio expediri debet intra tres menses post consecrationem 31, parag. debet igitur
consecrationi interesse debent ad minus tres Episcopi, alioqui non ualet 31,par. ordinationi autem
Consentientes sacrilegis, & sacerdotes ipsis pœnitentiam dantes, uel sepulturæ eorum interuenientes, & ab eis eleemosynas recipien

cipientes pari pœna cũ eis puniuntur 386, §. nec solum talibus

Consilia publica, nundinæ & negotia secularia non debent tractari in Ecclesijs 208, par. publicæ quoq;

Constitutio quid sit, & quotuplex, & ciuiles constitutiones, quæ non sunt contra Euangelium & Canones, sunt honorandæ, licet ipsis Ecclesia non ligetur 7, par. constitutio est lex

Constitutum in Ecclesijs Episcopalibus, trahitur etiam ad Ecclesias inferiores 45, par. non absimilis iuris

Constitutus non in sacris præsentari potest in rectorem parochialis Ecclesiæ, licet secus in libera collatione, in qua tamen potest dispẽsari cum eo qui est constitutus in minoribus ordinibus 106, par. sunt etiam in eo

Construenti nouam Ecclesiam potest nouum opus nunciari 199, parag. sed si quis, dum

Cõsuetudo quid sit, & unde duxerit originem, & quam uim habeat 7, parag. ius consuetudinis

consuetudo praua non ligat 7, par. hæc tamẽ de ea

Contractus matrimonij suspenditur, donec extat præsumptio quòd non posit contrahi 178, §. cuius si apparuerit

Contrahens sponsalia cum impubere coactè, nõ tenetur expectare impuberem 152, §. hæc tamen de his

contrahentium si alter utitur uerbis dubijs animo decipiendi mulierem, & eam post modum carnaliter cognoscit, iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali, secus in pœnitentiali 160, §. de eo quæsitum est

Contritio & confessio sine satisfactione parum proficiunt 137, parag. sed nec contritio

Contumax quis dicatur: quid sit contumacia, & quibus pœnis puniatur 289, par. ergo iuridicè uocatus

Conueniri potest quis uigore literarum posteriorum, etiam non facientium mentionem anteriorum, quas aduersarius impetrauit, sed per annum non fuit usus 267, §. nõ absimili ratione

Corespiscoporum usus sublatus est 44, par. erant olim

Corpore uitiatus, nisi modica sit læsio, ordinari non potest 76, paragr. cauenda sunt autem

Conuiuia non debent fieri in Ecclesijs, nisi ex necessitate: & quod dicitur de Ecclesijs, intelligitur etiam de non consecratis, & oratorijs 209, §. sed & conuiuia

Crimen ob quod renuntiari posit, quale esse debeat 48, §. propter conscientiam

crimen si opponatur excipiendo, non est necessaria inscriptio 367, §. accidit autem

criminum quædam solum Deum lædunt, quædam etiam homines 170, §. criminum autem quædam. Reliqua uide infrà in uer. Inscriptio.

Criminalia iudicia nõ habent aliquid simile cũ ciuilibus, & instituuntur per accusationẽ, denunciationem, & inquisitionem: &, accusationem inscriptio, denunciationem charitatiua monitio, præcedere debet 365, §. criminalia iudicia

Criminosus perseuerans in crimine non potest testificari, emendatus uerò in causa ciuili potest, nisi fuerit reus periurij, uel nisi sit affectus infamia in causa uerò criminali, licet emendatus difficiliùs admittitur 328, §. planè quod de

Cultus disparitas, & creatoris cõtumelia, sunt iusta causa dirimendi matrimonij: &, quod facit Papa, Deus censetur facere 185, §. sed etsi inter

D

DAtum in dispendium eligendi, uel illo etiã reclamante, non facit electionem simoniacam 372, §. planè si constet

Debilitas corporis quæ renuntiandi causam præbeat 48, para. non absimilis

Decima quid sit 237, §. decima est

Decimæ personales, quæ soluuntur ex rebus uenditis & paratis pecunia decimata, soluuntur deductis impendijs, secus uerò prædiales: &, fructus non nisi cum onere decimarum alienari possunt 238, §. item si personales

de quibus Decimæ tam personales, quàm reales soluendæ sunt, de ijs rebus non deducuntur impensæ factæ pro ijs instaurandis 239, par. illud commune tamen est

decimæ de omnibus prouentibus solui debent 239. par. eadem ratione constitutum

decimæ & oblationes præscribi non possunt 251, §. prouentus tamen

decimarum aliæ personales, aliæ prædiales 237, §. decimarum sunt.

decimas omnes soluere tenentur, tam Christiani, quàm Iudæi: Iudæi tamen tantùm prædiales tenentur soluere, Christiani & prædiales & personales 240, par. illud etiam nullam

decimas prædiales soluunt monachi, regulares, & clerici communiter uiuentes: &, quòd nouale est ager de nouo redactus ad culturam 240, §. de monachis

decimas soluere tenentur monachi, & alij communiter uiuentes, & de prædijs de nouo acquisitis, & proprijs manibus excultis, nisi obstet aliquod priuilegium 241, para. sed etsi eisdem

Declinatoriæ exceptiones proponi debent ante omnem exceptionem, alioqui amplius opponi non poterunt 297, para. hæ uerò regulariter

Decreta Pontificum Romanorum æquipollent decretis conciliorum 10, par. decreta quoq; Pont.

Defectus magnus scientiæ tribuit legitimam causam renuntiandi 49, §. propter defectum

defectu, qui obuenit mihi ex te, non potes uti cōtra me ad tuum commodum 411, §. dubitatum tamen fuit

Deficiens in purgatione, habetur pro conuicto: & super notorio non est indicenda purgatio 370, §. quicunque uerò

Degradatio duplex est, uerbalis & actualis 53, par. est autem degradatio

in Degradatione sacerdotum ob causam hæresis potest procedere solus Episcopus delinquentium cum suis minoribus prælatis 54, §. quinimo interdum

Degradatus traditur curiæ seculari, & pro eo debet Ecclesia intercedere: &, degradatus se immiscens sacris excommunicatur 55, §. clericus igitur

Delatio habitus tacitam ostendit professionem: &, unusquisque debet se conformare cum habitu quem gerit 112, §. tacitè profitetur quis

Delegare possunt, non solùm Princeps, sed etiā alij ordinarij, licet delegatus à Principe sit magis priuilegiatus 260, §. possunt autē iurisdict.

delegari potest una causa etiam pluribus, & si in rescripto non fuerit adiecta clausula, Quòd si non omnes, ualebit processus: secus si talis clausula fuerit adiecta, quo casu procedere poterunt, si constet aliquos nō posse, uel nolle interesse 261, par. item mandari pot est

Delegatio soluitur reuocatione iurisdictionis re integra 264, parag. soluitur autem delegatio

delegatio soluitur morte tam delegātium, quàm delegatorum: &, si unus ex pluribus delegatis moriatur, adhuc soluitur delegatio, nisi aliud expressum sit in rescripto, uel sub nomine dignitatis facta sit delegatio 265, §. morte extinguitur

delegatio perimitur impedimento delegati, tā iuris quàm facti 265, para. sed etsi delegatus

delegatio recusatione extinguitur, cum iudex datus suspectus postulatur, & pronūtiatur 267, §. recusatione quoque

Delegatus à Principe regulariter non potest quem citare, ut compareat personaliter

260, non tamen in ciuili
Delegatus à Papa non subdelegat nisi personis enumeratis 261, parag. sed nec omnibus
delegatus unus ex pluribus, si negotium inchoauerit, alij non possunt se intromittere, nisi ex causa 262, §. porro uno illorum
delegatus debet diligenter seruare fines mandati: & , cùm quid committitur, censentur omnia commissa, per quæ peruenitur ad illud 262. par. sed siue uni
delegatus admittit rationabiles exceptiones, nisi uerba rescripti sonent in contrarium 263, §. rationabiles quoq;
delegatus habet iurisdictionem etiam in eum, in quem facta fuit alienatio post impetratum rescriptum, licet rescriptum de eo non faciat mentionem 263. §. sed etsi literas
delegatus sedis Apostolicæ in causis quæ agitantur coram se pro minori quatuordecim annorum, potest eidem curatorem dare, uel authoritatem constituendi procuratorem: & , omnis qui non prohibetur, potest esse procurator 271, para. quin etiam Apostolicæ
delegatus debet in citatione inserere tenorem suæ commisionis, & designare suum auditorium: secus est in ordinario 287, §. iam uerò multum
delegatus à Principe potest propriam sententiam intra annum exequi 341, §. sed etsi ordinarius
delegato quid sit agendum, si iurisdictio eius expiret in peremptorio 287, §. item in delegato
Delicta publica etiam publica pœnitentia lui debent 134, §. publica pœnitentia
Delinquens captus si prætendatur clericus, utrùm ita sit, debet cognoscere iudex clerici uocato iudice seculari 257, §. dubitari tamen potest
delinquens captus habitus pro clerico statim debet restitui iudici Ecclesiastico 258, §. sed si notorium
Demonstrari debet per exteriora, qualis quis sit interiùs 38, parag. oportet item
Dependentia & connexa sunt simul tractanda 78, §. posthæc uideamus
Deponere proprius solus Episcopus potest cõstitutos in minoribus ordinibus, secus in maioribus 54, para. quod autem dictum est
Deprehensi in scelere, & uulnerati, si confessi ex uulneribus mortui fuerint: item improuiso casu oppressi, non priuantur ecclesiastica sepultura 229, §. quin etiam si
Deputatis ultimo supplicio sacramentum pœnitentiæ & Eucharistiæ nõ negatur 139, §. nec infirmis solùm
Descendentes ab hæretico usque ad secundum gradum, ab hæretica usque ad primum, non possunt habere beneficium Ecclesiasticum, nisi pater aut mater decesserint emendati 380, §. sed & eorundem
Detinens, uel ducens clericos in uincula, incurrit excommunicationem latæ sententiæ, nisi faciat de uoluntate suorum prælatorũ 404, §. interdum etiamsi
Deuolutio fit ad Ordinariũ, Regularibus prælatis non conferentib. infra sex menses 82, §. idem statuitur
deuolutio non habet locum in Ecclesia non numerata, & quando dignitas est suppressa 83, par. hæc autem ita
deuolutionis tempus currit tantùm non impeditis, & à die notitiæ 82, §. tempus autem sex
Deo dicatos homines qui corporaliter offendũt, incidunt in excommunicationem latæ sententiæ, à qua non possunt absolui, nisi per Papam 403, par. siquis igitur
Diaconi in uigesimo anno ordinari possũt 60, §. sicut autem subdiacono
diaconi in sacris constituti sunt, & subdiaconi: & , diaconi debent Episcopum custodire, sacerdotibus celebrantibus assistere, Nouũ testamentum prædicare: Eucharistiam uerò præsente Episcopo, uel presbytero populo erogare non possunt 58, par. sicut autem

Dicenti se uelle ingredi religionem, est certum tempus praefigendum, intra quod uel ingrediatur, uel ad uxorem redeat 184, §. ei autem qui
Diebus feriatis in honorem Dei, etiam ex consensu partium non potest procedi: & angustia temporis ad comparendum dati, uitiat citationem 286, para. sed etsi te iudex
Diffamato de excommunicatione non possumus communicare, nisi se purget, uel ad cautelam se faciat absolui, & toleratus ab Ecclesia non debet uitari, nisi in occulto 413, §. sed etsi, qui
Dignum maius trahit ad se minus dignũ 144, §. sanctificatum autem
Dilationes ad testes examinandos tres dari possunt, & ex causa etiam quarta sub certo tamen iureiurando 329, para. dabunt autem iudices
Dilatoriae exceptiones, non declinatoriae regulariter proponuntur ante litem contestatam, quandoque tamen etiam post 298, §. ergo in initio
Dispensari potest cum paruulis, qui cupiditate parentum Ecclesias sunt consecuti, post liberam resignationem 375, §. quinimo qui paruuli
dispẽsari potest circa collationem factam post deuolutionem 83, §. is quoque, qui
Dispositio regulariter restringitur ad tempus praesens, & mentio potentiae intelligitur de praesenti 94, §. eodem etiam spectat. Caetera uide infrà in uer. Interdicto
Diuortium est dissolutio matrimonij, & separatio thori potest appellari diuortium 183, §. diuortium est
Domestici, & similem habentes causam, non possunt esse testes 329, para. domestici quoque
Dominus, praestito iuramento de impunitate, potest seruum suum etiam inuitum ab Ecclesia abducere 211, parag. quòd si seruus sit
Dormiens, & amens, si ante somnum & amentiam habuerunt propositum baptizandi, baptizari possunt 127, para. de dormientibus
dormientes ex commisso homicidio non incurrunt irregularitatem 72, par. idem constitutum est
Dotans, uide suprà in uer. Aedificans
Dotes uxorum ob haeresim maritorum non sunt confiscandae, nisi scienter contraxerint matrimonium cum haereticis 379, §. sed & cùm alteri
Ducenti in uxorem scienter publicam meretricem, peccata remittuntur 161, para. quin potius qui Reliqua uide suprà in uer. Detinens

E

Ecclesia primitiua non habuit subdiaconos: & apud antiquos subdiaconatus non reponebatur inter sacros ordines, sed posteà & is ordo inter sacros coeptus est haberi: & subdiaconus potest eligi in Episcopũ 59, §. subdiaconos licet
Ecclesia si steterit uacans per sex menses, beneficium deuoluitur ad capitulum 81, §. eadẽ ratione, ubi
ecclesia si ob patronorum discordiam detrimentum patiatur, potest Episcopus interdicere diuinis 102, paragra. quòd si ita simultates
ecclesia noua ob commoditatem plebium aedificari potest, quae tamen matrici honorem exhibere debet 197, para. plebium commoditas
ecclesia noua aedificari potest, utputà pro leprosis uniuersitatis intuitu 198, §. uniuersitatis intuitu
ecclesia indotata consecrari non debet: & quae seruari debent in construenda, uel consecrãda ecclesia 199, par. quacunque tamen ex causa
ecclesia debet, quanto potest citiùs, consecrari 200, §. basilica igitur
ecclesia consecranda est ab Episcopo, qui priùs bapti-

baptizauit incolas regionis, ubi constructa est 200, §. etsi dubitetur

Ecclesia semel consecrata non debet amplius consecrari: nec dicitur iteratum, quod ignoratur semel factum 201, §. Ecclesiæ autem

ecclesia polluta debet reconciliari 201, §. sed si Ecclesia

ecclesia quibuscunque diebus potest consecrari, sed solum ab episcopis, qui ea, quæ sunt iurisdictionis, possunt demandare inferioribus: secus, quæ sunt ordinis 202, §. confici autem poterit

ecclesia, ubi sepulta sunt corpora infidelium, non debet consecrari, nisi seruata forma, de qua in isto §. dicitur 292, para. illud etiam

ecclesia uacans licet possit uniri, unio tamen ecclesiarum uacantium dissolui non potest 207, §. illud inter instituendum

ecclesia & minor restituuntur aduersus sententiam etiã à sede Apostolica latam 361, §. adhuc autem in ijs

ecclesia restituitur aduersus quamlibet læsionem, etiam aduersus aliam ecclesiam 361, §. sed etsi non

ecclesiæ Romanæ omnes ecclesiæ subsunt 15, §. sicut autem Petrus

ecclesiæ censetur relictum, relictum sacerdoti pro anima: secus est, si quid ei sit relictum sub onere fideicommissi 252, §. sed etsi non emerit

ecclesiam nouam construenti potest nouum opus nunciari 199, parag. sed si quis, dum

ecclesiam qui construit præter Episcopi consensum, facit iacturam sui patronatus 200, §. diuersum statuetur.

ecclesiam suam non potest quis grauare pro alienis debitis, & debita necessaria à prædecessore luenda sunt. Idem, si clericus de mandato fideiusserit, aut in rem ipsius ecclesiæ mutuum uerterit 245, §. sed nec commissam

ecclesiæ plures baptismales non debent fieri sub una terminatione, & terminationis controuersia dirimenda est iudicio plebium, uel sorte 197, §. plures tamen baptismales

Ecclesiæ Episcopo omnimodam subiectionem debent 213, paragra. quemadmodum autem

ecclesiæ & prouinciæ de nouo conuersæ in persoluendis censibus seruabunt consuetudinem uicinarum 218, §. sed quis erit modus

ecclesiæ omnes positæ in diœcesi subsunt Episcopo, etiam monasteria, & monachorum capellæ, nisi defendantur priuilegio, uel præscriptione 220, paragra. usqueadeo autem

ecclesijs qui aliquid contulerunt, uel acquisiuerunt, possunt pro modo collati uel acquisiti manumittere, dum tamen manumissus cum posteritate & peculio remaneat in patrocinio Ecclesiæ 249, parag. illud etiam Toletano

ecclesijs parochialibus monachi præesse non possunt, licet secus sit in regularibus 116, §. fugitiuos uerò debent

Ecclesiasticæ personæ non possũt à secularibus potestatibus collectari 212, para. realis immunitas est

ecclesiasticæ res sunt aut spirituales, aut temporales 119, §. superiore libro

ecclesiasticæ reputantur & res illæ, quas sacerdos acquisiuit, cùm tempore suæ promotionis nihil haberet, qui sub pœnis hic contentis curabit, ut de rebus à se emptis ad nomen Ecclesiæ scripturam conficiat 251, paragra. ergo res Ecclesiasticas

ecclesiasticus patronus habet ad præsentandum menses sex: laicus quatuor: Ecclesiasticus non potest uariare, laicus potest. 100, parag sunt tamen inter Cætera uide suprà in litera B, in uer. Bona & in litera C, in uer. Canonica portio

Electio Papæ multa habet specialia 18, §. sed hæc quidem
electio celebratur multis modis, & quomodo per inspirationem, & quòd laici non per inspirationem, sed per conspirationem dicuntur eligere 18, para. celebratur autem electio
electio quō dicatur celebrari per scrutinium, et qui sint scrutatores 19, para. per scrutinium
electio quomodo per compromissum celebretur, & quòd arbitri non seruantes formam compromissi nulliter eligant 20, §. per cō promissum
electio deuoluitur ad proximum superiorem ob non seruatam formam, & ob negligentiā eligentium 22, para. interdum tamen accidit
electio facta de indigno ius eligendi transfert ad Romanum Pontificem 22, §. alia sanè causa
contra Electionem factam à duabus partibus non potest opponi, nisi de nullitate uoti alicuius earum dictarum partium 19, §. hoc tamen tunc obtinebit
Electus debet intra mensem consentire electioni, alioqui alius poterit eligi 26, §. nunc uidendum est
electus post consensum electionis præstitum, uel notitiam habitam, debet intra mēsem ad sedem Apostolicam iter arripere, & quanto citiùs poterit, confirmationem obtinere 26, §. eadem constitutione
electus schismaticus potest dispensari, si nullum ordinem à schismaticis susceperit 30, §. de illo dubitari contigit
electo non est obediendum, nisi literis confirmationis ostensis 27, §. petet igitur is Cætera require infrà in uer. Episcopus
Eligendi ius quibus competat 21, §. ius igitur prælatum
Eligentes indignum per triennium eligere non possunt 24, §. illi quoque, qui
eligentium pars minor ad infringendam maioris partis electionem potest opponere de propria authoritate ac zelo, & de meritis electi 19, §. quòd si eligentium uota
Eligere non possunt impuberes, & non constituti in sacris 21, §. sed neque in
eligere à superiore prohibiti, absentes, hæretici, non possunt eligere 22, §. his quoque
eligi non possunt minor xxx. annis, excommunicatus, suspensus, & non constitutus in sacris, & schismaticus non reconciliatus 23, §. igitur is, qui
eligi qui non potest, non animi uel corporis uitio, sed aliàs, putà minor xxx. annis, uel spurius, potest postulari 25, §. sciendum est
Emphyteuta, uide infrà in uer. Ruinæ
Episcopalis & parochialis portio pari passu ambulant 232, para. item de quibus relictis
Episcopatum administrare impeditus, & propterea factus monachus, cessante impedimē to potest reuerti ad Episcopalem dignitatem 50, §. cæterùm speciales
episcopatum assecutus simoniacè, sed ignoranter, si fiat postea regularis, licet ad primum reuerti non possit, alium tamen Episcopatū consequi potest 51, §. rursus si quis inscius
Episcopus, & electus debent postulari, non eligi: secus abbas & alij inferiores 25, §. episcopus quoque cùm
episcopus cauere debet ab improborum commercio, & in corrigendo non minùs charitatem, quàm potestatem exercere debet 35, §. ab improborum quoque
episcopus orationi & prædicationi debet insistere 36, parag. imprimis autem orationi
episcopus hospitalis esse debet, et liberalis 37, §. sed nec utranq;
episcopus non debet secularibus negotijs se implicare 57, §. sicut autem episcopum
episcopus pudicitiæ studiosus esse debet 38, §. pudicus quoque
episcopus qui semel ad uitam Monachalem transiuit,

transiuit, non potest rursus ad episcopalem dignitatem reuerti 50, §. accidit autem interdum
Episcopus proprius solùm potest deponere cõstitutos in minoribus ordinibus, secus in maioribus 54, §. quod autem dictum est
episcopus solus delinquentium cum suis minoribus prælatis procedere potest in degradatione sacerdotũ ob causam hæresis 54, §. quinimo interdum
episcopus tantùm sacros ordines confert, minores interdum & alij, & Episcopus qui loco, non dignitati renunciauit, sacros ordines cõferre potest, secus si etiam dignitati: quia tũc solùm minores confert 67, §. illud postremò omittendum est
episcopus & capitulum si habeant potestatem conferendi coniunctim, non potest unus sine altero, nisi in uno subsit impedimentum conferre: & si Episcopus possit conferre, tamẽ de consilio capituli: etiam quando sit impeditus, capitulum non potest se in collatione intromittere, nisi episcopus sit negligens in remouendo impedimentum, & mortuo uel absente eo, cuius consilio interueniente est conferendum, non est ob id differenda collatio 81, §. quam conferendi potestatem
episcopus qui instituit secũdo loco præsentatũ, in pœnam tenetur prouidere etiam primo præsentato 100, §. sed si laicus
episcopus potest ex causa ecclesiam patronatã secundum certam formam commẽdare 102, §. quòd si necessarium
episcopus in Ecclesia iuris patronatus laicorum ex causa potest ponere Oeconomos, qui colligant fructus erogandos in utilitatem laicorum 103, §. erit etiam Episcopo
episcopus potest interdicere diuinis, si ecclesiã ob patronorum discordiam detrimentum patiatur 102, §. quòd si ita
episcopus non potest spernere patroni præsentationem 104, paragra. quemadmodum autem
episcopus potest suo subdito concedere licentiam eligẽdi confessorem 136, §. Episcopus quoque
Episcopus excrescentibus fidelibus, nouam Ecclesiam construere potest, & unam in plures diuidere 196, para. construuntur autem
episcopus fabricans Ecclesiam nõ est periurus, licet iurauerit non alienare ecclesiastica 179, §. nec quicquam
Episcopus
Sicut unire episcopatus pertinet ad Romanum Pontificem, sic minores ecclesias ad episcopum, cui subsunt: inferiores uerò non possunt unire 204, §. non tamen
episcopus unire potest ecclesiam alteri, uel loco religioso donare etiam non uocato Rectore, uel defensoribus, sed propriæ mensæ nõ potest 205, §. usqueadeò
episcopus non potest nouum censum imponere, uel ueterem augere, præter cathedraticum 217, §. sed nec Episcopus
episcopus ex causa, & non in propriam utilitatem potest nouum censum constituere, uel augere ueterem, accedente consensu capituli: ibidem §. quod autem
episcopus remittens ecclesiæ seruitia, non censetur remittere procurationem, sed illam dare detrectãtes potest excommunicare: &, procurationi non præscribitur 218, para. & adeo
episcopus ob urgentem necessitatem potest exigere charitatiuum subsidium 219, § postremò admonendi
episcopus cum ecclesijs inferioribus non diuidit sibi relictum, sed bene detrahit quartam de relictis dictis ecclesijs 235, §. secus autem est
episcopus regulariter non potest aliquid agere sine consensu uel consilio capituli 244, §. tractemus
episcopus feudum à uasallo alienatum, & difficilis recuperationis, potest alteri sub conditione recuperandi concedere 248, §. sed & in feudum

Episcopus potest feudum deuolutum alteri concedere 249, §. quinimò
episcopus potest permutare terras duarum ecclesiarum suæ diœcesis, illarum accedente cõsensu, & de temporalibus ad spiritualia nõ potest fieri permutatio 250, §. episcopus quoque
episcopus non potest dispensare cum electo simoniacè, licet ignoranter, sed bene super asseruatione beneficij simplicis, præuia tamẽ resignatione 373, paragr. sed uideamus
episcopo ex causa datur coadiutor: cuius datio ad sedem Apostolicam pertinet 42, §. accidit etiam
episcopo conceditur pro sepultura propria ecclesiam ædificare, aut nouum monasterium construere 198, §. episcopo quoque
episcopo quædam pertinent iure ordinationis, quædam lege iurisdictionis, quædam lege diœcesana 214, §. sed hæc omnis
episcopo & ecclesiæ si quid coniunctim legetur, fit inter ipsos diuisio, etiam si testator hoc reliquerit episcopo, illud Ecclesiæ, nisi stare uelint testatoris uoluntati, quod ob fauorem ultimæ uoluntatis conceditur 234, §. quòd si coniunctim
episcópo si testator aliquid reliquit, & aliquid reliquit ecclesijs, & iussit episcopum esse cõtentum suo relicto, posthabita detractione quartæ, seruanda est testatoris uoluntas, nisi sit facta in fraudem 235, §. hoc autem
episcopo debetur à rectoribus quarta decimarũ quas exigunt, nisi præscripta fuerit 244, §. postremò sciendum
episcopum qualem esse oporteat 23, §. oportet autem
episcopi sunt, qui præsunt maioribus populis, & Latinè speculatores appellari possunt, & magna est ipsorum in Ecclesia authoritas 14, §. simpliciter autem
episcopi duobus modis creantur 15, §. promouentur autem
episcopi & presbyteri olim erant ijdem, sed in remedium schismatis de presbyteris unus electus est, qui episcopus dicitur 57, §. presbyterum
Episcopi Italici non debent ordinare Vltramontanos, nisi de licentia Papæ, uel sui ordinarij 70, §. & hoc quidem
episcopi soli chrismant 131, paragra. igitur omnes
episcopi debent propalare nomina excommunicatorum 415, paragra. unde & excusationis
episcopi & superiores nunquam incurrunt sententiam interdicti uel suspensionis ipso iure, nisi de ipsis expressa mentio habeatur 430, §. ea propter
episcoporum ordo est tripartitus, & Patriarchæ primum post Papam locum tenent 13, §. in altiori gradu
episcopis uisitantibus debetur procuratio 218, §. ulterius
episcopis prouincialibus deficientibus, aduocandi sunt episcopi uicinæ prouĩnciæ 32, §. illud quæsitum
episcopis subsunt Xenodochia, Orphanotrophia, & loca similia, qui prouidere debent ne illorum res dissipentur 221, par. Xenodochia
episcopos transferre ad solum Romanum Pontificem pertinet 45, §. sciendum Cætera uide infrà in uer. Pleraque, & in uer. Sententia
Error in persona impedit matrimonium 160, §. multò magis
error personæ & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis & fortunæ 161, §. ergo non omnis
error personæ qualis sit conditionis, fortunæ, & qualitatis 162, §. solum igitur
Eucharistia
Propriè sacerdotes appellantur qui Eucharistiam conficiunt, impropriè etiam diaconus, & subdiaconus 60, paragra. diximus autem
Eucharistia à presbytero tantùm exhiberi debet, non ab inferiori, nisi subsit necessitas 140,

140, §. sed nec ab omnibus
Eucharistia Scenicis et histrionibus non est dãda, pro cæteris autẽ, maximè infirmis debet esse parata 141, §. item quamuis
eucharistiæ sacramentum maximum est, & saltem semel in anno debet assumi 139, §. est autem Cætera uide infrà in uer. Sacramentum
Examen debet præcedere collationem beneficiorum 64, §. quod & in
Exceptio quid sit: & quotuplex eius est species, dilatoria, & perẽptoria, & quòd dilatoriarum quædam respiciũt iudicem, quædam actorem, quædam reum, & quædam causam 196, §. exceptio
exceptio si opponatur contra agentem spolio, per quam concludatur actorem non possedisse, spoliatus ante omnia non restituitur 313, §. sed etsi talis
exceptio excommunicationis licet sit dilatoria, tamen potest opponi & ante & post litẽ contestatam 298, §. his annumeranda
exceptio excõmunicationis cùm opponitur, seruanda est certa forma 299, §. sed cum
exceptio excommunicationis potest actori opponi in prima tantum instantia, non in secunda. Idem de cæteris dilatorijs, ibidem § hæc tamen
exceptiones ducuntur ex loco, & ex tempore, & ex alijs fontibus 298, §. ducuntur autem
exceptiones peremptoriæ sunt quæ ius actoris perimunt, & semper agentibus obstant 300, §. peremptoriæ
exceptiones peremptoriæ litis finitæ sunt, quæ impediunt litis ingressum 301, §. harum quædam
exceptiones peremptoriæ proponuntur post litem contestatam ante sententiam, ibidem §. cæteræ uerò
exceptiones præiudiciales sunt quæ alteri causæ præiudicium afferunt: putà exceptio cõsanguinitatis, causæ restitutionis uiri, exceptio natalium, petitionis hæreditatis 302, §. sunt etiam quædam
Exceptiones rationabiles admittet delegatus, nisi uerba rescripti sonent in contrarium 263, §. rationabiles
exceptiones contra testes, peremptoriarum naturam sapiunt, ideo ante sententiam proponendæ 304, § sed & aliæ
Excipiens non confitetur agentis intentionem: & potest quis etiam plures contrarias exceptiones opponere, & si iudex non admittat, potest appellari, & iudex puniri 306, §. postremò sciendum
Excommunicari non potest unus pro delicto alterius 425, §. at non sicuti
Excommunicatio quid sit 402, §. ecclesiasticæ censuræ
excommunicatio minor à perceptione sacramẽtorum, maior etiam à fidelium communione separat 403, §. excommunicationum
excommunicatio iudicialis est, quam infert iudex, & cui causa committitur, omnia quæ causam cõtingunt, cẽsentur permissa 409, §. iudicis
excommunicationis sententiã debet præcedere monitio, & debet fieri in scriptis, ita ut causam contineat 410, §. quoties
excommunicationis absolutio ad cautelam peti potest 417, §. si quis tamen
excommunicationis absolutio non debet peti omisso medio, nisi in contrarium sit consuetudo 415, §. sed hoc casu
excommunicationum aliæ sunt latæ sententiæ, aliæ ferendæ: et latæ sentẽtiæ est, cùm quis sine facto iudicis à iure excommunicatur 403, §. rursus
Excommunicatus minore excommunicatione eligit, secus maiore 21, § illud quæsitum
excommunicatus nec proprio nomine, nec alieno potest esse in iudicio, nisi ad defensionem 274, §. si uerò
excommunicatus à delegato principis, etiam delegato mortuo non potest ab ordinario absolui, uel alio, præter quàm in mortis articulo, uel de mandato Papæ 261, §. quæri

Excommunicatus non potest reconuenire 308, §.idem iuris est
excommunicatus si ante mortem ostenderit signa pœnitentiæ, etiam mortuus potest absolui 412, § planè si
excommunicatus minori, si induresc at in ea, poterit excommunicari maiori 415, §.quòd si ex locutione
excommunicatus cui Papa communicat, non propterea censetur absolutus, nisi Papa id exprimat 422, §.nouissimè sciendum
excommunicato communicari non potest ante absolutionem, etiamsi dederit cautionem iuratoriam de parendo mandatis ecclesiæ, et Episcopus ei communionem reddiderit, etiamsi morte præuentus non potuerit absolui 412, §.nec ideo magis
excommunicato omnes qui ante prolationem sententiæ tenebantur communicare, tenentur etiam post 416, paragra. uxores quoq;
excommunicatum iniustè si quis se dicat prius est absoluendus ante quàm sint admittendæ probationes super iustitia excommunicationis 420, §.aliud iuris erit
Exempla solenniter sumpta, fidē faciunt 334, §.idem & de exemplis
Exorcistatus est de minoribus ordinibus 61, § sunt igitur in ecclesia
Expectatiuam habens potest acceptare beneficium uacaturum primum, uel secundum, uel alterius, certum tamen acceptare non potest 90, § poterit tamen is
Expensæ, uide suprà in uer. Appellantem
Expositus, uide infrà in uer. Filius
Expressio eius quod tacitè inest, nihil operatur, nisi per alium modum quàm quo tacitè inest, fuerit facta expressio 92, §.aliud iuris est
Expressi & taciti eadem est uirtus 349, §. quòd si iudex in termino
Extrema unctio solet exhiberi ijs, de quorum morte dubitatur: &, duplex unctio exterior & interior, & interiorem exterior designat 143, §.hactenus

F

Facta plus operantur, quàm uerba 355, §. appellasse
Fama præstat adminiculum cæteris probationibus & iudex ex uarijs debet animum suū instruere 338, §.fama quoque
Ferijs inductis hominum causa renuntiari potest 287, § aliud tamen
Festa dedicationum ecclesiarum debent celebrari 202, §.solennitates
Feudum à uasallo alienatum, & difficilis recuperationis potest Episcopus alteri sub conditione recuperandi concedere 248, §.sed & in feudum
feudum deuolutum potest per Episcopum alteri concedi 249, §.quinimo
Fideles post receptum baptismum debent chrismari 130, § quamuis autem
Filiusfamiliàs licet non possit aliquid relinquere pro anima, si careat castrensi peculio, uel quasi: tamen potest sibi eligere sepulturam, nisi sit impubes, quo casu poterit pater sepelire illum ubi uoluerit, nisi sit consuetudo in contrarium 225, para. de filiosfamiliàs
Filius à patre, uel ab alio, patre sciente, expositus, liberatur à patria potestate: &, expositum suscipiens nullum in eo ius habet 399, §.quòd si filius
filij presbyterorum non possunt ordinari nisi fiant regulares, uel monachi, uel nisi sint nati ex legitimo matrimonio, uel sint ualde moderati 75, §.presbyterorum
filij nati ex matrimonio, cui obsistit publicæ honestatis iustitia, non succedunt patri publicè contrahenti 169, §. filij quoque
filij, per quorum neutrum uentum est ad compaternitatem, copulari possunt, nisi mos regionis aliud inducat 171, paragra. de filijs quoque
Fœneratores non solùm, sed etiam illorum hæredes debent usuras restituere, nulla obstante appellatione 190, §.nec is tantum

Fornicatio-

Fornicatio carnalis & spiritualis æquiparantur 155 §. idem erit
Fornicatus cum pluribus concubinis, non incurrit irregularitatem bigamiæ 76, §. aliud iuris est
Frigiditas & coeundi impotentia matrimoniū impediunt 167, §. item frigiditas
Fructus quibus casibus in sortem quis computare non teneatur 391, parag. sunt tamen casus
Fur occultus potest post restitutionem & pœnitētiam ad sacros ordines promoueri 74, §. de fure.
Furiosi ex commisso homicidio non incurrunt irregularitatem 72, paragra. idem constitutum est Cætera require infrà in uer. Ordinari,
Furor impedit matrimonium cōtrahendum, sed non dirimit contractum. 167, para. furor quoque
Furtum committentes ob necessitatem minus puniuntur, & pœna furum puniuntur partientes cum eis, & qui furtorum sunt conscij 388, §. sed hæc de illis.
furti nomine omnis illicita usurpatio cōtinetur: & fures promoueri non possunt, imò promoti deponuntur, et si sint incorrigibiles, debent excommunicari, & si occisi fuerint in furto, non est pro eis orandum, nisi ante mortem sint confessi 387, §. furti quidem nomine.

G

GRatia alicui concessa, ut prouidere posit personis idoneis in certa Ecclesia, personis non expressis, non expirat re integra per obitum concedentis, secus si personæ essent expressæ 97, §. illud quoque

H

HÆreticus potest ministrare sacramenta 122, §. ergo qui baptizat
Hæreticus non restituitur ante omnia. Idem si in restitutione timetur de periculo animæ, uel scandalo: quia differtur restitutio 314, §. plures præterea
Hæretici qui sint, & qui schismatici, & quomodo differant 377, paragra. hæretici sunt
hæretici, nisi hæresim abiurauerint, omni ecclesiastica prærogatiua nudati traduntur seculari curiæ puniendi 378, par. in hæresi autem
hæretici non possunt tradi Ecclesiasticæ sepulturæ: &, tumulantes eos excommunicantur, nec antè absoluuntur, quàm proprijs manibus exhumauerint 380, para. ecclesiastica quoque
hæretici qui receperunt pœnitentiam ecclesiæ, uel recipere sunt parati, sunt reincorporādi: post abiurationē uerò relapsi non sunt amplius reincorporādi, sed traduntur curiæ seculari: eis tamen non negatur sacramētum pœnitentiæ 381, §. sed uideamus, qui
hæreticorum in causa plura contra eos sunt inducta, & in processu contra eos 383, par. plura quoque ad Reliqua habes suprà in uer. Bona & infrà in uer Suspecti
Histrionibus non est danda Eucharistia, pro infirmis semper debet esse parata 141, §. item quamuis.
Homicida uoluntarius non potest promoueri, & promotus est deponendus: secus de necessario 70, §. patrati delicti
Homicidium fortuitum commissum dum dabatur opera rei illicitæ, impedit quem promoueri 71, §. quòd si neque uoluntarium
homicidium si dans operam rei licitæ commisit ex negligentia, irregularitatem incurrit, secus si non ex negligentia, sed mero casu, ibidem, §. sed etsi licitæ
homicidium fortuitum non punitur, si nulla culpa casum præcessit 398, §. idem etiam
Homo liber non debet ab ecclesia uiolenter abstrahi, nisi impetrata uita, & membrorū incolumitate 210, paragra. hæc tamen
in Hospitalib. circa sacramentorum exhibitionem seruanda est antiqua consuetudo 223, §. prædicta uerò Cætera uide suprà in uer. Administratores

I

Ieiunis & à ieiuno debet dari Chrisma, nisi necessitas aliud cogat 139, §. accedent
Ignorantia excusat participantem cum excommunicato 415, §. interdum tamen
Immunitas in titulo de immunitate ecclesiarum largè assumitur, & quid sit immunitas 207, §. immunitas
immunitatis Ecclesiarum triplex est species, localis, personalis & realis, & quòd immunitas localis est, per quam profana in ecclesijs, & non consecratis, uel oratorijs exerceri prohibentur 208, §. est autem ecclesi.
Impediens conceptionem, uel abortum procurans, punitur ut homicida, secus si id casu fieri contingat 399, §. is quoque
Impeditus administrare Episcopatum, & propterea factus monachus, cessante impedimento, potest reuerti ad episcopalem dignitatem 50, §. cæterum
Imperator, uide infrà in uer. Laici
Impubes si præter parentum uoluntatem monasterium fuerit ingressus, possunt parentes intra annum reclamare, secus si sit pubes 110, §. quòd si impubes
impuberes duo quorum malitia non supplet ætatem, & qui pubertati non sint proximi, uel etiam alter tantùm sit impubes, si per uerba de præsenti matrimonium contraxerint, talis contractus resoluitur in sponsalia de futuro, & ex eo inducitur iustitia publicæ honestatis 147, §. consensu
impuberes uolentes dissoluere sponsalia non sunt audiendi, sed expectandum est tempus pubertatis 151, §. de illis qui
impuberes & non constituti in sacris non possunt eligere 21, §. sed neque Cætera uide infrà in uer. Monachus, & in uer. Mulier
Indultis Apostolicis derogari potest per pacta 279, §. & quidem pacta
Infantes, furiosi, dormientes, ex commisso homicidio non incurrunt irregularitatem 72, §. idem constitutum est
Inferens iniuriam & damnum, debet damnum passo satisfacere, nec illum excusat ignorantia 400, §. mitius cum his
Inferiori quod conceditur, multo magis conceditur superiori 14, §. quod autem
Infideles intra quartum gradum coniuncti, si cõuertantur, non sunt separandi, & eorum proles est legitima 174, §. si tamen
Ingerens se diuinis incurrit irregularitatem: et quid sit irregularitas 429, §. caueбunt
Ingressus qui inuita uxore est monasterium, ab eadem uxore egredi coactus, ea mortua non cogitur rursus in monasteriũ reuerti, sed nõ poterit amplius uxorem ducere. Quòd si uxore non contradicente fuerit ingressus, illa mortua non poterit exire, præsertim si fuerit professus consentiente uxore 188, §. quæsitum tamen est
Initium uniuersalium conciliorum celebrandorum post Apostolos cœpit temporib. Constantini: & ipsorum celebrandorũ est apud sedem Apostolicam authoritas 8, §. quorũ celebrandorum
Iniuriæ inferuntur re, uel uerbis, & literis: et pœna est arbitraria 401, §. inferuntur autem
iniuriarum ultores ordinari non possunt 73, §. idem statuendum
Innodatus pluribus non potest ab una tantum excommunicatione absolui: et absolutio subreptitia non tenet 421, §. quòd si quis
Innouata per iudicem post diffinitiuam sententiam à qua appellatum fuit, reuocantur statim per iudicem Apostolicum, etiam si ante appellationem fuerint innouata 354, §. interposita
Inquisitio. Quando procedendũ sit per inquisitionem 366, §. per inquisitionem
Inquisitor hæreticæ prauitatis non potest procedere contra sortilegos, nisi sortilegium expressè contineat hæresim 384, parág. sciendum
Inscriptio non est necessaria, si crimen opponatur excipiendo 367, paragra. accidit inscript.

Inscriptio non est necessaria, si crimen obijciatur, ut quis ab officij, uel beneficij assecutione excludatur: quo tamen casu si post confirmationem opponatur, deficiens in probatione punitur pœna extraordinaria 368, §. sed an si propterea Reliqua uide suprà in uer. Crimen
Instrumenta possunt exhiberi usque ad conclusionem in causa 333, §. exhiberi autem
instrumentorum appellatione non largè sumpta continentur solùm scripturæ, quæ in iudicio exhibentur, ibid. §. at si partes
instrumentis non uitiatis, & de uitio non suspectis creditur, & error unius literæ, & rasio in loco non suspecto, non uitiat instrumentum 335, §. exhibebuntur
Intentans spolia non potest reconueniri, nisi super causa spolij 309, §. is quoque
Interdictum quid sit 402, §. ecclesiasticæ censuræ
interdictum aliud iuris, aliud iudicis: quæ distinctio exemplis declaratur 423, §. habent ecclesiastica
interdictum iudiciale quid sit 424, §. iudicis sententia
interdictum ecclesiasticum respectu personarũ est strictè interpretandum & unus non potest pro delicto alterius excommunicari 425, §. at non sicuti
interdicti tempore potest quis baptizari, chrismari, & uerbum diuinum audire 426, §. excepti uerò casus
interdicti tempore potest confici sacrum Chrisma: sed unctio extrema, ecclesiastica sepultura, & diuinorum celebratio sunt prohibita, nisi concessa quibusdam sint ex priuilegio: & uiolantes interdictum incurrunt excommunicationem non obstantibus priuilegijs, ibidem §. uelut igitur
interdictorum quædam generalia, quædam specialia 424, §. rursus interdictum
Interdicta uniuersitate, et singuli de uniuersitate censentur interdicti, ne interdictum reddatur elusorium 426, §. item cum loci
Interdicto loco principali, censetur interdictus accessorius uicinus & contiguus, & dispositio iudicis non debet posse reddi elusoria 424, §. etsi quidem
Interficiens per industriam similis est assaßinio 397, §. non absimilis
interficiens latronem non ex necessitate punitur, secus si ex necessitate 398, §. quòd si quis latronem
interficientes clericos qui posthabito habitu cõmittunt enormitates, non sunt excommunicati 406, §. quinimo
Interiùs qualis quis sit, debet per exteriora demonstrare 38, §. oportet item
Inuitus baptizatus characterem suscipit, & cogendus est ad obseruantiam fidei, secus si penitus sit coactus 128, §. sed et si quis
Irregularitas, uide suprà in uer. Ingerens
Iudæi satisfacere debent de immoderato grauamine Christianis, aliàs excommunicãtur modo quo possunt 391, §. Iudæi quoque
Iudex delegatus si pronuntiat se iudicem competentẽ, expirat iurisdictio 266, §. item si
iudex delegatus quid sit 260, §. extraordinarium
iudex debet habere notarium, uel duos uiros idoneos, qui scribãt acta iudicij 284, §. ergo
iudex benefaciet, si rem terminare quærat sine tela iudiciaria 295, §. in his quoque
iudex debet esse contentus una pœna ex pluribus, quæ aduersus contumacem competũt, & excrescente cõtumacia, potest etiam ad alias procedere 293, §. quod autem
iudex non debet in causa supersedere obtentu exceptionis spolij, nisi dicatur factũ ab actore, & hoc in ciuilibus in criminalibus uerò potest etiã obijci de spolio à tertio facto, si quis dicatur uel tota sua substantia, uel maiori parte spoliatus, nec agenti super reb. Ecclesiasticis potest opponi exceptio spolij rerũ priuatarum, uel contrà 303, §. sed quia
iudex diligens esse debet examinando super omnib. qualitatib. ipsius causæ 325, §. interrogabit

Iudex ex causa delegabit examen testium 326, §. si qui tamen eorum
iudex qualiter pensare debeat dicta testium, & quòd potest illos repetere, & interrogare usque ad sententiam 332, §. publicatis igitur
iudex potest testẽ repetere super omissis 333, §. eum quoque
iudex debet aduertere, ne dubium accipiat pro notorio 337, §. sed cum multa
iudex ex uarijs debet animum suum instruere 338, §. fama quoque
iudex qui contra leges & conscientiam corruptus iudicat, uariè punitur 342, §. is autẽ qui
iudex deputatus super executione sententiæ admitti: exceptionem fraudis, seu nu itatis, nõ ut super ea pronuntiet, sed ut negotium ad superiorem, qui iudicauit, transmittat 345, §. quòd si princeps
iudex ordinarius quis sit 259, paragra. est & alia
iudex ordinarius tenetur exequi sententiam delegati à Principe etiam iniustam, ibidem §. cum igitur
iudex ad quem inhibere non potest, si dicitur ex iniusta causa appellatum, nisi prius recepta appellatione ut probabili, incipiat cognoscere de causæ ueritate 350, §. quòd si obijciatur
iudex à quo compellere non potest appellantem à grauamine ipsius ueritatem probare, licet citare possit ad ipsius reuocationem audiendam, qua facta in causa procedere poterit eius contumacia non obstante, ac si nunquam appellasset 351, paragra. sed ui deamus
iudex quando periculum est in mora, debet breuiare terminum prosequendæ appellationis 359, §. superior quoque
iudex si processerit non excipiente inquisito de non diffamatione, processus tenebit 367, §. idem etiam erit
iudex fœneratori potest præcipere sub pœna excommunicationis, tam ne usuras exigat, quàm ut exactas restituat, non obstante iuramento præstito de non repetendis usuris 391, §. sed etsi quis
Iudex aliquem excommunicans in dubio censetur inferre maiorem excommunicationem 410, §. sed quæri poterit
iudices duo ordinarij si sententias diuersas ferant, tenet sententia lata pro reo, nisi actoris causa sit fauorabilis: si uerò delegati, sententia pendet ex uoluntate delegantis: si uerò arbitri, neutra tenet: si uerò unus tantùm ex pluribus pronuntiauerit, nulla erit sentẽtia 341, §. ex facto
Iudicare secundum leges & consuetudinem debet quilibet iudex, & summus Pontifex, qui tamen ex causa potest ab alijs recedere, ibidem § sed siue ordinarius
Iudicium quid sit, & quid causa 255, parag. restat
iudicium extraordinarium quid sit 260, §. extraordinarium
iudicium summarium est, in quo subtili ordinis iudiciarij obseruatione prætermissa proceditur: Ordinarium & solenne est, in quo series iudiciariæ telæ obseruatur 261, §. rursus iudiciorum
iudicia secularia quæ sint, & quæ Ecclesiastica 255, §. summa diuisio
iudicia exercemus per nosmetipsos, & per procuratores, uel Syndicos, & quot sint procuratorum species 269, para. expositis generibus
iudiciorum secunda diuisio, quòd quædam sunt ordinaria, & quædã extraordinaria 259, §. est & alia
Iuramentum aliud uoluntarium, aliud necessarium: & necessarium, nisi ex causa, recusari potest 335, §. sed cum sit
iuramentum recusandi quæ sint iustæ causæ 336, §. sunt autem iustæ
iuramentum deferendum est reo, si pro eo sunt præsumptiones, nisi aliter iudex arbitretur ead. §. sed etsi pro reo

iura-

Iuramentũ uoluntariũ est, quod defertur à parte parti, quod deferenti potest referri, nisi simus in famosis actionibus, ibid. §. uoluntarium est

iuramenti de calumnia omissio non uitiat processum 320, §. illud postremò

Iurare de calumnia tenentur etiam procuratores, quandocunque iudici uidebitur, eod. §. & non tantum

iuratur de calumnia hodie etiam in causis spiritualibus 319, §. in causis

iuratur de calumnia etiam in causa appellationis 320, §. prætcrea

iusiurãdum deferri potest ad supplendam probationem 335, paragra. quòd si nec testibus

Iurisdictio perpetuata per unum, intelligitur perpetuata quo ad omnes 262, §. iurisdictione uerò

iurisdictio delegati à Principe expirat per executionem sententiæ 266, parag. idem iuris est

iurisdictio expirat transacto termino, si in rescripto tempus apponatur, ead. §. sed & cum causa

Ius Canonicum unde dicatur: quid sit, & ex quibus constet 6. §. iuri Canonico

ius Canonicum uersatur circa personas, res & iudicia 11, §. uersatur autem

ius Diuinum est, quod continetur in lege, & in Euangelio, & est immutabile 6, §. ius diuinum

ius eligendi quibus competat 21, §. ius igitur prælatum

ius patronatus quid sit, & quibus modis constituatur 98, §. accidit autem

ius patronatus acquiritur per ritè ædificãtem, uel dotantem 99, paragra. ædificatione

ius patronatus transmittitur ad quoscunque hæredes, & plures succedentes uni habent uocem unius, nec hæres patroni institutum mutare potest 101, paragra. successione quoque

Ius patronatus donari potest, sed ob donationẽ non præiudicatur iuribus Episcopalibus, uẽdi autem non potest, nisi cum uniuersitate 105, §. donatione quoque

ius patronatus tollitur cessione collegio, constitutione, ecclesiæ destructione, delicti perpetratione 106, §. tollitur ius

Iustus metus, uide infrà in uer. Metus.

L

LAicus etiam de manu clericorum non potest decimas recipere sub pœna excommunicationis, & priuationis sepulturæ, & clericus concedens deponetur 243, §. ex contrario

Laicus à laico coram seculari iudice conueniri debet, nisi causa sit spiritualis, uel similis, et literæ impetratæ ad iudicem ecclesiasticum non tenent 256, §. laicus ergo

laici non possunt eligere 27, paragra. laicis quoque

laici & etiam imperator non possunt concedere priuilegium super decimis non soluendis 243, §. generaliter autem Cætera uide suprà in uer. Electio.

Latrones, uide infrà in uer. Publici latrones

Lectoratus est de minoribus ordinibus 61, §. sunt igitur

Legare tantum quis potest de bonis ecclesiasticis, quantum contulerit ecclesiæ 253, §. itẽ si tantundem

Legatus de latere non confert cathedrales ecclesias regulares, nec dignitates post Pontificalem maiores, nec potest eodẽ tempore in eadem ecclesia plures reseruationes facere 84, §. sed tamen

legatus de latere potest derogare iuri patronatus ecclesiasticorum, non laicorum. Ecclesiastico patrono reddatur ratio prouentuum patronatæ Ecclesiæ, secus laico 100, §. legatus etiam

legati missi, uel nati, uigore suæ legationis non conferunt, nisi specialiter sibi concedatur: secus est in legatis de latere, qui conferunt.

& sine mandato speciali, etiã inuito patro no ecclesiastico 85, §. ex legationis

Lepra, uel similis morbus sponsalia dirimit, licet non dirimat matrimonium 156, §. item si sponsus

Leprosi possunt matrimoniũ contrahere 167, §. alia est causa

Libellus quid sit 293. paragra. in primis igitur

libellus quæ continere debeat, & quòd ineptus & obscurus libellus non obliget ad respondendum: & quòd iudex posſit illũ lacerare 294, paragra. exprimet igitur

libelli solennis porrectio in quibus casibus nõ est necessaria 295, paragra. sunt autem casus

libello oblato debent reo dari dilationes ad excipiendum, & ad euitandam obscuritatem una materia est uno in loco tractanda, ead. §. oblato tamen

libellorum alij sunt accusatorij, alij conuentionales 294, §. porro libellorum

Liber homo non debet ab ecclesia uiolenter abstrahi, nisi impetrata uita & membrorum incolumitate 210, paragra. hæc tamen securitas

Libertas, uide infrà in uer. Seruus & libertus

Licentia concessa à superiore religioso, ut posſit consentire promisſioni de se factæ, non ualet 69, §. strictius adhuc

Litis contestatio est fundamentum iudicij, quo deficiente frustra superædificabitur & quando dicatur lis contestata 316, §. hactenus

litis contestatio necessaria est, cùm officio iudicis pro actione instituitur, eadem §. nec solum

litis contestatio quando non est necessaria, quõ cognoscatur 318, §. sunt & alij casus

litis cont[illegible]ationẽ qui effectus sequatur 317, §. igitur sequuta

litis pendentia non inualidat matrimonium contractum 321, §. sic etiam

Lite pendente nihil innouandum, et lis tunc pendere dicitur, cum citatio legitima peruenit ad partem citatam, aut per eam factum est, quo minùs perueniret, eadem §. instituta ergo lite

Literas Papæ, qui per se, uel per alios falsant, excommunicati sunt cum suis fautoribus, et Clerici officijs & beneficijs priuantur, & degradati traduntur curiæ seculari 596, §. aduersus eos

literis falsis qui utitur, si clericus est, officijs & beneficijs priuatur: si laicus, excommunicatur, ead. §. mitius cum illis

M

Magis dignum trahit ad se minus dignum 144, §. sanctificatum

Malitia plebis iustam tribuit renuntiandi causam. Item uitatio scandali 49, §. propter malitiam

Malum facere non debemus, ut postea faciamus bonum, & si non sint quibus restitui posſint usuræ, erogandæ sunt in pauperes, & paupertas excusat à restitutione 390, §. nec quicquam

Mandatarius, cuius non est electa industria, potest alteri mandare 98, paragra. illud etiam

Mandatum suscipiens de ordinibus conferendis certis personis, non tenetur eisdem prouidere de beneficio, sed mãdans: secus si sit mandatum generale, uel ordinandi licentiã concedens 79, §. quòd si

mandatum faciens mentionem de collatione, nõ potest trahi ad præsentationem, uel institutionem 93, §. idem obseruari

mandatum Apostolicum restrictionem recipit ex persona prouisi 94, paragr. interdum tamen

mandatũ ab ordine scripturæ declaratur 95, §. ex ordine

mandatum per quod prouideri debet de beneficio spectante ad prouisionem plurium, intelligitur coniunctim, ead. §. si uero

mand[a]-

Mandatum simplex de prouidendo non extenditur ad beneficium curatum, uel electiuum 96, §. ex natura
mandatum simplex de prouidendo, non extenditur ad obtinentem aliud beneficium, nisi fuerit id expressum: quo casu solùm unicum & non curatum beneficium obtinenti prouideri poterit: et, pluralis locutio restringitur ad duo, ead. §. nam & is
mandatum Apostolicum ex causa potest executioni mandari, etiam in alio loco ab expresso in mandato 264, §. simili ratione
mandatum non complectitur maiora quàm sint in procuratorio expressa 272, §. crimina tamen
mandatum morte constituentis expirat, interdum etiam re non integra 278, §. morte quoque
mandati Apostolici fines sint diligenter custodiendi, nec extenduntur, nisi ad casus expressos, etiam de consensu, & in præiudicium prouisi 92, §. sunt autem
Manumissus ab ecclesia, ut eidem seruiat in diuinis, non potest se transferre ad aliam ecclesiam: secus si simpliciter fuerit manumissus 68, §. quod si quis Cætera uide suprà in uer. Ecclesijs
Mater & filius in ipso articulo parturiendi possunt separatim baptizari, nec ob id creditur baptismus iteratus 127, §. is quoque, cuius
Materia, uide suprà in uer. Libello oblato
Matrimonium spirituale dissoluitur translatione, renuntiatione, depositione 44, §. uidimus hucusque
matrimonium nullo pacto contrahi potest à cõstitutis in maioribus ordinibus: sed constituti in minoribus possunt: sed si contrahant, priuantur beneficijs & dignitatibus ecclesiasticis 62, §. horum autem
matrimonium quid sit 145, §. matrimonium.
matrimonium præcedit alia sacramenta ratione loci in quo institutum est, temporis, latitudinis, & mysterij, ead. §. & meritò
matrimonium cum alia postmodum contrahere poterit, si per contrahentem sponsalia in diem, non stetit quo minùs matrimonium contraheret 149, §. dies adijcitur
matrimonium per uerba de præsenti contractum, tollit sponsalia præcedentia, & iuramento firmata, sed matrimonium contractũ per uerba de præsenti, non irritatur etiam secuta copula 153, §. si quis igitur
matrimonium quantum ad ecclesiam, ut contrahatur, necessariò requirit uerba: ac muti & surdi signis nuptias possunt contrahere 158, §. licet autem
matrimonium quibus uerbis aptis contrahatur ead. §. uerba autem
matrimonium dissolui potest, si unus coniugũ comperiatur post contractum matrimoniũ seruilis conditionis, nisi post talem cognitionem fuerit renouatus consensus, uel sequuta copula. Et, liberi sunt ex libero uẽtre nati, nisi aliud inducat lex & mos regionis 160, § si quis autem
matrimonium per errorem in persona impeditur, ead. §. multo magis
matrimonium non soluitur altero coniugum fidelium in hæresim lapso 164, §. alia sanè causa est
matrimonium contrahendum à furore impeditur, sed non dirimit iam contractum 167, §. furor quoque
matrimonium impediunt frigiditas & coeundi impotentia, eadem, paragra. frigiditas
matrimoniũ an possit à leprosis contrahi, ibid. §. alia est causa
matrimonium accusari non potest ab eo, qui tempore denunciationis siluit, nisi iuret de calumnia, & quòd post denunciationem nouit quæ obiecturus est 179, §. non tamẽ
matrimoniũ potest accusari ex causa etiã post denunciationem 180, §. idem iuris
matrimonium accusari potest non ex causa delicti per solos coniuges, eadem, §. sed nec omnes

Matrimoniū ex causa delicti accusari potest per omnes, sed potissimùm coniūctiores, antiquiores et honestiores 181, §. quòd si delictum
matrimonium regulariter dissolui non potest, & nisi sequuta sit copula, soluitur per ingressum monasterij, ita ut remanens in seculo possit alteri liberè nubere 183. §. sciendum est
matrimonium cur non sequuta copula per religionis ingressum dissoluitur 184, §. neque mirum
matrimonium etiam non consumatum, per sacri ordinis susceptionem non dissoluitur, eadē §. diuersum statuitur
matrimonium ob ueram coeundi impotentiam, non ob putatiuam dissoluitur 185, §. item si quis ignarus
matrimonium cum ea, quam quis uxore uiuente cognouit non sub specie matrimonij, defuncta uxore potest quis contrahere, si neuter ipsorū quid machinatus est in mortē prædefunctæ uxoris 192, paragra. cum ea
matrimonium non soluitur ob fornicationem carnalem, uel spiritualem: sed fit separatio thori 186, §. sæpius tamen
matrimonium contractum per procuratorem reuocatum non tenet, licet reuocatio non uenerit ad notitiam partium 277, §. nō sic
matrimonij bona sunt sacramentum, fides, proles & fornicationis remedium 146, §. cōsequuntur
matrimonij contractus suspenditur, donec extat præsumptio, quòd non possit contrahi 178, § cuius si
matrimonia hodie usque ad quartum gradum inclusiuè sunt prohibita, & de facto cōtracta temporis cursu non ualidantur 173, §. constitutum igitur
matrimonia prohibentur contrahi clandestinè, ne postea oporteat illa dissoluere 177, §. ne tamen pòst
matrimonia clandestina si publicētur, recipit ecclesia 179, §. sanè si parochialis. Cætera uide suprà in uer. Cognatio, et in uer. Error, & infrà in uer. Publicæ honestatis iustitia, & in uer. Ordo sacer
Medici qui ægrotos ad pœnitentiam non inducunt, sunt ab ecclesiæ ingressu arcēdi 138, §. medicos etiam.
Memoria
Ad memoriam iuuādam conducit repetitio 108, §. hæc de præbendis
Mēdicantes non possunt profiteri ante lapsum anni, & recipientes professionem puniuntur 112, §. quod tamen
mendicantes solùm in ordinem Carthusiensiū migrare possunt 116, §. mendicantibus
Metropolitanus solùm in sua prouincia, et certis diebus pallio utitur, & pallium personā sequitur, & ideo cōmodari non potest 34, §. sed eo nec semper
Metus iustus nisi purgatus fuerit, impedit matrimonium 166, §. coactio quoque
metus iustus excusat, adeò quòd non appellās habetur pro appellante, si fuit protestatus, & causās appellationis expresserit 355, §. is quoque, quem
metu iudiciorum interdum deuenitur ad pacta, ad transactiones & ad cōpromissa 279, §. consequens
Minor triginta aunis, excommunicatus, suspensus, & constitutus in sacris, & schismaticus reconciliatus, non possunt eligi 23, §. igitur is, qui
minor xxx. annis postulari potest 25, §. sciendum est
minor xiiij. annis si in causis spiritualibus in iudicio esse uelit, quomodo sit agendum 270, §. quòd si quartum
minor & ecclesia restituuntur aduersus sententiam etiam à sede Apostolica latam 161, §. adhuc autem
minores debent maioribus exhibere reuerentiam, maiores uerò minoribus amorem & charitatem 63, paragra. in primis
minores septennio non possunt sponsalia contrahere, & contracta lapsu temporis non conualescunt, nisi noua uoluntas accesserit,

aut

aut nixus copulæ interuenerit 150, §.non tamen omnibus
Minores xiiij.annis non possunt contrahere matrimonium,nisi pro bono pacis, & ex necessitate 157,paragra. sed qui sint puberes
Minores fratres non possunt profiteri ante lapsum anni:& recipientes professionem puniuntur 112,§.quod tamen
minores & Prædicatores indistinctè de omnibus obuentionibus parochialem portionẽ soluere tenentur 232,paragra. sed istud quidem
Miserabilium personarum tutelam debent clerici suscipere 212, paragra. uiduarum autem
Missio in possessionem in causis beneficialibus non habet locum, sed in locum eius poterit procedi lite non contestata 292,§.sed ista quidem
Monachus quis fit ex triplici capite, & impubes à patre traditus monasterio post annũ pubertatis, potest redire ad seculum,si uelit 109,§.monachi fiunt
monachus semel factus, cogitur remanere in monasterio 114,§.is igitur, qui
monachus non potest aliquid proprium habere,nec contra hoc potest Papa dispensare 115,§.sed nec aliquid
monachus potest transire solum in arctiorem religionem,& si dubitetur,an sit arctior, in quam monachus uult migrare,statur iudicio abbatis,eadem §.sed nec temerè
monachi non ordinantur,nisi de licentia abbatis 69,§.monachi quoque
monachi non possunt præesse ecclesijs parochialibus 116,§. fugitiuos uerò
monachi an poßint esse patrini alienorum filiorum 132,§.parentes quoque
monachi deseruientes ecclesijs sunt exempti à muneribus personalibus 211,§. personalis immunitas
monachi,regulares & clerici communiter uiuentes soluunt prædiales decimas 240,§. de monachis
Monachi decimas soluere tenentur,& alij communiter uiuentes, etiam de prædijs de nouo acquisitis, & proprijs manibus excultis,nisi obstet aliquod priuilegium 241,§. sed etsi ijsdem
monachi non possunt esse procuratores, nisi propriæ ecclesiæ urgente necessitate,et superioris iussu 273,§. sed nec omnes
monachi de consensu abbatis possunt testimonium dicere 327,§.monachi quoque
monachi se ad inuicem,uel conuersos percutientes sunt ab abbate, uel Episcopo absoluendi 408,§.monachi quoque Cætera uide suprà in uer. Clerici, & in uer. Ecclesiæ
Monasterium,uide suprà in uer.Ecclesiæ, & in uer.Ingressus
Moniales se adinuicem,uel conuersas percutiẽtes, à quo sint absoluendæ 408,§. monachi quoque
Monitio Canonica quæ sit 415,§.tunc autem Canonica
Mors & absentia æquiparantur re non integra 265,§.quæsitum est
mortem qui sibi inferunt,habentur similes illis qui impœnitentes moriuntur 399,§.nouißimè sciendum
Mortuus ruri qui sepulturam non elegit,si sine periculo poßit exportari, uel in parochiali ecclesia,uel in maiorum sepultura debet sepeliri 226,§.illud tamen
mortui tumulati contra Canones sunt exhumandi,si illorum corpora possunt discerni à corporibus fidelium 227, §.etsi contigerit
mortuis non communicamus, quibus non communicamus uiuis, eadem §. non tamen omnes
mortuos non humandos qui contemptis clauibus in locis sacris humauerint, excommunicationem incurrũt, à qua non sunt absoluendi ante quàm arbitrio episcopi satisfecerint 228,§.si quis tamen
Mulier uiri potens contrahens cum impubere,

non potest resilire, sed impubes factus pubes potest 151,§.mulier quoque
Mulier credens uirum esse mortuum, quæ religionem est ingressa, à uiro educta, si uir moriatur, non cogitur reuerti ad monasterium, licet id sibi expediat 189, §. quid statuemus
mulier restituenda si timeat sæuitiam uiri, debet ab eo præstari cautio, & si ea non putetur sufficiens, dum causa plenè cognoscitur, uxor est deponenda in loco honesto & tutò 191,§.præstanda tamen
mulier si matrimonium contraxerit cum eo quē ignorabat coniugatum, uxore prima mortua, erit in eius potestate uirum retinere 192,§.hoc tamen de ea
mulieris ob solam traductionem ad domum nullum ius oritur impeditiuum sequentis matrimonij 191,§.& hæc quidem
mulierem quem quis duxit uel retinuit sciens copulæ non idoneum, habebit ut sororem, si non potest habere uelut uxorem 186, §. planè si
mulieres non sunt in forum trahendæ gratia testimonij ferendi, sed ad eas est mittendus tabellio 326,§.cuius tamen
Muti baptizari possunt 127, para. muti quoque
muti signis nuptias possunt contrahere 158,§, licet autem

N

Natus annos xiiij.potest esse in iudicio super causis spiritualibus per se, & per procuratorem non obstante patria potestate 270,§.aliud tamen
Nati ex clandestinis & interdictis matrimonijs non sunt legitimi, licet nati ex matrimonio contracto in faciem ecclesiæ ante sententiam diuortij sint legitimi, nisi uterque cōiugum nouerit impedimentum 178, §. quicunque uerò
Necessitas facit effectum reputari pro affectu 136,§.sed & si pœnitendi
necessitas, uel simplicitas, excusat à communione cum hæreticis 416,§.mercatores
Negligentia authoris mei non intelligitur esse mea 179,§.non tamen
Negotia secularia non debent tractari in ecclesijs 208,§ publicæ quoque
Nemo potest seipsum præsentare 105,§.licet autem
nemo sibi beneficium confert, ueluti nemo se præsentat, nec uacaturi beneficij tenet collatio, aut præsentationis promissio, eadem §.sunt autem
Neophytæ non possunt eligi 24, §. neophytæ quoque
Nomina, uide infrà in uer. Præbendæ.
Notorium probatione non indiget 337,§.sed & si quid
Notum publicè præsumitur notū etiam priuatim 86,§.interpretantur autem
Nouale est ager de nouo redactus ad culturam 240,§.de monachis
Nundinæ nō debent tractari in ecclesijs 208, §.publicæ quoque
Nuptiæ consensu partium contrahuntur, nec sufficit consensus parentum 157, §.nuptias igitur. Cætera uide infrà in uer. secundæ nuptiæ

O

Oblationes & decimæ præscribi non possunt 251,§ prouentus tamen
Oblatū sponte, uel datū gratia redimēdæ molestiæ super iure quæsito indebitè illatæ non inducit simoniam 376,§.sciendum
Obtinentes aliquam præposituram, debent etiam habere eius præposituræ ordinem 41 §.admonendi
Oculo priuatus indistinctè promoueri non potest, licet retineat ordines, si postea talis priuatio contingat 77, §.hæc autem distinctio
Officium subdiaconatus circa quæ uersetur 59,§.diaconum
Officia secularia qui exercuerunt, si honesti sunt, post reddita ratiocinia possunt ordinari, secus est de usurarijs 73,§. ijs illi

Oppo-

Opponens exceptionē quæ uersus opponentē opponi potest, nihil agit: et hoc si proprio nomine excipiat, secus si nomine suæ ecclesiæ 305, §. cauebit autem

Opponi non potest cōtra electionem factam à duabus partibus, nisi de nullitate uoti alicuius earum dictarum partium 19, para. hoc tamen

Ordinans simoniacè ac etiam ordinatus sunt puniendi 64, §. ipsi uerò

Ordinari ex quibus causis sine respectibus homines prohibeantur 68, para. quoniam uerò

ordinari non possunt seruus & libertus, & seruus ordinatus sciente domino fit ex hoc liber & ingenuus, ead. §. ratione

ordinari quis non potest ab extraneo Episcopo, nisi de licentia sui ordinarij, quam concedere poterit etiam uicarius & capitulum, si sedes uacet, uel qui administrat 69, §. pari ratione

ordinari non possunt simoniaci, seditiosi, & iniuriarum ultores 73, §. idem statuendum

ordinari olim furiosus, uel aliter uexatus, non possunt 78, §. is quoque

Ordinarius si sciat per surreptionem impetratam ab Apostolica sede absolutionem, debet remittere perperam absolutum ad sedem Apostolicam, si uerò hoc sibi nō constet, sed suspicetur, debet absolutum cogere ad purgationem 421, §. quinimò si

ordinarij loca pia & religiosa possunt reformare authoritate Apostolica, si opus sit reformatione 221, §. quinimò

Ordinationem præcedere debet diligens scrutinium 63, §. præcedet autem

in Ordinationib. quæ tempora seruari debeāt 64, §. igitur per tres

Ordinatores debent instruere ordinandos in diuinis, ead. § item sub grauis

Ordinatus qui nondum baptizatus est, debet baptizari et rursus ordinari 66, §. de eo, qui non

ordinatus ignorante domino si fiat monachus, fit liber, aliàs dominus potest intra annum recipere seruum 111, §. quinimò si

Ordinatus à simoniaco non simoniacè, & simoniacè non simoniacus ordinem conferēs non sint deponendi 374, §. hæc tamen de illis

ordinatus simoniacè & ordinans sunt puniendi 64, §. ipsi uerò, quibus

Ordo scripturæ declarat mandatum 95, §. ex ordine quoque

ordo quid sit 114, §. uoluntatis

ordo sacer, & uotum solenne impediunt matrimonium contrahendum, & contractum dirimunt: uotum autem simplex solùm impedit contrahendum, & pro uoto simplici fracto imponenda est pœnitentia 162, §. item uoti solennis

ordines minores sunt acolytatus, exorcistatus, lectoratus, & ostiariatus 61, paragr. sunt igitur

ordines minores omnes simul conferri possunt 65, §. diuersum statuitur Cætera uide infrà in uer. Psalmistatus

Orphanotrophia, & loca similia Episcopis subsunt, qui prouidere debēt ne illorum res dissipentur 221, §. Xenodochia

Ostiariatus, require suprà in uer. Ordines.

P

PActum, per quod filia dotata renuntiat hæreditati paternæ, iuramēto uallatum tenet 280, §. eodem etiam

Pactum quod tendit ad periculum animæ, non ligat, ead. §. quòd si

pacta sunt seruanda, & per ea etiam indultis Apostolicis derogari potest 279, §. & quidem

Paganus si priùs plures uxores habebat, post fidem susceptam adhærebit primæ 164. §. quia uerò pagani

Pallij receptio non est differenda, & uolens aliquid palliando obijcere, debet iurare de calumnia, & intra duos mēses obiecta probare, alioqui tenetur ad pœnam talionis 33, §. hoc amplius

Papa est ordinarius omnium ordinariorũ 15, §.sicut autem
papa potest renuntiare Papatui 52, §.de Romano
papa solus tribuit ius in beneficijs uacaturis 88, §.prouisio autem
papa non onerat aliquem pluribus prouisionibus, nisi id exprimat 92, paragra. illud etiam
papa an dispensare posit, quòd monachus possit aliquid proprium habere 115, §.sed nec aliquid
papa quod facit, censetur facere Deus 185, §. sed etsi inter
papa si scienter commisit appellationem interpositam à suo delegato dato cum clausula appellatione remota, iurisdictio primi delegati est suspensa quo ad executionẽ 346, §.sed quid si
papæ electio multa habet specialia, in qua multa non habent locum 18, paragra. sed hæc quidem
Parentes non possunt esse patrini propriorum filiorum, nec abbates, uel monachi alienorũ 132, §.parentes quoque
Parochialis portio de quibus rebus non detrahatur 232, §.sunt tamen
parochialis & episcopalis portio pari passu ambulant 236, §.item de quibus
Pars minor eligentium ad infringendam maioris partis electionem potest opponere de propria authoritate, ac zelo & de meritis electi 19, §.quòd si eligentium
pars si se dicat post appellationem uel aliàs nulliter fuisse excommunicatum, sunt super hoc partium admittendæ probationes, ut appareat, an quis indigeat absolutione 420, §. multum etiam
pars potest sibi terminum prosequendæ appellationis breuiare, non prorogare 359, §. pars quoque
Participatio cum excommunicato non criminosa illigat participantem minori excommunicatione, à qua per ordinarium absolui potest 414, §.quòd si aliter
Paruuli baptizantur in fide parentum & ecclesiæ, & non debet minor esse uirtus baptismi quàm circuncisionis 126, §. non tamen
Passus missionem si mortuo delegato præstet infra annum cautionem de parendo iuri, etiam post annum recuperabit possessionẽ 291, §.sed ne missus
Pater admittitur ad testimonium in causa filij, & è contra in causa matrimonij: et est speciale, & testimonium parentum interdum non debet admitti, ubi est disparitas inter coniuges 181, §.quod autem
Patriarchæ primum post Papam locum tenent 13, §.in altiori
Patrini interuenire debent in baptismo, confirmatione & Catechismo 131, §. illud commune
patrini non debent esse plures, uel non baptizati, uel confirmandi 132, §. admonendi tamen Cætera uide suprà in uer. Cognatio, & in uer. Parentes
Patronus ecclesiasticus habet ad putandum mẽses sex, laicus quatuor: Ecclesiasticus non potest uariare, laicus potest 100, §. sunt tamen
patronus laicus potest deferre ad superiores clericos, qui dilapidant bona ecclesiæ, cuius est patronus 101, §.licebit tamen
patronus non potest quem propria authoritate instituere sub pœna excommunicationis 104, §.quemadmodum autem
patronus non potest seipsum præsentare 105, licet autem
patroni si in præsentatione non sint cõcordes, attenditur maior & melior pars 101, §. & si fortè
patroni possunt conuenire de præsentando alternis uicibus & plures simul possunt præsentari, ut de ipsis Episcopus eligat instituẽdum 105, §.sed ut faciliùs
patroni putatiui præsentatio tenet 104, §. interdum accidit

patronis

Patronis defertur circa honorem, & uitae necessaria subministranda 106, §. defertur autem

Peccata remittuntur ei, qui scienter duxit in uxorem publicam meretricem 161, §. ei qui scienter

Pecuniae appellatione continetur quidquid homines habent in terra 371, §. contrahitur autem

Pensio non uenit appellatione beneficij 93, §. & si quis

Percutiens clericum in quibus casibus in Canonem latae sententiae non incidit 406, §. ex contrario

Periculum quando est in mora, debet iudex breuiare terminum prosequendae appellationis 359, §. superior quoque

Permutatio beneficiorũ si completa est ex una parte, et per alteram stat, quo minùs impleatur, restituitur pars ad suum beneficium 47, §. subuentum tamen

permutatio beneficiorum fieri potest non obstantibus expectationibus, eadem, §. quinimo

Personales decimae debentur ecclesiae, in qua quis sacramenta percipit: praediales uerò ecclesiae, in cuius finibus sunt cõstituta praedia, nisi aliud inducat consuetudo 238, §. inter personales

Pleraque dicta de creatione Episcoporum habẽt locum etiã in alijs praelatis 34, §. haec de creandis

Plures non possunt deputari ad eligendum in solidum 17, §. sin autem

Poena incestus, sodomiae, & rei habitae cum brutis est arbitraria 393, parag. eadem uel etiam

poena quae sit stuprantis mulierem & honestè uiuentem, & uirginem deflorantis 394, §. quòd si quis

poena raptorum excommunicatio, depositio, et seruitus, cum facultate tamen seipsum redimendi, ead. §. maior legum

poena simplicis fornicationis est arbitraria 395, §. demum si quis

Poenitentes publicè non possunt promoueri, possunt tamen ex necessitate deputari in aliquo minorum ordinum 73, paragra. poenitentes

Poenitentia quid sit, & effectus poenitentiae 133, §. poenitentia

poenitentia constat contritione, confessione & satisfactione 135, §. constat igitur

poenitentia certorum annorum est iniungenda parentibus opprimentibus filios 398, §. alia ratio est

poenitentiae tres sunt species, & poenitentia solennis iterari non potest, & poenitentes ad sacros ordines reddit inhabiles 133, §. sunt autem

Positiones quae sint 322, §. partium confessione

Postulari potest, qui non animi uel corporis uitio, sed aliàs non potest eligi, putà minor xxx. annis, uel spurius 25, §. sciendum

Postulatio quid sit 24, paragr. postulatio est eius

postulatio restitutionis in integrum differt executionem 347, §. dantur & casus

Postulatus si unus sit, alius electus, proponitur electus aequè idoneus, nisi postulantium sit duplo maior numerus: qui tamen si ignoranter indignum postulauerint, nec postulatio, nec electio ualet: sed si scienter, electio tenet 28, §. & si uacante

Praebenda per rescriptum Apostolicum conceditur purè, in diem, & sub conditione, & pura collatio est, cũ alicui simpliciter de beneficio prouidetur 86, §. per rescriptum

praebendae conceduntur per collationem, & per institutionem, & singulis rebus singula sunt imponenda nomina 80, §. conceduntur autem

praebendae ex tribus capitibus conferuntur, & ordinarium collatorem facit lex, uel consuetudo 80, paragra. conferuntur autem

Praecellẽs dignitate debet & innocẽtia prae-

cellere 35,§.debet igitur
Prædicatores, Minores & Mendicantes non possunt profiteri ante lapsum anni, & recipientes professionem puniuntur 112, §. quod tamen
prædicatores & minores indistinctè de omnibus obuentionibus parochialem portionem soluere tenentur 232,§.sed istud quidem
Prælatus in corrigendo debet miscere seueritatem lenitati 36,§.cum lenitate
prælatus non debet tolerare peruersos, ead. §.præterea cauendum
prælatus debet sobrius esse, prudens, & peritus, nõ solùm peritia literarum, uerùm etiã negotiorum 37,§.sobrius sit
prælatus potest rem non magni ualoris in aliquem bene meritum transferre: & terram gratia fabricandæ ecclesiæ alicui concedere 246,§.excipiuntur
prælatus potest alienare terrulas incommodas & minus utiles, itẽ seruos fugitiuos 248, §.terrulas
prælati committentes uices suas sub annuo cẽsu puniuntur 377,§.demum
prælatis regularibus non conferentibus intra sex menses, fit deuolutio ad ordinariũ 82, §.idem statuitur
Præposituram aliquam obtinentes, debent etiam habere eius præposituræ ordinẽ 42, §.admonendi
Præsentare seipsum nemo potest 105,§.licet autem
præsentari potest in rectorem parochialis ecclesiæ etiam non in sacris constitutus, licet secus in libera collatione, in qua tamen potest dispensari cum eo, qui est constitutus in minoribus 106,§.sunt etiam
Præsumptio orta ex actu habente tractum tẽporis ex actu momentaneo non tollitur 258,§.aliud obseruandum
Precarium soluitur ad bene placitum concedentis, secus precaria, nisi sit irrationabilis 347,§.distat autem
Presbyter appellatur potius à prudentia quã ab annis 57,§.presbyteri
Presbyter in 25.anno ordinari potest 60, §. sicut autem
presbyter tantùm debet exhibere Eucharistiã, non inferior, nisi sub sit necessitas 140,§. sed nec ab omnibus
presbyteri et episcopi olim erant ijdem, sed in remedium schismatis de presbyteris, unus electus est, qui episcopus dicitur 57,§. presbyterum
presbyterorum quæ sit potestas & authoritas, ead. §.episcopi
Princeps potest rem suam æqualem, uel maiorem cum ecclesiastica permutare, & serui ecclesiastici si frugi sint, præterquam ad libertatem, commutari non possunt 250,§. sed & princeps
Priuatio præsupponit habitum 128,§. est autem suspensio
Priuilegiati super decimis, tenentur illas soluere de prædijs conductis, & priuilegiatus super laboribus proprijs soluet decimas super prædijs locatis 242,§.super
priuilegium qũo tollatur 141, §.sed nec
priuilegia sunt interpretanda, ut nemini indebitè damnum inferant 242,§.item si
Probatio matrimonialis impedimenti non potest reprobari 182,§.præstitis
probatio spolij absentia spoliatoris, & lapsus temporis non operantur restitutionem, si spoliator non absit per contumaciam, uel dolum 313,§.item si
probatio quid sit, & quibus modis fiat 322, §.probatio igitur
probatio ex confessione quomodo nascatur, eadem, §.partium
probationes ne intereant, multa conceduntur, aliàs non concederentur, quod probatur tribus exemplis 330, paragra.siquidem
probationes fiunt non solùm testibus, sed & instrumentis, & instrumentorum appellatione non largè sumpta continentur solùm scripturæ quæ in iudicio exhibentur 333, §.at si partes

Probationes in quibus respiciunt personam iudicis 337, §. iudicis Reliqua uide suprà in uer. Pars
Processus facti, & sententiæ latæ in ecclesijs, uel cœmiterijs sunt nulli 208, §. seculares igitur
Procuratio ob oratorium non est exigenda, et ob urgentem necessitatem potest Episcopus exigere charitatiuum subsidium 219, §. postremò admonendi
Procurator ad eligẽdum non potest unum procuratorio, alium proprio nomine eligere, nisi habeat mandatum de eligenda certa persona 16, §. etsi tantum
procurator ad contrahendum matrimonium, non potest substituere, nisi hoc habeat in mandatis 147, §. procurator
procurator constitui potest paterfamilias, & filiusfamilias, & ad negotia potest procurator constitui, qui natus est annos xuij. ad iudicia solùm natus 25. 269, §. potest autem
procurator constitutus etiam ad ea quæ speciale mandatum exigunt, non potest explicare ea, quæ exigunt mandatum speciale, nisi in procuratorio sit facta expresio aliquorum articulorum speciale mandatum exigentium: quo casu etiam non expressos articulos, poterit exequi procurator 272, §. sed siue unus
procurator regulariter in causis criminalibus non potest interuenire 273, §. non tamen
procurator uniuersitatis, in qua sunt excommunicati, non potest à iudicio repelli, nisi tribus casibus 275, §. sed bellè
procurator reuocari potest expressè, & tacitè: putà si dominus per se incipiat causam tractare, ead. §. tam diu
procurator qui substituit, non potest substitutum reuocare, nisi & reuocandi habeat potestatem, & procurator qui substituit in una causa, non prohibetur in alijs se intromittere 276, §. hæc autem
Procurator potest lites contestari 316, §. fit autem
procuratori ad negotia, & procuratori ad iudicia, quatenus substitui posit 273, §. sed & illud
procuratores duo si dati sint in solidum, utrius melior sit futura conditio 271, §. & tã unus
procuratores etiam iurare de calumnia tenentur, quandocunque iudici uidebitur 320, §. & non
procuratoribus duobus ad eligendum datis in solidum, non possunt ambo eligere, sed erit melior conditio occupantis, & si non appareat de prioritate in occupãdo, præponitur electus à capitulo, uel primò nominatus in procuratorio 17, §. quòd si pluribus. Cætera habes suprà in uer. Delegatus, & in uer. Iudicia
Professio est duplex, tacita & expressa, & fieri potest etiam ante annũ 110, §. propria confessione
professio ex causa post annum potest differri, ut si ingressus monasterium sit incognitus: &, seruus triennio in monasterio commoratus per monachationem fit liber 111, §. quemadmodum
professio expressa, & professio tacita differunt 113, §. utrum autem
Professus qui non est, non potest eligi in abbatem, sed bene in episcopum 117, §. & propterea
Promotus ad sacros ordines furtiuè contra prohibitionem prælati, non potest fieri sacerdos, nisi priùs fuerit monasterium ingressus: secus, si non contra prohibitionem: quia tunc potest Episcopus pro arbitrio dispensare: & qui non ordinatus se immiscuit diuinis, nunquam poterit ordinari 66, §. quòd si furtiuè
Promoto per saltum potest prætermisso ordine repetitio dispẽsari 65, §. per
Propinquitas uiri reputatur uxoris, et econtrà 174, §. admonendi

Prouentus ecclesiastici possunt uendi ad modicum tempus, & ad precariā concedi, quæ renouanda erit de quinquēnio in quinquennium 247, §. idem iuris erit

Prouideri per institutionē quando dicatur 68, §. accidit autem

Prouinciæ & Ecclesiæ de nouo conuersæ in persoluendis censibus seruabunt cōsuetudinem uicinarum 218, §. sed quis erit

Psalmistatus est minor ordo, & potest conferri à solo presbytero 61, para. est & psalmista

Pubertas extimatur non tam annis, quàm corporis habitu, & minores xiiij. annis non possunt contrahere matrimonium, nisi pro bono pacis, & ex necessitate 157, §. sed qui sint

Publicæ honestatis iustitia impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit 168, §. publicæ quoque

Publici latrones, & qui in sacris locis immunitatis spe ducti delinquunt, priuilegijs sacrorum locorum non gaudent 210, §. hoc autem

Pudicitiæ studiosus debet esse Episcopus 38, §. pudicitiæ quoque

Purgatio quid sit, & quotuplex, & quòd uulgaris purgatio est penitus improbata 368, §. contingit etiam

purgatio canonica quæ sit, & quales esse debeāt purgatores 369, §. Canonica purgatio

purgatio super notorio non est indicenda, & deficiens in purgatione habetur pro conuicto 370, §. quicunque uerò

Q

QVæstio spolij per modum reconuentionis proposita non impedit processum super alia causa ciuiliter institutum 310, §. quòd si ciuiliter

Qualis quis sit interiùs, debet per exteriora demonstrare 38, §. oportet item

R

RAptorum pœna, excommunicatio, depositio, & seruitus, cum facultate tamen seipsum redimendi 394, §. maior legum

Raptus in propriā sponsam non cadit, & raptus per consensum purgari potest 395, §. raptus autem

raptus monialis purgari non potest ead. §. hæc de illis

Rebaptizati nunquam ordinantur 74, §. sed etsi nullum

Receptio instrumenti, & cautio domini operantur, quibus procurator non posit renuntiare mādato, sed teneatur defendere 278, §. at literis

Receptus authoritate Apostolica quis dicatur 91, §. authoritate autem

Recipientes aliquid pro concedenda licētia docendi, puniuntur 377, §. pro docendi

Reconciliati licet alioqui Ecclesiasticæ sepulturæ nō essent tradendi, post reconciliationē tradi poterunt 228, §. sed hæc

Reconuentio non habet locum coram arbitris 307, §. de arbitris

reconuentio super causa criminali non remittitur. Idem in causa depositi 308, §. illis quoque

Recusans respōdere positionibus, habetur pro confesso 323. §. si quis igitur

Redacta in publicam formam post mortem tabellionis faciunt fidem 334, §. eandem etiam

Reditus decimarum locari possunt, dum modò locatio non sapiat alienationem 243, §. si quis tamen

Refutatio mandati non impedit refutantem acceptare si mandans perduret in uoluntate mandandi 278, §. non idem

Regulares nō appellant à correctione sui prælati 353, §. & ideo

regularibus prælatis non conferentibus intra sex menses, fit deuolutio ad ordinarium 82, §. idē statutur Cætera uide suprà in uer. Monachi.

Relapsus quando quis dicatur 382, §. relapsi autem

relapsus.

Relapsus dicitur qui abiurauerit in uno articulo, si post sit hæreticus in alio, ead. §. is uerò qui
Relictum ei qui potest proprium possidere nõ habenti prælationem, uel administrationẽ à quocunque præsumitur relictum intuitu propriæ personæ, non ecclesiæ 236, §. illud etiam
relictum sacerdoti pro anima censetur relictum ecclesiæ, secus est, si quid ei sit relictum sub onere fideicommissi 252, parag. sed & si non
Religionem nouam non debet quis inuenire, uel fundare 118, §. nouissimè
Religiosi non possunt sibi sepulturam eligere 225, §. impuberi similes
Renuntiare compellitur qui impetrauit cedendi licentiam 53, §. aliud iuris est
renuntiari potest ob irregularitatem 49, §. ob irregularitatem
renuntiari non potest gratia laboris fugiendi 50, §. cæterùm ob alios
renuntiari potest per procuratorem & quatenus ualet renuntiatio facta à procuratore reuocato 52, §. potest autem
Renuntiatio quid sit, & quibus ex causis possit renuntiari 48, paragra. per renunciationem
renuntiatio ad eum fieri debet, ad quem spectat confirmatio 52, §. abbas quoque
renuntiatio facta post spolium nõ impedit spoliati restitutionem: secùs si antè fuerit renũtiatum, & testes super spontanea renuntiatione non sunt admittendi ante restitutionem 312, parag. illud quæsitum
Reparatio ecclesiæ pertinet ad possessorem beneficij, & Episcopus debet de sua tertia contribuere 203, paragr. hæc de ædificandis
Repetitio ad memoriam iuuandam conducit 108, §. hæc de præbendis
Replicationes dantur aduersus exceptiones 306, §. dantur aduersus
Res inter alios acta alijs præiudicium regulariter non adfert 343, §. de eo quoque
Res ecclesiastica potest propter scriptionem legitimam ab ecclesia abduci, & detrahi 250, §. præterea etsi
res ecclesiasticæ sunt aut spirituales, aut temporales 119, §. superiore libro
res spirituales sunt aut incorporales, aut corporales, & corporales diuiduntur in sacramenta, in res sacras, sanctas & religiosas, ead. §. rursus
rebus singulis singula sunt imponenda nomina 80, §. conceduntur
Rescripti interpretatio ex loco sumitur 94, §. ex loci
rescripti interpretatio ex insertione causæ elicitur 96, §. item insertio
rescripto Apostolico dispensatur super pluralitate beneficiorum, maximè circa literatas personas 90, §. inde etiam
Reseruationes legatorum expirãt finita legatione 84, §. illæ quoque
Residens. Qui sine causa non residet, post monitionem priuandus erit, & quæ sint iustæ causæ non residendi 108, paragra. si tamen
Resignationis casus non includitur nec uerificatur in casu mortis 93, paragra. eodem spectat
Resilire quis licitè potest ob fornicationẽ post sponsalia etiã iuramento firmata commissa, & id quod coniunctos disiungit, multò magis impedit coniungendos 155, §. uniùs quoque
Restitutio in integrum semel negata non conceditur amplius, etiam in alio iudicio, nisi duobus casibus 362, §. quòd si semel
Restituti in integrum qui, & quando possunt cognoscere, ead. §. huiusmodi
Reuelans confessionem, in perpetuum est in monasteriũ detrudendus 136, §. sed siue
Reus contumax si dederit cautionem de stando iuri, nec mulctandus est quòd aduersariũ nõ fuerit passus esse in possessione & missionẽ passus restituetur 290, §. hoc tamẽ

Reus excommunicatus licet reconuenire non poſsit, admittitur tamen ad proponendas ſuas legitimas defenſiones 300, §. reus autem
reus conuentus ſi nolit uel non poſsit excipere, ſi habeat unde actorem reconueniat, poterit illum reconuenire 306, §. igitur oblato
reus etiam coram iudice delegato poteſt actorem reconuenire 307, §. nec ſolum
reus conuentus coram iudice laico non poteſt reconuenire actorem ſuper cauſa ſpirituali 308, §. interdum etiam
reus non tenetur edere actori, niſi inſtrumenta communia 324, §. non tamen
reus citandus eſt ad uidendum iurare, et deponere teſtes, & teſti iniurato non creditur, niſi fuerit remiſſum iuramentum à parte, ead. §. debet autem
reo deferendum eſt iuramentum, ſi pro eo ſunt præſumptiones, niſi alter iudex arbitretur 336, §. ſed etſi pro reo
Ruinæ, prædia inculta, & ſyluæ extirpatæ, poſſunt ſub annuo cenſu concedi in emphyteoſim, & ſi per biennium in ſolutione cenſus ceſſatum fuerit, poteſt emphyteuta expelli 247, §. ruinæ quoque

S

SAcerdos qui reuelat confeſsionem, in perpetuum eſt in monaſterium detrudendus 136, §. ſed ſiue
Sacerdos non debet quem abſoluere de caſibus reſeruatis Papæ uel Epiſcopo 137, §. illud etiam
ſacerdos conſtitutus in peccato mortali, quoad ſe ipſum eſt ſuſpenſus, non quo ad alios 141, §. imo &
ſacerdos contemnens conſtitutiones eccleſiæ punitur pro qualitate culpæ, & clandeſtina matrimonia, ſi publicentur, recipit eccleſia 179, §. ſanè ſi
ſacerdotes inferioris gradus ſunt presbyteri, nec ſufficit aliquid obiter tractatū eſſe 56, §. nunc deſcendamus
Sacerdotes propriè appellantur, qui Euchariſtiam conficiunt, impropriè etiam diaconus & ſubdiaconus 60, § diximus autem
ſacerdotes quotidie hodie pro populo ſacrificare debent ſed ſemel tantum, nō pluries, niſi ex magna cauſa, uel in Natiuitate Domini 140, §. inualuit tamen
ſacerdotes ſimplices non poſſunt proprias eccleſias facere cenſuales, & qui de facto id fecerit, ab eccleſia ipſa remouebitur 216, §. ſimplices autem
ſacerdotum in duas claſſes diuiſio ſumpſit originem tam à teſtamento ueteri, quàm nouo 59, §. & non ineleganter Cætera habes ſuprà in uer. Conſentientes, in uer. Euchariſtia, in uer. Ordo ſacer
Sacramentum quid ſit 120, §. ſacramentum
ſacramentum Chriſmatis operatur augmentū gratiæ, & ſoli Epiſcopi chriſmant 131, §. igitur omnes
ſacramentum pœnitentiæ & Euchariſtiæ nō denegatur deputatis ultimo ſupplicio 139, §. nec infirmis
ſacramentum Euchariſtiæ maximum eſt, & ſaltem ſemel in anno debet aſſumi, ead. §. iſte autem
ſacramentum Euchariſtiæ conſtat uiſibili forma, ueritate corporis, & ſpirituali uirtute & in calice poni debet uinum aqua mixtū 142, §. conſtat autem
in Sacramento altaris panis & uinum fiunt uera caro & ſanguis Domini, ead. §. ueritas eſt
ſacramēti uirtus eſt charitas & unitas 142, §. uirtus eſt
ſacramenta quomodo & quādo ſunt illa tria quibus ea conſtant 143, §. his igitur
ſacramēta miniſtrari poſſunt à malo miniſtro & hæretico 122, §. ergo qui
ſacramenta non eccleſia, ſed Chriſtus inſtituit quæ tamen dicuntur eccleſiæ, quia illa per ea ſanctificatur, & illa miniſtrat, ead. §. illud quoque
ſacramenta conſtant elemento & uerbo 121, §.

§.constant autem
Sacramentorum quædam necessaria sunt, quædam uoluntaria 120, §. sacramentorum
ſacramentorum necessariorum quædam deseruiunt ad ingressum ecclesiæ, quædam ad progressum in ecclesia, quædã ad egressum ab ecclesia 121, §. & rursus
ſacramentorum secunda distinctio, quòd quædam characterem imprimunt, quæ iterari non possunt, quædã non imprimunt, quæ iterationem admittunt, ead. §. rursus sacramentorum
Sacrilegium committitur tam intuitu rerum, quàm personarum, & qualiter intuitu rerum 386, §. sacrilegium autem
ſacrilegium ratione personarum committitur, cum quis clericum percutit, uel cum monialem habet 387, paragr. personarum ratione
Sacrilegi uarijs pœnis puniuntur 385, §. similibus Cætera uide suprà in uer. Consentientes
Sanctorum scripta non inserta iuri communi, secundum post decreta Pontificum Romanorum locum obtinent 11, §. alia sanè
Scenicis & histrionibus non est danda Eucharistia, pro cæteris autem, maximè infirmis semper debet esse parata 141, §. item quamuis
Schismatici qui sint, & quomodo differat ab hæreticis 377, §. hæretici sunt
ſchismatici ex cõmunicatione, depositione, bonorum confiscatione, & à se gestorũ annullatione puniuntur 378, § utrumque
Scripta sanctorum, uide suprà in uer. Sanctorum
Scriptura solùm publica in iudicio fidem facit, & quæ sit scriptura publica 334, §. non tamen
Scrutatores qui sint 19, § per scrutinium
Secũdæ nuptiæ absque timore infamiæ intra annum luctus possunt celebrari: sed non debent benedici quocunque tempore contrahantur 194, §. illud quoque
Sede uacante is absoluit qui habet Episcopalem iurisdictionem 418, §. episcopali
Seditiosi ordinari non possunt 73, §. idem statuendum
Sententia eius qui est maioris authoritatis proponitur inter discordantia concilia 9, §. alia uerò
ſententia contra reum contumacem si de causa liqueat, ferri potest, etiam in causa pro sana lite contestata; contra actorem uerò etiam lite non contestata 292, §. quod interdum
ſententia diffinitiua est, quæ condẽnando uel absoluendo liti finem imponit, nec requiritur de necessitate in ea uerbum condemno, uel absoluo, sed sufficit æquipollens 339, §. diffinitiua uero
ſententia debet ferri sedendo, & de scripti recitatione, aliàs non ualet & Episcopus facere potest quòd alius pro se recitet 340, §. uocatis igitur
ſententia lata contra ius constitutionis, licet sit nulla: secus tamen est in sententia lata contra ius litigatoris 342, paragra. si tamen
ſententia lata postquam per decem dies non fuit appellatum, regulariter retractari non potest 343, §. lata tamen
ſententia lata in reali actione mandatur executioni statim: in personali uerò post quatuor menses, qui terminus potest breuiari, & prorogari 344, paragra. si igitur sententiæ
ſententia per querelam & supplicationem retractatur, & sub qua forma supplicatio porrigatur 363, paragra. per supplicationem
ſententiam ex pluribus iudicibus sufficit quòd unus recitet, usus plurali numero, secus in actu electionis 340, paragr. sed & si plures
ſententiarum duæ sunt species, interlocutoria & diffinitiua, & interlocutoria potest reuocari ante diffinitiuam 339, para. ni-

deamus. Cætera uide suprà in uer. Processus

Separatio thori non habet locum pendente iudicio super adulterio 186, para. sæpius tamen. Reliqua habes suprà in uer. Diuortium

Sepulturam eligendi unusquisque habet liberã facultatẽ, & si quis nõ eligat in parochiali ecclesia, aut maiorum sepulchris est sepeliendus 224, §. regulariter

sepulturæ cur constituantur in ecclesijs & locis sacris 223. §. tractemus

Non potest quis etiam iureiurando à scipso abdicare liberam eligendæ sepulturæ potestatem 226, §. aliàs autem. Cætera inuenies suprà in uer. Clerici

Sequestratio fit ob dilapidationem etiam lite pendente 321, §. planè

Seruus ordinatus sciente domino fit ex hoc liber & ingenuus 68, parag. ratione subiectionis

serui possunt etiam inuitis dominis contrahere matrimonium dum tamẽ dominos nõ fraudent debitis obsequijs 159, parag. illud quoque. Cætera require suprà in uer. Princeps & in uer. Professio

Simonia quid sit, & unde dicta 371, §. simonia

simonia aut est simplex conuentionalis, aut realis: & realis subdiuiditur in realem conuentionalem, & realem mentalem, ead. §. simoniæ

simonia contrahitur cuiuscunque muneris receptione, eadem, paragra. contrahitur

simonia ex quibus capitibus cõmittatur 327, §. sed & tunc

Simoniacè dicitur quis electus, etiãsi quid ignorante eo datum fuerit uel promissum, ead. §. nec distinguemus

simoniacè ordinans cum suo ordinato, & clerico mediatore est deponendus, laicus uerò mediator excommunicatur 374, §. ac ueluti

Simoniacus potest à quocunque accusari: & solus simoniacus inter peccatores missam non celebrat 376, §. huius autem criminis

simoniaci ordinari non possunt 73, §. idem statuendum

Simplicitas excusat à communione cum hæreticis 416, §. mercatores

Sortilegi qui sint: & quòd ab ecclesia sint omnino eijciendi 385, §. sunt autem

Spirituale cõiugiũ quomodo dissoluitur 53, §. per degradationem

spiritualis potestas exerceri sine fide potest, sed non sine intentione ecclesiæ 124, §. hoc tamen

Spoliasse quis intelligatur præter manifestã spoliationis uim 311, §. is quoque

Spoliatus opponens de spolio in modum exceptionis, non cogitur respondere ante quàm sit restitutus 302, §. sed & si

spoliatus est ante omnia, & quoad omnia restituendus 309, §. sed & si spoliatus

spoliatus quot casibus dicitur quis priuatus à iudice, & quibus 311, §. spoliatus

spoliatus ante omnia est restituendus, regula 313. §. sunt & alij

spoliatus quando non sit ante omnia restituẽdus 314. §. quinimò

spoliatus potest suspenso petitorio ante conclusionem in causa intẽtare possessorium: secus si sit conclusum, nisi tamen aliter iudici uideatur 315, paragra. postremò sciendum Cætera uide suprà in uer. Electio

spolium cùm proponitur in modum exceptionis, nulla fertur restitutionis sententia: sed quandiu non fuerit reus restitutus, non est cogendus actori respondere 310, §. sed hæc quidem

spolij quæstio per modum reconuentionis proposita non impedit processum super alia causa ciuiliter institutum, eadem, §. quod si ciuiliter

Sponsalia quid sint, & unde dicantur 146, §. sponsalia sunt

spon

Sponsalia contrahuntur re, uerbis, literis & consensu. ead. §. contrahuntur

sponsalia contrahuntur tripliciter, purè, in diē, & sub conditione, & qui contraxerunt sponsalia purè, compellendi sunt etiam matrimonium contrahere, & consanguinei cōtrahentium non debent cum ipsis contrahētibus contrahere 148, paragra. rursus contrahuntur

sponsalia contracta sub conditione euanescunt deficiente conditione, nisi ab ea recessum fuerit 149, §. sub conditione

sponsalia qui contraxerunt, debent compelli ad matrimoniū, nisi aliquid triste timeatur 151, §. initiatum igitur

sponsalia contracta à parentibus, non tenent, nisi filij assentiant & ratificent 152, §. nō absimile est

sponsalia dissoluūtur ipso iure, quando non habetur ratio uoluntatis contrahentiū 153, §. dissoluuntur sponsalia

sponsalia dissoluuntur per susceptionem sacrorum ordinum & ingressum monasterij, eadem, §. item ex contrario

sponsalia quando facto hominis dissoluantur 154, §. facto hominis

sponsalia dissoluuntur contrario consensu, nec pœnæ appositio sponsalibus apposita aliquid operatur, ead. §. si contrahentes

sponsalia dirimuntur propter lepram, uel similem morbum 156, §. item si sponsus

sponsalia pura, & certa ex consensu ualida, licet aliàs nulla, inducunt publicæ honestatis iustitiam, quæ sequentia sponsalia dirimit, non præterita 168, §. usqueadeo autē. Cætera require suprà in uer. Matrimonium minores, & in uer. Resilire

Sponsi si conferant se ad remotas regiones, spōsæ possunt se ad aliorum nuptias conferre, recepta, si peierauerint pœnitentia 156, §. sed etsi qui

Spurius, uide suprà in uer. Postulari

Subdiaconus potest quis ordinari in decimooctauo anno 60, §. sicut autem

Subdiaconi officium circa quæ uersetur 59, §. diaconum igitur Cætera habes suprà in uer. Diaconi, & in uer. Ecclesia

Superior de excommunicatione cognoscens, uidens illam iustam, debet excommunicatum ad inferiorem remittere, nisi is malitiosè differat absoluere: secus autem, si comperiat illam iniustam: sed si dubitetur, honestè faciet, si remittet 419, §. ubi uerò

superiori conceditur multò magis, quod conceditur inferiori 14, §. quod aūt. Reliqua require suprà in uer. Episcopi, & superiores.

Surdi baptizari possunt 127, §. muti quoque

Suspecti de hæresi, nisi se purgent, sunt excommunicandi, & excommunicati si in excommunicatione insorducrint, cōdemnantur tā quam hæretici 383, §. qui uerò inuenti

Suspensio est duplex, ut excommunicatio & interdictum 427, §. suspensio quoque

suspensio iudicis quæ sit 428, §. iudicis suspensio

suspensio solum ordinem & statum ecclesiasticum respicit, & priuatio præsupponit habitum, ead. §. est autem suspensio

Suspensus quoad seipsum, nō quoad alios quis est, ob mortale peccatum, non notorium 428, §. at si crimen

suspensus à canone eligit, secus ab homine 21, §. in suspenso

Suspicio uehemens interdum habet uim notorij 337, §. ad notorium

Syluæ, uide suprà in uer. Ruinæ.

T

TAciti & expresi eadem est uirtus 349, §. quòd si iudex

Taciturnitas habiti beneficij inualidat prouisionem legati, non ordinarij 85, §. sed nec aliter

taciturnitas obtenti beneficij etiam modici obstat, nisi prouisio sit facta motu proprio 87, §. sed multum interest

Talis quis præsumitur, in quali habitu reperitur aliquandiu conuersatus, & captus

258,§.item dicendum
Tempus deuolutionis currit solum non impeditis, & à die notitiæ 82,§.tempus
tempus ad prosequendum in quibus casibus non currat 358,§.quandiu
tempus datum à iure ad prosequendam appellationem potest breuiari per iudicem ex causa, ead.§.& licet
tempus interdicti, uide suprà in uer. Interdicti tempore.
tempora quæ seruari debeant in ordinationibus 64.§, igitur per tres
Terminus, habes suprà in uer. Pars
Terrulas incommodas, & minùs utiles, item seruos fugitiuos potest prælatus alienare 248,§.terrulas
Testator si aliquid Episcopo, aliquid ecclesijs reliquit, & iussit Episcopum esse contentũ suo relicto, posthabita detractione quartæ, seruanda est testatoris uoluntas, nisi sit facta in fraudem 235,§.hoc autem
Testis
Differentia, utrùm testi obijciatur crimen, de quo nunquam aliàs fuerit conuictus, uel obijciatur crimen, de quo aliàs quis confessus & conuictus fuit 304,§.multum
Testis malæ uitæ caret fide 327,§.uita censetur
testis non potest quis esse in causa, in qua fuit aduocatus uel procurator 329, §.is quoque
testi statim seipsum corrigenti non adimittitur ob id fides, & potest iudex testem repetere super omissis 333,§.eum quoque
testes quales esse & qualiter iurare debẽt super consanguinitate 182,§. quoties
testes possunt examinari etiam lite non contestata, cùm ciuiliter agitur, & probabiliter de morte testium, uel diuturna absentia timetur 317,§.admonendi
testes qui examinauit ad perpetuam rei memoriam, debet intra annum, uel conuenire aduersarium, uel examen denunciare 318,§. debet tamen
Testes recusantes iurare, sunt sub pœna excõmunicationis cogendi, & iuramentum de non deponendo non tenet 325,§.quòd si testes
testes considerantur conditione, natura & uita 326,§.testes uerò
testes non possunt esse domestici, & habentes causam similem 329,§.domestici
in Testes qualiter & quando obijci potest 331,§.sed interdum
testes probatorios & reprobatorios probatoriorum reprobare licet, sed reprobatorios reprobatoriorum non licet 332, §. illud etiã. Cætera inuenies suprà in uer. Pater. in uer. Renũciatio, & in uer. Reus
Tractatus, uide suprà in uer. Sacerdotes
Transactiones quæ non sunt iuri cõtrariæ seruari debent, & partium iuribus derogant 280,§.transactiones
Translatio inducta est ex utilitate, & ex necessitate, et necessitate cessante translatio irritatur 44,§.translationes
Tributa & census de fructibus quibus decimæ soluendæ sunt, non debent deduci 239,§.sed nec
Tumulati contra canones sunt exhumandi, si illorum corpora possint discerni à corporibus fidelium 227,§.& si contigerit
Tutor potest litem contestari 316,§.fit autem litis contestatio

V

VAcationis futuræ casus, non uerificatur in casu nouæ creationis 93,§.idem obtinet
Validum ab initio tractu temporis non infirmatur, etiam noua superueniente causa 328,§.illud in dubium
Verba etiam quantum ad ecclesiam sunt necessaria ad contrahendum matrimonium, ac muti & surdi signis nuptias possunt cõtrahere 158,§.licet autem
uerba apta ad contrahendum matrimonium, ead.§ uerba autem
uerba prolata in cõtrahendo matrimonio sunt

accipienda secundum communē intelligentiam 159, §. inde quæritur
Vicarius episcopi non potest inquirere, punire, priuare beneficijs, uel eadem conferre, nisi hæc specialiter sibi cōmittantur 41, §. per uicarium
uicarius constitui non potest, habens curam animarum in diuersis ecclesijs, uel laicus 42, §. debet autem
uicarius sine speciali mandato Episcopi potest sede uacante instituere præsentatos 105, §. dissimiles sunt
à Vicario appellatur ad Archiepiscopum, ab Archidiacono ad episcopum 42, §. inter uicarium
Vir qui uiuente uxore etiam ab eo separata quoad thorum, secundam cōsciam duxit uxorem, etiam prima mortua separabitur à secunda, sed cum alia contrahere poterit 191, §. fornicationis quoque. Reliqua require infrà in uer. Vir
Visitare qui possint, & quòd Archiepiscopus potest uisitare prouinciā, etiam quādo suffraganei non sunt negligentes 219, §. uisitandi uerò
Visitatores creandi, & quid agere debeant 118, §. uisitatores
Vitatio scandali iustam tribuit renuntiādi causam 49, §. propter malitiam
Vitiatus corpore, nisi modica sit læsio, ordinari non potest 76, §. cauenda sunt
Vitam regularem qui uouit, monasterium ingredi debet, non obstante quòd fuerit prælaturam consecutus 114, §. is quoque
Vnctio, uide suprà in uer. extrema Vnctio
Vniendi causæ sunt necessitas, & utilitas 203, §. uelut ergo
Vnio quid sit & quotuplex, ead. §. unio nihil
unio dissoluitur temporis lapsu, & causæ cessatione: & ab his qui habent ius uniendi 207, §. dissoluetur autem
unionis effectus quis sit 206, §. secuta uerò
per Vnionem non præiudicatur iuribus episcopalibus, ead. §. sed quæri poterit
in Vnione facienda requiritur consensus non solùm capituli, sed etiam eorum qui lædi possunt, ead. §. nec solum
Vniuersitatis intuitu potest noua ecclesia ædificari: utputà pro leprosis 198, §. uniuersitatis
uniuersitate interdicta & singuli de uniuersitate cēsentur interdicti, ne interdictum reddatur elusorium 426, §. item cum loci. Cætera uide suprà in uer. Clerici
Votum non potest in electione reddi per literas 17, §. sed cùm absens
uotum solenne derogat simplici 114, §. illud quæri potest
Vouere peregrinationem quis potest etiam altero coniugum inuito 189, §. licet autem Cætera uide suprà in uer. Vitam
Vsura quid sit, & unde dicta; & habens possestionem in pignus recepta propria pecunia, si recuset fructus in sortem computare, usuras committit 388, §. usura est
usuræ si non sint quibus restitui possint, erogandæ sunt in pauperes, & paupertas excusat à restitutione 390, §. nec quicquā
Vsurarius licet de usuris satisfieri mandet per hæredem, non tamen est tradendus ecclesiasticæ sepulturæ, donec fuerit satisfactum, & contrà faciens incurrit pœnas earundem, & testamenta usurariorum non ualent 389, §. & id adeo
usurarius non est rem emens minùs iusto pretio, si tunc uerisimiliter dubitetur, an tempore solutionis plus uel minus est res ualitura, uel aliter dubius euentus usurarum suspicionem remouet 392, parag. illud quoque
usurarius est, qui à debitore recipit aliquid ultra sortem, etiamsi suscipiat in se periculū ead. §. aliud tamen
usurariorum pœnæ sunt, infamia excommunicatio, beneficiorum & officiorum et Ecclesiasticæ sepulturæ amissio 389, par. multiplicibus autem. Reliqua uide suprà in uer. Officia.

Vxor, cuius consanguinea à proprio uiro cognita est, monenda est, non cogenda ad continentiam 176, §. uxor quoque
uxor & uir regulariter non possunt disiungi, ut alter sumat sacros ordines, aut monasterium ingrediatur: fallit hoc in casibus praecedentibus & sequentibus 187, §. his exceptis
uxor, quae credens uirum esse mortuum, religionem est ingressa, & à uiro educta, si uir moriatur, non cogitur reuerti ad monasterium, licet id sibi expediat 189, §. quid statuemus
uxor non tenetur sequi sepulturam uiri, si uelit aliam eligere 224, §. nec ulla
uxor si sepulturam non eligat, tenetur sequi sepulturā ultimi uiri, si plures habuerit 225, §. si tamen ipsa
Vxorem qui duxit uiduam, eiectam uel meretricem, ordinari non potest 75, §. item repellendi
uxorem publicam meretricem scienter ducenti peccata remittuntur 161, §. quin potius
uxorum dotes ob haeresim maritorum nō sunt confiscandae, nisi scienter contraxerint matrimonium cum haereticis 379, §. sed & cum alteri Caetera uide suprà in uer. uir

X

Xenodochia, Orphanotrophia, & loca similia Episcopis subsunt, qui prouidere debent, ne illorum res disipentur 221, §. xenodochia
Xenodochia & loca similia non possunt in beneficium cōferri, nisi in certis casibus 222, §. eodem cauetur concilio

INSTI-

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

Libri quatuor, M. Antonio Cuccho Iurisconsulto authore.

BASILEÆ, M. D. LXVI.

AMPLISSIMO VIRO P. PAULO ARIGONO, RELIGIOSISSIMI SENATUS

Mediolanensis Præsidi, M. Antonius Cucchus S. P. D.

MVlta quidem sunt studia, quæ si diligenter excolueris, magno mortalibus adiumento esse possis, & magnam cum fructu fœcundo laudem consequi: sed ubi omnia contuleris, & inter se comparaueris, nullam mehercle præstantiorem gloriam, & orbi terrarum utiliorem iudicabis, quàm eam, quæ literarũ monumentis, ad rem literariam adiuuandam atque augendam, edendis acquiritur. hæc enim non cum authore suo unà, ut alijs accidit, interire solent, sed perpetua, & immortalia sunt, perpetuóque prosunt. Verùm, si qua ex literarijs monumentis utilitas (quæ maxima est) percipitur, ea proculdubio communi omnium consensu cęteras omnes utilitates uincit, longóque interuallo superat, quæ ex præceptis ad iustitiam pertinentibus, id est, quæ ex Pontificij Cæsareique iuris disciplina hauritur. nam, ut omittam quòd nullum tempus, nullúsque locus uacare iustitia debeat, quãdoquidem etiam inter piratas & latrones sine iustitia societas stabilis ulla esse non potest, & ne ipsi quidem inferi huius diuini muneris expertes sunt, legésque suas (ut Poëtæ haud absurdè fabulantur) Rhadamanto iu

dice integrè custodiunt: id certè prætereundum non est, latissimam illam societatem hominum, & uitæ cõmunitatem nulla alia re magis, quàm iustitia conseruari, nec ulla nos alia re propiùs ad Deum immortalem accedere. Hinc qui iuris scientiam egregiè tenuerũt, qui Iurisconsulti appellantur, apud omnes populos, gentes, nationes, & Reges magno semper in honore habiti fuerunt, primáque dignitatum fastigia consequuti sunt. At, si quo tempore suus Iurisconsultis habitus est honor, nũc profectò maximus habetur, cùm eos supremis, præsertim Ecclesiasticis, apicibus ornari uideamus, &, cùm PII Quarti Summi Pontificis, maximè quidem Pij, admirabili prouidentia, & singulari liberalitate, nullis non honoribus, nullisq; nõ præmijs dignos censeri quotidie experiamur: cúmque felicissimi Regis nostri PHILIPPI munificentia, illustriúmque Patrum consilio, in quorum fide & prudentia Rex Maximus meritò conquiescit, optimos, integerrimósque Iurisconsultos minimè hoc ambientes ad solam integritatis & magnæ in iure prudentiæ famam, cernamus à fori strepitibus, & gymnasiorum laboribus, alijsq; inferioribus sedibus ad supremam illam curiam, cui tu magna cum laude præes, & mox à Curia ad nobiles illustrésque Præfecturas, & summa rerum gubernacula extolli, & alios post lõga peracta stipendia magnis honoribus, opimisq; præmijs auctos, tamq; emeritos in patriam dimitti. Eò factũ est Præses amplissime, ut ego qui me hominẽ esse meminerim, id est, ad hominum utilitates tuendas atque augendas obligatum, item Iurisconsultum, id est, sci-

entiæ illius, quę omniũ generi humano utilisſima eſt, cultorem, his ſtimulis impulſus non quieſcendũ mihi propoſuerim, quoad aliquod literariũ monumẽtum ad publicam (ut mihi uidetur) utilitatẽ laborauerim, hocq́; potisſimùm literarũ genus elegerim, in quo labores meos locarẽ, quod plurimùm utile mortalibus iudicarem. Itaq; hunc INSTITVTIONVM libellum ad ſcientiam Pontificij iuris faciliùs addiſcendam, quàm maxima potui diligentia, & ſtudio, (dij faxint, ut etiam fortunato) decẽ ab hinc annis elucubraui. Magnum quidem opus me aggreſſum intelligo, & quod humeris meis impar fortaſſe quiſpiam dixerit, cùm Iuriſconſulti maximo rerum uſu præſtantis ſingulariq́; doctrina præcellentis, cuiuſmodi illi Triũuiri fuerũt, qui IVSTINIANO Cęſari INSTITVTIONES Iuris Ciuilis compoſuerunt, hęc ſarcina uideatur, non Iuriſconſulti ferè adoleſcentis, qualis tunc eram, cùm huic operi manum admoui: uerùm id æſtimandum eſt, nihil eſſe tam arduũ, & difficile, quod (modò uelis) non ſtudio & labore cõſequaris: ualet enim ingeniũ, ubi intẽderis, & mediocribus hominibus tentata interdum non infeliciter eueniſſe cõperimus, quæ tamen ſublimiores uiros deterrere potuerunt: cuius rei hæc ratio fortè reddi poteſt, quòd tenuioris fortunæ homines, uel gloriolæ cuiuſdã deſiderio, uel quò ſibi ad dignitates & honores aditum faciliorem aperiant, nullum laborem recuſant: nec ignoramus ex his, qui nũc ſumma tenent, pleroſq; per illuſtria facta ad eos gradus euectos eſſe: quo patet, ab egregijs operibus faciendis, nec etiã obſcuros ho

mines ſummoueri: quanquã me ad hoc, quicquid eſt operis, faciũdum impulit publicę utilitatis deſideriũ, non glorię, aut honorum ambitio. Adde, quòd nos hoc libello non leges ſcribemus, ut ſunt illę Cæſareæ conſtitutiones, ſed iuuenibus hoc iure inſtituẽdis nuda ſolùm pręcepta tradimus: quę ſi minùs illam phraſim redolebunt, quę perennem gloriã authori afferre poſsit, at ſpero non omni fructu carituras, ſatisq; mihi feciſſe uidebor, ſi pro uirili mea ſtudioſis opem tulero: nam ſi unuſquiſq; tantum prodeſſe mortalibus eniteretur, quantum eniti poſſet, quis dubitet longe meliùs res ceſſuras? Sed cùm non ignorarem, quantum hic libellus inuidię ſibi authoriq; ſuo conflaturus eſſet (quotus enim quiſq; eſt, qui hanc rem per Iuriſconſultum nouum rectè tractatam, etiam opere nondum lecto, uel uix fortè etiam conſpecto, ſibi perſuaderi ſinat?) ea propter, quò acriores metuebantur inuidię morſus, eò fortiore patrono libellum egere iudicaui, cuius authoritatem nouitatis inuidię opponerem. Te igitur, te, inquam, P. PAVLE ARIGONE, Pręſes ampliſsime, ex omnibus unum delegi, in quo mea niti poſſet ſalus. nam cùm etiam ſanctiſsimus iſte Senatus, Italici nominis decus & ſplendor, tutiſsimus Iuſtitię nidus, oppreſſorumq; aſylum te Pręſide tãtum effulgeat, maieſtatemq; ſuam ſeruet, quantum unquam, quis uereatur ſub tuo clypeo ad ſolem & puluerem (ut aiunt) prodire? Te igitur, tãquam Deum Tutelarem, uoco, & omnibus uotis precibusq; nuncupo, ut mei huius quantulicunq; fœtus tutelam ſuſcipias. nam etſi confiderem te ultrò etiam

inuoca.

inuocatum mihi patrocinium esse impertiturum, ut soles omnibus, qui sub tua umbra in hoc præsertim gymnasio TICINENSI degunt, cùm tamẽ id pręcipuè numen præsens esse soleat, quod uotis nuncupatis uocatur, tumq́ maximum tutelę põdus uel in eo cõsistat, si tuum nomen Operi inscriptum legatur, ad cuius sonum audacissimo cuiq́ tela de manibus casura scio, nihil mihi potius fuit, quàm ut illud scriptis meis præfigerem: quod tu, ut boni ęquiq́ consulas, te etiam atq́ etiam rogo. Vale. Ex TICINENSI Academia ix. Calen. Augusti, Anno Salutis nostræ M. D. LXIIII.

M. ANTONIVS CVCCHVS, IVRISCONSVLTVS IVRIS CANONICI STVdiosis S.

Cum tam Iuris Cæsarei disciplina, quàm cæteræ ferè omnes propria quædam habeant principia, ex quibus poßint tyrones ea præcepta haurire, quæ ad interiorẽ doctrinam ducant, & quodam modo viam sternant, sola verò iuris Pontificij scientia hoc commodo careret, non inutilem rem, nec vobis studiosi ingratam me facturum existimaui, si hoc, quod desiderari videbatur, ego pro viribus præstitissem: suscepi igitur hoc oneris non grauatè, vt in hoc enchiridion, succum ex toto Pontificij iuris corpore delectum, tanquam in vasculum conferrem. Hoc enim libello collecta inuenietis, quæ ex pluribus voluminibus Decretorum, & Decretalium Epistolarum, Sexti, Clementinarum & Extrauagantium Constitutionum petenda olim iuuenibus iuris præcepta erant, eáque sic in promptu sese offerent, vt singulæ ferè orationes præceptionibus & documentis scatcant, vt iam non (vt olim) præcepti unius

gratia integra pagina cum longa facti narratione legẽda sit: eas verò potissimùm materias attigimus, quæ huiusce iuris propriæ sunt, illis omissis, quæ iuri Cæsareo communes sunt: spero autem breuitatem, & styli ordinisque diuersitatem lectorem faciliùs allicere, & minore cum fastidio morari posse, quàm prolixa GOFFREDI & Hostiensis Cõpendia, quas Summas vocant. Nanque, vt illa vtilissima quidem sint & fœcundissima, ad hoc tamen, quod nobis in præsentia est propositum, meo quidem iudicio, non admodum conferunt. Quare si ex animi mei sententia res euenerit, vt studiosos hoc nostro qualicunque libello adiuuari videam, lætabor & magnam ex hoc voluptatem percipiam, & magnum nobis, vberemq; fructum ex laboribus nostris sic redditum existimabo, ac quantum studio & labore contendere potero, curabo, vt possim alia quoque in posterum ad publicam vtilitatem afferre. Sin minùs voto nostro euentus responderit, at propositum nostrum vtilitati publicæ deseruiendi, vt puto, vituperandum non erit, & sic fortè aliis materiam præbebimus, vt felicioribus laboribus id assequantur, quod nos sequuti sumus. Ne quis tamen nos carpat, quòd eundem titulum, quem IVSTINIANVS Cæsar, operi nostro præscripserimus, sciat INSTITVTIONVM vocabulum non legum authoritatem sonare, etsi illæ IVSTINIANI ab authore hanc vim nancisci potuerint: quod libri Institutionũ Oratoris, Institutionum diuinarũ, Institutionum Grammatices, aliæq; huiusmodi perspicuè declarant. Quare nihil in hoc titulo esse puto, quod nobis in arrogãtiæ crimẽ adscribi possit. Accipite igitur iuuenes studiosi animis lubentibus hoc, quicquid est libelli, animumq; nostrum agnoscite, & boni consulite. Valete.

INDEX

INDEX RVBRICARVM

LIBRI PRIMI,

j. De Iure Canonico.
ij. De Rescriptis.
iij. De Ordinib. Clericorũ.
iiij. De his, qui potestatẽ habent ordinandi, & literas cõmendatitias, seu dimissorias dandi.
v. Qui promoueri ad ordines non possunt.
vj. De Temporibus ordinationum.
vij. De Electione.
viij. De Postulatione prælatorum, & nominatione.
ix. De Confirmatione Electi, & consecratione.
x. De Authoritate, & vsu pallij.
xj. De Translatione Episcopi.
xij. De Officio Ordinarij.
xiij. De Officio Legati.
xiiij. De Officio Iudicis Delegati.
xv. De Officio Conseruatorum.
xvj. De Officio Archidiaconi
xvij. De Officio Archipresbyteri.
xviij. De Officio Primicerij, seu Cantoris.
xix. De Officio Sacristæ, & custodis.
xx. De Officio vtriusque Vicarij.
xxj. De Visitatione per prelatos facienda.
xxij. De Procurationibus.

SECVNDI LIBRI,

j. De Clericis Regularibus, & eorum statu.
ij. De vita & honestate clericorum.
iij. Qui clerici matrimoniũ contrahere possunt, qui non.
iiij. De Clericis non residentibus.
v. De Voto.
vj. De Præbendis.
vij. Quibus modis beneficia vacent.
viij. De prohibita beneficiorum multiplicitate, & sectione.
ix. De Pensionibus.
x. De Iure patronatus.
xj. De Religiosis domibus, earumq; subiectione.
xij. De Consecratione Ecclesiæ, vel altaris.
xiij. De Ecclesijs ędificandis, vel restituendis, vel sarciendis.
xiiij. Renuntiatione.
xv. De Immunitate Ecclesiarum.
xvj. De Decimis.
xvij. Quando, & quibus solennitatibus res Ecclesię alienari possunt.

xviij. De peculio clericorum.
xix. De Testamentis.

TERTII LIBRI,

j. De Sacramentis Ecclesię.
ij. De Baptismo.
iij. De Confirmatione.
iiij. De Pœnitentia.
v. De Sacramento Eucharistiæ.
vj. De Sacra Vnctione.
vij. De Sacramento Ordinis.
viij. De Sacramento Matrimonij.
ix. De Sponsalibus.
x. De Desponsatione impuberum.
xj. De Diuortijs.
xij. De Conversione coniugatorum.
xiij. De Gradibus cognationum.
xiiij. De Gradibus, & generibus affinitatis.
xv. De Cognatione spirituali.
xvj. De Iudicijs.

QVARTI, ET VLTIMI libri,

j. Quibus modis de crimine agatur.
ij. De Simonia.
iij. De Hæreticis.
iiij. De Schismaticis.
v. De Apostatis.
vj. De his qui crimen hęresis quærere, & vindicare possunt.
vij. De Vsuris.
viij. De Crimine falsi.
ix. De Diuersis delictis.
x. De Pœnis.
xj. De Excommunicatione.
xij. De Interdicto.
xiij. De Cessatione.

FINIS RVBRICARVM.

M. ANTONII CVCCHI IVRISCONSVLTI, INSTITVTIONVM CANONICI IVRIS LIBER I.

DE IVRE CANONICO, TITVLVS I.

IVS Canonicum, id est, constitutio Ecclesiastica[a], nihil aliud cótinet, quàm quod in diuinis scripturis & legibus invenitur: diuinę verò leges natura consistunt: quo fit, vt quæcunque diuinæ voluntati, seu Canonicæ scripturę contraria probantur, eadem etiam naturali iuri inveniantur aduersa: &, quæcunque diuinæ voluntati, seu Canonicæ scripturę, seu diuinis legibus postponenda censentur, eisdem naturale ius præferri oporteat[b]. Hoc autem vocabulo iuris Canonici, appellatur, quod normam rectè & bene viuendi præbet, vel quod distortum prauumq; corrigit: nam Canon Græca vox, Latinè regula interpretatur. Constat auté ius Canonicū, vel ex constitutionibus in generali Christianorū concilio statutis, quas proprio nomine Canones vocant, vel his quę à summo Pontifice nunc solo, nunc Patrum Cardinaliū consilio adhibito,

A vel vltrò, vel etiam aliquo interpellante, factæ sunt. Et omnes indistinctè adstringit[c]. Quod verò in concilijs singularū prouinciarum, aut synodis per Episcopum vocatis ius statuitur, eius prouinciæ, ciuitatísve & diœcesis homines dūtaxat devincit. Sunt tamen & quædā leges priuatæ, quæ vel odio, vel fauore alicujus speciali, contra cómunes iuris normas factę sunt, quæ Priuilegia appellantur, nec ad exemplum sunt trahenda[d]. Sed & consuetudinis, id est, iuris illius, quod moribus instituitur, non vilis est
B authoritas: nam pro lege suscipitur, cùm nec sacris Canonibus, nec humanis legibus obviat[e]. At cùm legum Pontificiarum constitutio deest, nec vlla consuetudo extat, secularium leges adiri possunt[f]. Hoc cuiusvis constitutionis proprium est, vt futuris negotijs scripta intelligatur, non pręteritis, nisi id expresserit[g].

a *distinct. 3. in sum.*

b *c. fi. dist. 9.*

c *c. p. de constitut.*

d *c. regula in fi. disti. 3.*

e *c. consuetudinis. 11. dist. c fi. de const.*

f *c. p. ubi no. de no. ope. c. p & seq. dist. 10.*

g *c. 2. de constitut.*

DE RESCRIPTIS, TITVLVS II.

SOlent etiam Rom. Pontifices Epistolas nonnunquam ad lites, vel beneficia subdi-

tis dare, quæ rescripta appellantur: quorum cùm frequens admodũ in iure nostro fit mentio, cumq; ius inter partes statuant[a], nõ ab re fuerit hoc loco pauca admonere. Hæc igitur Prima lex in rescriptis sancita est, vt hæc conditio, SI PRECES Veritate nitãtur, illis semper inesse intelligatur. Et, quodcunque rescriptum causæ inhibuerit cognitionem, falsi suspicione non caret[b]. Nec illi rescripto standum est, quod manifestum contineat in constructione peccatum[c]. Literæ tamen vnius defectus rescriptum non vitiat: veluti, si spliarunt, pro spoliarũt, O figura omissa, scriptum sit[d]. Ordo autem & structura rescripti verborum interpretationem à iure accipit[e]: finge exempli causa, Pontificẽ ita rescripsisse: Si altervtra pars legitimè citata vos adire, aut iudicio vestro parêre contempserit, vos pręsentis partis probationes admittere, & quantum de iure poteritis, in causæ cognitione, & decisione procedere ne differatis: hic quippe verborũ ordo præposterus est: nam cùm ex regula probationes non, nisi lite contestata, admittantur, ex suprà dicta oratione tamen mandari videbatur, vt parte absente, atque ita nondum contestata lite, admitterentur: sed quia hoc iuri aduersaretur, clausula illa, QVANTVM de iure poteritis. in anteriorem locũ est transferenda post illa verba, VOS Præsentis partis. vt hic sensus resultet, Probationes parte absente accipiendas, quatenus ex iure liceat[f]. Rescriptum per mendacium, aut veritatis occultationem impetratum, ad beneficia nullius momenti ipso iure censetur: ad lites verò hac arte obtentum rescriptum exceptione opposita refellendum est[g].

A

Rescriptum posterius priori pręfertur, de quo mentionẽ habet[h]: et speciale generali[i]: extra quos casus antiquius pręfertur, modò segnis non fuerit illius impetrator in eo reddendo, vbi nullum certũ beneficium in eo designaretur[k], & dum modò in rescriptis ad lites exceptio fuerit posteriori opposita[l]. Qui plura contra eundem super eadem re ad diuersos iudices rescripta retulerit, nullã invicem habentia mentionem, omnibus vti nõ erubescens omnium commodo carebit[m].

B

Ius Canonicum circa quæ uersetur.

Nunc admonendi sumus, ius Canonicum aut circa Personas versari, aut circa Res, aut circa Ecclesiæ sacramenta, aut denique circa Iudicia: de quibus omnibus est nobis sigillatim his libris explicandum: & primùm de personis, quarũ causa cætera omnia adinventa sunt.

a Doct. in ru. extra. eod.
b cap. 2.
c c. ad audientiam. p.
d ca. ex parte. ubi gloss. de fide instru.
e ca. causam quæ.
f c. causam quæ.
g Fel. c. ad audientiam. 2. n. 17. & 22. et c. super literis. n. 7.
h ca. certum. §. per eum. Do.
i c. pastoralis. §. quoniam. et c. studuisti. de offic. lega.
k Ab. c. capitulum. n. 4.
l c. si autem. c. plerunque. c. cæterum. Ab. ubi suprà, n. 8.
m c. ex tenore.

De

DE ORDINIBVS CLERICORUM,

TITVLVS III.

DVo sunt Christianorũ genera: alterum, quod mancipatum diuino officio, & deditũ contemplationi & orationi, à temporalium strepitu vacare convenit, qui appellantur Clerici, id est, in sortẽ lecti: nam eos potissimùm Deus sibi delegit [a]: Alterum genus est eorum, qui Laici vocantur, id est, populares [b]. Superius Christianorum genus in duo genera diducitur: nam aut seculares sunt clerici, aut regulares: qui & religiosi vocãtur, quia omnium maximè religioni inseruire profitentur. De his infrà separatim tractabitur.

a c. cùm secundũ. de præben. & c. clericus. 12. q. p.

b c. duo sunt. 12. q. p.

Horum omnium clericorum nouẽ sunt ordines, seu gradus: nemo enim potest, nisi per gradus Ecclesiæ, ad summum sacerdotium pervenire: nam casùm appetit, quicunque ad summa loci fastigia postpositis gradibus per abrupta quærit ascensum [c]. Infimus ordo est eorum, qui primam tonsuram tulerunt, quos Psalmistas vocant: nam et hic iure nostro inter Ecclesiasticos ordines refertur [d]: quare nec quisquam in eos citra excommunicationis pœnã manum iniuriosam inijciet [e].

c c. un. de cl. per sal. pro. c. solicitudo. 52. dist. c. fin. 48. dist.

d c. cùm contingat. ubi gl. et Doct. de ætate et qual.

e c. cler. ubi gl. 21. dist. cap. si quis suadente diabolo. 17. q. 1. c. pugl.

Quatuor deinde sũt ordines, A seu gradus, qui tametsi non leuibus priuilegijs fruantur, & sacri sint, quia tamen his comparati, de quibus mox sumus dicturi, tenuiores habentur, idcirco sacrorum ordinum appellatione regulariter non veniunt, sed minores vocantur, qui sunt Ostiarij, Lectores, Exorgistæ, & Acoluthi, quibus omnibus sua sunt munia sigillatim diuisa.

Supra hos sunt alij quatuor ordines, quos mox dicebamus vel sacros, vel maiores appellari: hi sunt, Subdiaconi, qui infimi sunt, mox Diaconi, dehinc Presbyteri, & supremi Episcopi: explosa est enim eorum sententia, qui Episcoporum extare ordinẽ discretũ inficias ibãnt [f].

f c. pugl. Ab. n. 6. de cõsecrat. alt. Gemin. in proœ. sex. ubi gl. uer. episcopus. Ab. d. ca. cum contingat. Fel. c. sicut pro certo. de simon.

B Item quamvis Vrbani II. temporibus subdiaconi sacris ordinibus non annumerarentur, ideoque nemo ex eo ordine ad Episcopatum eligi posset, Innocentius tamen tertius declarauit hunc quoque ordinem sacrum esse, & ex eo ad Pontificiam dignitatem eligi quem posse [g]. Supremus igitur est ordo Episcoporum, qui hoc nomine decorantur, quòd populorum sibi creditorum mores speculari debeant. Et hi in quatuor classes diuisi sunt, videlicet simplices Episcopos, Metropolitanos, Archiepiscopos, & Patriarchas [h]. Episcopi singulis ciuitatibus cum diœcesi præsunt. Metropolitani, qui

g c. à multis. de ætate et qual. c. miramur. ubi gl. de seru. non ordin. Ab. c. nõ potest. col. p. n. 4. et co[l.] 3. de re iud.

h d. c. cleros. §. Episcopus. 21. distinction.

& Archiepiſcopi quandoque A nuncupantur, ſingulis prouincijs præſident. Prouincia autem dicitur, quæ habet decem, aut vndecim ciuitates [a]. Archiepiſcopi, ſeu Primates dicuntur, quibus Metropolitani ſubijciuntur, cæteriq; eius prouinciæ Epiſcopi: eiuſmodi ſunt Cantuarienſis, Aquilienſis, & Bituricenſis. Et hi Patriarchę interdum appellantur [b]. Patriarchæ tamen propriè ſunt, illi ſummi Patres, qui primum poſt ſummũ Pontificem locum obtinent. Quatuor enim ſunt, videlicet, Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, et Hieroſolymitanus. Hic enim ordo inter eos ex Concilio generali Innocentiano hodie ſeruatur: quamvis olim Alexandrino prima ſedes poſt Romanum competeret [c], omnes tamen hi quatuor eodem Epiſcoporum ordine continentur, quamvis alius alio latiorem habet iuriſdictionem, & hac de cauſa nominibus etiã diſtincti ſint. Quin & ipſe Romanus Pontifex eodem Epiſcoporum ordine cenſetur, ſed poteſtatem habet cæteris latiorẽ: eſt enim vrbis Romę, ſeu veriùs vniuerſi terrarum orbis Epiſcopus [d]: quamvis vices ſuas ſic alijs impertiuit Eccleſijs, vt in partem ſint vocatæ ſolicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis [e]: nam vna eſt à Chriſto Eccleſia per totum mundum in multa membra diuiſa, & Epiſcopatus vnus multorum Epiſcoporum concordi numeroſitate diffuſus [f]. Erant etiam olim quidam, qui Corepiſcopi dicebantur, Epiſcopis quidẽ inferiores, presbyteris autem maiores, & non ſolùm ciuitatibus, quemadmodum Epiſcopi, ſed etiam vicis præfici poterant: ſed eorum hodie abolitus eſt vſus [g].

Cardinalatus autẽ dignitas, & officium eſt, nõ ordo [h]: quod vel ex eo cognoſcere licet, quòd alij Cardinales Epiſcopi nuncupantur, alij Cardinales Preſbyteri, alij Diaconi: nemo autẽ Cardinalis efficitur, qui infra B Diaconorũ ordinem ſit, quemadmodum nec quiſquam inter Canonicos ſuffragij ius habet, qui ſaltẽ ſubdiaconus non ſit [i].

Habent tamen Cardinales propter eius dignitatis pręrogatiuã Pontificiam Iuriſdictionẽ in Eccleſijs ſibi in titulum aſsignatis, aliiſque ipſi titulo ſubiectis, etſi ipſi in Epiſcoporum ordine cooptati nõ ſint [k]. Horum officium & poteſtas eſt, ſummum Pontificem eligere, eiúſque lateri hærere, vt conſilium ſuũ moniti in grauiſsimis quibuſque Eccleſiæ Romanæ negotijs impertiri poſsint [l]: quod vt omnino obſeruẽt, non multis ab hinc annis in generali concilio Lateranenſi, ſub Leone X. ſtatutum eſt. Hinc

& hi

a c. ſcitote. 6. q. 3.

b c. cleros per totũ. 1. diſt. & c. ſi quis Epiſcopus. et c. ſi inter Epiſcopos. 6. q. 4.

c c. antiqua. de priuile. diſt. 22. in ſum. ubi gl. et c. ſacroſanct. Ro. in fi. et cap. ſancta Rò. Eccleſ. in Extrauag. comm. de elect.

d gl. procem. ſex. uer. Epiſco. Fel. c. cum nobis. col. 2. n. 5. de præſcr.

e ca. decreto. 2. q. 6. ad fi. & c. qui ſe ſcit. ea. q. et c. multum ſtupeo. ad fi. 3. q. 6.

f c. Nouatianus. 7. q. 1.

g c. Eccleſijs. c. quãuis. et c. corepiſcopi. 68. diſt.

h Fel. in Rub. de maior. et obed.

i Abb. c. extirpandæ. §. quia uerò. n. 7. de præbend. c. ut hi de ætat. & qualit. ubi gl.

k Ab. ca. his quæ. de ma. et obed. 2. nu. per illũ tex. Fel. ca. cùm uenerabilis. num. 34. de excep. & eſt con. ſecundum Mandoſ. in reg. 7. q. 2. numer. 10.

l Doct. in. rub. de conſtit. ubi Fel. col. 2. & B.

& hi fratres à summo Pontifice appellari solent, modò, vbi singuli appellantur, Episcopi sint: sic & Episcopus Canonicos fratres nuncupare solet [a].

Altera est Clericorũ diuisio, quòd alij officium habere dicuntur, alij dignitatem, alij personatum. Et Dignitas quidẽ est Ecclesiasticarum rerum cum Iurisdictione administrandarũ potestas: vnde Episcopatus, licet ordo sacer sit, tamen dignitatem etiam habet: & hinc Cardinales quoq; in dignitate cõstitutos esse diximus: in quo numero etiam censentur Archidiaconus, & Archipresbyter, Abbas, Præpositus, Prior, & quivis collegiatæ Ecclesiæ præfecti, quocunque nomine vocentur, omnes dignitatem habere dicuntur [b]. Personatus est, prærogatiua in Ecclesia, omni carens Iurisdictione, veluti si quis sedem habeat præ cæteris in choro eminentem. Officium autem est, ius administrandarum rerum Ecclesię sine iurisdictione [c]. Alij verò sunt, qui neq; officium, neq; dignitatem, neq; personatum habẽt, sed priuati clerici sunt, quamuis interdum iurisdictione aliqua non careant, velvti simplices Ecclesiæ Rectores [d]. Ecclesię autem cathedralis Canonici his qui in dignitate sunt, ferè comparari possunt [e]. Et hæc satis sit dixisse de ordini- A bus clericorum: nunc videamus, qui ad dictos ordines admittere, quíve admitti possint.

a Ab. c. nouit. col. 3. de his quæ fi. à præla. c. p. in fi. ubi gl. de offic. lega. in 6.

b Ab. ca. de multa. n. 22. Fel. Ru. de offic. deleg.

c Ab. d. c. de multa. Fel. d. ru. Io. de fel. tract. de benefic.

d Ab. ca. cum contingat. nu. 31. de foro comp.

e c. statutum. de rescrip. in 6.

DE HIS, QVI POTESTATEM HABENT ORDINANDI, & literas commendatitias, seu dimissorias dandi.

TITVLVS IIII.

Ordines igitur suprà scriptos assignandi potestas penes Episcopos est, qui tamen caueant, ne in alienam messem falcem immittant, alienos subditos ad ordines promouere sibi arrogantes, licentia ab eorum Episcopis non habita: nam si hoc admiserint, B totum annũ ad ordines quempiam cooptandi potestate interdicti erunt: quare vulgata, poterunt eorum subditi etiam sine venia à vicinis Episcopis ordinibus associari [f]. Episcopo autem quis tribus modis subesse potest, origine, sacerdotio, & domicilio [g]. Cæterùm alij prælati Episcopis inferiores, tam religiosi, quàm seculares, putà Abbates, Archipresbyteri, Archidiaconi, non possunt clericis subditísve suis potestatẽ facere alienos Episcopos adeundi, vt ab eis ad ordines promoueantur, nisi hoc priuilegiũ speciale eis à summo Pontifice concessum sit [h]. Nec officiales Episcopi literas cõmendatitias

f c. 2. de tẽp. ord. in 6.

g c. cũ nullus. de tempo. ord. in 6.

h d. c. cũ nullus. ubi gl.

dandi ius habent, nisi mandato A speciali à suo Pontifice hoc iuris habeant, vel nisi Episcopus in oris agat longinquis: tunc enim eius vicarius generalis in spiritualibus commendatitias literas dabit: at si interregnum sit, capitulum, vel is, ad quem sede vacante spiritualium devoluta fuerit administratio, huiusmodi literas concedent [a].

Presbyter quoq;, qui Episcopalem in laicos habet Iurisdictionem, & Abbas presbyterorum ordini associatus, & benedictionis munere donatus, possunt Psalmistas creare [b]. Praefecti locorum non exemptorũ, eorumque socij ab Episcopis promoueri possunt, quorum in B dioecesi resident, quamdiu ibi morantur, quamvis inde oriundi non sint [c]. Graeci à Latinis, & versa vice, vbi eorũ ritus differunt, ad ordines provehi non possunt, ne rituũ fiant commixtiones [d]. Sed in concilio generali Innocentiano provisum est, vt Episcopus, qui varios linguis & ritibus populos regit, viros idoneos praeficiat, qui iuxta eorum ritus eis Sacramenta Ecclesiastica sufficiant, & diuina officia celebrent [e]. At si quis Transalpinus ab Italo Episcopo ordinum consociationem postulet, nõ debet eum Episcopus promouere, nisi vel à summo Pontifice specialem licentiã habuerit, vel Episcopi, cui ille subest, literas patentes legerit, quę causam ad hoc idoneam testentur, quare ipse noluerit, aut non potuerit ad ordines petitos admittere [f]. Non omittendũ est eum, qui à summo Pontifice ad aliquem ordinem evectus sit, non posse ad sublimiores pariter ab alio, q̈; à summo Pontifice, promoueri, licẽtia ipsius summi Pontificis non impetrata [g]: nõ ideo tñ ordinarij subtrahitur potestati [h].

Episcopus autẽ magis proprio vocabulo consecrari dicitur: tametsi & hunc ordinẽ esse suprà dixerimus, de quo aliás.

a d. c. cum nullus.

b c. cum contingat. ubi Ab. de aetate & qual. c. p. ubi gl. distin. 69.

c d. c. cum nullus. §. fi. de temp. or.

d c. cum secundum c. quid ad translationem. de temp. ord.

e ca. quoniam in plerisq;. de offi. ord.

f c. p. ubi glos. uer. Italiae. de tem. ord. in 6.

g c. cum in distribuendis. de tem. ord.

h c. per tuas. de maio. & obedient.

QVI PROMOVERI AD ordines non possunt,

TITVLVS V.

Non tamen cuicunque petenti est suprà dictorum ordinum aditus patefaciendus, certae enim personę prohibentur: quibus cognitis, simul intelligemus, quae admitti soleant. Et primùm Clericus fieri non potest seruus [i]: qui tamen matre est ingenua editus, etsi patrem habeat seruũ, cùm seruus ipse non sit, ab ordinibus non arcetur [k]. Item qui sunt ex fornicatione, pręsertim à presbyteris, nati, ad sacros ordines non ascendunt, nisi vt monachi fiant, vel in cõgregatione Canonica regulariter viuẽtes [l]: nullo tamen modo ad praefecturas

i c. p. de ser. non ordin.

k c. fi. eo. tit.

l d. c. p. de fil. presbyter.

a d.c.p.

ctūras admittuntur[a]. Nec tamen adimitur Episcopo facultas indulgẽdi illegitimis, vt ad minores ordines, & beneficia simplicia, & cura animarum soluta pervenire posint:ad maiores autem ordines & beneficia cum cura ascendere cupientes, sedẽ Rom.adire eos oportet[b].

b d.c.p. de fil. presbyt. in 6.

Itẽ bigami, & qui ex Agathẽsi concilio sibi indictam pœnitẽtiam subierunt, ad sacerdotium non admittuntur[c]. Bigamũ aũt intelligimus, qui duas nuptias expertus est, quamvis nũc omninò cælebs sit, & quãvis alteram earum vxorum ante baptisma habuisset[d]. Sed & si quis alterum cõiugium de facto consumârit, postquã morte primæ vxoris solutus ad sacros ordines promotus erat, bigamis annumerabitur propter affectum intentionis cum opere subsecuto, licet verè bigamus non existat, cùm sacramẽtum non desit. Vnde & ille, qui in subdiaconatus ordine cõstitutus de facto tantùm, quia de iure non potuit, duxit viduam in vxorem, licet bigamus non existat, nec viduæ posit propriè dici maritus, cùm inter ipsum & illam non fuerit vinculum coniugij contractum, cum eo tamen contra doctrinam Apostoli tanquam cum marito viduæ dispensare non licet, nõ propter Sacramenti defectum, sed effectũ intentionis cum o-

c c.p. de big. c.in capite, dist. 50.

d c.3. de big. c. fin. dist. 26.

A pere subsecuto[e]. Bigamus tamen non censetur, qui plures concubinas habet[f]. Nec is, qui mulierem ab alio viro ductam, sed minimè cognitam duxit vxorem, quia nec illa, nec ipse carnem suam diuisit in plures, propter hoc impediri debet, quin posit ad sacerdotium promoueri[g]. Item qui procuratores, actores, aut tutores pupillorum, vel curatores fuerũnt, non possunt, nisi onere deposito, & reddita administrationis ratione, ad ordines admitti[h]. Sed nec admittuntur, quorum corpus aliquo defectu deformatum est, veluti qui manu carent, vel digitis frangendæ Eucharistiæ aptis[i]: par-

B uus tamen corporis defectus nihil impedit: putà vnguis, vel dentis detrimentum, oculíve non deformis macula[k]. Et potest Episcopus presbytero, qui in monomachia digiti partem amiserit (non tamen tantam, quin posit sine scandalo solenniter celebrare) indulgere, vt in ordine suo ministret[l], quemadmodum etiam potest sua & Apostolica authoritate, sacerdoti alioqui idoneo sacerdotale officium permittere, qui virilia sibi vltrò amputarit, credens sibi ingens hoc facto meritum apud deum quæsitum iri:huic tamen altaris non concedet ministerium[m], nisi iusta quæpiam causa ad hoc eum im

e c.fi. de big.

f c. quia circa, eod.tit.

g c.debitum.in fi. de l iga.

h c.p. de ob. ad raticcin.

i c.p de corp. uit.et c pres byterum. de cler. ægrot.

k c.2.& c.f. de corp.uit.

l c.p.de corp. uitia.

m c. signifi- cauit.extra. eo.de corp. uitia.

Cc

a c. ex parte. M.
b c. ex parte. B. cod. tit.
c c. fi. de temp. ordina.
d c. ex tenore. ubi Eutr. de temp. ordi.
e c. fin. de tēp. ord. in 6.
f d. c. fi. ubi gl. uer. infanti.
g glo cie. ij. in fi. de æta. et qual. & gl. in summa. 77. distin.
h c. in singulis. 77. dist. d. cle. fin.

pulisset[a]: at qui in cunabulis sectus est, licitè promouetur[b].

Item criminibus grauibus notati non promouentur: qui tamen crimini occulto, homicidio excepto[c], illigatus est, ex his, quæ, si forēt manifesta, deponendo etiam delinquenti satis essent, ordinibus acceptis vti potest, acta priùs pœnitentiæ illi indictæ parte: quinimò nec à sublimioribus arceri debebit: amicè quidem erit monendus, vt illos ne velit ambire[d].

Illiteratus quoque non potest tonsuram primam capere.

Nec cōiugatus, nisi volens religionem intrare, aut ad sacros ordines promoueri: prout est sacris Canonibus diffinitum[e].

Et cùm in teneris annis non posit consilij, & morum maturitas vigere, quæ ante ætatem vtplurimùm venire nō solent, idcirco certa ætas in singulis ordinibus desideratur: nam primùm ad infimum etiam ordinem nemo infans, id est, minor septem annis admittitur, nisi vt religioni se devoueat[f]: ad quatuor autem alios ordines minores, vbi excesit infantiam, quis aspirare potest[g]. At subdiaconus anno decimooctauo, Diaconus vicesimo, presbyter quinto supra vicesimum, Episcopus tricesimo quis potest esse[h].

A

DE TEMPORIBVS ordinationum, TITVLVS VI.

Certa præterea tempora statuta sunt, extra quæ nefas sit ordinibus quempiā aggregari: nam statis quatuor anni tempestatibus, quibus ab Ecclesia indicūtur ieiunia, & sabbato, quo Christi exvrgentis piè colitur & celebratur memoria, item sabbato, quod diē dominicam, quæ de pasione dicitur, præcedit, quæ media quadragesimæ hebdomada est, sacri ordines expleri possunt[i]: alijs diebus non possunt, nisi ab ipso summo Pontifice: nec consuetudine vlla hoc ius mutari potest[k]: & suprà dictis temporibus non obseruatis, qui cōtra hæc ad ordines fuerint recepti, ab illis tandiu reddi expertes debent, donec fuerint restitutionis gratiam consequuti, quíque eos admiserit, prohibebitur alios deinceps ad hos ordines promouere[l]. Nec minùs tamen hoc modo recepti charactere cōpuncti erunt: prohibētur enim tantùm, quæ eius sunt ordinis, exequi, quamvis intra ordinem sint[m]. Minores autem ordines quibuslibet festis diebus vni, aut alteri conferri possunt[n]. Eadem autem persona eodem die, vel duobus continuato ieiunio ad duos ordines sacros ascendere nequit: quinimmò si quis aliquem eo-

B

i c. ordinātes. 75. dist.
k c. sanè, de temp. ordi.
l c. cùm quidam. c. sanè. c. literas. extra. eod.
m c. consultationi. extra. eo. Ab. d. c. cùm quidā. num. 5.
n c. de co. ext. eod.

dem die ad plures sacros ordines admiserit, est tandiu ab ordinandi potestate suspendendus, donec gratiam meruerit obtinere [a].

[a] c. dilectus. extra. eo.

Vidimus de ordinibus clericorum, quique ad eos ordines admittantur, quive admittendi potestatem habeant, & quibus temporibus: deinceps videndũ erit de officijs, & dignitatibus eorum, quæ cùm electione frequenter conferantur, priùs de ipsa electione nobis differendum est.

DE ELECTIONE,

TITVLVS VII.

Ordinarium est, vt non possit quis dignitate, aut munere aliquo præcipuo in aliquo collegio eminere, nisi ab ipso collegio ad id electus sit, seu Episcopi, seu alterius Præfecti nomen affectet [b]. Quinimo & Pótifex ipse Romanus, qui vniuersi orbis habenas moderatur, Christi vicaria opera fungens in terris, eò fastigij nó, nisi ex Cardinalium electione assumitur: in qua celebranda, quæ forma, vel solennitas exigatur, disertè præscripsit Greg. X. in generali concilio Lugdunensi, & Clemens V. vnde petẽda est: nã hodie ferè seruatur [c].

[b] c. p. extr. eo.

[c] c. ubi periculum in 6. et clem. ne Romani.

Verùm quia ipse Ro. Pótifex eorũ primam curam gerit, quæ animarum salutem respiciunt, A quibus dum intentus est, cõtingit nonnunquã Ecclesiam insanis perditorum hominum furoribus & bellis vexari, quibus vt forti manu obuiã iri possit, Pastore ipso interim à diuinis ministerijs non auocato, strenuo atque impigro duce opus erat, atque in Christianum nomen propenso, cuius armis & prudentia Ecclesiæ hostes comprimi possent, atque ita eius ductu, & auspicijs Ecclesia conquiescere: idcirco Imperator Ro. creatur, quem hodie certi Principes Germani eligũt, Pontifex Rom. examine prævio approbat, invngit, cõsecrat, ac demũ corona donat: aut, si eum tã B to culmine dignum non iudicarit, quia fortè eũ sacrilegũ, vel excommunicatum, fatuum, vel hæreticum, aut paganum inuenerit, reijciendi etiam potestatem habet, licet etiam concordib. suffragijs electus esset. Sed & cùm illos segnes videt, quibus deligendi Imperatoris potestas competit, potest summus Pontifex eorũ incuria animaduersa, quę in tantę molis negocio omninò fugiẽda est, ipse ea vice hoc eligẽdi munere fungi: aut, si paria electorũ suffragia diuersos petentiũ viderit, eius arbitrio cõmittetur, quẽ ex eis cõsecrare, & cõtrà donare voluërit [d]. Sed de huius electione alibi diffusè: nos hîc de illis electionib. tractemus, q̃ cuivis pfecto

[d] c. uenerabilem. extr. de elect.

communes esse possunt.

Principiò igitur sciẽdum est, tribus modis electionem fieri solere: nam vel omnes, penes quos potestas est eligẽdi, repẽte quodam quasi diuino spiritu afflati, nemine eorum in diuersa trahente, in eundem eligendum conveniunt, quæ electio in optimos homines Dei voluntate quandoque incidit: aut electores, seu, vt se hoc eligendi onere liberent, seu fortè, vt minore turba res exitum sortiatur (quæ solet plerunque in huiusmodi negotijs oriri) in aliquos, vel ex suo collegio, vel etiam extraneos homines id muneris ex compromisso ea vice transferunt: aut denique (quod frequentiùs contingit) ipsi singulas omnium sententias inter se exquirentes, eum eligunt, qui crebrioribus prudentiorum calculis optatus fuerit[a].

Ad Electionem autem faciẽdam omnes evocandi sunt, quibus suffragiorum ius competit, modò in prouincia sint: nam vel vno omisso, electio infirmari potest[b]. Eligere autem possunt omnes ex illo collegio, cui Pastor, vel minister dandus est, modò idonei sint. Sed excommunicationi illigatus ius eligendi nullum habet[c]: nec quis in cathedrali, aut collegiata Ecclesia, seu seculari, seu re-

A gulari suffragiorum ius habet, qui in subdiaconorum ordine receptus non sit[d]: nec qui ad ad eos ordines intra annũ, cùm posset, promotus non est, quos dignitas, personatúsve, aut officium suum exigit[e]: nec qui illi regulæ, cui pastor dandus est, nondum ita se addixit, vt inter professos, vel tacitè, vel expressè censeri posit, cum professis deligendo Prælato in Ecclesijs regularibus, vel monasterijs suffragari poterit: nec laici conversi, vt vocant, cum clericis in comitijs intererunt[f], quanto minùs laici simplices? repelluntur enim, quamvis Ecclesia, cui prę fectum dare volunt, eorum in

B patrocinio esset, cõtraria etiam consuetudine non obstante[g].

Et qsquis electioni de se factę per secularis potestatis abvsum consentit contra Canonicam libertatem, electionis commodo carebit, & ineligibilis fiet, nec absque dispensatione ad aliquã dignitatẽ eligi valebit. Ac qui electionem huiusmodi, quæ ipso iure irrita censetur, pręsumpserint celebrare, ab officijs & beneficijs, per triennium penitùs suspenduntur, eligendi tũc potestate priuati[h]. Eligendũ quoque vndequaque idoneum esse oportere nemo ambigit.

Suffragia autem pura, certáque esse debent, non sub conditione incertáve, aut ambigua, aut alternatiua ferri: inania enim

a c. quia propter. extra. eod.

b c. bonæ me. primo. extr. eo. c. coram. ubi glos. & c. in genesi.

c c. illa quotidiana. ubi doct. ext. eo. & c. fi. ubi doct. de procur. & c. fi. de cler. excom. minist.

d cle. ut hi. de æta. et quali. ubi gl.

e cle. ut hi.

f ca. ex eo. in prin. & fi. cũ gl. in 6.

g c. sacrosancta. & ca. Messana. et utrobique gl. & doct. Ex eo.

h c. quisquis. de elect.

nim hæc essent, & nõ modò cæterorum vim non impedirent, sed etiã illis accrescerent[a]. Nec suffragium per literas absentis declaratum valet, licet nullus ex collegio vellet ipsius esse ꝓcurator, nec ipse nolente capitulo extraneum valeat deputare: votum enim non ante scrutinium, sed in ipso scrutinio secretè, & sigillatim tantummodò est exprimendum[b]. Per ꝓcuratorem quidem licebit votum exarare, qui eiusdem collegij sit, modò iustè impeditus dominus absit, quod, si opus fuerit, iureiurando affirmare eum oportebit, & dummodò ibi sit, vnde vocari eum ad electionẽ celebrandã oporteat[c]. Procurator autem, quem suo nomine legerit, eundem vice domini eligere debet, nisi speciali mandato domini ei præscriptũ sit, quem vice ipsius eligere debeat[d]. Non tamen necesse est, omnium suffragia in vnum convenire, sed tantùm maiorem, saniorem que collegij partẽ. Nec rursus satis fuerit, quem plura competitoribus suis puncta retulisse, nisi eadem dimidiam totius collegij partem transcenderent[e]. Cæterùm duabus electionibus factis ea firmissima est electio, quæ oppositam electionẽ duplo maiore suffragiorum numero superarit: hæc enim nisi Electorum authoritate penitùs sublata infirmari ne-

A quit, veluti excommunicatione maiore, suspensione, depositione, simonia[f], aut electi enormi inscitia, aut simili exceptione opposita[g]: alia verò leuior exceptio electoribus, aut electis opposita nihil oberit, veluti si suam ipsorum, aut electi grauitatem, scientiam, integritatem illa aduersarij maiorem afferant[h].

Sed, ne quid vos lateat, hæc forma in electione celebranda obseruatur: imprimis.n. collegiũ ex suo corpore idoneos aliquos homines eliget, quorum cura sit, omniũ ex collegio sentẽtias secretò, & sigillatim exquirere, & describere, illi mandato

B perfecto omni cunctatione obiecta, quicquid sequutũ fuerit, palàm in collegio recitabunt, quo facto non licebit electoribus amplius vota sua reuocare, vel mutare[i]. Diuulgatione scrutinij facta in collegio, ipsa suffragia sunt inter se conferenda, & quæ plura maiorísq; ponderis fuerint, eligẽda, moxq; electio pronuncianda[k]: ad quod etiã per superiorem, si oportuerit, compelli possunt[l], nec sufficit electionem aliquo facto, cuiusmodi est deportatio, declaratã esse[m]. Electione facta ea scripturæ publicę credita electo offerri debet[n], octo dierum spacio, ex quo id commodè potest, eiúsque consensus peti: quod spacium Nicolaus III.

C

a c. 2. in 6.
b c. si quis. §. fi. in 6.
c d. ca. quia propter. §. illud autẽ.
d d. c. quis. §. porrò. in 6.
e ca. Ecclesia uestra. Extra. co.
f c. p. ext. eod.
g c. cùm nobis. de elect.
h c. si quandò. in 6.
i c. publicato. extra.
k d. c. quia propter. in pri. & fin.
l d. c. publicato.
m c. Ecclesia uestra in princ. ubi Doct.
n c. cupientes. §. cæterùm. & in princ. in 6.

præfixit, cùm nullus olim terminus definitus esset, sed ius dicentis arbitrio relinqueretur[a]: ille verò acceptis electionis suę codicillis, intra mensem assensum suum, si eum acceptet, pręstare tenetur, nisi Prælati alicuius, cui subsit, venia non impetrata, nefas ei sit electionem agnoscere: huic enim tantũ temporis præter suprà dictum mensem indulgetur, quantum satis esse credatur licentiæ à Prælato impetrandæ, considerata ipsius Prælati longinquitate[b].

a e. quàm sit. in 6. ubi gl. uersi. quàm citiùs.

b d. c. quàm sit. ubi glo. uer. conditio. in fi. & c. si religiosus.

Quòd si electioni cõsenserit, eam à Prælato, cui ea dignitas, vel officium, vel sacerdotium subest, confirmari curabit: quo autem tempore id fieri debeat, multoties variatum est, vt infrà suo loco dicemus[c].

c in tit. de cõ[...]. electi.

Electionis autem ipsius negotium, qua Cathedralibus, vel regularibus Ecclesijs Pręfectus quæritur, tribus mensibus ab interregni die est absoluendũ, si ea sit suprema illius Ecclesiæ Præfectura: sin alia dignitas post supremam sit, in alijs autem Ecclesijs quævis dignitas, semestre tempus habent: largius enim tempus in his concessum fuit, quia minus periculum in horum vacatione versatur, quàm suprà dictorum[d].

d c. ne pro defectu. de elect. c. 2. ubi Ab. de conceß. præb.

Hæc tamen tẽpora neque iusta causa impeditis, neque dignitatis vacantis scientiam nõ habentibus labentur[e]; si verò

e c. quia diuersitatẽ. de cõceß. præb.

A nulla iusta causa impediti hi, quibus eligendi ius competit, hæc tempora labi permiserint, electione non facta, ad proximum Antistitem devoluetur electio cum ijsdem temporum spatijs: quibus item frustra lapsis, in eum Canonicè animadvertetur[f], atque ad superiorem eius prælatum immediatè trãsferetur[g]. Sed olim in eligendo Episcopo negligentiã summus Pontifex supplebat[h], hodie autem supplebit quidem, si indignus quis designatus, vel forma à Concilio tradita omissa sit: secus si per negligentiam electio dilata, idque in Cathedralibus duntaxat Ecclesijs, B in alijs autem Ecclesijs nunquam immediatè summus Pontifex aditur, sed suprà dicta seruanda sunt[i]. Et hæc de Electione, quæ ex scrutinio fit: pauca etiam dicamus de illa, quæ ex compromisso celebratur:

f d. c. ne pro defectu. ubi Abb. nu. 6.

g Ab. d. c. ne pro defectu. & d. c. 2. n. 6.

h glo. d. c. ne pro defectu. uers. deuoluetur.

i d. ca. quia propter. c. s. quanquam. ubi gl. uers. deuoluetur. in fi. in 6.

In qua non minùs hoc obseruatur, quòd si à maiori parte eorum, in quos compromissum est, celebrata fuerit, mandati forma ad vnguem seruata, non poterit electus recusari[k]. Compromissum tamen per omnes factum esse oportet nemine discrepante[l], & ante electionem fieri oportet: nam compromissum post electionem factum in præiudicium electi, laudumq; ex eo sequutum, electo nihil nocebit[m]. Si illi, in quos compromis-

k c. cùm dilectus. ubi Abbas. extra. eod.

l Ab. d. c. quia propter. §. uel saltẽ. n. 2.

m c. cùm inter Canonicos. ext. eo.

missum est, tempora iuris labi permiserint nulla electione facta, compromittentium Antistes non minùs hoc casu adiri debet, quàm si ipsismet cõpromittentibus ea negligentia adscribi posset. At si indignum elegerint cõpromissarij, ad cõpromittentes electionis ius redibit, nisi & ipsi eandem electionem ratam habuissent. Quod iuris seruabitur, & cùm electus vir alioqui idoneus electioni non consentit: nam & hoc casu compromittentes alium eligere poterunt [a]. Electio ex compromisso à pluribus facta, non minùs per vnum proferri debet, quàm quæ ex scrutinio celebratur [b]. Si contingat electum minimè assentiri electioni de se factæ, vel post consensum iam præstitum ei renunciare, aut decedere, aut eius electionem deleri, aliquo fortè eius vitio, quod priùs latuerat, emergente, quoties id contigerit, tantundem electores temporis habebunt à dissensu, renunciatione, morte, vel irritatione ad aliam electionem faciendam, quantum in prima electione habuerant, nisi aliquo dolo ipsi notari possint [c].

Qui duabus electionibus ad idem ius optatus fuerit, vtram ex eis voluerit, eligere eum oportebit, altera omissa, ad quam reditus posthac non dabitur [d].

a c. si cõpromissarius. eo. tit. in 6.

b c. sicut in 6

c c. si electio. in 6.

d c. ut quis, in 6.

A In electionibus autẽ monialium, quæ suo monasterio præesse debẽt, siue ex scrutinio, seu ex cõpromisso fiant, præcipua quædam iura statuit Bonifacius octauus, quæ hîc non referimus [e].

Cæterùm, quia sepe existunt litigiosi homines, qui vel inuidia, vel odio, vel auaritia quandoque inducti potiùs, quàm rei Ecclesiasticæ bene agendæ studio electiones rectè & ritè factas omnibus, vt ita dicam, machinis disturbare conantur, propterea, ne his ad nequitiam fenestra aperiatur, certæ pœnæ statutæ sunt aduersus huiusmodi calumniarũ machinatores: si B quis enim per calumniam contra electionis formam opposuerit, aduersario expensas & dispendia propter litem suscepta sarcire cogetur: at si in personã fuerit calumniatus, beneficijs Ecclesiasticis, si quæ in Ecclesia possidebat [f], triennio carere cogetur: quibus se temerè ingerẽs perpetuò spoliabitur citra omnem vitæ spem, nisi manifestis probationibus se à calumnia purgarit [g], multaque alia in hanc rẽ prudẽter provisa sunt, tam per Bonifacium octauũ, & Clementem tertium, quàm per alios Romanos Põtifices [h], quæ hîc consultò missa fiunt, ne tyrones multiplicitate doctrinæ oneremus.

Illud non prætermittam, In

e c. indemnitatib. in 6.

f glo. c. primo. §. si uero sic. beneficijs. in 6.

g c. p. §. finali in 6.

h c. ut circa. c. qui cõtra. c. procurator. in 6. et cle. cõstan. eo. tit.

causis super electionibus procedi simpliciter & de plano, sine strepitu & figura iudicij[a].

a de dispendiosam. de iudic.

DE POSTVLATIONE Prælatorum, & Nominatione,

TITVLVS VIII.

EXistunt interdum viri, quorum optimæ artes magno vsui essent Ecclesijs, veluti literarum doctrina, magnus rerum vsus, & morum vitæq; integritas, verùm aliquid in eis desideratur, quod impedimẽto est, ne Ecclesijs pręfici possint: quapropter ne hac causa Ecclesia idoneis careat, compertum est, vt hosce viros collegium vtilitatis publicæ gratia, ab Antistitibus sibi Prælatos dari petat, quæ res iure nostro Postulatio vocatur. Ita enim Antistites huiusce rei causa aditi, egregijs eorum, qui postulantur, moribus, & disciplinis moti, postulationem admittent, si eis ita videbitur: post quod (vt evitetur circuitus, & Ecclesiarum dispẽdium) alia electione, vel confirmatione postulatus nõ indigebit, sed omne ius consequetur, non secus ac si electus, & cõfirmatus fuisset[b].

b Ab. c. p. col. fi. n. 34. extra. de postul.

Hinc apparet, nihil aliud esse Postulationem, quàm concordem, & certam supplicemque collegij petitionem Antistiti factam eius personæ, quæ aliquo defectu ad regendam vel administrandam Ecclesiam admitti non poterat[c]. Quod de solenni Postulatione dictum intelligimus, id est, de ea, quæ ad Pręlatum ipsum rectà intenditur, qui potest omne Postulati impedimẽtum remouere: nam & alia quędam Postulatio est, quę simplex appellatur, quia nullã solennitatem desiderat, sed ei fit, cuius consensus necessarius erat, vt promoueri quis posset, vir alioqui vndequaque idoneus: fortè enim eius intererat, hunc eo inconsulto nõ promoueri. Exẽpli gratia, Interest Abbatis, ne ipso invito eius monachus ad Episcopatum assumatur: interesse potest patris, ne ipso ignorante eius filius Ecclesiæ præficiatur: horũ igitur consensus per simplicem postulationem erit petendus: quę si postulatio fuerit admissa, adhuc tamen electione & confirmatione opus erit[d]: neque enim hæc postulatio simplex illi superiori par est iudicanda, cùm illam electionis & cõfirmationis vim secum trahere dixerimus, vt omnis ambitus evitetur. Postulandi autem solenniter sunt, vt diximus, quibus aliquod impedimẽtum obstat, ne eligantur: veluti Episcopus, vt ad alium Episcopatum transferatur, postulandus est. Item, qui vel ætatis, vel ordinis, vel irregularitatis, vel criminis, vel natalium,

c Abb. in Rubri.

d Abb. c. p. col. fi.

vel

vel quem alium ſimilem defectum patiuntur, ſolenni poſtulatione egere noſcuntur, quæ illi fieri debet, qui impedimentũ remouere poteſt. Hinc qui ad officium, vel dignitatem Epiſcopatu inferiorem expetitur, poterit à ſuo Epiſcopo poſtulãtibus concedi: hoc enim eſt perpetuum, vt qui confirmandi authoritatem habet, is & poſtulationem admittere poſsit, dum maior non ſit defectus, quàm vt ab ipſo tolli queat. Quid enim ſi decem & octo annorum adoleſcens ad Archidiaconatũ petatur, non poteſt vtique Epiſcopus hũc defectum ætatis remouere, & ſi alioqui Archidiaconi confirmandi poteſtas ad eum pertinere noſcatur, erit ergo à ſummo Pontifice poſtulandus: Epiſcopus autem à ſummo Pontifice ſemper poſtulandus eſt[a]. Certa autem & conſtans ſit poſtulatio ſolennis: cõfuſis enim incertiſque verbis facta repelleretur. Finge collegiũ hac verborum farragine vſum, Eligimus poſtulãdo, vel poſtulandum, & poſtulamus eligendo, vel eligendum. hæc profectò verborũ confuſa congeries, neque electionis, neque poſtulationis vim vllam habet. Qua ratione & illa poſtulatio tanq̃ minùs legitimè facta, reijcienda eſt, quæ hoc modo ſit facta, videlicet Eligo & Poſtulo, prout melius de iure videbitur: niſi

a Abb. c. fin.

A iuſta & rationabilis fortè ſubeſſet dubitationis ratio, vtrùm ille poſtulandus eſſet, an eligendus: quod cũ accidit, is, qui hoc modo fuerit optatus, altervtrã viam eligere tenetur (à conſenſus tempore) vel electionis, vel poſtulationis, qui conſenſus intra menſem poſt redditum ſibi optationis inſtrumentum præſtandus eſt: altera aũt earũ via electa, ad alteram ſibi aditũ præcludet[b]. Itẽ vt poſtulatio admiſſa proſit, omnes poſtulati defectus in ea expreſſos eſſe oportet, qui electionẽ infirmare poterant: quin & hi, qui huiuſmodi poſtulationẽ defectibus aliquibus ſuppreſsis admiſiſ-

B ſent ſcientes, deinceps poſtulationes admittẽdi poteſtate priuarentur[c]. Poſtulatio autẽ facta, & ſummo Pontifici, aliíve Antiſtiti, qui admittendi ius habet, oblata, revocari deinceps non poteſt, quãvis antea quàm oblata eſſet, revocari poſſet: qua in re deprehenditur differẽtia inter electionem & poſtulationem, ſi quidem electio publicato ſcrutinio amplius mutari nõ poteſt[d]. Hoc tamen poſtulationi cum electione commune eſt, quòd non minùs examinanda eſt, quàm electio[e], & eandem formam exigit, quam ſuprà in electione eſſe neceſſariã demonſtrauimus[f].

Eſt & aliud quid poſtulationi affine, ſed aliqua[illegible]er ta-

b c. p. in 6. ubi gl. uer. cõſenſus.

c Ab. c. fi. de poſtul. prælat. n. 9.

d c. bonæ memo. ubi Ab. n. 10. de electi. dixi ſuprà.

e ca. licet. de trãsl Epiſ.

f Abb. d. ca. quia propter. col 3. poſt med. de elect.

men ab ea diuersum, quam nominationem appellāt: ea enim cū postulatione convenit, quia & ipsius duæ sunt species, Altera simplex, Altera solēnis. Simplex est, cùm Canonici, vel alij electuri prius, quàm ad scrutinium faciendum se accingant, ipsi inter se aliquos ex omnibus nomināt, tanquam eos potissimùm eligi dignos, à cæteris seiungentes, quæ admodū sterilis est nominatio, nec vlla cum postulatione affinitate cō iungitur[a]. Solennis autē Nominatio dicitur, cùm collegiū duos, vel tres, qui præstantissimi omnium videantur, vel plures seligit, quorum nomina in scriptis solenniter deposita ad summum Pontificem, vel aliū, qui in hoc potestatem habeat, transmittit, supplicans, vt eorū vnum Ecclesiæ dare præsidem, vel ministrum velit[b]. Quæ nominatio à Postulatione discrepat in hoc, quia Postulatio de vno tantùm fit, nominatio de pluribus[c]: in hoc autem cum ea convenit, quòd vbi solenniter est facta, ab ea resilire non licet, sicut neque à Postulatione superiori iam reddita, nisi Prælatus ipse postulantibus, vel nominantibus morem gerere velit: quo casu etiam ipso postulato, vel nominato repugnante, retractatio tamen permittetur[d].

a Abb. ca p. col. fin. nu. 34. & ca. quòd sicut. §. super eo. nu. p. de elect. & ca. bonæ memoriæ. nu. 8. de postu.

b Hostien. in Summa, de postul. col. p. in fi. & seq.

c Hostie. ubi suprà.

d c. bonæ. 2. ubi Ab.

In causis super Postulationi- A bus proceditur simpliciter & de plano, sine strepitu & figura iudicij[e].

e cle. dispendiosam. de iudic.

DE CONFIRMATIONE electi, & consecratione,

TITVLVS X.

Qui ad aliquam Præfecturā electus est, non tamen idcirco plenum ius dicitur consequutus, nisi electionis cō firmationem à suo Antistite impetrarit: quare si qs ante, quàm confirmatus esset, administrationi temerè se ingesserit, non solùm confirmationis spe, sed etiam omni iure ei per electio- B nem quæsito priuatus erit[f], adeò vt neque œconomi, neque Procuratoris titulus ei vlli auxilio sit[g]. Neque ab re hoc inductum est, vt confirmari debeat: ita enim fiet, vt examinatione à pluribus facta, vix aliquis non idoneus ꝓmoueri possit, cùm & ille, penes quem est potestas confirmandi, de electo examinationem sumat, quamvis nemo contra illum opposuisset, quem si idoneum non repererit, reijciet tanquam minùs legitimè electum[h]. Sed interdū áccidit, vt qui ad confirmationem accipiendam non admittitur, non tamen omnino repellatur, vt si quis ante iustam ætatem sit electus, quē aut necessitas, aut certè poscebat vtilitas:

f ca. qualiter. ubi Ab. nu. 4. extr. c. auaritiæ. de ele. in 6.

g d. ca. auaritiæ.

h c. cū nobis. ex. de elect.

is enim etsi confirmari nō possit, poterit tamē procurator fieri cum libera tam in spiritualibus, quàm in temporalibus administratione [a]. Nec parui æstimanda est administratio huiusmodi libera: nam eas ferè vtilitates affert, quas confirmatio ipsa: quippe talis procurator cathedralis Ecclesiæ omnia poterit, quæ Iurisdictionis sunt Episcopalis, & quæ confirmatus posset, excepta bonorū immobilium alienatione: illa autem, quæ ordinis sunt, & ministeriū exigunt consecrationis, poterit iubere per alios Episcopos exerceri [b]: nam hæc neq; verè confirmatus exequi potest, nisi etiā consecratus sit: ex confirmatione enim ea duntaxat quæruntur, quæ iurisdictionis sunt, veluti potestas iudicandi, excommunicandi, corrigendi, iuramēta à vasallis accipiendi, item cōfirmandi, investiendi, beneficia conferendi, & si quæ his similia sunt: non autem ea, quæ sunt ordinis, & quę maioris inquisitionis discussionē exigunt, in quibus censentur clericorū ordinatio, & depositio actualis, Chrismatis confectio, virginum benedictio, Ecclesiarum & altariū consecratio. Hæc enim & similia, quæ ordinis sunt, ex consecratione demum acquiruntur [c].

a d. c. cùm nobis. ubi glo. & Ab.

b ca. is cui. de elect. in 6.

c c. ex transmissa. ubi gl. fi. de electi.

Item, si quis valde remotus, putà extra Italiam, cōcordibus votis electus sit, poterit dispen- A sariuè propter necessitates Ecclesiarum, & vtilitates in spiritualibus, & temporalibus administrare: sic tamen, vt de rebus Ecclesiasticis nihil penitùs alienet: quæ tamen omnia procedunt, si immediatè ad Rom. Pōtificem pertineant [d].

d ca. nihil. §. fi. de electi.

In confirmationis autem petendæ terminis varia iura diuersis temporibus seruata fuerunt: nam olim, etsi electus in ea petenda segnis fuisset, non propterea ius electione quæsitum amittebat, sed tantùm poterat à prælato, vt eam peteret, compelli [e]. Sed postea Gregorius X. constituit, vt intra menses tres post agnitam electionem peteretur, B qua non petita electio irritaretur [f]. Sed exinde Nicolaus III. sanxit, vt electi ad regimen Ecclesiarum Cathedralium, vel regularium, cùm à summo Pontifice cōfirmandi sunt, pluribus terminis post consensum electioni præstitū ad confirmationem petendā potiantur, mense primo post consensum, vel post obtentā de electione notitiā, si eam debito tēpore nō contigerit factam, quo mense ad sedem Apostolicā iter arripere debeant: altero deinde mense ex itineris longinquitate moderando, quo ad dictā sedē pervenire queant, & demū tertio viginti dierū spatio, qua ipsi corā eadem sede se sistant, vel impediti, quo minùs sistere se possint,

e gl. final. c. quàm sit. de elect. in 6.

f d. ca. quàm si[t]

vt eo saltem termino impedimenti causam proponant, & aliorum quindecim dierum termino probent: quæ si statuta electus non obseruarit, vel suprà dictis quidẽ obseruatis, & causa legitima impedimenti proposita, & probata procuratorẽ idoneum & instructum non dederit, aut sublato postea impedimento ipse se non statuerit, omni iure ex electione quæsito priuatur, multaque alia constituit, quæ in eius constitutione leguntur [a]. Quam Nicolai Constitutionem postea Bonifacius octauus multis modis declarauit & extendit, inter cætera statuens, vt satis non sit huiusmodi electo ad sedem Apostolicã venisse, nisi vsque ad finem negotium prosequatur [b]. Qui ergo plenum & integrum ius voluerit in Episcopatu habere, hunc oportet non confirmatũ modò esse, sed etiam (vt suprà diximus) consecratum: per cõsecrationem enim fœdus coniugij spirituale, quod est inter Episcopum & Ecclesiam, intelligitur consumatum, quod electione fuerat initiatum, & confirmatione ratificatum [c]. Hinc & si iam sit consecrandus, cùm celebretur missa, quæ de more in his solennibus dici solet, si tamen ad consecrationem nondum est deuentum, non poterit ordines conferre, nec eodẽ die etiam post consecrationem.

a c. cupiẽtes. de elect. in 6.

b ca. si postquam. in 6.

c ca. licet de transla. Episc.

A Consecratio aũt Episcopi inter Epistolæ recitationẽ & Euãgelij celebrari solet, sicut etiam cæterorum omnium prętер Romanum Pontificem, qui vnus ante hymnum Angelicum consecratur, & mox ipse incipit missarum solennia, & perficit consecratus [d]. Et quidem Episcopi consecratio intra sex menses petenda est [e]. Archiepiscopus verò plenam eius dignitatis administrationem non priùs consecutus dicitur, quàm pallium impetrarit: quapropter nec priùs poterit cõciliũ vocare, Chrisma facere, Basilicas dedicare, clericos ordinare, & Episcopos consecrare [f]. Episcopus autem B consecratur à tribus illius prouinciæ Episcopis, cæteris consentientibus, Archiepiscopi iussu præcedente. Consultius tamen fuerit, si ipse Archiepiscopus vnà cum suffraganeis suis eum sacrarit [g]. Consecratio verò fit vnctione capitis, & manuum Chrismate solennibus verbis additis [h]. At Archiepiscopus ab omnibus prouinciæ suę Episcopis consecratur in sede Metropolitana [i].

d c. quod sicut. §. super eo. de elect.

e cap. 2. ubi Ab. nu. 22. & 35. de transl. Epi.

f d. ca. quod sicut. §. super eo.

g c. si archiepiscopus. et seq. de tẽp. ordinat.

h ca. un. §. p. in fi. ubi gl. de sacra unct. & ibi Ab.

i d. c. si Archiepiscopus.

DE AVTHORITATE, & vsu pallij,

TITVLVS X.

Quia titulo præcedenti est traditum, Archiepiscopo tunc demum plenum ius in

in ea dignitate esse acquisitum, cùm pallio fuerit honestatus, aliqua de hoc insigni dicenda sunt.

Est igitur Pallium, ornamentum Patriarcharum, Archiepiscoporum, Metropolitarum, & quandoque etiam Episcoporũ, de corpore beati Petri sumptũ, Episcopalis dignitatis plenitudinem conferens [a]: eiusque cõferẽdi potestas in quatuor principes Patriarchas, scilicet Cõstãtinopolitanũ, Alexandrinũ, Antiochenũ, & Hierosolymitanũ soli Rom. Pontifici cõpetit: in cæteros verò s̃. dictos quatuor inferiores Episcopos ipsi illi principes quatuor Patriarchæ conferre possunt [b], nec cui concedi solet, nisi priùs sedi Apostolicæ fidelitatis, & obediẽtiæ præstiterit sacramentum [c].

Idcirco autẽ de Petri corpore id sumi dicitur, siue (vt quidam credunt) quia super altare Petri benedicitur, & consecratur, atque inde mox ab illo excipitur, qui eo est vsurus, si presens sit, vel si absit, ab ipsius procuratore eius nomine [d]: seu (vt alij senserunt) quia à Rom. Ecclesia proficiscitur: nam & illi quatuor viri Patriarchæ, dum illud subiectis sibi Archiepiscopis conferunt, non citra Papæ authoritatem id faciunt [e]. Eo verò Pallio vtetur Primas ille, in quem fuerit collatum, in qualibet sibi creditæ Ecclesiæ

a Ab. in Rub.

b c. antiqua. de priuileg.

c c. significasti. extra. de elect.

d gl. p. c. significasti. extra.

e Ab c. significauit. col. pe. ad fi. in gl. pe. de elect.

A prouincia [f], extra prouinciam eo nõ vtetur: sed nec omnibus diebus eo vti potest, sed certis duntaxat, statisque diebus [g]: neque valet consuetudo, vt etiam extra prouinciam vsui esse possit [h]. Rom. autem Pontifex dũ sacra facit, pallio semper & vbique vti potest, nullo dierum, vel locorum habito discrimine [i]. Solet tamen idem Pontifex Rom. nonnũquam indulgere, vt Archiepiscopus necessariò impeditus, ne possit ad ditionis suæ Ecclesias accedere, suffraganeos suos consecraturus, & clericos ordinaturus, possit in aliena etiam Ecclesia, ad quam huius negotij causa se B cesserit, pallium suum induere, dum modò eius Ecclesiæ Episcopus hoc permittat [k]. Non tamen prohibetur Archiepiscopus etiam sine pallio, & aureis calceis, quę sandalia appellant, consecrationem celebrare, modò ei collata sint. nam si nondũ ei pallium esset traditum, aliud esset dicendum: necdum enim Archiepiscopi nomine appellãdus esset, nec Pontificalis officij plenitudinem esset consequutus, vt etiã suprà diximus [l].

Illi, qui apud sedem Apostolicam pallio fuerint honestati, cauti sint, vt inde proficiscẽtes eius rei testimonium secum literas ferant, nisi & provẽtibus omnibus priuari, & ab actibus gerendis exercendisque arceri.

f c. p. hoc eod. tit.

g c. ad honor.

h c. ex tuarum.

i c ad honor.

k d. c. ex tuarum.

l c. nisi specialis.

velint[a]. Nemini autem alij quis pallium suũ commodet, personæ etenim hærere debet, eaq; defuncta simul sepulchro tradi[b], nisi ad Ecclesiam translatus sit: tunc enim nouo pallio erit exornandus vetere omisso[c]. Nec prætermittendum est Pallij traditionem criminis obiectione non differri, nisi obijciens præmisso iuramẽto obiecta probet intra bimestris temporis spacium à collationis die[d].

a extr. iniunct. in fi. de elect.
b c. 1.
c c. bonæ. 2. in fi. ubi gloss.
d extra. p. eo. tit. in com.

DE TRANSLATIONE Episcopi,

TITVLVS XI.

Sciendum est Episcopũ non semper in Ecclesia sibi credita perpetuò manere: nã incidunt quãdoq; tempora, quibus factu optimum videtur, Episcopum à prisca Ecclesia ad alterã transferri, dum ad id, vel Ecclesiæ necessitas vrget, vel patens vtilitas hortari & impellere videtur[e]. Verùm cùm huiusmodi casus contingit, caueat tamẽ Episcopus, ne sua sibi authoritate hoc arroget: quod si facere ausus fuerit, neque ad hanc, cui inhiabat, Ecclesiam ei concedetur accessus, neque ad veterem, quam alterius spe omiserit, remigratio[f]: quinimò nec ei proderit à Patriarcha hanc se transferendi licentiam habuisse, &

e c. mutuationes. & c. seq. 7. q. p. & c. quanto. extr. eo.
f c. 3.

A Patriarcha ipse, qui sibi id iuris vendicare non erubuerit, suspẽdetur ab Episcoporum confirmandorum potestate[g]. Vnum enim Romanum Pontificem hoc ius habere transferendi Episcopi certum est[h], quod non minùs in confirmatis dũtaxat Episcopis traducendis, licet nondum cõsecratis, locũ habet, cùm licet cũ his consumatum nondum sit matrimonium, contractum tamen esse, certum sit[i], ideóque sine summi Pontificis venia id diuidi nefas est[k]. Pontificis autem maximi indultum, quo huiusmodi translationi annuit, angustè est interpretandum: quare si ad B maiorẽ priore dignitatẽ transitum concesserit, non auxiliabitur ad parem dignitatem migrare cupienti[l].

g c. p.
h c. 2.
i c. 2. extr. eo.
k d. c. 2.
l c. fin.

DE OFFICIO ordinarij,

TITVLVS XII.

Videamus nunc, quæ sint Prælatorum partes, & quę potestas, & ordinariorum imprimis, id est, eorum (vt Hostiensis docuit) qui suo Iure, vel Principis beneficio iurisdictionem vniuersaliter exercere possunt: cuiusmodi sunt legati Apostolici, Patriarchę, Primates, Metropolitæ, Episcopi: item quivis collegiatæ Ecclesiæ

præ-

præfectus, quamvis Episcopo A inferior, eique subditus: nam & is iurisdictionem in plebem suam habet, eiusque excommunicationem in subditos contortam etiam eius Episcopus seruare tenetur, nec potest eam auferre, nisi excommunicatus satisfecerit, & ipse Prælatus admonitus de relaxatione ab Episcopo sit[a]: gubernacula verò Episcopalia non nisi maioribus populis presidere oportet, ne dignitas vilescat, & frequentioribus ciuitatibus[b].

Horum igitur ordinariorum qui Episcopali gradu sunt illustrati, officium & potestas erit, in suis diœcesibus adulteria, & scelera inquirere, vlcisci & iudicare, & cùm opus fuerit, manũ quoque secularem sibi auxiliarem adciscent[c]. Itẽ hæc sunt iura Episcoporum præcipua, in Ecclesijs, & sacellis suæ diœcesis, Canonicam obedientiam habere, ac institutionem & destitutionem, cum Capituli tamen sui consilio[d], correctionẽ, & reformationem, & censuram Ecclesiasticam, & iurisdictionẽ causarum omnium ad forum Ecclesiasticum de iure spectantium, sacramẽtorum omnium, quæ ab Episcopo sunt accipiẽda, collationem, synodum, & synodatici, seu cathedratici nomine certam portionem, quartam decimationum, & mortuariorum, visitandi etiam ius, & visitationis nomine procurationem moderatam, & charitatis subsidium[e], multaque alia[f], quorum omnium alia diœcesanæ legis dicuntur, vt illa, à quibus monasteria de iure exempta esse constat, quæ Panormitanus Abbas recensuit[g]: illa autem, quibus etiam monasteria adstricta sunt, ad iurisdictionis legem dicuntur pertinere[h]: & sciendum est, quòd quamvis hæc vtraque iura tam diœcesanæ legis, quàm iurisdictionis ad Episcopum spectent, inter se tamen præter suprà dicta etiam ita differunt, vt sententia in altero iure lata alteri præiudicium non ferat[i]. B

Cùm Episcopus in tota sua diœcesi iurisdictionem ordinariam habeat, dubium non est, quin in quolibet loco diœcesis non exempto, posit per se, aut per alium pro tribunali sedere, causas fori Ecclesiastici audire, personas Ecclesiasticas, si earum merita exposcant, capi iubere, & in carcerem detrudere, cæteraque ad eius officium spectantia exercere[k]. Archiepiscopus verò, etsi in omnes prouinciæ suæ suffraganeos iuris habeat dictionem, in suorum tamen suffraganeorum subditos potestatem non habet, quibusdam exceptis articulis[l]. Sic & Patriarcha non potest de causis eorum

a c. cùm ab ecclesiarum. in p. gloss. ubi Ab. & Ab. c. 2. eo. ti. de offic. ordin.
b c. p. de priuileg. & c. audiuimus. 3. q. 2.
c c. p.
d c. nouit. de his, quæ fi. à prælat.
e c. conquerente.
f c. luminoso. 18. q. 2. Ab. c. dilectus. col. 3.
g Ab. d. c. dilectus.
h c. p. 10. q. p.
i d. c. dilectus. ubi Abb.
k c. cùm Episcopus, in 6.
l c. pastoralis. in prin. ubi gloss.

cognoscere, qui Archiepiscopi sui, vel Episcopi sub ditione sint, nisi appellatione ad eũ legitimè interposita, aut consuetudinis, vel priuilegij alicuius iure [a].

[a] c. duo simul.

Si contingat varias linguis & ritibus nationes eiusdem tamen Christianæ doctrinæ cultores, eandem ciuitatẽ, vel diœcesim incolere, Pontifices eorũ locorum viros idoneos conquirere debẽt, qui pro linguarum, & rituũ varietate eis diuina officia celebrent, & sacramenta Ecclesiastica propinent, instruẽtes eos verbo pariter & exemplo: & præterea, si res videbitur postulare, vicarium sibi adsociabunt Pontificijs apicibus decoratum, qui earum gentium linguas, & ritus probè calleat: quo tamen facto non idcirco ea diœcesis biceps, sed vnius capitis erit dicenda [b]: neque enim potest eadem Ecclesia duos Episcopos habere, nisi fortè cùm Episcopus aliquis substitutus est in locũ alterius propter hæresis crimen remoti. nam si Episcopus hic, qui fuerat remotus, hæresim detestetur, & Episcopatui suo restituatur, diuidetur inter vtrosq; Episcopatus, aliáve magna ex causa [c].

[b] c. quoniam in plerisque.

[c] c. p. de parochijs. ubi Abb.

Episcopi, qui se Pontificijs quibusdam muneribus obeundis non esse idoneos sentiunt: putà, verbo Dei ad populum ferendo, Ecclesijs invisendis, reatibusq; subditorũ audiendis, & pœnis cõdignis ob crimina invrendis, idoneos viros sibi adsciscere debent, qui has partes eorũ vice strenuè obire possint, qui homines coadiutores, vel cooperatores appellantur, cuiusmodi virorum copia vt ne vnquam deesse possit, pro vsibus Ecclesiæ, multi his artibus & disciplinis optimis prædìti in Ecclesijs instituendi sunt [d].

[d] c. inter cætera.

Cùm sedes Episcopalis vacat, eius munerũ partem subibit capitulum. nam & confirmabit electos, & oblatos sibi ab Ecclesiarum patronis instituet, aliáque faciet, quę alibi referũtur [e]. Non tamen potest liberè beneficia conferre [f]. Sede autem vacante, nihil nouari contra eam potest, & ideo priùs vnita illi Ecclesia dissociari non debet [g]. Et iudicium contra Ecclesiam sede vacante carentem legitimo defensore institutum non tenet [h].

[e] c. cùm olim. de maio. & obed. c. p. de instit.

[f] c. 2. extra. ne sede uacan.

[g] c. 2. de insti. in 6. Ab. d. c. cùm olim. c. p. ne sede uacan.

[h] c. fi. ne sede uacan.

Generaliter sciendum est, neminem esse in officio, quod prętendit, accipiendum, qui Apostolicos codicillos nõ ostẽdat, nisi & qui eos receperint, & ipsi recepti pœnas Canonicas experiri velint [i].

[i] extrau. iniuncta. de elect. in com.

DE OFFICIO legati,

TITVLVS XIII.

Nunc dicamus de officio Legati eius, qui cum Iurisdictione est: nã cùm multa sæpe

ſæpe áccidant, quæ ita ardua ſunt, vt per locorum ordinarios abſolui non poſsint, ſed ſupremi Pontificis authoritatem deſiderent, ipſe autem Rom. Pontifex omnibus vbiq; præſtò eſſe non poſsit ſuam authoritatẽ imperititurus, neceſſarium fuit, vt aliquis in prouincias latiſsima cum poteſtate mitteretur, qui Romani Pontificis gerens vicem ea adminiſtraret, quæ alioqui ſedis Apoſtolicę poteſtate eguiſſent. Eò igitur factum eſt, vt legati à ſede Apoſtolica in prouincias mittantur, quos ſi qui non admiſerint, aut impedierint, ipſo facto in ſentẽtiam excommunicationis íncidunt, eorumque terræ Eccleſiaſtico ſubijciuntur interdicto, nulla conſuetudine attenta [a].

[a] extra. de con ſu. p. in com.

Atque hi cùm triplicis generis ſint: nam aut Cardinalium è collegio ſunt, qui & propterea de latere Pontificis Legati dicuntur, qui nec frequẽter curiã exeunt, niſi cũ tali poteſtate legationis [b]: aut Cardinalibus inferiores, q Legati cõſtituti dicũtur, quib. ipſorummet ratione & meritis id munus conceſſũ eſt [c]: aut q hoc legationis officium dignitati ſuæ annexũ habent, vnde & legati nati appellantur, quod vnà cum dignitate, putà Archiepiſcopatus, quã habent, id officium naſcatur, & eius ſpeciei eſſe dicuntur Archiepiſcopus Cãtuarienſis, Eboracenſis, Remenſis, Piſanus [d]: omnes tamẽ hi, cuiuſcunque generis ſint, ordinariam habent Iuriſdictionem, & Legati Cardinales ferè proconſulibus cõparari poſſunt, & qui Cardinalibus ſunt inferiores, cęteris prę ſidibus, quibus certæ ſunt decretæ prouincię regendæ: quare nec cum Pontificis Romani vita, à quo Legati ſint, eorũ Iuriſdictio expirabit [e].

[b] c. decreto. c. ſi quis Epiſcopus. 2. q. 6. æne. falco. de reſcr. 2. parte 5. prælud.

[c] Spec. 1. de lega. uer. ſupereſt uidere. num. 3.

[d] Gig. tract. de penſi q. 6. col. 4. in fin.

[e] c. 2. in 6.

Horum autem officium eſt, cauſas audire eorum, qui in prouincijs ſuis ad ſe accedũt, & de querelis ad ſe delatis cognoſcere [f], item Cõcilium prouinciæ vocare [g]. Beneficia autem vacantia iure Legationis conferre, Legato Cardinali tãtùm poteſtas permiſſa eſt: alijs autem Legatis non, niſi nominatim eis concedatur [h]. Sed ſi beneficium in alicuius patronatu ſit, qui clericus non ſit, tunc neque Legatus à latere illud conferre poteſt, quamvis tunc poſſit, cùm ſub patronatu clerici eſt ratione Eccleſiæ, quam ipſe habet [i]. Poſſunt etiam legati, cuiuſcunque generis ſint, facere ſtatuta in prouincia ſibi commiſſa, poſt depoſitum quoque officium vim nihilo minùs habitura [k]. Et nemo dubitat poſſe etiam eos delegare, quorum tamen delegatorum iuriſdictio vnà cum Legati officio, niſi citatione præmiſſa perpetuata ſit, extinguetur [l].

[f] c. p ubi Imo. col p. in fin.

[g] Abb c. quid ad tranſlationẽ. nu. 7.

[h] c. p. in 6. ub gl. fin.

[i] c. dilectus filius. ubi Ab. & glo.

[k] c. ſi ubi Ab. p. no.

[l] d. c ſi ubi gl. & Abb.

Indubitati quoque iuris est, posse legatum à latere suæ prouinciæ beneficia suæ collationi reseruare: quæ tamen reseruationis suæ Legationis authoritate factæ post Legationis officium obitum nullius erunt momenti, & processus super eis agitati nihil virium tunc habebunt: cuiusmodi sunt, exempli gratia, decreta super hisce reseruationibus interposita, nec non denunciationes, & inhibitiones per eum, vel per executores ab eo datos factæ, dum modò ad ipsorum beneficiorum collationem nondum ventum sit, & hæ quidem reseruationes strictè procedunt: quare nec in eadem Ecclesia, nec eadem vnius iurisdictione duas eodem tempore reseruationes Legatus vel habere, vel facere potest[a]. Item potest Legatus Cardinalis quoscunque etiam propter manuum in clericos iniectionem excommunicatos absoluere, tam in prouincia ei decreta, quàm extrà, tam subditos, quàm extraneos, & aliunde profectos, dum ipse Legatus extra vrbem Romanam agit. Nec minùs hoc ei licebit, quamvis iniuria grauis fuisset, vt crebris interpretum sententijs est receptum. Quę potestas non ita laxata est alijs Legatis, qui ex Pontificis latere non sunt profecti: nam illi quidem, quibus non dignita- A tis, quam habent, connexitate, sed sua ipsorum contemplatione Legatis esse datum est, prouinciæ suæ homines sibi subditos, dum in ea morantur, absoluendi ius habent, etsi crimen alibi contraxissent.

Sed & non subditos, si in sua prouincia excómunicationis in pœnam inciderint; non minùs absoluent. Eos verò, qui neque in sua prouincia deliquerunt, nec in ea morantur, nec aliqua ratione sibi subiecti sunt, dubium non est, quin absoluere non posśint. Quin etiam neque proprios subditos absoluunt, dum extra prouinciam agunt: vt Gulielmus Durandus, B Ioannes Andreæ & Panormitanus Abbas aduersus Vincentium tradiderunt. Quod procedit &, vt idem Panormitanus cum alijs censuit, si iudicis illius, in cuius diœcesi morantur excommunicati, consensus accessisset. Legati verò, qui legationis officium dignitati suæ, Archiepiscopatus fortè, annexum habent, ideoq; legati nati appellantur, nullo casu huiusmodi excommunicationes expiandi authoritatem habent, quamvis sibi suppositi essent, iurisdictionisque suę oras incolerent, ibíque delictum excommunicatione dignum patrassent: nam cùm horum legatio perpetua sit, sicut & dignitas, cui inhæret, si eis excommuni- catos

[a] c. præsenti. in 6. ubi gl.

catos huiusmodi absoluēdi ius esset, leue esset, mediusfidius, priuilegium clericis eorum locorum à iure communi concessum, quando tam prompta & facilis esset perpetuò delinquētis indulgentia, dempto ei Romani itineris labore [a]. Illud tamen certum est, legatum, qui plurium locorum iurisdictionem habet, posse in omnibus locis officium suum exercere, & loci vnius negotia, moram alibi trahentem, explicare [b].

Legati Cardinales illis quoque ius dicere possunt, qui ordinariorū iurisdictioni proprijs priuilegijs subtracti sunt, quos exemptos vocant [c]. Et cùm Legati Cardinales in sibi decreta puincia existūt, minoris Legati officium ibi interea cessat, quamvis dignitati cohæreat [d].

Qui verò Legatum quemvis Apostolicum exequi munus suum prohibuerit, eovsque excommunicationi illigatus manebit, donec integrè satisfecerit [e].

Sed neque causæ alij à summo Pontifice delegatę specialiter Legatus se ingerere potest, nisi vt sententiam iustè latam confirmet, & executioni demādet [f]: neque ex generali legatione, quamvis à latere summi Pōtificis sit, Episcopus transferre, vel Ecclesiam Cathedralem alteri item Cathedrali subijcere, nec duos Episcopatus vnire, aut vnum in duos partiri potest [g], nec Cathedrales, vel regulares, aut alias collegiatas Ecclesias, aut vllas Cathedraliū Ecclesiarum dignitates, quæ primæ post Episcopatum in ipsis Ecclesijs sint, & ex electione cōferri soleāt, vel cōferre, vel reseruare potest [h]. Nec potest Legatus alicui, vel generaliter, vel nominatim concedere, vt possit beneficia intra suam legationem sita in suis manibus Canonicè resignata, cui voluerit, conferre [i]. Nec valet collatio beneficij per eum facta illi, qui aliud beneficium habebat, de quo nullam mentionem fecit [k], quod in quibuslibet alijs habentibus conferendi potestatem contrà est [l]. Cùm verò Legatus causæ susceptam examinationem ad sedem Apostolicam detulerit, amplius de eadem examinationem sumere prohibetur [m].

DE OFFICIO IVDICIS Delegati,

TITVLVS XIIII.

Solent nonnunquam summi Pontifices, eorúmve delegati, aut alij ordinarij etiā summo Pontifice inferiores, cùm causas ad se spectantes, vel delatas, ipsi vel cognoscere, vel dirimere nolunt, aut nō possunt, alteri vices suas mandare, q ad iudiciū vocet, causam cognoscat, decidat, exequatur, aut vnū vel

a Habētur suprà dicta omnia ex c. ex communicatis. cum do. Abb.
b c. nouit ille.
c c. p. de uerb. signif. in 6. Abb. c. quid ad translat. num. 10. hoc tit.
d c. uolentes. ubi Ab.
e c. pe. §. fin. 94. distin.
f c. 2.
g c. nisi specialis. cum cap. seq.
h deliberatione. in fin. in 6.
i d. c. deliberatione. in fin.
k c. fin. in 6.
l cle. fi. de officio ordin.
m c. licet tranen.

plura ex his faciat.

Non omnibus tamen facta huiusmodi mandata valebunt: nam præter quàm quòd peritũ eum esse oportet, cui delegatur, ætatisque legitimæ, id est, maiorem viginti annis, cui non à Principe facta sit delegatio [a], exigitur præterea, vt aliqua in dignitate sit, vel personatu, aut saltem alicuius Ecclesiæ Cathedralis Canonicus is, qui à sũmo Pontifice, vel eius Legatis delegatur [b]. Principalis etiam Officialis Episcopi & religiosus conventualem obtinens prioratum, quamvis ad eum prioratum non cõsueuerit per electionem assumi, à sede Apostolica, vel eius Legato delegari possunt: Officialis autẽ foraneus, aut religiosus monasterij sui Prior Claustralis delegari non possunt [c]. Episcopus autem etiam simplici clerico delegare potest [d].

Et Delegatio facta dignitati, etiam ad successorem eius, cui primùm facta fuerit, transit [e].

Sciendum est, quòd quamvis actor iudicem habere recusans, in rei conventi ciuitate, vel diœcesi, possit in alia ciuitate, vel Diœcesi iudicem impetrare, vbi actor & reus diuersarũ prouinciarum sunt, non tamen vltra vnius diei iter eum trahere extra ipsius Diœcesim debet [f], quamvis olim vsque ad duo-

a c. cùm vigesimum. de offic. deleg.

b c. statutum. in prin uer. sancimus de rescri. in 6.

c clem. 2. de rescript.

d glos. d. c statutum. vers. sedis Apostolicæ. de rescri in 6.

e c. quoniã de offi. delega.

f c. statutum. §. cũ m aũt. de rescript. in 6.

A rum dierum iter trahere eum posset [g].

Non tantùm vnus ad eandẽ causam dari iudex potest, sed & plures: at in pluribus iudicibus dãdis duę formę diuersæ in vsu esse solent: nanque ita quandoque dantur, vt (gratia exempli) si tribus causa committatur, si omnes interesse nequiuerint, duo nihilo minùs procedant: quod cùm fit, necesse est omnes simul procedere, si nullum subsit impedimentum, quo aliqui eorum avocentur: sed si vnus, vel aliq eorũ sint impediti, vel nolint interesse, oportet in primis horum impedimentum alijs, qui expliciti sunt, notũ esse, B vel de eorũ voluntate constare, vt illi procedere possint: neque enim valerent acta per eos hoc non obseruato [h]. Põtificis autem rescriptum eum casum dũtaxat exprimens, quo non possit delegatus interesse, ad eum quoq; casum extẽditur, quo nõ facultas, sed voluntas se immiscẽdi delegato abesset [i]: & nõ solùm de impotẽtia facti, sed ẽt iuris intelligitur, vt si aliquẽ illorum seruũ, vel infamẽ, aut alio legitimo impedimẽto detentũ esse cõstiterit [k]. Alia est forma breuior, quę & frequẽtior in vsu est, cùm scilicet plures ita delegantur, vt oẽs, aut duo, vel vnus procedat: hîc enim omittitur illa conditio, SI VNVS NON POSSIT, etc. sed facul-

g c. nõnulli. in prin. de rescript.

h c. prudentiã. in prin.

i d. c. prudentiam. §. adijcimus.

k c. sciscitatus de rescript.

facultas simpliciter conceditur A cuivis ex delegatis procedendi, quorum si quis alios prævenerit incipiens de negotio cognoscere, alijs dempta erit potestas interea de eodem se impediendi, nisi is, qui prævenit, aliqua iusta causa postmodum impeditus fuerit causam finire, vel nisi dolosè procedere detrectaret: his enim casibus alijs fieret locus[a]. Sed si is, q alios prævenit, Iurisdictionem suam ita stabilierit, vt delegantis morte expirare non posit, putà quia partes iam ad iudicium vocasset, hoc alijs quoque collegis vtile erit: nam etsi hunc mori cõtingat, poterunt nihilo minùs alij etiam mandatore mortuo hoc muneris suscipere, quasi à collega sibi traditum & perpetuatum: quamvis ipsi, dum mãdator in humanis esset, nihil omnino in hoc iudicio egissent[b].

a c. cùm plures. in 6.

b c. cùm plures. in 6.

Si verò delegatio facta sit pluribus simpliciter, neutra ex relatis modò clausulis inserta, vnusq; delegatorum sententiam ferat, nullius momenti erit ab eo prolata sententia[c]. Quod nõ minùs locum habebit, etsi delegatorum vnus ab humanis rebus sublatus esset: vno enim mortuo omnium officium extinguitur, nisi aliud mãdati forma contineat[d].

c c. causam matrimonij.

d c. uno delegatorum.

Delegatus Iudex hoc diligẽter obseruare debet, ne fines mãdati egrediatur[e]. Sin nullã mandatoris forma alia appareat, formam iuris seruabit[f].

e c. venerabi. c si. ext. eo. c. cũ dilecta. de rescript. f ca. ex parte tua.

Si delegatus à summo Pontifice in alium hoc onus transferre velit, isque munere iniuncto fungi detrectet, poterit eum ad suscipiendum compellere, nisi ipse malitiosè exonerare se studeat[g]. Verùm in eo compellendo gradus, & dignitatis rationẽ habebit: alio enim modo aget cum viro sublimi in loco posito, quàm cum cęteris, qui etsi dignitatem habeant, non tamen magnopere alios excellũt. Nã, exempli gratia, si Episcopo delegare quis velit, non debebit eum confestim his modis cogere, B quibus alium inferiorẽ posset, sed modestia cum eo vtetur, supremi ordinis rationem habens: quare illi primò Ecclesiæ ingressum interdicet, vel sacerdotalis officij executionem, pòst etiam ab officio suspẽdet, & demum si pertinaci animo perseuerarit, excommunicationem quoque irrogabit: quòd si iam ab initio admodum contumacem se ostenderit, iam tum licebit contra eum Ecclesiastica censura vti[h].

g c. pastoralis. in prin.

h c. 2. in 6. et d. c. pastoralis. in fi. et c. sanè quia. extra. eo.

Hinc apparet, quanta sit iudicis delegati potestas, in causa ei mandata per summum Pontificem, cùm etiam illis imperandi ius habeat, qui extra causam ipso essent superiores: quare & Episcopos, aliosq; sibi minimè

subiectos, quorũ causa sibi mandata sit, poterit vel interdicti, vel suspensionis, aliáve censura cõpellere [a]. Eiusq; potestas potest etiam contra extraneos officium eius impedire enitentes exerceri [b]: quod & ipsius delegato permissum est [c]. Hinc cõsequens est, vt possit delegatus (vbi nulla à iure pœna statuta est) arbitrio suo pro delicti & causæ qualitate pœnam statuere in eos, qui in causis delegatis iudicio suo parêre contempserint [d].

Potest delegatus mandatum suum, quo totã causam alij delegauerat, arbitrio suo revocare, dũ res adhuc integra sit, id est, si ille Iurisdictione vsus hactenus non sit [e]. Sed & si hũc subdelegatum mori contingat, causa ad subdelegantẽ revertetur [f].

Si delegatus, quoties eum abesse contigerit, alicui vices suas commiserit, poterit subdelegatus eo rebus humanis exẽpto, cùm & tunc censeatur abesse, commissum sibi negotium liberè diffinire, modò illo viuente iurisdictione vti cœperit, quod non minùs licebit, si vices sub ea forma commiserit, donec duxerit revocandas [g]. Et delegatorum à summo Pontifice potestas in sententię executione vsque ad annum vigebit [h]. Possunt etiam, si eis videatur, id onus sententiæ executioni mittendæ in ordinariũ transferre [i].

a d. ca. sanè quia.
b c.p.
c c.ex literis.
d c.de causis. in fi.
e c. quamuis. in 6.
f d.c.quãuis.
g c.si delegatus.in 6.
h c. quæreti.
i c. pastoralis. §. quia uerò sæpe.

A Cùm verò Iudicis delegati sententia executionẽ fuerit sortita, eius finietur Iurisdictio [k].

Sed & alijs modis iurisdictio delegata finitur, veluti si lapsa sit dies, ad quam causa ex mandati forma terminari debuerat, nisi à partibus prorogata sit [l].

Alijs quoq; modis finitur, qui ex voluminibus Decretalium Epistolarum peti possunt.

Hoc neminem præterire volumus, nemini facilè fidem esse adhibendam, & si asserat se delegatum esse, nisi hoc ipse probet: quapropter si quis tanquã à sede Apostolica delegatus mihi iniungat, vt palàm fieri curẽ, aliquem esse excommunicatũ, B potero ego hoc mãdatum effugere, nisi ille de mandato Apostolico fidem faciat [m].

DE OFFICIO CONSERUATORUM,

TITVLVS XV.

Iuxta Delegatorum tractatũ non erit ab re etiam de conseruatoribus aliqua dicere, quibus à summo Pontifice mandatur, vt aliquos à manifestis iniurijs defendant. Et hi quidem ad ea, quæ iudicij indaginẽ desiderãt, suam potestatem nõ extendunt [n].

Conseruator verò dari nõ potest, nisi qui dignitatem, aut personatum habeat in Ecclesia Cathedrali, vel collegiata: putà, Episco-

k c.in literis.
l c.de causis in prin.
m c.cũm in iure peritus.
n c p.de offi. deleg.in 6.

piſcopus, Abbas, Archipresbyter, & ſimiles. Sed nec defuẽrunt, qui etiam officialem Epiſcopi Principalem poſſe conſeruatorem fieri crediderint, quãuis declarationem ſummi Pontificis, vt res certior fiat, exoptarent [a]. Nec ſufficit Eccleſiæ Cathedralis quem ſimplicem Canonicum eſſe, vt cõſeruator fieri poſsit, quamvis Eccleſiæ Cathedralis Canonicus ad cauſas delegari poſsit. Nec poteſt quis conſeruator ſui conſeruatoris fieri, vel eius, cuius ipſe Iuriſdictioni ordinariæ ſubditus eſt, niſi fortè Regis, aut Reginę, etſi mandatum ad cauſas (de quo titulo præcedenti tractauimus) etiam ſubdito eius, de cuius cauſa agitur, fieri poſsit.

[a] gloſ. cle. 2. uer. delegatus. de reſcr. ubi Doct.

Nec permittitur conſeruatori extra ciuitatem, aut Diœceſim, in qua fuerit deputatus, cõtra aliquem procedere, aut aliquem extra locum itinere vnius diei remotiorem protrahere: quod tamen delegato partiũ conſenſum habenti non denegatur.

Prohibetur etiam Conſeruator alij vices ſuas committere, (exceptis citationibus, & ſententiarum denunciationibus) niſi hoc ei ſpecialiter ſit conceſſum: quo tamen caſu nec alibi hoc poterit facere, quàm in ciuitatibus ſuæ diœceſis, in quibus hoc Conſeruatoris fungatur officio; nec niſi pſõnis, quas ſuprà Cõſeruatoris munere fungi poſſe diximus.

A

Verùm ſi conſeruatores alijs, quàm manifeſtis iniurijs ſe immiſcere non dubitarint, & ad ea, quæ iudicij indaginẽ requirunt, manum extẽdere, eo ipſo per annũ ab officio ſunt ſuſpenſi: pars verò, quæ hoc fieri procurauerit, ſententiam excõmunicationis incurrit, à qua abſolui non poteſt, niſi ei, quem ſic fatigauit indebitè, priùs de expẽſis integrè ſatisfecerit.

Officium autem quorumcũque conſeruatorum ipſo iure, quo ad non cœpta negotia, per obitum concedentis expirat [b].

[b] Habentur hæc omnia ex c. p. & c. fi. de offi. deleg. in 6.

B

DE OFFICIO ARchidiaconi,

TITVLVS XVI.

ARchidiaconus à iure vicarius Epiſcopi eſt conſtitutus, clericq; vniuerſi curã habet, tam in vrbe, quàm in parrochijs: præeſt Archipresbytero, Primicerio, Cuſtodi, Sacriſtæ: imperat Subdiaconis, & Leuitis: parrochiarum ſolicitudo, & ordinatio ad ipſum pertinet, iurgia ſingulorum cognoſcit, omniumque primus & eximius eſt poſt Epiſcopum: & Epiſcopi oculus appellatur, quòd vice Epiſcopi omnia per Diœceſim ſcrutans, corrigatquę correctione egere noſcuntur, niſi negotia valde ardua

sint, quæ maiorem authoritatẽ desiderent, satagitq; de conversatione, & existimatione clericorum certior fieri: instaurãdis Ecclesijs præest, tertio quoquo anno vniuersam Parrochiam, id est, Diœcesim absente Episcopo collustrat, ea corrigens, quibus correctione sit opus[a]: parrochiam verò propriam singulis annis visitat[b]. Examinatio clericorum, qui sunt ad sacros ordines promouendi, eius officij est, & examinatio eorum, qui sunt Ecclesijs præficiendi, quos etiam ipse coram Episcopo sistere debet[c]. Ipsius item hæ sunt partes, Euangelium in missæ sacrificio pronunciare, aliíve ex Diaconis pronunciandũ iniungere, & cùm Episcopus missam est solennem celebraturus, ipse Leuitas de eorum officio instruit, & iubet vestes sacras induere, & omne deniq; officium Ecclesiasticum ipse disponit.

a c.p. ext. eo.
b ca. mandamus.
c c. ad hæc.

Lectiones, aut responsoria in matrice Ecclesia præscribit, vel audit, ita vt nemo Euãgelium, sacrámve Epistolam, aut respõsoria, aut aliam quamlibet lectionem in Ecclesia legere, aut canere potest, nisi priùs ab Archidiacono exauditus. Acoluthis quoque ipse officia diuidit, præcipiendo quis eorũ candelabra, quis thuribulum gestare, & quod quisque minorum in Ecclesia munus obire debeat[d]. Idem vasa vsibus Ecclesiæ dicata custodit[e]. Pecuniam Ecclesiæ à pijs hominibus Eleẽmosynę causa datam accipit, & Episcopo reddit. Diaconorũ delicta Episcopo aperit, Sacerdoti ieiuniorum & solennitatũ dies ipse notos facit. Archidiacono verò absente, hæc omnia munera proximus illi Diaconus subit[f]. Prælatos idem Archidiaconus in sede locat[g]: nã missio in possessionem corporalem beneficiorum, & dignitatum eius officij est[h]. Non tamẽ aut animarum curam citra Episcopi mandatum cõmittere potest[i], aut in aliquos sententiam promulgare[k], aut aliquẽ extero Episcopo ordinibus suscipiendis commendare[l]: aut in monasterijs iurisdictionem habere, nisi consuetudine pręscripserit[m]. Et hunc Diaconum esse oportet[n].

d c. 2.
e c. 3.
f c. perlectis. §. In sunt ordines. 25. distinct.
g c. ut nostrũ.
h c. ad hæc.
i ca. cũ satis.
k c. Archidiaconus non. ubi glo. & Doct.
l c. significasti.
m c. fin.
n c. p. de æta. & qual.

DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI,

TITVLVS XVII.

ARchipresbyter cęteris presbyteris eminet, ac præest, collectam indicit, vel is cui ipse iniunxerit, horisque suis in Ecclesia residere tenetur. Episcopo absente, vice eius officium inchoat. Ipso verò Episcopo solennem missam celebrante, sacerdotes monet, vt vestes sacras induant: idem Ecclesiæ

Ecclesiæ Custodem monet, vt A det operá, ne in sacrario sancta Eucharistia vnquam desit, quæ ægris propinari valeat. Ægrotantium quoque, & eorum ex Diœcesi, qui ad ciuitatem veniunt, hanc curá gerit, vt pręstò sint eis petentibus sacerdotes, quibus possint crimina fateri, ne sine Sacramentis Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, animam exhalent: omnia deniq; eius officij provisioné expectant, quæ sacerdotum ministerio perficiuntur, his tamen exceptis, quę prohibita nominatim sunt: quare ad eũ spectabit fontium benedictio, infirmorum sacro oleo pervnctio: pœnitétis ęgri, consulto priùs Episcopo, recon B ciliatio: idem cæteris sacerdotibus pœnitentiam iniunget, horas dicendis officijs partietur, sacrísq; diebus, & pręsertim Deo dicatis, aut ipse missam solenné dicet, aut alij hoc munus delegabit: item Christianis efficiendis, infantibus baptizandis, & ad succurrendum nihil à sacerdotibus sine Archipresbyteri fiet præcepto.

Archipresbyteri verò officiũ illius, qui municipia, aut rura colat, & regat (qui & Decanus dicitur) est, curam habere laicorum, & presbyterorum, qui Ecclesias minores Archipresbyteratui subiectas, administrant, grauiaque delicta, si quæ inciderint, Episcopo significare: nihil tamé audeat sibi arrogare contra ea, quæ ab Episcopo fuerint decreta.

Est tamen sciendum, quòd tam is Archipresbyter, quàm Vrbanus, parét Archidiacono [a]: & vtrumque presbyterum esse oportet [b].

a c. p. & tot. tit. extr. eo.

b c. p. de æta. & qual.

DE OFFICIO PRIMICERIJ, SEU CANTORIS,

TITVLVS XVIII.

Primicerius, qui & alio vocabulo à quibusdam appellatur Cantor, seu Pręcentor, Archidiacono subest, quemadmodum etiam Archipresbyter: curamq; hanc præcipuam gerit, vt Diaconis docendis, reliquísque gradibus & ordinibus Ecclesiasticis incumbat, & iuxta consuetudinem Diaconis præscribat lectiones, quæ ad nocturna officia clericorũ pertinent [c]. Eiusdem est præfigere, qua hora signum Campanæ peluis tinnitu officijs celebrandis dari debeat, & in eis per clericos munia diuidere. Item ordinem et modum canendi in choro præfigere, pro solénitate & tempore, & si qua re Basilicis sarciendis opus esse viderit, sacerdotem monere. Ipse Epistolas Episcopi pro diebus ieiuniorum sacerdotibus parrochis per ostiarios reddi curabit: clericos, quorum errores cognouerit, idem coërcebit: quos

c c. unico. extra. eod. tit.

verò ipse coërcere non valebit, eorum commissa Episcopo reteget. Basilicarum ipse ponet custodes, & tabulam (quam matriculam vocant) ipse disponet: eo autem absente hæc curabit, qui illi lege, vel eruditione proximus fuerit[a].

a c. perlectis. §. ad primicerium. 25. dist.

DE OFFICIO SACRIstæ, & Custodis,

TITVLVS XIX.

Sacrista, seu quod idem est, Thesaurarius, sacra vasa, Ecclesiasticas vestes, & totum Ecclesiasticũ thesaurum, quæq; ad Luminaria, seu cerea, seu oleo madentia, pertinent, custodire tenetur[b]. Ipse ostiarium Basilicarum constituit, thus incendendum præparat, curam Chrismatis suscipit conficiẽdi, & Baptisterij instruendi, & Luminarium in sacrario, & sacrificijs præparandorũ[c]. Subest autem, vt suprà diximus, Archidiacono.

b d. c. perlectis. §. ad thesaurarium. c. pen. extra. cod.

c d. §. ad primicerium.

Custos verò Ecclesiæ is dicitur, cui ea, quæ Ecclesiæ competunt, custodienda traduntur: & cùm multa ad eum spectent, quæ ex Sacristæ officio iuxta diuersam consuetudinẽ videntur esse, inferior tamen Custos est Sacrista: & hæc propria ipsius sunt munera, vt horarum Canonicarum signa det tintinnabulorum pulsatione, Archidi-A acono iubente: cui cùm subsit, in omnibus parêre tenetur. Palia, vel lintea altaris, omniaq; Ecclesiæ vtensilia perpetua custodia seruare debet, accendendis, vel extinguendis lampadibus vigilem se præbere, ne aut supra modum ardẽtes nimium olei absumant, aut minùs illucentes obscuriorem Ecclesiam relinquant. Diligenter etiam curet, ne thuris vnquàm sit inopia, atque vt panis & vini ad missæ sacrificiũ omni tempore copia suppetat, omnésq; oblationes, & eleẽmosynas, seu decimas Archidiacono consentiente (dum Episcopus abest) fratribus diuidat. At si his exe-B quendis custos minùs vigilem se præstiterit, erit ab Archidiacono obiurgandus, vt se vltrò ipse corrigere velit: sin nihil Archidiaconi castigatio profuerit, Episcopus ab Archidiacono monitus, alio in locum eius substituto eum exturbabit.

Hi ergo tres, de quibus proximè diximus, Triumviri sunt, quibus tanquam tribus validissimis columnis fulcitur Ecclesia, ipsiúsq; nititur salus, scilicet Archdiaconus, Archipresbyter, & Custos. Quare nemo, nisi optimus, idẽq; vigilantissimus, ad hæc officia est admittendus, ne qua negligentia, aut socordia in Dei Ecclesia notari possit[d].

d To. tit. extra cod.

De

DE OFFICIO VTRIusque Vicarij,

TITVLVS XX.

CVm frequẽter eveniat Clericos necessarijs causis impeditos non posse officijs suis, tam in diuinis celebrandis ministerijs, quàm in iure dicendo superesse: idcirco permittunt leges, vt, cùm id evenit, liceat eis aliorũ opera vti, & sibi legere viros idoneos, quibus tutò posint vices suas mãdare, quos propterea Vicarios appellant.

Hi verò, vt diximus, vel ad diuina ministeria celebranda constituuntur, vel ad Iurisdictionem exercendam [a]: nam etsi parrocham Ecclesiam habentes non per vicarium, sed per seipsos illi deseruire teneantur in ordine, quem ipsius Ecclesiæ qualitas requirit, tamen quia fieri potest, vt parrocha Ecclesia, quam habent, dignitati, vel præbendæ Ecclesiæ maioris sit annexa: id vbi accidit, licebit ei, qui talem habuerit præbendam, vel dignitatem (cùm eximiam eam habere debeat, & oporteat in primis maiori Ecclesiæ deseruire) vicarium perpetuum in parrocha Ecclesia substituere, qui ex illius Ecclesiæ reditibus congruam portionẽ hoc nomine percipiet [b]. Siue igitur hac causa, seu alia quis excusetur, quò minùs teneatur A ipse beneficio deseruire, huius officium vicarius supplebit.

Episcopi tamen consensus exigitur in hoc vicario constituendo: quo adhibito, neq; per ipsum rectorem dominum, neque per successorẽ eius poterit amoueri, portionéve sua defraudari, nisi aliqua culpa id meritus fuerit. Idem pluribus Ecclesijs vicarius perpetuus eodẽ tempore esse nõ potest [c], & qui dum alicuius esset vicarius perpetuus in diuinis, beneficium curatũ postea est adeptus, amplius Vicarius esse non permittetur [d]. Atque vt Vicarij perpetui in Ecclesijs, quarũ Vicarij sunt, resideant, & se in presby- B teros (vt eorum cura exigit) faciant promoueri, per subtractionem proventuum, aut vicariatuum compelluntur [e]. Sed & Clemens V. constituit, vt in huiusmodi Vicariatibus perpetuis ea obseruentur, quę de Ecclesijs curam animarum habentibus, agnitione aliarum amittendis, ac de ipsarum Rectorib. promouendis ad sacerdotium, déq; eorum ætate à iure statuta esse noscũtur [f]. Clerici in presbyteratu, vel in alijs inferioribus ordinibus constituti, in Vicariatibus Ecclesiarum, quos adepti sunt, alios sibi substituere non possũnt [g].

Et hæc de his Vicarijs, qui in diuinis substituuntur: pauca etiam dicamus de his qui sub-

a glo. in Rub. extra, eod.

b c. extirpandæ. §. quia verò. extra. de præb.

c c. 2. extr. eo.

d c. pe. extra.

e ca. clericos. extra. eo.

f cle. un. e. t.

g ca. clericos. extra.

rogantur in Iurisdictione: qui etiam quandoque Officiales, quandoq; Missi Dominici appellantur[a], & quorum creditur ordinarium esse officium[b]. Vicarius autem summi Pontificis, quem in Vrbe relinquit, sciat iurisdictioné suam extra vrbem non protendi[c]. Quamvis in Officialem Episcopi per officiũ generaliter ipsi traditum causarum cognitio transferatur, potestatem tamen inquirendi, corrigendi, aut delicta vlciscendi, seu aliquos à suis beneficijs, vel administrationibus amouendi, transferri nemo dixerit, nisi nominatim hęc quoque tradita sint[d]: neque beneficia conferendi[e], nec literas commendatitias ad ordines suscipiendos concedendi[f]. Et postremò sciendum, huiusmodi Vicariam curam laico credi non posse[g].

a glosſ. cle. 2. uer. officialis. de rescr.
b glos. c. 2. eo. hoc t. in 6.
c c. pe. extra. eod.
d c. 2. in 6.
e c. fi. in 6.
f ca. cùm nullus. §. 1. de temp. ordi.
g ca. in noua. 16. q. 7.

DE VISITATIONE PER Prælatos facienda.

TITVLVS XXI.

Qui ad Pręfecturas, & populorum, vel Ecclesiarum regimina vocati sunt, excubare oportet, assidueq; explorare, quænam vitia animarum sibi creditarum saluti officere videantur, quæve res profuturę sint, & illa pro viribus euellere conari, hæc impigrè præstare, & solicitè ministrare. Atque vt morbi confestim habita notitia promptiùs & tutiùs ei manus medica adhiberi possit, propterea debẽt Episcopi quolibet anno semel Diœceses suas invisere: sin valetudine impediantur, quo minùs ipsi hoc officium exequi possint, poterũt illud alij demãdare[h]. Hæ verò erunt Prælati partes, cùm Ecclesias suas invisit, nempe, vt proposito verbo Dei quærat de vita & conversatione ministrantium in Ecclesijs, & alijs locis diuino cultui addictis: & cùm de aliquibus lęuam famam esse ortam viderit, ipsorũ ordinarijs id notum faciet, si iudicarit expedire, vt super his solenniter inquirant: notoria verò crimina, quæ examinatione non egent, vlcisci poterunt[i]. Prouidebitq;, vt, si qua fortè Basilica *destituta fuerit, restituatur[k].

Visitandi autem potestatem habent Cardinales, Legati, vel nuntij Apostolici[l], Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Archidiaconi, Decani: hi tamen duo postremi non suo, sed Episcopi nomine visitãt, nisi fortè longa consuetudine pręscripserint ius suam parrochiam visitandi. Et denique, vnusquisque Prælatus iurisdictionem habens, & visitãdi ius habet[m], quod nulla pręscriptione amittet[n]. Archiepiscopus vniuersam suam prouinciam arbitratu suo visitare potest, quamvis non sint eius suffraganei negligẽtes, nec non visita-

h ca. decreuimus. c. episcopum. q. 1.
i c. 1. §. sanè de censib. in 6.
* destructa, fortè.
k d. ca. decreuimus.
l c. procurationes. extra. de censib. c. mandamus. ubi Abb. de offic. ord.
m Ab. ca. cum Apostolus. 3. no. de censibus.
n ca. cum ex officij. de præscr.

visitationem iterare adhibito suffraganeorũ consensu, & forma quadam seruata, & procurationes,id est,expensas à locis excussis accipere potest: dúmq; ita visitat, potest crimina ab his audire,qui suffraganeis suis subditi sunt, eosque soluere [a].

Visitabit tamen in primis Ecclesiæ suę capitulum,mox totã ciuitatẽ cum Diœcesi, maiores Ecclesias,& minores pariter excutiendo: item clericos & populum.Sin cõmodus ei ad singulas Ecclesias,tutusq; accessus non fuerit, ad aliquem locum commodum omnes clericos,& laicos evocabit, pòst oẽs prouinciæ suæ partes peragrabit, suffraganeos suos,eorumq; subditos,ecclesiarum capitula,Ecclesiasque omnes, monasteria, aliaq; religiosa & pia loca, cleros,& populos pariter lustrãdo & examinando:quod Inno.III. quemadmodũ & multa alia, in hoc propositũ summa ratione constituit [b].

Sunt tamen & quidam visitatores generales, quos generale capitulum constituit,qui superiorum visitatorum vestigia diligenter inquirere tenẽtur, eorumq; crimina,& culpas futuro generali Concilio referre [c].

Laicis verò magistratib. etsi prouincias peragrare cõgruat, id tamen in vsu non est [d].

a c.fi. de censibus. in 6. & c. 1. §. ex quo. & §. seq. eod. tit. & l.

b c. 1. de censibus. in 6.

c c.fi. de statu monacho.

d l. congruit. ff. de offic. præsi. Gra. cons. 238. col. 8. in fi.

DE PROCVRATIONIB.

TITVLVS XXII.

A Sed ne Prælatis hoc visitationis officium dispẽdio sit, si suis sumptibus peregrinentur, congruæ expensæ eis subministrandæ sunt ab Ecclesijs, ad quas visendas accesserint, quas expensas procurationes appellant, à quarum solutione nulla præscriptio excusat, etsi ab illis excusare posſit,quæ vel institutionis,vel consuetudinis iure penduntur [e]. Procurationes autẽ prædictas nemo ante perfectam visitationẽ impunè percipiet [f]. Et cùm Inno. IIII. prohibuisset in pecunia numerata procurationes solui,Bonifacius tamen VIII. moderatus est, vt ab invitis quidem, quod & ab Innocentio statutum fuerat, pecunia pro his alimentis B exigi non posſit: à volentibus autem,& vltrò offerentibus pecuniæ loco alimentorum accipiendę potestatem facit:adijciens,ne vna & eadem die pręter vnam procurationem accipere quis posſit,tametsi ea die plura loca invisisset,quę singula integris procurationib. dandis soluendo essent [g]. Sed & ne procurationes hę immoderatę darentur,plura emanârunt Pontificum Decreta statuentia, quid vnusquisque Prælatus habita personę,& dignitatis,omniumq; cautionum ratione accipere posſit [h].

* * *

e c. accedẽtes. ubi gl. fi. et c. cum ex officij. de præscrip.

f c. 2. de censi. in 6.

g ca. felicis. de censibus. in 6.

h c. cũ Apostolus. in princip. extra. c. 1. §. procurationes. eo. tit. in 6. c. un. in extra.

M. ANTONII CVCCHI IVRISCONSVLTI, INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI, LIBER II.

DE CLERICIS REgularibus, & eorum statu,

TITVLVS I.

NVnc videndũ est de Clericis regularibus, seu religiosis: quod idem est: nã etsi multa ex his, quæ suprà tradidimus, etiam his conveniant, tamen quia & quædam iura præcipua habent, ea quoque tradenda sunt.

Regulares autem dicuntur clerici, à regula speciali, in quã iurârunt: & sunt illi, qui per emissionem professionis, vel paternam devotioné sequenti ratihabitione Prælati imperio sub aliqua speciali & probata regula subijciuntur [a], si tria substantialia professi fuerint, Paupertatem, obedientiam, & continentiam: neque enim satis est vnum, vel alterum ex tribus iurasse suprà dictis, vel vouisse, vt Regularis dici possit, quamvis religio illa à sede Apostolica recepta esset [b].

a Hostien. in summa.

b Ab. in Rub. eo. tit. glos. cle. pe. uer. obedientiã. de relig domibus. glos. cle. cũm ex. uer. tertio, de sentent. excommun.

Fit auté duobus modis professio, expressè, & tacité. Expressa est professio, quæ & so-

A lennis meritò appellari potest, cùm nouus monachus professurus coram Abbate, vel Priore, alteriúsve nominis Prælato eius religionis, quam sibi ipse delegit, promissioné accipiente, vel corã simplici etiam monacho à Prȩlato mandatum habente, conventu præsente vniuerso huius sententiæ promissionem emittit, sese Deo ac sanctis eius, & Prælato promittere, quantum sibi opis Deus dederit, adhibiturum, vt continentiam, quam pro humana imbecillitate poterit, seruet incorruptam, vtque Prælato obedientiam & obseruantiam ex B regulȩ præceptis debitam prȩstet, malamque vitæ consuetudiné, & mores, siquos hactenus corruptos habuit, in melius deinceps mutet: testari etiam simul debet, sese bona sua repudiare: qua promissione exhibita professionis habitum suscipiet [c]. Solent enim huiusmodi generis clerici plerunque nondum iuratos, nec religioni addictos homines, qui nouitij vocantur, à veteranis, quos pro fessos vocant, vestiũ discrimine segregare: siue id discrimen coloribus vestium diuersis, seu vestium modo, & forma inter se diffe-

c Spec. in tit. de regular.

differenti notetur [a]: quæ diuersitates oculis patentes sunt.

a cle. eos qui. de regul.

Sed & alijs quoq; modis, non tamen ita manifestis, hæc duo vestium genera secernuntur: nam vel diuersis locis suscipiuntur: putà, tyrones, id est, nouitij suas vestes in monasterio sumunt, initiati, quos professos vocant, in Ecclesia ante supremum altare: vel huic duntaxat professorum vesti benedicitur, non illi nouitiorum: vel hæc ab vna certa persona, putà Abbate, vel Priore tantùm conferri potest, illa nouitiorum etiam ab alijs Abbate inferioribus: vel alijs demum diebus solent professi indui, alijs nouitij [b].

b c. p. in fi. de regul. in 6. d. cle. eos. in fi. c. statuimus. in fi. extr. de reg.

Sed ne quivis temerè & inconsultè, & repentino quodam animi impetu, quasi vento, incitatus (quod non rarò accidit) potius quàm certo animi indicio, religioni quandoque se deuoueat, quam deinde pœniteat esse professum, dum eius asperitatem ferre non potest, constitutũ anni integri est tempus, quo in monasterio, professorũ regulis solutus moretur, experturus, an ea sibi vita placeat, & tolerare eam possit, & quo tempore vicissim eius vita & mores à Prælato spectari, & cognosci possint: ante quod liberum est nouitio ad seculũ arbitratu suo reverti [c]. Et Abbates, qui cuiusvis generis homines quos A libet ante suprà dictum tempus ad professionẽ admiserint, Canonicas pœnas non evadent [d]: tametsi etiam interdum ante anni lapsum possint professionem admittere, quæ valitura etiam sit, vt cùm nouitius eo tempore satis se periculum sui fecisse ipsius asserit, seque ad omnia regulę onera constanter ferenda affirmat [e]. Sed et anni tempus quandoque Prælati arbitrio, vel ad biennium, vel ad triennium produci potest, & ante id professionẽ admittere detrectare potest: quid enim, si nouitij conditio, & vita Prælato omnino ignota sit? & de eius moribus nullam antea notitiam habuerit [f]? B

c ca. consultò. & ca. pen. eod. tit.

d c. ad Apostolicam.

e d. c. ad Apostolicam.

f Ab. d. c. ad Apostolicã.

In Mendicantibus autem monachis propria quædam iura seruantur: nam si quis eorum regulam etiam expressè ante probationis tempus suprà dictum, quamvis Prælato accipiente, fuerit professus, ei tamen regulæ non erit præcisè obligatus, sed modò alij cuivis regulæ se addicat, eámque obseruet, nihil ei poterit crimini adscribi, quòd hanc deseruerit. Quod cùm in Prædicatoribus solùm, & Minoribus religiosis ab Alexandro IIII. statutum esset, ad omnes deinde cuiusvis generis monachos, Mendicantes scilicet, Heremitas, & Carmelitas à Bonifacio VIII. extensum est [g].

g c. non solum c. seq. in 6.

Tacitè autem fit professio, velvti si quis vltra probationis tempus in monasterio permãse rit indiscretum habitũ gerens: & alijs modis [a], putà si actibus professorum vltrò sciens se ingesserit [b].

a gl. cle. eos. uer. deinceps. eo. tit.

b Ab. c. uidua. per illum tex. extr. eo.

In alijs autem religionibus professio expresſè, vel tacitè fieri potest intra annum: sed expresſè emissa etiam seculari habitu non mutato illi religioni præcisè obligat, quam profitens est professus. Tacitè verò facta infra probationis annum per susceptionem habitus, qui profitentibus tantùm datur, nõ illi specialiter, cuius habitus est susceptus, sed generaliter religioni alicui recipientẽ obligat, si ætatis aptæ sit sciens, & voluntarius, et triduo perseueret [c].

c cõstitutionẽ. de reg. in 6.

At si tacitè quidem professio facta sit, sed per gestationem indistincti habitus anno integro factam, non dubium est hac ratione illi ipsi regulæ obligatũ esse, cuius habitum induerit, nisi huiusmodi habitus in colore, scissura, vel forma se distinctum patenter exhibeat ab habitu professorum [d].

d d. cle. eos.

Suprà dicta in illis procedũt, qui iam puberes facti religionem ingresſi sunt: is verò, qui monasteriũ ante XIIII. annum, vt monachus efficiatur, ingrediatur, nisi eo completo professionem faciat in sequenti, vel habitum religionis suscipiat, qui A dari profitentibus consueuit, seu professionem à se priùs factam, ratam expresſè habeat, liberè potest intra ipsum sequentem annum ad seculum remeare: quòd si per totum sequentem annũ in monasterio permanserit, vbi professorum & nouitiorum sunt habitus distincti, professionem per hoc fecisse, vel si quam priùs fecerat, ratam habuisse videtur: nisi tanta indistinctio ibi habitus habeatur, quòd & profesſi & nouitij, ac etiam alij cõmunem vitam cum eis ducentes simili penitùs habitu induantur [e].

e c. constit. de reg. in 6.

In omnibus autem generaliter, qui aliquam regulam profiteri voluerint, pubertas exigitur, id est, in masculis ætas B quatuordecim annorum, in fœminis duodecim [f]. Sed & quandoque plena pubertas requiretur, id est, decem & octo annorum, vt si congregatio sit difficilis, vel regula valdè angusta [g].

f gloss. d. cle. eos. ubi ætate.

g c. quia in insulis. uer. Ab.

Beneficium autem illius, qui religionem ingreditur, non est intra probationis annum alicui conferendũ, nisi vel ipsius accesserit assensus, vel manifestis indicijs colligatur decreuisse eũ vitam absolutè mutare, vel professionem expressam ediderit, aut demũ professorum habitũ sciens receperit, sed interim alius ei beneficio minister dabitur, asſignata ei cõgrua de illius proventibus portione [h].

h ca. beneficiũ. in 6.

Hoc

Hoc etiam valde providendũ est, ne cui monacho de monasterio in monasterium temerè migrare permittatur, nec peculiare quicquam habere, sed monasterium suum deserẽs, ad illud competẽti coërctione redire compellendus est[a]. Ad arctiorem tamen regulam migratio concedetur, dũ venia à Prælato sit petita, quamvis non impetrata[b]. Et religiosis Mendicantibus Martinus IIII. interdixit sub excommunicationis pœna, ne quovis quæsito colore ad aliquam non Mendicantium regulam se transferãt[c]: & Clemens V. constituit quoslibet Mendicãtes, qui ad nõ Mẽdicãtium ordines etiam authoritate Apostolica transierint, à Prioratibus, administrationibus, officijs, vicariatibus, & alijs, quoquo nomine vocentur, repelli debere[d]. Atque, vt omnibus religiosis paupertatis onus ferendum sit, his tamẽ magis obseruandum præcipitur, q fratres Minores appellãtur, beati Francisci regulæ addicti, vt eiusdem Clementis constitutione continetur[e].

a c. Iohãnes.
b c. licet.
c c. 1. extrau. comm.
d cle. 1.
e cle. exiui de paradyso. de uer. signi fi.

Non omittendum est, nemini licere nouam religionem instituere, sed quicunque ad religionem sese convertere voluërint, vnam ex olim institutis, & ab Ecclesia receptis optent: & consequenter, qui voluerint religiosam domũ fundare, ex veteribus religionibus accipere debent[f]. Probatæ autẽ religiones sunt principaliter, Basilij, Benedicti, Augustini, Francisci: à quibus, tanquam fontibus, cęteræ omnes manant[g].

f c. fi. extrau. de religio. domi.
g Summa Angeli. uer. religiosus. co. 2. ubi apost. & Boer. tr. de uit. et stat. hæret. præsertim in prin.

Et hactenus satis de regulari bus dictum videtur.

DE VITA, ET HONESTATE CLERICORUM,

TITVLVS II.

Congruit, vt clerici omnes, quemadmodum in sortem Domini sunt vocati, & à populo officijs & ordinibus diuisi sunt, sic etiam summa ope nitantur, & studeant vitæ integritate ac sanctitate cæteris sese præstare, vel alijs documento sint, & disciplinæ: & lucernã suam ardẽtem palàm manibus præferentes, olei nunquam copiam non habeant, ne eorum similes sint, qui lucernæ, vt ardeat, tantùm lychnum emungũt, & manu contrectant, olei autẽ nihil instillant: quapropter certa sacris Canonibus præcepta eorum vitæ instituendæ, & moribus castè informandis tradita sunt.

Nam interdum his consulũt, quid eos maximè deceat, quídve eorum gradu indignum sit, quid quemque clericum sequi, aut quid fugere oporteat: interdum etiam seuerè imperant, & bonæ apud homines fam[illegible]n-

tertrimentum, salutisque æternæ iacturam minantur: & demum, quia præsentia sæpe magis metui solent, quàm futura, & quæ terrestria bona auferũt, quæ cælestium futurum dispẽdium portendũt, modò officia, modò beneficia adimunt, suspendunt, interdicunt, & Christianorũ consociatione priuãt.

Curare igitur debent hi, vt grauitatem in actibus, sermonibus, vestibus, & omnibus moribus, & omni denique vita præ se ferant. Hinc Innocentius III. sanxit, ne clerici officia & commercia secularia exerceãt, præsertim inhonesta: mimis, ioculatoribus, & histrionibus operam ne impendant: & vt tabernas fugiant, nisi fortè necessitate adducti, putà dum peregrè proficiscuntur: aleis, & taxillis ne ludant, nec ludentibus intersint, coronamque & tonsuram in capite vt ferant, seque in officijs Ecclesiasticis tantùm, alijsque honestis & vtilibus studijs exerceant: quod sanctiùs etiam postea firmatũ est per Leonem X. piæ memoriæ, in Concilio Lateranensi. Vestibus autem vtantur, neque effusa prolixitate nimiùm luxuriantibus, neque angusta supra modũ breuitate sordescentibus: omnium denique vestium, & ornamentorum, quæ clericorũ vsui sint, formam quàm exactissimè Innocentius idem præfiniuit [a].

[a] c. clerici. extra. de uita & honest. cler.

A Clemens etiam quintus pœnam sanxit aduersus clericos, qui decori sui metas non seruãtes vestibus nimiùm mollibus vsi fuerint: nam beneficia habentibus fructus beneficiorum semestres adimit, beneficijs autem carentes clericos, sacris tamen ordinibus inauguratos, omnibus, excepto presbyteratu: sex item mẽses ad beneficia Ecclesiastica aspirare vetat: quod ad alios deinde neque beneficia, neque ordines sacros consecutos clericos extendit, qui ꝓhibitas vestes, & tonsuram simul gestauerint. At qui dignitatem habent, vel personatum, vel beneficium, cui animarum B cura incumbat, si citra iustã causam interdictis vestibus vsi fuerint, anni vnius fructuum iacturam suorum beneficiorum damnantur [b]. Item prohibentur clerici causa lucri negotiari, & monachi suo nomine conductas possessiones tenere [c]. Itẽ clericis ad sacros ordines promotis tabellionatus officiũ per beneficiorum subtractionẽ interdicitur [d]: & generaliter quævis officia, vel negotia, etsi alioqui turpitudine vacantia exercentes, si tamen clericis interdicta sint, à pœna immunes non abeunt: nam si tertiò moniti à negotijs eiuscemodi secularibus se non amouerint, priuilegijs omnibus priuãtur, quæ clericorum bonis à iure concessa sunt:

[b] cle. si. eo. ti.

[c] c. secundum instituta. ne cleric. uel mona.

[d] c. sicut.

sunt[a]: & quandoq; etiam seuerius puniuntur, si eorum contumacia, & mores hoc mereri videantur[b].

a c. finali.

b clem. 1.

Quinimò & Alexander III. edixit, vt nulli religioso post votum religionis susceptum, & post factam professioné ad Physicam, vel leges seculares legendas exire liceat, pœna etiam violatoribus addita[c]: quam Alexandri Constitutionem Honorius III. postea sic declarauit, vt eius trãsgressor ipso iure ex Canone latæ sententiæ excommunicationi censeatur obnoxius, eamq; extendit, vt Archidiaconos, Decanos, Plebanos, Prępositos, Cantores, & alios clericos personatus habentes, & presbyteros complectatur[d]. Sed rursus Honorij legem Bonifacius VIII. sic interpretatus est, vt eos non includat, qui Ecclesias parrochas obtinẽt, quamdiu ad ordinem Sacerdotalem non sunt promoti, nisi sub se habeant sacella, in quibus instituantur clerici perpetui, nequeũtes ab eis citra causam legitimam remoueri[e]: aliaq; in hanc rem vtilissima eadem constitutione idem Bonifacius cõprehendit. Nouissimè quoq; ex Concilio Lateranensi sub Leone X. statutũ est, ne quis in sacris ordinibus constitutus, in gymnasijs generalibus, vel aliàs publicè audiendæ Philosophiæ, aut Poësis studijs vltra quinquenniũ post

c c. nõ magnopere.

d c. fi. ne cle. uel mona.

e c. 1. ne cler. uel monac. in 6.

A Grammaticam, aut Dialecticã, sine aliquo studio Theologiæ, aut iuris Põtificij incumbat: verùm exacto quinquennio, si illis studijs insudare voluërit, liberum sit ei, dum tamen simul, aut seorsum Theologiæ, aut sacris Canonibus operam nauet.

Et hęc quidẽ ab illis Patribus statuta sunt, ne clerici humanarum literarum illecebris capti, Theologię studia omittant, cui eos omni cura vacare convenit, cũ infectas Philosophiæ & Poësis radices & aliunde ortas pestes per hanc sanare, & purgare debeant[f]. Prohibẽtur quoq; clerici sacrati procuratores, aut ministri in iudicio seculari laicorũ esse[g]: quemadmodum B etiam prohibentur procurationes oppidorũ, aut rurium, aut quaslibet seculares Iurisdictiones hominum seculariũ vice & nomine suscipere, & exercere, nisi ab Ecclesiastico ministerio velint esse alieni: & religiosi clerici seuerius etiam puniri velint[h]. Cuiusvis aũt ordinis clericus, q̃vis nondũ sacer effectus, sanguinis iudiciũ ad mortẽ, aut mẽbri mutilationẽ inferẽdam exercẽs, honore priuatur & loco[i]. Et nõ modò sanguinis sentẽtiã dictare, aut ꝓferre, aut sanguinis vindictã exercere nõ debet: sed neq;, vbi exerceatur, interesse, nec literas dictare, aut scribere in sanguineã vltionem mittẽdas, nec viris sanguinum

f c. fi. ne cle. uel mona.

g c. 2. ne cle. uel mona.

h ca. sed nec ex. ne cler. uel mona.

i c. clericus in sacris. ubi Ab. eo. tit.

vllis tanquam eorum dux præficì potest. Itē presbyter, Diaconus, Subdiaconus, à Chirurgicæ artis exercitio repellūtur, qua advstio, vel incisio aliqua irroganda sit, alijsque artibus, quibus similia officia inesse necessarium sit [a]. Clerici quoq; arma portantes, & vsurarij excommunicantur [b]. Et clericus percussor, qui se non corrigit, deponendus est. Episcopus autem, cuius mandato mulier ob delictū seuerè nimiùm flagris, seu fustibus cęsa fuerat, duobus mēsibus à missarum administratione Gregorij Pōtificis Romani decreto suspensus est [c]. Venationes item, & aucupia à clericis omnib. aliena esse debēt [d].

a c. cū sententiam sanguinis. ne cler.
b c. 2.
c c. 1. & 2. de cler. percuss.
d de cler. uena.

Iam ex suprà dictis nemo nō iudicare potest, quàm deforme existimetur in clerico incontinentię & fornicationis vitium, cùm suprà dicta, quorum multa minora sunt, tam acerbā vindictam expectent: quare clericus fornicator potest ab officio suspendi, siue iam monitus se non correxerit, siue etiam nulla monitio præcesserit, si ita iudici sedeat, qui & delicti pondus, & locorum consuetudinē perpendet, atque ex eis iudicabit, an à monitione, vel suspensione, aut potiùs priuatione ꝑpetua incipi præstet [e]: qui clericus, si contempta suspensione diuina celebrare ausus fuerit, et in vetere flagitio perseuerare, A non beneficijs Ecclesiasticis tātùm exvetur, sed etiam perpetuò deponetur. Quæ pœna etiā prælatos manet, qui huiusmodi subditorū vitia æquo animo tulerint, nec in eos animadverterint [f]. Et clericus concubinam palàm habens, ipso iure ab officio est suspensus, nec partē ab Ecclesia suscipere potest [g]. Seueriùs etiam puniuntur clerici, quibus matrimoniū contrahere ex regionis fortè vsu permissum est, si in hæc flagitia lapsi fuerint. Non tamen Pręlatus clericum coget omnino, vt cōcubinam abiuret, quia periurij metuitur periculū, sed dimittere recusantem interdicet, suspendet, & demum etiam B excommunicabit [h]: quæ pœnæ si priscis comparentur, quæ tūc infligi solebant, cū Ecclesia adolesceret, quo tēpore longè maximus erat in fide ardor, leues, mediusfidius, iudicarētur: nam vel simplex fornicatio olim iusta causa clerico deponēdo existimabatur [i]. Atque vt hisce vitijs via omnis, quoad fieri potest, claudatur, omnisque occasio resecetur, certis iuribus ꝓvisum est, vt ea vitentur, ex quibus contra eos læua suspicio oriri posset. Hinc & prohibentur clerici mulieres domi habere, quæ incontinentiæ suspicionē præbere possent, quāvis matres eorum essent, alióve consanguinitatis gradu, aut genere

e Ab c. at si clerici. nu. 36. uer. & ideo concludo. de iudic.
f c. ut clericorū. ubi Ab. de uita & honest. cle.
g ca. sicut ad extirpādas. ca. clericos. de cohabit. cler. et mul. & c. si autē. eo. tit. de cohab. cler. c. super hoc. 32. dist.
h d. c. ut clericorū, cū alijs suprà al leg. in 6.
i ca. presbyter. 81. dist. Ab. d. c. sicut ad extirpanda.

a c.1.de coha. cler et mul. ubi Abb.

nere coniunctæ[a]. Et quarumcunque mulierum frequens, & assiduum colloquiũ sacris clericis interdicitur, monitisque, nec tamen absistentibus, excõmunicatio invritur[b]. Et clericus sine manifesta, & probabili causa ad Sanctimonialium cœnobia frequenter accedens, per Episcopum arceri debet, seque non corrigens Ecclesiastico beneficio priuari[c].

b c.2.de coha. cler. et mul.

c c. monasterium. de uita et honest.

QVI CLERICI MAtrimonium contrahere possunt, qui non,

TITVLVS III.

A Deo in clericis castitas cõmendatur, vt non solùm secundum suprà dicta à libidine etiam in laicis damnata abstinere Pontificijs legibus iubeantur, sed ipsi etiam matrimonio, alioqui sancto, & à Deo instituto aliqui eorum aspirare prohibeantur[d]: neque id temerè, cùm castitas sit primum clerici fundamentũ[e], omniũq; sacerdotum ita excellens sit electio, vt quæ in alijs membris Ecclesiæ vacare vitio creduntur, in illis tamen habeantur illicita.

d c.1.dist.32.

e §. hoc de deo. in aut. quom.opor. Episcop.

Quare Episcopus, presbyter, Diaconus, & Subdiaconus, etsi irregularitatem etiam contraxerint, ad matrimonium tamen accedere prohibentur[f]: at

f d.c.1.disti. 32.

A si matrimonium de facto contraxerint, nulla habita irregularitatis ratione separabuntur[g], & compelli poterunt per ordinariũ suspensionis & excõmunicationis remedijs vxores repudiare, & nihilo minùs à maioribus ordinib. repellentur, & in susceptis administrare ꝓhibebũtur. Sanè si religionẽ ingredi voluerint, maiores quoq; ordines retinere & assequi cõcedentur[h]. Potest tamen Episcopus sacerdoti, qui post nuptias, vel contubernia veriùs contracta, eaq́; dimissa diu se continuerit, & pœnitẽtia acta laudabile sui ipsius specimen præbuerit, officium ademptum, & executionem restituere[i]: qui verò est intra minores ordines clericus, nuptiarum incapax est, verùm beneficio, quod habet, spoliatur: recipit tamen expensas, quas in rem illius Ecclesiæ irrogarat[k]: nec ꝓdest clerico, quòd beneficium ei sit collatum post nuptias ab eo contractas, vt illud retinere posit[l]. Item hi clerici vxorati amittunt priuilegium, quo rerum suarum immunitate potiebantur[m]: saluũ tamẽ eis remanet priuilegium, ne sub iudice Laico conveniri posint, néve citra excommunicationis pœnã manus iniuriosas quis in eos inferat, dum clericorum in habitu incedãt, vestibus clericalibus vtentes, & tonsuram gestantes, du[...]que

B

g c.p. qui cler. uel uouen.

h c. ex tuarũ. eod. tit.

i c. sanè.

k c. quod à te. de cler. cõiu.

l c. diuersis.

m c.p. de cler. coniug.

vxor, quam habet hic clericus, prima vnaq; ei nupta fuerit, & virgo [a]. Sed sicut clericus à matrimonio repellitur secundum proximè suprà à nobis dicta: ita è converso, dum quis iugo vxorio iam pressus est, neque ad beneficia, neq; ad administrationes Ecclesiasticas, sed nec ad aliquos ordines accessum habet, nisi fortè castitatem vouisset, cùm vxoris consensum haberet, vel si adolescens ea esset, religionem ingressa fuisset, & eam vnam eandemque virginẽ habuisset vxorem [b].

a c. uni. de cle. coniu. in 6.

b c. sanè. t. de cler. coniug. ubi glos. & Ab. nu. 3.

Atque ex his vnusquisque iudicio assequi potest, quãto maiore ratione personæ suprà dictæ à dignitatibus Ecclesiasticis summoueantur, vel quæ dignitatibus Ecclesiasticis auctæ sunt personæ, à matrimonijs repellentur [c].

c c. cùm ad decorem. eod. tit.

DE CLERICIS NON residentibus,

TITVLVS IIII.

SVprà dicta etsi clericis diligẽter obseruanda sint, non tamen satis fuerit ea obseruasse: nam & alia existunt, quibus clericus præstandis tenetur, & certè cùm Ecclesiæ clericis cũ inquisitione credi soleat, apparet eorum, quibus committuntur, eligi industriam, quibus id oneris tutò imponi posit: quare eos convenit in ipsis Ecclesijs residere, & officium suũ nauiter obire, ne eorum, à quibus probati sunt, fidem fallant, si ipsi officio suo, vt par erat, studiosè non supersint, quod non sine magna populi offensione, & animarum sibi creditarũ dispendio eveniret.

Curam igitur adhibent Pontificiæ leges, vt vnusquisque Ecclesiæ Rector, vel præfectus, eã ipse regat, in eaq; temporibus debitis resideat [d]. Quocirca si quis à suo sacerdotio, quamvis simplici [e], diutiùs abfuerit, q̃ Ecclesię vtilitas exposceret, mònendus erit, & terminus ei statuendus, intra quem commodè reverti posit: quo lapso, si omninò sine causa probabili sui copiam non fecerit, beneficio priuari poterit, illudq; in alium transferri [f].

d Ab. c. ex parte, 2. uer. sed quæro qualiter.

e Ab. c. p. n. 5.

f c. ex parte uestra. cum duobus capitulis seq. ubi Abb.

Sed & alia via poterit clerici non residẽtis contumacia coërceri ex Concilio Agathensi: nã in minoribus ordinibus constitutus clericus, si ab Ecclesia sua diebus solennibus abfuerit, id est, natiuitate Domini, Epiphania, Paschate, vel Pentecoste, triennio à communione suspẽdetur: Diaconus verò & presbyter, si tribus hebdomadis suæ Ecclesiæ defuerint, huic pœnæ succumbent [g].

g c. si quis in clero. 7. q. 1.

Cæterùm, si incertum sit, vbi nam gentium agat Clericus, vel prælatus, qui à sua Ecclesia desideratur: vel ita absit, vt non facilè

facilè ad eum citatio deferri possit, tribus edictis evocari eũ oportebit, publicè propositis in eius Ecclesia: quibus si minimè audiens fuerit, & sex menses expectatus non redierit, Ecclesia illa spoliari legitimè poterit[a].

a c. ex tuæ deuotionis, in prin.

At si in rem Ecclesiæ fortè nõ sit, vt clericus hic, vel Prælatus propter ipsius præstantiam ab ea exturbetur, putà quia eius opera multis de causis Ecclesiæ vtilis noscatur, dum adsit, eámque velit impigrè (vt decet) ac sedulò præstare, ideoq; melius videatur eum ad Ecclesiæ ministeria iuris remedijs revocare, quàm ab ea summouere, ita poterit procedi, vt per suspensionis, vel excommunicationis remedia redire compellatur: quæ si nihili facere se ostenderit, tũc verò etiam spiritualium administratio ei interdicetur. Quòd si is, qui desideratur, Prælatus, in Pontificia dignitate cõstitutus sit, ad legati, vel alterius officium hoc pertinebit, vt ex speciali mandato summi Pontificis hunc Episcopum ita meritum ab Episcopatu remoueat[b]. Episcopus enim quivis ab alio, quàm à summo Pontifice, Episcopatu priuari nequit. Quare nec prior procedendi modus à nobis in principio huius tituli suprà traditus, poterit aduersus Episcopum exerceri[c]: sed posteriorem hunc in eum

b c. ex tuæ. §. contra cos. secundũ unũ intellectum.

c d. §. contra cos. ubi no.

A experiri est necesse, nempe vt suspendatur ab Archiepiscopo, & excommunicetur, & demum summi Pontificis mandato Episcopatu priuetur[d].

d d. §. contra cos. & c. accusatus. 3. q. 6.

Ac constitutio, qua clerici residere iubentur, ita procedit, vt nullum fiat discrimen inter beneficia opulenta, vel tenuia, aut inter ordinem supremum, vel infimum: nam & Clericum habentem beneficium non excedens proventum viginti aureorum annuum residere nihilo minùs oportet[e]: & Cardinales quoq; ipsi huic sanctioni subiacent, cùm & Leo III. Anastasiũ Presbyterum Cardinalem tituli beati Marcelli deposuerit, eo B quòd parrochiam suam annos quinque desertam esse passus fuisset[f].

e c. conquerente.

f c. 2.

Distributiones item quotidianæ alijs erogandę non sunt, quàm qui diuinis officijs celebraturi intersunt, nec vlla eis patrocinatur consuetudo in contrarium præscripta, quíque distributiones contra prædicta acceperint, non facient suas, sed restituere eas tenebuntur: quod & in distributionibus diuidendis pro sacrificijs defunctorum anniversarijs obseruatur[g].

g c. uni. eo. tit. in 6.

Nec minùs locum habet, si quis absit, vt Theologiæ studio operam det: tunc enim & beneficij fructus percipiat, Canonicas tamen distribu-

tiones non percipiet[a]. Vtque omnia suo iure faciliùs procedere posſint, cõſtitutum eſt ex concilio Lateranenſi, vt cùm Eccleſia, vel Eccleſiaſticum miniſterium conferendum eſt, talis ad hoc perſona quæratur, quæ reſidere in loco, & curam eius per ſe ipſam valeat exercere: niſi &, qui acceperit, acceptum amittere, &, qui contulerit, conferendi poteſtate deinceps priuari velit[b].

a c. licet uobis. de præben.

b c. quia nonnulli.

Relaxantur tamen interdum ex iuſtis cauſis, & remittuntur ſuprà ſtatuta, & conceditur interdum clerico à ſuis beneficijs abeſſe: nam & ſtudiorum rei literariæ honeſta eſt cauſa, quibus vt clerici imbuti meliores vtilioresq; fiant, conceditur, vt dum in illis verſantur, beneficiorum ſuorum fructus nihilo minùs conſequantur, dum tamen ſe ad honeſta gymnaſia, non ad villas, aut minuta caſtra ſtudiorum cauſa tranſtulerint[c].

c c. tuæ fraternitatis.

Item pro Eccleſiæ ſuæ iuribus tuendis, & conſeruandis abeſſe quis poteſt, etſi ꝓmotionis tẽpore iuraſſet in ea reſidere[d]. Familiares quoq; ſummi Põtificis, dum in eis obſequijs ſunt, etſi in Eccleſijs ſuis non reſideant, fructus licitè percipient[e]: nec oberit eis conſtitutio contraria ex ea ſynodo profecta: diſtributiones autem Canonicas non percipient.

d c. ex parte tua fuit propoſitum.

e c. cùm dilectus filius.

Quod & de Canonicis obſe- A quijs Epiſcopi ſui addictis eſt accipiendum, modò plures nõ ſint, quàm Capituli ſui vſus, & neceſſitas patiatur[f].

f c. ad audientiam noſtr. ubi Ab.

Si tamẽ Eccleſiam debitis miniſtrorum officijs carere appareat, & ex hoc damnum ferre, dũ plures ex ea priuilegijs innitentes eam deſerunt, poterunt tunc fructibus ſubductis, vt revertantur, compelli.

Clericus autem valetudine aduerſa impeditus, ne poſſit munera ſua obire, beneficij ſui fructus nihilo minùs conſequetur[g], & diſtributiones Canonicas, & omnia, quæ ſano miniſterium ſuum præſtanti darentur[h].

g c. 1. de cler. ægro.

h c. uni de cler. non reſi. in 6.

B

DE VOTO,

TITVLVS V.

VOtũ eſt alicuius boni operis cum deliberatione Deo facta promiſsio, vt beatus Thomas cenſuit[i]: ſeu, vt alij, eſt propoſiti ſuper erogantis promiſsio Deo facta propter bonũ finem ex deliberatione firmata[k]. Eſt enim ſciendum, non idcirco adſtringi aliquẽ voto, quòd tantùm animo conceperit, ſe aliquam operam Deo acceptam operaturum, niſi etiam id firmo certoq; animo ſtabilierit: quare etſi quis, cùm animo agitaret de religionis habitu ſuſcipiendo, verba huius ſententiæ edidiſſet, Non diu hìc commora-

i habes in ap. ad Abb. in Rub. co.

k Summa Angel.

morabor, voti reus nō propterea est censendus [a]: tunc enim duntaxat initiatum est votum, nondum autem confirmatum. At si deliberatio matura præcessisset, dehinc in ea fixus perstitisset, tunc vtique etiam confirmatum dici posset. Cùm verò præterea etiam verba profert, quibus fixam animi sui deliberationem aperit, consumatum iā deinceps votū dicetur [b].

a c.2.eod. tit.

b Ab. 1.c.2.

Hactenus tamē, nisi vlteriùs sit processum, simplex adhuc erit, nondum autem solenne: nā quandiu ad aliquam solennitatem ventum non sit, qua voti executio initium accipiat, simplex appellatur: sed cùm executioni ipsius per solennitates aliquas ei rei necessarias initium datur, tunc iam solenne effectū dici potest, veluti si quis vouerit, se religionem probatam ingressurum, susceperitque sacrā vestem, quæ professorum propria est: vel si expresè in manibus prælati religionem & regulam professus sit, vel sacros ordines acceperit, qui eis se devouerat. His & similibus modis solenne effectum dicetur, ante verò quàm ad huius generis solennitates ventum sit, quamvis expressa pollicitatio clarè pronunciata sit, simplex appellatur: quod tamē votum simplex non minùs Deo obligat, quàm solenne: etsi in alijs differant, veluti quòd votum solenne nō A solùm matrimonium contrahi impedit, sed etiam contractum dirimit. Quam vim simplex votum non habet: contrahendum enim duntaxat impedire solet [c].

c c.rursus. ubi gl.mag. qui cler.uel uouen. & c. uni.eod. tit. in 6.

II.

DE REBVS CLEricorum.

Hactenus de Personis, id est, de ordinibus clericorū, & quæ personæ, aut à quibus, vel quibus temporibus ad ordines admitti possint, item de Prælatis, & eorum officijs disseruisse sufficiat: nunc ad secundam partē propositæ diuisionis transeamus, id est, ad dicendum de B rebus ipsorum clericorum, & initium sumamus à titulo de Præbendis.

DE PRÆBENDIS,

TITVLVS VI.

PRovident sacri Canones, vt qui ministerijs Ecclesiæ se devouerunt, in eisque asidui sunt, his etiam ab ijsdē Ecclesijs opes suppeditentur, quibus se dignè & honestè sustentare possint [d]: ne, si eos presserit inopia, necessitate vrgente cogātur vel à diuino famulatu recedere, & ad alia officia, vel negotia, vnde victum sperare possint, se transferre: vel saltem simul Deo ac mundo ęquè operam suā locare: quod quàm dis-

d c.cùm secundum Apostolum. de præben.

ficile, aut veriùs impoſsibile ſit, nemo tam obtuſam habet ingenij aciem, cui ſit incognitum. Idcirco ex Eccleſiæ patrimonio ſingulis clericis pro eorum meritis, & dignitatibus opes congruæ ſubminiſtrantur, non vt tanquam proprias ſibi eas vẽdicent [a]: ſed quibus ſe honeſtè alere, Eccleſiarum vſui, vbi id opus eſſe viderint, ſuccurrere, & pauperum egentiumq; hominum neceſsitatibus, ſi copiæ ſuppetant, ſubvenire poſsint.

[a] c. 3. eod. tit.

Hæc autem bona Præbendę appellantur.

Nihil eſt enim aliud Præbenda, quàm certorum proventuũ in Eccleſia percipiẽdorum ius ratione diuini officij, cui quis inſeruit [b].

[b] Ryp. c. cùm M. Ferrar. nu 17. uerſ. ſecundo modo. de conſt.

Et altera quidem Præbenda eſt connexa Canonicatui, altera etiam ſine Canonicatu confertur.

Et quantæ hæc res Romanis Pontificibus ſemper curæ fuerit, ne videlicet clericus inopia & egeſtate preſſus iaceret, indicant plures conſtitutiones diuerſis tẽporibus à diuerſis Pontificibus editæ: nam & ſtatuerunt, ne poſsit aliquem Epiſcopus ad ſacros ordines promouere, niſi cui de alimentis etiã providerit, vel præbẽda aliqua ei aſsignata, vel ex proprio ſui ipſius patrimonio alimẽta ſuggerendo, quoad certum ei titulum contulerit, niſi promotus A in patrimonio locuplete eſſet, ex quo alimenta congrua habere poſſet [c]. Hinc etiam, qui ex poteſtate ſibi generaliter data clericos ad ſacros ordines ſine titulo evexit, eis etiam tenetur providere: qui verò certas perſonas mãdat ad ordines evehi, vel perſonis ipſis ius facit, vt ab alijs promoueri poſsint, eis ꝓvidere tenetur, ſi ad ſacros nullo titulo fuerint evecti [d]. Hinc etiam prohibetur, in Eccleſijs collegiatis plures clericos inſtitui, quàm quot ſe alere abſque penuria poſsint [e]. Eadem ratione fit, vt congruum non ſit, carere præbẽda eum, qui in Canonicũ eſt receptus [f]. * quamprimùm ſe facultas obtulerit, B & interim diſtributiones quotidianas ꝑcipiat [g]: multaq; alia ad hoc neceſſariò inſtituta ſunt, quæ aliunde ſunt aſſumenda.

[c] c. 3. & 4. eod. c. tuis quæſtionibus.

[d] c. ſi Epiſcopus, in 6.

[e] c. 1. extr. de inſtit. & c. authoritate. eod. tit.

[f] c. relatum. in fin. ubi gloſ. eod. tit.

[g] d. c. relatum. & c. dilectus filius. [illegible]

Præbendę autem omnes, aut aliquorum in tutela & patrocinio ſunt, quia ab illis aut poſitę, aut locupletatę ſunt, quas & propterea Patronatus iura appellamus: quamvis hæc fortaſſe quis præbendarum nomine non comprehenderit, de quibus infrà. Plerunque autem liberę & ab omni cuiuſque patronatu ſolutæ ſunt Præbendę: in quarum collatione conſuetudini in primis, ſi aliqua ibi vigeat, deferẽdum erit: nam ſi ex conſuetudine capitulum ſolum conferre ſoleat, ſoli hoc ius

ius permittetur: si Prælatus cũ capitulo, vtriusque factũ & consensus exigetur: sin nulla ibi vigeat consuetudo, & de Præfectura Ecclesiæ collegiatæ, vel conventualis agatur, collegiũ eliget, vel conventus, confirmabit Episcopus: at si de beneficio inferiore agatur, putà beneficio præbendáve simplici Ecclesię Cathedralis, Episcopus ipse vnà cum Capitulo eorum largiendorum potestatem habebit: si tamen paruum fuerit beneficium, vel solus Episcopus sine capitulo latam in eo potestatem habebit. Sin præbenda, vel dignitas, aliúdve beneficium, de cuius collatione agitur, non in Ecclesia Cathedrali sint, sed in alia collegiata, id collegium cum Prælato eligent, institutio ad Episcopũ ptinebit. In beneficijs verò cæteris, quorum dantur Rectores, si tenuia sint, solus item Episcopus potestatem habebit: sin opulentiora sint, Capituli quoque consilium erit adhibendum [a].

In his autem omnibus maxima & omnibus regulis soluta est semper Romani Pontificis potestas, quæ nullo modo minui vnquam potest, quin omni casu quævis beneficia elargiri possit [b]. Sed vt omnia beneficia illius in manu sint, ea tamen proprio quodam iure ad eum magis spectare videntur,

a Hostien. in Sũma de elect. Abb c. cùm Ecclesia. colu. 3. uers. primo casu. de Ele. ubi ap.

b c. licet Ecclesiarũ. in 6.

A quorum possessores in curia Apostolica obierint: ea si quidẽ præter summum Pontificem, nemo conferre potest [c]. Quod in omnibus cuiusque generis beneficijs procedit omniũ Aulicorum, & quorumcunque ad curiam accedentium, vel ab ea recedentium. Si in locis à curia non remotioribus duorum dierum itinere eos mori contigerit [d], necnon & in legatis, vel nuncijs aliquo per Curiam trãsmissis [e], item in omnibus his, qui curiam sequentes in itinere moriuntur [f]: solent etiam summi Pontifices, certarum personarum, certíque tituli beneficia, vbivis locorum illæ perso-

B næ existant, & vbicunque eorũ possessores decedant, largitioni suæ reseruare, alijs potestatẽ ea cõferendi adimentes & irritum decernentes: quod cùm faciunt, illa quæ sibi reseruarint, beneficia adeò sunt affecta, vt eorum collatio per alium exinde quemcunque facta, nullius prorsus momenti habeatur [g]: quinimo & si præbenda priùs alicui esset per electionem collata, quàm per Pontificem cum Decreto reseruata, omnia post reseruationem subsequuta effectu carebunt, licet reseruatio, inhibitio, & Decretum electionẽ aliáque præcedentia non afficiant [h].

Legatus quoq; de latere summi Põtificis missus beneficiorũ

c d c. licet Ecclesiarũ. in 6.

d c. præsenti declaramus. in 6. c. ad regimẽ. in ext.

e extra. ex debito. de elec.

f c. cùm præsenti.

g c. ad regimẽ. c. ad Romani. in extra. com. & c. ex debito. de elect. & c dudum. de præben. in in 6.

h c. si eo tempore. de ele. in 6.

conferendorum ius habet, vt supra nos docuisse meminimus: alius verò Legatus, qui à latere Apostolico nõ sit profectus, nisi specialiter hoc ei indultum sit, beneficia non confert [a]. Si verò ipsum Pontificem Romanum mortuum esse contingat, atque ita sedem Apostolicam vacare, tunc cùm beneficia curiæ Romanæ otiosa fiunt: aut si mortuus Põtifex sit ante, quàm beneficia conferret, quæ se viuente vacabant, eaque beneficia ex his sint, quibus animarũ cura est annexa, Ordinarius, ad cuius donationem alioqui pertinuissent, illa conferre poterit [b]. Item si summus Pontifex in mensem distulerit beneficiorum in curia vacantium ad se pertinentem collationem, eas partes Ordinarius excipiet conferendo per se ipsum, vel ipso in remotis agẽte per suum vicarium generalem, in diœcesi existentem, cui id Canonicè sit mandatum [c], vt ex Grego. X. Constitutione in Concilio generali Lugdunensi edita apparet: quę tamen per Bonifacium VIII. creditur abrogata, cùm sanxit, Vt dignitates, personatus, præbendæ, aliáque beneficia Ecclesiastica cum cura, vel sine cura, quæ apud sedem Apostolicam vacare noscãtur, & vacatura sint, sedi Apostolicę reseruentur [d].

a c. si. de offic. lega. in 6.

b c. si Apostolica sede. in 6.

c c. statutum. de præben. in 6.

d extra. piè sollicitudinis. Gomes in re. de Trien. pos. reg. 31. dicit, communem, quòd c. statutum. sit correctũ.

Sciendum est etiam, cùm ipsemet summus Pontifex beneficia confert, vis longè maioris huiusmodi esse collationem, quàm ab alijs factam. Hinc si à sede Apostolica, vel Legato ipsius vni, & ab Ordinario alteri eodem die beneficium conferatur, is cui ipsa Sedes contulerit, vel Legatus, propter conferentis ampliorem prærogatiuam erit alteri pręferendus, nisi appareat ab Ordinario priùs factam esse collationem, vel nisi alter possideat [e]. Item si super gratia cuiquam ab Apostolica sede facta executores fuerint deputati, sicut ipsa gratia, licet nondum sit in eius executione processum, morte nõ perimitur concedentis: sic neque etiam re integra perimitur executoribus data potestas [f]. At si super provisione certæ personæ facienda sit data potestas alicui, non ob suam, sed eius cui provideri mandatur, gratiam, vel fauorem, illa quidem expirat omninò, si concedens re integra moriatur: quãvis vbi nulla personarum facta expressione alicui gratiosè est concessa facultas, vt authoritate Apostolica possit aliquibus personis idoneis in certa Ecclesia providere, vel beneficia, quorum collatio est ad Sedem legitimè devoluta, cõferre, contradictores etiam compescendo, non expiret etiam re integra per obitum concedentis [g].

e c. si à sede. de præben. in 6.

f c. si super gratia de off. deleg. in 6.

g c. si cui. de præbẽ. in 6.

Frequen-

Frequenter etiã summus Pōtifex potestatem suam in alienis Diœcesibus alijs quoq; modis exercet, earumque ordinarijs ita manus devincit, vt non possint in conferendis beneficijs ius suum liberè exercere, dum vel ipse beneficia in eorũ diœcesi posita largitur, vel ipsis iniungit, vt vel soli, vel cum alio, qui executoris partibus fungatur, certis beneficia vacatura personis largiantur: vel etiam soli executori mandat, vt in aliena Diœcesi aliquibus provideat: quo casu ex sola rescripti Apostolici ordinario, vel Capitulo, vbi ad ipsum collatio pertinebat, facta redditione absq; alia etiam executoris insinuatione, inhibitione, vel reseruatione beneficiũ id, pro quo scriptum fuerit, adeò censetur affectum, vt nullius roboris habeatur alij de eo facta largitio [a]. Interdum tamen non omnis potestas Ordinario adimitur per huiusmodi rescriptum [b].

a e. si Capitulo. de conceß. præ. in 6.

b c si soli. ubi gl. ma. in fi. de cõceß. præb. in 6.

Sciendum est, quamvis plenissima sit aliàs in beneficijs interpretatio facienda, literas tamen ad beneficia obtinẽda impetratas, cùm sint ambitiosæ, restringẽdas esse: & ideo, si alicui vsque ad certam summam provideri mandetur, non in pensione, sed in beneficijs Ecclesiasticis tãtùm provideri oportebit, nisi de pensione mentio habeatur expressa. Eadẽ ratione fit,

A vt quamvis sub nomine Ecclesiarum ciuitatis comprehendatur aliàs Ecclesia Cathedralis, cùm tamẽ alicui præcipitur de beneficio in aliqua Ecclesiarũ Ciuitatis, vel Diœcesis provideri, ad Cathedralem Ecclesiam, (quæ propter ipsius honorem sub hac generalitate includi nõ debet) mandatum huiusmodi non extendatur. Aliud tamen erit, si mãdetur in aliqua Ecclesia prouinciæ providere: tunc enim & Metropolitana, & cęteræ Cathedrales Ecclesiæ continentur [c]. Item cui de non sacerdotali præbenda provideri mãdatur, ei etiam volenti sacerdotalis huius authoritate manda-

c ea. quamuis plenißima. in 6.

B ti conferri nequibit. Huc pertinet, quòd si in Ecclesia, in qua integræ & mutilatæ præbendę existunt, præcipiatur alicui integram præbendã conferri, mutilata præbenda non poterit etiam consentiẽti dari. Et, cùm iniungitur, vt certi valoris præbenda alicui tribuatur, non poterit minoris valoris præbenda vel cõsentienti assignari: huiusmodi enim mandata, quorũ fines diligenter seruandi sunt, non debent extra casus expressos extendi [d]. Item, si alicui de Ecclesijs, personatibus, dignitatibus, vel alijs beneficijs qbuscunque de animarum cura mẽtione nõ habita provideri mandatur, ea conferri nequibunt, quibus ea cura annexa est. Non

d e. cui de nõ sacerdotali. in 6.

gè enim præstantiorem esse oportet eum, cui cura animarum cum beneficio creditur, quàm q ad alia beneficia vocatur: est enim ars artiũ regimen animarũ [a]. His adde, quòd cùm Pontifex Romanus præcipit, vt alicui provideatur de personatu, vel dignitate, quamvis curã haberent animarum, ad collationem, provisionem, præsentationem, vel dispositionem spectantibus quorumcunq;, hæ dignitates, vel personatus videntur excepti, qui electione conferũtur [b]. Nec quicquam suffragij conferet de electione mentio enunciatiuè habita [c]: cumq; inter Collationem, Præsentationem, & Institutionem multùm intersit, si cui de beneficio ad alicuius collationẽ spectante ꝓvideri mandetur, de illo quod ad eius Institutionem, vel Præsentationem pertinet, provideri non poterit: nec è converso: vno etenim suprà dictorum casuum expresso, mãdatum ad alios non extenditur. Institutio enim de beneficio ab Episcopo fit, quod est in patronatu alicuius post factam admissamq; pręsentationẽ. Præsentatio fit à Patrono ipsi Episcopo de eo, quẽ velit ab Episcopo institui. Collatio, est donatio ab eo facta, q conferendi potestatẽ habet de beneficio, quod nullius in patronatu sit. Multa præterea alia sim[illegible]ia exempla suprà dictorũ

a c. cũ sit ars. de æta. & quali.

b c. cùm in illis.

c clem. p. de præben.

A ratione, & regula studiosus sibi colligere potest [d].

Non tamen ibimus inficias, interdum quoq; plenam & latam in beneficijs interpretationẽ fieri, vt cùm motu ipsius summi Pontificis proprio literæ cõceduntur: nam huiusmodi literæ pluribus beneficijs eodem tempore vacantibus de opulentiore intelliguntur: sin æqualis sint valoris, ei ꝑmittetur optio, cui literæ sunt concessæ. Contrà verò ad Postulationem alicuius datæ literæ ad beneficiũ angustius restringuntur: & si æqualia sint beneficia, eliget is, qui alioqui conferendi ius habebat [e].

B Sed quemadmodum curant leges Pontificiæ, ne quis clericus in egestate iaceat, ita prospiciunt, ne quis beneficiorum ambitione alterius morti inhiet: quapropter vetat Conciliũ Lateranense Ecclesiastica beneficia, vel ministeria alicui conferri prius, quàm vacent, vel promitti [f], adeò quidem vt omninò vacare ea oporteat [g]. Et ne vllo commento Concilij decretum deludi posit, quãvis olim Prælatus rectè promitteret, se provisurũ cùm primùm potuisset [h], Bonifacius tamen VIII. irritas inanesq; decreuit quascunque promissiones sub quavis verborum forma factas, quibus directò, vel obliquè aperiri posit via ad beneficia vacatura [i]. Qui verò

d d. c. cùm in illis. in 6.

e c. si pluribus. in 6.

f c. 2. de concess. præbẽ.

g c. cùm nostris de concess. præb. Fel. c. ex tenore. 8. de rescr.

h c. an pre. de concess. præb.

i c. 2. de concess. præb. in 6. Abb. d. c. antepen.

verò in viui sacerdotis præbendam suam non abiurantis locũ sciens substitui se patitur, præbenda priuatur, & ab Ecclesiastica communione pellitur eo ipso, quòd se passus est viuo sacerdoti successorem dari [a].

[a] c.1. extra. de præb.

Postremò non lateat, in caussis quorumcunq; beneficiorum procedi simpliciter & de plano, sine strepitu & figura iudicij [b].

[b] cle. dispendiosam, de iudic.

QVIBVS MODIS beneficia vacent,

TITVLVS VII.

AT ne quis fortè ambigat, quãdo beneficia vacare dicantur, huic quoque rei ex parte satisfaciemus.

Vacare igitur potest beneficium morte, vel renunciatione eius, qui illud fuerat assecutus [c]: siue simplex sit renunciatio, siue permutationis causa facta [d].

Item si pœnæ causa ob delictum quis fuerit priuatus beneficio [e]. Item si quis ad Episcopatum electus fuerit, & confirmationem electionis acceperit, Ecclesiasticorumq; bonorũ administrationẽ habuerit, decurso tempore consecrandis Episcopis à Canonibus diffinito, is, ad quem spectat, beneficia, quæ habebat, disponere liberè potest [f]. Quin & generaliter, vbicunq; secundũ beneficium quis assequitur, quod vel curã habeat, vel dignitatẽ annexam, prius ipso iure vacabit, cui vel dignitas, vel cura inhærebat [g]: quod & infrà dicemus.

[c] c. susceptũ. de rescript. in 6.

[d] to.t. de rer. per.

[e] c. ex literis. c. graue. de excess. prælat.

[f] c. cùm in cũctis. §. cùm verò. de elect.

[g] c. de multa. ubi Abb. 2 no. Extrau. execrabilis.

Episcopo quoq; ad aliam sedẽ propria authoritate se transferente, eiusq; possessionẽ adepto, prior eius sedes vacua fiet [h].

[h] c. quanto. de trãsla. Episcop.

Vacuũ quoq; fiet beneficium parrochũ, differente eo, cui fuerat cõcessum, vltra annũ sacerdotalis ordinis cõsociationem assequi [i]. Itẽ vacat beneficium clerici, qui matrimonium contraxit [k]. Nec deerunt fortè & alij modi, qui studiosis lectoribus Canonicas constitutiones diligenter inspicientibus occurrent.

[i] c. licet canõ. c. cõmissa. de elect. in 6.

[k] glos. c. 1. de cle. coniug. in 6. Ab. c. 1. extr. eo.

Illud sciendum, debere Episcopum, aut alium, qui beneficia conferat, modum exprimere, per quem beneficiũ à se collatum vacet: nec satis fore, si dixerit, vacantem se Ecclesiam conferre [l].

[l] Bertran. cõsil. 132. nu. 19. l. 2. Rebuf. tit. requisita ad collationẽ. n. 61.

DE PROHIBITA BEneficiorum multiplicitate, & sectione,

TITVLVS VIII.

SEd & ne, dum clerici opibus Ecclesiasticis supra modum augentur, & plurium Ecclesiarũ curæ præficiuntur, vel tanto oneri succumbãt, & aliquas ex Ecclesijs suis debito ministerio destitutas esse patiãtur, quæ singulæ singulis creditę melius

fortasse fuissent administratæ [a]: vel, ne fortè amplis luxuriantes diuitijs clerici nimiùm efferantur, dum ipsis redvndat, quod alijs deest: &, ne desint, quæ alijs clericis suppeditari possint, Ecclesiæ facultates, si pauci eas exhauriant: idcirco statutum est, ne quis clericus beneficium, aut dignitatem habens, aliud insuper beneficium assequi & retinere cum priore possit, nisi tamẽ alterum ex his simplex sit, & in quo residere minimè oporteat ex consuetudine, & angustius, quàm vt eo clericus honestè subleuari possit [b], vel nisi vnum alteri annexũ sit [c].

a c. quia nonnulli. ubi Ab. de cler. non residẽ.

b Ab. c. cũ iãdudum. col. pe. nu. 8. et c. extirpandæ. §. quia uerò. n. 34. in rep. de præb.

c d. c. extirpãdæ. §. quia uerò.

Quæ cura Episcopo incumbet, ne patiatur suos clericos plures Ecclesias eodem tempore habere [d].

d ca. quia in tantum. de præb. et c. ordinarij. de offi. ord. in 6.

At si quis contra hæc præcepta eodem tempore plura beneficia tenere nõ dubitarit, hodie aliam, quàm olim vindictã sentiet: nam, vt nihil antiquitatis penitùs ignoretur, sciẽdum est, quater in hac re diuersis quatuor temporibus variatum esse.

Et primùm quidem Alexander tertius cõstituit, vt qui duas Ecclesias, seu curatas, seu cura carentes, duásve dignitates, aut duos personatus haberet, vtrũ ex eis retinere vellet, optare posset, alterum autem omnino vt demitteret [e]. Sed Conciliũ Lateranense hanc constitutionem nimiùm mitem iudicans, noluit vt res deinceps in clerici arbitrio esset, cùm vtriq; beneficio vel dignitas, vel personatus inesset, vel animarum cura, sed vt beneficium posterius huic omnino auferretur, & potestatẽ conferendi posthac amitteret, qui illi postremum cõtulisset [f].

e d. c. referente. c. præterea. de præben.

f c. quia nonnulli. [...]ri. non.

Sed hoc tamen beneficium ex hac constitutione ipso iure nõ vacabat: quare Innocentius tertius in generali Concilio statuit, vt beneficium cum cura habens, vel dignitatem, vel personatum, si aliud simile beneficium, vel dignitatẽ, vel personatum accepisset, beneficio priore, vel dignitate, vel personatu, tamque ipso iure vacantibus cẽseretur priuatus. Itaque ex Innocentiana constitutione non secundum, vt ex Concilio Lateranensi, sed primum aufertur, idque ipso iure, quod ex eo Cõcilio nõ erat. Sed & hæc Constitutio locum non habet, nisi prius beneficium, vel curæ onus, vel dignitatem, vel personatum haberet, licet secundum ex illis esset [g]. Neque huic cõstitutioni locus erit, etsi quis personatum cum cura animarũ & Ecclesiam parrocham præbẽdæ annexam eodem tempore habeat [h]. Illud quoque addidit, vt, si quis post vnum beneficium & alterum assequutus sit, & prius nihilo minùs retinere perseuerauerit, vtroque sit priuatus; multaq; alia, quæ omnia

g c. de multa. ubi Abb. 3. no.

h c. super eo. de præb. in 6.

etsi

etsi viderentur constituta prudenter, satis tamẽ plenè Ioanni XXII. non fecerunt: quare is adiecit, vt quicunq; secundum curatum beneficium, vel dignitatem, aut personatũ acceperit, nisi confestim post adeptam secundi quietam possessionẽ primum re ipsa publicis personis pręsentibus dimiserit, vtroq; sit ipso iure exvtus: quæ si nihilo minùs pertinaciter retinere cõtenderit, ad aliud quodcunque Ecclesiasticum beneficium indignus admitti deinceps iudicetur [a]. In religiosis verò Clericis iam tum à Bonifacio VIII. statutum fuerat, vt si habens Prioratum, vel Ecclesiam cum cura animarum, aliud quoq; simile accepisset, potestate à summo Pontifice nõ facta, primum ipso iure vacare cẽseatur: quod si confestim à se non abdicarit, tanquam ambitiosus ab vtroq; arceatur, & amplius eligi non posit [b]. Est tamen sciendum, quòd nisi posterioris beneficij fructus percipere possit, constitutionis suprà scriptæ pœnæ non erit obnoxius, putà si illius posterioris beneficij fructus, sicut etiam aliorum vacantium, ad certum tempus alicui sint concessi [c].

a Extrauag. execrabilis.

b c. cũ singula. in princip. in 6.

c c. si tibi concesso. ubi gl. de præb. in 6.

Quæ hactenus disseruimus de beneficiorũ exaggeratione à Iure interdicta, secundũ iuris cõmunes regulas procedunt: verùm iuris communis obser- A uationẽ relaxat interdum, vbi Ecclesiæ vtilitatem hoc postulare videt, summus Pontifex, vel Episcopus, vel ex personæ meritis, veluti dignitate, integritate, scientia, plurimo rerum vsu, vel etiam nobilitate, indulgendo vt beneficia plura alicui liceat eodem tempore habere: & si quidem vtrumque beneficium animarum curam gerat, vnius erit hæc authoritas indulgendi summi Pontificis: sin vel vtrumque, vel eorum alterum simplex sit, Episcopus quoque gratiã facere poterit, nisi vtrũq; in eadem Ecclesia existat, imò etsi plura sint, quàm duo, sed vni tantùm ex eis cura animarũ B sit, poterit nihilo minùs Episcopus indulgere, si Ecclesiæ vtilitas id suadeat, & causa iusta subsit: quod nonnulli extendere volunt, & si duo curata essent, si publicæ vtilitatis spiritualis studio magis, quàm personæ meritis ducatur [d].

d Abb. ca. de multa num. 19. & ca. extirpãdæ. §. quia verò. nu. 43. uers. ex his sequitur.

Cæterùm, sicut, quibus suprà dictum est modis, sacri Canones invigilant, ne vni plura beneficia accumulẽtur, ita è converso prohibent ad vnum beneficium plures personas admitti, ne vel beneficium hoc modo scindatur, vel eorũ vnus, aut alter expectet, dum à socio vacet, itáq; eius mortẽ optet [e]: sicut neq; duo eiusdem Canonicatus, vel præbendæ socij esse possunt [f].

e c. maioribus. ca. tuæ fraternitatis. de præben.

f c. dilecto. de præben.

Si tamen præbenda ita opulenta sit, vt duobus victum commodè præbere possit, in duas scindi eam licebit, nec Turonense Concilium hoc improbat, quæ si partes sectæ non sufficerent, ambæ essent per sectorem ex præbendis alijs vacantibus augendæ [a], earum fructus præbendas sectas habentibus pro parte tribuẽdo, dum tot fructus ex eis supersint, quot Canonico sufficiant: alia enim præbenda attenuari non debet, vt alia locupletetur [b], nisi necessitate impellente [c]. Si verò aliqua prębenda Cathedralis Ecclesiæ ita inops sit, vt clerico ad victum oportunũ non sufficiat, capella ei annecti poterit, dum ne illius presbyter & ipse congrua portione defraudetur, si Capella vtrique satis esse potest [d].

Animadvertere autem debet is, qui conferendi potestatem habet, ne ex affectu carnali, sed sano, & recto iudicio Ecclesiasticum officium, vel beneficiũ, & in personam, quæ magis visa fuerit idonea, locet. Item vt neque ex pactione, vel conventione quacunque conferat, nec sibi retineat vllam redituũ portionem, alióve modo beneficium diminuat. Consultius etiam fuerit, si palàm, nõ clàm beneficium contulerit [e].

a *c. uacante. de præben.*

b *ca. cùm tau sam quæ. ubi Abb. de præb.*

c *c. fi. de uer. sig. ca. ex parte. de constit. gl. d. c. uacãte. in fi. mag. glo.*

d *c. exposuisti nobis.*

e *c. un. ut Ecclesiæ bene fici.*

A

DE PENSIONIBVS, TITVLVS IX.

Et si beneficia integra conferri debeant, non diminuta, potest tamen interdum aliqua ex his decessio fieri, vt fructuum portio ab eis detracta alicui suppeditetur: quæ portio Pensio appellatur, eaque vel in titulum beneficij solet assignari ei, qui ad Ecclesiasticos ordines recipitur, vel vexationis redimendæ causa, quæ Rectori beneficij, modò procurata non sit, ab aliquo in iudicio infertur, interdum & illi exoluitur, qui suum beneficium alteri cessit, ne interea,
B dum superstes est, vitam inopem ducat, aliáve de causa: sed & remunerationis gratia alicui nonnunquã constituitur, velvti si cuius opera vtatur Ecclesia.

Nec refert, an is Clericus, an Laicus sit.

Moderatam tamen pensionem esse oportet, ne vsqueadeo beneficium extenuet, vt eius Rectori non supersit, vnde sustentari valeat. Hinc ferè obseruari solet, vt non maiorem tertia partem beneficij deducat, id est, vt quantitas fructuum, quæ ex beneficio in pensionem detrahitur, tertiæ partis annui reditus beneficij onerati summam ne transiliat. Quod eò dictum voluimus, ne cui persuasum sit, posse pensionem

per

per quotas aſsignari: id enim ſimoniæ vitio non careret. Illa quoque penſio improbatur, quæ per colluſionem conſtituitur, vt cùm Rector Eccleſiæ patitur ſibi litem fieri, vt ſub ſpecie litis redimendæ commentitio aduerſario aliquam penſionem tranſactionis cauſa promittat ſuper litigioſo beneficio. Nec is tutus erit, qui pactione priùs inita penſionem obtinuerit, niſi ſummi Pontificis ſeſe authoritate munierit. Ante omnia verò penſionis imponi vllum onus non debet, niſi Antiſtitis accedente authoritate.

Sed non Pontifex Romanus ſolùm penſioni excipiendę author eſſe poteſt, verùm & Legatus à latere eius profectus: alius Legatus non poteſt, niſi hoc ei ſpecialiter ſit conceſſum. Item Epiſcopus Penſionem deducere poteſt, ſi qua eum iuſta cauſa moueat, quæ evidentem Eccleſiæ vtilitatem importet, dum modò neq; penſionis transferendę poteſtatem eum facere poſſe, neque poſt eius mortem, cui eſt conceſſa, poſſe eam perpetuare intelligamus. Item, qui aliquam Eccleſiam erigit, vt patronatum eius nanciſcatur, poteſt in eius fundatione penſionem de beneficio excipere aliæ Eccleſiæ, aut ſibi, Epiſcopi accedente conſenſu, quotannis ſol- A uendam. In primis quoque eius Rectoris conſenſus exigitur in penſione conſtituenda, qui id oneris ſubiturus eſt, quiſquis ſit is, qui penſionem eſt impoſiturus, ſeu ſummus Pontifex, ſeu Legatus, ſeu Epiſcopus: quod etiam regulis Cancellariæ ſanciri ſolet.

Sed neque infante minor, neque illegitimus, nec excommunicatus penſionis illius capaces ſunt, quæ vel beneficij loco, vel in titulum datur.

Extingui antem poteſt etiam ſola partium conventione, licet nulla Antiſtitis authoritas acceſſerit, niſi in alimenta eſſet conſtituta, vel pecunia data re- B dimatur: quemadmodum frequẽter vſurpari videmus, quinque fortè, aut ſex, aut ſeptem ad ſummum anticipatis penſionibus: quibus caſibus receptum eſt ſummi Pontificis authoritatem deſiderari [a].

[a] *Gig. in trac. de penſion.*

DE IVRE PATRONATUS,

TITVLVS X.

Qvia Eccleſiæ, quæ alicuius in Patronatu ſunt, propria quędã ab alijs diuiſa iura habent, quæ & ipſa neceſſarium eſt intelligere, de his quoque, quatenus inſtituti huius noſtri ratio patitur, dicamus.

Ius ergo Patronatus (ſeu Ad uocationem, ſeu Cuſtodiam,

ſeu alio nomine quis illud appellet) eſt, quod alicui in Eccleſia acquiritur, eo quòd ipſe, vel eius authores Eccleſiam poſuerint, ędificarint, vel ſuis opibus non minimùm auxerint, conſenſu Epiſcopi adhibito: ex quo iure cum vtilitate honor & onus ſimul reſultant.

Poteſt autē quis huiuſmodi patronatus iura nanciſci, ſeu laicus ſit, ſeu clericus, etſi in collegiata Eccleſia longè infirmius habeat ius laicus [a]: quicunque enim vel fundum Eccleſiæ ędificandæ largitus fuerit, vel Eccleſiam ſuis ſumptibus ædificarit, vel ædificatæ non ſordidam dotē dederit, vt hoc ius nanciſceretur, in ipſa Eccleſia ius adipiſcitur patronatus, adeò vt ſi quiſpiam ſolus tria hæc præſtiterit, ſoli etiam totum hoc iuris integrè quæratur: ſin tria hæc munia à duobus, vel pluribus diuiſim obita ſint, ambo, vel omnes illius Eccleſię acquirent patrocinium.

[a] c. maſſana. c. ſacroſan. de elect.

Ex quo hæc conſequentur, vt ipſi idoneos rectores in illis Eccleſijs Epiſcopo offerre poſſint inſtituendos: quibus ſi ſpretis Epiſcopus alios ibi inſtituerit, nihil egerit, iſque inſtituendus erit, quem Patronus pręſentarit [b]. Nec deſunt alia cōmoda patronis, qui Eccleſiæ fundandæ, vel augendæ ſuis copijs operam tulerint: nam ſi forte ipſi, aut eorum filii eò ino- A piæ redacti fuerint, vt ſuppetijs alienis egeant, ab eadē Eccleſia præſidium vitæ pro temporis vſu percipient [c]. Sed & ſuus honor patrono ſeruatur: nam procedentibus, atque vrbem, vel Eccleſiam ſupplicationum gratiam ambientibus Eccleſiæ ipſius clericis, primus eximiúſque eo ordine locus patrono debetur [d].

[b] c. quicunq. c. decernimus. 16. q. 7.

[c] d. c. quicunque.

[d] c. nobis... eod.

Ipſe autē Patronus Eccleſiæ tutelam ſic ſuſcipere debet, vt quo ad poſſit, eam ab omni iniuria tueatur, & cùm presbyterum in ea inſtitutum Eccleſiæ non eſſe vtilem cognoſcit, quia fortè frugi non ſit, ſed dilapidator, bonorumq; inhoneſtus B concoctor, Epiſcopo denunciare debet [e].

[e] c. filijs. 16. q. 7.

Non tamen credat Clericus, qui Eccleſiæ patronus eſt, ſibi licere ad eā Eccleſiam ſe ipſum offerre inſtituendum; quamvis alioqui valde idoneus ſit, pluribusq; meritis adiuuetur: nemo enim ſe ingerere debet Eccleſiaſticæ pręfecturæ officijs [f].

[f] ea. per noſtras. co. tit.

Neque habet Patronus vendendi ius per ſe, vel donandi, vel tanquam proprijs vtendi rebus iuris patronatus [g]. Nec vllum omninò grauamen Eccleſiæ imponere poteſt, nihilq; in ipſa præter antiquos & moderatos reditus à locorum Epiſcopis inſtitutos exigere [h].

[g] d. c. quicunque.

[h] c. prætereà. de iure pat.

Nec licet Clericis Eccleſias à parentibus ſuis fundatas propria

pria authoritate retinere, aut A malaicis, vel laicorum filijs concedere [a]: sed sicut Patroni iura per Episcopum minui non possunt, sic contrà non potest Patronus sine Episcopi authoritate ius suum exercere. Verùm laicus Patronus, qui Episcopi neglecta authoritate Clericos in Ecclesia instituerit, possessionésve, aut alia Ecclesiastica bona ex sententia sua liberè distribuerit, anathemate est feriendus: & Clericus qui Ecclesiam per laicos sine proprij Episcopi authoritate acceperit, communione priuatur: si verò in ea etiam persistere non dubitarit, à ministerio Ecclesiastico, & ordine deponetur [b].

a c. consuluit.

b c. præterea. 1. & c. relatum.

Si tamen laicus ius patronatus sibi competens eidem, vel alteri Ecclesiæ, vel alij loco religioso contulerit, quamvis sine Episcopi assensu, concessio valebit, sed nihil tamen per hoc iuri Episcopi derogatur: & tunc quamvis patronus laicus quadrimestre tempus duntaxat ad præsentandum haberet, locus tamen pius, in quem tale ius translatum fuerit, semestri potietur: nam quod ad præsentandi ius pertinet, non laici, cui successit, sed Ecclesiasticorum iuribus vti conceditur [c].

c c. uni. in 6.

Episcopi autem ius in faciendis institutionibus adeò firmum & stabile est, vt quamvis ius patronatus ad exemptos perveniret, nihilo tamen magis Episcopi ius debilitetur [d]. Quinimo si Episcopus aliquis sit Patronus Ecclesiæ in aliena Diœcesi positæ, ipsius sola authoritas non sufficiet, sed ab illius Diœcesis Episcopo instituendus erit ille, quem Episcopus Patronus idoneum præsentarit [e].

d c. cùm seculum.

e ca. significasti.

Cùm autẽ Patronus quempiam idoneum coram Episcopo instituendum constituerit, si eo non repudiato alterum postea æquè idoneum stiterit, vter eorum præferendus sit, iudicio Episcopi relinquetur, si laicus sit Patronus: si verò B collegium, aut persona Ecclesiastica ius patronatus habeat, prior tempore oblatus potior habebitur [f]. At si Episcopus idoneum clericum sibi à patrono oblatum admittere noluerit, alterque ab eodem adductus pariter idoneus, & ab Episcopo admissus corporalem possessionem acceperit, melior possidentis erit conditio: quoniam ante quàm præsentatio per Episcopum admittatur, & approbetur, ratum non est, quod à Patrono fuerit inchoatum [g].

f c. si autem.

g c. quod autẽ.

Episcopus tamen, qui virum idoneum ad se à patrono adductum, dolosè recusarit instituere, de beneficio competenti providere illi compelletur [h].

h c. pastoralis [illegible]

Episcopus verò solus etiam illis Ecclesijs providebit, de quarum patronatu contentio cùm esset inter Ecclesiasticas personas, vltra sex menses à vacationis tempore electio Rectoris sit dilata, vel vltra quatuor, cùm laici essent, qui disceptabant [a].

a c. eam te. c. cū propter laicorum.

Vt tamen nullum ex hoc illi in posterum præiudicium fiat, qui superior in lite fuerit, qui ipse eum sistere debeat, quem Episcopus instituerit, & cæteros omnes deinceps, qui in ea Ecclesia erunt instituendi [b].

b c. si verò ordinatio.

Aliud deinde est ius, iuri patronatus in multis simile, sed ab eo tamen etiam in multis absimile, id est, cùm religiosi Ecclesiam aliquam sibi subiectam habent, tam quoad spiritualia, quàm quoad temporalia, in qua tamen pleno iure instituere non possunt, nec curam populi committere, sed authoritas Episcopi desideratur. Nam hoc ius ita à patronatu differt, quòd, qui illud habent, ipsi reditus Ecclesiæ illius percipiunt, & congruam portionem Rectori asignant: at qui patronatum habent, nihil redituum percipere possunt, sed integri proventus Rectori instituto permittuntur [c].

c c. un. de Capel. mona. in 6. ubi gl. & cle. un. de sup. neg. præla. ubi gl. Abb. ca. extirpādæ. §. quia verò. de præbend.

DE RELIGIOSIS DOmibus, earumq; subiectione,

TITVLVS XI.

A Sciendum est, hoc generale esse, vt quodvis monasterium, vel quælibet Ecclesia ei Episcopo subiecta sit, in cuius sita est Diœcesi, nisi ea Ecclesia, vel monasterium priuilegiū exhibeat, quo se probet iurisdictioni eius subtractum [d].

d c. pe. & c. cùm venerabilis. de religi. do.

Nec ideo Episcopi iura in Ecclesia suæ Diœcesis minuentur, quòd illa Ecclesia alteri vnita sit alienæ diœcesis Ecclesiæ [e].

e c. 2. eod. tit.

Si verò ambigi contingat, cuius Episcopi ea diœcesis sit, in qua extat Ecclesia, & propterea incertum sit, à quo sit Basilica consecranda, ad illum eundum erit Episcopum consecrationis gratia, qui in eo loco B hactenus Episcopalia iura exercuerit [f].

f c. 1. ubi Abb.

Sunt tamen quandoque Ecclesiæ proprijs priuilegijs ab Episcoporum Iurisdictione immunes, & solius Apostolicæ sedis ditioni parent [g]. Cæterùm per exemptionem Ecclesiæ concessam, ipsa Ecclesia, & ipsius monachi, vel Canonici, clerici etiam, & conversi, perpetuoque oblati, non autem Ecclesiæ eiusdem presbyter, qui parrochianorum curam habet, quo ad ea, quæ ad curam eandem pertinent, nec ipsi parrochiani intelligūtur exempti. Verùm si Canonici alicuius Ecclesiæ eximantur, ipsi soli Canonici, non autem Ecclesia, vel alij eius clerici, sunt exempti. Si

g c. recepimus. c. cum Capella. de priuileg.

Si autem Clerici cuiusvis Ecclesiæ eximantur, tunc tam Canonici, quàm alij Clerici eximuntur, non tamen Ecclesia, nisi aliud in exemptionis priuilegio exprimatur [a]. Item quamvis monasterium aliquod exemptum sit, hoc priuilegio tamen Capellæ ei subiectę perfrui non concedũtur [b]. Et demum, quibus certæ rei, vel loci ratione priuilegium exemptionis concessum est, eodem priuilegio pro alia re, alióve loco non potientur [c].

a c. per exemptionem. de priuil. in 6.

b c. ex. extra. de priuileg.

c c. cùm Capella. ex. de priuileg.

DE CONSECRATIONE Ecclesiæ, vel altaris,

TITVLVS XII.

Non est autem temerè concedendum, vt cuivis liceat suo arbitrio Ecclesias pônere, sed, vt rei tantæ sua dignitas, quantum fieri potest, seruetur, certę solennitates introductæ sunt, quę pręire debeant in Ecclesia facienda.

Nam primùm nemo Ecclesiam ædificare debet, ante quàm Episcopus ciuitatis eò accedat, & crucem ibi figens publicè atrium describat: ac priùs ille, qui ædificaturus est, præfiniat, quæ ad Luminarium, & Custodum sumptus sufficiant: & demonstrata donatione, sic domũ ædificet: qua erecta, atrium aqua benedicta aspergatur [d]: postea per consecrationem Deo ab Episcopo dedicetur, cum

d c. placuit. 1. q. 2. c. 1. de consecrati. dist. 1.

A missæ celebratione [e]. Consecratio autem fit superficiei interioris parietum delinitione cum crucibus [f]: sed oratorium non consecratur, quia ad orandum, non ad celebrandum ædificari solet [g].

e c. omnes Basilicæ. 1. distinct.

f Ab. c. proposuisti. n. 7. eo. tit. de consecrat.

g c. fi. de censibus.

Ecclesijs Deo semel sacratis non est iterum consecratio adhibenda, nisi aut incendio, aut alia ruina desecratæ sint: quo casu omnia ex integro agenda erunt, perinde ac si nunquam consecratæ fuissent.

Sed & si incertum sit, vtrùm olim consecratæ fuerint, an id minùs, cùm nec certa scriptura, nec testes existant, à quibus indubitatè id sciri posit, nihil

B prohibet eos denuo à Capite consecrari.

At cùm Ecclesiæ aut homicidio etiam citra sanguinem, aut seminis, vel sanguinis humani effusione fœdantur, ea labes vino aqua diluto, & cinere abstergenda est: quæ appellatur Recõciliatio [h]. Ecclesia autẽ non consecrata, cuiuscunq; seminis fuerit, vel sanguinis effusione polluta, aqua protinus exorcizata lauanda est, ne diuinæ laudis organa suspendantur [i].

h ca. Ecclesijs semel. ea. distin. c. proposuisti. ubi Ab. ext. eo. titul. & ca. solennitates. 1. ead. distin.

i c. fi. extr. eo.

Quod autem diximus, Ecclesiam post consecrationem pollutam posse reconciliari, & à macula invsta purgari, etiam de cœmiterio Ecclesiæ intelligendum est: nam si Ecclesiæ contiguũ sit cœmiterium, pol-

luta Ecclesia & ipsum pollutum erit, nec debebit quis in ea ante abstersioné sepeliri: quod contrà erit, si ab Ecclesia seiunctum fuerit cœmiterium: ipso verò cœmiterio polluto, quamvis Ecclesię annexo, non tamen Ecclesia polluta erit [a].

a c. un. eo. tit. in 6.

Consecratio Ecclesiæ etiá priuatis diebus fieri potest [b]: quãvis sacri ordines nõ, nisi statutis à iure diebus, conferri possint, vt suprà docuimus: honestiùs tamen in diebus festiuis consecratio fiet [c]. Ecclesiam, in qua mortuorum cadauera fidelium, siue infidelium, sepeliuntur, sanctificare non licet: sed si apta videtur ad consecrandum, inde evulsis corporibus, & rasis parietibus, & tignis eius loci, reædificetur: sed si hęc consecrata antè fuerit, missas in ea celebrare licet, tamen si fideles fuerint, qui in ea sepulti sunt [d].

b c. 2. extr. eo.

c c. habetur in Pontificali.

d c. Ecclesiam. de consecr. dist. 1.

Non solùm autem Ecclesia certis solennitatibus sacra efficitur, sed etiam altaria statas solennitates quasdam desiderant in eis consecrandis, nec nisi lapidea sint, consecrari possunt [e]. Solennitates sunt hæ: nam post altaris invnctionem Chrismate factam, & benedictionem ei à summo Sacerdote tributam [f], in facie ipsius altaris, vel dextro cornu fenestella aperitur, in qua sacræ sanctorũ

e c. altaria. ea. dist.

f c. uni. §. fin. ex. de sacr. unc. c. altaria. c. placuit. ea. dist.

A reliquiæ conduntur, vnà cum nomine illius sancti, cui altare dicatur, & nomine Episcopi ipsius, qui sacram facit, quæ fenestella deinde paruo lapide vel quadrato, vel rotundo operitur, qui lapis sigillum appellatur [g]: quæ in altari immoto & stabili procedunt. Sed & alia altaris forma est, quod portatile, seu viaticum appellatur, quia per diuersa loca facilè trãsferri potest, & itineri etiam est aptum, estque lapis paruus foramen habens, & consecrationem, lapide superimposito [h].

g Ab. c. 1. ex tra. eod.

h Ab. d. c. 1.

Possunt etiam plura altaria in eadem Ecclesia simul consecrari [i].

i c. cum sit. ea. eod.

B Altari autem amoto, & sigillo fracto & diminuto, denuo id consecrabitur [k].

k c. 1. extr. eo.

DE ECCLESIIS ÆDIficandis, vel restituendis, vel sarciendis,

TITVLVS XIII.

SI quando contingit Ecclesias instauratione aliqua egere, putà vt tecta, aut parietes ruinam minantes sarciantur, vel fulciantur, aut iam lapsi restituantur, subire hoc onus debebit ipsius Ecclesiæ rector, si quarta huic vsui à sacris Canonibus ex reditibus Ecclesiæ assignata non sufficiat, et ipsi Rectori proventus supersint,

sint, vnde hos sumptus ferre posit, nullaque cōsuetudo hoc oneris ad laicos transtulerit[a].

[a] c.1. ubi gl. & c. de his. de Eccles. ædifican.

Item sciendum, licere interdum in aliena parrochia nouã Ecclesiã ædificare, si publica vtilitas id flagitet, veluti si ita longè absit parrocha Ecclesia, vt nō facilè animabus curæ eius creditis, vbi necessitas exegerit, p̄stò esse posit: ex quo sæpè eveniat plures animas in periculũ adduci: tunc enim Ecclesia construi poterit, quæ animabus oportunior sit, & ipsi Ecclesiæ veteri ius Rectoris in ea præsentandi vnà cum patrono, qui eã fundauerit, competet[b].

[b] c.3. ex eo. t.

DE RENVNCIATIONE,

TITVLVS XIIII.

Qvi beneficia, vel dignitates aliquas habent, illas interdum renunciant: quod cum venia prælati, cui subsunt, facere debet[c]. Nam si vel prelato inconsulto, vel fortè in manibus Laici cuiuspiam quis sacerdotium suum abdicarit, nulla erit abdicatio, quod ad Prælati præiudicium attinet. Sanè ipsi renuncianti oberit, hoc laico tribuisse, vt in eius manibus suum beneficiũ cederet, idemq; ab eo sibi conferri pateretur: nã hoc ipso beneficio erit spoliandus[d]. Puram quoque & liberam esse oportet renunciationem, quæ in manibus Ordinarij fit[e]. Quisquis autem beneficium suum semel renunciarit, sciat sibi ad illud repetendum viã esse interclusam[f]: cuius qui dē renunciationis, vel ex ipsius renunciantis confessione, vel etiam Episcoporum literis indubitatum sumetur testimonium[g]. Sed etsi nondum cesserit, cedendi tamen à Prælato licentiam impetrarit, non licebit ei postea consilio mutato à cessione abstinere, sed à Prelato cedere cogendus erit[h]. Quòd si contigerit eum, qui vltrò reddiderit beneficium, denuò ad illud eligi, nihil ei obstabit olim facta renunciatio, quamvis etiã iureiurando firmata esset[i]. Itē si quis probauerit, se non vltrò, sed coactum metu resignasse, audiendus erit: adstringiturque reus, qui ei voluntariam exceptionem obijcit, in exceptione causam exprimere, qua ad renunciandum actor adductus fuerit[k].

[c] c. admonet. ext. eo.

[d] ca. quod in dubijs. ext. eod.

[e] c. ex parte. ubi glo. & Doct. de offic. de leg. c. fin. de pact. ca. tua nos. de simon.

[f] c. ex transmissa.

[g] c. in præsentia.

[h] ca. quidam.

[i] c.2.

[k] c. super hoc.

Si quis amica & beneuola Canonicorum gratia potius, q̃ literarum Pontificiarum authoritate cupiens beneficium consequi, ipsorum Canonicorũ arbitrio mitis se submittere dixerit, non propterea videtur literarum Pontificiarum, quas habebat, fauorem hac sua comitate repudiasse, nec ei nocebit illiberalis Canonicorum contumacia detrectantium literas

a c. ueniẽs ad Apostoli.

Pontificias exequi [a]. Quod etiã certius erit, vbi ex ipsis literis institutio iam secuta erit: tunc enim, quod plus est, etsi ipsis aduersarijs literas Apostolicas, veluti eas abnuens, & Canonicorũ gratiæ tantùm se submittẽs, reddidisset, hoc tamen facto institutionis sibi quæsitæ iure ex cõtumaci aduersariorum & impudenti pertinacia, non priuabitur. Potuisset tamen illi hoc incautum eius factum nocere, si nondũ institutus fuisset, cũ literas Apostolicas prodegit [b].

b c. sanè.

Item si quis Prælatus, dũ corporis ægritudine oppressus breuì se moriturum suspicaretur, suos subditos absoluerit, ne sibi parêre tenerentur, non idcirco tamen præfecturam videtur abdicasse [c]. Potest Episcopus, qui vel persecutionem veritus, vel adversa valetudine, aut inscitia deterritus, vel simoniæ vitium (quod clam se in sui cõmodum fuerat commissum) perosus, aliáve simili causa adductus Episcopatum deposuerat, seq; ad religionẽ transtulerat, ad Episcopatũ denuò assumi: quod tamen ei tunc non permitteretur, cùm propter suum crimen se ab eo remouisset [d].

c c. lectæ.

d c. quod trãslationem.

Renunciatio etiam per Procuratorẽ ad hoc specialiter constitutum fieri potest, & sera erit domini pœnitentia tunc mandatum revocare volentis, cùm procurator animi ipsius ignorans mutationẽ, Prælato nõ minùs ignorãti iã beneficiũ reddiderat, nisi vel ꝓcurator, vel Prælatus dolosè curassent, ne ad se revocationis nunciũ ꝑveniret [e].

e clem. unica

Non tamẽ omnibus permittitur officiũ, vel dignitatẽ suam arbitrio suo deponere: nam &, si Episcopus aliquis senectutẽ causatus, successorẽ sibi dari postulet, nõ facilè impetrabit, si alioqui Ecclesiæ vel necessarius, vel saltẽ vtilis, videatur [f]. Si qs tamẽ aperto mortis in discrimine versetur, dũ Episcopatus sui administrationẽ strenuè gerere studet, & in Ecclesia sua morari conatur, poterit missionem impetrare [g]. Sed & aliæ sunt causæ, quæ deponendi Episcopatus iustam tribuunt excusationem, quas Innocẽtius III. epistola sua ad Arelatẽsem Episcopũ dilucidè cõplexus est: vt, tenuis & malè firma corporis valetudo, conscientia criminis, inscitia, si plebi sit invisus: si ei offendiculo, seu scãdalo sit: si irregularitatem contraxerit [h].

f c. 1. extra

g c. ad supplicationem.

h c. nisi cum pridem.

Prẹlatus aũt, qui summo Põtifici immediatè subest, non potest ab alio, q̃ ab ipso summo Põtifice, præfecturæ, quã gerit, vacationem impetrare [i].

i c. fi. extra

Qui Prẹbendã suã exilẽ ideo abdicauit, vt alij noceret, quẽ ꝑsumebat literarũ Apostolicarũ authoritate aliã pinguiorẽ propediem habiturũ, nisi hac tenui dolo suo præveniretur, nihil agit.

git: sed si ipsemet eam maiorē in se transferri curauerit, vtraq; carebit. Hîc enim manifesta apparet fraus, quę tegi nō potest[a].

a c. fin. in 6.

Sciendū est etiam summum Pontificem renunciare posse[b].

b c. 1. in 6.

DE IMMVNITATE Ecclesiarum,

TITVLVS XV.

VT Clerici diuinis commodiùs vacare possint, advertunt Canonicę leges, ne vlla eis onera per laicos imponi possint, sed vt ab omni grauamine & tributo immunes custodiātur, omniaq; eis priuilegia indulgeātur, ꝑpter quæ ab omni vexatione securi, vni Deo omnem operam suam colendo nauare possint.

Quapropter plena personarum, & rerum suarum immunitate à laicis perfrui debēt: ideóque ex Concilio Lateranēsi sancitum est, ne secularis potestas vllum onus, vel tributum clericis, aut Ecclęsijs imponāt: quod si nō seruarint, & moniti nō destiterint, ipsos, eorumq; fautores à Christianorū cōmunitate exterminat, nec priùs restitui eos permittit, q̄ Clericis eo modo læsis integrè satisfecerint.

Permittitur tamen ab eis aliquid percipi, vbi maximam necessitatem, vel evidentē Ecclesiæ vtilitatē viderint, cui rei secularium facultates nequaq̄ satis A fuissent futuræ[c]: idq; cernēs Episcopus & Clerus subveniendum ei iudicarit.

c c. non minùs.

Constitutiones autem & sententiæ contra suprà dicta factæ, inanes & irritæ esse decernuntur, nec suprà dicta excommunicationis pœna solutus quis erit, quamvis post legem violatam, pœnamq; admissam officium deposuerit, nisi satisfecerit, eademq; pœna etiā successorē devincit, nisi damnū à prædecessore suo illatū intra mensem restituerit[d]. Quod cùm ab Innocentio III. in generali Concilio statutū esset, eius constitutionē Alexander IIII. constitutione promulgata nō modò ap- B probauit, sed etiā amplificauit, vt ex ea ꝑcipi potest[e]. Postea Bonifacius VIII. declarauit, leges suprà dictas cōtra collegiū, vniuersitates, personasq; singulares cuiusvis dignitatis, aut cōditionis extendi, quicūq; ab Ecclesijs aut Clericis pro eorū personis, aut rebus, aliquid vectigalis, vel portorij nomine, seu cuiusvis alterius tributi titulo exigere ausi fuerint: pœnamq; addidit interdicti, vel excommunicationis, legis violatoribus[f]: quos ita interdictos, vel excommunicatos publicè pronunciari Episcopus curare debet[g].

d c. aduersus.

e c. 1. de immu. Eccles. in 6.

f c. quanquā. de censib. in 6.

g c. cler. præsenti. de censib.

Sed cū ex Innocentiana lege quædam quasi ansa laicis Principib. oblata videretur clericos & Ecclesias expilandi hac sp-

cie, quòd eorum Laicorum necessitas postularet, vt à Clericis suppetias expectaret, vel quòd Clerici eas vltrò offerrent, atq; ita laici Principes efficerent, vt clerici metu impulsi eorum nutui tanquam necessaria voluntate impulsi obtemperarent, tributa laicis Principibus frequẽter pendentes, idcirco vt huic astutiæ obuiàm iretur, edixit idem Bonifacius, vt quicunque Prælati, vel Ecclesiasticæ personæ religiosæ, vel seculares cuiusvis nominis, vel generis tributũ laicis soluerint, aut promiserint absque authoritate sedis Apostolicæ, sententiam excommunicationis incurrant [a]. Quã Bonifacij constitutionem cùm Benedictus XI. declarasset, ad eos non extendi, qui spontè soluissent, aut qui à spontè soluentibus accepissent [b], Clemens V. vt primùm ad sedẽ Apostolicã assumptus est, decreuit Bonifacij constitutionẽ cũ declarationibus Benedicti, & quicquid earum causa sequutũ esset, revocari oportere, & pro nullis & infectis haberi, vtq; omnino Lateranensẽ & generale conciliũ seruarentur in his, quæ de hac materia statuerunt [c].

a ca. clericis. de immu. eccle. in 6.

b Extrau. de immun. Eccles.

c cle. uni eo. tit.

Hæc quoq; inter Ecclesiastica priuilegia cẽsentur, quòd in Ecclesiasticis domibus laici iudices, neq; iudicare, neq; hospitium quærere possunt [d]: & præsertim causæ, quibus de sanguine, vel pœna corporea tractatur, in Ecclesijs, vel cœmiterijs agitari prohibentur [e]. Item liber homo ad Ecclesiam confugiens non est ab ea ad mortem, aliámve pœnam corporeã trahendus, quodcunq; crimen patrarit, nisi vel publicus latro sit, vel nocturnus agrorũ depopulator, quíve itinera frequentata, & vias publicas obsidet, insidijs in viatores paratis. Hi enim ab Ecclesijs extrahi possũt immunitatis securitate nõ prę-stita [f]. Ecclesiæ quoq; non cõsecratæ, quę propriè Basilica appellatur, dum in ea diuina officia celebrentur, eadem immunitatis priuilegia tribuũtur: qa diuinis obsequijs dedicata nullius est temerarijs ausibus prophananda [g]. Si quis tamẽ delicti impunitatẽ ita se consecuturum sperans, homicidiũ, aut membri mutilationẽ in Ecclesia ipsa, vel eius cœmiterio patrare ausus fuerit, quæ nisi ab Ecclesia, in quam confugit, defensum se iri sperasset, non fuerat commissurus, tam impio homini Ecclesia nulli adiumento, vel præsidio, esse debet: frustra enim legis auxiliũ implorat, q eã violat [h]. Et hæ quidem sunt immunitatũ species, quibus Ecclesiæ Ecclesiasticæq; psonæ pfruũtur, & si quæ pręterea sunt, ex latioribus Decretalium Epistolarum, aut Decretorum voluminibus petendæ sunt.

d c. 1. de immu.

e c. cùm Ecclesia Dei.

f c. inter alia.

g c. Ecclesiæ in qua.

h c. si.

Non

Non tamen ita plena immunitate perfruuntur, quin & ipsę interdũ aliquid oneris ferre cogantur: nam & à murorum custodijs magna imminente necessitate excusationem non habent[a], & onus procurationis, quæ prælato visitanti persoluitur, effugere non possunt: qua de re suprà à nobis, quãtum ad rem necessarium esse duximus, tractatum est[b]. Item si quis ab initio cùm Ecclesiam fundaret, vel suis opibus locupletaret, vt eius patrociniũ nansisceretur, aliquos sibi reditus Episcopo annuente ab Ecclesia illa reseruarit, non licebit illi Ecclesiæ hoc oneris detrectare[c]. Quod non minùs procedit, si res aliquod onus habens annexum à laicis ad Ecclesiam trãsferatur: onus enim suum rem sequetur, & Ecclesiam quoque tenebit[d].

Decimarum quoq; Romano Pontifici soluẽdarum onus Ecclesiam interdũ adstringit, sed frequentiùs ipsi Ecclesiæ à laicis decimæ soluũtur: de qua re mox subijciemus.

a c.2.

b sup. titul. de procurat.

c c. præterea quoniam. de Iure patro.

d c. quanto. de cẽsi. c. procurationes. de censib. q. 1. c. si quis laicus. gl. cle. 1. uer. solita. de censib.

DE DECIMIS, TITVLVS XVI.

Decimas à Populo sacerdotibus ac Leuitis esse reddẽdas, diuina sanxit authoritas[e]. His enim verbis præceptum diuinum emanauit, Decimas primitias non tardabis A offerre[f].

e c. decimas. 16. q. 1.

f Exod. 22.

Sunt enim Decimæ egentiũ animarum tributa, quas si quis dederit, non solùm vbertatem fructuũ recipiet, sed etiam corporis ac animæ salutem consequetur[g].

g c. decim. 16. q. p.

Et Decimæ, vel prædiorum, quæ aliquis possidet, ratione debentur: vel propter lucra ex hominis industria & opera quę sita. Et hę Personales decimæ appellantur, illæ Prædiales.

Soluuntur autem decimę de fructu omni prædiorum, de fœno, lana: de proventibus molẽdinorum, etiam eorum quæ vẽto impelluntur: de Piscinis, apibus[h], vino, grano, fructibus ar- B borũ, pecoribus, hortis, de militia, de negotiatione, & de omnibus denique bonis.

h c. prouenint. c. nun. eod. tit.

Et ad eas soluendas censura etiam Ecclesiastica cõpelli quis potest[i]: idq; simpliciter & de plano, sine strepitu & figura iudicij[k].

i c. non est. c. seq. & c. ex parte.

k cle. dispendiosam. de iudic.

Hoc autem differunt decimę prædiorũ à Personalibus, quòd in Decimis Prædialibus soluendis nullæ deducuntur expensæ[l]: nam neque semen, neque sumptus colendo agro facti ante decimas capi possunt[m], nec impensæ pro reparanda re factę ex fructibus, vel pẽsionibus, detrahuntur, veluti expensa domui, aut molendino, aut similibus reficiendis, vel sarciendis. Item si sumptu melior factus sit

l c. ex parte. et c. non est. in fin.

m c. tua nobis.

ager, vel vinea, si grex substitutione in capitum demortuorũ loco facta seruatus sit, vel auctus. His, inquam, erogata modis decimas haudquaquam imminuent[a]. Nec famulis, aut mercenarijs mercedes debitæ ante exolutas decimas persolui debent, sed decima fructibus lectis confestim reddenda est[b].

a c. pastoralis.

b c. cùm homines.

Quæ verò ex rebus opera industriaque nostra, putà ex negotiatione, partis, debentur decimæ, non, nisi detractis expẽsis, æstimandæ sunt[c].

c gl. d. c. pastoralis. gl. d. c. ad Apostolicæ. uer. personales.

Personales Decimæ ad illam parrochiam spectant, quæ diuina sacramẽta ministrat[d]. Quòd si duæ parrochiæ inter se certent, quia altera Baptismatis sacramentum conferat, altera autem cætera sacramenta omnia, illa potior habebitur, quæ baptizat[e]. Prædiales verò decimæ ad illam parrochiam deferri debent, sub qua prædia existunt. Quòd si ea prædia è celebritate & frequentia hominũ & Ecclesiarum ita remota sint, vt nulli Ecclesiæ subesse dici posint, Episcopo decimæ soluentur, consuetudinis tamen, si qua ibi fuerit, non negligetur authoritas[f].

d c. ad Apostolicæ.

e c. cùm contingat. colu. 2. in p.

f d. c. ad Apostolicæ. Ab. d. c. cùm contingat.

Laicus certè incapax decimarum censetur[g].

g c. quamuis. c. prohibemus. de decim. c. causam. ubi Doctor. de præscript.

Decimarum quoque solutio priùs facienda est, quàm cẽsus, vel tributi. Quòd si censuũ, aut tributorum solutio decimas A præcesserit, ab ipsis quoque tributis, & censibus, decima deducetur[h]. Ecclesiæ quoque ipsę interdum ad decimas Rom. Põtifici soluendas compelluntur, si pro vniuersalis Ecclesiæ vsibus sit necessarium: quo casu si quis dubitet, de quibus rebus solui debeant, diffusè hoc declarauit Bonifacius VIII. sua Constitutione[i], & nõnulla quoque addidit Clemẽs V. vt ex amborum Cõstitutionibus vobis patêre potest[k].

h c. cum nõ sit in homine.

i in ext. com. cun.

k cle. 2. ubi gl.

QVANDO, ET QVIbus solennitatibus res Ecclesiæ alienari possunt,

TITVLVS XVII.

B QVamuis leges Pontificiæ curent, ne clericis facultates idoneæ ab Ecclesia desint, & propterea illis præbendas suggerant, ea tamen bona clericorum ipsorum in dominio censeri nemo existimet, vel quòd illis posint suo arbitrio vti, & in quoscunque vsus transferre: nam præter quàm, quod suprà docuimus, quibúsnam vsibus sint illę facultates destinatæ, pręterea etiam cauendũ est, ne alienentur, ne patrimonium Petri prodiga Prælatorum, & clericorum libidine exhauriatur: quo facto inæstimabile damnum Ecclesiæ inveheretur, si opes deinde non suppeterent, quibus subleuari possent, qui ministerijs diuinis omnẽ operam

ram suam dicarunt.

Quapropter ex Concilio apud Syluanum statutum est, ne cui liceat alienare rem immobilem Ecclesiæ, nec mancipium, neque specialis hypothecę titulo cuiquam addicere. Alienationis autem titulo diffinitum est contineri cóductionem, donationem, véditionem, permutationem, & emphyteuticum contractum perpetuum[a]: & sancitum est, Leoninę Constitutioni subiacere eos, qui hanc Concilij cóstitutionem fuerint tráſgressi, nempe vt officio priuentur, & omne damnum illatum Ecclesię restituant ipsi, qui contractum inierint, aut eorum successores: tabelliones autem de alienatione instrumenta conficientes ex eadem Leonina Cóstitutione relegantur, & iudices alienationi authoritatem pręstantes, bonis & dignitate priuantur[b]. Quibus Symmachus pię memorię summus Pótifex addidit, vt si quis presbyterorum, Diaconorum, seu defensorum, alienanti prædium Ecclesiæ subscripserit, anathemate feriatur, nisi fortè & alienator, & qui acceperit, celeri restitutione sibi prospexerint, & liceat præterea quibuscunq; Ecclesiasticis personis contradicere, & rem cum fructibus alienatam repetere[c]. Sed & Clemens V. in Concilio Viennensi constituit[d], Ne quis reli-

a c. nulli. de rebus Eccles. non alien.

b l. iubemus. §. œconomus. C. de sacros. Eccl.

c c. si quis presbyterorum. extr. co. tit.

d cle. p. co. tit.

A giosus monasterio, prioratui, Ecclesiæ, seu administrationi cuivis præsidens, iura, reditus, aut possessiones eiusdem alicui ad vitam eius, seu aliud certum tempus pecunia etiam inde recepta quovis modo concedat, nisi necessitas, aut vtilitas monasterij, prioratus, Ecclesię, aut administrationis huiusmodi hoc exposcat, Conventus sui, aut si Conventum non habeat, prælati proprij assensu accedente, & qui contra hæc fecerit, pœnam suspensionis ab officio eo ipso incurrat, nec ex concessione ipsius recipiéti ius aliquod acquiratur: quod tamen ad locationes, vel etiam redi- B tuum, aut fructuú venditiones ad tempus modicum faciédas non extenditur[e]. Prohibentur item Ecclesiæ, earumq; bona immobilia, & iura Laicis subigi, absque Capituli consensu & Romani Pótificis venia: sed & omnes contractus, quovis sint robore muniti, contra hæc celebrati, inanes decernuntur: nec impunè abeunt Pręlati, qui hęc fuerint transgressi, & Clerici, q sese nó opposuerint: sed & Laici, q Prælatos ad hoc cópulerint, dignis pœnis subijciuntur[f]. Cùm igitur incidút tépora, quib. vel vtile est Ecclesię, vel fortè ét necessarium alienationem fieri, ei erit consulendum cú totius cleri tractatu, cósensu, & subscriptione[g]: qua forma nó

e d clem. p.

f c. 2. in 6.

g c. non liceat. c. alienationes. c. sine exceptione. 12. q. 2.

seruata, nullius erit momenti alienatio [a]. Sed longè omniũ plenissimè huic rei ꝓuidit Paulus Venetus II. dum sua constitutione, quæ in viridi est obseruantia, prohibuit omnium rerum & bonorum Ecclesiasticorum alienationem, omneque pactum, per quod dominium ipsorum transfertur, concessionem, hypothecam, locationẽ, & conductionem vltra triennium, necnon infeudationem, vel contractum emphyteoticũ, præter quàm in casibus à iure permissis, ac exceptis rebus & bonis in emphyteusim ab antiquo concedi solitis (& tunc Ecclesiarum evidenti vtilitate) dẽptisq; fructibus & bonis, quæ seruando seruari non possunt, pro instantis temporis exigentia, prædecessorum constitutionibus, prohibitionibus & decretis alijs sup hoc editis in suo robore nihilo minùs relictis: & decreuit, Contra hæc facta nullius omninò roboris & momẽti fore, & tam alienãtem, quàm eum, qui alienatas res & bona prædicta receperit, sententiæ excõmunicationis subiacere. Alienanti verò bona Ecclesiarum, monasteriorum, locorúmque piorum quorumlibet incõsulto Romano Pontifice, aut cõtra ipsius constitutionis tenorem, si Pontificali, vel Abbatiali prę fulgeat dignitate, Ecclesię ingressum interdicit: qui si per

A sex menses immediatè subsequentes sub interdicto huiusmodi obstinatis auribus perseuerarit, regimine & administratione Ecclesiæ, vel monasterij, cui præsidet in temporalibus & spiritualibus, sit eo ipso suspensus. Inferiores verò Prælati, Commendatarij, & aliarũ Ecclesiarũ rectores, beneficia, vel administrationem quomodolibet obtinentes, prioratibus, præposituris, dignitatibus, personatibus, administrationibus, officijs, Canonicatibus, præbendis, alijsque Ecclesiasticis cum cura, & sine cura, secularibus, & regularibus beneficijs, quorum res &

B bona alienarunt, dũtaxat ipso facto priuati existant, illaque absque declaratione aliqua vacare censeãtur, possintque per locorum Ordinarios, & alios, ad quos eorum collatio pertinet, personis idoneis (illis exceptis, quæ propterea priuatę fuerint) liberè de iure conferri, nisi aliàs dispositioni Apostolicę sedis sint specialiter reseruata, vel generaliter: & nihilo minùs alienatæ res, & bona huiusmodi ad Ecclesias, monasteria, & loca pia, ad quæ ante alienationẽ huiusmodi pertinebant, liberè revertantur [b].

Non licet etiam Episcopo, vel Abbati terram vnius Ecclesiæ ad aliam vertere, quamvis ambæ in eius sint potestate: si tamen

a c. 1. in 6.

b in extrav. 1. de reb. Eccles.

tamen eam commutare voluẽrit, cum ambarum cõsensu hoc faciat [a].

a c.1.extr.eo.

Et permutationes rerum Ecclesiasticarũ ab antecessore inconsultè factę à successore emẽdari poterunt [b].

b c.2. de rer. permut.

Causę autem iustę ad alienationẽ rei Ecclesiasticæ esse possunt: veluti si ære alieno ita sit oppressa Ecclesia, vt illi exoluẽdo fructus non sufficiant: si rem alienet, quò meliorem emat: si captiuos Christianos redimere velit: aut si res, quę alienatur, damno potiùs & oneri sit Ecclesię, quàm emolumento [c].

c Ab.d.c.nulli.

Sed interdum etsi nulla solẽnitas in alienatione facienda posthabita sit, ab ea tamen resilire licebit, vt si graue dispendium ex ea alienatione ferat Ecclesia: rescindetur enim tunc alienatio per in integrum restitutionem [d].

d c.p. de reb. Eccl.nõ ali.

Sed cùm ex suprà dictis appareat, ne Ecclesiasticis quidem personis licere Ecclesiasticas res alienare, quo detestabilior est iudicanda Principum secularium temeritas, qui falcem in messem alienam inijcere, resq; Ecclesiasticas prophanis sacrilegísque manibus contrectare, easq; iure suo, quasi earum dñi sint, alijs donare nõ dubitarint, atque ita egentium clericorum substantiam rapere, vel qui ab eis hęc petere ausi fuerint: quippe hoc modo tentata irrita esse A omnia ex Concilio Lugdunensi iubentur, hocque impium & temerarium hominum genus à communione Ecclesiæ excludi [e].

e c.2.extr. eo. de reb. Eccl

DE PECVLIO Clericorum,

TITVLVS XVIII.

INquirendum est pręterea, si quis presbyterorum de reditibus Ecclesiæ, vel oblationibus, vel votis fidelium, alieno nomine res comparauerit, quia quemadmodum suo, ita nec alieno nomine fraudem facere presbyter de facultatibus Ecclesiasticis potest, quoniã hoc B sacrilegium est, & par crimini Iudę, qui sacras oblationes asportabat, & furabatur [f]. Et qui patrimonij nihil habebat presbyter, quo tempore ad sacrum ordinẽ promotus est, si postea prædium emerit, Ecclesię illud acquirit, ad quam inops promotus est [g]. Idcirco Episcopus res, quas Ecclesiæ occasione post consecrationem acquisierit, proprię Ecclesię relinquere tenetur [h]. Et presbyter, qui diœcesim tenet, de his quę emerit, ipsius Ecclesię nomine conficere instrumẽta debet, aut ab ea discedere [i]. Si quis sanè clericorũ agellos, vel vineolas sibi parasse sustentandę vitæ causa probatus fuerit, vsque ad obitum suum ea posśidere poterit,

f c. inquirẽdũ. de pecu.cle.

g c.1. eo tit.

h c.3. eo tit.

i c.2.

sed post eius decessum Ecclesię erunt restituenda, nec testamẽtario, aut successorio iure cuiquam hæredum prohæredúmve relinqui possunt, nisi forsan cui Episcopus propter obsequia Ecclesiæ præstita elargiri voluërit [a].

a c. fin.

DE TESTAMENTIS,

TITVLVS XIX. ET *ultimus*.

Non alienum fuerit hoc loco breuiter etiam de testamentis aliqua retulisse: nam etsi nobis propositum sit hoc volumine ea duntaxat tractare, quæ Pontificij iuris propria sint, tamen quia hæc materia secundum ius nostrum propria quędam præcepta habet à iure ciuili discrepantia, necessarium esse duximus, ea quoque demonstrare, sed primùm tamẽ ab ipsis Iureconsultis Cæs. diffinitionem mutuemus.

Est igitur testamentum nostræ voluntatis iusta sententia de eo quod quis post mortem suam facere voluërit [b]: in quo condendo quamvis leges Ciuiles maiorem testium numerũ requirant, ius tamen nostrum

b l. 1. ff. eod.

A ea quoque testamenta recipit, quæ coram suo presbytero, & tribus vel duabus alijs personis idoneis facta sint, & executionem eis concedit omni consuetudine reiecta, quæ maiorẽ testium numerũ desideraret [c].

c c. cùm esses. eod. tit.

Item hoc iure, qui extremam voluntatem suam in alterius dispositionem confert, non videtur intestatus decedere [d]. Nec minùs executionem merebitur testamentum ad pias causas, quamvis per verba enunciatiua ad aliud prolata scriptum sit [e].

d c. cùm tibi.

e c. fi. de success. ab intest.

Sciendũ est, Episcopis, Presbyteris, & alijs clericis, qui per hæreditatem, vel alium modũ, B intuitu personæ aliquid acquisierint, donare id licere, cui voluerint, dum viuunt: sin antè obierint, quàm hoc fecerint, altari, cui seruiũt, omnia perpetuò consecrantur, & in ius eius trãseunt, si nullos consanguineos habeant [f].

f c. 1. de success. ab intest. ubi gl.

III.

DE SACRAMENTIS *Ecclesiæ*.

Hæc de rebus sufficiant, nũc de Sacramentis Ecclesiæ tractemus.

FINIS LIBRI SECVNDI.

M. ANTONII CVCCHI IVRISCONSVLTI, INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI, LIBER III.

DE SACRAMENTIS Ecclesiæ,

TITVLVS I.

QVia mortalium conditio omniũ ita cõparata est, vt longè plus caliginis, quàm lucis nostri oculi habeant in his speculandis, quæ non caduca, aut fluxa sunt, sed cælestia, & æterna, cùm tamen ad illa æterna accessus aliàs nobis non pateat, quàm si ad ea mente erecta sæpè suspexerimus, ꝓpterea, vt imbecillitas nostra, quam maximè fieri potest, adiuuetur, & sensim animos attollere, æternaque illa contueri discamus, nec semper mentem humi defixam teneamus, diuina authoritate via adinventa est, qua ex terrestrium rerum oculata inspectione, ad earum, quæ supra nos sunt, mente perceptã cognitionem & cogitationem ꝑuenire posimus. Hacq; ratione septem Ecclesiæ sacramẽta instituta sunt, quæ præter id, quòd (vt modò diximus) supera nos docent suspicere, & efficiunt, vt animus quamvis inclusus in corpore, tamẽ foras emineat, longè se à corpore abstra-

A hens. Sunt prӕterea tãquam signa & vexilla congregationis illius, quæ Ecclesia appellatur, sub quibus in vnum fideles cõgregantur. Sed & aliud nobis conferunt: nam castè à nobis, & incorruptè obseruata humilitatis & submisionis cuiusdam in nobis specimen ostendunt, ex quo efficitur, vt tũ non dedignamur nos rebus infimis earum contemplatione, quæ in eis significantur, pronos & obedientes effingere, ӕternis digni præmijs apud Deũ habeamur, quibus item sacramentis dum nostram operam integrè, & syncerè nauamus, nósque in eis exercemus, & animum nostrum B agitamus, efficitur, vt otiosi ne sedeamus, multáque malorum semina hoc pacto vitemus [a].

Est autem sacramentum corporeum quoddam elementum extrinsecùs cum sensu inflictum, invisibilia & incorporalia propter similitudinem referens, & propter institutionem significans [b]. Ideoque dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur: quod cernitur, speciem habet corpoream: quod percipitur, fructum habet spiritalem [c].

a gl.c. institutio. de consecra. disti. 2. Ab. in Ru. de sacra. nõ iter. in fin.

b Ab. d. R. de sacram. non iter. col. p.

c c. qui manducat. p. ea. distinct.

Vnde à secretis virtutibus, vel à sacris, sacramenta dicũtur: quia sub tegmento corporalium rerum diuina virtus secretiùs salutem eorundem sacramentorum operatur[a].

[a] c. multi. §. mysterium. 1. q. 1.

Sunt autem hæc septem infrà scripta Ecclesię sacramenta: Baptismus, Cõfirmatio, Ordo, Eucharistia, Pœnitentia, Matrimonium, & Sacra vnctio. Horum tria prima characterem animę imprimunt, ideoque illa iterari nefas est: alia verò quatuor postrema, characterẽ cùm non infligant, nihil ìmpedit, quin iterari possint[b]. Rursus horum sacramentorum quinque sunt, quibus non habitis, vel neglectis, eorúmve aliquo, nulla homini salutis æternæ spes esse potest: quare & Necessaria appellantur. Alia verò duo, matrimonium & ordo, quę & dignitatis dicuntur[c], liberæ sunt voluntatis vnicuique, licet vniuerso Ecclesiæ corpori sint necessaria, & tametsi quis hæc nunquam acceperit, animę tamen salutem, & gratiam diuinam sperare potest.

[b] Ab. d. Rub. col. 1. & 2

[c] c. remissionem. in fi. 1. q. 1.

De his igitur singulis videamus, & primùm de Baptismo, qui reliquis omnibus ianua est & principium[d].

[d] gl. c. 1. disti 4. & c. qu'cunque. 77. dist.

DE BAPTISMO, TITVLVS II.

A Baptismus tanti est momenti, vt sine eo nemo saluus esse possit, quemadmodum Christi ipsius voce docemur: hoc enim crimen ingenitum abstergitur, quod cælestem ianuam nobis obserauerat.

Est autem Baptismus exterior hominum ablutio cum certa forma verborum originarium peccatum delens[e]. Et lõgè maiorem vtilitatem affert Baptismus, quàm olim Circuncisio afferebat, quippe per Baptismum renatus ianuam cælestem sibi reseratam invenit, quę circuncîsis occlusa erat, quamvis culpa ingenita eis per Circuncisionem ipsam remiteretur[f].

[e] gl. c. 1. 4. distinctio. de consecrat. Thom. l. 4. senten dist. 3. q. p.

B [f] c. maiores. in princ.

Et duplex est Baptismus, solennis & simplex: ille multas ceremonias exigit præter verbum Dei & aquã, nam & Catechismos, & exorgismos, & multas preces, multásque alias solennitates desiderat: hic autem in casu necessario in vsu esse solet.

Præcipua autem in hoc sacramento verba sunt hæc, EGO TE BAPTIZO, addito sanctissimę trinitatis nomine[g].

[g] c. 1. extr. eo. et de cõsec. dist. 4.

Et quãvis hoc munus baptizandi sacerdotum propriũ sit, tamen & laicus rectè & vtiliter necessitate exigente baptizare poterit. Nec, si hæreticus, vel paganus, aut Iudæus

dæus baptizarit, dum modò debita materia, forma & intétione vtatur, sacramentum repetẽdum erit, cùm nõ dignitate ministri, sed virtute verbi diuini, & spiritus sancti constet [a].

a c.in necessitate.cũ seq. ea. dist.4.

Sed quamvis hoc sacramentum iterandum non sit, si de aliquo tamen ambigatur, an sit baptizatus, nécne, poterit ei baptismus huiusmodi verbis conferri: Si baptizatus es, te non rebaptizo: sed si nõdum baptizatus es, ego te baptizo, addito trinitatis nomine [b].

b c.2.ext.eo.

Nemo tamen seipsum baptizat: at quicunque presbyter cõmendatum sibi ægrum baptizare neglexerit, adeò vt ille sine baptismo è vita decesserit, ab officio deponendus est [c].

c d.c. in necessitate, cũ seq.

DE CONFIRMAtione,

TITVLVS III.

POst baptismum cõfirmatio quoque est Christiano adhibenda, qua vndequaque munitus sit, tanquam duplici thorace, aduersus maligni hostis insidias: ita enim fit, vt per baptismum genitus, postea per hoc sacramentum enutriatur & crescat, & per virtutẽ spiritus sancti confirmetur.

Quod olim impositione manuum duntaxat celebrabatur, hodie ex Apostolorum traditione chrisma quoque adhibetur A cum impressione signi sanctæ crucis, vt externo signo intima vnctio, quam spiritus sanctus efficit, significetur: hinc septiformis spiritus sanctus hoc sacramento accipitur, spiritus sapiẽtiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis ac timoris.

Minister autem huius sacramenti est Episcopus: quamvis cæteras vnctiones etiam simplex presbyter valeat exhibere [d].

d c.uni.§.frõtis.de sacra unct. & c. quanto. de consuetudi.

Nec nisi ieiunis, & à ieiunis ex honestate cõfertur, exceptis infirmis, & in tenui discrimine leti positis [e].

e c.ut Episcopi. de consecr.dist.5.

Nec iterandum est [f]. B

f c.dictũ est. ea.distin.

DE POENITENTIA,

TITVLVS IIII.

CVm homines ꝑ baptismũ renati sunt, sæpe in grauia crimina labuntur, quibus ne opprimantur, instituit Christus sacramentum Pœnitentiæ, quod post Baptismum sit nobis tanquam secũda tabula in naufragio [g], cuius ope à lapsu nos erigere possimus [h], si nostra vulnera criminibus contracta medico, id est, sacerdoti nudauerimus, debita cordis cõpunctione: in corde enim si adsit [...]tio, in ore confessio, in opere satisfactio, sacramenti huius vis operatur, quę in absolutione sacerdotis consistit. Illi enim sol

g c.secunda. de pœnitẽ. dist.1.

h c.1.in fi.de sum.trin.

uendi & ligandi potestas diuinitùs data est, quam non poterit vtique cum iudicio exercere, hunc pro meritis soluens, illum vinciens, nisi ex peccatorũ enumeratione proprio ore facta, etiam criminum occultorũ notitiam habeat[a].

a c. voluißẽt. de pœnitẽ. dist. 1.

Sed quia parum fuerit, sacramenta esse instituta, nisi etiã cura adhiberetur, vt hi quorum vtilitati eorum inventione & institutione prospectum est, ea non recipientes dignam mercedem habeant: idcirco in Concilio generali Innocentiano sancitum est, vt quilibet Christianus, vbi ad annos iudicij perveneri, quolibet anno hoc se sacramento exerceat, sua crimina proprio sacerdoti aperiendo, nisi à Christianorum communitate repelli velit, & Ecclesiæ ingressu arceri, & post mortem Ecclesiastico sepulchro interdici: quo Cõcilio etiam pœna sancita est aduersus Sacerdotẽ, qui peccata sibi Pœnitentiæ causa retecta quovis modo prodiderit[b].

b c. omnis utriusque sexus. ext. eo.

DE SACRAMENTO Eucharistiæ,

TITVLVS V.

VBi homo pœnitentiæ ope a lapsu exvrrexerit in domino, tum verò ei cauendum est, vt in bono perseueret, ac crescat: quem ad vsum instiA tuit Christus sanctissimum suũ Eucharistiæ sacramentum, sub visibili specie panis & vini, quę verum Christi corpus & sanguinem nobis præbet: quo quidẽ sacramento nullum maius esse potest, nec vlla potior oblatio[c].

c ca. nihil. de consec. dist. 2.

Cuius forma in illis verbis solennibus consistit, quæ Christus nobis reliquit.

Nemo autem illud facere potest, nisi Sacerdos, qui ritè sit ordinatus secundum claues Ecclesiæ, quas concesit Apostolis, eorumque successoribus Christus[d].

d c 1. de sum. trin. §. pe.

Illud autem sumunt, vel illi ipsi qui id fecerunt, id est, sacerdotes, aut alij, siue laici, siue sacerdotes, quibus per sacerdotẽ B alium propinatur. Sumũt verò ipsi sacerdotes, dum missam celebrant: nam quotiescunque sacerdos sacrificans corpus & sanguinẽ Domini nostri IESV Christi in altari immolat, toties perceptionis corporis & sanguinis dñi nostri IESV Christi participem se præbeat, nisi ab ipsa cõmunione annum velit esse suspensus[e].

e c. relatum. in fi. de consecr. dist. 2. & c. seq.

Missæ autem celebrationem Iacobus frater domini, & Basilius Cæsariensis adinvenerũt[f].

f ca. Iacobus. de consecr. dist. 1.

Eaq; non debet nisi à ieiunis celebrari[g]. Nec nisi vna missa à quovis sacerdote vna eadémque die, si iusta causa nõ subest, celebrari potest, die natiuitatis Dominicæ excepta[h]. Qui ve-

g c. sacramenta. ca. dist.

h ca. sufficit. ea. dist. c. 3. de celebra. missar.

rò pecunia inductus, vel adulationibus secularium plures eadem die missas celebrare non formidarit, hic non creditur damnationem evadere [a].

a d.c. sufficit.

Caueat verò sacerdos, ne dũ missam celebrat, & sacramenti mysterium facere simulat, suppressis verbis solennibus, quibus sacramentum cõficitur, panem & vinum inane tantũmodò sumat, dũ fortè veretur missam celebrare, quòd se sciat letali crimini obnoxium, & eam tamen propter aliquam necessitatem intermittere non potest: nam etsi leuis non sit eius noxa, qui criminis grauis sibi conscius sacramento impudenter sese ingerit, longè tamẽ grauius crimen illius existimandũ est, qui prædicto modo aliud agere, aliud simulare nõ formidarit: ille enim Deum solum, hic & Deum & populum lædit, & quod in se est, ludit [b].

b c. de homine. de celebrat. missa.

At laici sacramentum de manu eorundem sacerdotum expectant, & clerici Presbyteris inferiores: nemo enim illud ministrare debet excepto Presbytero, adeò vt Presbyter puniatur, qui per alium ægro sacramentum ministrat [c].

c c. peruenit. de consecr. dist. 2.

Sed quamvis olim quilibet Christianus ætatis legitimę ter in anno sacramentum assumere iuberetur, id est, in festo Paschatis, Pentecostes & natalis Dominici [d]: hodie tamen, quia A decrescente fidei feruore ægrè hoc obseruabatur, ex Concilio generali sancitum est, vt quouis anno saltem semel, idque in Paschate resurrectionis ad hoc conuiuium quilibet accedat, delictorum confessione præmissa: alioqui Ecclesiæ ingressu & Ecclesiastica sepultura prohibeatur, nisi proprij sacerdotis consilio legitima de causa id distulerit [e].

d c. & si nõ frequẽtiùs. de consecr. dist. 2. Ab. d. ca. omnis utriusque.

e d. ca. omnis utriusque.

Hoc autem sacramentũ non, nisi ieiuno stomacho regulariter suscipi debet [f]: consultiusq; faciet, si etiam à propria vxore tribus saltem diebus antè, totidemq; pòst se continuerit [g].

f ca. liquidò. de consecr. dist. 2.

g c. omnis homo. ca. dist. ubi gl.

Presbyter curet sacram B Euchariſtiam ad omnem ægri cuiusque repentinam necessitatẽ semper paratam habere, ne sine ea ægros mori contingat [h], & diligenter obseruetur, vt in cunctis ecclesijs Chrisma & Eucharistia sub fida custodia clauibus obsignata seruentur, ne ad illa queat temeraria manus extendi ad aliqua nephanda patranda. Si verò is, ad quẽ spectat Custodia, noctes, diésque stertens ea incautè reliquerit, tribus mẽsibus ab officio suspendendus erit. At si propter eius negligentiam aliquod nephas inde contigerit, grauiori etiam subdendus est vltioni [i].

h ca. presbyter. ea. dist.

i [illegible] de custo. Euchar.

DE SACRA VNCTIONE, TITVLVS VI.

Non est etiam omittendũ sacræ Vnctionis sacramentum: cuius duæ sunt species, exterior, & interior. Illa, quæ materialis est, & visibilis, invngit corpus: Hæc, quæ spiritualis est, & invisibilis, invngit cor [a]: hæcq; per illam exteriorẽ significatur.

[a] c.1. §.1. de sacra unct.

Vngitur ergo quilibet Christianus primùm in Baptismate bis, oleo quidem Catechumenorum priùs ante baptismum, mox Chrismate ante solennia Baptismi peracta. Vngitur etiam Chrismate, dum Confirmationis munus accipit: quod non, nisi ab Episcopo impendi potest, quamvis cæteræ vnctiones per quemvis presbyterorũ fieri possint. Vngitur demũ, cùm infirmatur, vt & corpus & anima seruentur, quæ vnctiones cuivis Christiano communes sunt. Aliæ verò non omnibus conceduntur. Episcopus enim Chrismate caput, manusq; invngitur. Vngitur altare, dum consecratur: templum, cùm dedicatur: calix, cùm benedicitur. Item vngitur Princeps secularis in brachio, seu in humero, vel armo: non in capite, vt olim [b].

[b] eod. titu. de sacr. unct.

DE SACRAMENTO Ordinis,

TITVLVS VII.

Qvia suprà libro primo satis docuisse arbitramur, q A sunt Clericorum ordines, superfluum existimamus hîc circa sacramentum Ordinis pluribus insistere: quod sacramentum institutum est, cum signo impositionis manuum, alijsq; ritibus solennibus. Quãvis enim Christiani omnes sint sacerdotes, vt spiritales hostias, id est, semetipsos Deo offerre, & nomen eius laudare & vtiliter invocare in omni loco possint, non omnes tamen sunt Ecclesiæ ministri, sed iam inde ab Ecclesię initio selecti sunt quidam, qui muneribus Ecclesiasticis fungerentur, & hi in nouẽ classes distincti sunt, quas suprà libro primo recensuimus, quamvis Theologi B infimam & supremam classem inter has non recenseant.

Hoc autem sacramẽtum verbis Christi nititur pluribus locis repetitis, & duplicem potestatem confert, ordinis videlicet, & iurisdictionis: sub quarũ altera cadit verbi diuini ministerium, administratio sacramẽtorum, & Ecclesiarum ordinatio ad ædificationem: sub altera potestas excommunicandi, & pœnitentes absoluendi.

DE SACRAMENTO matrimonij,

TITVLVS VIII.

Matrimonium est Sacramẽtum, quo vir vnus vnaque mulier perpetuo & indissocia-

sociabili vinculo coniugantur.

A

Duæ etenim Christiani matrimoij leges præcipuæ sunt: Altera, vt sit inter duos tantùm, id est, vnius viri & vnius mulieris coniunctio, & neutri eorum liceat corporis sui tertio potestatem facere: Altera, vt hęc coniunctio, sola altervtrius morte dissoluatur. Etsi enim lege antiqua repudiũ non prohiberetur, id tamen illis populis durissimi cordis Moses permiserat, grauius ducẽs vxorem occîdi, quod in illis metuebatur, quàm odij causa dimitti: quod hodie cessante iam illa tanta duritie minimè necessarium existimatur. At quod dicitur, vxorem ob fornicatio-

B

nem dimitti posse, non sic est exaudiendum, quòd propterea matrimonij vinculum scindatur, sed dũtaxat thori, mensæq; consuetudo separatur: quare adulterij reus erit tanquam alienum contrectans, quisquis sic dimissam duxerit.

Causæ autem contrahendo matrimonio, vel iam contracto adversantes, hæ ferè solent hoc iure enumerari. In primis votum solenne contrahendũ impedit, & contractum divellit. Simplex autem votum contrahendo quidem obesse potest, non contractũ dirimere [a]. Itẽ duo, quorum alter sit Christianus, alter infidelis, se invicem matrimonio copulare non possunt [b]. Error quoq;, quo coniugum alter ducitur, dum vel in persona coniugis labitur, credens (gratia exempli) esse Corneliam, quæ Sempronia erat: vel quo in coniugis conditione decipitur, existimans ingenuam esse, quæ serua erat, solet nuptiarum validitati officere [c].

Item cognati & affines nuptias inter se contrahere prohibentur. Et cognatorũ quidem per lineam rectam inter se coniunctorum prohibitio perpetua est, nullo certo fine conclusa: eorum verò, qui ex transverso gradu cognationis iunguntur, prohibitio vltra quartum cognationis gradum non protenditur, & cùm dispari in gradu sunt, remotior spectatur gradus [d].

Cùm autem tres species cognationis sint, scilicet Carnalis, & Legalis, & Spiritualis (quæ scilicet contrahitur per Baptismum & Confirmationẽ) quælibet harum matrimonium impedit, & infirmat, licet diuersis modis, vt j. docebimus. Cognatio autem legalis dicitur, vt si qua per adoptionem mihi soror esse cœperit: nam quamdiu durat adoptio, inter me & ipsam nuptiæ consistere non possunt [e].

Affinitatis autem ratio in primo duntaxat genere habetur, non in secundo, nec in tertio: quod in Concilio generali in-

a *c. 1. & fin. qui cle. uel uo.*

b *c. caue. cum seq. 28. q. 1.*

c *c. proposuit. ubi Abb. de coniug. ser.*

d *c. fi. de consang & affinitat.*

e *c. un. de cog.*

nocentiano ſtatutum fuit, cùm antea & ſecundum & tertium affinitatis genus nuptias impediret, & irritaret. Ea autem prohibitio vltra quartum gradum non provehitur, cùm ante illud Concilium ad ſeptimum vſq; gradum extenderetur[a].

a c.non debet. ubi glo. & Doc. de con ſang. et affinit.

Item ex his, quæ paulo ſuprà à nobis tradita ſunt, conſtat, eum, qui iam vno matrimonij iugo premitur, alterum ſubire non poſſe: quo fit, vt ſi quis cũ duabus mulieribus verbis prę ſentem actum ſignificantibus matrimonij contractum inierit, eorum prior ſola futura ſit vxor, & poſterior dimittenda, quamvis cum ea ſe iam immiſcuiſſet[b]. Eadem ratione & qui vxorem ducit eam, quam alter ſibi deſponſam verbis prę ſentibus habuerat, eam dimittere cogendus eſt, pœnitentiamque ſubire[c]. Publicę quoque honeſtatis iuſtitia nuptijs obeſſe ſolet, putà ſi conſanguineus meus cum aliqua muliere ſponſalia tantùm contraxerit, quamvis nondum præſentibus verbis confirmatũ ſit matrimonium, mihi tamen ſponſi ipſius conſanguineo collocari matrimonio propter honeſtatis quãdam publicæ rationem prohi- [illegible]: quod non minùs locum habet, quamvis illa ſponſalia conſanguinitatis vel affinitatis, aut frigiditatis, aut religionis, aliáve ratione eſſent nulla,

b c. pe. & 3. et fi. de ſpõſal. duor.

c c. 2. de ſponſal. duor.

A dum modò eis conſenſus non deeſſet. Si quis verò ſponſalia ſub conditione contraxerit, ſi ante conditionis eventum cum alia prioris conſanguinea per verba præſentia contraxerit, cum ſecunda remanere tenebitur: nam ex ſponſalibus ſub conditione initis, ante conditionis eventum, tanquam incertis, & puro conſenſu carentibus nulla publicæ honeſtatis iuſtitia oritur[d]. Item non poteſt quis eam vxorem habere, cuius ope eiuſdem maritum interfecerit[e]: nefariæ enim habentur nuptiæ, quibus conciliandis mariti prioris ſanguis & vita pręmij quodam modo nu- B ptiarum loco petita fuerint.

d c. iuuenis. c. ad audientiã. de ſponſal. ca. uni. eo. tit. in 6.

e c. 1. de conuerſ. infi.

Quo exemplo nec quis eam ducere poteſt vxorem, quæ in prioris vxoris ipſius necem aliquid fuerit machinata, ſiue ei fidem dediſſet, ſe eam pro defuncta ducturum, ſiue non: quæ prohibitio perpetuò eſt ſeruanda[f]. Item non valet matrimonium cum ea, quam per adulterium polluit, ſciente contractum[g]. Cum ea quoq; matrimonium non conſiſtit, cuius conſanguinea ego olim potitus ſim[h]. Et qui cum priuigna ſua ſciens fornicatus fuerit, nec à matre debitum thori exigere, nec filiam vnquam habere poteſt vxorem: imò nec priuigna, nec ipſe vllo vnquam tempore alij ſe poterunt matri-

f c. ſuper hoc. de eo qui duxit in matr. quam polluit.

g ca. 1. & 2. ubi Ab. de eo, qui duxit in matri.

h ca. 2. de eo, qui conſan.

monio

monio copulare, nisi fortè iuuenilis eorum calor mereretur, vt dispensatione cum eis ageretur [a].

a ca. 1. de eo, qui cogno.

Item qui debitum carnis reddere non possunt, matrimonio apti non sunt: quare nec impuberis vllum erit matrimonium.

Impuberem autẽ eum vocamus, qui ex habitudine corporis pubertatem præ se non fert, nec generare potest [b]. Et quilibet impotẽs repellitur [c]: quod tam in muliere, quàm in viro procedit [d]: & hoc contractum etiam matrimonium dirimere valet. Sed quia potest evenire, vt qui à principio impotens videbatur, potens deinde ex cursu temporis efficiatur, vt hæc quoque res suos fines habeat, vltra quos omni spe iam consumpta alteras nuptias contrahere posit is, qui nullum impedimentum patitur, si frigiditas citiùs probari non potest, statutum est, vt coniuges triennio simul habitent à coniugij celebrati die: quo triennio lapso, si alterius impotentiam adhuc subesse fuerit probatum, licebit alteri à tali coniuge discedere, aliumq; sibi matrimonio iungere. Sin ambo simul habitare consenserint potius, quàm diuertere, fratris & sororis loco potiùs sibi invicem, quàm coniugum erunt [e].

b c. impuberes. de despons. impub.
c c. 2. de frigi. et malefici.
d c. fraternitatis. eo. tit.
e c. laudabilẽ. ex. de frigi.

Atq; vt cæteris negotijs curisque vacui maiorem diligentioremq; operam certis temporibus, orationibus piisque alijs operibus nauare possimus, statutum etiã est, vt illis temporibus, quæ diuino cultui potissimùm dedicata sunt, nuptias contrahi quodã modo nephas habeatur, nempe à septuagesima vsq; ad octauam Paschatis, & à tribus diebus rogationum vsque ad octauam, & per totum Aduentum [f].

f ca. capellanus. de fer.

Item matrimonium contrahere prohibentur hi, quibus Ecclesia, ne contraherent, iustis rationibus interdixerit [g]. Et cùm matrimonia libera esse oporteat, satis constat, vi contractum matrimonium nullius roboris haberi, nisi copula liberè subsequuta [h]. Hinc fit, vt pœnæ promissio in matrimonijs nullam obligationem pariat [i].

g to. tit. de matrim. contr. con. inter. Eccles.
h c. ad id quod. et c. consultationi tuæ. ubi gl. 2. et Ab. de sponsal. c. insuper. qui ma. accu. non po.
i c. gemma. de sponsal.

Furiosus quoque matrimonium contrahere non potest, quia legitimum consensum pręstare nequit, nisi dilucida interualla tunc haberet [k]. Item conditionibus contra matrimonij substantiam appositis, tale matrimonium non consistit: putà, vt proles vitetur, vel donec nuptiæ digniores inveniantur, vel vt coniunx quæstum turpiter faciat.

k ca. dilectus. de sponsal.

Aliæ verò conditiones turpes, aut impossibiles, matrimonium non vitiant: sed reijciuntur, tanquam non adiectæ [l].

l c. si. de condi. apposi.

Si qui contra suprà dicta pręcepta matrimonium inierint, vbi perpetuum subest impedimentum, nihil agunt, et vbi consanguinitas, vel affinitas subesset, vel cum monialibus, aut religiosis, aut cum sacratis clericis initum esset, excommunicationis sententiæ ipso iure illigati essent, qui tale matrimonium contraxissent, eósque Ecclesiarum Prælati sic excommunicatos publicè pronũciare debent, aut suis subditis, vt notũ id publicè faciãt, iubere, donec errore cognito se separarint, & absolutionem impetrarint [a]: & proles ex talibus matrimonijs suscepta prorsus illegitima habetur, quę pœna etiã in clandestinis matrimonijs seruatur [b]: aliæq; pœnæ statutæ sunt, quas aliũde cognoscere quis potest.

a Clem. un. de consang. et affin.

b c. 3. §. si verò. de clandest. desp.

Sed & sacerdos parrochus, qui huiusmodi coniugationibus obviàm ire neglexerit, & quilibet regularis, qui eis interfuerit, per triennium ab officio suspenduntur: grauiùs etiã puniendi, si culpæ qualitas postularit [c].

c ca. fi. §. fi. de clandest. desp.

Altero autẽ coniugum morte sublato, vbi certum nuntium de hoc fuerit allatum, superstiti licebit ad alias nuptias transire, [...] mulierem infamiæ metus deterreat tempore luctus à Cęsareis legibus nubenti præfixus [d].

d c. Euthemiũ. §. 1. 2. q. 3.

In secundis nuptijs etsi con- A iugum alter duntaxat bigamus sit, neutri tamen eorum à Presbytero benedicendũ est. Presbyter hæc pręcepta non obseruans, ab officio & beneficio suspendiur [e].

e to. tit de secun. nup.

In causis super matrimonijs vertentibus, vel eas quoquo modo tangentibus proceditur simpliciter & de plano, & sine strepitu & figura iudicij [f].

f cle. dispendiosam. de iudic.

DE SPONSALIBVS, TITVLVS IX.

ADmonet nos tractatus de matrimonio modò à nobis habitus, vt hoc loco ali- B quid etiam de sponsalibus dicamus: quæ licet matrimoniũ in contrahendo pręcedant, nos hîc tamẽ idcirco postponenda existimauimus, ne matrimoniũ à cęteris sacramentis hoc titulo interposito diuideremus.

Sunt igitur sponsalia, mentio & repromissio futurarum nuptiarum. Et à spondendo dicta sunt: nam moris fuit veteribus stipulari & spondere sibi vxores futuras: vnde & sponsi, sponsæq; appellatio nata est [g].

g l. 1. 2. & 3. de sponsal.

Eísque constituendis vel nudus consensus sufficit [h]. Vnde qui de matrimonio contrahendo purè & sine aliqua conditione fidem dederunt, commonendi sunt, & omnibus modis inducendi, vt præstitam fidem obser-

h l. sufficit. ff. de sponsal.

obseruent: si autem se invicem A admittere noluerint, ne fortè peiora inde contingant, vt eam scilicet ducat, quam odio quis habet, videtur, quòd ad exemplum eorum, qui societatem fide interposita contrahunt, & postea sibi invicem remittunt, hoc posit æquanimiter ferri [a].

a c.2. eo. tit.

Ex sponsalibus, vt etiam titulo superiore docuimus, oritur publicæ honestatis iustitia, si purè contracta sint, & consensus non defuerit, quamvis alioqui frigiditatis, consanguinitatis, vel affinitatis impedimentum nuptijs obstaret [b]. Si verò sponsalia etiã carnis commixtio fuerit subsequuta, iam matrimonium iuris interpre- B tatione censebitur: at si duntaxat ad copulam enisi fuerint, nec perfecerint, quod cupiebant, ex hoc haudquaquam matrimonium censebitur contractum [c].

b c.4. de sponsal. c. iuuenis. c. ad audientiam. ext. eo. c. 1. in 6.

c c. antepe. & c. fi. ext. eo.

Illud non ignorandum est, sponsalia ad futuras nuptias præparandas, tanquam exordium, præmissa, etsi iurata etiam sint, per aliud tamen matrimonium præsentibus verbis perfectum dissolui [d].

d c. sicut ex literis. ex. eo.

Ætas sponsalibus contrahendis apta est, post septem annos.

DE DESPONSATIONE Impuberum,

TITVLVS X.

Quia circa impuberũ sponsalia quædam iura præcipua seruantur, idcirco de his hoc speciali titulo, quàm breuissimis verbis poterimus, dicendum est.

Impuberes igitur matrimonium contrahere non possunt: quod etiam superiore titulo docuimus. Et impuberes dicuntur, qui propter ætatem generare non possunt. Magnæ tamẽ alicuius necessitatis causa, putà pacis conciliandæ, quandoq; talis coniunctio concedi solet [e]. Sponsalia quidem impuberibus, dum septennium excesserint, vt etiam suprà diximus, habere licet: à quibus tamen, vbi ad pubertatem vterq; pervenerit, poterunt discedere.

e c.2. ext. eo.

Sed si eorum alter id ætatis maturiùs attigerit, alterum tamen, quoad ille etiam eò ætatis pervenerit, præstolari erit necesse. Sin eorũ alter iam tum, cùm sponsalia facta sunt, matrimonio maturus esset, non licebit ei à sponsalibus discedere, nisi & eius cõsors pubes factus in id consenserit [f], nihil suffragante callida verborum interpretatione, vt inter impuberes matrimoniũ consistere possit, adeò vt quãvis huiusmodi verba emanârint, quibus præs[...] matrimoniũ significetur, sponsalia tamen duntaxat efficiantur [g]: nec quicquam proderit, quòd impuberes hi sponsali-

f c. de illis. ex. eod.

g c. fi. extr. eo.

bus contractis ad carnis copulam sint enisi [a]. Quemadmodum autem ab impuberibus matrimoniũ contrahi non potest, ita etiam ab infantibus sponsalia contrahi prohibentur, cùm eorum nullus sit consensus: quare ab his contracta sponsalia ne publicæ quidem honestatis iustitiam parient [b]: quod etiam suprà docuimus. Nec ætate iusta superveniente quicquam eis roboris accedet, nisi per cohabitationem & consuetudinem eorum mutuam, aut aliud factum, vel verbum eorum aliquod appareat, eos in eadem voluntate maiores septennio factos perseuerare [c]. Quo tamẽ casu per subsequens aliud matrimonium solui poterũt [d]. Planè si maior septennio minorẽ septennio duxerit vxorem, & ad se traduxerit, ex hoc publicæ honestatis iustitia orietur [e].

a c. attestationes.
b c. literas. ex. eod.
c c. uni. in pri. eo. tit. in 6.
d c. duo pueri. ex. eod.
e c. iuuenis. de sponsal.

Porro ex sponsalibus, quę parentes pro filijs puberibus, vel impuberibus contrahunt, filij siue tacitè, siue expresè cõsenserint, obligantur, et ex eis publicæ honestatis iustitia oritur [f].

f c. un. in si. in 6.

DE DIVORTIIS, TITVLVS XI.

Quod diximus suprà, Diuortiũ hodie iure diuino prohiberi, de matrimonijs secundũ leges Canonicas contractis intelligendum est; ma-

A trimonia verò legibus Canonicis interdicta, non dubium est, quatenus de facto processerint, retractari: quos casus ferè suprà recensuimus, quæ tamen dissociatio absque iudicio Ecclesiæ fieri non debet [g]. Item cùm mulier viro absente, cuius de morte falsum nuntium acceperat, alteri sese copulauit, eo pòst reverso, quem mortuũ falsò crediderat, posteriore matrimonio dimisso, ad prius quàm citissimè redire est compellenda [h]. Item si coniugum infidelium alter ad Christum convertatur, altero in vetere errore perseuerante, & vel cohabitationẽ detrectante, vel blasphe- B miæ causam præbente, poterit ad alias nuptias absq; Ecclesiæ licentia transire [i]. Illo quoq; casu diuortiũ permittitur, cùm diuersæ religionis homo, qui ex sua lege plures vxores habebat, ad nostram postea religionem melioribus auspicijs migrans, cæteras omnes præter primam dimittere compellitur ex nostrę legis pręceptis, vel ad primam redire, quam alia superducta repudiauerat [k]. Sed si contingat coniuges Christianos quandoq; à se invicem separari ob altervtrius fortè adulterium, vel aliam similem causam, non tamen id propriè erit diuortium: quia matrimonij vinculũ solutum ex hoc nõ est. Vnde neuter eorum altero superstite

g c. 3. de diuort.
h c. 1. 2. & 3. 34. q. 1.
i c. quanto. de diuort.
k ca. gaudemus. eo. tit.

perstite alias nuptias experiri potest: quod & suprà nos scimus docuisse [a]. *a suprà de matrimo.*

DE CONVERSIONE coniugatorum,

TITVLVS XII.

ETsi religionis causa semper & vbique præcipua sit, non tamē sic ei fauent iura Pontificia, vt matrimonia legitimè contracta altero coniugum invito hac causa dirimi cōcedant: neq; enim vult Deus tale lucrū cum tali dispendio compēsare. Quare si coniugum alter sine alterius consensu religionem fuerit ingressus, poterit ab altero ad thori consortiū retrahi, nec tamen matrimonio alterius morte soluto ad monasteriū redire compelletur, quamvis in cælibatu eum posthac viuere oporteat [b]. *b c. quidam intrauit.* Sed & si vir consensu per metum, vel dolum ab vxore extorto, religioni se deuouisset, vxori petenti esset nihilo minùs restituendus [c]: *c. accedens. ubi Ab.* si tamen carnis copula inter coniuges nondū intercesserit, quamvis præsentibus verbis matrimonium esset contractū, poterit coniugum alter etiam altero invito ad monasteriū transire, & alter in seculo remanens etiā alteris nuptijs operam dare, si continentiam monitus non seruarit, cùm nondum vna caro effecti essent [d]. *d ca. 2.* Sed ne hoc velvti commento oportuno ad A nuptias deludendas post iam præstitum consensum abvtantur, erunt partes Episcopi certū terminum cautione idonea recepta prēfigere illi, qui à matrimonio ad monasterium transire se velle dixerit, intra quem vel religionem ingrediatur, vel in coniugio constans sit [e]. *e c. ex publico.* Poterunt etiam post confirmatum & consumatum iam matrimonium coniuges pariter concordes monasterio se dicare, vel alter eorum altero continentiam vouēte, cùm suspicio nulla subesset, ne integrè eam esset seruaturus [f]. *f ca. cum sis.* Vnus est casus, quo, vel renitēte vxore, maritus se religioni addicere potest, cū videlicet B vxor adulterij rea est etiam sub matrimonij specie contracti [g]. *g c. cōstitutus.*

DE GRADIBVS COgnationum,

TITVLVS XIII.

NVnc videamus, quemadmodum gradus cognationis naturalis numerentur, & primùm admonendi sumus, Cognationem aliam suprà numerari, aliam infrà, aliam ex transuerso. Superior cognatio est, parentum: hoc enim vocabulo generaliter oēs appellare licet, qui per directam lineam ascendunt, quotcunque personis seu gradibus à me distent. Inferior cognatio, est liberorū: quæ vox omnes continet, quicunque à me descen-

dunt, quotuſcumq; gradus inter me & ipſos interiectus ſit.

Ex tranſverſo autem cognati ſunt, qui cùm à parẽtibus meis & ipſi oriantur, in me tamen non influunt, neq; ego in illos, ſed aliorſum deflectunt, à linea diſcedentes, quæ ex me perpetuanda eſt: velvti, gratia exempli, Frater mihi tranſverſalis eſt: nam etſi ab eodem patre ortus ſit, à quo ego, alium tamen curſum à me tenet: in me enim nõ influit, nec item ego in illum, & alia ab eo linea ducenda eſt, alia à me. Sic Patruelis frater, vel conſobrinus, eundẽ quem & ego, auum referunt, ſed diuerſis tamen riuis ab eo deſcendimus, cùm diuerſis patribus orti ſimus: quæ exempla in his duabus ſpeciebus poſita, ad multas alias transferri poſſunt.

Contrà parentes linea recta nullis flexionibus in me decurrunt: nam abauus in proauum, íſque in auum, qui auus in patrem, & pater demum in me influit. Quæ ratio pariter in deſcendentibus conſtituenda eſt, quotcunque in lineas, vel riuos ſe diuidant. Inter hos igitur perpetua prohibitio matrimonij eſt, etſi in alias atque alias ſtirpes in infinitum eſſent propagati. Quocirca haud malè ſentiunt, qui tradiderunt, Adamo illi primo totius humani generis parenti, ſi hodie

A ageret in humanis, nullum repertum iri mulierem, quæ citra violatæ legis pœnã illi nubere poſſet: à quo tamẽ, quis neſcit, quot, quamq; ſæpe propagatis & multiplicatis ſtirpibus deducti ſimus?

Gradus autem hoc modo ſecundum ius noſtrum numerantur:

Primo gradu Suprà ſunt, Pater, Mater: Infrà, filius, filia: Ex tranſverſo, frater, ſoror: quãvis ſecundũ leges ciuiles, frater & ſoror, in ſecundo gradu locentur, & Iuſtinianus Imperator docuerit, lineam, quæ ex tranſverſo ducitur, à ſecundo gradu, ſcilicet Fratrís & Sororis, incipere[a].

B

a Inſt. eo. & l. 1. in prin. ff. eo.

Secundo gradu Suprà ſunt, Auus, auia. Infrà, nepos, neptis: Ex tranſverſo, fratris, ſororíſve filius, vel filia: & convenienter, patruus, amita: auunculus, matertera: frater patruelis, vel amitinus: ſoror patruelis, vel amitina: Conſobrinus, conſobrina.

Tertio gradu Suprà ſunt, Proauus, Proauia: Infrà, Pronepos, proneptis: Ex tranſverſo, patruus magnus, amita magna: auunculus magnus, matertera magna: propior ſobrinus, propior ſobrina, & eorum filius, & filia: fratris patruelis, vel amitini, ſororis patruelis, vel amitinæ, item conſobrini, vel conſobrinæ filius, filia: fratríſque, vel ſororis, nepos, vel neptis.

Quarto

Quarto gradu Suprà, abauus, abauia: Infrà, abnepos, abneptis: Ex transuerso, propatruus, proamita: proauunculus, promatertera, & eorum filij & filię, nepotes & neptes, pronepotes & proneptes: item propioris sobrini, & propioris sobrinæ nepos, neptis: item fratris patruelis, vel amitini, sororis patruelis, vel amitinæ, consobrini, vel cõsobrinæ nepos, neptis: & demum fratris & sororis pronepos, & proneptis.

Et hęc vsque ad quartum gradum tradidisse sufficiat: nã cùm hodie vsque ad quartum gradũ duntaxat nuptiæ prohibeãtur, nihil attinet hoc loco vlteriores gradus cognoscere.

Sed quò vnusquisque per se discat has computationes graduum inire, hoc præceptum generale ei tenendũ est, Vt in subducendo ascendentium & descendẽtium calculo tot gradus censeantur, quot intercesserint personæ vna dẽpta: veluti, gratia exempli, à me ad abauum, quinque personæ numerantur: Ego, Pater, auus, proauus, abauus. Hîc igitur inter me & abauum quatuor gradus recensebuntur. In transuersalibus verò hæc sit regula generalis, Vt quisque ex collateralibus meis tot gradibus à me distare dicatur, quot gradibus à stipite is distet ex nobis, qui ab ipso stipite remotior est: quare si ego stipiti duobus gradibus vicinus sim, tu ab eodẽ stipite quatuor gradibus absis, quarto gradu mihi eris coniunctus [a]: at si neuter altero longiùs à stipite absit, tot gradus inter nos cognationis referentur, quot nostrum vteruis ab eodem stipite remotus est.

[a] c. si. ubi gl. de consan. & affin.

Suprà dictorum autem vocabulorum significatio hæc est.

Patruus, dicitur frater patris. Amita, est matris soror. Auunculus, frater matris. Matertera, soror matris. Fratres patrueles dicuntur, qui ex duobus fratribus nati sunt, quemadmodum & Sorores patrueles. Fratres amitini, vel sorores amitinæ sunt, qui, quæve ex fratre & sorore sunt orti, vel ortæ. Consobrini, qui ex duabus sororibus. Patruus magnus, Amita magna sunt, aui frater & soror. Auunculus magnus, matertera magna, sunt auiæ frater & soror. Propior sobrinus, Propior sobrina dicũtur, filij & filiæ ex patruo magno, amita magna, & auunculo magno, & matertera magna.

Propatruus, Proamita dicuntur proaui frater & soror: proauunculus, promatertera, proauiæ frater & soror.

DE GRADIBVS, ET generibus affinitatis,

TITVLVS XIIII.

CVm (vt suprà docuimus) quædam iura etiam inter affines versentur matrimonijs obstantia, non erit ab re de affinium quoq; gradibus & generibus pauca hîc disserere.

Est igitur affinitas, vt Ioanni Andr. placuit, personarum necessitudo ex coitu proveniens, omni carens consanguinitate, id est, sanguinis parentela.

Nec refert, an coitus sit legitimus, id est, per nuptias legitimas contractus, an id minùs, quandoquidem etiam per coniunctionem illicitam affinitas contrahitur impediendis nuptijs apta: omnes enim, qui mihi consanguinei sunt, illi efficiuntur affines, cum qua mihi coniunctio carnis consumata fuit, & invicem ipsius mulieris consanguinei omnes mihi affines sunt. Ego verò & ea mulier invicem affines nō sumus: nos enim tantummodò affinitatis principium & origo sumus.

Consanguinei quoque mei nullo affinitatis vinculo iuncti sunt consanguineis fœminæ à me cognitæ [a].

[a] *Ioā. Andr. in arbore affi.*

Affinitas & ipsa tres ordines habet, quemadmodum cognatio, videlicet ascendentium, descendentium, & collateralium.

Ascendentium affinium nomina sunt: veluti, socer, socrus, id est, mariti vel vxoris, pater & mater: vitricus, id est, præsens maritus matris meæ, à quo tamen ego genitus non sim: nouerca, id est, præsens patris mei vxor, quæ me tamen non genuit. Aliorum autem superiorum affinium nomina non recenseo, cùm ferè sint eadem, quæ consanguineorum, vel sola particulæ huius, Pro. adiectione distinguuntur, vt prosocer, & similia. Infrà sunt, veluti gener, id est, filiæ maritus: nurus, id est, filij vxor: priuignus, vel priuigna, id est, vxoris, vel mariti filius, filia, ex alio marito, vel alia vxore suscepti: & vlteriores, quibus præpositio, Pro. solet accedere, vt progener, id est, maritus neptis [b]. Collaterales affines sūt, qui vel vxori, vel marito consanguinei sunt ex transversa linea iuncti. Eorum autem affinium, qui iustis nuptijs parantur, specialia nomina sunt hæc, videlicet Leuir, qui est frater mariti: Sororius, qui est vir sororis: Glos, quæ est soror mariti: Fratrissa, quæ est vxor fratris, quæ & ipsa glos rectiùs dici potest: Ianitrices, seu Inateres, quæ sunt duorum fratrum vxores [c]. Alij autem specialia nomina non habent, sed illo cō sanguinitatis nomine ferè solent appellari: quo nomine, vel gradu ab eo nuncupantur, cuius causa affinitatem contraxerunt, veluti qui vxoris meę consobrinus, vel patruelis est, is & mihi consobrinus, vel frater patrue-

[b] *c. infames. §. affinitates. 3. q. 7. ubi glos. ue. præpositio.*

[c] *c. quod dilē. 35. q. 6.*

truelis appellabitur, & de similibus. In his igitur, cũ scire voluerimus, an cum eis nuptię cõtrahi posint, non solùm inspiciemus, quoto gradu affinitatis inter se devincti sint, sed etiam (vt suprà attigimus) inspiciendum erit, quo in genere affinitatis existant: nam etsi olim & in secundo, & in tertio affinitatis genere nuptijs non esset locus, hodie tamen aliud seruari ex Concilio generali Innocentiano suprà demonstrauimus, vt scilicet in primo genere dun taxat prohibitæ censeãtur, idq; ad quartum vsque gradũ. Sed ne quid ad huiusce rei notitiã desideretur, declaremus etiam, quando in primo genere affinitatis, vel secundo, vel vlteriore quis esse dicatur.

Est igitur sciendum, quòd illa persona, cum qua consanguineus meus carnis copula coniungitur, mihi in primo genere affinitatis est: in eo autem gradu est affinitatis, in quo gradu consanguinitatis mihi est ille, ex cuius persona affinitatem acquisiui: quo consanguineo mortuo, si ea mulier alteri nubat, vel cum alio per carnis coniunctionem immisceatur, is secundus eius mulieris maritus, vel qui eam absque nuptijs cognouerit, mihi in secundo genere affinitatis hoc facto adscitus erit: qua muliere defuncta, si vir, vel amicus eius, quem A dixi modò affinitatis genere secundo mihi esse coniunctum, superstes sit, alterámque vel ducat vxorem, vel sine matrimonio etiam per carnis copulam cognoscat, ea mulier mihi ex tertio affinium genere iuncta erit. Sed quamvis in hac tertia personarum mutatione genus quoque ipsum ter variatum sit, vt modò primum genus affinitatis diceretur, nunc secundum, postremò tertium, gradus tamen idem semper fuit nunquam variatus, quamvis genus mutaretur. Nam finge, quòd ille consanguineus meus mihi in primo gradu consanguinitatis coniunctus esset, B eodem in gradu affinitatis erit mihi mulier ab eo cognita, nec mutabitur gradus postmodum in persona alterius eiusdẽ mulieris viri, & demum hac muliere sublata lege naturæ, non à muliere superstite ipsius viro cognita non minùs mihi adhuc erit in primo gradu affinitatis, quàm prima fratris mei vxor, eiúsque vxoris secundus maritus, quamvis ille in secundo genere affinitatis mihi esset, hæc in tertio.

Atque his quidem modis genera affinitatis colligũtur: quæ tametsi omnia præter pri[illegible] à nuptiarum contractibus abolita sint, vt iam sæpe ostendimus, quia tamen haud ita facilè primum genus fuisset per-

ceptũ, niſi & altera duo ad maiorem declarationem ſubdidiſſemus, non abſurdum fore iudicauimus, hæc quoque duo poſtrema declarare. Maneat igitur, alio modo genera affinitatum eſſe dimetienda, quàm gradus: & gradus quidem affinitatis ex gradibus conſanguinitatis illius dinumerari, à quo affinitatis cauſam & originem ducunt: genera verò ex perſonarũ varietate & acceſsione propter carnis immixtionem interveniente variari.

DE COGNATIONE ſpirituali,

TITVLVS XV.

Cognatio quoque ſpiritualis, vt ſuprà indicauimus, non leue impedimentum nuptijs eſſe ſolet.

Cognatio autem ſpiritualis dicitur illud vinculum, quod ex eo contrahitur, dum quis alij munus baptiſmi, vel confirmationis impẽdit, ſeu dum impenderetur, ei tanquam pater aſtitit. Ex his enim duobus ſacramẽtis tantùm, Baptiſmo ſcilicet & Confirmatione, cognatio hæc contrahitur, quæ cognationẽ naturalem in mul[illegible]mitatur [a]. Hęc autem cognatió inter tres perſonas primùm initur, à quibus ad alias quoque earundem cauſa ema[illegible]nam inter illum qui ſacra-

A mentis augetur, & illum qui ſacramentum miniſtrat, & illum præterea qui his ſolennibus ꝑ ſacramentum accipiente intervenit, tanquam eius tutelam ſuſcepturus, qui compater vulgò appellatur, cognatio contrahitur præcipua: ſiquidem & ſacramenti miniſter, & ille qui aſsiſtit, quò tutelam accipiat (quẽ diximus vulgò compatrem appellari) baptizato, ſeu cõfirmato, pro patribus habentur. Quorum cauſa ad alios quoque fluit cognatio: nam eorundem miniſtri & tutoris ſeu compatris vxores antea cognitę baptizato, ſeu confirmato, eorumq́ue parentibus cognatione devinciũ-

B tur: eorum verò filij ſolis baptizatis, vel confirmatis, non etiã eorum parentibus hac neceſsitudine iunguntur [b]. Filij autem duorum compatrũ, quorum nemo cognationi cauſam dedit, quæ inter eorum patres intercedit ſpiritualis, cognati inter ſe dici nõ poſſunt: ideoq́; matrimonium inter ſe contrahere non prohibentur, niſi con ſuetudine aliqua fingatur eos cognatos eſſe [c].

Si vir aut mulier filium proprium de ſacro fonte etiam ſciens ſuſceperit, non tamen idcirco à ſe invicem ſeparandi ſunt, nec corporis poteſtatẽ alter alteri ſubtrahere poteſt [d]: ne hãc tanquã anſam ad thori ſeparationẽ alter eorum aucupetur.

Quam-

a Ab in [illegible] cog. ſpir.

b gl. ca. 1. in fi. eo. tit. in 6. Abb. c. Martinus. col fi. extr. eo in fi.

c c. 2. extra. eod.

d c. 2. extra. eod.

Quamvis non plures, quàm vnus vir, vnáque mulier accedere debeant ad suscipiendum de baptismo infantem, si tamen plures accesserint, cognatio inde contrahitur, matrimonia cõtrahenda impediens, ac etiam pòst contracta dissoluens. A

De confirmatione insuper, quantum ad hoc, idem iudiciũ est habendum[a].

a c. fin. in 6.

Per Catechismum quoque, qui Baptismo tanquam exordium est, cognatio hæc inducitur, per quam contrahendum matrimonium impeditur, per eam tamen matrimonium contractum postea non separatur[b].

b c. p. in 6.

Postremò sciendum est, hanc cognationem ad nepotes non extendi. B

IIII.

DE IVDICIIS.

Et hæc de Sacramentis hactenus dicta sufficiãt: nũc ad quartam, eandemque vltimã nostri instituti partẽ accedamus, quæ est de iudicijs.

DE IVDICIIS, TITVLVS XVI.

IVdicium, est actus trium personarum in iudicio contendẽtium[c]: quod vel coram Ordinario, vel coram delegato exercetur. Sed & Arbitria ad instar iudiciorum sunt redacta[d].

c Doct. in Ru. extra. eod.

d l. p. de ar.

Et aliud est iudicium summarium, aliud ordinarium, de quo infrá.

Item aliud est possessorium, aliud petitorium. Petitorio quidem iudicio agitur de rei dominio & proprietate. Possessorio agitur de possesione: idq; tribus ferè modis, vel vt retineatur, vel vt quæratur, vel vt recuperetur possesio. Et cùm super possessorio & petitorio simul est actum; vtrumque vna sententia terminari debet: sed licet in pronunciando sit possesio præmittenda, in executione tamen debet proprietas prævalere[e].

e c. cùm dilectus. de cau. poss.

In Iudicio ordinario sic proceditur: nam in primis actor libellum iudici offert in scriptis reo citato reddẽdum, cum quo litigaturus est[f]. Citatio enim in omni actu, quo preiudicium inferri posit, necessaria est, adeò vt nullatenus tolli posit[g], cùm sit iuris naturalis. In libello actor suũ, iudicisq; nomen, & rei conventi comprehendet, remque petitam, & petẽdi causam[h]. Non tamen actionis nomen hoc iure est necessariò in libello exprimendum, etsi aliud Cæsareę leges decernãt, sed satis fuerit simpliciter, & purè factum ipsum & rei veritatẽ [illegible] poni[i]. At si in hoc quoq; peccatũ fuerit, reus erit à iudicij obseruatione absoluẽdus, seruata actori potestate aptiùs agẽdi[k].

f c. offeratur. 3. q. 3.

g cle. pastoralis. de re iu.

h c. 1. ubi gl. de libell. obla.

i [illegible] dic.

k c. examinata. de iudic.

Nonnulla verò solent frequẽter per reũ opponi priùs, quàm ad merita causæ, & litis contestationem perveniatur, putà q; iudex incompetens sit, vt si forte iudex laicus clericũ conveniret: neque enim clericus à iudice laico, vel distringi, vel condemnari potest, pœna etiã excommunicationis iudici imminente, qui id fecerit[a]. Vel si quis corã non suo Episcopo conveniatur[b]. Vel si alia huiusmodi opponantur, quibus iudicis declinetur, vel recusetur iurisdictio. Item si actor sit excõmunicatus, à limine iudicij repellẽdus est: conventus tamẽ debet, quamvis excommunicatus sit, per alium respondere, ne videatur de sua malitia commodum reportare[c]. Sed & multa alia sunt, quæ vel contra actoris personam, vel aliàs ad impediendã litis contestationem opponi solent, quæ missa fiunt, ne extra propositi nostri normam vagẽtur: post quæ ad litis contestationem venitur.

a c. 2. de foro comp.

b c. 1. de foro comp.

c c. intelleximus. de iudic.

Ea verò non per positiones, & responsiones ad eas, sed per petitionem in iure propositã, & responsionem sequutam celebratur[d]: nec per exceptionẽ peremptoriam litis contestatio facta intelligitur: imo litis contestatio fieri nihilo minùs debebit[e], nisi ex illis exceptionibus sit, quæ litis contestationem impediunt[f]; veluti exceptio rei iudicatæ, transactæ, vel finitæ[g].

d c. uni. de lit. contest.

e c. fin. de lit. cõtest. in 6.

f d. c. fin.

g c. 1. de lit. contest. in 6.

A Contumace autem existente reo, in actione quidem reali mittendus est in possessionem rei petitæ actor, vt tædio affectus reus veniat responsurus: qui si intra annum venerit, iudicio sisti cautione pręstita, & exhibita satisfactione congrua, expensarum possessionem recuperabit: cautione autem intra annum non præstita, actor post annum verus constituetur possessor, super proprietate dũtàxat aduersæ parti defensione legitimè reseruata: sed alienarum rerum immobilium possessor dominum in iudicio statim

B nominare debet, eique certus terminus à iudice præfinietur, quò domino id notum facere possit, vt ipse veniens, vel idoneum derigens, responsalem actoris intentionem excipiat: quo nec veniente præscriptio longi temporis nihilo minùs hoc facto interrupta cẽsebitur: &, si dominus tribus edictis vocatus nõ venerit, negotio summatim examinato, actor in possessionem rerum petitarum mittendus erit, omni allegatione absenti super principali quæstione reseruata[h]. Si autem personali actione conventus reus, eo, quo suprà dictũ est, modo contumax fuerit, vel mittẽdus est actor in possessionem mobilium ipsius, vel immo-

h c. quoniam. frequenter. §. fin. ut lite non contest.

mobilium, si fortè mobilia non habeat, pro modo debiti declarati: vel in contumacem est Ecclesiastica sententia proferenda, ita vt altervtra pœna, quæ verisimiliter magis metuenda sit, iudex à principio contentus sit, ad alteram nihilo minùs processurus, si hoc meruerit proteruitas contumacis, qui veniens infra annum, vel post annum etiam iuxta distinctionem in alio casu superiùs annotatam, audietur[a]. At si post litem contestatam reus contumax sit, & de causa liqueat, diffinitiua sentẽtia poterit ꝓferri: sin nõ liqueat, actor in verã possessionem poterit tñ immitti[b].

a d.c. quoniã frequenter. §. fin.

b c. prout nobis. de dolo et contuma.

Actore autem ipso in contumacia constituto, testes recipi etiam lite non contestata, & reo instante sententia ferri poterit[c].

c c.2. de dolo & contumacia.

Regulariter autem lite non contestata nõ est ad testium receptionem procedendum, nisi de testium morte fortasis timeatur, vel absentia diuturna: quibus casibus, cùm ciuiliter est agendum, ne veritas occultetur, & ne probationis copia fortuitis casibus subtrahatur, senes, & valetudinarij, & alij testes, de quibus ex rationabili causa timetur, etiam lite non contestata admittendi sunt, seu pars conventa sit contumax, seu sit absens absque malitia, vt conveniri non posit. A Attestationes tamen huiusmodi non valebunt, nisi actor convenerit aduersarium intra annum, ex quo potuit, vel nisi huiusmodi testium receptionem illi denunciauerit[d]. Possunt etiam alij casus incidere, quibus lite non contestata recipi testes opus sit, vt (verbi gratia) si super alicuius electione, vel copula maritali quęstio moueatur, præsertim si propinquitatis gradus opponatur lege diuina prohibitus: nam si contumax fuerit, is, contra quem agendum erat, seu quia citatione peremptoria accepta venire contemnat, seu quia se ipsum malitiosè occultet, seu B quia impediat, ne ad se citatio perveniat, poterunt testes lite non contestata recipi, & vbi de causa liqueat, ad sententiam procedi. Item quando excessuum inquisitio contra contumacem, vel testium publicatio imminet facienda, quia super aliquo contractu in posterum quæstio metuatur, poterunt absque litis contestatione testes produci[e].

d d.c. quoniã frequenter. in prin.

e d.c. quoniã frequenter. §. porrò. et §. sunt & alij.

Post litis contestationem iuramentum calumniæ præstandum est, quo hæc iurans affirmabit, quòd se credit bonam causam fouere, rogatusq; omnia fatebitur, quæ vera crediderit, nec sciens falsa ꝓbatione vtetur, iurabitq; se nihil dedisse, aut promisisse, daturúmve esse,

aut promissurum, propter eam causam alicui his exceptis, quibus leges dare permittunt, seq; dilationẽ in fraudem nũquam petiturum: etsi hoc postremum tutiùs fortè omitteretur [a].

a c. 1. de iura. calu. ubi gl. & Abb.

Contingit etiam interdum, vt reus conventus alium vicissim libellum ex aliqua causa cõtra actorem proponat: quod vbi incidit, debet iudex etiã delegatus actorem in causa reconventionis ad respondendum in continenti cogere, & vtranque causam vna sententia terminare [b].

b c. 1. de metu. petit.

Arbitri verò non possunt, nisi de his, super quibus in eos cõpromissum fuit, iudicare: propterea coram eis reconventioni locus non est [c].

c c. cũ dilectus. de arbitr.

Hæc in iudicijs vtplurimùm intervenire solent: videlicet, citationes, dilationes, recusationes, exceptiones, petitiones, responsiones, interrogationes, confessiones, testium depositiones, instrumentorum productiones, interlocutiones, appellationes, renunciationes, conclusiones: quæ omnia acta viri idonei in id deputati conscribent, ita vt originalia penes ipsos remaneant ad fidem faciẽdam, exempla partibus volen[illegible]dentur [d].

d c. quoniam contra falsam de probat.

Libello igitur, vt suprà diximus, dato, litisque facta cõtestatione, & re discussa, conclusioneq; etiam in causa habita, A & partibus peremptoriè citatis, sententia est proferẽda, quæ debet ab ipso iudice sedente, non ab alio, de scripti recitatione proferri. Episcopo tamen propter dignitatis prærogatiuam licebit ad exemplum illustrium personarum, etiam per alium sententiam recitare [e].

e c. fi. de re iudic. in 6.

Sciendum est autem, sententiam alijs nõ nocere, quàm eis, inter quos lata est: eo tamẽ excepto, q, cùm sibi primùm actio, vel exceptio de ea re competeret, passus est, eum, à quo causam habuit, experiri [f].

f d. c. fi. de re iudic. in 6.

Duobus autem iudicibus diuersas sententias proferẽtibus ex iurisdictione ordinaria, tenet pro reo, B non pro actore sententia, causa fauorabili excepta, putà causa matrimonij, libertatis, dotis, testamenti. Si verò ex delegata potestate fuerint latæ, vtraque ex arbitrio delegantis pendebit: at si ex cõpromisso, neutra habebit vigorẽ [g].

g c. p. extra de re iudica.

Lata sententia, si is, contra quem lata est, acquiescendum ei nõ duxerit, debebit intra decem dies appellare. Nam decem diebus lapsis sententia, à qua non fuerit appellatũ, vim rei iudicatæ habebit, ac post quadrimestre executionẽ in actione personali sortietur, nisi iudex eum terminum coarctarit [h]. Nec minùs in electionibus, postulationibus, provisionibus, & quibuslibet actibus

h c. quod ad cõsultationẽ. de re iudic.

bus

bus extraiudicialibus, in quibus appellatio est permissa, intra decem dies appellandum est[a]. Et non est prætermittẽdum, quòd licet leges seculares appellationem, nisi in quibusdam casibus, ante sententiam non admittant, sacri tamen Canones ante & post litis contestationem, & in prolatione sententiæ & pòst singulis facultatem tribuunt appellandi[b]: ante sententiam tamen appellans rationabilem causam exprimere tenetur[c]. Vna sententia pluribus condemnatis, si vnus solus ad appellationis beneficiũ cõvolarit, illius victoria iure cõmuni cæteris suffragatur, si iure communi iuuentur, idemq; negotium & eadem causa defensionis existat[d]. Innouata autem post appellationem à diffinitiua sententia interiectam, debent semper (exceptis casibus, quibus iura post sententiã prohibent appellare) ante omnia per appellationis iudicem penitùs revocari: imò & ea omnia, quæ medio tempore inter sententiam & appellationem, quæ postmodum intra decendium interponitur, fuerit innouata: illa verò, quæ post appellationem interpositam ante diffinitiuam sententiam innouantur, donec appellationis causam veram esse constiterit, revocari non debent, nisi iudex appellationis, postquam sibi A constiterit per appellationem emissam ex probabili causa ad se negotium devolutum, inhibeat Canonicè iudici, à quo est appellatum, ne procedat: tunc enim quicquid post inhibitionem huiusmodi fuerit innouatum, etsi causa appellationis vera non sit, per iudicem appellationis ante omnia in statum pristinũ est restituẽdum[e].

Is autem, qui appellat, intra dies triginta instanter Apostolos petere debet[f]. Sunt enim Apostoli literæ quędam dimissoriæ, quibus iudex, à cuius sententia appellatum fuit, notum facit iudici superiori, appellationem à sua sententia interpositam, & appellationem ad eius B iudicium remittit[g]. Appellatio tam iudicialis, quàm extraiudicialis, debet intra annum, nisi iudex terminũ coarctarit[h], vel ex causa etiam intra biennium à die interpositionis ipsius, vel à die illati grauaminis, vbi à futuro grauamine appellatur, finiri: quod si iusto impedimento cessante appellans non curauerit, eius appellatio deserta censebitur[i]. Nõ licet autẽ alicui in eadem causa tertiò appellare[k]. Quinimo si quis tres sententias contra se in petitorio, vel possessori[illegible] portauerit, nullatenus ad agendum de nullitate ipsarũ, vel alicuius ex eis, admittetur, donec plenam executionem fuerint

a c. concertationi. de appellat. in 6.

b c. super eo. §. 2. de appellat.

c c. ut debitus. de appellat.

d c. una sententia. de appell.

e c. no. soldm. de appell. in 6.

f c. ab eo. de appel. in 6.

g gl. c. 1. de appell. in 6. l. 1. ff. de libel. dimissor.

h c. cùm sit Romana. de appellat.

i cle. sicut. de appellat.

k c. directè. de appellat.

a clem. 1. de re iudica.

consecutæ [a].

Sed cùm & de summarijs iudicijs aliqua sint dicenda, sciendum est in eis propria quædam iura seruari, siue ex negotiorũ & causarum natura eam qualitatẽ consequantur, siue ex mãdati forma.

Et in causis quidem electionum, postulationum, vel provisionum, aut super dignitatibus personalibus, officijs, Canonicatibus, vel prębendis, seu quibusvis beneficijs Ecclesiasticis, aut super decimis, necnon super matrimonijs & vsuris, & eas quoquo modo tangentibus proceditur simpliciter & de plano, sine strepitu & figura iudicij [b]: item in causis hæresis [c].

b clem. dispendiosã. de iudic.

c c. fi. in prin. de hæret. in 6.

* Eorum autem verborum vis hæc est, vt necessariò libellus non exigatur, litis contestatio non postuletur, temporeq; etiam feriarum necessitatibus hominum concessarum à iure procedi valeat, dilationum materia amputetur, ac lis quàm breuissima fiat, exceptiones, appellationes, dilatorias, & frustratorias, partium, advocatorum, & procuratorum contentiones & iurgia, testiumque superfluam multitudinem refręnando, non sic tamen rem coarctando, quin probationes necessariæ, & defensiones legitimæ admittantur, & quin citatio ac præstatio iuramenti de

A calumnia locum habeat, item in ipso litis exordio nihilo minùs petitio est facienda, tam ex parte actoris, quàm rei, siue scriptis, siue verbo, dum tamen actis inferatur. Item iudex sic datus potest terminum ad dandum simul positiones & articulos præscribere (nisi aliud de voluntate partium procedat) & ad exhibendum omnia acta, & monimenta, quibus partes vti volunt in causa post dationem articulorum, diem certã, quandocunq; sibi videbitur, assignare. Interrogabit etiam in huiusmodi causis iudex partes tam ad earum instãtiam, quàm ex officio, vbicunque hoc æ- B quitas suadebit: sententiam verò diffinitiuam, citatis ad id licet non peremptoriè partibus, in scriptis, & provt magis sibi placuerit, stans vel sedens proferet, etiamsi ei videbitur, conclusione non facta in causa, provt ex petitione & probatione, & alijs actitatis in causa fuerit faciendum.

Si tamen in prædictis casibus solennis ordo iudiciarius in toto, vel in parte non contradicentibus partibus fuerit obseruatus, non ideo processus nullus irritandúsve erit [d].

d clem. sæpè. de uerb. sig.

Non tamen semper suprà dictæ clausulæ omnes simul copulantur, sed aliquæ, vel vna

ex

ex eis tantúm.

Sciẽdum est postremò, quòd aliud est iudicium ciuile, cuius finis respicit priuatum commodum, aliud criminale, quod publicum interesse, vindictamque publicam respicit [a]. Quare tradenda sunt ea, quæ ad iudicium criminale spectant.

a Decl. in Ru. de iudic.

M. ANTONII CVCCHI IVRISCONSVLTI INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI, LIBER IIII.

QVIBVS MODIS de crimine agatur,

TITVLVS I.

Videndum est de iudicijs, quæ circa delicta versantur. Nam etsi leges Pontificię pœnarum atrocitatem exhorreát, quibus præsertim de sanguine & vita hominis agitur: non tamen ita indulgétes se præbent, vt velint crimina omninò delinquentibus condonare, sed vt & qui deliquerunt, discant talia posthac non committere, & cæteri pœnarum metu sint ad scelera patranda tardiores, certas pœnas adinvenerunt, quæ in sontes ex delicti qualitate citra sanguinis vindictam, aut membri debilitationem exerceri posint (quædá enim culpę existunt, in quibus culpa est relaxare vindictá [a]) multósque modos tradiderunt, quibus medijs contra facinorosos homines ad publicam vltionẽ perveniri posit.

a c. quia. dist. 28.

Quinque enim sunt modi, quibus de crimine haberi notitia potest: videlicet, Accusatio, Denunciatio, Inquisitio, Exceptio, & Notoriũ [b]. Nam etsi alij quoq; enumerari soleant [c], hi tamen magis ad rem sunt.

In Accusatione hoc seruatur inconcusse, vt si legitimus non fuerit accusator, non fatigetur accusatus [d]. Nec laico clericũ accusare cõceditur, nisi suã, vel suorum iniuriã prosequatur [e]: quibusdã articulis, quibusdãq; criminibus exceptis [f]. Nec cõceditur super ijsdẽ criminibus quẽpiam sæpiùs vexari, sed semel absolutus deinceps amplius de eodem crimine molestiam pati nõ cogitur [g]. Et ne passim calumniatoribus licẽtia daretur alium ex libidine sua

b Spec. in ti. de accusat.

c Felin. c. qualiter. 2. uer. ad corrigendos. de accusat.

d c. 1. de accusat.

e c. de cætero. de testib. ubi gl & Doc.

f c. cum p. mã conclla. de accusat.

g c. de his. de accusat.

ad iudicium vocandi, vt de crimine falſo obiecto ſe purget, ac ne ita eveniat, innocentes citra aliquam eorũ noxam capitis, fortunarum, aut exiſtimationis diſcrimẽ alicuius impij & ſcelerati hominis impudenti audacia ſubire, & de ſtatu ſuo conflictari: ſtatutum eſt, vt quiſquis alium accuſare voluërit, ſe inſcribat, ſeque obliget, vbi obiectum à ſe crimen probare nequeat, talionis pœnę, id eſt, quã reum ſuſtinere oportuiſſet, ſi de obiecto crimine fuiſſet convictus [a], dum eiuſmodi ſuppliciũ ſit, quod in accuſatorem cadere poſsit. Quapropter Gregorius X. cùm intellexiſſet ſubdiaconum in Diaconum quendã calumniatum, reſcripto ſuo præcepit, ſubdiaconum nõ ſubdiaconatus ſolùm ordine ſpoliari, ſed præterea etiam verberibus publicè affectum in exiliũ mitti [b]. Hodie tamen & ſubſcriptio amplius in vſu frequenti eſſe nõ videtur [c], & talionis pœna diſſuetudine abolita [d]. Quẽdam autem, qui in probãdis Epiſcopi ſui delictis à ſe delatis defecerat, Innocentius III. ab officio & beneficio ſuſpendendum decreuit, quòd ſe à calumnia abeſſe legitimè purgaſſet [e]. ... potest quiſquam accuſatus procuratorem dare, qui cauſam eius nomine ſuſcipiat defendendam, ſed ipſummet accuſatũ in iudicio eſſe, & cauſam per ſe dicere oportet. Cõceditur tamen, ſi abſens ſit, abſentiæ ſuæ cauſas per procuratorem proponere, aliáſque excuſationes, quæ ipſum crimen, cuius cauſa ei ſit negotiũ, non attingant [f].

Denunciatio quoq; magnã habet cum accuſatione coniunctionem, niſi quòd cùm crimen in modum denunciationis opponitur, non eſt, ſicut in accuſatione, inſcriptio neceſſaria: quoniam ad depoſitionem inſtituitur accuſatio, ſed ad correctionem eſt denunciaio facienda [g], tametſi is quoq; interdum impunè non abeat, ſi nequiuerit probare crimen, quod detulit [h].

Et cùm denunciatio hac potiſsimùm ratione fiat, vt is, cuius crimen defertur, deinceps ab eo crimine ſe contineat, cõvenire videtur, vt priùs amicè & blandis verbis, moxque etiã, ſi oportuerit, amaris obiurgationibus caſtigetur, vt vltrò ſe ipſum corrigere, & à vitio velit continere: quæ ſi nihil prodeſſe conſtiterit, quò minùs in delicto pertinaciter perſeueret, tũc demum Eccleſiaſtico iudici erit denunciandus [i]. Denunciationis verò faciendæ poteſtas omnibus non patet, ſicut neque accuſationis: quare nec publicè concubinas habentes, nec excommunicati ad denunciandum admittuntur [k].

Inqui-

[a] c. quiſquis. c. qui crimen. 2. q 8.
[b] c. 1. de calumniator.
[c] Bar. l. ſi cui. in pri. ante nu. 3. de accuſ.
[d] Feli. c. ſuper his. ult. no. de accuſat.
[e] c. 2. de calu.
[f] c. ueniens. de accuſat.
[g] c. ſuper his. de accuſat.
[h] c. fin. de calum. ubi Ab.
[i] c. 2. de accuſat.
[k] c. cùm dilectus. co. t. 1. 4. 4. 1.

Inquisitio à iudice ex officio eius mero fieri solet, vt sciat, an fama, quæ de crimine alicuius circumfertur, vera sit[a]. Quam si facta disquisitione veram esse compertum fuerit, quãvis certa pœna in eo delicto legibus diffinita esset, si per modum accusationis procederetur, vbi tamen per inquisitionem proceditur, secundum personæ merita, & qualitatem excessus pœna poterit iudicis arbitrio moderari[b]. In qua tamen moderatione facienda plures erunt cautiones iudici cõsiderandæ[c].

a c. cũ oporteat. & ca. qualiter. de accusa.

b Feli. c. qualiter et quãdo. 2. §. licet nu. 29. et seq de accusa.

c Feli. ubi suprà.

Si tamen ex his criminibus fuerit, quæ executionem ordinis impediunt, nullum erit iudicis arbitrium: tunc enim certa erit pœna, quæ nõ iudicis voluntati mandatur, sed legis authoritati reseruatur: nempe, vt beneficio, vel etiã officio exvatur, quamvis per inquisitionem convictus, vel nisi tale sit crimẽ, quod beneficio indignũ delinquentem faciat: nam tunc haud dubiè beneficio illi erit interdicẽdum, quamvis per inquisitionem damnato: quas pœnas vtroque casu nullo pacto poterit iudex moderari[d]. Quicunque autem iudex inquisitionis tramite contra delinquentem procedit, hoc cautè obseruet, vt non priùs in personam quærat, quam suspicatur delictũ patrasse, quàm de fama in eum vulgata compertum habuerit, quæ- A stione præmissa. Qua etiã ratione fit, vt criminum occultorum excussio per inquisitionẽ fieri prohibeatur[e].

d c. inquisitionis. in prin. & t. de accusat.

e c. cũ oporteat. c. qualiter. 1. & c. qualiter. 2. ubi Abb. ult. no. de accusat.

Opponi verò solent crimina per Exceptionis modum, veluti contra actorem, vt ab accusatione repellatur: item contra testes, vt testimonio ferendo minùs idonei habeantur. Quibus casibus non erit necesse de crimine excipientem se inscribere[f], nec punietur excipiens, etsi crimen obiectum non probauerit: nec is, contra quem est in exceptionis dũtaxat vim, vt repellatur, obiectum, etsi convictus sit, vllam criminis obiecti pœnam sentiet[g]. Per Exceptionem quoque crimina opponũtur, vt quis ab officio, vel beneficio, quod affectat, repellatur: B quo casu, seu ante confirmationem, seu pòst fiat exceptio, nunquam tamen inscriptio erit necessaria, quamvis posteriore casu in exceptionis probatione post confirmationem opposite deficiens, aliqua pœna arbitrio iudicis afficiendus sit[h].

f c. licet. de si mon.

g c. eũm dilectus. de ordine cogni. Bart. l. 2. in princ. ff. de accusat. & l 2. § si publico n. 20. ff de adult.

h Spec. in tit. de crimi. in mod excep. §. in primis.

Et hi quidem proximè dicti quatuor modi tunc sunt necessarij, *seu eorum aliquis criminibus vindicãdis*, vbi criminũ aperta notitia non est: verùm si evidẽtia patrati sceleris in ... ptu sit, tunc neque accusatoris ardens clamor, neque denũciatoris diligens charitas, nec ius dicentis officium sagax pe... in-

quiſitionem deſideratur, neque exceptione crimen obijci neceſſe eſt, vt his medijs ad criminis vindictam perveniri poſsit, vel delinquēs ab affectatis ſum moueri, ſed & ſine libello ſine exacta cauſæ cognitione poterit iudex ad legitimam vltionē reo vo o procedere[a].

Illud generaliter eſt obſeruādū, vt nemo abſens iudicetur, niſi ex contumacia abſens fuerit, quia diuinæ & humanæ leges hoc prohibent[b].

a *c. euidētia. eo. ti. Sec. in tit. de cri mi. notor.*

b *c. accuſatores. in fi. 3. q. 8. & c. abſens. 3. q. 9. & per totam.*

DE SIMONIA,

TITVLVS II.

Dicendum eſt nunc, quǽnā ſint crimina quæ vltionē expectant. Et primùm Simonia grauiſsimū crimē eſt, adeò vt cætera crimina quamvis alioqui grauia, huic tamen comparata leuia æſtimentur[c]. Nam cùm ſæpè contingat, homines ambitione tractos immenſa, & vaſta quadam honorum & beneficiorum ſiti omnia tentare, quæ ſibi in mentem modò venire poſsint, vt ſuis deſiderijs ſatisfaciant, & nūc precibus, nunc pretio, nunc alijs vijs aggredi, vt quæ gratis eſſet concedenda, nec niſi benemeritis, ſpiritualium adminiſtratio, quovis modo ad commoda ſua extorquere poſsint, nullam habentes rationem, quòd Simon Magus à Petro acri fue- A rit obiurgatione repulſus, cùm ab eo pecunia gratiam redimere tentaſſet: propterea in huiuſmodi labe purganda nunquam ſe ſtertere, nunquam ſe conniuere Pontifices Romani & Canonicæ leges oſtenderunt, omnia, quantum potuerunt, remouentes, quæ huic nefandiſsimo ſceleri cauſam, vel occaſionem præbere poſſe videbantur: multa etiam introducentes, quibus comprimi & coërceri ſaltē pœnæ temporalis metu poſſent, qui æternam flocci facerent.

c *c. per tuas. de ſimon. c. fin. 1. q. 7. ubi gl. uerſ. reputātur. & uer. pro nihilo.*

Incidit autem in hoc crimen, quicunq; quovis machinarum genere, vt ita dicam, ſibi eos expugnare conatus fuerit, quibus B ius eſt ſpiritualia, aut eis annexa, vel accedentia, conferendi: quiq; his aggreſsionibus ſuperari ſe & proſterni permiſerit, vt pretio fortè, aura populari, aut optimatum gratia, vel obſequijs potius, quàm meritis & bonis artibus, aut Eccleſiaſticæ rei bene gerendæ ſtudio ſpiritualia, vel eis annexa, aut eorū adminiſtrationem cōferret, vel decerneret: ex quorum numero ſunt, qui pecuniam exigunt ab his, quos ad religionē in collegium ſuum ſunt cooptaturi, quiq; præfecturas quaſcunque, aut regimina Eccleſiarum vendunt, vel emunt, vel ſepulturā, vel Chriſma, aut ſanctum oleū, quacunque id facti verborū facie obducant[d]. Idem de Ec-

d *c. non ſatis. ca. tua nobis. ca. eam quæ. ca. in tantum. de ſimo.*

clesiarum consecratione dicendum: pro qua, præter procurationem, nihil exigi potest [a]. Idem de consecrationibus Episcoporum, benedictionibus Abbatum, & quibusvis ordinationibus [b]. Item, qui pretio, vel gratia peccatorem publicũ celarit, vel minimè pœnitentẽ reconciliarit, aut è converso verè pœnitentem reconciliare detrectarit, huius criminis reus est [c], quæ non minùs in accipiente locũ habere intelligẽda sunt [d].

a c. cũ sit Romana.
b c. sicut pro certo.
c c. nemo presbyterorum.
d c. sicut simonia.

Et quæ de paucis speciebus retulimus, ad multas alias trãsferri earum exemplo possunt. Ad eam enim regulam, quã diximus, semper referẽda res est: nempe, VT SPIRitualia, eorumq; administratio non, nisi benemeritis, concedantur, idq; gratis.

Hoc igitur Simonię vitio qui laborãt, vt primùm eius rei indicia claruërint, ab altaris ministerio expelli debent [e]. Quam pœnam non minùs ferent, quãvis nõ quidem convicti essent, sed communi tamen omnium voce cùm notarentur, & oculis signarentur, hocq; nomine expurgatio eis indicta esset, Canonicè eam non præstiterint.

e d. c. sicut simonia.

Sed seueriùs etiam cõtra huiusmodi personas simoniæ vitio irretitas insurrexit Paulus Venetus II. cuius constitutio extat, sanciens, Vt pœnis ipso iure censeantur adstrictæ: & adijciens, Vt omnes illi, qui simoniacè ordinati fuerint, à suorũ sint ordinũ executione suspensi, atque vt per electiones, confirmationes, provisiones, seu quasvis alias dispositiões, quas simoniaca labe fieri contigerit, nullum omninò ius cuiquã acquiratur, sed omnium, quę perceperit, restitutioni sub animæ periculo sit adstrictus: & omnes, qui simoniã commiserint, aut in ea patranda mediatores fuerint, excommunicationi obnoxij sint, nec absolui ab alio queant, quàm à summo Pontifice [f]. Quare constare potest, q̃ diris execrationibus hoc vitij Pontifices Romani semper sint persecuti.

f extrava. cũ detestabile. de simon.

Hinc etiã serui aduersus dominos, & quilibet criminosi in huius criminis accusatione admittuntur: & quis peccator, simoniaco excepto, missam canere permittitur [g]. Item neq; infamia, neque aliqua crimina cõtra testes objici possunt, qui de simonia testimonium reddunt, cùm de ea per inquisitionis viam cognoscitur: sed hæ solæ exceptiones testes repellere poterunt, quibus probatis appareat, eos malignitate potius, quàm iustitię zelo adductos testificari [h].

g c. tanta est labes.
h c. licet Heli.

Et hoc de crimine accusatus prohibetur interim missarum solennia celebrare, donec de veritate constiterit [i].

i c. accusatũ. & seq.

DE HÆRETICIS,

TITVLVS III.

Maxima est etiam & perniciosa admodum hęresis labes, quæ tametsi interdũ parua motu primo videatur, tamen quamprimùm vestigiorũ vel leuiter premendorum potestatem nacta est, paulatim serpens in dies maiores sibi vires comparat, & postquam eò virium pervenerit, vt iam in multos populos vagata regni sui fines latè protenderit, tum verò sic hæret tenaciter, & tam firma figit vestigia, vt sæpe maximo labore, & industria, crebrisque & solicitis vigilijs ei evellendæ opus sit, sæpe etiam non minimas calamitates fidelibus invehat prius quàm extingui & à radicibus evelli posſit: quod res ipsa testatur. Propterea quò est hæc pestis orbi Christiano perniciosior, eo vigilantiùs illi obviandum est, tam vt veteres hæreses deleantur, quàm vt nullę præterea oriri, aut ortæ vsquã coalescere posſint. Ea propter multæ sæpe constitutiones diuersis temporibus factæ sunt p Romanos Pontifices, & sacrosancta concilia generalia, quibus multa prudenter statuta sunt, vt vel amore, vel metu homines coërcerentur, ne huiusmodi labium authores existerent.

Hęreticus autem dicitur, qui A à fide & doctrina CHRISTI, Apostolorum, vel Ecclesię discedit, articulos fidei, vel Ecclesiastica sacramenta cum asseueratione refellens.

Eorũ plures, & diuersæ sunt sectæ, & alij quidem de nomine suorum authorum nuncupãtur: veluti, Simoniaci, Menandriani, Basilidiani, Nicolaitæ, & multi id genus alij, quorum hac tempestate, quod maximè dolendum est, infinitus ferè est numerus: Alij verò ex causis nouorum rituum, vel opinionum, quas vel instituerunt, vel tutari conati sunt: cuiusmodi sunt, Aquarij, Alogij, Antropomorphitæ, pluresque alij, quorum no-B mina tam superioris generis, q̃ posterioris Isidorus recensuit [a].

Qui omnes quibuscunq; nominibus censeãtur, vel quibuscunque ritibus & opinionibus inter se differant, etsi facies habeant diuersas, caudas tamen connexas habent, cùm vanitate in vnum conveniant [b], & cõmuni nomine aduersus Ecclesiam Dei conspirent [c].

Hoc autem nefarium hominum genus varijs pœnis affici solet: nam primùm excommunicantur, non solùm, cùm de hęresi apertè convicti sunt, sed & si, cùm solummodò suspecti essent, eoq; nomine purgatio eis indicta esset, eam contumaciter recusarint: quo casu, si excõmunicationem annũ pertulerint, nec

a *c. quidã ante. 24. q. 3.*

b *c. excommunicamus. 1. & 2. extr. eo.*

c *c. quidã autem. in fin. ext. eod.*

nec tamen se purgarint de obiecta eis suspicione, veris hæreticis per omnia adnumerabuntur [a]. Item nemo hæreticos in oppido suo, aut in domo sua suscipere, aut eos fouere debet, aut negotiationem aliquã cum eis exercere: eisq; in hoc peccato defunctis nec inter Christianos sepulchrum cõceditur, nec oblationes pro eis factas Ecclesia agnoscit [b]. Et quicunq; hæreticos, eorúmve sectatores, receptatores, defensores, vel fautores scienter Ecclesiasticæ sepulturæ concesserit, excõmunicatione tamdiu devinctus tenetur, quoad idoneè satisfecerit, nec absolutionis munus priùs cõsequitur, quàm cadauera eorum suis manibus publicè effoderit, & abiecerit: ille verò locus, qui eis sepulchrum dederat, nullius orthodoxi sepulchro aptus deinceps censebitur [c]. Bona quoq; omnia hæreticorum publicãtur, quãvis eis filij orthodoxi sint: quæ bona, si eorum domini hęretici in clericatu sint, vel temporali Ecclesię ditioni subiecti, Ecclesiæ fisco addicentur: vel si ab aliqua Ecclesia stipendium habeant, ipsi Ecclesiæ, quæ stipendium eis suppeditabat, applicabuntur: sin laici illi sint, laicorumq; ditioni pareant, laicorum item fisco bona eorum vendicabũtur [d]. Sed quamvis eo ipso, quo aliquis hac labe fœ

a c. ad. abolendam. §. qui verò. eo. tit. & c. excommunicamus. 1. §. qui autem.

b c. sicut autẽ.

c c. 2. in prin. in 6.

d c. uergentis. c. excommunicamus. 1. extra. eo.

A datus est, confestim eius bona ipso iure fisci efficiantur, non tamen confiscationis ipsius executio, vel bonorum ipsorum occupatio fieri debet per principes, aut alios dominos temporales, ante quàm per Episcopum loci, vel aliam personam Ecclesiasticam, quæ super hoc habeat potestatem, sententia super eo crimine fuerit promulgata [e]. Quæ condemnationis sententia etiam post mortem hæretici nihilo minùs ferri poterit, atque ita bona ipsius iamdudum ipso iure fisco addicta occupari [f]. Quin & dos mulieris, quæ sciens cum hæretico nuptias contraxerit, publicatur [g].
B Item hæretici, & qui eorũ perversas opiniones sequuntur, & eorum receptatores, defensores, & fautores, horumq; omnium filij ad secundam stirpem paternam editi, vel ad primam stirpem maternã, ad nullum Ecclesiasticũ beneficium, vel publicum officium admittuntur [h]: nisi tamen huiusmodi hæretici Christianorũ fidelium cœtui emendatione pręcedente iam essent restituti [i]. Item qui huiusmodi hominum commendatione, & opera, beneficia Ecclesiastica scientes adepti fuerint, non solùm beneficijs eo modo quæsitis priuantur, sed omni quærendorum quoq; spe carere iubentur: sin verò imprudentes eorũ suffragijs vota

e c. cùm secundum. de hæret. in 6.

f c. accusatus. §. in eo verò. in 6.

g ca. decreuit. in 6.

h ca. hæretici. 2. in 6. & c. statutum. 2. eo. tit.

i d. c. statutum. 2.

sua expleuerint, quærẽdis quidem sacerdotijs poterunt animũ adijcere, sed eo modo quęsita retinere nõ permittentur [a].

a ca. 2. §. ad hæc. in 6.

Nec potest hæreticis aliquid ab Episcopis, presbyteris aliisve clericis conferri, nisi velint largitores anathemati obnoxij esse, quamvis sanguine etiam eis essent coniuncti [b]: omnesq; hæreticis quavis occasione obligati, ipso iure ea obligatione soluti censentur [c]. Quin & potestatem amittunt hæretici, quam in proprios liberos habent: quare frustra eos emancipabunt [d]. Atque vt hæretici, cùm ius dicentium manus effugiunt, ne debita suæ impietati supplicia experiãtur, tædio tamen vitæ affecti (quippe quæ infrà scriptis causis ærumnosa illis ducenda sit) ita resipiscant fortasse, & mentem recipiant, cùm viuentibus sibi omnia viderint viuorum commercia interdicta, statuit Innocentius III. vt aduocati & scriniarij omnes infamia notati decernantur, & ab officio suspensi, quicunq; hęreticis, eorumque sectatoribus, fautoribus, vel defensoribus, aliquod præstiterint auxilium, vel suffragium, & in causis, litibúsque eis patrocinati fuerint, [illegible] ipsis publica instrumenta, aut syngraphas conscripserint [e].

b c. si quis Episcopus. et c. sequ. extra.
c c. fi. extra.
d ca. 2. in fi. in 6.
e ca. si aduersus. extra.

Ac ne vllis mæandris, vel tergiversationibus possint hæA retici condemnationem, suo arbitratu differre, atque ita iudicium eludentes è manibus iustitiæ elabi, provisum est etiam, vt personarum alioqui intestabilium contra eos testimonium recipiatur: nam & excommunicati, & participes, vel socij criminis ad testificandum admittuntur, præsertim in probationum aliarum defectum, si omnibus cautionibus rectè perpensis eorum dicta verisimilia videantur [f]. Sed & qui in eodem crimine hæresis testes interrogati periuri extiterunt, volentes postmodũ corrigere dictum suum contra se ac socios suos deponendo audiuntur [g].

f ca. in fidei. in 6.
g c. accusatus. §. licet, in 6.

B Eadem ratione etiam fit, vt oppidorum iurisdictionem tenentes, seu prouinciarum, aut loci cuiuslibet, quãvis excommunicati sint, vel nullo iure permittente eam sibi iurisdictionem arrogarint, possint nihilo minùs, et teneantur contra hæreticos, aut alios eorum fautores, vbi id fuerit necesse, suum officium exercere [h]. Eò fit quoq;, vt sententia contra eos lata nullo appellationis, vel provocationis auxilio rescindi possit [i].

h c. præsidentes. in 6.
i c. ut inquisitionis. in 6.

Postremò si huiusmodi nepharij & impij homines in potestatem iudicis pervenerint, damnati præsentibus potestatibus secularibus, dimittendi sunt animadversione debita puniendi

niendi, detractis tamen priùs ſacris ordinibus, ſi clerici fuerint [a]: quæ depoſitio vel ab vno Epiſcopo, ſi aliorum copia haberi nequeat, fieri poterit, convocatis tamen ad hoc maioris Eccleſiæ Canonicis, & Abbatibus, aliiſque prælatis & religioſis ſuæ diœceſis ſcientiſsimis, quorum præſentia ei negotio oportuna videatur [b]. Ad ſanam tamen mentem reverſis, & publicè errores priſcos deteſtatis iura indulgere ſolent, ne laicorum manibus eos permittant [c], niſi relapſi ſint (Et relapſi dicuntur etiam de alio, non eodem articulo, malè ſentire convicti [d]): ſed in carcerem tamen perpetuũ eos ablegari, vel muro includi præcipiunt pœnitentiã erroris acturos [e]: quæ pœna poteſt hodie ius dicentis arbitrio in aliã mitiorem, ſi ei viſum fuerit, commutari [f].

In cauſa hæreſis proceditur ſimpliciter & de plano, ſine ſtrepitu & figura iudicij [g].

DE SCHISMATICIS, TITVLVS IIII.

Schiſmatici quoque, id eſt, qui ab vnitate Eccleſię ſe diuidunt, ſuos ſibi ſeorſum conſtituentes ſacerdotes [h], hæreticis annumerantur: &, ab eis factæ ordinationes irritæ habentur: &, qui dignitates Eccleſiaſticas, vel beneficia per ipſos ſunt conſequuti, eis priuantur: A item, alienationes rerum Eccleſiaſticarum per ipſos factæ, nullius ſunt momenti: et, qui ſpõte in ſchiſma quodpiam iurarint, à ſacris ordinibus & dignitatibus ſuſpenduntur [i]: & demum, ſi indomiti ſint, degradari etiã poſsũt, & curiæ ſeculari tradi [k].

DE APOSTATIS, TITVLVS V.

Apoſtatis non minùs ſuæ pœnæ ſunt. Horum autem tres cùm ſint ſpecies: nam alij à Chriſtianę religionis doctrina deflectunt, alij erga ſuos prælatos ſe nimiùm contumaces præſtant, alij regulam ſuã poſthabent, quem ſuſceperant habitum, B & regulæ pręcepta, in quæ iurarunt, deſerẽtes:

Prima eorum ſpecies illis pœnis tenetur, quas ſuprà aduerſus hæreticos ſtatutas demonſtrauimus: In qua ſpecie & illos ponendos exiſtimarẽ, qui ſummo Pontifici non parent, nec eius Canonibus tanquam à poteſtatem non habente conditis.

Qui verò ex altera ſpecie apoſtatæ ſunt, & nimiæ erga prælatos ſuos contumacię nomine accuſantur, ſi adeo ceruices erexerint, vt etiam ipſi Romano Pontifici non magis obedientes ſe reddant, [...] contemptui eum ſe habere oſtendant, deponendi ſunt, atque etiam, ſi correctioni aures non patefecerint, excommuni-

a ca. excommunicamus. 1. §. 1. extra.
b c. 1. in 6.
c c. excommunicamus. 2. §. fi. ubi gl. & Ab. & c. ſuper eo. in 6.
d c. accuſatus. §. eum uerò. in 6.
e d. §. fi. ubi gloſſ.
f c. ut commiſſi. in 6. et Ab. d. c. excommunicamus. 2.
g c. fi. in 6.
h Abb. in R. ex. eod.
i ca. 1. & 2. ex. eo.
k Bernar. Diaz. tit de Schiſmat.

candi, & laicorum manibus inderclinquendi, mitiùs tamen punientur, si hæc ex lasciuia quadam potiùs, quàm elato animi fastu aduersus Pontificẽ commiserint.

Tertię autem speciei apostatæ, id est, qui ordinis & religionis susceptæ desertores existũt, quamdiu in eo proposito persistunt, efficiuntur infames, & ab accusatione & testimonio repelluntur, nec possunt ad dignitates evehi, & præterquàm quòd pluribus actibus interdicti sunt, præterea si admoniti correctionem nullã admiserint, deponi etiã possunt, & demum fœdi carceris squalorem etiam experiri coguntur, donec ad saniores mores, à quibus tam obstinatis animis declinarãt, suos pertæsi errores revertanrur[a].

a Bernar. Hisp. in pract. eod. tit. & Ab. c. 1. eo. tit.

DE HIS, QVI CRIMEN hæresis quærere, & vindicare possunt,

TITVLVS VI.

Parum fuerit pœnas contra hæreticos statutas esse, nisi etiam iudices constituti essent, qui & quæstione diligenter exercitata sontes inveniręt, & inventos dignis supplicijs [illegible]icerent. Ad Ordinarios igitur hæ partes spectãt: verùm quia provincia ipsa per se ardua est, magnique negotij, & sæpe contingit Episcopum alijs cu- A ris, quæ plurimæ illi officio incumbunt, distractũ, non posse, qua esset opus diligẽtia, in hoc negocium incumbere, & tamẽ tanti est momenti res, vt nihil tepidè, nihil remissè in ea agi oporteat, ea propter providerunt iuris Pontificij cõditores, vt iudices aliqui constituerentur, quibus id negotij pręcipuè daretur, nempe vt hęreticos sagaciter exquirendo invenirent, inventos diligenter excuterẽt, excussósq; legitimis pœnis afficerent, omnemq́; suam curam & studium in hanc rem conferrent: quos Iudices, vel Quæsitores, vel, vt vulgò, Inquisitores appellare solemus. Eos verò B annorum quadraginta ætatem attigisse oportet[b]: quod officium etsi in mandato fundetur, vel sedis Apostolicæ, vel aliorũ, quibus tales iudices dandi ius competit, mandatoris tamen morte non extinguitur, etiam quo ad negocia necdũ viuente mandatore incepta, quæq́; etiã nondum emerserant[c].

b cle. pe. de hæreticis.

c c. ne aliqui. de hæret. in 6.

Horum igitur inquisitorum non parua in his negotijs est potestas, quippe hi & citationes mandare possunt, & denunciationes sententiarum, quas in id genus homines promulgarint: cleri quoq; ad se evocandi, & populi, & peritissimi cuiusque, quorum sententias in hac causa explorare velint, ius & potestas eis permissa est, possunt-

ſuntq́; ſuæ ditionis fines egreſſos hæreticos perſequi: item libros, quibus quæſtiones contra hęreticos actitatę continentur, ad ſe afferri iubere: item hęreticos penes ſe remorari, & capi eos imperare, & in cuſtodiam conijcere, compedibus quoque & manicis ferreis deuinciendo, in eorum poteſtate eſt. Et demum contra eos, in quos viderint expedire, quęſtiones exercere poſſunt: quæ omnia etiam ſoli ſine diœceſano facere poſſunt: verùm carcerem pœnæ magis, quàm cuſtodiæ cauſa aſsignandi poteſtas Epiſcopo inconſulto eis non permittitur, nec carcerem hæreticis ad ſanitatem reverſis in pœnam priſci erroris iurę aſsignatum in aliam pœnā transferre, vel tormentis ſubijcere, aut cōtra eos ſententiam ferre: ſicut neq; è converſo Epiſcopis hæc agere permiſſum eſt, inquiſitoris ſententia non explorata [a].

a c. ut cōmiſsi. in 6. et cle. 1. §. 1.

Quòd ſi eorum alter, ſiue Epiſcopus, ſiue inquiſitor, nolit, aut nō valeat ipſe coràm adeſſe, vt cū altero de præſcriptis conferat, hoc tamen ab eo exigitur, vt ſaltem collegæ partibus ſuis fungenti vices ſuas mandet, vel conſenſum ſuum & conſilium per literas ſignificet [b]. Liberum tamen eſt eis, videlicet Epiſcopo & inquiſitoribus, vel ſimul coniunctim aduerſus hęreticos quærere, vel diuiſim,

b d. cle. 1. §. 1.

A dum modò ſi ſeiunctim proceſſerint, acta coram ſe geſta alter alteri communicet, eo ſcilicet tempore, quo aliud nil tam ſupereſt agendum, niſi vt ſententia feratur [c]: quò facilior ſit veritati aperiendæ aditus, & vna vterque ſimul negocium ſententia finiet: in qua ferenda, ſi fortè inter eos non convenerit, negotij ſeries aptè & compoſitè ab vtroque expoſita ad ſedem Apoſtolicam mittenda eſt. Verùm inquiſitores, etſi à ſummo Pontifice dati eſſent, contra Epiſcopum tamen inquirendi ius nullum habent, niſi hæc facultas eis ſpecialiter conceſſa ſit: ſed ſi quempiam

c extrauag. 1. eod. tit. & ca. per hoc, in 6.

B Pontificij gradus in hoc crimine iacere compertum habeant, vel de hoc famam vehemētem aduerſus eum eſſe intelligant, id tenentur ſedi Apoſtolicę denuntiare [d]. Quod etiam obſeruandum eſt in Apoſtolicis officialibus, vel nuntijs: nam & eorum huius generis errores ſummo Pontifici per quæſitores denunciādi ſunt: ipſis enim quæſitoribus nullum aduerſus Epiſcopos inquirendi ius legibus Pontificijs conceſſum eſt [e].

d c. inquiſitores. in 6.

e extrauag. ſi.

Multa præterea per diuerſos ſummos Pōtifices ſtatuta ſunt, quæ ex quæſitorum officio eſſe decreuerunt, tam circa teſtes ſuper hoc crimine examinandos, quàm circa librarios, & alias perſonas, quæ eorum officio

impedimentum, vel opem importare possent, quàm etiam circa custodiam hæreticorum, & denique circa plura, quæ ad eorum officium spectare decernunt[a]: sed quia instituti nostri propositum egrederentur, ea idcirco prudenter missa facimus.

a c. ut officiũ. et c. inquisitionis. eod. tit. in 6. & cle. 1. §. 2. usque ad fi. & 1. et cle. 2.

DE VSVRIS,

TITVLVS VI.

VSuræ crimen non minimum existimantur, cùm et testamenti vtriusq; lege diris execrationibus sancitæ sint, & à iure quoque humano, tam Cæsareo, quàm Pontificio, repellantur[b]. Siue id sit, quia naturam superare, & quodam modo violare velle videntur, qui id agunt, vt pecunia, res suapte natura nulli propagationi apta, nullo tamẽ domini labore, nullaque eius industria, quasi fructus ex se gignat: seu, quia pietati contrarium sit, & à Christiana charitate alienum, nolle opibus sibi superantibus proximo egenti gratis suppetias ferre.

b c. quod dicam. ubi gl. uer. reddi. 14. q. 4.

Est autem vsura crimen ex lucro proueniens, quo sors mutuò data accessionem accipit, vel ex pacto, vel intentione mutuantis. Et cùm dixerimus, vsuram ex mutuo oriri, consequens est etiam, vt in his duntaxat rebus committi possit, in A quibus & mutuum consistit: nempe his, quę pondere, numero, mensuráve constant[c].

c Ab. in Rub. in usur.

Qui pro mutúata pecunia fundum pignori accepit, eius fructus, si quos percipit, in sortẽ acceptos ferre debet, non sibi lucro adscribere, nisi fœneratoris nomen & notã subire velit[d].

d c. 1. & ca. conquest.

Sed nec ille hoc peccato erit solutus, qui maiore pretio rem suã ideo vendiderit, quòd pretio persoluendo temporis aliquod interstitium emptori concesserit[e]: nam & hic mutuum videtur latêre, quamvis extrà non appareat. Emptori siquidem venditor pecuniã videtur ad rem à se còmparandam mu- B tuasse, quã statuto tempore auctam sibi postea cũ fœnore reddat: quod sanè ita est intelligendum, si certũ erat, venditarum mercium pretium post venditionem factam, auctum non iri: quòd si id fuisset incertũ, easq; merces contractus celebrati tẽpore vltrò non fuisset vendíturus, aliud dicendũ esset[f]. Qui verò decem solidos dat, vt alio tempore totidẽ sibi grani, vini, vel oleï mensuræ reddãtur, quę licet tunc plus valeant, vtrùm plus vel minus solutionis tempore fuerint valituræ, verisimiliter tamen dubitabatur, non est ob hoc fœnerator existimandus: at qui ex eo, q, pecuniarũ à se mutuò datarum periculum suscepit, aliquid vltra sortem perci-

e c. in ciuitate.

f ca. fi.

percipit, fœneratoris labe non caret[a].

a d. c. fi.

Ac tanto odio semper est habitum vsurarum crimen, vt Alexander III. olim rescripserit, nec redimendorum quidem à barbaris captiuorum gratia fœnori dare, aut accipere licere[b].

b c. super eo.

Quare cùm tam enorme hoc vitium habeatur, meritò etiam graui pœna fuit vindicandum: quocirca ab eodem Alexandro in Concilio Lateranensi statutũ fuit, vt manifesti vsurarij nec ad communionẽ admittantur altaris, nec, vbi in hoc peccato eos mori contingat, sepulturæ concedantur, nec eorum oblationes accipiãtur, & qui contra suprà dicta eos admiserint, dignè puniantur[c]: & rursus idem Alexander constituit, vt laici fœnus exercentes vsq; ad dignã satisfactionem vinculo excommunicationis adstringantur, & clerici ab officio & beneficio suspendantur[d], arbitrioq; iudicis relinquetur, à qua suprà dictarũ pœnarũ incipere malit[e].

c c. quia.

d c. præterea.

e Alb. d. ca. præterea.

Atq; vt Lateranensis concilij canon sanctiùs custodiatur, addidit Gregorius, vt quanq̃ manifesti vsurarij de vsuris, quas receperunt, satisfieri expressa quantitate, vel generaliter in vltima voluntate mãdauerint, nihilo tamen minùs Ecclesiastica sepultura eis denegetur, donec de vsuris ipsis fuerit, vt

A eorũ facultates patiuntur, plenè & integrè satisfactum, vel ijsdem ipsis, qui vsuras soluerint, si præstò sint, vel alij, qui eas possit aquirere, vel his deficiẽtibus loci ordinario, eiúsve suffecto, vel Rectori parrochiæ, sub qua testator habitat, coram aliquibus eius parrochiæ hominibus integris, aut seruo publico Ordinarij ipsius mandato: quibus quidem personis liceat cautionẽ huiusmodi creditorum nomine huius constitutionis authoritate accipere, ita quòd illis perinde actio acquiratur, ac si ijsdem ipsis creditoribus cautum esset. Et si quidem receptarum vsurarum

B quantitas fuerit manifesta, illa semper in huiusmodi cautione exprimenda est: sin minùs ea quantitas exprimetur, quam is, qui cautionem acceperit, iudicio suo arbitratus fuerit: qui, si minorem veritate quantitatem sciens fuerit arbitratus, ad reliqua creditori sarcienda tenebitur. Sanxit præterea, ne quis manifestorum fœneratorum testamentis intersit, nec quis eos ad confessionem admittat, vel absoluat, nisi de vsuris satisfecerint, vel de satisfaciendo pro viribus facultatum præstent idoneam cautionem, & testamenta contra hęc condita ipso iure irrita esse decernit[f].

f c. quanquam. in 6.

Si verò nusquam appareant illi, à quibus vsuræ acceptę sint, cùm tamen certum sit ab aliquibus fuisse acceptas, poterũt malè ablata pauperibus diuidi [a].

a c. cùm tu. c. Michael.

Verùm vt ijsdem ipsis potiùs, qui detrimentũ passi sunt, reddatur, quàm incertis distribuatur, quod certarum sit personarum: optimum erit publicis edictis pronuntiare in locis, à quorum incolis solutæ sunt, vt quisquis fœnoris nomine à se aliquid sciat ablatum, id veniat recepturus [b].

b gl. d. c. quan quà. in uer. satisfieri.

Fœneratoris quoque hæres poterit ijsdem modis, quibus ipse fœnerator posset, si viueret, ad restituendas vsuras compelli [c]. Quinimo, si quis fœ- B nerator à sede Apostolica literas impetrarit de vsuris sibi restituendis, vel fructibus sibi in sortem computandis, nulli ei commodo erunt literæ impetratæ, nisi priùs restituerit vsuras, quas ab alijs noscitur abstulisse ipse [d], vel auctor eius [e].

c tua nos.
d ca. quia frustra.
e c. Michael.

Si aliqui existant, qui procul dubio sint vsurarij manifesti, quamvis nec sint condemnati, nec contra eos propter potentiorum metum, qui eos tuētur, vllus accusator appareat, hi tamen, si alijs argumentis constiterit eos fœneratores esse manifestos, poterunt Lateranensis Concilij pœna puniri [f].

f c. cùm in tua — Diœcesis. extra.

Iudæi quoque ad restitutio- A nem vsurarum, quas à Christianis retulerũt, compelli possunt, interdicta eis Christianorũ societate [g].

g c. pe. extra.

Vtq; omnis occasio remoueatur, qua contra suprà dicta fœnus exerceri possit, statuit idẽ Gregorius, ne quis dominus, vel vniuersitas patiatur quempiam alienigenam in terris suis domos fœnori exercendo conducere, néve aliquis domos eis locet, pœna tam contra laicos, quàm contra clericos, qui hæc fuerint præcepta transgressi, statuta [h]. Et Clemens V. Christianorum consortio interdictos esse iussit, quicunq; super vsuris soluendis statuta ordinarint, fecerint, scripserint, vel dictarint, vel secundum ea statuta iudicarint, oneratque fœneratores omneis in causis de fœnore vertentibus rationum suarum libros aduersarijs proferre & exhibere.

h c. 1. eod. tit. in 6.

Item eos hæreticos esse decernit, qui asseuerare non dubitarint, minimè peccatum esse fœnerari [i].

i cle. 1.

In causis super vsuris, vel eas quoquo modo tangentibus procedi potest simpliciter & de plano, sine strepitu & figura iudicij [k].

k c. dispendia sam. de iudicijs.

DE CRIMINE FALSI,

TITVLVS VIII.

Crimen

CRimē quoque falsi magnū æstimatur, magnisq; pœnis vindicatur: nec id immeritò, quandoquidem non vnus hoc crimine læditur: nam Deus in primis, tum iudex, & is denique, aduersus quem falsum adstruitur, simul offenduntur[a]. Et quibúsnam modis falsum deprehendi posſit in literis, quæ Romani Pontificis nomen præscriptum habent, disertè exposuit Innocentius III. Archiepiscopo & Canonicis Mediolanensibus[b]. Quatuor autem in primis sunt, quibus diligenter inspectis, non poterit falsitas vlla, si qua suberit, latēre: nam aliquo infrà scriptorum quatuor falsitas ferè patrari solet: aut in diplomate, quo pro sigillo vtuntur Petri & Pauli Apostolorum imagines in cera impressas habente, quam bullā vulgò appellant, quæ funiculo appensa manet: aut in ipso funiculo committitur, qui per chartam plicatam traiectus bullam chartæ annectit: aut in charta ipsa, aut denique in literarū stylo deprehenditur[c]. Ex qua regula sic generaliter tradita, diligentisſimus quisq; codicillos omnes Pontificios, quanti sint faciendi, facilè dijudicare poterit, & ne singulis casibus explicandis moram traham, hos infrà scriptos breuiter retulisse sufficiat: nam literæ à summo Pōtifice ad Patriarchas, Archi- A episcopos, Episcopos scriptæ, quibus eos filios appellat, falsi crimine nō carent, quòd à stylo curiæ Romanæ abhorreant, sicut etiam è converso, quæ ab eodem Pōtifice ad Reges, Principes, aliósve cuiuscunque ordinis vel gradus missæ literę alio, quàm filiorum nomine eos cōpellant[d]. Item vni scriptæ literæ eum plurium numero appellantes. Deprehendet etiam falsitatem perspicaciſsimus quisque, si animadvertet nonnunquam adulterinum sigillum codicillis appendi, vel funiculum veris literis detractum adulterinis apponi, vel chartam, in qua veræ literæ scriptæ fuerant, pe- B nitùs abrasam, alia tenuiſsima charta alterius sententię literis conscripta tenaciſsimè conglutinari. Alij præterea sunt modi, quos ex Innocentiana Epistola colligere poteſtis[e]. Et demum, nemini fas est codicillos Apostolicos vel in tantulo puncto violare, nisi ei, cui id officij sit demandatum: quod si quis ausus fuerit, excommunicationi addictus erit, à qua præter Romanum Pontificem nemo eum poterit subleuare[f].

Huius autem delicti pœna est in eum, qui falsitatis author extiterit, si laicus sit, vt Christianorum communitate interdicatur, non ipse modò, sed etiam ipsius in delicto adiutores, quāvis etiam alieno ministeri[o] ad

a c.1. de crimi. falsi.

b c.licet. ext. eod.

c c.quàm graui. in fi. & c.cùm olim. in fi. de priuileg.

d c.quàm graui.

e d.c.licet.

f Bernard. Diaz. ti. de crim. fal.

id flagitij vſus ſit, alteri fortè id fieri mandans: Clerici verò officijs & beneficijs priuati, & ab ordinibus ſuis depoſiti, laicorum curiæ relinquuntur puniendi. At qui non ipſi falſum perfecerint, aut fieri mandarint, falſis tamen ab alijs fabricatis literis ſcientes vſi fuerint, ſi clerici ſint, officijs & beneficijs ſpoliantur, laici excommunicatione devinciuntur [a].

Aliorum verò iudicum, ſiue à ſede Apoſtolica datorum, ſiue alterius generis literas adulterantes, vel quæ ex Cancellaria, vel à Pœnitentiario Papæ proficiſcuntur, qua pœna affici debeāt, ex alijs locis petendū eſt [b]: ſicut etiam, qui falſum ſigillū alicuius ſuppoſuerit, vel falſam monetam cuderit [c]: & æs, aurum, argentum, Alchymiſtica fecerit [d].

a c. ad falſariorum.

b Socin. c. ad falſariorū.

c c. ad audiētiam. extra. & in extrauag. un. Ioan.

d c. ſi. in extraua. com.

DE DIVERSIS delictis,

TITVLVS IX.

Svnt & alia crimina, præter ſuprà dicta, non minore animadverſione digna: vt ecce, Clericus contra Epiſcopi ſui vitam, vel honorem, coniurationem machinatus, nec potis ad ſanitatem vllo modo flecti, deponi poteſt, & in manibus ſecularium deſeri puniendus [e].

e Berra. Diaz. co. tit.

A Item maieſtatis læſæ crimini obnoxius clericus, cuiuſcunque ordinis ſit, deponitur [f].

Homicidium quoque nemo ignorat crimen horrendum cēſeri, tunc præſertim, cùm neque fortuitò, neque neceſsitate ad id impellente committitur, ſed libera voluntate id ſuggerente: quod ſi à laico patratū ſit Eccleſiaſticæ ditioni ſubiecto, iudex eius Eccleſiaſticus cauſam ſeculari iudici mandabit, vt ille iuſtitiam faciat [g], ille ſecularibus legibus decretas pœnas in eum ſtatuet: ſin Clericus ſit, deponetur, atque etiam ſi adiacentes crimini loci valde illud exaggerent, vt iam B non videatur amplius diſsimulanda, aut ferenda rei proterua temeritas, laicorum manibus, ſacris ei ordinibus antè ablatis, plectendus dimittetur [h].

Sed & furtum, id eſt, contrectatio rei alienæ invito domino lucri faciendi cauſa facta, non leuem irrogat authori ſuo notam & pœnam. Clericus enim fur deponitur, & cùm nullam correctionem admittit, excommunicatur, deinde contumacia creſcente anathematis mucrone feritur: quod ſi adhuc in profundum malorum veniens contempſerit, ſeculari poteſtati relinquitur, exilio, vel alia legitima pœna puniēdus [i].

Adulterium quoque, id eſt, alieni

f Idem Diaz. ubi ſuprà.

g ca. clericis. ne cleri. uel. mona.

h c. cū nō ab homine. ubi Doct. de iudic.

i c. cū non ab homine.

lieni thori violatio, magnā pœnam meretur: nā clericus deponitur, laicus excōmunicatur[a].

Item stuprum, id est, illicitam virginis deflorationem, pœna non leuis manet. Nam laicus, qui virginem stupro deceperit, corruptám à se virginem dote illi idonea à se constituta vxorem ducere tenetur: quam si iungi sibi recusarit, corpore afflictus & excommunicatus in monasterium conijcitur: Clericus verò flagris cæditur, interdumque pœna pecuniaria mulctatur, & quandoque etiam deponitur[b].

Item raptores, id est, qui puellas vi illata à domo patris abducunt, vt corruptas à se vxores habeant, pœnas seueras non euadunt, siue puellæ duntaxat, seu parentibus solis, seu vtrisq; vis facta dicatur: nam clerici à gradu suo deijciuntur, laici excommunicantur vnà cum adiutoribus suis[c], & pœnam pecuniariam inferre coguntur[d].

Qui incendium quoque posuerit dolosè, pœnam Canonicam nō effugit. Nam laicus excommunicatur, nec absoluitur, nisi damno priùs restituto, & iuramento præstito, quòd nullū posthac incendium eius dolo excitabitur[e]: Clerico autem in id sceleris lapso (quod abominamur) iudicis considerati & prudentis arbitrio pœna imponetur[f].

a c. significasti. ubi Ab. de adult. c. at si clerici. §. de adulteriis. de iudi. Hosti. in Sūma.

b c. 2. de adulter. Diaz. eo tit.

c c. eos. c. de de puellis. 36. q. 2.

d c. de raptoribus. ea. q. & cau. Hosti. in Summa.

e c. pessimā. 27. qu. 8. Hosti. in Summa.

f Diaz. titu. de incen.

A His adduntur & aliæ delictorum species: veluti, sortilegiū. Sortilegi autem dicuntur, vt Isidoro placuit, qui sub fictæ religionis specie per quasdam sortes, quas ipsi Apostolorum, aut aliorum sanctorum hominum nominibus prætegere enituntur, diuinationis scientiam profitentur, aut certarum scripturarum inspectione futurorum euentum se prædicere posse gloriantur[g]. Quorum pœna est ex concilio Lateranensi sub Leone X. celebrato, antistitum arbitrio permissa, nisi in eo vitio perseuerarint: nam tunc ex eodem concilio deponuntur, & in monasterium ad tempus iu-
B dicis arbitrio diffiniendum detruduntur, beneficijsq; & officijs Ecclesiasticis quibuscunq; priuantur[h].

Periuris verò, præterquàm quòd & beneficia auferuntur, & ordinum interdicitur executio, aliæ quoque pœnæ adduntur pro rei qualitate[i].

Blasphemus autem clericus ex eodem ipso Lateranensi cōcilio ita punitur: nam prima vice, qua de hoc crimine fuerit conuictus, beneficiorum omnium fructibus annuis spoliatur: altera vice beneficij ipsius, quod vnum ei sit, iacturam sustinebit: sin plura beneficia habeat, illud ex eis amittet, quod ordinarius ei adimere statuerit: tertiò demū ad vomitū reversus

g c. nunc. 26. q. 1.

h Diaz. titu. de sortileg.

i Ryp. c. 2. de rescri. c. tua nos. de iure iur.

& conuictus, dignitatibus omnibus, & beneficijs ipso iure priuatus censebitur [a]. Alia tamē pœna olim statuta erat per Gregorium IX [b].

a Bernar. Diaz. t. de blasphem.
b c. fi. de maledic.

Cæteras autem delictorū species si quæ sunt, & eorum pœnas, studiosus ex corpore iuris Canonici excipiet: nos enim de his tantùm diximus, quantū pro instituto nostro necessariū esse iudicauimus.

DE POENIS,

TITVLVS X.

SEd cùm varia pœnarum genera inventa sint, quibus delicta vel seuerè, vel remissè, prout eorum qualitas exegerit, puniantur [c]: earum aliquas enumeremus, vt proinde sciant iudices acri iudicio ęstimare, quę nam pro delicti qualitate, & delinquentis statu & conditione, omnibusq; circumspectis maturè statuenda sit.

c c. ad reprimendā. ubi gl. de officio ordina.

Et maxima quidem iure nostro pœna est degradatio, id est, omnibus gradibus, & ordinibus spoliatio: quæ etiam in clericum minorum ordinum cadere potest. Eaq; est duplex: altera, quæ solis verbis fit, & depositio simplex appellatur: altera, quæ non tantùm verbis, sed etiam factis celebratur, ideoque actualis appellatur degradatio. Et certus in ea Episcoporum

A numerus desideratur: nam Episcopo deponendo Episcoporū duodecim præsentia opus est, quod tamen nec sine authoritate summi Pontificis fieri debet [d]. Presbytero autem deponendo sex Episcopos interesse satis fuerit: Diacono & subdiacono tres præter proprium ipsius Episcopum: cæteris clericis deponendis sola proprij ipsorum Episcopi sententia sufficiet [e], cum clericorum tamen suorum præsentia [f]. Criminis tamen hæresis damnatum sacerdotem, vel alium clericū in sacris ordinibus cōstitutum, poterit suus Episcopus solus convocatis Abbatibus, alijsq; B prælatis, & religiosis personis, & literatis suæ diœcesis, quos vocare voluërit, degradare [g].

Multa autem solēnitas in solenni degradatione requiritur, quæ tam ex Concilio Carthaginensi secundo, quàm ex Bonifacij rescripto ad Arelatensem Episcopum præscripta est [h]: eo etenim modo fit, quo exauthorari solet, qui in militiam armatam adscriptus est: nam sicut illi militaria detrahuntur insignia, atque à militia & castris exturbatur priuatus consortio & priuilegio militari, ita clericus in cælestem militiam receptus, singula ordinum, quos receperit, insignia reddere cōpellitur: qua degradatione perfecta, exinde curiæ seculari præ-

d ca. quod ad translationē. ubi glo. de offi. leg. c. discutere. & ca. hæc quippe. 3. q. 6. c. accusatores. §. iudices. & c. seq. 3. q. 8. & c. duodecim. 5. q. 4. Abb. c. non potest. de re iudic.
e c. felix. 15. q. 7.
f c. degradatio. in 6. c. Episcoporū. 15. q. 7.
g c. p. de hæret. in 6.
h c. degradatio. in 6. et d. c. felix.

pręsenti est tradendus, vt eum in forum suum recipiat, & pœnas, quas ei visum fuerit, infligat, habita eius erroris tamen aliqua miseratione: quod vt iudex secularis faciat, & præsertim, ne mortem ei inferat, à iudicibus Ecclesiasticis est impensè monendus & rogandus[a]. Simplex autem depositio nullam facti solennitatem desiderat, quippe eius executio est degradatio actualis, etsi nō tamen semper depositio verbalis fiat, quò actualis executionē secum trahat: quo casu multa ex suprà dictis remitti aliqui cē suerunt[b]. Non solet autem depositio, nisi pro grauibus, & capitalibus delictis invri, & nisi legibus Canonicis cautū sit[c], & grauius etiam negotium oportet esse, vt actualis degradatio fiat[d]. Et ex his causis fieri potest: videlicet, propter hæresim[e], crimen falsi[f], schisma indomitum: homicidium atrox, putà parricidiū, vel Episcopi, aut presbyteri cędem[g].

Carcerem quoque ad perpetuum damnatio non infima est inter pœnas, quæ hoc iure irrogari solent: nam etsi reis custodiendis magis, quàm puniendis, carceris angustiæ inventæ sint, iure tamē nostro hic quoq; carcerum vsus pro delinquentium supplicio est acceptus[h]: atq; hæc pœna capitalibus interdum annumeratur[i]: eique

a Ab. c. nouimus. in fin. per illū tex. de uerb. sig.
b Ab. d. c. non potest. colu. 4. de re iu.
c gl. c. 1. 15. q. 8. in fin. gl. mag.
d Abb. c. at si clerici. colu. p. & antepen. de iud.
e c. p. de hæreti. in 6.
f c. nouimus. suprà alleg.
g Ab. Dec. d. c. at si cleri.
h c. quāuis. ubi gl. in 6. Feli. c. qualiter. 2. §. ad corrigēdos. de accusat. Diaz. in pract. crim.

A supplicio quàm similima est, quo seculares vtuntur, dum quempiam ad metallum, vel triremes damnant[k]. In eum, qui depositus fuerit, exerceri potest: his videlicet casibus, quibus in foro laicorum vita adimeretur[l]. Potest tamen etiā ad tempus fieri in carcerem relegatio[m].

Item beneficiorum ademptio grauis pœna censetur, nec nisi pro grauibus delictis imponi solet[n], & nisi delictum eam priuationis pœnam mereri in iure sit expressum: nec contingit etiam, cùm agitur de aliquo priuando potestate eligendi, vel præsentandi[o]: & in bonorum quoque publicatione hæc

B locum habent[p].

Supplicij etiam loco detruduntur sontes quandoque in arctum monasterium, extra quod eis facultas non sit exiliendi: quod ferè post depositionem factā contingit[q]. Hinc iudicari potest, ex grauioribus duntaxat delictis hanc pœnam irrogari solere[r].

Item possunt clerici notis & stigmatibus compungi, dum citra sanguinem id fiat, idque post depositionem duntaxat[s].

Seruitutem quin etiam in pœnam interdum canones irrogant[t].

Suspenduntur etiam nōnunquam clerici ab officijs, vel omnibus, vel aliquibus idque

k c. fili. & Diaz. ubi sup.
l Ab. c. tuæ. de pœnis.
m d. c. quamuis. in fin.
n c. inuentum. 16. q. 7. ubi gl. Ab. c. dilectus. 1. nu. 3. de rescri.
o gl. & Ab. c. fi. de iure patron.
p c. decreuit. de hæret. in 6.
q c. tuæ. ubi Ab. de pœnis. c. sicut dignum. §. clericos. de homicid.
r Ab. d. c. tuæ. col. 2.
s c. ad audientiam. de pœnis.
t c. [illegible] quorundā. §. clericos. de iud.

vel ad tempus, vel perpetuò: & & ab ingressu Ecclesiæ, & ab administratione, & à beneficio, & alijs pluribus modis [a]. Ac vbi interdicuntur ab Ecclesiæ ingressu, eo casu si in ea celebrare non dubitarint, irregulares efficiuntur [b]. Suspensionis verò & interdicti sententia est in scriptis proferenda causa expressa, cuius exemplum est suspenso, vel interdicto petenti infra mensem edendum [c].

a clem. cupientes. uers. suspensi. de pœnis. ubi gloss.

b c. is cui. de senten. ex com. in 6.

c c. 1. de sent. excom. in 6.

Mittuntur etiam interdum in exilium delinquentes ex iuris Canonici constitutionibus [d].

d c. p. de calumniat. c. hi qui. 3. q. 4. & c. cùm beatus. 45. dist. c. audiẽtiam. de cri. falsi.

Verberibus quoque sontes affici possunt, dum moderatè id fiat citra sanguinis effusionem, & præsertim citra vitæ & membrorum periculum [e].

e c. cùm beatus. 45. dist. c. 1. in fin. de calumni. c. in Archiepiscopatu. de rapt.

Adimitur etiam in pœnam aliquando priuilegium clericale [f].

f de uita & honest. c. fi.

Indicuntur ieiunia: &, Pecuniariæ mulctæ irrogantur, quæ mulctæ ipsi tamen iudicum vsui non sunt adscribendæ [g].

g c. dilectus. de offic. ord. c. licet. de pœ.

Item cessatur quandoque à diuinis, & interdicuntur Ecclesiæ sacramenta & diuina officia aliquibus in pœnam celebrari & vindictam: de quibus duobus infrà separatim sumus dicturi.

Excommunicationis autem pœna etsi capitalis non habeatur [h] omnium tamen pœnarũ

h Abb. c. cùm contingat. nu. 31. de foro compe.

A longè maximè formidanda est: de qua mox subijciemus.

DE EXCOMMVNIcatione,

TITVLVS XI.

Videndum est igitur de excommunicatione: quæ sicut medicinam affert eam metuenti, atque, vt decet, magni facienti, sic contrà, si fuerit contempta, mortem æternam invehit excommunicato [i].

i c. 1. eod. tit. in 6.

Et nihil est aliud excommunicatio, vt Panormitanus Abbas diffiniuit, quàm censura à Canone, vel iudice Ecclesiastico prolata, priuans legitima cõ- B munione sacramentorum, & quandoque hominum: vnde hoc nomen accepit, quasi extra communionem [k].

k Ab. in Ru. eod. tit.

Eáque duplex est, scilicet maior, quæ non sacramentorũ modò, sed etiam hominum communitatem, & consociationem adimit: & minor, quæ sacramẽtorum quidem vsu interdicit, sed hominum consuetudinem permittit. Hæcque etiam sola participatione cum excommunicato incurritur [l]: quibusdam tamen personis etiam per talem participationem nullum excommunicationis periculũ imminet [m], vt vxoribus, filijs, seruis, ancillis, alijsque, quos nulla est suspicio in crimine ex com-

l c. fi. 3. q. 4. Ab. c. si celebrat. de cleri. excomm. ministr. Ab. in Re. tit. col. 2.

m c. inter aliã. extra. & c. quoniã multos. 11. q. 3.

communicato famulaturos. At qui minore excommunicatione est illigatus, si celebrat, nullius tamen notam irregularitatis incurrit, licet grauiter peccet, nec eligere prohibetur, nec ea, quæ ratione iurisdictionis sibi competunt, exercere: si tamen sciens electus fuerit, eius est electio infirmanda, peccátque conferendo Ecclesiastica sacramenta, sed ab eo collata virtutis non tamen carent effectu, cùm non videatur à collatione, sed à participatione sacramentorum, quæ in sola consistit perceptione, remotus, dũmodò non in contemptum Ecclesiasticæ disciplinę, videlicet contra prohibitionem superioris communioni excommunicatorum pertinaciter se ingesserit: quo casu est anathemate feriendus [a].

a c. si. de cler. excom. min.

Excõmunicatio maior quandoque ab homine impingitur, quandoque à lege irrogatur: à lege quidem irrogatur, vt aduersus eum, qui in clericum violentas manus intulerit[b], & alijs quibusdam casibus: delictorũ enim puniendorum causa vtplurimùm iura à communitate hominum aliquem summouent. Sed homo cùm excommunicationem infligit, quæ potestas cuivis prælato iurisdictionem habenti permissa est, ferè contumaciæ in pœnam id facit, quę contumacia vel nõ

b c. si quis suadente diabolo. 17. q. 4.

A veniendo, vel non parendo cõmissa sit [c].

c Ab. in Ru. eo. col. pe. in prin. c. cdm non ab homin. ubi gl. de iudi. Ab. c. cum cõtingat. nu. 31. de foro compet. gl. c. ex parte. de uer. signif.

Irrogatur etiam interdum excommunicatio maiore quadam solennitate, vt contumacia grauior ostendatur, quæ excommunicationis species proprio vocabulo Anathema vocatur: eáque fit, cùm Episcopum excommunicationem infligentem duodecim sacerdotes circunstant, candelas ardentes manibus tenentes, quas sub ipsum anathematis intorti finem in terram proiectas pedibus conculcant, deinde Epistola per Ecclesias parrochas mittitur continens excommunicati nomen, & excommunicationis causam [d].

B Quæ exmunicatio tamen nihil grauioris oneris excommunicato imponit, quàm alia, nisi quòd eadem solennitate absolui ipsum est necesse, qua lata fuit. Non tamen admodum frequenti in vsu hæc esse videtur [e].

d c. debẽt. 11. q. 3. Felin. c. 2. num. 7. & 8. de except.

e Abb. c. cum contingat. num. 31. de foro compet.

In excommunicatione ferẽda hoc generaliter est obseruãdum, vt non priùs in aliquem intorqueatur, quàm ille trina monitione cum iustis dierum intervallis monitus sit, personisq; idoneis præsentibus fieri debet: qui secùs egerit, etiamsi iusta alioqui fuerit excommunicatio, mensem tamen Ecclesiæ ingressu erit interdictus, & grauiori etiã pœnę subijcietur, si fuerit visum expedire: nec te-

bet vllo casu excommunicatio sine iusta causa proferri [a], in scriptisque est promulganda, excommunicationis causa nominatim adiecta, & schedæ exemplum infra mensem, si petitum fuerit, excommunicato est exhibendum [b]: Quod etiam in suspensionis & interdicti sententia seruari, suprà docuimus [c].

Maior excõmunicatio, quæ à lege infligitur, non potest ab alio, quàm ab Episcopo, vel superiore auferri: quinimo plures sunt casus, quibus nec ipse Episcopus ab ea soluere potest, vbi scilicet conditor canonis sibi ipsi reseruauit absoluẽdi potestatem, cuiusmodi casus multi sunt diuersis in locis enumerati, inter quos infrà scripti referri solent, quos gratia exempli subijcimus, cùm scilicet Quis in clericũ iniuriosas manus intulerit, quibusdam articulis exceptis [d]: Si quis Ecclesias perfregerit, & spoliarit [e]: Si quis incendium fecerit [f], quod post diuulgationem factam accipiendum est: Si quis excommunicatis à summo Pontifice sciens ac sponte participauerit in diuinis officijs [g]: Si quis falsas literas se habere cognoscens, illas infra viginti dies neque destruxerit, neque resignarit [h], eáque causa fuerit antè lata sententia excommunicatus [i]. Hi enim casus, & si qui alij similes sunt per Decretaliũ A Epistolarum volumina dispersi, absolutionem Apostolicam desiderant. Sententia verò excommunicationis ab homine prolata, ab eodem etiam auferri potest, à quo fuerit prolata [k]; & in minoris quidem excommunicationis vinculo dissoluendo alia solennitas non exigitur, quàm vt sacerdos detectam sibi ab excommunicato causam excommunicationis in sacramento pœnitentiæ cognoscat, & eum absoluat, restituendo eum Ecclesiasticis sacramentis, quibus fuerat priuatus [l]. In maioris autem excõmunicationis relaxatione maior etiam solennitas adhibenda B est, siue à lege, siue ab homine inflicta sit: nam primùm nõ antè absoluendus est, quum offensa est manifesta, quàm iuramento promiserit, se mandatis Ecclesiasticis pariturum [m], & de omni damno illato, omníque offensa plenè satisfecerit, vel saltem cautionem cum iuramento præstiterit, vbi tunc de damni summa non constaret, se satisfacturum [n], vel vbi soluendo non erat [o]. Quibus peractis ille, qui absoluendi ius habet, vel cui mandatum sit à potestatem habente, huiusce negotij causa aditus excommunicatũ corã se suppliciter prostratum seruata forma absoluet [p].

Sciendum est eum, qui à diuersis prælatis varias ob causas excom-

a c. sacro. ubi gl. & c. contingit. 2.

b c1. eod. tit. in 6.

c suprà de pẽs.

d d. c. si quis suadẽte diabolo.

e c. conquesti. extraua. eod.

f c. tua. extra. eod.

g c. significauit.

h c. dura. §. fin. de cri. fal.

i gl. & Abb. d. c. dura. in fin.

k Hostien. in Sum. uer. si uerò sit lata.

l Hostien. in sum. uers. qualiter hæc absolutio.

m c. extenore.

n Hostien. u. suprà, §. secundum.

o c. ex parte. ubi gl. uersi. contumacia. ibi, quid si aliquis ita pauper. de uerb. signif.

p Hostien. d. §. secundũ.

excómunicationis vinculo est innodatus, non posse absolutũ nunciari, nisi de omnibus satisfecerit: quamvis de vna causa paratus sit satisfacere, supprimenti quidem veritatem absolutio surrepta non prodest, & veritatem intelligens absolutionem huiusmodi exhibere non debet[a].

a c. officij. extra. cod.

Semel excommunicatus omni tempore tanquam excommunicatus vitandus est, nisi legitimè doceat se absolutum[b].

b c. sicut nobis. extra. eod.

DE INTERDICTO, TITVLVS XII.

INterdictum, est sententia à iudice ecclesiastico lata, quę diuina officia prohibet palàm celebrari, & sacramenta Ecclesiastica ministrari.

Interdici autem solent, vel homines, vel loca, vel vtrumq; simul.

Et homines quidem interdicto supponi possunt, vel generaliter, vel specialiter, vel singulariter. Generale interdictum hominum dicitur, cùm alicuius regni, vel prouinciæ, vel ciuitatis, aut castri populus distringitur: quo casu locus ipse interdicto non continetur, nec clerus. Quare poterit tunc in Ecclesijs non secus, ac priùs, celebrari omnibus peregrinis admissis, interdictis tamen exclusis[c]. Speciale aũt cótra homines dicitur interdictũ, cùm a qua multitudo sub certo vocabulo comprehensa, sed in populo inclusa interdicitur: veluti collegium, vniuersitas, Capitulum. Quo interdicto singuli eius vniuersitatis, collegij, vel capituli dicuntur adstricti tam clerici, quàm laici. Singulariter verò dicũtur interdicti, qui nó sub nomine collectiuo multitudinis, sed nominatim sunt expressi[d]. Hoc igitur interdicti genus in homines intortum quocunque ex tribus suprà dictis modis, hominem quocunque se transferat, vsque comitatur, nunquam eum deserens: quapropter interdictus vbiuis locorum cùm sit, ab illis actib. arcetur, qui ex interdicti causa sunt prohibiti.

c Gemin. c. si sententia. col. ij. in fi. de senten. ex com. in 6.

d Sum. Ang. uer interdictum.

Æquè loca tribus suprà dictis modis inrerdici possunt.

Et generale quidẽ loci interdictum est, cùm prouincia, regnum, vel diœcesis interdicuntur. Speciale, cùm ciuitas, rus, castrum, pagus. Singulare, cũ Ecclesia, vel sacellum. Quibus locorum interdictis nunquam homines continẽtur, quin extra loca interdicta posśint diuorum celebrationi interesse, Ecclesiastica sacramenta accipere, & sepulturæ Ecclesiasticę cócedi, nisi ex his sint, quorum odio ea loca interdicta fuerint[e]. Quo fit, vt cùm propter delictum domini, vel rectoris

e Sum. Ang. ubi suprà

ciuitas est interdicta, aut alius locus, ciues tamen, vel municipes, & quilibet indigenæ, qui in vitio nō sunt, dum modò & ipsi in domini, vel rectoris vltionem non fuerint interdicti, possint extra locum interdictū diuinis interesse, & Ecclesiasticorum capaces sint[a]. Si ciuitas, castrum, aut pagus subijciatur interdicto, eorum suburbia, & continentia ædificia eo ipso interdicta intelliguntur, ne vili pendi & deludi possit sententia interdicti, si in suburbijs liceat celebrari. Qua ratione, si Ecclesia sit interdicto supposita, nec in sacello eius celebrari, nec in cœmiterio Ecclesiæ contiguo sepeliri poterit[b].

a c. si sentētia. de sentent. excō. in 6.

b c. si ciuitas. de sent. excom. in 6.

Ne verò temerè hanc interdicti pœnam irrogari contingat, statuit Bonifacius VIII. ne quis interdicti sententiam proferat, qui Canonicam monitionem non præmiserit[c], vt in Excommunicationis quoque & suspēsionis sententia olim per Gregorium decimum fuerat constitutum, & per Innocentium III.

c c. statutum. de excom. in 6.

Item statutum est, vt sententia interdicti proferatur in scriptis, causa interdicti addita, eiúsque exemplum sententiam passis intra mēsem, si fuerit petitum, edatur[d].

d c. 1. de sent. excō. in 6.

Sed ne huiusmodi interdictis durātibus fideles homines penitùs careant optatis Ecclesiæ sacramentis, quod graue damnū esset, Bonifacius VIII. sua constitutione prouidit, vt interdicti quoque in locū prolati tempore pœnitentiæ munus etiam sanis nō denegetur, nisi vel excommunicati sint, nā hi mortis tēpore duntaxat admittuntur: vel nisi interdicto causam, aut eius authorib. suppetias dederint, qui nisi priùs satisfecerint, vel cautione data ꝓmiserint se satisfacturos, pœnitentiæ digni sacramento nō existimantur.

Idemque Bonifacius VIII. ne aliquorum delicta causam præbere possint, vt Ecclesia suis debitis obsequijs defraudetur, intereaq; Ecclesiarum ministri, dum ab suis muneribus immunitatem haberent, otio torperent, & fortè etiam ritus Ecclesiæ sacros tam ipsi, quàm laici, obliuiscerentur, ea propter cōsultè disposuit, vt interdicti tēpore omnibus diebus in Ecclesijs missæ non minùs celebrentur, quàm priùs, submissa tamē voce, & ianuis clausis, excōmunicatis & interdictis exclusis, sine campanarum tinnitu: quib. officijs, si qui clerici, vel Canonici non interfuerint, distributionibus Canonicis non secus priuatos esse iubet, quàm si nulla interdicti sententia subesset: quatuor autem solennibus anni diebus ianuas quoque patefieri Ecclesię, campanas pulsari,

ri, & clara voce officia celebrari concedit: qui dies sunt, Natalis Dominici, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis sacræ virginis, addito per Martinum solenni corporis Christi die vsq; ad octauam [a]: à quibus tamẽ officijs excommunicati arcendi sunt, interdicti verò his diebus admittuntur, modò altari non appropinquent [b]. Quæ Bonifacij modò relata cõstitutio longè meliùs & vtiliùs providit, quàm constitutio Gregoriana, quæ ante hanc emanarat: illa siquidem interdicti lati tempore semel in hebdomada tãtùm missas celebrari Eucharistię cõficiendę gratia permittebat, voce suppressa, ianuisq; Ecclesiæ obseratis, & omni campani æris tinnitu cessante [c]. Pleniùs tamen vberiusq; providit, quàm cõstitutio Innocentiana [d]: qua nec pœnitentia morientibus, nec verè pœnitentibus viaticũ denegatur, & cõceditur, vt clerici decedentes, qui tamen seruauerint interdictum, in cœmiterio Ecclesiæ sine campanarũ pulsatione, cessantibus solennitatibus omnibus, cùm silentio tumulentur, & vt in convẽtualibus Ecclesijs bini & bini, vel simul tres horas Canonicas valeant legere, non cantare, ianuis clausis, interdictis & excõmunicatis exclusis, & voce ita demissa, quòd extrà audiri nõ posint.

a Summa Ange. uer. interdictum.

b c. fi. de sent. excõ. in 6.

c c. permittimus. extra. de sent. excom.

d c. quod te. de pœnitẽ. & remis.

A Baptismus, & Confirmatio, & Chrismatis confectio, & viaticum, & pœnitentia, vt suprà diximus, item matrimonium interdicto vigente non censentur adempta [e].

Contra eos verò, qui interdicta non seruarint, siue clerici, siue laici sint, Clemẽs v. providè statuit, qd obseruari debeat, & qua pœna sint mulctandi: sicut etiam contra eos, qui cessationem à diuinis iure factam fuerint transgresi [f]: de qua cessatione mox titulo sequenti dicemus.

e c. sacro. de sent. excõ. d. c. quod in te. Ab. c. nõ est. de sponsal.

f cle. 1. 2. & 3. de sent. excom.

DE CESSATIONE,

TITVLVS XIII.

B Cessatio igitur, quam clerici faciunt, dum diuina officia laicorũ irritati iniurijs intermittunt, etsi interdicto similis videatur, revera tamẽ aliud quid ab interdicto diversum est, præsertim si specialiter facta sit [g]. Ea tamen interdicti exemplo non pro quavis offensa leui, sed pro grauioribus tantùm fieri debet, putà si onera clericis per laicos imponãtur, si contra eorum libertatem statuta à laicis facta sint, si à Principe seculari clericus detineatur captiuus: hæc quippe, & similia possunt iustam causam cessationi præbere. Pẽsionis autem subtractæ causa nequaquã cessatio fieri potest [h].

g Summa Ange. uer. 1.

h c. quicunque ubi. uer. cessare. et uer. causa. de offi. ord. in 6

Et quid in cessatione facienda seruari debeat, duo Romani Pontifices, Gregorius IX. scilicet & Bonifacius præscripserunt. Quorum alter, scilicet Bonifacius, statuit, vt Canonici, quibus à diuinis cessandi ius est, id ne faciant, nisi omnibus Canonicis vocatis, perinde ac si electio quæpiam esset celebranda, & deliberatione inter se facta ab eo percontentur, qui cessationi causam præbet, an velit irrogatam offensam sarcire, qui si velle se sarcire responderit, non cessabunt: B sin contrà, cessare poterunt, ita quòd intra mēsem à cessatione vtraque pars, vel per se, vel per procuratores ad summum Pōtificem iter arripiat, nisi cōcordia interim inter eos intercesserit, & quàm celerrimè poterunt, se coram Pontifice Maximo sistent, vt ille negotium finiat, meritosq; condignè puniat: quæ si pars cessare volens non seruarit, cessatio parui erit æstimanda [a]. Alter verò, id est, A Gregorius, hāc formam dedit, vt qui cessare volunt, propositi huius causam instrumento publico, vel literis patentibus exarent, suo, aut alieno authentico sigillo signatis: illique edāt, cuius odio cessare decreuerint: quā si formam prætermiserint, vel causam legitimam prætulerint, quicquid medio tempore ab ea Ecclesia tulerint, vel perceperint, restituere cogentur, nec aliquid deinceps percipient, eique, in cuius cessauerint contumeliam, de iniuria satisfacient: at si non iniustè eos cessasse constiterit, quicquid sua interfuerit, ab his repetēt, quorū irritati iniurijs cessauerint, & certam præterea quantitatem, quam prælatus fuerit arbitratus: eorumque reijcitur et damnatur consuetudo, qui in huiusmodi cessationibus crucem, aut virginis sanctæ, aliorúmve sanctorum imagines spinis, vel vrticis obruere consueuerunt [b].

[a] c. quamuis de offic. ordi. in 6.

[b] c. ij. de offi. ord. in 6.

INDEX

INDEX TITVLORVM INSTITVtionum IVRIS Canonici, editarum à Paulo Lancelotto, & Antonio Cuccho, secundum ordinem Alphabeti.

Accusationibus, Denunciationibus, & Inquisitionibus Lanc.lib.4, tit.1, col. 365
Adulterijs, & alijs Coniunctionibus illicitis Lan.lib.4 tit.8.col.393
Apostatis Cuc.lib.4.tit.5.col.210
Appellationibus Lanc.li.3.tit.17.col.347
Arbitris Lanc.lib.3.tit.4.col.281
Authoritate & usu pallij Cuc.lib.1,tit.10. col.36
Baptismo, & eius effectu Lanc. lib.2. tit.3.col.123
Baptismo Cuc.lib.3.tit.2.col.147
Canonica portione Lanc. lib. 2. tit.25. col.230
Capellis Monachorũ Lan.l.2.t.22.co.220
Censibus, Exactionibus & Procurationibus Lanc.lib.2.tit.21.col.215
Cessatione Cuc.lib.4.tit.13.col.242
Clandestina desponsatione Lanc.lib.2.tit. 14.col.177
Clericis non residentibus Lanc.lib.1.tit.29. col.107. Cuc.lib.2.tit.4.col.87
Clericis Regularibus, & eorum statu Cuc. lib.2.tit.1.col.71
Coadiutore Lanc.lib.1. tit.16.col.42
Cognatione spirituali Cuc.lib.3. tit.15. columm.179
Collationibus Lanc.lib.1.tit.27.col.80
Communia tam maiorum, quàm minorum ordinum Lanc.lib.1.tit.24.col.62
Confirmatione Cuc.lib.3.tit.3.col.149
Confirmatione Electi, & consecratione Cuc. lib.1.tit.9.col.32
Confirmatione Electionis Lanc.lib. 1.tit.9. col.25.
Consecratione Lanc.lib.1.tit.10.col.31
Consecratione Ecclesiæ, uel altaris Cuc.lib, 2,tit,12,col,121
Construendis, consecrandis & reparandis ecclesijs, & Altaribus Lanc.lib.2.tit.18.columm.195
Conuersione coniugatorum Cuc.lib.3. tit. 12.col.169
Corepiscoporum usu sublato Lãc.lib.1. tit. 17.col.43
Crimine falsi Lanc.lib.4.tit.9. col.396, et Cuc.lib.4.tit.8.col.220
Decimis Lanc.l.2.tit.26.col.236, & Cuc. lib.2.tit.16.col.133
Depositione, seu Degradatione Lanc. lib.1. tit.20.col.53
Despõsatione impuberum Cuc. lib.3.tit. 10. col.165
Diuersus delictis Cuc.lib.4.tit.9.c.223
Diuortijs Lanc.li.2.tit.16.col.183. & Cuc. lib.3.tit.11.col.167
Dolo & Contumacia, & in possessionẽ missione Lanc.lib.3.tit.6.col.289
Duplici purgatione Lã. lib.4.tit.2.col.368
Ecclesijs ædificandis, uel restituendis, uel sarciendi Cuc.li.2 tit.13.col. 124
Ecclesiastico interdicto Lanc.li.4.tit.14. columm.423
Ecclesiasticis censuris Lanc.lib.4.tit. 12.columm.401
Ecclesiasticis constitutionibus Lanc.lib.1.tit. 3.col.8
Electione Lan.lib.1.tit.6.col.15.et Cuc.lib. 1.tit.7.col.17
Episcopis, & summo Põtifice Lan.lib.1. tit. 5.col.13
Eucharistia Lan.l.2.ti.6.139
Exceptionibus, & replicationibus Lan.lib. 3.tit.8.col.296
Excommunicatione Cuc.li.4.ti.12.col.232
Executione rei iudicatæ Lanc. lib.3.tit.16. col.344

Extrema unctione Lan.lib.2.tit.7.col.143
Furtis Lan.li.3.ti.6.col.387
Gradibus cognationum Cuc.libr.3.tit.13.col.170
Gradibus & generibus affinitatis Cuc.li.3.ti.14.col.174
Hæreticis, & schismaticis, & Apostatis Lan.lib.4.tit.4.col.307
Hæreticis Cuc.lib.4.tit.3. col.203
His, qui crimen hæresis quærere, & uindicare possunt Cuc.lib.4.tit.6.col.211
His, qui potestatem habent ordinandi, & literas commendatitias, seu dimissorias dandi Cuc.lib.1.tit 4.col.10
Homicidio Lanc.li.4.tit.10.col.397
Iis, qui in sacris sunt constituti Lanc. lib.1.tit.22.col.58
Iis, qui sunt in minoribus ordinibus constituti Lanc.li.1.tit.23.col.61
Immunitate Ecclesiarum, & subiectione Lã. lib.2.tit.20.col.207
Immunitate Ecclesiarum Cu.l.2.ti.15.c.129
In ius uocando Lan.li.3.ti.5.col. 284
Iniurijs, & damno dato Lan.lib.4.tit.11. colum.400
Institutionibus, & iure Patronatus Lan.lib.1.tit.28.col.98
Interdicto Cu.lib.4.tit.12.col.237
Iudicijs & illorum diuisione Lan.li.3.ti.1. col.255
Iudicijs Cuc.li.3.tit.16.col.181
Iuramento calumniæ Lan.li.3.ti.12.c.319
Iure Canonico Lan.li.1.ti.1.col.5, & Cuc. lib.1.tit.1.col.1
Iure diuino, Consuetudine, & Constitutionibus Lan.lib.1.ti.2.col.6
Iure patronatus Cuc.li.2.t.10.col.114
Iure personarum Lanc.li.1.tit.4.col.12
Libelli conceptione, & oblatione Lan. li.3.tit.7.col.293
Litis contestatione Lan.l.3.tit.11.c.315
Mutuis petitionibus Lan.lib.3.tit.9. col.306
Nuptijs Lan.lib.2.tit.11.col.156
Officio Archidiaconi Lan.lib.1. tit. 13. col.39, & Cu.lib.1.tit.16.col. 58
Officio Archipresbyteri Lanc.lib.1.ti.14. col.40, & Cuc.li.1.t.17.c.60
Officio conseruatorum Cu.l.1.t.15.c.56
Officio iudicis delegati Cuc.l.14.ti.1.c.50
Officio legati Cuc.l.1.t.13.col.44
Officio ordinarij Cuc.l.1.tit.12.c.40
Officio Primicerij, seu Cantoris Cuc.li.1. ti. 18.col.62
Officio Sacristæ, & custodis Cuc.li.1.t.19. col.63
Officio uicarij Lan.li.1.t.15.c.41
Officio utriusque uicarij Cu.li.1.ti.20.c.65
Ordinibus Clericorum Cuc.l.1.ti 3.c.5
Pactis, & Transactionibus Lanc.lib.3. tit.3.col.279
Peculio Clericorum, relictis & successionibus eorum Lanc.lib.2.tit.38.col.251
Peculio clericorum Cuc.li.2.t.18.c.142
Pensionibus Cuc.li.2.tit.9.col.112
Pœnis Cuc.lib.4.ti.10.col.227
Pœnitentia Cuc.lib.3.tit.4.col.150
Pœnitentijs & remissionibus Lan.li.2.ti.5. col.133
Postulatione Lanc.lib.1.tit.8.col.24
Postulatione prælatorum, & nominatione Cuc.lib.1.tit.8.col. 27
Præbendis, & alijs beneficijs. Lanc.li.1.tit. 26.col.78
Præbendis Cuc.l.2.t.6.col.94
Probationibus Lan.lib.3.ti.14.col.322
Procurationibus Cuc.li.1.tit.22.col.69
Procuratoribus Lan.li.3.tit.2.col.269
Prohibita beneficiorum multiplicitate, & sectione Cuc.lib.2.tit.8.col.106
Quæ matrimonium impedire possunt Lan. li.2.tit.12.col.161
Quando, & quibus solennitatibus res Ecclesiæ alienari possunt Cu.l.2.t.17.c.136
Qui clerici matrimonum contrahere possunt, qui non Cuc.lib.2.tit.3. col.85
Qui eligere, eligiue possunt Lanc.li.1.tit.7. col.21

Qui matrimonium accusare possunt, uel contra illud testificari Lan.lib.2.t.15.c.179
Qui promoueri ad ordines non possunt Cuc. lib.1.tit.5.col.12
Qui promoueri non possunt Lanc. lib.1. tit. 25.col.67
Quibus modis beneficia uacent Cuc.li.2.tit. 7.col.105
Quibus modis de crimine agatur Cuc.lib.4. tit.1.col.193
Receptione, & authoritate Pallij Lan. li.1.tit.11.col.33
Regularibus, ac Monachis Lan.lib.1.t.30. col.109
Religiosis domibus Lan.l.2.ti.23.c.221
Religiosis domibus, earumq; subiectione Cu. li.2.tit.11.col.119
Renunciatione Lan.lib.1.tit.19.col.48, & Cu.lib.2.tit.14.col.125
Rerum diuisione, atque illarum administratione Lanc.lib.2.ti.1.col.119
Rebus Ecclesiæ alienandis, uel non Lan.lib. 2.tit 27.col.244
Rebus sacris, sanctis, & religiosis Lan.li.2. tit.17.col.195
Rescriptis Cuc.lib.1.tit.2.col.2
Restitutione in integrum Lan lib.3.tit. 18. col.361
Restitutione spoliatorū Lan.li.3.t.10.c.30
Sacerdotibus in inferiori gradu constitutis Lan.lib.1.tit.21.col.55
Sacra Vnctione Cuc.l.3.ti.6.col.154
Sacramento Chrismatis Lan.l.2.t.4.c.130
Sacramento Eucharistiæ Cu.li.3.ti.5.c.151
Sacramento Matrimonij Lan.li.2.tit.9.col. 145, & Cuc.lib.3.tit.8.col.156
Sacramento Ordinis Lan.li.2.ti.8.co.144. & Cuc.li.3.tit.7.col.155
Sacramentis Lan.lib.2.tit.2.col.120
Sacramentis Ecclesiæ Cuc.li.3.tit.1.col.145
Schismaticis Cuc.lib.4.tit.4.col.209
Sententia excommunicationis Lan. lib.4.ti. 13.col.402
Sententijs, & re iudicata Lan.lib.3. tit. 15. col.338
Sepulturis Lan.lib.2.tit.24.col.223
Simonia Lan.li.4.ti.3.col.370, & Cuc.li. 4.tit.2.col.199
Sortilegis, Maledicis, & Sacrilegis Lan.lib. 4.tit.5.col.384
Sponsalibus Lan.lib.2.tit.10.col.146, & Cuc.lib.3.tit.9.col.164
Suspensione Lan.lib.4.tit.15.col.427
Temporibus ordinationum Cu.lib.1.tit. 6.col.16
Testamentis Cuc.lib.2.tit.19.col.143
Translatione Lanc.lib.1.tit.18.col.44
Translatione Episcopi Cuc.lib.1.tit.11.colum.39
Triplici cognatione Lan.li.2.tit.13.co.169
Visitatione per prælatos facienda Cuc. lib.1.tit.21.col.67
Vita & honestate clericorum Cuc.lib.2. tit. 2.col.78
Vita & honestate Prælatorum Lanc.lib.1. tit.12.col.35
Vnionibus Ecclesiarū Lanc.li.2.ti.19.c.203
Voto Cuc.lib.2.tit.5.col.92
Vsuris Lanc.lib.4.tit. 7.col.388, & Cuc. lib.4.tit.7.col.215
Vt lite pendente nihil innouetur Lan. lib.3. tit.3.col.321

F I N I S.

PALMA ISING

[illegible]

Lancelotto Jnstitut

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm